

*A Magyar
Tanácsköztársaság
történelmi
jelentősége
és nemzetközi
hatása*

A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG TÖRTÉNELMI JELENTŐSÉGE ÉS NEMZETKÖZI HATÁSA

AZ MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK
PÁRTTÖRTÉNETI INTÉZETE

A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG TÖRTÉNELMI JELENTŐSÉGE ÉS NEMZETKÖZI HATÁSA

ELŐADÁS-GYŰJTEMÉNY

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

1960

Szerkesztette:
GÁBOR SÁNDORNÉ

Felelős kiadó a Kossuth Könyvkiadó igazgatója

A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG TÖRTÉNELMI JELENTŐSÉGE

I. A Magyar Tanácsköztársaság megalakulásának történelmi körülményei

Negyven esztendővel ezelőtt, 1919. március 21-én Magyarország tanácsköztársasággá alakult! A magyar proletariátus, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom példáját követve, a kommunizmus világot formáló eszméi és az orosz forradalom győzelme által lelkesítve, kezébe vette a hatalmat, a nemzet sorsának irányítását. 133 napig létezett, harcolt, alkotott, s 1919 augusztus elején külső imperialista katonai túlerő verte le a belső árulás és ingadozás segítségével. A Tanácsköztársaság fennállásának harcokban és alkotásokban bővelkedő hősie napjai aranybetűkkel vannak beírva a nemzetközi forradalmi munkásmozgalom történetébe, különösen pedig a magyar munkásmozgalom és a magyar nemzet történetébe.

A Magyar Tanácsköztársaság olyan történelmi helyzetben született, amikor az első imperialista világháború által előidézett szörnyű szenvedés, gazdasági kimerültség nyomán rendkívül elmélyült a tőkés rendszer válsága, amikor forradalom hulláma söpört végig a világon, különösen Európában, mely a háború fő hadszíntere volt. Közép-Európában 1918 őszén, a központi hatalmak háborús veresége nyomán már lezajlott a forradalom polgári demokratikus szakasza. Népek forradalma tette sírba a Habsburg-monarchiát a Duna völgyében 1918 októberében. Népförradalom döntötte meg a Hohen-zollern-dinasztia uralmát Németországban 1918 novemberében.

A közép-európai forradalom e győzelmei idején Szovjet-Oroszország léte a szocialista forradalom hatalmas, világító fáklyájaként mutatta az utat tovább: *a munkáshatalomért, a tőkés-földbirtokos rend megdöntéséért, a munkás-, paraszt- és katonatanácsok köztársaságáért.* Az egész nemzetközi munkásosztály előtt az a kérdés állt: megalkudni-e a kapitalista renddel, amely az emberiséget az imperialista háború örvényébe taszította, megelégedni-e csupán egy-egy császár vagy király menesztésével (s ezt is minél tapintatosabban végrehajtani), vagy végezni a bűnös tőkés világrenddel, és munkáshatalmat

teremtve megmenteni az emberiséget attól, hogy a kapitalizmus még egyszer világháborúba taszítsa a népeket.

Ez a kérdés élt a kiutat kereső népek és mindenekelőtt a munkástömegek gondolataiban. A polgári demokratikus forradalmak, a Habsburg- és Hohenzollern-monarchia összeomlása e nagy kérdést éppúgy nem oldhatta meg, mint ahogy a cárizmus bukása sem oldotta meg ezt 1917 februárjában Oroszországban. De az orosz munkásosztály 1917 novemberében a szocialista forradalom kivívásával adta meg a nagy történelmi választ, mely megrengette az egész kapitalista világot és fellelkesítette az egész világ proletariátusát. Ennek hatására a hatalom meghódításának nagy kérdése élesebben vetődött fel a nemzetközi munkásosztály előtt s a magyar proletariátus előtt is.

Már az 1917. november 25-én Budapesten megrendezett hatalmas iparcsarnoki munkásgyűlés, mely a szovjet kormány békefelhívásának elfogadását követelte, messzehangzóan világgá kiáltotta az „orosz példa” követésére hívó jelszavakat. A forradalmi szocialisták röplapjaikban rögtön a szocialista forradalmat hirdették, bár az akkori Magyarországon az „orosz példának” csak az *első felvonása*, a monarchia és a háborús kormány megdöntése volt napirenden. Az „orosz példa” követésének jelszava, melyben a monarchia megdöntésének és a tőkés rendszer megszüntetésének célkitűzései fonódtak egybe, mélyen behatolt a magyar proletariátus tömegeibe. Ott izzott az 1918 januári politikai sztrájk harcosai között, akik elszántan tiltakoztak a német és osztrák–magyar imperialisták breszti rablókövetelései ellen, s a szovjet kormány demokratikus békejavaslatainak elfogadását és a háború haladéktalan befejezését követelték. Ott izzott az 1918 júniusi tömegsztrájkban is, mely a monarchia közeli bukásának előjátéka volt. Ott izzott az 1918 októberi polgári demokratikus forradalomban, mely a köztársaság kikiáltásához vezetett.

1918 novemberében megalakult a *Kommunisták Magyarországi Pártja*. Az új párt a burzsoá hatalom összes védelmezőivel szemben a szocialista forradalom harci lobogóját emelte magasra. Mint ismeretes, a magyar munkásosztály új, forradalmi pártja a szociáldemokrata párt évtizedes reformista politikájával való szakításra, a hatalom forradalmi meghódítására hívta fel a tömegeket.

A kommunista párt megjelenése új szakaszt nyitott a magyar munkásmozgalomban és új helyzetet teremtett az ország politikai életében. Megszületett az érlelődő szocialista forradalom élcsapata, mely maga is a szocialista forradalom érlelődésének a terméke volt.

Megjelent a politikai életben szervezett és szervező erőként a szocialista forradalom pártja, és azonnal hozzáfogott a proletárforradalom növekvő erőinek összefogásához, ezen erők fejlődésének gyorsításához, politikai neveléséhez s harcainak vezetéséhez. Megjelent a porondon a kommunista párt a szocialista forradalom harci programjával, olyan történelmi időpontban, amikor a polgári demokratikus forradalom már lezajlott, amikor a demokratikus vívmányok megvédése is a demokratikus forradalomnak szocialista forradalommá való továbbfejlesztését követelte, amikor a történelem a munkásosztály hatalomra kerülését tűzte napirendre. Megjelent a kommunista párt, hogy felvegye a harcot a király nélküli tőkés renddel való megbékülés ellen, azért, hogy a király után kergessék el a tőkéseket és a földbirtokosokat is, hogy népuralom, munkáshatalom létesüljön a tőkés hatalom helyett, tanácsköztársaság a polgári köztársaság helyett.

A Magyar Tanácsköztársaság nem egészen öt hónappal az Osztrák–Magyar Monarchia katonai és politikai összeomlása s Magyarország állami különválása után létesült. Olyan helyzetben, amikor a liberális-szociáldemokrata koalíciós kormányzat – mely a monarchia megdöntése idején hatalomra került – teljesen csődbe jutott. Ennek a kormányzatnak lényegére, fő jellemvonására itt csupán utalni kívánok.

A belpolitikát a monarchista erőkkel való egyezkedés, a kommunistaellenes terror, a gyárfoglaló munkások és a földfoglaló parasztok ellen fegyveres büntető osztagok küldése, a kommunisták mellé állt katonai csapatok lefegyverzésére és a kommunista katonák eltávolítására irányuló fegyveres akciók, tehát a burzsoá reakció irányába való mind teljesebb elfajulás jellemezte. Az éremnek azonban ez csak az egyik oldala. A másik: a munkások, parasztok és katonák százainak életét elpusztító, ezreinek vérént ontó reakciós kísérletek kudarcra. Sem a gyárfoglaló, sem a földfoglaló tömegmozgalmat nem tudta a kormányterror, meg a liberális és jobboldali szociáldemokrata agitáció feltartóztatni, sem a katonaság körében nem tudta a kommunista befolyás növekedését megakadályozni.¹ Ugyanakkor a liberális-szociáldemokrata koalíció a gazdasági leromlással szemben teljesen tehetetlen volt.

Külpolitikájának jellemzője a győztes imperialista hatalmaknak való udvarlás „kegyeiknek” elnyeréséért, „konkurralási” kísérlet a cseh-

¹ Lásd Kun Béla: A Magyar Tanácsköztársaságról. Kossuth Könyvkiadó 1958. 580–583. old.

szlovák, román és jugoszláv uralkodó osztályokkal, amelyek a győztes nagyhatalmak szövetségesei voltak, és egyre növekvő imperialista igényeket támasztottak Magyarországgal szemben. A liberális-szociáldemokrata kormányzat azoknál az imperialista nagyhatalmaknál keresett „védelmet”, amelyek fő támogatói voltak a csehszlovák, román és jugoszláv követeléseknek, s amelyek ennek fejében nagyobb befolyást biztosítottak maguknak ezekben az országokban, elfoglalva ott a kiszoruló német, osztrák és magyar tőke helyét. Közismert, hogy ez a külpolitika a nemzeti függetlenség védelme kérdésében is kudarcba fulladt. Az antant-hatalmak budapesti katonai misszióját vezető Vyx francia alezredes által 1919. március 20-án átnyújtott antant-jegyzék, amely újabb követeléseket támasztott Magyarországgal szemben, kézenfekvővé tette ezt az egész nép előtt, s maga a kormány is kénytelen volt csődjét beismerni.

A rendkívül mély nemzeti válság idején a *polgári demokrácia* gyorsan lelepleződött, megmutatva igazi lényegét: *burzsoá diktatúra a tőkés rendszer védelmére*. Olyan „demokrácia”, amely a liberális-szociáldemokrata kormányzat parancsára agyonlöveti a bányákat birtokba vevő bányászokat, a nagybirtokosok ellen harcoló földfogláló parasztokat, börtönbe veti a kommunistákat, illegalitásba szorítja, és megkísérli a nyílt terror eszközeivel megsemmisíteni a kommunista pártot, mert ez a munkások, katonák és parasztok tanácsának hatalmáért, a tőkés uralom megdöntéséért küzd. Hasonlóképpen lelepleződtek a győztes antant-hatalmak és az Egyesült Államok „demokratikus” szándékairól terjesztett illúziók, amelyek a liberálisok és a szociáldemokrata párt agitációja nyomán egy időre elborították az országot. Teljes csődbe jutott a Wilson-imádat, az Egyesült Államok akkori elnöke „demokratikus” céljainak szolgái felmagasztalása. Minél nagyobb arányú volt a nyugati „demokrácia” iránti illúziók terjesztése — mely a proletárforradalom erői elleni liberális és jobboldali szociáldemokrata agitáció egyik fő eszköze volt —, annál szélesebbkörűvé vált a kiábrándulás a szociáldemokrata munkástömegekben, annál mélyebbé vált a kispolgári demokrácia erőinek, a kispolgári osztályoknak a csalódása a liberális-szociáldemokrata kormányzatban, annál határozottabbá vált a kispolgári demokrácia erőinek elfordulása a burzsoáziától és csatlakozása a forradalmi munkásosztályhoz, az egyetlen osztályhoz, mely kivezet-hette a nemzetet a mély válságból.

Egyébként hazánk történetében nem a 19-es példa az egyetlen arra, hogy amikor a nemzeti katasztrófa mély szakadékába került

az ország, a nép túlnyomó része a munkásosztály felé tekint, mert csak az mutatja meg a kivezető utat abból a csődből, amelyet a burzsoá uralom előidézett. Így történt ez 1945-ben is, amikor ismét a munkásosztály került a nemzet élére — de ekkor már véglegesen és visszavonhatatlanul.

Lenin előre látta a magyar forradalom gyors közeledését. Ez azonban az ő várakozásait is felülmúló gyorsasággal következett be. Március 19-én mondotta Lenin az OK(b)P VIII. kongresszusán: „Most olyan helyzetben vagyunk, hogy óriási tartalékaink vannak. Tudjuk, hogy mind a lengyel, mind a magyar forradalom érlelődik, mégpedig nagyon gyorsan. E forradalmak proletár-tartalékokat adnak majd nekünk, megkönnyítik helyzetünket, és óriási mértékben megszilárdítják proletárbázisunkat — amely nálunk bizony gyenge. Ez a legközelebbi hónapokban bekövetkezhet.”² S a magyar forradalom két nap múlva bekövetkezett; a Magyar Tanácsköztársaság március 21-én megszületett.

A forradalom e túl gyors bekövetkezésének árnyoldala is volt; elsősorban az, hogy rövid volt az idő a forradalom vezető ereje, a kommunista párt kifejlődéséhez. Azonban a forradalom itt volt, rendkívül kedvező alkalmat teremtett a hatalom megszerzéséhez és cselekedni kellett.

A szociáldemokrata párt — mint ismeretes — a jobboldali vezérkar politikájának nyilvánvaló és teljes csődje, a balszárny előretörése és a tömegek nagy nyomása következtében, elfogadta a *proletárdiktatúra alapelvét*, a szociáldemokrata és a kommunista párt egyesült és az egyesült párt a tömegek tomboló lelkesedése közepette vette kezébe a hatalmat. A két párt egyesülése nyomán olyan helyzet állt elő, hogy a burzsoázia — amely eddig is csak a szociáldemokrata párt segítségével tudta a proletárforradalom erőivel szemben uralmát fenntartani — képtelennek bizonyult bármiféle komoly, szervezett ellenállásra. A burzsoázia egyrészt bel- és külpolitikájának teljes csődje, másrészt a proletárforradalom szervezett erőinek váratlan megnövekedése és túlsúlyra jutása következtében a teljes fejetlenség és zűrzavar, a teljes akcióképtelenség állapotába került. A munkáság ezért vértelenül, békésen került hatalomra.

A magyar proletariátus 1919 márciusában, a Tanácsköztársaság megteremtésével a nemzet élére került, megdöntve a tőkés-földbirtokos uralmat, dacolva a győztes imperialista hatalmak katonai

² Lenin Művei. 29. köt. Szikra 1953. 171–172. old.

gyűrűjével, a környező imperialista országok uralkodó osztályaival, a tőkésrend összes védelmezőivel.

A nemzetközi reakcióval szemben a magyar proletariátus a világforradalom vörös lobogóját emelte magasra Közép-Európában. A győztes imperialistákkal szemben az első munkás-paraszt állammal, Szovjet-Oroszországgal lépett harci szövetségre, s a nemzetközi proletariátustól kért és várt segítséget. Hiszen a Tanácsköztársaság kikiáltásával a magyar proletariátus nem csupán a magyar nép felszabadításának, a szocialista Magyarország megteremtésének nagy ügyét szolgálta, hanem egyben a nemzetközi szocializmus frontján is nagy győzelmet aratott.

A magyar munkásállam megszületésének rendkívül nagy volt a nemzetközi visszhangja. Óriási lelkesedést váltott ki Szovjet-Oroszországban az a nagyszerű tény, hogy az „orosz példának” van már követője Európában, megszületett még egy proletárhatalom!

Moszkvában éppen ülésezett az OK(b)P VIII. kongresszusa, mikor a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának híre megérkezett. „A lelkesedés óriási” — üzenté Lenin március 22-i szikratáviratában, melyben a Magyar Tanácsköztársaság kormányát s külön személyesen Kun Bélát üdvözölte. Elküldte harci üdvözlétét és biztatását az OK(b)P VIII. kongresszusa is.

A magyar szocialista forradalmat köszöntő határozatokat hoztak, táviratokat küldtek Szovjet-Oroszországból, Szovjet-Ukrajna különböző részeiből és a szovjetföld más vidékeiről. Ezekben kifejeződött az orosz proletárállam munkásainak és parasztjainak nagy öröme a magyar munkások és parasztok forradalmi tette felett. Az üdvözletekhez csatlakoztak a szovjetföldön levő és a szovjethatalomért harcoló volt magyar, német, osztrák, csehszlovák és román hadifoglyok határtalan örömet és lelkesedést kifejező köszöntései.

Sok üdvözletet küldtek a tőkésországok forradalmi munkásszervei és munkásgyűlései is, bár az üdvözleteknek csak kis része érkezett meg Budapestre. Néhányat említek az elfogadott határozatokból, üdvözletekből, melyek a forradalmi hullám további emelkedésének hírnökei voltak.

A bajor proletárok mély együttérzését és lelkesedését tolmácsolta a Müncheneri Forradalmi Munkástanács következő üdvözlete: „A Müncheneri Forradalmi Munkástanács, amely november 7-e óta a bajor forradalom zászlóvivője, nagy lelkesedéssel üdvözölte a fiatal Magyar Tanácsköztársaságot, és megfogadta, hogy az orosz és magyar példához híven addig nem enged, amíg Bajorországban szintén nem lesz

szuverén a dolgozó nép, nem valósul meg a szociális egyenlőség, és nem lesz meg a testvériség a magyar, orosz és bajor proletariátus között.”³ Ez az üdvözllet nem mondja ki világosan, hogy tanácsköztársaságot kell Németországban is teremteni, de tudjuk, hogy április 13-án a bajor proletariátus megteremtette a maga hatalmát: a *Bajor Tanácsköztársaságot*!

A *Dąbrowai Munkásküldöttek Tanácsa* március 24-én elfogadott üdvözlő határozata kimondja, hogy a Tanács „forró szeretettel üdvözlí az újonnan megalakult Magyar Tanácsköztársaságot... A *Dąbrowai Munkásküldöttek Tanácsa* meg van győződve arról, hogy a történelmi szükségszerűség következtében a közeljövőben a lengyel proletariátus is közös erőfeszítéssel és forradalmi tettel megdönti saját burzsoáziájának uralmát.”⁴

A *Varsói Munkásküldöttek Tanácsa* üdvözlete ezeket mondja: „A *Varsói Munkásküldöttek Tanácsa* Lengyelország proletariátusának képviseletében nagy örömmel üdvözlí a forradalom győzelmét, a munkás-, paraszt- és katonatanács-kormány megalakulását Magyarországon... Magyar testvéreinek további győzelmeket kíván a munkásforradalom eszméiért vívott harcban...”⁵

A volt osztrák–magyar közös hadsereg Berlinbe került katonái végrehajtó bizottságot választottak érdekeik képviseletére. Ez a végrehajtó bizottság is üdvözlétét küldte a magyar tanácskormánynak.⁶ A német és osztrák munkásság sok forradalmi szervezete küldte forró üdvözlétét a Vörös Budapestnek. Svájcból is érkezett üdvözlő távirat a következő szöveggel: „A svájci szociáldemokrata pártnak Bernben, a Népházban 1919. március 24-én összegyűlt elnöksége üdvözlí Magyarország népének Tanácskormányát és proletariátusát, és rokonszenvének és legbensőbb szerencsekívánatainak kifejezését küldi meg neki. *Reinhardt* pártelnök, *Fähndrich* párttitkár.” Nem tudom, hogy ma mit szólnak a svájci szociáldemokrata vezetők ehhez az üdvözlő távirathoz; az 1919 márciusi pártelnökségnek mindenesetre becsületére vált.

1919. március 28-án a *Kommunista Internacionálé* felhívással fordult a világ munkásaihoz és katonáihoz a Magyar Tanácsköztársaság támogatása érdekében. A felhívás megállapítja:

³ Vörös Ujság, 1919. március 27. A bajor forradalmi munkástanács üdvözlí a Magyar Tanácsköztársaságot.

⁴ Biuletyn Rady Delegatow Robotniczych Zagłębia Dąbrowskiego, 1. sz. 1919.

⁵ Warszawszka Rada Delegatow Robotniczych. 1–2. sz. bulletin

⁶ Népszava, 1919. március 29. Üdvözletek a kormányhoz és pártunkhoz.

⁷ Ugyanott.

„A magyar burzsoázia megrémült a nép erejétől, nem merte elfogadni az antant-imperialisták ultimátumát. Így a hatalmat át kellett engednie a munkásoknak... A magyar burzsoázia azzal, hogy elismerte saját erőtlenségét az ország védelmében, azt bizonyította különös élességgel, hogy eljátszotta történelmi szerepét; felváltására megjelent sírásója — a proletariátus.

Azonban a szövetséges országok imperialistái nem nyugszanak. Párizsban az imperialista rablók fenik a kést, hogy leszúrják a fiatal Magyar Tanácsköztársaságot.

Nincsenek olyan rágalmak, amelyeket a burzsoá urak ne gyártottak volna a Magyar Tanácsköztársaságról, éppúgy, mint ahogy az orosz szovjetköztársasággal kapcsolatban 16 hónap óta teszik. A francia imperialista kormány nemcsak saját katonáit akarja küldeni a magyar munkások ellen, hanem a román és cseh csapatokat is.

Sikerül-e ez a pokoli tervük? Legfőképpen ettől függ a munkások Magyarországnak a sorsa, de nagymértékben ettől függ az európai országok közeli proletárforradalmának a sorsa is.

Mi a Kommunista Internacionálé nevében azzal a felhívással fordulunk a világ összes munkásaihoz, hogy siessenek testvéreik, a magyar munkások és parasztok segítségére.⁸

Tollat ragadott a nemzetközi proletariátus nagy írója, Gorkij is, és üdvözlő táviratot küldött Kun Bélához. Gorkij üzenetére Juhász Gyula újságcikkben válaszolt. „Először a császárok és királyok üzenetek — írja Juhász Gyula. — Többnyire háborút üzenetek, halált, romlást, pusztulást. Mindent meggondoltak és megfontoltak. Legalább így gondolták ők, az istenek kegyelméből valók, a félkegyelműek... Ma már a császárok és királyok holmi hollandiai és svájci menedékhelyekről üzennek, az üzenetük rövid és velős: pénzt, pénzt, pénzt...

Ma már más üzenet a fontos, az, amit a népek küldenek egymásnak. Szikratávirón mennek egyik nép szívéből a másik nép szívéhez: örvendetes és testvéri üzenetek... Itt Lenin elvtárs; üzeni a boldog Szikra, amelytől forradalmi lángra gyúl millió munkáslélek és piros pünkösdje lesz a proletár világnak... A múltkor Henry Barbusse üzent, a nagy francia költő... Most pedig a forradalmi Oroszország nagy költője, lelki vezére küldött biztató és buzdító üzenetet nekünk, az új magyar Szovjetköztársaságnak. Maxim Gorkij üzent nekünk... lelkes és örvendetes üzenete a magyar szellemi munkásoknak új erőt ad a további küzdelemre a proletariátus végső diadaláért. Petőfi

⁸ Kommunista Internacionálé, I. sz. 1919. május 1.

utódai a világszabadság pirosló zászlaja alatt rendületlenül mennek előre az igazság szebb és jobb világa felé.”⁹

Juhász Gyula, a magyar nép nemes költőjének cikke — amely április 2-án jelent meg a sajtóban — az új világot akaró és teremtő népek igazi érzéseit szöveltette meg, az igazi szabadság és nemzetközi összefogás iránti vágyukat, az összefogás sikerei felett érzett örömet fejezte ki, melyet a Tanácsköztársaság léte és annak nemzetközi visszhangja tett tudatossá milliók gondolataiban.

II. A Tanácsköztársaság jelentősége a magyar nép történetében

A Tanácsköztársaság megalakulásával az ország kormányzását a Forradalmi Kormányzótanács vette a kezébe. Ismeretes, hogy a kormányt a szociáldemokrata párt és a kommunista párt egyesülésével létrejött Magyarországi Szocialista Párt alakította meg.¹⁰ Az egyesült párt és a Kormányzótanács a Tanácsköztársaság kikiáltását „Mindenkinek!” című közös kiáltványában tudatta a magyar néppel.

A kiáltvány hírül adja: „Magyarország Tanácsköztársasággá alakul. A Forradalmi Kormányzótanács haladéktalanul megkezdi a nagy alkotások sorozatát a szocializmus, a kommunizmus előkészítésére és megvalósítására.

Kimondja a nagybirtok, a bányák, a nagyüzemek, a bankok és közlekedési vállalatok szocializálását. A földreformot nem törpebirtokokat teremtő földosztással, hanem szocialista termelőszövetkezetekkel hajtja végre.”

A kiáltvány kíméletlen harcot hirdet az árdrágítók és spekulánsok, az ellenforradalmárok és fosztogatók ellen. Vasfegyelmet követel. Közli, hogy a Tanácsköztársaság „hatalmas proletárhadsereget szervez” a magyar kapitalisták és nagybirtokosok ellen, valamint „a román és a cseh burzsoák” ellen is.

A kiáltványban az egyesült párt és a Kormányzótanács a nemzetközi proletariátushoz fordult, s „kijelenti teljes eszmei és lelki közöségét az orosz szovjetkormánnyal, fegyveres szövetséget ajánl Oroszország proletárjainak.

Testvéri üdvözlését küldi Anglia, Franciaország, Olaszország és Amerika munkásságának, egyben felszólítja őket, hogy ne tűrjék egy

⁹ Dél-Magyarország, 1919. április 2. Gorkij tizenete.

¹⁰ A párt neve a júniusi pártkongresszuson Szocialista–Kommunista Munkások Magyarországi Pártja névre módosult.

pillanatig se kapitalista kormányaik gaz rablóhadjáratát a Magyar Tanácsköztársaság ellen. Fegyveres szövetségre hívja fel Csehország, Románia, Szerbia meg Horvátország munkásait és földműveseit a burzsoák, a bojárok, a nagybirtokosok és a dinasztiaik ellen. Fel-szólítja Német-Ausztria és Németország munkásait, hogy kövessék a magyar munkásság példáját, szakítsanak végleg Párizssal, szövet-kezzenek Moszkvával, állítsák fel a tanácsköztársaságot és fegyver-rel a kezükben szálljanak szembe a hódító imperialistákkal."

A kiáltvány befejező része *figyelmeztet a harc nehézségeire*, az elkerülhetetlen nélkülözésekre, de hangsúlyozza, hogy rá kell lépni erre az útra és „rá merünk lépni, mert bízunk a magyar proletariátus hősiességében és áldozatkészségében. Rá kell lépünk, mert csakis így vihetjük győzelemre a szocializmus világot megváltó ügyét.”¹¹

Az egyesült párt és a Kormányzótanács e kiáltványa a Tanács-köztársaság első harci programja és egyben a Kormányzótanács kor-mány-nyilatkozata volt, mely rendkívül mély visszhangra és támo-gatásra talált az ország népében.

A Kormányzótanács – illetve másik nevén: a Népbiztosok Tanácsa – nevében Kun Béla külügyi népbiztos aláírásával március 23-án külön felhívás jelent meg a nemzetközi proletariátushoz.

„Jelentjük a világ munkásainak – mondja az öt nyelven kiadott felhívás –, hogy Magyarországon a szociáldemokrata párt és a kom-munista párt szocialista párttá egyesültek, és az egész munkásság, katonaság és parasztság nevében megteremtették a proletárdiktatúrát, amely egyetlen csepp vér kiontása nélkül átvette a hatalmat...

Az egész magyar proletariátus egységes elhatározással sorakozik a proletariátus diktatúrájának, a szociális világforradalomnak zászlaja alá, és együtt akarja megvívni az imperializmus ellen való küzdel-met az orosz szovjetköztársasággal és a világ minden proletárijával, akik felismerték, hogy a nemzetközi imperializmus erőit legyőzni és a szocializmust megvalósítani nincs más út, mint a munkásság, katonaság és parasztság együttes forradalmi cselekvése.”¹²

E kiáltvány felszólítja a csehszlovák és román katonákat, hogy ne harcoljanak a magyar proletárhatalom ellen, hanem saját elnyo-móikra fordítsák fegyvereiket. A Tanácsköztársaság támogatására és saját kapitalista kormányaik elleni harcra hívja fel az angol, francia olasz és német munkásokat és az egész világ proletariátusát.

¹¹ Vörös Ujság, 1919. március 22. Mindenkihez!

¹² Vörös Ujság, 1919. március 23. Mindenkihez! – A felhívást német, angol, francia, cseh és román nyelven szikratávíron adták hírül a világnak.

A Kormányzótanács megalakulását a lakosság országszerte lelkesen üdvözlte. A „Népszava” 1919. március 25-i száma tudósít a vidéki dolgozóknak a Tanácsköztársasághoz való csatlakozásáról. „A márciusi forradalom híre — írja a lap — szélvészkként elterjedt az ország minden részén... Az a lelkesedés és elszántság, amely a főváros munkásságának magatartásában megnyilvánult, a vidéken is megtalálja a felismeréshez vezető utat.”

A tudósítás pl. Győrből közli: „Vasárnap délelőtt a Széchenyi téren nagyarányú népgyűlés volt, amelyen óriási tömeg vett részt... Határozati javaslatot fogadtak el, amelyben kimondja a népgyűlés, hogy üdvözlí a magyar és az orosz szovjetkormányokat és Lenint, a proletárok apostolát. Felszólít mindenkit, hogy fokozottabb mértékben dolgozzék, mert most mindenki saját magának dolgozik, s aki pedig nem dolgozik, az lépjen be a Vörös Hadseregbe, és védje meg azt az országot, amely immár a proletároké.”

A tudósítás Debrecen, Nyíregyháza, Békéscsaba, Esztergom, Székesfehérvár, Sopron, Szombathely és más városok csatlakozásáról is hírt ad. Más lapokban is megjelentek hasonló tudósítások: ezek azonban csak az események egy részéről tájékoztatnak.

Valóban a Tanácsköztársaság államigazgatási szervei napok alatt az egész országban létrejöttek. Az egyesült munkáspárt, a szakszervezetek, a már korábban létesült munkás-, katona- és paraszttanácsok a győzelmes forradalom olyan szervezett erőit jelentették, amelyek azonnal át tudták venni a hatalmat, a közigazgatási szervek irányítását, és részben végrehajtották azok átszervezését. A politikailag teljesen csődbe került burzsoázia Budapesten is ellenállás nélkül adta át a hatalmat az egyesült munkásság forradalmi erőinek, és hasonlóképpen járt el a proletárforradalom váratlan és gyors budapesti győzelmétől megzavarodott vidéki burzsoázia és földbirtokos osztály is.

A szociáldemokrata párt áttérése a proletárdiktatúra lenini elvére és egyesülése a kommunista párttal — mint ismeretes — súlyos hibákkal terhelt, a tanács hatalomhoz látszatból csatlakozó jobboldali reformista elemeknek az egyesült pártban való meghagyásával ment végbe. Ezek frakciós tevékenységének veszedelmes hatása nem sokára megmutatkozott. Az egyesülés ténye azonban mégis nagy győzelme volt a kommunisták és baloldali szocialisták harcban tett forradalmi frontjának. A két párt egyesülése képtelenné tette a csődbe került volt uralkodó osztályokat bármiféle komoly ellenállásra a proletariátus forradalmi erőivel szemben, a fővárosban is meg a vidéken is. Ezzel együtt járt az is, hogy a közigazgatási appa-

rátus emberei szinte egymással versenyt futva tettek hűségeskült a proletárhatalomnak. Egy részüket magával ragadta a forradalmi hazafiság nagy fellángolása, és őszintén, lelkesen támogatta az új rend kiépítését, a direktóriumokat, amelyek átvették a megyei, városi, járási és községi közigazgatás irányítását.

A proletárhatalom állami szervezete hatalmas politikai fellendülés közepette épült ki, olyan gyorsan, hogy április 2-án, tehát mindössze 10 nappal a Tanácsköztársaság kikiáltása után, a Forradalmi Kormányzótanács rendeletet adott ki az *általános tanácsválasztások* megtartására, mégpedig rendkívül rövid időn belül. A falusi és városi tanácsokat április 7-ig, a járási tanácsokat legkésőbb április 10-ig, a megyei tanácsokat április 12-ig, a Tanácsok Országos Gyűlését pedig április 14-ig kellett megválasztani többlépcsős választási rendszerrel.¹³ A *választások* — amelyeken a 18 éven felüli lakosság nagy többsége részt vett, és amelyeket *titkos szavazással* tartottak — a Tanácsköztársaság *kimagasló politikai győzelmét* hozták, és *elősegítették az új forradalmi hatalom politikai megszilárdulását.*

A szocialista forradalom békésen, vér nélkül ment végbe, s meglepően rövid idő alatt *alkotmányos rendet* teremtett és *alkotmányos győzelmet* is aratott.

A Magyar Tanácsköztársaság az *első néphatalom* a magyar nemzet történetében, mely a nép túlnyomó többségének akaratára támaszkodott és a nemzet legigazibb képviselője volt: a dolgozó milliók uralma saját hazájukban.

A Tanácsköztársaság megteremtésével Magyarország addigi történetében a *társadalmi fejlődés legmagasabb fokára* emelkedett. A magyar nép története — hasonlóan más népekéhez — bővelkedik nagy küzdelmekben, forradalmakban, szabadságharcokban. E harcok jellege megfelelt a társadalmi fejlődés mindenkori fokának. A *Dózsa-vezette parasztforradalom* 1514-ben a kegyetlen, de még erős feudalizmus elleni küzdelem nagy csatája. A *Rákóczi-vezette szabadságharc* a XVIII. század elején — 1703–1711-ben — a hűbéri rend béklyóit lazította és a városi, polgári fejlődést serkentette, de fenntartotta a feudális rendet és a nemesség hatalmát, miközben szabadságharcot vívott az önálló állami létért, a Habsburg-uralom megszüntetéseért. A *Kossuth-vezette polgári forradalom és a nemzeti szabadságharc* 1848–1849-ben a felbomló feudalizmus és a Habsburg-el-

¹³ Tanácsköztársaság, 1919. április 3. A Forradalmi Kormányzótanács XXVI. és XXVII. sz. rendelete a Tanácsköztársaság ideiglenes alkotmányáról és a tanácsválasztásokról.

nyomatás elleni küzdelem, a független magyar állam megteremtéséért vívott harc nagyszerű viadala. A 48-as forradalom elsöpörte a jobbágyrendszert. A Habsburg-uralom lerázása után kivette a politikai hatalmat a Habsburg-hű konzervatív főnemesség és a Habsburg-bürokrácia kezéből, és a polgársággal szövetkező, a polgárosodás útját kereső liberális nemesség kezébe adta. A nemzeti szabadságharc nagy lendülete és győzelmei a monarchia más országainak demokratikus és nemzeti mozgalmaival együtt létalapjaiban rendítette meg — ha rövid időre is — az akkori Európa egyik fő feudális hatalmát.

Az 1918 októberi polgári demokratikus forradalom elsöpörte a monarchiát, politikai szabadságjogokat adott a népnek, keresztülvitte az elszakadást Ausztriától, de képtelennek bizonyult megvédeni a nemzet függetlenségét a győztes antant-hatalmakkal szemben. Erre nem is lehetett képes, mert azoknak az imperialista hatalmaknak a támogatását kereste, amelyek a győztes jogán, fegyvereik erejével hazánkat a maguk fennhatósága alá helyezték. A 18-as októberi forradalom, amely a szociáldemokrata pártvezetőség segítségével a konzervatív-monarchista erőkkal egyezkedő liberális burzsoáziát juttatta hatalomra, képtelen volt megoldani a nagybirtokos osztály kiszajátításának 48-ban is megoldatlanul maradt feladatát, képtelen volt megoldani a legfontosabb szociális, gazdasági és nemzeti kérdéseket. A hatalomra került liberális burzsoázia csakhamar nyirbálni, szűkiteni kezdte a néptömegek által kivívott politikai szabadságjogokat is, a proletárforradalom erőinek visszaszorítása és a polgári társadalom megőrzése érdekében. Eközben beletörődött abba, hogy a győztes antant-hatalmak megfosszák függetlenségétől, nemzeti szuverenitásától az alighogy önállóvá lett országot. Igaz, enyhítésért kilincselte a nyugati nagyhatalmaknál, de — mint már erre fentebb utaltam — kísérletei kudarcot vallottak a győztes imperialisták zsákmányéhsége miatt.

1919-ben a társadalmi fejlődés által napirendre tűzött feladatok természetesen messze túlhaladták a 48-as feladatokat, de ugyanakkor megoldásra várt mindaz, amit sem a 48-as, sem a 18-as forradalom nem oldott meg.

1919-ben hazánkban a szocialista forradalom végrehajtását követte a történelmi fejlődés. A kapitalista rend válságát Magyarországon is az imperialista háború mélyítette el, s ezt még tetézte a háborús vereség, amit az Osztrák–Magyar Monarchia mint a német imperializmus fő partnere elszenvedett. A válság nyomán kibontakozó népfelkelés először a monarchiát söpörte el, azután a bur-

zsoáziát és vele együtt a földbirtokos osztályt is megfosztotta a hatalomtól: a demokratikus forradalom szocialista forradalommá fejlődött.

A 19-es forradalom a hatalmat a munkásosztály kezébe adta, mely szövetséget teremt a kispolgári dolgozó osztályokkal és bevonja a népszéles rétegeit a hatalom gyakorlásába. Az az osztály vette kezébe a nemzet sorsának irányítását, amely harci lobogójára írta az egész dolgozó nép felszabadítását, minden kizsákmányolás megszüntetését, a szocialista társadalom megteremtését.

A Tanácsköztársaság köztulajdonba vette a 20 munkásnál többet foglalkoztató üzemeket, a bányákat, a bankokat, a közlekedési és kereskedelmi vállalatokat, a bérházakat és a tőkések egyéb javait, amelyek a profitszerzés céljait szolgálták. A proletárhatalom köztulajdonba vette a 100 holdnál (57 hektárnál) nagyobb földbirtokokat; kisajátította a földbirtokos osztályt, amit sem a 48-as, sem a 18-as forradalom nem hajtott végre. Köztulajdonba kerültek az úri kastélyok, parkok is, ezeket a Tanácsköztársaság a népnek adta át, a dolgozók és gyermekeik üdülésére és egyéb hasznos célokra.

A Tanácsköztársaság tehát „kisajátította a kisajátítókat” — bár még nem teljesen, hiszen a 100 holdnál kisebb, lényegében véve kulákbirtokok és a 20 munkásnál kevesebbet foglalkoztató, tehát alapjában véve kisipari, de idegen munkaerőt kizsákmányoló üzemek általában magántulajdonban maradtak. A kizsákmányolásnak még volt bizonyos tere, de a nagytőkés-nagybirtokos hatalom megsemmisült, s a megmaradt tőkés szektor is a munkáshatalom ellenőrzése alá került.

A kisajátítások olyan helyzetben mentek végbe, amikor a nép a háborús leromlás okozta nagy nehézségekkel küzdött, s egy olyan háborús időszak után, amikor a tőkések és földbirtokosok nagy hadinyereséget halmoztak fel. Ilyen körülmények között fel sem merülhetett a kisajátított tőkések és földbirtokosok bármiféle kártalanításának a kérdése. Mindezek következtében a kártalanítás nélküli kisajátítás vált nálunk e kérdés megoldásának módjává, amit alapjában véve az 1945 utáni fejlődésünkben is követtünk.

Március 26-án jelent meg a Kormányzótanács rendelete a kisipar kereteit meghaladó ipari, bánya- és közlekedési üzemek köztulajdonba vételéről. A rendelet kimondja, hogy mindezen üzemeket „egy csapásra az egész proletariátus vezetése és az illető üzem munkásságának ellenőrzése alá helyezi”. Kimondja, hogy az üzemek élére a termelési népbiztosság termelési biztosokat nevez ki, és a termelési biztos „a proletárság összességének képviselője abban az üzemben,

amelynek élére állították". A rendelet szerint a termelési biztosok mellé az üzemek munkásai „ellenőrző munkástanácsokat választanak", amelyek feladata „a proletár munkafegyelem megteremtése, a dolgozó nép tulajdonának védelme és a termelőmunka ellenőrzése".¹⁴

Ez a rendelet a Kormányzótanács egyik legfontosabb lépése, amelylyel megkezdte a „nagy alkotások sorozatát a szocializmus, a kommunizmus előkészítésére és megvalósítására". A termelés központosított irányítása hivatva volt biztosítani a népgazdaság tervszerű fejlődését, a szocialista állam egyik alapvető feladatát. A központosított irányítás önmagában véve azonban nem elég a népgazdaság helyes szocialista fejlődéséhez. Szükséges, hogy a központosított irányítás helyes gazdaságpolitikát kövessen és a dolgozó tömegek aktív közreműködésére támaszkodjék az új, tudatos, szocialista munkafegyelem kifejlesztésében és a termelés irányításában. A Tanácsköztársaság nyíltan a munkástömegek elé terjesztette ezt a nagyfontosságú kérdést. Biztosította az üzemek központi irányítását s egyben a munkásellenőrzést, ugyanakkor megkövetelte a munkásság választott üzemi tanácsaitól, hogy harcoljanak az új, szocialista munkafegyelem megteremtéséért. A nagy társadalomátalakító alkotások sikerének egyik alapvető feltételéről volt szó, ezt pedig a tömegek öntudatának emelésével, munkalelkesedésük és a munka frontján szükséges helytállásuk fejlesztésével lehet csak biztosítani.

Április 3-án jelent meg a Forradalmi Kormányzótanács XXXVIII. számú rendelete, amely a földkérdésben hozott nagyjelentőségű döntést. A rendelet kimondja:

- „1. Magyarország földje a dolgozók társadalmáé. Aki nem dolgozik, annak tulajdonában föld nem maradhat.
2. Minden közép- és nagybirtok minden tartozékával, élő és holt felszerelésével, valamint mezőgazdasági ipari üzemeivel együtt minden megváltás nélkül a proletárállam tulajdonába megy át.
3. A kis- és törpebirtok a hozzá tartozó házzal és melléképületekkel együtt továbbra is megmarad az eddigi magántulajdonban...
4. Sem a köztulajdonba átvett földek, sem azoknak felszerelése egyesek vagy csoportok között nem oszthatók föl.
5. A köztulajdonba átvett földbirtokok szövetkezeti kezelésre a földet művelő mezőgazdasági proletariátusnak adatnak át. Ilyen termelőszövetkezeteknek tagja lehet minden 16 éven felüli férfi

¹⁴ Tanácsköztársaság, 1919. március 27. A Forradalmi Kormányzótanács IX. sz. rendelete.

és nő, aki a termelésben megfelelő számú munkanappal részt vesz. A jövedelemben mindenki a végzett munka arányában részesedik.”¹⁵

E rendelet hivatva volt a nagy- és középbirtokosoktól elkobzott földek egész területén azonnal és egy csapásra szocialista mezőgazdaságot teremteni. A mezőgazdaság nagy szocialista szektora létre is jött, *államilag irányított szövetkezeti szektor formájában*. Az állami irányítás és a szövetkezeti vezetés itt összefonódik, s a javak elosztásának módja: szövetkezeti elosztás a végzett munka és az elért terméseredmények alapján. Ennek az elosztási elvnek az érvényesítésére azonban nem, vagy csak alig került sor. A nincstelenségből szövetkezeti szektorba került parasztokról az új termés betakarítása előtt is gondoskodni kellett, mégpedig a végzett munkának megfelelő járandóság folyósításával; ez leginkább napibérek megállapítása alapján történt.

Ismeretes, hogy a földosztás elleni állásfoglalás igen súlyos politikai hiba volt, amelyet a föléledő ellenforradalmi erők hamarosan ki is használtak a munkás-paraszt szövetség megbontására. Nem csupán a tegnapi nincstelenek és a kevés földű *szegényparasztok* föld utáni vágyát igyekeztek demagóg módon kihasználni — földosztást ígérve a proletárhatalom megbuktatása esetén. A *birtokos parasztság* között hamarabb megkezdődött az ellenforradalmi aknamunka, s azzal ijesztette őket, hogy a Tanácsköztársaság előbb a nagy- és középbirtokosoktól vette el minden megváltás nélkül a földet és egyéb javaikat, utána a kisbirtokos parasztság fog sorra kerülni. Az ellenforradalmi zavarkeltés először a birtokos parasztok körében ütötte fel a fejét, mert a volt cselédeknek és béreseknak a proletárhatalommal való szembeállításában kevésbé reménykedtek. Később tértek át arra, hogy földosztást ígérjenek a Tanácsköztársaság leverése esetén, átvéve a megszállt Szegeden francia csapatok védnöksége alatt alakított ellenforradalmi „kormány” politikai manőverét.

A Tanácsköztársaság propagandaszervei a birtokos parasztság körében megindult ellenforradalmi zavarkeltés leleplezése és ártalmatlanná tétele céljából már áprilisban — a földkérdésben kiadott kormányzótanácsi rendeletet követően — röpiratot adtak ki a birtokos parasztsághoz „*Kisgazdák! — Proletártestvérek!*” címmel. „Soraitokban

¹⁵ Tanácsköztársaság, 1919. április 4. A Forradalmi Kormányzótanács XXXVIII. sz. rendelete.

járnak a bujtogatók, akik az új, igazságos rend ellenségeivé akarnak tenni titeket — írja a röplap. — Azzal izgatnak ezek a konkolyhíntők, hogy a forradalmi kormány meg akar fosztani benneteket verejtéketek árán szerzett földjeitektől. Aljas hazugság ez, mellyel éket akarnak verni a régi rendszer megfizetett ügynökei a városi és falusi nép közé." A röpirat közli a Kormányzótanács XXXVIII. sz. rendeletének teljes szövegét, majd megállapítja: „A kormány csak a henyélő nagybirtokosoktól vette el hatalmas latifundiumaikat, ellenben meghagyta a ti kezetekben a kis földjeiteket... A nagybirtokok urainak lakolniuk kellett bűneikért, mert elsősorban az ő kapzsiságuk okozta a világháborút, az emberiségnek ezt a rettenetes szerencsétlenségét. Magyarország a világháború véres könnytengerén keresztül új életre támadva mint tanácsköztársaság öleli keblére minden dolgozó gyermekét."

A röpirat megmagyarázza, hogy mit hozott a Tanácsköztársaság a kisgazdáknak. Letaszította „arany trónusáról a nagytőkét", s ez számukra azt jelenti, hogy „ezentúl nem fogják őket kiszípolozni a bankok". Nem fenyegeti őket többé „a kereskedők uzsorája sem". Hangsúlyozza a röpirat, hogy „a város és a falu között meg fog szűnni az érdekellentét", s a falu „ki fog vetkőzni elmaradottságából", mert „az új irány egyik legszebb és legfontosabb feladata, hogy kultúrát vigyen a falvakba". Végül a röplap felhívja a parasztokat, hogy „akik gyűlöletet prédikálnak ez új rend ellen, juttassátok méltó helyükre, a forradalmi törvényszék elé".¹⁶

E röplap felvilágosítja a kisgazdákat arról a közvetlen anyagi előnyről, amit részükre a Tanácsköztársaság jelent, s ugyanakkor a falu szocialista átalakulásának távlatait vetíti eléjük, mellőzve azt a kérdést, hogy e távlatok eléréséhez milyen útra kell térniük maguknak a kisgazdáknak. E kérdés mellőzése az adott helyzetben természetesen szükségszerű, hiszen a birtokos parasztságot éppen abban kellett megerősíteni, hogy kisbirtoka továbbra is az ő magántulajdonában marad, azt tőle senki el nem veszi. A termelőszövetkezetekbe való önkéntes tömörülés pedig időszerűtlen volt nemcsak a birtokos parasztok körében, hanem — s ez ma már világos — a nincstelen parasztok nagyobb részénél is. Helyenként ugyan erős hangulat volt a nagybirtokoknak paraszti szövetkezeti tulajdonba adása mellett, a felosztás ellen. Sok ilyen törekvéssel találkozhatunk a szegény-parasztok között a Tanácsköztársaság kikiáltása előtti földfoglaló

¹⁶ PI Archivum. Röpiratgyűjtemény. A. II. 22/8.

mozgalomban. Tény azonban, hogy e törekvések méreteit és erejét a kommunisták túlbecsülték, mert nagyon is hajlottak a szociáldemokraták körében szinte uralkodó földosztás elleni nézetekre. Mindezek eredményeként a Tanácsköztársaság, átugorva a feudális nagybirtok felosztásának demokratikus feladatán, rögtön a mezőgazdaság szocialista átalakításához fogott hozzá. Eme előreugrás politikai és morális feltételei azonban hiányoztak, a földosztás elutasítását a parasztság zöme nem értette meg, s csalódást keltett benne. A falu politikai fejlődése *demokratikus szakaszának ez a keresztülugrása* komoly politikai zavar eredőjévé vált, a munkás-paraszt szövetség meglazulásához vezetett.

Meg kell azonban azt is jegyezni, hogy a Kormányzótanács programnyilatkozatával és nyilvánosságra hozott XXXVIII. sz. rendeletével szemben, a helyzet kényszerítő hatása alatt, a földrendelet végrehajtásához szolgáló utasításként megjelent egy szigorúan bizalmas, nyilvánosságra nem hozott rendelet, amely engedményt tesz a nincstelen és szegényparasztság földosztási követelésének. Ezt a bizalmas utasítást körrendelet formájában kapták meg a megyei szervek, mely a termelés biztosításának érdekeire utalva közli:

„Ahol a munkafelesleggel rendelkezők kis része egyéni kisajátítást akar, kivételesen, ha a termés biztosítása és a földmunkások megnyugtása másképpen nem lehetséges, meg lehet azt engedni, azon esetben, ha az illetőnek van megfelelő felszerelése és vetőmagja, amellyel a kisajátított földet megművelheti.

Az ilyen kisajátításnál ügyelni kell arra, hogy egy családnak a szántóföldje a kihasított darabbal együtt öt magyar holdnál, rétje pedig az egy magyar holdnál nagyobb ne legyen.

Ügyelni kell arra, hogy a kihasított parcellák összterülete olyan nagy ne legyen, hogy lehetetlenné tegye a kihasítatlan részek egy szövetkezeti gazdasággá való szervezését...

Olyan földmunkás-családoknak, kiknek nincs házhelyük, a községben avagy annak közvetlen közelében kihasítható 1 magyar holdnál nem nagyobb házhely és házikert területe.”¹⁷

A fenti körrendeleten alapul a Somogy megyei szövetkezet direktóriumának utasítása a járási gazdasági felügyelőknek a földosztás mértékéről. A tabi járás gazdasági felügyelőjének április 5-én küldött távirati utasítás a következőket írja elő:

„Csak teljesen nincstelen vagy 1–2 holddal rendelkezőknek adható

¹⁷ PI Archívum. Tagyob 2/25. 294–298. old.

föld, és pedig egy egész családra 5 magyar hold. Ezen öt hold vagy öt holdra való kiegészítés kizárólag a bevetetlen területekből mérendő; és pedig úgy, hogy a gyengébb és jobb minőségű földből minden igénylőnek egyformán jusson. Elv legyen, hogy a birtoktestek egy tagban szövetkezeti kezelésben és intenzív üzemben a többtermelést szolgálja, ezért a földosztás csak kikerülhetetlen esetekben eszközölhető.

Hadiözvegyeknek 400 négyszögöl mindenütt azonnal kimérendő.¹⁸

Amint látjuk, „a termelés biztosítása és a földmunkások megnyugtása” (ez utóbbi a termelés biztosításának is fontos tényezője volt) azonnal kényszerítő erővel hatott, és követelte a földrendelet korrekcióját. Ez korántsem volt megfelelő korrekció, de bizonyos lépést jelentett a hibás parasztpolitika kijavítása irányában. A XXXVIII. sz. rendelet bizonyos korrekciója tehát megtörtént, és ennek gyakorlati következményeként volt is bizonyos földosztás. Az ekkor kiosztott földeket, amennyiben az ellenforradalom vissza nem vette, a későbbi években általában „proletárföldeknek” nevezték, s a visszamenőlegesen megállapított haszonbérleti terheken kívül ugyanúgy megterhelték megváltási kötelezettségekkel, mint az ellenforradalmi földreform révén juttatott más telkeket.

A 19-es földosztás azonban csak igen szűkkörű volt, és ennek a kisméretű földosztásnak a politikai hatását is csökkentette e lépés „szigorúan bizalmas” jellege. Így a birtokos parasztság tulajdonbiztonságának a megerősítését is csak kevéssé és csak helyileg lehetett politikailag hasznosítani.

Az agrárpolitikának ez a kismérvű korrekciója — amely mind eddig elkerülte figyelmünket — későbbi, jelentősebb korrekció kiinduló pontjává válhatott volna. Erre mutat az a tény, hogy a Kormányzótanács július 4-i ülésén a terménybegyűjtés kérdésének tárgyalása kapcsán felvetődött a további földosztás szükségessége.

Az agrárkérdésben elkövetett nagy politikai hiba káros hatása június végén, a Szlovákiából történt visszavonulás demoralizáló hatásával súlyosbodott. Ebben a helyzetben a Kormányzótanács július 4-i ülésén Pogány József közoktatási népbiztos felvetette a parasztsággal való szövetség fontosságának a kérdését és kijelentette: „Helyesnek tartanám, ha a 100 holdtól 50 holdig, vagy 20 holdig terjedő földek elvételnének tulajdonosaiktól, és ezekből 10 holdig terjedő törpebirtokok alakíttatnának, ezzel minden faluban föld-

¹⁸ PI Archívum. A. II. 4/40.

munkásokból és törpebirtokosokból álló testőrséget teremtenénk a proletárdiktatúra céljaira."

Nyisztor György földművelési népbiztos nem értett egyet Pogány javaslatával. Kijelentette: „A földosztást nagyon veszélyesnek tartanám, mert ezzel felborítjuk esetleg a termelőszövetkezeteket. Inkább a gazdag parasztok földjéből 2 holdas házhelyeket adjunk a szegényparasztoknak."

A két holdas telek persze lényegesen több, mint csupán „házhely". Nyisztor javaslata is — bár igen óvatosan — a földosztás fokozása mellett szólt, az elkobzandó kulákföldek felhasználásával. Az 50-től 100 holdig terjedő gazdaságok összterülete meghaladta az 1 millió holdat, a 25-től 100 holdig terjedő gazdaságok összterülete pedig a 2,5 millió holdat. Ezek az adatok mutatják, hogy milyen mérvű további földosztásra gondoltak. A határozat az volt, hogy „a Népgazdasági Tanács sürgősen tegyen javaslatot a 100 holdas földtulajdon-határ kérdésében".¹⁹ Újabb intézkedésre azonban már nem került sor, az antant túlereje előbb leverte a tanácshatalmat.

A falusi politikában elkövetett súlyos hiba, a földosztásnak mint a szocialista forradalom „melléktermékének" kismérvű és csak kivételes engedményként történt végrehajtása természetesen gyengítette a munkás-paraszt szövetséget, gyengítette a proletárdiktatúrát. Azonban sem ez a hiba, sem egyéb, részben elkerülhető, részben elkerülhetetlen hibák nem homályosíthatják el annak a ténynek hatalmas történelmi jelentőségét, hogy a Tanácsköztársaság végrehajtotta a társadalom forradalmi átalakítását, kisajátította a fő kizsákmányoló osztályokat és megkezdte — ha hibákkal is — a szocialista társadalom megteremtését.

A Tanácsköztársaság bevonta a tömegeket az államigazgatás és a gazdasági vezetés munkájába s a társadalmi élet más területeinek szervezésébe és irányításába is. A tanácsok rendszere és a tanácsválasztás maga is ennek a ténynek alapvető fontosságú megnyilvánulása. A Tanácsköztársaság — mint első néphatalom hazánkban — az első magyar állam, amely a kizsákmányolókat fosztotta meg a politikai jogoktól, és a dolgozók részére adta meg e jogok teljességét. És nemcsak formális jogot adott, hanem az egyesülési és gyülekezési jog gyakorlásához szükséges összes helyiségeket is elvette a volt uralkodó osztályoktól, és a népnek adta, a sajtójog gyakorlásához szükséges nyomdákat és papírkészleteket is elvette a burzsoáziá-

¹⁹ PI Archívum. A Forradalmi Kormányzótanács üléseinek jegyzőkönyvei. 1919. július 4.

tól, és a nép tulajdonává változtatta. Vagyis végrehajtotta azokat az intézkedéseket, amelyeket Lenin a polgári demokrácia reformista dicsőítői ellen írott munkáiban a *proletárdemokrácia* forradalmi biztosításához szükséges rendszabályokként megjelölt.

A magyar nép egész történetére jellemző, hogy a Magyar Tanácsköztársaság volt az első hatalom Magyarországon, amely a szavazati jogot a nép óriási többsége részére biztosította, s a választásra jogosultak számát a korábbihoz képest a hatszorosára emelte. A Tanácsköztársaság idején volt először Magyarországon titkos választás, s ekkor szavazhattak először a nők és a 18 éven felüli fiatalok.

A 48-as polgári forradalom nem adta meg a munkásoknak, szegény-parasztoknak és más kisembereknek azokat a politikai jogokat, amelyeket a nemeseknek és — vagyoni cenzushoz kötve — a polgároknak és módosabb parasztoknak megadott. A választójogból a lakosság $\frac{9}{10}$ -ed részét kirekesztette. (E „hagyományt” a magyar uralkodó osztályok egészen 1918-ig megőrizték.) A munkások és szegény-parasztok egyesülési és gyülekezési jogát és sajtólehetőségeit 1848-ban igen szűk korlátok közé szorították. (A későbbi évtizedek folyamán a munkásság csak hosszú, szívós küzdelemmel érte el e szűk korlátok némi tágítását.)²⁰

Az 1918 októberi népförroadalom kivívta a politikai szabadság-jogokat és a forradalmi munkásság azonnal élt is a kivívott jogokkal, felhasználta erőinek gyorsabb megszervezésére. A liberális burzsoázia, az ő liberális-szociáldemokrata koalíciós kormányszata viszont nem sokáig habozott, hogy a nép kivívott politikai jogait a tőkésrendszer védelme érdekében megnyírbálja, s megkísérelje a munkásság forradalmi pártját illegalitásba szorítani, sajtóját megfojtani. E reakciós kísérleteknek a proletárforradalom győzelme vetett véget.

A Tanácsköztársaság igen súlyos háborús leromlás állapotában vette birtokába az országot, fogott hozzá a gazdasági szétziláltság és nyomor leküzdéséhez. Az egyesült párt és a Kormányzótanács fentebb már idézett, március 21-i „Mindenkihez!” szóló felhívása őszintén tudatta a néppel: „nélkülözés, nyomorgás, szenvedés várokozik ránk ezen az úton”²¹ — a szocializmus győzelemre viteléért és a proletárhaza szabadságának védelméért vívott küzdelem útján.

²⁰ A 48-as forradalom még a céhrendszert is csak enyhítette, de fenntartotta, jórészt éppen azért, hogy a céhmesterek szigorúbban ellenőrizhessék a munkásokat. A céhrendszert az 1867-es kiegyezés után szüntették meg. Mégpedig úgy, hogy a mesterek alkotta ipartestületeknek elsőfokú iparhatósági jogkörrel biztosítottak, hogy a tarthatatlanná vált céhek helyett „korszerűbb” formában megpróbálják fenntartani a céhbéli ellenőrzést.

²¹ Vörös Ujság, 1919. március 22. Mindenkihez!

A kiáltvány reális helyzetképet adott. A nyomorúság itt volt. Örökül hagyta a kapitalizmus, a háború. Számolni kellett azzal is, hogy az antant katonai támadásának visszaverésére meginduló forradalmi honvédő háború még további nélkülözéseket követel. Amikor azonban az egyesült párt és a Kormányzótanács mindennek öntudatos vállalására hívta fel a népet, ugyanakkor intézkedéseket fogantatott, hogy a lehetőségek határain belül — sőt, talán még a határokat át is lépve — csökkentse a nélkülözést, javítsa a dolgozók élet-körülményeit.

A Tanácsköztársaság 20–40 százalékkal felemelte a munkások és alkalmazottak fizetését.²² Még nagyobb arányban emelték a mezőgazdasági munkások járandóságait. A munkanélküliek rendszeres segélyt kaptak. A Tanácsköztársaság hozzáfogott a társadalombiztosítási rendszer széleskörű kifejlesztéséhez, s különösen sokat tett az anya- és gyermekvédelem fejlesztése terén. A Margitszigetet, ahol korábban a szegények távoltartása érdekében, csak belépődíj ellenében lehetett sétálni, a Budapesti Tanács a proletárgyermekeknek adta át. Ingyenessé vált minden fokon az iskolai oktatás, s a kultúra és művészet palotáinak kapui kitárultak a dolgozók előtt. A Tanácsköztársaság hozzáfogott a dolgozókat sújtó lakásínség leküzdéséhez, s e célra igénybe vette a burzsoázia nagy lakásait, palotáit, és lakásépítkezést kezdeményezett. Ugyanekkor a Kormányzótanács elrendelte a kisebb lakások béreinek 20 százalékos csökkentését.²³

Amikor az antant levette a tanács hatalmat, s az ellenforradalmi rendszert ültette a magyar nép nyakára, a munkanélküli-segély folyósítását azonnal beszüntették, a Gyáriparosok Országos Szövetségének rendeletére az ipari munkabéreket általánosan 50 százalékkal leszállították, s a mezőgazdasági béreket még jobban csökkentették. A tisztviselői fizetéseknek a Tanácsköztársaság előtti színvonalra való leszállításáról még a Peidl-kormány készítette el a rendeletet, a munkanélküli-segély megvonása az első Friedrich-kormány egyik legelső intézkedése volt. A mezőgazdasági bérek leszorítását szintén a „keresztény” Friedrich-kormány szentesítette.²⁴ Az urak palotáiból kikergették a proletárokat — s jobbik esetben csak vissza

²² Erre vonatkozólag a Magyar Munkásmozgalmi Intézet Értesítője I. évfolyamának 3. számában Fehér András és Milei György közöl szemléltető kimutatást.

²³ Lásd Tanácsköztársaság, 1919. március 30. A Forradalmi Kormányzótanács XVII. sz. rendelete.

²⁴ Lásd az ellenforradalom hatalomrajutása és rémuralma Magyarországon — 1919–1921. 2. kiad. Szikra 1956. 6/f., 17., 18., 20., 21., 24. sz. iratai.

a nyomortanyákra, ha nem az internáló táborokba és börtönökbe vagy a halálba. A Balaton környéki úri villákban sem nyaraltak többé proletárgyerekek. A Tanácsköztársaság vívmányainak, a nép anyagi és kulturális létviszonyai javítására hozott intézkedéseinek emlékét azonban a legszervezettebb antikommunista mocskolódással sem lehetett kitörölni a dolgozó tömegek tudatából.

A nagy társadalomátalakító alkotások mellett a Magyar Tanácsköztársaság legkiemelkedőbb harci tette a forradalmi honvédő háború megszervezése, az antant-csapatok nagy túlerejével való hősiesszembeszállása, amelyet a honvédő háború nem egy kiemelkedő győzelme kísért.

A Magyar Tanácsköztársaságnak szembe kellett néznie az antant balkáni hadseregével, amelynek főparancsnokságát Belgrádba helyezték — Franchet d'Esperey francia tábornagy főparancsnokkal az élen. E hadsereg francia egységei még a liberális-szociáldemokrata koalíciós kormányzat idején bevonultak Szeged városába, s azt megszállva tartották. A jugoszláv királyi hadsereg Pécsét és vidékét szállta meg, s Szabadka térségében összpontosított csapatokat. A román királyi hadsereg Erdélyben sorakozott fel, francia tábornokok irányítása mellett készült támadásra. A csehszlovák burzsoá hadsereg Szlovákiában összpontosította támadásra készülő seregeit. A „demokratikus” Ausztriában, Bécsben, a magyar ellenforradalmárok egyik fő központjukat szervezték meg, hogy felélénkítsék az ellenforradalmi szervezkedést Magyarországon, és ellenforradalmi bandák betörését osztrák területen szervezzék meg.

Április 16-án a román, később a cseh hadsereg támadást kezdett, hogy megelőzve a magyar Vörös Hadsereg kellő kifejlését, kövessék az antant parancsát, és megdöntsék a Magyar Tanácsköztársaságot, megszállják az országot, és kikényszerítsék a cseh és román uralkodó osztályok követeléseinek teljesítését. A támadásban francia és szerb csapatok is részt vettek, s Makóra és Hódmezővásárhelyre törtek.

A proletárhaza veszélyben volt.

A veszélyt növelte, hogy az ellenforradalmi erők az antant biztatására és katonai támadása láttán megélénkültek, reményeik megnövekedtek: nyíltan a nemzeti érdekek elárulásának útjára tértek és elkezdtek az aktív belső, bomlasztó munkát, fegyveres diverziókkal és zendülésekkel is kísérleteztek.

Ellenforradalmi tisztek, kulákok, altisztek Kecskemét környékén már fehérgárdát szerveztek, várva a románok bejövetelét, s bomlasztó

munkába kezdtek, fosztogattak és raboltak a Vörös Hadsereg hátában.

Április 24-én jelentette Szentkirályról egy kis vöröskatona-egység parancsnoka: „Délután $1\frac{1}{2}$ 6-kor indultam Kecskemétről 60 szegedi vöröskatonával, 3 gépfegyverrel, 2 teher- és 1 luxusautón, — Szentkirálytól kb. 7 kilométerre szembetaláltuk az úgynevezett fehér-gárdát, melynek ereje 500—600 ember lehetett... Főparancsnokuk Francia Kis és még két ismeretlen tisztből volt. — Felszerelésük nagyon hiányos, fegyverük vadász- és manlicher-fegyver volt. — Rajvonalukat csakhamar megláttuk, erre a legénységet én is szintén rajvonalba fejlődtettem, és minden további nélkül megkezdtem a lövést. Az emberek példásan viselkedtek. Az ellenség szintén lőtt reánk, és én gyorstüzet vezényeltem. A hatás nagy volt, mert ellenségeink ötperces tüzelés után megfutottak.” A fehérgárda két halottat, több sebesültet veszített, s az üldözés és a tanyákon végzett kutatás során mintegy 40 emberüket elfogták.²⁵ Több száz főnyi — bár csak vadászpuskákkal és manlicher-fegyverekkel ellátott — egységnek ilyen gyors megfutamodása 60 vöröskatona bátor támadása elől mutatja, hogy összeverődött csőcselékcsapatot tudtak csak a fehér-gárdisták összeszedni, olyant, mely az első határozott támadásra szétesik.

A fő ellenforradalmi gócok áprilisban a régi katonatisztek, csendőr- és rendőrtisztek körében keletkeztek. Dormándy alezredes, a budapesti antant-összekötő iroda vezetője volt a puccsterveket szövögető egyik összeesküvő csoport vezetője. Dormándy a magyar kormány és az antant-missziók közötti összekötő-irodát az antant és a szervezkedő ellenforradalmárok közötti összekötő szervvé igyekezett változtatni. Ennek az összekötő-irodának több beosztott tisztje is részt vett az összeesküvésben. Megteremtették a kapcsolatot a külső és a belső ellenforradalom között, és Dormándy társaival együtt megindította a szervezkedést. Már április 25—26-ra fegyveres lázadás kirobantását tervezték, kihasználva a román és cseh támadás kezdeti sikereinek morális hatását; azonban kísérletüket a teljes elszigeteltség kudarcra ítélte. Dormándyt április 25-én letartóztatták, és ezután folytatódott az összeesküvés felszámolása.²⁶

A másik ellenforradalmi gócot, mely fegyveres lázadás szervezése céljából aktív előkészületekbe fogott, volt rendőrtisztek jelentős csoportja hozta létre, melyben Dietz Károly volt rendőrfőkapitány

²⁵ Kecskeméti AL Kecskeméti direktórium. 415/1919.

²⁶ Vörös Újság, 1919. május 10. — Két meghiúsult ellenforradalmi puccs Budapesten.

is részt vett. Ezek felfedése és részben letartóztatása — köztük Dietz letartóztatása is²⁷ — május második felében történt, de tevékenységük előbb kezdődött.

Ezek a kísérletek, amelyek nélkülöztek minden komoly tömegtámaszt, önmagukban nem voltak nagy jelentőségűek. A román és cseh támadás növelte meg veszélyességüket, s különösen pedig a *székely hadosztály parancsnokának és tisztikarának árulása*. Kratochvil, az áruló parancsnok, tisztjeivel együtt átállt a románokhoz, hogy őket szolgálja a magyar nemzet szabadságát védelmező Tanácsköztársaság ellen. Az áruló tisztek és az antant-képviselők előzetes tárgyalásairól tanúskodik egy április 23-án Budapestre érkezett jelentés, amely így szól:

„Nagykároly, 1919. április 18-án:

... Éjjel 12 és 1 óra között az állomásparancsnokságra Szatmárról egy futár érkezett, aki a következő jelentést hozta:

A Szatmáron levő székely csapatok a román csapatokkal tárgyalásba bocsátkoztak arra vonatkozóan, hogy a két csapat egyesülve a Vörös Hadsereg ellen fog fordulni.

19-én reggel 2 órakor indulás Nagykarolyból. Reggel megérkeztünk Ecsedre... Rögtön felkerestük Kratochvil hadosztályparancsnokot. Az épület egyik szobájába véletlenül benyitva, két francia és egy román tisztet láttam, akik tárgyaltak az ott levő székely tisztekkel.”²⁸

A tiszti árulás nem tudta ugyan elérni, hogy a székely hadosztály mint egység a Tanácsköztársaság ellen forduljon, de elérte azt, hogy *a hadosztály zöme letette a fegyvert a románok előtt, és megnyitotta a frontot*. Ez az árulás züllést idézett elő a többi csapat katonái körében is, amiben a régi tisztek jó részének aktív szerepe volt. Kratochvilék árulása felbomlasztotta a még gyöngye Vörös Hadsereg tiszántúli védelmi vonalát.

Ez az áruló fegyverletétel és átállás április 26-án történt, de Kratochvil már előzőleg elrendelte a visszavonulást, az ellenállás beszüntetését.

Március végén a nyugati hatalmak képviselői azt jelentették kormányaiknak, hogy a Magyar Tanácsköztársaság belsőleg erős, nem számíthatnak rá, hogy belső ellenforradalom megdöntheti. Brown professzor, amerikai képviselő, erre a következtetésre jutott március

²⁷ Dietz Károly a Károlyi-kormány „liberális” rendőrfőnöke volt, az ő irányításával folytatta a rendőrség a kommunisták üldözését. A Tanácsköztársaság kikiáltása idején Dietz nem tanúsított ellenállást.

²⁸ HIL Hüb. 727/I. 79.

26-i Coolidge-hoz küldött jelentésében, aki a párizsi béketárgyalásokon az Egyesült Államok képviselője volt. „Az új kormánynak sikerülhet döntő befolyást nyerni a magyarok között, és megnyerheti őket a bolsevizmus számára — írja Brown —, ha az antant nem lép azonnal akcióba.” Javaslatot is tesz: „Angol és amerikai csapatok katonai intervenciója, békítgető ígéretekkel kombinálva: a legbölcsebb követendő irányvonal lenne...” Állást foglal az ellen, hogy francia befolyás alatt álló román vagy csehszlovák csapatokat küldjenek, mert szerinte ez nem lenne bölcs dolog. Nyilván aggódott, esetleg feletteseivel együtt, hogy a francia befolyás túl erőssé válnék. Az antant azonban úgy döntött — s ebben a franciáknak nagy szerepük volt —, hogy éppen ezeket a csapatokat küldik a Magyar Tanácsköztársaság ellen.

A szerb csapatok nagyobb arányú felhasználására nem szánták rá magukat, mert ez már kockázatosnak bizonyult. Április 11-én a szerb csapatok otthagyták az általuk lezárt új-szegedi hidat, s a szerb csendőrök magyarul válaszoltak a magyaroknak: „megunták a harcot”. Egy kiküldött jelentése közli: „A szerb katonák ezután eldobták fegyvereiket, Új-Szegeden máglyát raktak a puskákból, és sok fegyvert a Tiszába dobtak.” Szegedre vonultak, és a magyar proletárdiktatúra mellett tüntettek, azt hirdették, hogy Szerbiában is „igazi népuralmat” kell teremteni. A szerb katonák által otthagytott új-szegedi hidat ezután franciák szállták meg és zárták le. A jelentés közli: a szerb katonaság a demarkációs vonalról özőnlík hazafelé.²⁹ Pécsről is érkeztek hírek, hogy szerb katonák barátkoznak magyar sztrájkoló munkásokkal. A pécsi bányászok április 22-én sztrájkba léptek, s az ellenük kirendelt 200 szerb katona megtagadta az engedelmességet, „eldobta fegyverét és kijelentette, hogy nem akar saját testvéreinek gyilkosa lenni. A 200 embert rögtön erős fedezettel Eszékre szállították.”³⁰

Ez a két tény szemlélteti, hogy milyen volt a helyzet a szerb hadseregben, s miért nem tudott az antant ezzel a hadsereggel úgy operálni, mint a románnal, s mint ahogy a csehszlovák hadsereggel legalábbis megkísérelte.

A román támadás Kratochvilék gyalázatos árulása után sikert ért el. S miután a Kratochvil-hadosztály tisztikarának árulása megnyitotta a frontot a román csapatok előtt — április 25-én —, Brown úr már a Tanácsköztársaságot likvidáló „átmeneti kormány létrehozá-

²⁹ PI Archívum. Sajtódirektórium. 309–310. old.

³⁰ HIL Hűnb. 727/I. 30.

sára" tesz Coolidge-nak javaslatot. Dormándyék az antant által támogatott budapesti puccstervüket ugyanekkor akarták végrehajtani, s mellőzve minden „átmeneti kormányt”, rögtön fehérgárdista diktatúrát akartak teremteni. — Brown e napon kelt jelentését Bécsbe küldte egyik emberével, Osborn hadnaggyal, Coolidge-hoz való továbbítás végett. Osborn tudatta Coolidge-zsal többek között a következőt:

„Ágoston külügyminiszter, a legértékesebb és legmérsékeltőbb ember a jelenlegi kormányban, tegnap este biztosította Mr. Brownt, hogy nemcsak egy azonnali kormányváltás van tervbevéve, hanem Kun Svájcba küldése Kunfi és a munkások néhány képviselőjének, esetleg Ágostonnak a kíséretében — a legbiztosabb eszköz lenne a változás keresztülvitelére... Mr. Brown ezt az indítványt azoknak a megbeszéléseknek egyenes eredményeként tette, amelyeket ő a kormány néhány olyan mérsékelt tagjával folytatott, akik kívánják a változást, de a kezük a szélsőségesek magatartása miatt kötve van.”³¹

A „változás” minél megtevesztőbb lebonyolítása érdekében a „mérsékelték” olyan „átmeneti kormányt” ajánlottak, amelynek Kun Béla is tagja maradna, mert nagy népszerűsége és az iránta megnyilvánuló bizalom miatt nem lehet kihagyni anélkül, hogy ez nagy nyugtalanságot ne idézne elő. Tehát bevenni Kun Bélát is — és kiküldeni őt Svájcba, tárgyalni, hogy ne zavarjon idehaza.

A katonai és a politikai helyzet is súlyos volt. Az utóbbit mindenekelőtt az súlyosbította, hogy az egyesült párt vezetésében és a Kormányzótanácsban felütötte fejét az ingadozás és a nyílt kapituláció. A Tanácsköztársaság megmentése pedig határozott és gyors forradalmi cselekvést követelt.

A Kormányzótanács május 2-i déli ülésén — melyen részt vettek a párttitkárság tagjai, valamint a szakszervezeti központok elnökei és titkárai — az elnöklő Garbai Kun Bélának adta meg a szót, hogy beszámoljon a katonai helyzetről, és döntést kérjen az „átmeneti kormányra” vonatkozó javaslat elfogadása vagy elutasítása kérdésében. Kun bejelenti, hogy Szolnokot a Vörös Hadsereg feladta, Miskolcra bevonultak a csehek, s „Böhm minden hadműveletet beszüntetett”. Bejelenti, hogy „az éjszaka folyamán a Kormányzó-

³¹ Papers Relating to the Foreign Relations of the United States. The Paris Peace Conference 1919. [Az Egyesült Államok külügyi kapcsolataira vonatkozó okmányok. Az 1919-es párizsi békekonferencia.] XII. köt. Washington 1947. U. S. Government Printing Office. 444. old.

tanács rögtönzött ülést tartott, amelyen az a terv merült fel, hogy a kormány mondjon le, és adja át a hatalmat egy 12 tagú direktóriumnak. Más vélemények szerint viszont a munkásezredek volnának összehívandók, és velük volna közlendő a helyzetnek végzetesen komoly volta." Bejelenti, hogy „délután 3 órára meghívta a munkásezredek bizalmi férfait, este 7 órára pedig összehívatta a munkástanácsot". (A Budapesti Munkástanácsról van szó.) Bejelenti azt is, hogy „Landler és Szántó elvtársakkal egyértelműleg járt el, és azoknak hozzájárulásával intézkedést tett a hadműveletek további folytatása iránt".

Végül Kun megismételte a Kormányzótanács éjszakai ülésén kialakult két nézőpontot: Az egyik álláspont szerint vegye át a hatalmat egy „munkásokból" rekrutálódó direktórium, mely a Tanácsköztársaságnak „összes gazdasági és a szocializmushoz vezető intézkedéseit fenntartva vezeti az ügyeket azon átmenet idejére, míg a proletárdiktatúrát a burzsoázia diktatúrája váltja fel". A másik az, hogy „a Kormányzótanács ragaszkodjon a hatalomhoz mai formájában és semmit se adjon fel".

Kun közölte, hogy saját álláspontját a vita után kívánja leszögezni, mert a vitának — lehet, hogy Garbaiékkal való megállapodása miatt — elébevágni nem kíván. A jegyzőkönyv nem tartalmazza Kun második felszólalásának szövegét, csak a tényt rögzíti, hogy felszólalt. A fenti közlésből is kiviláglik azonban, hogy Kun határozottan a kapituláció ellen foglalt állást.

A jegyzőkönyv részletesen ismerteti Kunfi és Weltner felszólalását, akik a Kormányzótanács lemondását és „átmeneti kormány" létesítését ajánlották, vagyis: kapitulációt. Kunfi ezt így fejezi ki: „A hatalom adassék vissza a munkásság kezébe." Bár szerinte „a szocializmust a diktatúra nélkül nem lehet megvalósítani", de „meg kell tudni, akar-e és képes-e a proletariátus a diktatúra megtartásáért harcolni... Minthogy a jelek azt mutatják, hogy a munkásságban ez idő szerint nincs meg a harchoz szükséges erő és képesség, véleménye szerint a szervezett és fegyveres munkásságból alakuljon egy testület, amely a hatalmat átveszi, mert az antant a Forradalmi Kormányzótanáccsal nem tárgyal." Kunfi úgy kívánta „megtudni", hogy a proletariátus akar-e és képes-e a diktatúráért harcolni, hogy a Kormányzótanács mondjon le, s olyan „munkásdirektórium" alakuljon, amely a proletárdiktatúrát feladó munkásság képviselőiben keresztülviszi a kapitulációt az antant előtt. S ezt nem azért javasolja, mert ő és társai kívánják feladni, elárulni a munkás-

hatalmat — ó, nem! —, hanem azért, mert szerinte a munkásság nem akar harcolni érte.

Egy nappal előbb zajlott le a budapesti munkásság hatalmas május 1-i demonstrációja a Tanácsköztársaság mellett, s ezen hitet tettek a proletárhaza védelmének ügye mellett is. Olyan seregszemle volt ez, amelyet még nem látott Magyarország. Lelkes hangú május 1-i gyűlések és felvonulások voltak az ország minden szabad részén. Példátlan dolog, hogy magát szocialistának és a proletárdiktatúra „hívének” valló vezető egy nappal a májusi felvonulás után, az antanttól való ijedtségében, ilyen becsmérően nyilatkozzék Budapest proletariátusáról.

Weltner Kunfit támogatja s kijelenti: „Minthogy fegyveres erő nincs, a fegyveres megszállás be fog következni. Az antant a burzsoá diktatúrát akarja visszaállítani. Nyilvánvaló tehát, hogy kompromisszumról szó sem lehet.” A kapituláció szépítésére kijelenti, hogy „aki a hatalmat átveszi, jelentse ki magát a diktatúrával szolidárisnak”, s ehhez rögtön hozzáteszi, hogy a „továbbiak tekintetében mindent rá kell bízni”. Tehát a proletárdiktatúra iránti szolidaritás kinyilatkoztatásával számolja fel az antant követelésére — a proletárdiktatúrát.

Böhm nem volt jelen. A hadműveletek leállítására tett intézkedésével azonban világossá tette, hogy az ő politikája és Kunfié azonos.

A Böhm—Kunfi kapitulációs javaslat mellett szólt Bokányi, aki helyeselte a hatalom átadását egy „vegyes direktóriumnak”, amellyel „az antant szóba áll”. Ezt arra az időre vélte szükségesnek, amíg „az orosz segítség jönni fog”, és majd a helyzet megváltozik.³²

Szamuely azt követelte, hogy a Kormányzótanács maradjon a helyén. Hozzá csatlakozott Erdélyi Mór. Ugyanezt követelte Szántó Béla, aki kijelentette, hogy a hatalom átadása „gyávaság és a munkásság cserbenhagyása”. Szamuely álláspontját támogatta Landler.

A vitában felszólalt Pogány József, Vágó Béla és Rónai Zoltán is, de a jegyzőkönyv felszólalásukat nem ismerteti. (Tekintettel arra, hogy a jegyzőkönyvvezető nagyobb figyelmet fordított a Kunfi-féle álláspont ismertetésére, valószínű az, hogy ezek a felszólalók is — kiknek szavait a jegyzőkönyv nem tolmácsolja — a kapituláció ellen foglaltak állást.)

Végül azt a határozatot hozták, hogy a Kormányzótanács a helyén

³² Bokányi a későbbiek folyamán a proletárdiktatúra határozott védelme mellett állt ki. Egész tevékenysége pozitívabb volt, mint ez a felszólalása.

marad, de a helyzet teljes komolyságát feltárja az ezredbizalmiak 3 órára összehívott értekezlete előtt, s ott felvetik a kérdést: „Hajlandók-e Budapestet a végsőkéig védeni?” Ugyanezt a kérdést az este 7 órára összehívott Budapesti Munkástanács előtt is, és a külön összehívandó vasas bizalmi testület előtt is felvetik.

Az ülést ezután megszakították, majd este folytatták, ismét Garbai elnökletével.

Landler jelenti, hogy a vasas bizalmiak — akikhez ő és Bajáki Ferenc elment — „egyhangú lelkesedéssel védik Budapestet”.

Pogány beszámol a munkásezredek bizalmiainak értekezletéről, „melyből kitűnik, hogy a jelentékenyebb gyárak munkássága hajlandó a védelemre”.

A Kormányzótanács kimondja a határozatot: „A védelemnek a legmesszebbmenő megkezdésére a Hadügyi Népbiztosság az összes intézkedéseket megtegye.”³³

A fenti jegyzőkönyv nem tartalmazza az ötszáz főből álló Budapesti Munkás- és Katonatanács május 2-i üléséről szóló beszámolót. Ez az ülés is állást foglalt — hosszú vita után — a proletárhaza védelme mellett, a kapituláció szószólói ellen. A kérdés előadója Kun Béla volt, s zárszavában a vita után így foglalta össze a tennivalót: „Fegyverre holnap reggel... minden fegyverbíró ember fegyverre Budapest és Szovjet-Magyarország védelmére.”³⁴ Meg kell mondani, hogy Böhm és Weltner — akik a vitában felszólaltak — itt, a Munkástanácsban nem ismételték meg a kapitulációs javaslatot, hanem inkább csak a helyzet súlyos voltát és a harc folytatása esetén a fegyelmezettség és harckészség szükségességét hangsúlyozták.

A kapitulánsok jó része tehát meghátrált a forradalmi politika felülkerekedése következtében. A kapitulánsok felett aratott győzelem a forradalmi honvédő háború nagyszerű kibontakozásának alapvető feltétele volt. E politikai győzelem továbbfejlődött a budapesti munkásság forradalmi szocialista hazafiságának és a világforradalom iránti bizalmának nagyszerű megnyilvánulásában, a munkászászlóalj azonnali frontraindulásában, 90 új munkászászlóalj szinte napok alatt történt felállításában. Ez a nagyszerű fellendülés nem korlátozódott Budapestre, hanem a vidékre is áttért. Nemcsak a munkásságot ragadta magával, hanem a parasztok és értelmiségiek

³³ PI Archívum. A Forradalmi Kormányzótanács jegyzőkönyve az 1919. május 2-i folytatólagos üléséről. E jegyzőkönyv első részét Révész Mihály, második részét Vincze Sándor jegyezte.

³⁴ PI Archívum. A. II. 14/14.

jelentős tömegeit is. A magyar munkásság legyőzte az első világháború négy esztendő szenvedéseivel előidézett háborús fáradtságot és a kapitulánsokat, félresodorta a nyílt ellenforradalmi zavarkeltőket, és fegyvert fogott a szocialista haza védelmére!

A május 2-i kormányzótanácsi ülés határozata nyomán a Vörös Hadsereg egységei megkezdték az ellentámadást, és május 3-án, egy nap alatt visszafoglalták Szolnokot. Szétverték a román segítséggel megszervezett, gépfegyverrel és ágyúkkal is felszerelt szolnoki fehérgárdát, melyet burzsoák, dzsentrik, tisztek, szolgabírák, kulákok alakítottak, s amely a román csapatok előretolt egységévé vált. A vörös csapatok kivonulásakor ez a fehérgárda birtokába vette a várost — de csak 24 órára.³⁵

Ugyanebben az időben a Balassagyarmatot védelmező csapatok néhány tisztje a székely tisztek árulását ismételte meg kicsiben. Itt május 3-án Bajázt volt százados, csoportparancsnok és Róth volt tűzérőhadnagy „kb. 70 főnyi legénységgel a csehekhez átszöktek — jelenti május 11-én Pinke ezredparancsnok Balassagyarmatról —, mire a csehek a várost megtámadták, de visszaverettek”. Az ezredparancsnok azt is közli, hogy katonái körében „a hangulat kitűnő”.³⁶

Az antant támadása aktivizálta a belső ellenforradalmi erőket, s ezért a forradalmi honvédő háború során gondot kellett fordítani a reakciós erők fékentartására, az elszigetelt puccskísérletek gyors szétverésére és megsemmisítésére is.

Ellenforradalmi zendülés robbant ki május 5-én a devecseri járás néhány falujában. Jellemző ennek kirobbantása és lefolyása. Ajkán kezdődött. Itt 20–30 holdas gazdák is tagjai voltak a munkások és a szegényparasztok tanácsának, holott egy rendelet szerint csak 10 holdnál többel nem rendelkezők lehettek tanácsstagok. E rendelet értelmében elkésztett kezdeményezés történt a módos gazdák kizárására a tanácsból. A zendülésről készült vizsgálati jelentés szerint: „Ezen rendelet a kisgazdák között azt a hitet keltette, hogy a 10 holdon felüli birtokokat elveszik.” Fentebb utaltunk már rá: a földosztás elmulasztását az ellenforradalmárok arra használták fel, hogy azzal ijesszék a birtokos parasztokat, hogy az ő földjeiket is elveszik majd. Ez az agitáció itt a 10 holdon felüli parasztok körében elterjedt, és pillanatnyilag hatásosnak bizonyult. Ellenforradalmárok egy

³⁵ A szolnoki ellenforradalom leveréséről a „Népszava” május 3-i száma közöl tudósítást, amely egyezik a szolnoki vörös őrség május 7-i jelentésével. (PI Archívum. A. II. 8/11.)

³⁶ PI Archívum. BM Eln. 1920–36 — 453. [8702.]

csoportja, köztük egy volt tartalékos hadnagy vezetésével kuláklázadás robbant ki, középparaszti fiatalok mozgósításával. A vörös-őröket lefegyverezték, fegyverkészletüket birtokba vették, és fehér-gárda szervezéséhez fogtak. A zendülést Szamuely László vezetésével a Vörös Őrség Budapestről érkezett osztaga egy nap alatt elfojtotta, a rémhíreket eloszlatta, s a zendülés vezetői fölött rögtönítélő bíróság ítélezett.³⁷ Hasonló zendülések az ország más helyein is voltak.

Miközben az ellenforradalmárok itt-ott zendülést kíséreltek meg, és a rendőrtisztek meg egyéb ellenforradalmárok budapesti puccsterveiket szövögették, a fővárosi proletárok tízezrei fogtak fegyvert, s a Vörös Hadsereg zászlóaljaiba szerveződve elindultak a frontra, hogy visszaverjék a cseh és román támadást, és ellentámadásba menjenek át.

Május közepén a Vörös Hadsereg visszaveri a cseh csapatok Salgótarján elleni támadását, majd május 20-án megindítja ellentámadását az északi fronton. Ez a hadművelet nagyszerű győzelmekkel lepte meg az országot és egész Európát. A csehszlovák burzsoá hadsereg képtelen volt feltartóztatni a vörös csapatok lendületes támadását, katonailag és morálisan megingatva a csatákban megfutamodott, és gyors visszavonulásra kényszerült. A Vörös Hadsereg május 21-én felszabadítja Miskolcot, május 30-án Losoncot, május 31-én Rimaszombatot, június 3-án Érsekújvárt és Lévát, június 6-án Kassát, Korponát, Selmechányát, június 9-én Eperjest, június 10–11-én Rozsnyót, Bártfát, Kisszebent, Tiszolcot. Kun Béla június 10-én Kassán, a város felszabadításának örömeire rendezett ünnepségen rövid beszédet tartott. „Mi felszabadítottunk benneteket, kassai proletárok — mondotta. — Felszabadított benneteket a vörös proletárhadsereg, megmutatva azt, hogy él a proletár szolidaritás. Nem azért jött ide a vörös proletárhadsereg, hogy új elnyomást teremtsen, mint ahogy a cseh imperialisták hadserege tette, hanem azért, hogy felszabadítsa a dolgozókat, tekintet nélkül arra, milyen nyelven beszélnek. Nekünk mindegy, hogy dolgozó proletártestvérünk milyen nyelven beszél, nekünk csak egy ellenségünk van: a burzsoázia, akármilyen nyelven beszél is.”³⁸

A Magyar Tanácsköztársaság fegyveres erőinek segítségével felszabadított Kelet-Szlovákiában június 16-án kikiáltották a Szlovák Tanácsköztársaságot. Kassán megalakult a Szlovák Tanácsköztársaság

³⁷ Lásd PI Archivum. A. II. 13/8. 57–58. old.

³⁸ Kun Béla: Id. mű, 227. old.

forradalmi kormánya, mely harci szövetséget kötött a Magyar Tanácsköztársasággal, s céljául tűzte ki egész Szlovákia felszabadítását, a testvéri cseh proletariátus hatalomra kerülésének támogatását és a nemzetileg rokon Csehszaggal *tanácsköztársaság* keretében való egyesülést. A Szlovák Tanácsköztársaság összefogott a Magyar Tanácsköztársasággal a csehszlovák polgári köztársaság ellen, a cseh imperialisták és szlovák támogatóik ellen, a Csehszlovák Tanácsköztársaságért s az európai szocialista forradalom győzelméért.

A csehszlovák csapatok Érsekújvár—Léva körzetében június 17-én — amikor a Vörös Hadsereg a támadást beszüntette — ellentámadást indítottak. Ez a Vörös Hadsereget támadásának megújítására készítette, ami június 24-ig további sikereket hozott.

Hogyan vált lehetségessé, hogy a magyar Vörös Hadsereg, amely háromszoros katonai túlerővel állt szemben, ilyen fényes győzelmet aratott? A mi vörös csapataink úgy verték szét ezt a túlerőt, ahogy egy morálisan, harci szellemét tekintve nagy fölényben levő, jó politikai és katonai vezetés alatt álló, bár kisebb hadsereg szétverhet egy morálisan széthulló, bár létszámban sokkal nagyobb hadsereget, melynek katonái érzik és tudják, hogy a velük szemben álló erőké az igazság, és nem akarnak az igaz ügy ellen harcolni.

A Vörös Hadsereg északi hadjárata akkor indult meg, amikor az antant és a német reakció együttes erőinek sikerült levernie a Bajor Tanácsköztársaságot, s ezt a tényt az ellenforradalmi erők újabb puccsok szervezésére, s az ő reformista, álszocialista fegyverhordozóik pedig a kapitulációs törekvések erősítésére, a jobboldali szociáldemokrata összeesküvés szélesebb körű kifejlesztésére igyekeztek kihasználni.

A bécsi ellenforradalmi központ megszervezte és kirobbantotta a dunántúli vasutas sztrájkot, mely Szombathelyről kiindulva megbénulással fenyegette a fő dunántúli vasútvonalakat. A szélsőséges demagógiával dolgozó ellenforradalom a vasutas sztrájkot dunántúli puccsokra és fegyérgárdák szervezésére akarta felhasználni. Mura-szombaton egy ellenforradalmi banda június elején egy napra kezébe is ragadta a hatalmat, de a vörös csapatok bevonulása hamarosan véget vetett e kísérleteknek. A proletárhatalom határozott intézkedései nyomán — melyben benne volt a forradalmi erő mozgósítása és az ellenforradalmi kísérlet leleplezése is — az egész sztrájkmozgalom, mely a honvédő háború megbénítására és a Tanácsköztársaság megdöntésére irányult, összeomlott. Meg kell azonban állapítani, hogy a Vörös Hadsereg északi hadjárata a belső ellenfor-

radalmi és kapituláns elemek elleni mind élesebb harc közepette ment végbe és aratta nagy győzelmeit.

Az északi hadjárat sikere mindenekelőtt a magyar munkásság és parasztság harci elszántságának gyümölcse, ama szilárd akaratának következménye, hogy megvédi szocialista hazáját a rátört imperialista seregekkel szemben. A Tanácsköztársaság a magyar munkások és szegényparasztok harci készsége mellett számított arra is, hogy a szomszéd országok proletárjai nem akarnak magyar testvéreik ellen harcolni.

Fentebb már említettünk két jellemző tény, mely mutatja, hogy a szerb csapatok harci értéke, a Magyar Tanácsköztársasággal szemben, igen alacsony volt, s még a francia csapatok mellé rendelve is megbízhatatlannak bizonyultak. Ez egyik fő oka annak, hogy az új jugoszláv állam — mely különben is sok belső nehézséggel és viszályal küzdött, jórészt éppen a munkásság forradalmi harcának fellendülése következtében — nem tudott nagyobb erővel bekapcsolódni a Magyar Tanácsköztársaság ellen indított antant-offenzívába.

A román hadsereg körében is sokan voltak, akik nem akartak a Magyar Tanácsköztársaság ellen harcolni. A sajtódirektórium, a kapott értesülések alapján, április 5-én jelentette, hogy „Marosvásárhelyen a román katonák egy része megtagadta az engedelmességet, majd szétmentek a városba és kommunista propagandát terjesztettek”.³⁹

A „Debrecen” című lap április 11-i száma arról ad hírt, hogy a máramarosszigeti szódagyár munkásai „felfegyverkezve elhagyták Máramarosszigetet, és a román örök megkerülésével átszöktek a harc-vonalon. A legelső vörös csapatparancsnokságnál jelentkeztek szolgálattételre.”⁴⁰

Bizonyos, hogy nem egyedülálló esetről van szó. Az is kétségtelen azonban, hogy Kratochvil és tisztársainak árulása, a székely hadosztály szégyenletes fegyverletétele és frontnyitása, az ellenállásba alig ütköző áprilisi román előrenyomulás morális hatása csökkentette a román katonák aktív szembeszegülését az imperialista intervencióval. A magyar Vörös Hadsereg támadásának lendülete és támadásának sikere az egyik alapvető tényező vagy éppen a döntő tényező volt, mely siettette a szemben álló intervenciós seregek morális felbomlását és a proletár szolidaritás erőinek hatékonyabb érvényesülését.

³⁹ PI Archívum. A. II. 15/21. 216. old.

⁴⁰ Debrecen, 1919. április 11. 2000 máramarosi munkás átszökök a Vörös Hadseregbe.

Legkimagaslóbb a csehszlovák hadseregek katonáinak az ellenállása és a Magyar Tanácsköztársasággal való szolidaritása volt. Václav Král csehszlovák történész részletesen megvilágítja, hogy a proletár szolidaritás a csehszlovák frontcsapatok körében milyen határozott ellenállásra vezetett a csehszlovák intervencióval szemben. A szerző számos jelentést idéz, melyekből példaképpen említek meg néhányat.

Május 17. „A negyedik dandár parancsnoka jelenti délelőtt 8 óra 30 perckor, hogy a 67. gyalogezred legénysége dezertál, gyáván viselkedik, és egyáltalán nem hajlandó támadás esetén ellenállni... A csoportparancsnokság... elrendelte a 67. gyalogezred kivonását a harcból és Szutomba helyezését. A rögtönítélő bíróság ugyancsak oda van irányítva.”⁴¹ A hadsereg főfelügyelője június 9-én írja: „Egyes egységekre semmiféle feladatot sem lehetett bízni. A 11. lövészezred egységei az első puskalövésre megfutamodtak. A 18. gyalogezred parancs nélkül otthagya állásait. Az 54. gyalogezred, melynek az volt a feladata, hogy föltartóztassa az ellenséget, visszafordult és megfutamodott.”⁴² A cseh légionárius egységek voltak a cseh imperialisták számára a legmegbízhatóbbak a Magyar Tanácsköztársaság ellen, viszont a legmegbízhatatlanabbaknak a szlovák katonák bizonyultak. A szerző közli: „A többnyire szlovákokból álló 11. gyalogdandár jelentése megállapítja, hogy a legénység a magyar Vörös Hadsereg elleni harcokban megbízhatatlan, hogy a legénység több mint harmada hajlik a bolsevizmus felé, és valami fegyvelemfélét csak a legszigorúbb rendszabályokkal lehet fenntartani.”⁴³ A 3. hadosztály hírszerző tisztje június 7-én jelenti: „Megállapítottam, hogy a szlovák egységek csoportosan hagyják el a frontot... Magam is meggyőződtem róla, hogy nyíltan ellenszegülnek, ha a frontra akarják küldeni őket... A szlováklakta területeken ellenséges a hangulat.”⁴⁴

A tények bőséges felsorakoztatásával a szerző teljes joggal állapítja meg: „A csehszlovák proletárok a hadseregben eleget tettek proletár kötelességüknek: szembeszálltak a bűnös intervenciók háborúval, és az ellenállás legkülönbözőbb formáival támogatták a magyar munkások és parasztok harcát, az első közép-európai szovjetállam

⁴¹ Václav Král: A csehszlovák burzsoázia intervenciók háborúja a Magyar Tanácsköztársaság ellen 1919-ben. Szikra 1956. 163. old.

⁴² Ugyanott.

⁴³ Ugyanott, 171–172. old.

⁴⁴ Ugyanott, 172. old.

védelmi harcát".⁴⁵ „A hadseregbe kényszerített csehszlovák proletárok magatartása ebben az intervenciós háborúban így a proletár nemzetköziség történetének egyik fényes lapja lett.”⁴⁶

A csehszlovák proletariátusnak ez az ellenállása — mely a szegény-paraszság, különösen a szlovák szegényparaszság nagy részét is magával ragadta — olyan körülmények között ment végbe, amikor Csehszlovákiában a jobboldali szocialisták és a burzsoá nacionalisták igen széleskörű és hatásos propagandát fejtettek ki, és a csehszlovák munkásmozgalom balszárnya még nem alkotta meg az önálló kommunista pártot. Bizonyos azonban, hogy a csehszlovák proletároknak a Magyar Tanácsköztársaság iránt a harcmezőn tanúsított internacionalista magatartása előbbre vitte a csehszlovák munkásmozgalom balszárnyának fejlődését, s nagy politikai erőt adott a később megalakult csehszlovák kommunista pártnak.

Visszatérve a fentebb felvetett kérdésre, megállapíthatjuk, hogy a magyar Vörös Hadsereg harci sikereit — *a magyar munkásoknak és szegényparasztoknak a munkás-paraszt államért és a szocialista haza szabadságáért vívott harcban tanúsított elszántságán túl* — a nemzetközi proletariátus harci szolidaritásának is köszönhetette. Ez a harci szolidaritás — mely a kizsákmányolók elleni gyűlöletből, s a világforradalmat megindító Szovjet-Oroszország és az „orosz példát” követő Magyar Tanácsköztársaság iránti mély rokonszenvből fakadt — magával ragadta és az intervenciós háborúval szemben aktív ellenállásra készítette az intervenciós hadseregek proletár és szegényparashti katonáinak jelentős részét. Ez az aktív ellenállás legerősebb a csehszlovák hadseregben volt, s a Szlovák Tanácsköztársaság létrejötte után még jobban fokozódott.

A Magyar Tanácsköztársaság magyar nemzeti és egyben internacionalista forradalmi honvédő háborút folytatott. Olyan nemzeti szabadságharcot, mely egyben nemzetközi osztályháború volt. Lángjai átnyúltak a csatamezők arcvonalain. A nemzeti felszabadító háború összefonódott a hazai burzsoá-földbirtokos-kulákreakció ellenforradalmi kísérleteinek a letörésével, a szemben álló burzsoá országok proletariátusának saját felszabadulásáért vívott harcával, és magával hozta a forradalmi lázadás elemeinek növekedését az intervenciós hadseregeken belül. *A magyar burzsoázia és földbirtokos osztály nyíltan átvált a Magyarországra törő intervenciós seregek*

⁴⁵ Ugyanott, 180. old.

⁴⁶ Ugyanott.

oldalára, a román és csehszlovák, francia és szerb csapatok táborába szaladt, a Magyarországot leigázni akaró antant-hatalmak kiszolgálójává vált: a nyílt nemzetárulás útjára lépett.

A Magyar Tanácsköztársaság zászlója alá hívott minden dolgozót, hogy a munkás-paraszt hatalomért harcoljon, anyanyelvére, nemzeti hovatartozására való tekintet nélkül. A Tanácsköztársaság területén élő nem magyar ajkú dolgozók a magyar munkásokkal és parasztokkal együtt sajátjuknak tekintették a Magyar Tanácsköztársaságot. Közülük sokan követték a forradalmi honvédő háború hívó szavát, s léptek be önkéntesekként a Vörös Hadseregbe.

A Vörös Hadsereg különböző magyar alakulataiban harcoltak a proletárhatalom idegen ajkú katonái is. Emellett a magyar Vörös Hadsereg – az orosz Vörös Hadsereg példáját követve – nemzetközi alakulatokat is szervezett a belépő önkéntesekből.

Március 31-én a Budapesten tartózkodó volt orosz hadifoglyok az egyetemi Gólyavárban gyűlésre jöttek össze, melyen a moszkvai Vörös-kereszt megbízottja elnökölt. Ő olvasta fel Csicserin szovjet-orosz külügyi népbiztos rádiósürgönyét, mely a Tanácsköztársaság támogatására szólítja fel az itt levő oroszokat.

„Ti hadifoglyok, kik végigéltétek az imperialista háborúnak minden borzalmát – mondja a távirat –, kik saját bőrtökön tapasztaltatok az orosz és a magyar burzsoázia kizsákmányolását, minden erőtökből támogassátok az ifjú Magyar Tanácsköztársaságot. Az ellenségek összefogtak már a magyar és az orosz proletár elnyomására. Minden orosz és magyar proletárnak és parasztnak a Vörös Hadseregben van a helye...”

A „Vörös Ujság” tudósítása a gyűlésről közli, hogy Csicserin távirata óriási lelkesedést keltett. Az 1. budapesti nemzetközi vörös ezred IV. zászlóaljának politikai megbízottja, Gábor Mózes üdvözölte az egybegyűlteket. Utána Szamuely Tibor tartott beszédet, ő is a Vörös Hadseregbe való belépésre hívta fel a gyűlés résztvevőit. Utána az orosz résztvevők képviselői szólaltak fel, és a gyűlés azzal ért véget: menjünk a Damjanich utca 50. szám alatti orosz toborzó helyiségbe.⁴⁷

A volt orosz hadifoglyokból orosz zászlóalj alakult, több mint ezer főnyi létszámmal. Vannak adatok arra vonatkozólag, hogy

⁴⁷ Lásd Vörös Ujság, 1919. április 1. A Budapesten időző oroszok belépnek a Vörös Hadseregbe.

a Vörös Hadsereg más egységeiben is harcoltak volt orosz hadifoglyok, s egész századot is alkottak.⁴⁸

Április 1-én a Budapesten lakó olasz munkások és volt olasz hadifoglyok tartottak gyűlést a Vasas Szakszervezet székházában. A gyűlést Zoraldó Fraltini, az Olasz Szocialista Párt tagja nyitotta meg, és arra szólította fel a gyűlés résztvevőit, hogy „a Magyar Tanácsköztársaságot minden erejükkel s ha kell, fegyverrel is támogassák”. A gyűlés egyhangúlag elfogadott határozata kimondta: „A budapesti olasz munkások kijelentik, hogy egyesülnek a magyar testvérekkel a nemzetköziség zászlaja alatt, lelkesen üdvözlük a magyar és orosz elvtársakat az igazi forradalmi szocializmus útján, és lelkesen üdvözlük az Olasz Szocialista Pártot, amely nemzetközi társnak a kommunista párthoz csatlakozott... Késznek nyilatkoznak megvédeni a Magyar Tanácsköztársaságot, bármely oldalról jövő támadással szemben.”⁴⁹ Ideiglenes végrehajtó bizottságot is választottak a szervező és propagandamunka megindítására.

Április 3-án Ausztriából 1200 főből álló osztrák munkáscsapat érkezett a magyar Vörös Hadseregbe való belépés céljából. Parancsnokuk *Leo Rothziegel*, az Osztrák Kommunista Párt egyik alapító tagja.⁵⁰ Ez az egység két hét múlva a nemzetközi vörös ezred egyik zászlóaljaként részt vett a Debrecen védelméért, a román csapatok ellen vívott csatában. Rothziegel elvtárs hősi halált halt ebben az ütközetben. Utolsó levele, amelyet a csata előtti napon írt Fiedler népbiztosnak, a kommunista hősiesség és áldozatkészség egyik leg-szebb megnyilatkozása.

„A bojár imperialisták közelednek — írja —, holnap tűzbe kerülünk. Boldogan megyek akár a halálba is a proletárok felszabadításáért, boldogan és büszkén. Örömmel hullatom véremet Szovjet-Magyarorszáért, amelyet a nemzetközi proletariátus hazájának tekintek. Úgy érzem, hogy vérem hullatásával levezekelhethetném a bécsi proletariátus ama részének bűneit, amely a burzsoá ügynök

⁴⁸ Lásd A. V. Fjodorov: Orosz katonák részvétele a Magyar Tanácsköztársaság védelmében. *Hadtörténelmi Közlemények*. 1955. 3-4. sz. 209-210. old.

⁴⁹ *Népszava*, 1919. április 2. Budapesti olasz munkások a Tanácsköztársaság mellett. A proletárdiktatúra rovat. Ismeretes, hogy az Olasz Szocialista Pártnak a III. Internacionáléhoz való csatlakozása a centrista politikával való szakítás nélkül történt meg, s miután a Komintern 1920-as I. kongresszusán, jórészt a magyar tapasztalatok figyelembevételével elfogadott felvételi feltételeknek nem felelt meg, kikerült a III. Internacionálé pártjainak soraiból. A párt balszárnya azután — szakítva a reformistákkal és centristákkal — megalakította az Olasz Kommunista Pártot.

⁵⁰ Lásd *Vörös Újság*, 1919. április 4. Német-Ausztria munkásai fegyvert fogtak a magyar forradalom védelmére.

Bauernak és Rennernek, a politikai sztrájkterő Seitznek és Domeschnek, a hadügyek hátramosztójának (Staatssekretär für Hin- und Heerwesen), Deutsch Gyulának és a betegesen álmodozó, általam egykor tisztelt Adler Frigyesnek vezetése alatt árulja el a proletariátus nemzetközi forradalmát. Ha arra gondolok, miképp bolondítottak bennünket a szocializmusnak ezek az árulói, hogyan csapták be a német-osztrák proletárokat, szeretnék a banda közé vágni... Irigylem a magyarországi proletariátust, amely megtalálta igazi kommunista vezéreit. A hazai szociálárulókkal és szociáldiplomatákkal szemben felgyülemlett egész gyűlöletemet az imperialisták e bérencein akarom kitölteni. Remélem, nem sokáig maradnak már felszínen, és oda kerülnek méltó helyükre: a politikai hullakamrákba. Küldjön, kérem, néhány gépfegyvert és cigarettát. Proletár üdvözléssel: Rothziegel.”⁵¹

Midőn a lap Rothziegel elvtárs búcsúlevelét közölte, megjegyezte: „A Magyar Tanácskormány a nemzetközi proletárforradalom ügyéért elesett Rothziegel elvtársnak emléket fog állítani.” A tanácskormány nem tudta e szándékát megvalósítani. Úgy gondolom, hogy a mi kötelességünk felállítani ezt, a kommunista hősiesség és a nemzetközi proletár szolidaritás méltó emlékéül.

A nemzetközi proletár összefogás eszméje vezérelte a szlovák munkások gyűlését is, melyet április 2-án a Nemzeti Lovardában tartottak. A „Vörös Ujság” tudósítása közli, hogy a gyűlés résztvevői „óriási lelkesedéssel tették magukévá Vrba elvtárs határozati javaslatát” a Tanácsköztársaság támogatásáról, s „ragaszkodásukat fejezik ki magyar és orosz proletártestvéreik iránt és hogy a Felvidéken a proletárdiktatúrát életük árán is diadalra juttatni készek”.⁵² A magyar Vörös Hadsereg soraiban nemcsak több ezer magyarországi szlovák nemzetiségű munkás és szegényparaszt, hanem sok ezer szlovákiai is harcolt. Az itt említett budapesti gyűlést is – a „Vörös Ujság” közlése szerint – „felvidéki”, azaz szlovákiai munkások tartották, akik Budapesten dolgoztak, vagy más okból kerültek Budapestre. A Vörös Hadsereg támadása idején szlovák katonák – amint ezt Václav Král fent idézett könyve kimutatja – ezrével jöttek át a Vörös Hadsereg által felszabadított területre és álltak be a Vörös Hadseregbe.

A „Vörös Ujság” április 9-i száma arról ad hírt, hogy Budapesten a magyar Vörös Hadsereg román csapatteste, „a román Vörös Had-

⁵¹ Ugyanott, 1919. április 29. – Rothziegel elvtárs utolsó levele.

⁵² Ugyanott, 1919. április 5. Tót proletárok a proletárdiktatúráért. Pártügyek rovat.

sereg" is alakulóban van. Budapesti román kommunisták szervezetet létesítettek a román kommunista párt megalakítása céljából. Ez a kommunista szervezet április 6-án a budai Várban „toborzó gyűlést tartott a román Vörös Hadsereg részére". A gyűlésen több mint 500-an vettek részt, közöttük „a Budapesten tartózkodó román vörösgárdisták egy része is megjelent". A lelkes hangulatú gyűlés végeztével „a hallgatók nagy számban jelentkeztek a román Vörös Hadseregbe".⁵³

A hazai délszláv munkásokból és szegényparasztokból *délszláv zászlóalj* alakult, amely a pécsi fronton teljesített szolgálatot. E zászlóalj képviselője, Matuzovics Iván megjelent a Budapesti Munkás- és Katonatanács május 24-i ülésén, ahol átadta a délszláv zászlóalj üdvözlését. Közölte, hogy „a szerbek, akik velünk szemben állanak, testvériesen üdvözlnek minket, és azt mondják, hogy ők sohasem fognak minket megtámadni". Hangoztatta, hogy az ő frontszakaszuken az ellenség „csak a mi holttesteinken keresztül jöhet Budapestre".⁵⁴

A Magyarországon tartózkodó lengyel forradalmi szocialisták lengyel csapattestet szerveztek lengyel munkásokból és parasztokból, akik akkor Magyarországon voltak, és szintén a Tanácsköztársaság mellé álltak. Két, egyenként 250–300 főnyi lengyel zászlóalj alakult, ezek szintén hőiesen küzdöttek a magyar Vörös Hadsereg soraiban.

A Magyarországi Szocialista Párt szervező munkát indított a Magyarországon levő bolgárok, törökök, albánok körében is, segítette létrehozni forradalmi szervezeteiket és kifejleszteni e szervezetek kommunista propagandáját. Az egyesült munkáspárt kommunistái és a velük hű fegyvertársként együttműködő baloldali szocialisták a proletár internacionalizmus eszméit hirdették, s ezen eszmék jegyében szervezték és fejlesztették a forradalmi munkát az itt élő vagy idekerült idegen ajkú dolgozók körében, bármilyen nemzetiségűek is voltak azok.

*

Az internacionalizmus szellemét érvényesítette a *Tanácsköztársaság nemzetiségi politikájában*. Ennek konkrét alkalmazását természetesen befolyásolta az a harc, amelyet a Magyar Tanácsköztársaság mint az európai forradalom közép-európai erődjé az antanttal s a szemben álló szomszédos tőkésországokkal vívott.

A Tanácsköztársaság forradalmi politikája nem háborús politika

⁵³ Ugyanott, 1919. április 9. Toborzás a román Vörös Hadseregbe. Hírek rovat.

⁵⁴ PI Archívum. A Budapesti Központi Munkás- és Katonatanács jegyzőkönyvei. 1919. május 24.

volt, hanem fennállásának elismeréséért, a békéért és a békés alkotó munka lehetőségéért küzdött. Szüksége volt erre, hogy megszilárdítsa a tanács hatalmat, hogy megindulhasson a gazdasági felemelkedés útján. A kulturális felemelkedés útján már elindult, mégpedig a nagy gazdasági nehézségek ellenére is igen jelentős léptekkel. E lehetőségek kiharcolása nagy sikere lett volna a forradalomnak egész Közép-Európában, megszilárdította volna a közép-európai forradalom dunavölgyi erődjét.

A tanácskormány számolt azzal, hogy Szlovákia még a közép-európai forradalmak polgári demokratikus szakaszában a nemzetileg vele rokon Csehországgal lépett államközösségbe. Nem kívánt háborút indítani Szlovákia „visszaszerzéséért” és a nagy román többségű Erdély „visszaszerzéséért” sem. A tanácskormány elismerte Horvát-Szlavónia elszakadását és Szerbiával való egyesülését az új jugoszláv állam keretében. Tényként elismerte a Bácska és Bánát szerb–román megszállását, s átmenetileg a Pécsvidék szerb megszállását is. Békeszerződés keretében kívánt rendezni minden kérdést, így a határok kérdését is és az idegen csapatok kivonását az ideiglenesen megszállt területekről. Békekonferencia összehívásáért küzdött, de lépéseket tett a forradalmi honvédelemre is a várható imperialista támadással szemben.

A Tanácsköztársaság kikiáltása előtt az osztrák burzsoázia már előállt azzal a követeléssel, hogy *Burgenlandot* — amelyet itt akkor Nyugat-Magyarországnak hívtak — Magyarországtól vegyék el és csatolják Ausztriához. Az antant nagyhatalmak a két legyőzött ország között 1918 novembere után támadt területi vitában még nem döntöttek.

Kárpátaljára is bejelentették igényeiket különböző oldalról. Jelentkeztek a cseh imperialisták, akiknek nem volt elegendő, hogy a csehekkel nemzetileg rokon Szlovákiát, a „rokoni” jogon és természetesen tiszta „rokoni szeretetből” az állam egyesítése révén a maguk uralmának vetették alá. (Meg kell persze jegyezni, hogy a cseh uralom elviselhetőbbnek bizonyult, mint a magyar földbirtokosok és tőkések régi uralma, de egyenjogúságot Szlovákiának a cseh imperializmus sem adott és nem is adhatott.) A cseh imperialisták mellett nem kisebb hangerővel jelentkeztek a lengyel imperialisták is, akik hatalmukba kerítették az ukránok lakta Galíciát, amellyel az ugyancsak ukránok lakta Kárpátalja nemzetileg azonos s területileg határos is. Jelentkeztek emellett a román imperialisták is, akiknek nem volt elég sem az Erdély feletti uralom megszerzése,

sem Dobrudzsa, sem Besszarábia, sem Bukovina. Kellett volna nekik még Kárpátalja is, vagy legalábbis részesülni akartak belőle. A győztes imperialista nagyhatalmak e három szövetségese a Kárpátalja feletti vitát egyelőre sem a fegyverek erejével, sem a nyugati nagyhatalmakkal történő megállapodással nem tudta dűlőre vinni.

Ebben a konkrét helyzetben a Tanácsköztársaság kormánya feltétlenül helyesen tette és kötelességét teljesítette, hogy nem „mondott le” sem Burgenlandról, sem Kárpátaljáról, nem mondott le ama jogáról, hogy Burgenland és Kárpátalja munkásai és szegényparasztjai részére is biztosítsa a felszabadulást a tőkés-földbirtokos uralom alól, elősegítse a tanács hatalom megteremtését az ő területükön is, a Magyar Tanácsköztársasággal közös, föderációs szocialista állam keretében.

A Tanácsköztársaság terminológiája a nemzeti kérdésben nem mindig pontos, nem mindig világos. A hozott intézkedések azonban alapjában véve olyan irányúak voltak, ahogyan az adott helyzetben, az adott körülmények között cselekedni kellett.

A Kormányzótanácsban külön Német és külön Ruszin Népbiztosságot állítottak fel, melyek feladata a burgenlandi, illetve kárpátaljai ügyek intézése volt. A Kormányzótanács április 28-án meghozta a LXXVII. számú rendeletét a „német és ruszin tanácsok választása” kérdésében.⁵⁵

A rendelet 1. paragrafusa megállapítja, hogy a Tanácsköztársaság meg akarja szüntetni „a proletárok mindennemű elnyomását” (a proletárok szót kiszélesített értelemben, a dolgozók szó szinonimájaként használják. — N. D.), s „az elnyomás egyik fajtája a nem magyar anyanyelvűek elnyomása is. Ezt az állapotot megszünteti a Magyarországi Tanácsköztársaság, amely különböző nyelvet beszélő, de egyenjogú proletárok szövetségén alapszik, és nemzeti kérdést — az eddigi értelemben — nem ismer.”

A rendelet 2. paragrafusa kimondja: „Addig is, amíg a Tanácsok Országos Gyűlése a Magyarországi Tanácsköztársaság alkotmányát végleg megállapítja, a Forradalmi Kormányzótanács elrendeli a német és ruszin tanácsoknak a megválasztását.

A tanácsok feladata, hogy a Tanácsköztársaság végleges alkotmányát előkészítő tárgyalásokon a magyarországi német, illetőleg a magyarországi ruszin proletariátust képviseljék.”

A rendelet intézkedik a közigazgatási hatáskörrel rendelkező

⁵⁵ Tudvalevő, hogy Kárpátalját akkor Ruszinszónak, a kárpátaljaiakat pedig ruszinoknak, néha ruténoknak hívták.

kerületi tanácsok megválasztása ügyében is, mégpedig ott, „ahol a német többségű, illetőleg ruszin többségű községek több járásra kiterjedő nagyobb területet alkotnak”.

Az ideiglenes *német tanács* és *ruszin tanács* csupán tanácskozó jogkört kap az alkotmány kidolgozásában való közreműködés céljából. A *kerületi tanács* viszont „az alkotmány végleges rendezéséig a hozzá tartozó járási tanácsoknak közvetlen felettes tanácsa, s a kerület közigazgatását a Forradalmi Kormányzótanács hozzájárulásával ugyanolyan jogkörrel intézi, mint amilyent a Forradalmi Kormányzótanács XXVI. számú rendelete a megyei tanácsoknak biztosít”.⁵⁶ A német, illetve ruszin kerületi tanácsok felettes szerve, irányítója a *Német Népbiztosság*, illetve a *Ruszin Népbiztosság* volt.

Júniusban összeült a *Tanácskongresszus* és elfogadta a *Tanácsköztársaság Alkotmányát*. Forradalmi alkotmány ez, s első alkotmánya a magyar nemzetnek. A Tanácskongresszus határozata szerint az állam neve: a *Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság*.

A Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság Alkotmánya kimondja:

1. §. A Tanácsköztársaságban a proletárság minden szabadságot, jogot és hatalmat kezébe vett, abból a célból, hogy megszüntesse a kapitalista rendet és a burzsoázia uralmát, s ennek helyébe a szocialista termelési és társadalmi rendet tegye...

2. §. A Tanácsköztársaság a munkások, katonák és földművesek tanácsainak köztársasága...

3. §. A Tanácsköztársaság szabad népek szabad szövetsége.

A Tanácsköztársaság külpolitikája a világforradalom segítségével akarja elérni a dolgozók világának békéjét. Békét akar minden hódítás és hadi kárpótlás nélkül a dolgozók önrendelkezési joga alapján...

... A világ proletárjainak egyesülését, szövetségét, a dolgozók nemzetközi tanácsköztársaságát akarja...

14. §. A Tanácsköztársaság nem ismer faji vagy nemzeti különbséget. Nem tűri a nemzeti kisebbségek bárminemű elnyomását és nyelvük használatának bárminemű korlátozását...

A Tanácskongresszus hivatalos neve: *Szövetséges Tanácsok Országos Gyűlése*. Ez választja meg a 150 tagú *Szövetséges Központi Intéző Bizottságot*, mégpedig úgy, hogy abban „az országban lakó minden nemzetnek lakossága számarányában van megfelelő képviselte”.

⁵⁶ Tanácsköztársaság, 1919. április 29. A Forradalmi Kormányzótanács LXXVII. sz. rendelete.

A Szövetséges Központi Intéző Bizottság választja meg a Kormányzótanácsot és annak elnökét.

Az Alkotmány külön fejezete tartalmazza a „nemzetek jogait a Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaságban”. A „nemzet” fogalma alá veszi a szórványosan lakó, nem magyar nemzetiségű kisebbségeket is.

A 89. § megállapítja: „Minden nemzet, ha nem is él összefüggő területen, műveltségének fejlesztésére országos tanácsot alakíthat”, mely azonban „nem bonthatja meg a területi alapokon nyugvó tanácsszervezetet”.

A német és a ruszin országos tanács hatásköre az Alkotmány szerint lényegesen kibővül: jogkörébe kerül a német és a ruszin népbiztos megválasztása. A német és a ruszin „nemzeti kerületi tanácsok ügyét továbbra is a Német és a Ruszin Népbiztosság vezeti, de ennek élére a nemzeti kisebbség országos tanácsa által választott személy kerül. A jogkör-bővülés ennél tovább is megy.

Az Alkotmány megerősíti a Kormányzótanács LXXVII. számú rendeletét: ahol „valamely nemzet dolgozói” több járásra kiterjedő összefüggő területen többségben vannak, ott „önálló kerületeket kell alakítani”. Az Alkotmány 86. paragrafusa ehhez hozzáteszi: „Ahol valamely nemzet több kerületre kiterjedő összefüggő nagyobb területen többségben van, a kerületek nemzeti kerületté egyesülhetnek.”

A nemzeti kerület központi tanácsot létesít, amelybe „a kerületi tanácsok küldenek ki tanácstagokat”. Az Alkotmány azt is kimondja, hogy „a nemzeti kerületi tanács és intéző bizottsága felettes hatósága a kerületben alakult minden helyi tanácsnak és intéző bizottságnak”. Az Alkotmány tehát biztosította a nemzeti kisebbségi körzetek területi önkormányzatát.

Az Alkotmány kimondja továbbá, hogy az egyesült nemzeti kerületek részei a Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaságnak.

A 87. § külön megállapítja: „A német többségű és ruszin többségű magyarországi összefüggő kerületeket a Tanácsköztársaság Alkotmánya már ezúttal is német, illetőleg ruszin nemzeti területeknek ismeri el.” Megállapítja azt is, hogy „a Tanácsköztársaság egyetemes érdekeit érintő ügyekben a Tanácsköztársaság rendelkezései a nemzeti területekre is kiterjednek”.

Továbbá a 88. § kimondja: „A Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság nem állja útját annak, hogy a felszabaduló területeknek népességük és gazdasági erejük folytán erre képes nem-

zetei a Tanácsköztársasággal szövetséges külön tanácsköztársaságot alkossanak."

Amidőn a Tanácsok Országos Gyűlése az Alkotmányt elfogadta, Szlovákia felszabadított részén megalakult a *Szlovák Tanácsköztársaság*. Létrejöttével a proletariátus felszabadításának eszméje aratott új, jelentős győzelmet. A győzelemben nem lebecsülendő szerepet játszott a szlovák nép önrendelkezési jogának forradalmi elismerése és forradalmi érvényesítése.

A Magyar Tanácsköztársaság nemzetiségi politikáját nem csupán a Kormányzótanács rendeletei és az elfogadott Alkotmány paragrafusai fejezték ki. Ha megvizsgáljuk, hogy a Tanácsköztársaság *gyakorlati politikájában*, intézkedésében, cselekedeteiben érvényesültek-e ezek a rendelkezések, megállapíthatjuk, hogy igen, természetesen a körülmények hatása alatt s e körülmények szabta lehetőségek határain belül. Megállapíthatjuk, hogy a Tanácsköztársaság politikájában a proletárhaza védelme mélységesen egybefonódott az internacionalizmus szellemével. Megállapíthatjuk, hogy a nemzetiségi politika alapján véve helyes, marxista nemzetiségi politika volt.

Az 1919-es magyar szocialista forradalomban és szabadságharcban a népek testvériségének eszméi, a népek összefogásának politikája messzemenően érvényesült, és ebben a tekintetben is messze felülmúlta az 1848–1849-es polgári forradalmat és nemzeti szabadságharcot. Az 1848-as forradalom is nagy tetteket vitt véghez. Dicső szabadságharca, az 1849-es győzelmes tavaszi hadjárat felszabadította Szlovákiát, melynek népe szintén nemzeti önrendelkezést követelt. Vajon képes volt-e az 1848–1849-es forradalom vezető osztálya arra, hogy a magyar nemzet függetlenségéért harcolva, a szlovák nemzet függetlenségi jogát ugyanígy elismerje? Képes volt-e az 1848–1849-es honvédség hozzásegíteni Szlovákiát nemzeti függetlenségének kivívásához? Ismeretes, hogy nem volt képes erre, mert a földbirtokos nemesség és a vele szövetséges polgárság osztálypolitikája ezt meggátolta. Még arra sem volt képes, hogy időben biztosítsa a nemzeti önkormányzati jogoknak azt a minimumát, amelynek segítségével az akkori helyzetben meg lehetett volna teremteni a Duna menti népek szilárd. Habsburg-ellenes szövetségét. Ismeretes, hogy a tanulságok levonásával alkotta meg később Kossuth Lajos Duna-konföderációs tervét, amit a magyar uralkodó osztályok oly bőszen haraggal utasítottak el.

Az 1918-as polgári demokratikus forradalom hullámain a politikai

hatalomba beevező liberális burzsoázia ugyancsak képtelen volt demokratikus nemzetiségi politikát folytatni.

1919-ben a munkásosztály került hatalomra. S a népek egyenjogúságát elismerő testvéri összefogás eszméjét — amit Kossuth konföderációs gondolata is hirdetett — a munkásosztály válthatja igazán valóra, amikor megdönti a kizsákmányoló osztályok uralmát. S a Tanácsköztársaság — a magyar munkásmozgalom és egész nemzeti történetünk nagy büszkeségére — ennek az eszmének valóra váltásáért küzdött, és nagy sikereket ért el. Ezek legkiemelkedőbbje: *a Szlovák Tanácsköztársaság megteremtésének elősegítése és a vele kötött testvéri szövetség.*

*

Összegezzük tehát *a Tanácsköztársaság történelmi tetteit*, amelyeket a külső imperialista túlerővel szembenézve, azzal bátran szembeszegülve, a belső ellenforradalmi aknamunka és az ingadozás bomlasztó erői ellen küzdve vitt véghez.

1. A szocialista forradalom végrehajtásával az országot a társadalmi fejlődés legmagasabb fokára emelte. A hatalmat elvette a kizsákmányoló osztályoktól és *a munkásosztály kezébe adta*, mely bevonta a hatalom gyakorlásába a dolgozó parasztságot.

2. Végrehajtotta *a nagyburzsoázia és a középburzsoázia* kisajátítását, köztulajdonba véve a kisajátított termelőeszközöket, s *a nagy- és középipart a népgazdaság szocialista szektorává* változtatta.

3. Végrehajtotta *a földbirtokos osztály* kisajátítását. Elkobzott földesúri földet csak igen kismértékben, kivételes engedményként osztott fel. A földesúri birtokokon állami irányítású paraszti termelőszövetkezeteket hozott létre, s a falu agrárfejlődésének forradalmi demokratikus szakaszát átugorva, azonnal hatalmas szocialista szektort teremtett a mezőgazdaságban. Ez súlyos „baloldali” hiba volt, ami azonban nem szabad hogy elhomályosítsa azt a tényt, hogy *a Tanácsköztársaság elvette a földet a kizsákmányolóktól, s átadta azoknak, akik megművelik.*

4. Biztosította a dolgozók összes szabadságjogait. Először kapták meg a munkások és parasztok a politikai szabadságjogok teljességét és jogaik felhasználásához a kormányzat „minden anyagi és szellemi támogatását”. Először tartott Magyarországon általános választásokat a titkos választójog alapján, először szavazhattak a nők és a 18 éven felüli fiatalok. Először fosztották meg Magyarországon a politikai jogoktól a kizsákmányolókat.

5. A rendkívül nehéz gazdasági helyzet ellenére *javította a dolgozók életviszonyait*, jelentős intézkedéseket tett az egészségügy fejlesztésére, és különösen nagy munkát végzett a kulturális forradalom kibontakozása, a kizsákmányoló osztályok műveltségi monopóliumának mielőbbi felszámolása érdekében.

6. Biztosította a *nemzeti kisebbségek teljes egyenjogúságát*, először Magyarország történetében. A nemzetiségi politika tekintetében megmutatta a Duna völgye népeinek, hogy *valóban demokratikus nemzetiségi politikát igazán csak a munkáshatalom valósított meg*, mégpedig nem kényszernek engedve, hanem saját internacionalista felfogása következtében.

7. Hősies *forradalmi honvédő háborút, szocialista szabadságharcot* vívott az antant-imperialisták ellen. Amikor a német burzsoázia szociáldemokrata segédlettel és az antant-imperialisták támogatásával megfojtotta a Bajor Tanácsköztársaságot, a magyar Vörös Hadsereg dicsőséges északi hadjárata vitt új lendületet a közép-európai szocialista forradalom fejlődésébe. Segítséget nyújtott a *Szlovák Tanácsköztársaság* megeremtéséhez.

8. A proletár internacionalizmus zászlaját emelte magasra és *szorosabban összekapcsolta a magyar forradalom ügyét a világ forradalmi mozgalmával*, mint bármely megelőző forradalom. Az egyes országok forradalmi mozgalmi között a *nemzetközi forradalmi munkásmozgalom szorosabb kapcsolatot teremtett*, mint amilyen valaha is volt. A Tanácsköztársaság Magyarországot Szovjet-Oroszország szövetségesévé és a nemzetközi szocialista forradalom közép-európai erődjévé tette. Megszerezte a magyar proletárállam számára a nemzetközi proletariátus messzemenő támogatását, aminek hatékonnyabbá válását a kapitalizmus védelmére kelt és az antant-imperialistákat kiszolgáló, ugyanakkor szocialista frazeológiával dolgozó II. Internacionálé pártjai akadályozták meg.

9. A Tanácsköztársaság történelmi tetteinek összegezésénél külön kell megemlíteni azt, hogy *létevel és fennállásával megzavarta az antant-hatalmak Szovjet-Oroszország elleni intervenciós háborúját*, elvont és lekötött jelentős erőket, amelyeket az antant 1919 tavaszán és nyarán Szovjet-Oroszország ellen vethetett volna be. Forradalmi segítség volt ez a világ első munkás-paraszt államának, amely példájával és tetteivel az egész világ munkásmozgalmának a legnagyobb segítséget nyújtotta. Az ő példája nyomán és messzemenő segítségével lendült fel a forradalmi munkásmozgalom Magyarországon is, és jött létre a Magyar Tanácsköztársaság. A magyar prole-

tariátus nagy történelmi tette, hogy a küzdelem egy igen nehéz időszakában viszonzni tudta a kapott segítséget.

10. Végül — s ezt éppen első pontként is említhettük volna — hangsúlyozni kell azt a *nagy morális győzelmet*, amelyet a Magyar Tanácsköztársaság megteremtése a szocialista világforradalom számára jelentett. Ismeretes, hogy Lenin mennyire hangsúlyozta e morális győzelem jelentőségét a II. Internacionálé ama zavarkeltó propagandájával szemben, mely azt hirdette, hogy a szovjetforradalom, a tanácshatalom megteremtése csak „orosz specialitás”, és az másutt „nem lehetséges”. A Magyar Tanácsköztársaság szertefoszlatta Otto Bauernak és társainak ezt a meséjét, amelyet a forradalmi erők bomlasztása céljából agyaltak ki és terjesztettek az egész kapitalista Európában és Európán kívül is. Az antant katonai túlereje leverte a magyar tanácshatalmat. A nemzetközi szocialista forradalom e morális győzelme azonban az ellenforradalom átmeneti felülkerekedése ellenére is a nemzetközi szocialista forradalom nagy győzelme maradt.

III. A Tanácsköztársaság megdöntésének körülményei

A magyar Vörös Hadsereg északi hadjáratának sikere, a Szlovák Tanácsköztársaság megalakulása, a csehszlovák munkásság forradalmasodásának gyorsulása — rendkívül nyugtalanította az antant-hatalmakat. Fokozták a magyarországi nemzetáruló erők aktivizálására, ellenforradalmi puccsok kirobantására irányuló erőfeszítéseiket. A bécsi ellenforradalmi komité és a szegedi ellenforradalmi „kormány” is az antant védnökségével és messzemenő segítségével fejtette ki tevékenységét, melyet az antant felügyelete alatt hangoltak össze.

A burzsoá, dzs centri és kulák erők nyílt ellenforradalmi puccskísérleteinek szervezése mellett mind fokozottabb figyelmet fordítottak a szociáldemokrata összeesküvésre. A belső ellenforradalmi aknamunka kiterjesztésében, a tiszt és kulák puccskísérletek elszigeteltsége és sorozatos összeomlása után, ismét a „szocialista átmeneti kormány” ravaszabb taktikája került a homlokterbe. A szociáldemokrata összeesküvők az egyesült párton belül, a Tanácsköztársaság hatalmi szerveiben, közigazgatási apparátusában és fegyveres testületeiben, továbbá a szakszervezetekben indították meg frakciós szervezkedésüket, mely *belülről bomlasztotta a Tanácsköztársaságot*

és az ellenforradalom fő szervezett erejévé vált az országban. A kezdetben megbújt Peyer-féle szociáldemokrata áruelők, valamint az antanttól, s belső ellenforradalmi puccs-kísérleteitől, a Tanácsköztársaság élelmezési és egyéb nehézségeitől pánikba eső és a kapituláció útját kereső, ingadozókból áruelökká váló Böhm- és Kunfi-féle társaság egyesült ebben a frakciós bomlasztásban, amely tört döfött a proletárhatalom hátába. A kapitulánsok frakciós tevékenységét jelentékenyen támogatták a régi rend meghúzódo emberei, régi tisztviselők és tisztek ellenforradalmi érzelmű és részben aktív ellenforradalmi csoportjai a közigazgatási apparátusban és a fegyveres testületekben.

De az antant a legfőbb figyelmet a Magyar Tanácsköztársaság ellen felvonultatott katonai erők növelésére fordította. Mindenekelőtt a román burzsoá haderők további kiépítését gyorsították meg, francia katonai vezetés mellett, antant-fegyverekkel. A Vörös Hadsereg északi hadjárata idején a román haderők, a Tisza balpartjára visszavetve még nem mertek támadást indítani, de készültek erre, gyűjtve az erőt. Ugyanekkor az antant párizsi tanácsa a Tanácsköztársaságot súlyos veszélybe sodró *diplomáciai sakkhúzást* tett, ami a hírhedt Clemenceau-jegyzék gyanánt ismeretes.

A tanácskormány nyomozó szerveinek egy bécsi megbízottja, aki a bécsi ellenforradalmi szervezetekbe beépült, június első felében jelentette a következőket:

„1. Röpiratok a zsidók ellen és a kommunizmus ellen fűrikassei irodában készen vannak. Ezeket a dunántúli ellenforradalomra akarják felhasználni. 2. Ma reggel megjött Ankner, a pesti tengerészek parancsnoka. Grazból tegnap megérkezett Szmracsányi és Pallavicini. Tárgyaltak az antant-misszió küldötteivel, a két Kolcsak-féle tiszttel, akiket Cunningham angol megbízott vezetett fel.”

A bécsi megbízott közli, hogy kik voltak még jelen a fenti tárgyaláson és a tárgyalások anyagából a következőket tudatja:

„Anglia fegyvert és muníciót szállít a Dunántúlra. 13-án reggel Királyhidát és a körülötte levő helységet meg fogják szállni a magyar tisztek... Wulf Olaf, a pesti tengerészek parancsnoka és Csernyák Imre lettek megbízva a pesti ellenforradalom szervezésével.” A pesti ellenforradalmárok vezető emberei közül közli még néhánynak a nevét.⁵⁷ Nem biztos, hogy a jelentés tényközlései mindenben ponto-

⁵⁷ Lásd PI Archivum. A. II. 8/28. Böhm Vilmos visszaemlékezéseiben közli, hogy Haubrich segédtisztje, egy Lajtos nevű százados összeköttetésben állt az ellenforradalmárokkal, tudott az ellenforradalmi puccstervekről. Böhm tartja magát Haubrich későbbi magyaráz-

sak, de a közlések egy része a későbbi események során beigazolódott.

Az ellenforradalmi puccskísérletek akkor váltak legaktívabbakká, amikor megkezdődött a Clemenceau-féle diplomáciai sakkhúzás a Vörös Hadsereg szlovákiai előrenyomulásának megállítása és a vörös csapatok Szlovákiából való visszavonulása érdekében. Június 14-én érkezett meg Clemenceau második jegyzéke, mely a Vörös Hadseregnek Szlovákiából való visszavonulását követelte, és közölte, hogy ennek ellenében a román csapatok is kitűrtik a Tiszavidéket.⁵⁸ Vita folyt a pártvezetőségben a jegyzék elfogadása vagy elvetése kérdésében. Itt Rudas László foglalt állást a Clemenceau-jegyzék visszatartása mellett, míg Kun Béla elfogadta Kunfiék álláspontját, akik a jegyzék haladéktalan elfogadását követelték. A június 14-én összeült Tanácskongresszus elé terjesztették a pártvezetőség álláspontját, és a kongresszus a jegyzék elfogadását ajánlotta.

A vita során a kommunisták és a baloldali szocialisták egysége felbomlott. Ebben természetesen nagy szerepet játszott az, hogy maga Kun Béla a Clemenceau-jegyzék követeléseinek elfogadása mellett szállt síkra. Ez volt Kun Bélának — a Tanácsköztársaság kimagasló vezető alakjának — a Tanácsköztársaság idején elkövetett egyik leg súlyosabb hibája.

A vita eredményeként — Szamuely Tibor, Kellner Sándor és mások szenvedélyes ellenzése dacára — a Tanácsok Országos Gyűlése, román támadástól tartva, a Clemenceau-feltételek elfogadása mellett döntött. Ez a döntés politikai bátorítást nyújtott a szociáldemokrata aknamunka további szélesítéséhez és a fegyveres puccsot előkészítő tisztikülak ellenforradalmi erők tevékenységéhez.

Június 16-án a tanácskormány elrendelte a Vörös Hadsereg támadásának beszüntetését. Miután erre a csehek 17-én Érsekújvár–Léva körzetében támadást indítottak, a vörös csapatok megújították a

kódásaihoz, melyek szerint neki Lajtós semmit nem jelentett, bár Lemberkovics Jenő százados „fölkérte Lajtóst: vegye rá Haubrich József városparancsnokot, a vasmunkások egyik vezető emberét, hogy álljon az ellenforradalom élére”. Böhm azt is közli, hogy ugyanez a Lemberkovics összeköttetésben állt „a dunai flottillához beosztott Arkner József nevű vasesztergályossal” és Lemberkovicsék „Arknerrel együtt készítették elő a puccsot”. Nyilvánvaló, hogy a fenti nyomozójelentésben szereplő „Arkner, a pesti tengerészek parancsnoka” és a Böhm visszaemlékezéseiben szereplő Arkner József, „a dunai flottillához beosztott vasesztergályos” — azonos személy. (Böhm: Két forradalom tüzeiben. Népszava Könyvkiadó 1946. 288–289. old.)

⁵⁸ Clemenceau első jegyzéke június 8-án érkezett. Azt a követelést tartalmazta, hogy a Vörös Hadsereg vonuljon ki Szlovákiából, de nem tartalmazott semmiféle ígéretet a román csapatok visszavonulását illetően. Ezt a június 8-i jegyzéket a Kormányzótanács nem fogadta el

támadást, s azt a tanácskormány másodszori rendeletére június 24-én állították le ismét.

A Vörös Hadsereg támadásának leállítása, de már annak csupán a híre is — ezt, a Tanácsok Országos Gyűlésének határozatát felhasználva, akkor is terjesztettek, amikor ez még nem történt meg, vagy amikor a támadás megújult — jeladássá vált az ellenforradalmi puccsra. Ezt előbb egyes vidéki helyeken kezdték, majd június 24-én Budapesten kísérelték meg.

Ellenforradalmi lázadás tört ki a kalocsai járásban, s innen kiindulva Pest megye, majd Tolna megye néhány községében. A Tolna megyei direktórium jelenti 21-én a vörös osztag harcairól: „A fehérekkel való összetűzés alkalmával a fehéreknek 3, nekik 1 halottjuk volt.” Erősítést kérnek, mert „az ottani 85 fő vörös őr kevés”.⁵⁹ A kiskunhalasi politikai megbízott ugyancsak 21-én jelenti, hogy a fehérgárdisták „Halas és Kiskőrös felé nyomulnak előre...” Gépfegyveres segítséget kér.⁶⁰ A paksi munkástanács „egy zászlóalj segítséget kér, hogy csírájában elfojthassa az ellenforradalmi mozgalmat”.⁶¹ Az ellenforradalmi lázadást egy dunai hadihajó támogatta.

A Vörös Őrség erősítést küldött a lázadás körzetébe; még 21-én oda indult és be is futott „Szamuely páncélos vonata”⁶², s a lázadást — mely a nép tömegeitől elszigetelve ment végbe — hamarosan leverték.

Az ellenforradalmi agitáció jellegéről a „Vörös Ujság” június 20-i száma tájékoztat: „Zsidóüldözés, pogrom az ellenforradalom legújabb jelszava... Ravaszul válogatják meg hozzá az időt: aratás előtt, nehéz külpolitikai helyzet közepette akarják elhomályosítani a magyar proletariátus öntudatát, hogy egységében megbontottan, az osztályharc útjáról letérülten képtelen legyen hatalma megvédésére... a Zichy grófok, Károlyi grófok, Barabás Béláék és a nemzeti oroszánok mind ott szoronganak a megvetett nemzetiségi burzsoázia ketreceiben. Ott öltögetik nyelvüket a magyar proletariátusra... A magyar burzsoázia egyszerre jó barátja lett a cseh, román, szerb burzsoáziának, karöltve szervezik a megszállott területeken a fehérgárdát. Odakint összebújnak a zsidótökével — idehaza pogromot hirdetnek.”⁶³ Ezt a pogromagitációt Budapesten is folytatták.

Június 24-én kirobbantották a budapesti ludovikás puccsot.

⁵⁹ PI Archívum. BM Eln. 1920-36-453. [4903.]

⁶⁰ Lásd ugyanott.

⁶¹ Ugyanott.

⁶² Ugyanott.

⁶³ Vörös Ujság, 1919. június 20. Zsidóüldözés...

A tiszti ellenforradalmárok ezt a puccsot abban a reményben szították, hogy a szociáldemokrata kapitulánsok és árulók segítségükre lesznek. Haubrichtól mint katonai parancsnoktól és társaitól azt várták, hogy a Vörös Hadsereg egyes alakulatainak felhasználásában, Peyertől és a hozzá hasonló szakszervezeti vezetőktől pedig azt várták, hogy üzemi munkásoknak az ellenforradalmi puccs mellé állításában fognak majd segítséget nyújtani.

Amint a „Vörös Ujság”-nak a puccsról szóló ismertetése közli, a puccs kitörése előtti napokban „primitíven sokszorosított” röpiratok jártak kézről kézre, felekezeti izgatással és pogromra való felhívással... „Templomi gyülekezetek, vallási felvonulások, botrányok ki-provokálása mind csak stratégiai előkészítése volt a tegnapi koncentrált támadásnak.”⁶⁴ Ez a klerikális-antiszemita zavarkeltés azonban a „nemzeti szociáldemokrata párt” jelszavával kombinálódott. Ez a ravasz jelszó az áruló szociáldemokrata vezérek számára adta meg a kapituláció „eszmei platformját” és a munkásság körében végzendő „demokratikus” ellenforradalmi propaganda egyik jelszava volt. Ismeretes, hogy Kunfiék a maguk részéről azzal is elősegítették az ellenforradalmi puccsot, hogy széleskörű agitációba kezdtek a diktatúra „kemény alkalmazása” ellen. Kunfi a Tanácsok Országos Gyűlésének fórumán is a „humanizmusért”, az ellenforradalmi gyilkosokkal szembeni „humanizmusért” emelt nagy hangon szót.

A hadseregben és a munkások körében a szociáldemokrata Haubrich, a budapesti katonai parancsnok neve került a zavarkeltés központjába. Haubrich tudott a készülő puccsról, bár ezt később letagadta. Látva a puccs elszigetelődését, a munkások talpraállását a fehérgárdista ellenforradalom leverésére — Haubrich és társai megtagadták a puccsban való aktív részvételt. Maga Haubrich a nevének ellenforradalmárok által való felhasználását, így a nevében kiadott parancsokat is fondorlatos trükknek nyilvánította.

A lázadásnak három katonai góca volt:

A Ludovika Akadémia, a Hungária körúti Engels-laktanya és az Óbudai Hajógyárban állomásozó három monitor. (Egy negyedik dunai hadihajó — mint fentebb láttuk — a Dunaföldvár és környéki lázadáshoz nyújtott már néhány nappal előbb segítséget.)

Az Engels-laktanyában — amint a „Vörös Ujság” írja — „a tisztek az ott levő tüzérségi legénységet összegyűjtötték már a délelőtti órák folyamán és beszédet intéztek hozzájuk, amelyben elmondották, hogy

⁶⁴ Ugyanott, 1919. június 26. Letörtük az ellenforradalmat.

Haubrich elvtárs fogja a hatalmat a kezébe venni". Délután pedig Haubrich parancsára hivatkozva fegyverbe állították őket.⁶⁵ Így lázadt fel az Engels-laktanya, de ez a lázadás hamar össze is omlott.

A három dunai monitor lázadását is gépfegyver- és ágyútűzzel és a hidakról rájuk hajított kézibombákkal ártalmatlanná tették. A dunai tengerészek parancsnokai körében folyó ellenforradalmi szervezkedésről egyébként a nyomozószervek bécsi megbízottjának június 8-i, fentebb idézett jelentése hírt adott.

A fegyőrgárdisták elfoglalták a József telefonközpontot, de itt hamar körülzárták őket a Vörös Őrség és a mozgósított munkásalakulatok egységei, s az ellenforradalmárok néhány órai lövöldözés után megadták magukat.

A Ludovika Akadémián a fellázadt ludovikás tisztek és tiszt-növendékek elkeseredetten védekeztek egész éjjel. A „Vörös Ujság” közlése szerint másnap reggel, 6 óra után, Haubrich „telefonkapcsolást kapott a Ludovikával” és felszólította az ottaniakat a fegyverletételre, mire azok letették a fegyvert.⁶⁶

Az egész ludovikás puccs — melyet a régi tisztek szerveztek meg, és nagy reményekkel eltelve robbantottak ki — összeomlott a lakosságtól való teljes elszigeteltsége és a budapesti munkásság ama elszántsága következtében, hogy megvédi a Tanácsköztársaságot.

A proletárhatalom helyzete azonban politikailag mind súlyosabbá vált. Haubrichnak és társainak a fegyőrgárdistákkal való cinkosságára akkor nem derült fény. A Vörös Hadsereg északi előrenyomulásának megállítása meg nem értést, zavart idézett elő. Ez azután meghatározódott, amikor június 29-én a Kormányzótanács, Kun Béla javaslatára, elhatározta, hogy végrehajtja a Clemenceau-jegyzékben követelt visszavonulást a felszabadított területekről, az antant által meghatározott demarkációs vonalig. A határozat szerint az antant kívánóságának „a diktatúra megerősítése és a belső gazdasági élet megszervezése szempontjából tesz eleget”. A felszabadított területek feladásának azonban nem a diktatúra megerősödése, hanem legyöngyülése lett a következménye.

Kun Béla és mások is — akik időnyerés reményében foglaltak állást a visszavonulás mellett — a szovjetkormány breszti taktikájának alkalmazásaként értékelték ezt a lépést. A helyzet azonban alap-

⁶⁵ Lásd ugyanott.

⁶⁶ Lásd PI Archivum. A Forradalmi Kormányzótanács üléseinek jegyzőkönyvei. 1919. június 29.

vetően különbözött a szovjetkormány 1918 eleji helyzetétől. Az alapvető különbség a következő:

1. Szovjet-Oroszország azzal az imperialista Németországgal és Ausztria–Magyarországgal kötötte meg a breszti békét, amelyek hadiállapotban állottak az antant-hatalmakkal, s amelyek közeli háborús veresége kézenfekvő volt Lenin és a szovjetkormány számára. Ebből eleve következett, hogy a breszti béke nem lehet hosszú életű és semmivé fog válni.

Tanács-Magyarország az antant-imperialisták blokkjával állt szemben, amely győzelmet aratott imperialista ellenfelei fölött. Nem volt kellő alap annak a feltételezésére, hogy az antant a magyar Vörös Hadsereg visszavonulása után csak átmenetileg is lemond a Tanácsköztársaság megdöntéséről. Ennek csak az ellenkezőjét lehetett feltételezni, amire Lenin figyelmeztette is Kun Bélát.

2. Szovjet-Oroszország hatalmas területtel rendelkezett, és átmeneti területi áldozatot könnyebben kockáztathatott. A Magyar Tanácsköztársaság, e közép-európai tanács hatalom területe kicsiny volt; csak a Szlovák Tanácsköztársaság létrejöttével vált a két szomszédos proletárállam együttes területe nagyobbá, ez a Magyar Tanácsköztársaság biztonságát is megnövelte. A Szlovákia felszabadított részeiből való visszavonulás, az alighogy létrejött Szlovák Tanácsköztársaság cserbenhagyása – mert erről volt szó – legyengítette a Magyar Tanácsköztársaságot is, és megkönnyítette az antant új offenzíváját ellene.

3. A magyar Vörös Hadsereg diadalmas előrenyomulásban volt, győzelmeivel a csehszlovák burzsoá haderők jelentős részét demoralizálta, harcképtelenné tette, s ugyanakkor megindulhatott a szlovák Vörös Hadsereg megeremtése. Az északi offenzíva folytatása – ez volt az egyetlen lehetőség a proletárdiktatúra katonai és morális-politikai megerősítésére.

4. Az északi visszavonulás lemondást jelentett arról, hogy területi összeköttetést teremtsünk Szovjet-Ukrajnával és ezáltal Szovjet-Oroszországgal is, ez pedig a Magyar Tanácsköztársaság fennmaradásának létérdeke volt.

A „breszti taktikára” való hivatkozás alaptalan és káros illúzió volt, mely elhomályosította a proletárhatalom igaz védelmezői előtt, s így Kun Béla előtt is, a súlyos hiba végzetes voltát. Végzetessé azért vált, mert nagyfokú demoralizációt idézett elő, megerősítette a kapitulációs hangulatot, és lökést adott a „demokratikus” köntösbe bújtatott szociáldemokrata ellenforradalmi összeesküvésnek. A „demokratikus” jelszavakkal dolgozó, a proletárdiktatúrával szembe forduló

szociáldemokraták ekkor már, átmenetileg, az antant elsőrendű figuráivá rukkoltak elő.

A „Vörös Ujság” július 15-i száma vezércikkben foglalkozik a szociáldemokrata mezben jelentkező ellenforradalmi agitációval. „Szociáldemokrata jelszóval agitál az ellenforradalom — írja. — A proletárdiktatúrával szemben — mint a munkáspolitikáé még egy lehetőségét — kijátssza a szociáldemokráciát. Nem vallja be nyíltan, nem is vallhatja be, hogy osztályharcot vív ő is, a burzsoázia osztályharcát, és ezért úgy tesz, mint hogyha nem a munkásosztály egésze, hanem csupán a munkásosztály egy harci módszere, taktikája, elmélete ellen folytatna harcot. Az ellen az elmélet ellen, amelyet a bolsevizmus képvisel, amelynek középpontjában a proletárdiktatúra, a munkásosztály állama áll.”

A cikk megállapítja: „Az ellenforradalom azért használja a szociáldemokrácia jelszavát, mert azt hiszi, hogy ezzel a jelszóval, mely az osztályharc egy régebbi fázisán érvényes volt, a munkásság mély lelki kapcsolatot érez, hogy ennek a jelszónak a mostani hirdetésével megfogja a munkásságot, az majd mostani módszereit és jelszavait feladja, és ezeknek feladásával feladja magát az osztályharcot. A mostani osztályharc nem folyhat régi módszerekkel, mert a régi társadalom másfajta állapotában folyt. A régi módszerek elfogadása a mostani harcnak beszüntetését jelentené, a hatalom önkéntes visszaadását a burzsoáziának.”⁶⁷

Az itt említett „régj jelszavak” a polgári demokrácia követelése volt a proletariátus diktatúrájával szemben, mely megfosztotta a demokratikus szabadságjogoktól a burzsoáziát, a kizsákmányolókat, de biztosította a demokráciát a dolgozó népnek. A polgári demokrácia — mely a konzervatív tőkés-földbirtokos diktatúrával szemben helyes és szükséges harci jelszó volt — a proletárdiktatúra ellen burzsoá, ellenforradalmi jelszó lett, az ellenforradalmi aknamunka szabadságát követelő jelszó. Bár önmagában véve ez a jelszó régi, de tartalmában merőben más, és felhasználási „módszere” is más, mint a korábbi. (E tekintetben a „Vörös Ujság” cikkének a kifejezése pontatlan.) A módszerek újak voltak: a jobboldali szociáldemokraták és az ellenforradalmi burzsoázia együttműködésének új módszerei a proletárdiktatúra elleni közös harcukban. A burzsoáziával való megalkuvás tovább fejlődött a proletariátus hatalmának nyílt elárulá-

⁶⁷ Vörös Ujság, 1919. július 15. Szociáldemokrata . . . Vezércikk.

sáig, a proletárhatalom hátbatámadásáig, a nemzetközi és hazai burzsoázia követelésére és örömére.

A Kormányzótanács természetesen hiába várt arra, hogy az antant teljesíti ígéretét, és visszavonja a Tiszántúlról a román csapatokat. A Vörös Hadsereg északi visszavonulása és a csehszlovák burzsoá csapatok ismételt bevonulása Kelet-Szlovákiába a Tanácsköztársaságot katonailag is, politikailag is legyengítette. Az antant pedig tovább fokozta a román hadsereg kiépítését és előkészítését a Tanácsköztársaság elleni új támadásra.

A Vörös Hadsereg július második felében új offenzívát indított, mégpedig a román megszállók ellen. Ennek a támadásnak azonban hiányzott a szükséges politikai feltétele: a munkásság megfelelő harci egysége. A bomlasztó aknamunka Budapest élelmezési nehézségeit is, az északi visszavonulást is, az ellenforradalmi puccskísérleteket is, no meg a „demokrácia” jelszavait is felhasználta a züllesztésre. A kommunisták és a tanácshatalomhoz hű szocialisták mégis a románok elleni új offenzíva mellett álltak ki, mert azt remélték, hogy új katonai győzelmek meg fogják erősíteni a tanácshatalom politikai helyzetét. Megjegyzendő azonban, hogy Kun Béla aggályosnak tartotta a románok elleni támadás megindítását, ellenezte azt, s amint egyik, 1932-ben készült és közölt írásában mondja, Szamuely is ellenezte. „Álláspontom nem talált többségre — írja —, és így kezdődött meg a támadás a román fronton.”⁶⁸

A támadás jogosságát a párizsi hatalmak előtt indokolni lehetett, hiszen a Clemenceau-jegyzékben megszabott visszavonulásra kellett a románokat fegyveres erővel rákényszeríteni. Az antant persze füttyült a jogra, mert számára az volt a „jogos”, hogy becsapja és leverje a Tanácsköztársaságot. Az antant tehát nem a románok visszarendelését, hanem új offenzíváját készítette elő, s kapóra jött számára a Vörös Hadsereg tiszai támadása. Nagyon jellemző, hogy Julier Ferenc, az áruló vezérkari főnök, aki elfoglalta a szlovákiai visszavonulás miatt lemondott kiváló katona és hazafi, Stromfeld Aurél helyét, s akinek tudtával a Vörös Hadsereg egész hadrendjét már előzőleg a románokhoz eljuttatták, mint „katonai tekintély” sürgette a támadás megindítását.

A helyzet kritikus volt. Igaza van Münnich Ferencnek, aki a magyar Vörös Hadseregről írt tanulmányában megállapítja: „Kétségtelen, hogy egy erős, egységes kommunista párt ebben a helyzet-

⁶⁸ Kun Béla: Id. mű, 572. old.

ben is megtalálta volna az utat a munkástömegekhez. Bizonyos mértékben megismételte volna a május eleji nagy fellendülést, és rövid idő alatt újabb munkáscsapatokkal egészítette volna ki a Vörös Hadsereg megritkult sorait. De ilyen párt nem volt, s ezért a szociáldemokraták harcvesztő aknamunkája, a vezérkari főnök áruló messterkedései feltartóztathatatlanul sodorták a proletárdiktatúrát a bukás felé.⁶⁹

A vezérkari főnök a katonatiszti hazaárulók és az antant-kémek feje volt. Am ez a fehérgárdista hazaáruló ügynökség azért tudta tevékenységét kifejleszteni, mert politikai segítséget kapott a szociáldemokrata összeesküvők és kapitulánsok széleskörűvé vált bomlasztó munkájától.

Haubrich és társai június 24-én visszatáncoltak a nyílt árulástól. (Az ellenforradalom később felelősségre is vonta őket ezért.) Az északi hadjárat politikai hatása és a budapesti munkásság eltökéltsége a tanács hatalom védelmére – az antant előtti meghátrálásról folyó viták és az ellenforradalmi zendülés ellenére is – sokkal erősebb volt, mintsem hogy Haubrichék vállalhatták volna a nyílt árulást, és azt a kockázatot, hogy osztozzanak a fehérgárdisták kudarcában. A szlovákiai visszavonulás után azonban – amikor az antant a szociáldemokratáknak azt ígérte, hogy őket fogja támogatni a tanácskormányt felváltó új kormány megalakításában – nyíltabban és aktívabban léptek fel a proletárdiktatúra feladásáért, a tanácskormány lemondásáért. Nem is titkolták már az antanttal folytatott szégyenletes tárgyalásaikat. Az ő gondjuk ekkor már csak az volt, hogyan kerülhetik el azt, hogy – osztozzanak a proletárdiktatúra bukásában.

A Vörös Hadsereg július 20-án kezdte meg támadását a tiszai fronton, a román megszállók ellen. S Böhm július 21-én Bécsbe ment, hogy az antant megbízottaival a tanácskormány eltávolításáról és szociáldemokrata kormány létesítéséről tárgyaljon. Ottó Bauerék voltak a közvetítők. Erről Böhm emlékirataiban finoman így vall: „Az antant bécsi megbízottai, még Bécsbe érkezésem előtt, kapcsolatot kerestek osztrák szociáldemokratákkal, s igyekeztek rávenni őket arra, hogy közvetítsék a velem való érintkezést.” Nos, ez az „igyekezet” teljes sikerrel járt. Böhm eléri, hogy a tiszai hadművelet megindulása idején a Tanácsköztársaság hivatalos követeként Bécsbe induljon, ahová július 21-én meg is érkezett. Emlékiratai szerint 23-án tárgyalat először Cunninghammal, majd másnap, 24-én is, ami-

⁶⁹ A Magyar Tanácsköztársaság hősi küzdelmeiről. Szikra 1954. 147–148. old.

kor Cunningham közölte a szociáldemokrata kormány megalakításának feltételeit. Személyi feltételei is voltak a kormány összetételére vonatkozóan: legyen benne Haubrich, Ágoston és Garami.⁷⁰ Még július 24-én odaérkezett Weltner Jakab és Peyer Károly is, akik bekapcsolódtak a tárgyalásokba. 25-én Hoover a párizsi békekonferencián már ezt közli: „Böhm a szövetségeseknek javaslatot terjesztett elő Bécsben... ha a szövetségesek őt megfelelően támogatják... készségesen felállít egy szociáldemokrata kormányt, melynek ideiglenes diktátora ő lenne.” Balfour kijelentette: „Mind a négy országban (értsd: Franciaország, Anglia, Olaszország és az Egyesült Államok. – N. D.) vannak olyan véleménycsoportok, amelyek tényleg nem bolsevikok, de bizonyos rokonszenvet éreznek a bolsevik program iránt. A közönség e részei igen erősen ellenzik a bolsevikok elleni katonai akciót. Mindezeket a hátrányokat el lehetne kerülni, ha Böhm segítségével járnának el.”⁷¹

Amíg a Vörös Hadsereg harcosai, kiutat keresve a súlyossá vált helyzetből, megkísérelték a román intervenció sok visszaszorítását, Böhmék a proletárdiktatúra megbuktatására való készségükről, részvételük feltételeiről és a részükre megállapítandó feladatokról tárgyaltak az antanttal. A tárgyalások tényét nem is titkolták, a tartalmát illetően viszont már diszkrétebbek voltak.

A tiszai fronton – Julierék áruló tevékenysége és a hátország nehéz politikai helyzete ellenére – a Vörös Hadsereg egyes egységei néhány helyi csatában győzelmet arattak, de a nagy túlerővel s a katonai vezetés árulásával nem tudtak megbirkózni. Bizonyos kezdeti sikerek után a támadás összeomlott, és megindult a francia–román ellen-támadás.

A tanácskormány két nappal a román megszállók budapesti bevonulása előtt, 1919. augusztus 1-én a Budapesti Munkástanács utolsó ülésén bejelentette lemondását. A hatalmat – az antant „sakkhúzásának” megfelelően – szociáldemokrata kormány vette át: a hírhedt Peidl-féle szakszervezeti kormány. Az antant úgy látszik mégis jobbnak látta, ha nem Böhm kerül ennek a szolgakormányznak az élére, hanem Peidl Gyula – egyike ama három szociáldemokrata vezérnek, akik 1919. március 21-én a Tanácsköztársaság kikiáltása miatt kiléptek a pártból, s megtagadták a Tanácsköztársasághoz való

⁷⁰ Lásd Böhm Vilmos: id. mű, 444–446. old.

⁷¹ Papers Relating to the Foreign Relations of the United States. The Paris Peace Conference 1919. VII. köt. Washington, 1946. U. S. Government Printing Office. 254–255. old.

csatlakozásukat. (A másik kettő: Garami és Buchinger volt.) Haubrich, Garami és Ágoston helyet kapott a proletárdiktatúrát felszámoló s a kapitalizmust visszaállító első ellenforradalmi kormányban. Ez a kormány polgári demokráciát hirdetett, de polgári demokráciájával együtt rövid életűnek bizonyult. Ténylegesen a nyílt ellenforradalmi diktatúra szálláscsinálójának szégyenletes szerepét töltötte be.

A Magyar Tanácsköztársaság nagy történelmi tetteket hajtott végre az új szocialista rend megteremtéséért, a nemzet függetlenségének védelméért és a szocialista világforradalom támogatásáért vívott harcában. A külső imperialista túlerővel és a belső ellenforradalom erőivel, az ingadozással és az áruló kapituláns erőkkel kellett állandóan viaskodnia. 133 napos hősies küzdelme elbukott. Legyőzte az antant katonai intervenciója, melyet támogatott a hazai burzsoázia nyílt nemzetárulása, a Tanácsköztársaság nehézségeit és hibáit ügyesen kihasználó és belső nehézségeit növelő ellenforradalmi aknamunka, különösen pedig a proletárhatalom sáncain belül végzett frakciós szociáldemokrata bomlasztás.

Túlerővel, külső imperialista túlerővel szállt szembe a Magyar Tanácsköztársaság. Ebből azonban nem következik valamiféle fatalista állásfoglalás, hogy bukása talán végzetszerűen elkerülhetetlen volt. Nem, nem volt elkerülhetetlen! Ha a szlovákiai visszavonulás helyett folytatódik Szlovákia felszabadítása és kiépül a Szlovák Tanácsköztársaság, akkor a két proletárhatalom további időt nyer. Az időnyerés a Tanácsköztársaságra nézve létkérdés volt, és számottevő lehetőséget rejtett magában. Az időnyerés többek között lehetővé tette volna a) a Tanácsköztársaság hibáinak, ezek okainak mélyebb feltárását és hatékony harcot a hibák kijavításáért, továbbá a proletárhatalomhoz hű erők tömörítését, a kapituláns erők hatékony elszigetelését, b) a Szovjet-Ukrajnával, s így Szovjet-Oroszországgal való közvetlen területi kapcsolat megteremtését, c) egész Szlovákia felszabadítása nem utolsósorban új lendületet adhatott az európai proletárforradalomnak, mindenekelőtt közvetlenül a szomszédos országokban, különösen Csehországban és Lengyelországban, de más országokban is.

Ezek a lehetőségek nem utólagos fantázia szüleményei — ilyenek igen könnyen születnek —, hanem reális lehetőségek. Azonban olyanok, amelyek nem az események automatikus menetéből adódnak,

hanem csak sikeres harcban válhatnak lehetőségből valósággá. Nem azért kell erre utalnunk, hogy a történelmi fantázia útjára lépjünk, s azt taglaljuk, hogy mi minden alakult volna másképpen, ha a Magyar és a Szlovák Tanácsköztársaság fennmarad. Természetesen sok minden. Csupán azért utalok erre, mert indokolni kívánom, miért kell elutasítani az olyan felfogást, mely szerint a kis Magyar Tanácsköztársaság úgysem tarthatta volna fenn magát, mert elszigeteltségéből nem tudott volna kitörni. Akik ennek történelmi lehetőségét kétségbevonják, azok a Tanácsköztársaság létrejöttét is elhibázottnak nyilvánítják. E nézet szerint szép a forradalmi hősiesség, de a kapitulánsok voltak a „reálpolitikusok”. A kapitulánsok árulók, s az árulásban nem „reálpolitikusok” voltak, hanem az antant közönséges kiszolgálói.

IV. A Magyar Tanácsköztársaság néhány tanulsága

Nemcsak a magyar, hanem a nemzetközi munkásmozgalom számára is igen jelentősek a Magyar Tanácsköztársaság tanulságai. Közülük hármat kívánok itt kiemelni.

Az egyik a forradalom békés győzelme.

Az 1919-es magyar forradalom békésen győzött, mert a burzsoá uralom mind bel-, mind külpolitikailag teljesen csődöt mondott, és csődje párosult a munkásság forradalmi erőinek nagy fellendülésével, nagy túlsúlyba jutásával. Ebben a helyzetben a burzsoázia képtelen volt ellenállni, és békésen átadta a hatalmat. A 19-es magyar tapasztalat a szocialista forradalom *békés győzelmének történeti példáját* adta, bár ez nem parlamenti úton történt. Bizonyos körülmények között tehát ez parlamenti rendszer nélkül is lehetséges.

A történelmi tapasztalat azonban azt is mutatja, hogy ugyanaz a burzsoázia, amely a proletárforradalom nagy győzelmétől elalélt — bukása után —, az imperialista hatalmak ösztönzésére és segítségével megkezdte az ellenforradalmi aknamunkát. Aktív ellenforradalmi tevékenységének a kifejlődése függ a külső imperialista támogatástól és attól, hogy a proletárhatalom frontja lazul-e, rés támad-e benne, e réseken behatolhat-e, és emberei útján kifejlesztheti-e ott a maga bomlasztó tevékenységét. Ezzel a veszéllyel nemcsak a hatalom meghódítását követő első időszakban kell számolni, hanem később is.

Ezt mutatta az 1956-os ellenforradalom, amelyet a nemzetközi és belső reakció, a korábbi magyarországi vezetés hibáit ügyesen kihasználva, Magyarországon kirobbantott. A szocialista tábor kifejlődése és megbonthatatlan egysége kilátástalanná teszi az ellenforradalmi kísérletet, de a nemzetközi imperializmus kilátástalan kísérletekbe is beugrathatja azokat a belső ellenforradalmi erőket, amelyek minden reményüket az imperialista hatalmak támogatásába vetik.

A másik a kommunista párt és a szociáldemokrata párt egyesülése.

Az 1919-es magyar proletárforradalom békés győzelmének egyik alapvető tényezője volt a szociáldemokrata párt áttérése a proletárdiktatúra alapelveire, a kommunista és a szociáldemokrata párt egyesülése ezen az alapon. Az egyesülés elvi alapja tehát helyes volt. A gyakorlati megvalósítás viszont — mely első ízben történt meg a nemzetközi munkásmozgalom történetében — vészes hibákkal terhesen ment végbe.

Csupán három ismert jobboldali szociáldemokrata vezér vált ki a pártegyesülés és a proletárdiktatúra elutasítása miatt a pártból. Reformista társaik, a nagy tömegnyomásnak engedve, család módjára csatlakoztak a Tanácsköztársasághoz, megtartották jelentős pozícióikat mindenekelőtt a szakszervezetekben, és új pozíciókat szereztek a Tanácsköztársaság állami szerveiben és testületeiben. A szociáldemokraták más része kezdetben bízott a tanácshatalomban, de a kishitűség rögtön megingatta őket, amikor a helyzet bonyolódott, a harc élesedett. Ezeknek nagy része az ingadozás útján a kapitulációig és a nyílt árulásig jutott el. A szociáldemokraták jelentős része viszont a nehéz harcokban végig hű katonája lett a szocialista forradalom ügyének. S ez nemcsak a szociáldemokrata tömegekre vonatkozik, melyek többsége a kommunista párti tömegekkel egységes frontba olvadt össze. Vonatkozik a funkcionáriusokra és a vezetők nagy részére, már korábban ismert és a harcban kiemelkedő új vezetőkre is, akik valóban baloldali szocialistákként a kommunistákkal közös forradalmi blokkot alkottak a kapitulánsokkal szemben.

Az 1919-es magyar proletárforradalom tehát már megmutatta, hogy a szociáldemokraták egy része, mely valóban szocializmust akar, és ideológiai korlátjai és illúziói ellenére küzdeni is kész érte, a nagy harcok tüzeiben mind következetesebbé válik, és a hatalomért való

harcban is hű fegyvertársa a kommunistáknak. A jobboldali szociáldemokraták viszont eljutnak az ellenforradalommal való nyílt szövetségig, az ellenforradalom szálláscsinálóinak gyalázatos szerepéig.

A jobboldali szociáldemokrácia áruló szerepe ma már közismert dolog. Az árulóknak ez a tábora közben megszorodott az újsütetű revizionistákkal, akik kommunista álarcban próbálták 1956-ban Magyarországon megismételni az 1919-es árulók szégyenletes szerepét. Változnak az idők, és az árulók alkalmazkodtak a változott helyzethez: a „nemzeti kommunizmus” leplébe burkolták a proletárdiktatúra elleni támadásukat. „Elérték” önmaguk és jugoszláv támogatóik lelepleződését a magyar nép és az egész nemzetközi munkásmozgalom előtt.

1956 októbere a proletárhatalom elárulásának második kísérlete volt Magyarországon. Mindkettőből, a 19-esből és az 56-osból is azonos történeti tanulságot kell levonni. Azt is, hogy a jobboldali szociáldemokraták és a „nemzeti kommunisták” bomlasztó munkája mennyire veszedelmes, és kíméletlenül le kell őket leplezni. Azt is, hogy a szocializmusért valóban harcolni kész szociáldemokraták a proletárhatalom hű harcosaivá fejlődnek. Hiba volt, hogy a 19-es proletárforradalomnak ezeket az utóbbi tanulságait nem kellően méltattuk, nem kellően ismertettük.

A harmadik a parasztkérdés.

A Magyar Tanácsköztársaság *negatív oldalról* mutatta meg, az egész nemzetközi munkásmozgalom okulására, hogy a lenini parasztpolitika a helyes, amit az SZKP az Októberi Forradalom után következetesen megvalósított. Olyan országban, amelyben erősek a feudális maradványok, mint az akkori Magyarországon is, nem lehet átugrani az agrárfejlődés forradalmi-demokratikus szakaszát, nem lehet mellőzni a földosztást. Az elkobzott félf feudális nagybirtok igen jelentős részét kellett volna felosztani egyrészt a nincstelen és szegény-paraszság földéhségének kielégítésére, másrészt – s ez sem lényegtelen – a birtokos parasztok tulajdonbiztonságának a megerősítésére. A munkás-paraszt szövetség megerősítésének az érdeke ezt követelte, s igen súlyos hiba volt ennek a nagy politikai jelentőségű követelménynek az elutasítása – termelési érdekekre való helytelen hivatkozással. A proletárdiktatúra politikai megszilárdításának rovására, a munkás-paraszt szövetség megerősítésének rovására a proletárdiktatúra termelési érdekeit sem lehet kellően biztosítani.

A nincstelen parasztek között még a Tanácsköztársaság kikiáltása előtti földfoglaló mozgalmakban számottevő törekvés volt termelőszövetkezetek alakítására az elfoglalt úri földeken. Föltétlenül helyes volt támogatni a termelőszövetkezetek létesítését. Hiba volt azonban az akkori termelőszövetkezeti mozgalmat túlbecsülni, és a szegényparasztek földosztási követelését csak igen kismértékben, kivételes engedményként teljesíteni. E súlyos hiba ellenére is, a Tanácsköztársaság azoknak adta oda a földesuraktól elvett földet, akik azt megművelik. Helytelen dolog volt az, hogy a parasztkérdésben elkövetett hiba őszinte ismertetése mellett nem fordítottunk elég gondot annak a tudatosítására, hogy a földet így is a nincstelen és szegényparasztság kapta meg, bár nem egyéni, hanem szövetkezeti használatra.

A Tanácsköztársaság emléke kitörölhetetlenül bevésoódott a magyar munkások és szegényparasztek százezreinek és a nemzetközi proletariátus millióinak tudatába és szívébe. Öreg harcosok elbeszélései és a kommunista sajtó felvilágosító szavai nyomán éltek tovább a harci emlékek és tanulságok ifjak tudatában és szívében is. Mártírainak emlékezete halhatatlanná válik, mint az a történelmi tett, amelynek részesei voltak, s amelyért életüket áldozták.

A magyar és külföldi reakciós burzsoázia és reformista politikusok, történészek és a kapitalista rend más védelmezői, hazugságok és rágalmak özönével mocskolták a munkáshatalom forradalmi emlékét. E rágalomhadjárat szennyes hullámai az ellenforradalmi uralom negyedszázada alatt — különösen pedig első éveiben — elborították hazánkat, és nagy erővel áradtak más tőkésországok népei felé is. Bizonyos, hogy propagandájuk nem volt hatástalan, s igen sok ember tisztánlátását és gondolkodását sikerült megzavarniuk. De bizonyos az is, hogy képtelenek voltak elfojtani a munkás- és szegényparaszti tömegek tiszteletét a Tanácsköztársaság emléke iránt és vágyát az új munkáshatalom után.

A kizsákmányolt tömegek felszabadulási vágya — az igazságra, szabadságra és boldogságra törekvő embereknek e hatalmas erejű, lebírhatatlan érzése — e nagy történelmi erő kudarcra kárhoztatta és kárhoztatja a legkörmönfontabb kísérleteket is, amelyek a Tanácsköztársaság forradalmi öröksége iránti mélységes tisztelet elfojtására irányultak és irányulnak. E nagy jelentőségű tény viszont nem menthet fel bennünket ama felelősség alól, hogy a Tanácsköztársaság igaz

történetének megírása és népszerűsítése terén, a harci emlékek feltárása és népszerűsítése terén keveset, nagyon keveset tettünk, s nagy a mulasztás, amit pótolnunk kell.

Csaknem elmulasztottuk leleplezni azt a rengeteg rágalmat és hamisítást, ami a Horthy-korszak történelmi irodalmában, tankönyveiben a Tanácsköztársaság kérdésében szinte osztatlanul uralkodott. Ebben, ilyen vagy olyan mértékben, részt vettek emberileg becsületes polgári történészek is, akiket egyrészt saját polgári szemléletük, másrészt maga az ellenforradalom politikailag és eszmeileg megzavart, és akik ezért nem tudtak objektíven szembenézni a történeti igazsággal. Bizonyos tehát, hogy nemcsak rágalmakat és hamisításokat kell leleplezni, hanem tévedéseket is el kell oszlatni.

A kapitalizmus bukása után ezeket a hamisításokat és rágalmakat, meg részben a tévedéseket is, az idő előbb-utóbb eltemeti. Azonban nem bízhatjuk ezt a temetést csak az időre. Annál kevésbé, mert a rágalmak, hamisítások és tévedések ma is élnek, és annál tovább fognak élni, minél később szállunk szembe velük. Ezeknek a továbbélése csorbítja a történeti igazságot és kárt okoz a nemzet szocialista fejlődésének.

Elégtelenül tanulmányoztuk és népszerűsítettük a Tanácsköztársaság történetét, és részben ennek következtében, részben a személyi kultusz hatásaként, hibákat is vétettünk. Természetes, hogy ezeknek kijavítása is kellő gondosságot és felelősséget követel.

A Tanácsköztársaság fő ismérveinek taglalásánál utaltam arra, hogy 1919-es forradalmunk milyen messzemenően túlhaladta az 1848-as és 1918-as forradalmakat. Ebből azonban nem szabad olyasféle következtetést levonni, hogy az 1848–1849-es forradalom hagyományait talán nem kell gondosan ápolnunk. Ápolnunk kell ezután is, gondosabban mint eddig. Ezen azt is értem, hogy nem szabad homályban hagyni korlátait, hanem határozottabban kell ezeket megmutatni, és megmondani, hogy korlátai ellenére is büszkén vállaljuk nagy, haladó örökségét. S nemcsak az agrárkérdésben, a parasztokkal szemben mutatkozott korlátai ellenére, hanem a munkásokkal szemben és a nemzeti kisebbségekkel szemben mutatkozó súlyos korlátai és hibái ellenére nagyra értékeljük valóban nagy tetteit. Azzal azonban szakítanunk kell, hogy míg a 48-as forradalom korlátait és hibáit elégtelenül mutatjuk meg, addig a 19-es forradalomnak csaknem jobban húztuk alá hibáit és elégtelenül világítottuk meg nagy történelmi tetteit. Nem szabad engedni ezután sem, hogy a 48-as forradalom emléke halványuljon, hanem azt is erősíteniünk kell. Nem

szabad azonban azt sem megengednünk, hogy a 48-as forradalom emlékének fényében árnyékba boruljon a felszabadulás előtti egész történelmünk legragyogóbb szakasza: a Magyar Tanácsköztársaság hősie idősaka.

Fölvehetik persze azt a kérdést is: miért kell egyáltalán kiemelni, hogy a Magyar Tanácsköztársaság milyen messzemenően túlhaladta a 48-as és 18-as forradalmakat. Ugyanis egészen természetes, egészen kézenfekvő, hogy a szocialista forradalom a társadalmi haladás sokkal magasabb fokát jelenti, mint a polgári forradalom, tehát messzemenően túlhaladja azt. S ez önmagában véve természetesen igaz. De ha feltesszük a kérdést, hogy ez az igazság érvényesül-e kellőképpen például a mi egész történelemoktatásunkban, úgy erre a kérdésre aligha lehet megnyugtató igennel válaszolni. S hogy ez az igazság érvényesüljön, azt nem lehet pusztá előírásokkal elintézni. Ehhez mindenekelőtt meggyőző érvelés s a Tanácsköztársaság történetének alaposabb feltárása és ismertetése szükséges. Ha ezt a feladatot elvégeztük, akkor ez a kérdés bizonyára lekerül a napirendről.

Az osztályharc eszmei téren időben a leghosszabb. Ennek az eszmei osztályharcnak óriási tudatfejlesztő feladata az egész dolgozó nép átnevelése a szocializmus és a kommunizmus nagy eszméi jegyében. E nagy feladat szerves része a történelmi fejlődés igaz feltárása, és különösen nemzeti történetünk olyan kiemelkedő szakaszának feltárása, amilyen az 1919-es Tanácsköztársaság. Úgy gondolom, hogy a magyar történészek nagy és megtisztelő kötelessége saját népünkkel, az egész nemzetközi munkásmozgalommal, az egész haladó emberiséggel szemben, hogy mielőbb pótoljuk mulasztásunkat a Tanácsköztársaság történetének mély, beható tanulmányozásával és népszerűsítésével.

Negyven esztendő múlt el az első magyar proletárhatalom megteremtése óta. Mikor hősi küzdelme elbukott, Lenin megjövendölte: *győzni fog a második!* És győzött, mert ez a történelem parancsa. Győzött, és a győzelem hazánkat a kialakuló új, *szocialista világrendszer* országává tette, s így ismét a nemzetközi haladás élvonalaiba emelte. Az egész szocialista világ egymilliárdos népe, s a forradalmi munkáspártok szerte a világon a magyar néppel együtt hajtották meg az elismerés zászlaját a Magyar Tanácsköztársaság történelmi tetteinek dicsó emléke előtt. Büszkéek vagyunk erre, azonban ez nagy figyelmeztetés is számunkra, magyar történészek számára, olyan figyelmeztetés, melynek további munkára kell serkentenie bennünket.

A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG ÉS AUSZTRIA

1919. március 21-én, amikor a magyar tanácskormány megalakult, Ausztriában is megvoltak annak a feltételei, hogy a munkásosztály vegye kezébe az ország vezetését. Ebben az időben a burzsoázia hatalma megtört, és országszerte óriási volt az elkeseredés a háborút okozó kapitalista rendszer ellen. A tömeges munkanélküliség és az általános nyomor fokozta a munkások felháborodását és elégedetlenségét. Az osztrák proletariátus a szocializmusban látta az egyetlen kivezető utat.

E forradalmi helyzetben az Osztrák Szociáldemokrata Párt éppoly kevésbé teljesítette történelmi hivatását, mint az első világháború kitörésekor. Propagandájában szüntelenül hangoztatta ugyan, hogy szocialista megoldásra törekszik, de azt is hozzáfűzte, hogy az ausztriai viszonyok nem teszik lehetővé az oroszországi és a magyarországi út követését. A köztük és a kommunisták között levő ellentéteket — a tömegeket félrevezetve — arra korlátozták, hogy a kommunisták erőszakos eszközökkel akarják a szocializmust megvalósítani, míg a szociáldemokraták, a hatalmi viszonyok megváltozása következtében, vérontás nélkül jutnak el a szocializmushoz. Az osztrák szociáldemokratáknak ezen az alapon nagy tömegeket sikerült megnyerniük. Váltig hangoztatták, hogy a kedvezőtlen gazdasági helyzet, az 1919 elején nagyon is érezhetővé vált élelmiszer- és nyersanyaghiány lehetetlenné teszi, hogy Ausztriában tanácskormány létesüljön. Így éppen azokat a tényezőket használták fel a forradalom akadályozására, amelyek a proletárforradalom meggyorsítását indokolták volna.

A Magyar Tanácsköztársaság létrejötte azonban nagy lendületet adott az osztrák forradalmi mozgalomnak. Néhány nappal a Magyar Tanácsköztársaság megalakulása után a vasutasok sztrájkba léptek, és követelték a tanácsköztársaság kikiáltását. A szociáldemokrata

párt vezetősége csak nagy erőfeszítések árán tudta letörni a vasutas sztrájkot.

Az Osztrák Szociáldemokrata Pártnak számolnia kellett a tömegek hangulatával. Ezért szenvedélyes szavakkal üdvözölte a fiatal Magyar Tanácsköztársaságot. A birodalmi munkástanács, válaszul a magyar tanácskormány „Mindenkihez!” kezdetű felhívására, 1919. március 23-án a következő táviratot küldte Budapestre:

„Felhívást intéztetek hozzánk, hogy kövessük példátokat. Szívesen megtennénk, e pillanatban azonban sajnos nem tehetjük. Hazánkban elfogyott az élelmiszer. Szűkös kenyérellátásunk is azoktól az élelmiszerszállítmányoktól függ, amelyeket az antant küld nekünk... Ha ma követnénk példátokat, az antant-kapitalizmus éhhalálra ítélné bennünket. Meggyőződésünk, hogy az Orosz Tanácsköztársaság mindent megkísérelne, hogy segítsen nekünk. Mi azonban éhenvesznénk, még mielőtt e segítség megérkezne. Helyzetünk ezért súlyosabb, mint a tiétek.

A legjobbakat kívánjuk nektek. Őszinte együttérzéssel figyeljük az eseményeket, és reméljük, hogy a szocializmus ügye győzni fog. Mi is harcra készen állunk, készen arra, hogy teljesítsük, amit a történelmi szükségyszerűség megkövetel.”¹

Ez az „őszinte együttérzés” tolmácsoló üdvözlét valójában a magyar tanácskormány segítséget és támogatást kérő felhívásának hűvös elutasítását jelentette.

Másnap az „Arbeiter-Zeitung”, a szociáldemokrata párt központi lapja, a magyar tanácskormány felhívásával kapcsolatban többek között a következőket írta vezércikkében:

„A magyar proletariátus felhívja a szomszédos országok, így Német-Ausztria proletárjait is, hogy kövessék példáját. És e felhívásra máris fényesebben ragyognak a szemek, vidámabban vernek a szívek. Nem ugyanaz-e helyzetünk, mint magyar testvéreinké? Vajon nem érkezett el számunkra is az óra, hogy megdöntsük a burzsoáziát, magunkhoz ragadjuk a hatalmat, s a gyárakat, a bányákat, a földesurak és az egyház birtokait egy csapással a nép kezébe adjuk...?

Sajnos, ez számunkra nem lehetséges, mert az antant azonnal hozzáfogna kiéheztetésünkhöz. De bármennyire védtelenek is vagyunk ma, elkeseredésre azért nincs okunk. A magyar tanácsdiktatúra mindennek ellenére azt bizonyítja, hogy ügyünk előrehalad. A szociális forradalom hullámai feltartóztathatatlanul hõm-

¹ Arbeiter-Zeitung, 1919. március 23.

pölyögnek Keletről Nyugatra. Ha majd az antant-országok proletariátusa is felkel saját burzsoáziája ellen, akkor velük szövetségben mi is széttörünk minden bilincset...''²

Az „Arbeiter-Zeitung”, Német-Ausztria munkásainak forradalmi hangulatát látva, nem merte kereken elutasítani a magyar proletariátust. Még kevésbé mert fellépni a magyar tanácsdiktatúra ellen. Német-Ausztria proletárai készen álltak a forradalomra, és égtek a vágytól, hogy kövessék magyar testvéreiket. A szociáldemokrata vezetők jól ismerték a tömeghangulatot, és ezért keresték az eszközt, amellyel gátat vethetnek a forradalmi mozgalomnak. Ezt az eszközt a munkástanácsokban találták meg.

A munkástanácsok Ausztriában

Az Októberi Forradalom győzelme után az osztrák proletariátus soraiban nagy népszerűsége tettek szert a munkástanácsok. A szociáldemokrata párt vezetői természetesen azonnal felhasználták e szervezeteket, de nem a forradalmi harc eszközeként, hanem a munkások osztályharcos megmozdulásainak megakadályozására.

Ausztriában az első munkástanácsokat az 1918-as januári sztrájk idején saját kezdeményezésükből alakították meg a sztrájkoló munkások. A szociáldemokrata párt vezetősége felismerte e szervezet jelentőségét és látta a veszélyt is, amely őt e forradalmi harcban született új mozgalom részéről fenyegetheti. Azonnal bekapcsolódott tehát a mozgalomba, ellenőrzése alá vonta a munkástanácsokat, sőt egyes üzemekben maga is részt vett megalakításukban. Ez utóbbiak azonban már nem voltak igazi munkástanácsok, mert legtöbbször nem az üzem dolgozóiból, hanem szociáldemokrata párt- és szakszervezeti funkcionáriusokból alakultak. A központi munkástanács irányítása a szociáldemokrata párt vezetőségének kezében volt, ami e szervezetet minden forradalmi tartalmától megfosztotta. Az 1918-as januári sztrájk során a bécsi munkástanács, a szociáldemokrata párt- és szakszervezeti vezetők nyomására, határozatot hozott a sztrájk megszakítására, és ezzel elfojtotta az osztrák proletariátus e nagyarányú forradalmi megmozdulását. A szociáldemokrata párt a januári sztrájk idején lelepleződött Német-Ausztria dolgozói előtt. Bebizonyosodott, hogy a munkástanácsok forradalmi tekintélyét a sztrájk letörésére használta fel, magukat a munkás-

² Ugyanott, 1919. március 24.

tanácsokat pedig reakciós politikájának szolgálatába állította a háború továbbfolytatása érdekében. A munkástanácsokat a párt szervezetéhez láncolta. A munkástanács tagja csak az lehetett, aki tagja a szociáldemokrata pártnak és előfizetője az „Arbeiter-Zeitung”-nak.

A szociáldemokrata párt a munkástanácsok tevékenységét főképpen gazdasági területre korlátozta: így élelmiszerek előteremtése az éhező lakosság számára, lakások igénylése és kiutalása, csempészekre való vadászat. Ez a tevékenység azonban a munkásság nagy részét nem elégítette ki, ezért a linzi munkástanács 1919. február 17-én a német-ausztriai munkástanácsok birodalmi értekezletének összehívását követelte. A követelés hatására a szociáldemokrata párt vezetősége kénytelen volt összehívni a munkástanácsok birodalmi értekezletét. Itt a linzi munkástanács azt indítványozta, hogy a munkástanácsok valamennyi szocialista irányzatot foglalják magukba. Kijelentették, hogy elégedetlenek a munkástanácsok összetételével és eddigi tevékenységével, mert a bécsi munkástanács elmulasztotta magához ragadni a kezdeményezést a politikai harcban. Követelték, hogy a tanácsok a jövőben ne csupán a szociáldemokrata párt végrehajtó szervei legyenek. Megengedhetetlennek tartották, hogy a munkástanácsokba csak azokat választhatják be, akik tagjai a szociáldemokrata pártnak és előfizetői az „Arbeiter-Zeitung”-nak. A linzi munkástanács követelései között szerepelt az is, hogy a szociáldemokrata párt ne hozhasson nagyobb jelentőségű határozatot a munkástanács jóváhagyása nélkül.

A szociáldemokrata pártvezetést nyugtalanította az Októberi Forradalom győzelme, az erősödő kommunista propaganda és annak a tömegekre gyakorolt hatása. Felismerte, hogy milyen veszély fenyegetheti, ha szaporodnak az olyan munkástanácsok, amelyek nem az ő ellenőrzése alatt állnak. Ezért magáévá tette a linzi munkástanácsnak azt a követelését, hogy olyan proletárok is tagjai lehessenek a munkástanácsoknak, akik nem szociáldemokraták, ha felismerik, hogy a proletariátus felszabadításának célja a szocialista társadalmi rend megvalósítása, eszköze pedig az osztályharc. Így a munkástanácsok jelentős politikai hatalomhoz jutottak. A szociáldemokrata párt azonban nyomban megtalálta annak a módját, hogy e határozat ellenére is befolyása alá vonja a munkástanácsokat. A birodalmi munkástanács titkára Friedrich Adler lett, aki a gróf Stürgkh reakciós miniszterelnök elleni merénylettel megszerezte Német-Ausztria munkásságának rokonszenvét.

A szociáldemokrata párt 1919 október–novemberi kongresszusán, azoknak a küldötteknek, akik nem értettek egyet a munkástanácsok felállítással, Skaret párttitkár megindokolta, miért kellett létrehozni e szervezeteket. „Miután nemcsak Oroszországban, hanem Magyarországon is kikiáltották a tanácsdiktatúrát, szükségessé vált, hogy a munkástanácsra ruházzuk a proletariátus egységes akciójának funkcióját... A párt semmiképpen sem nélkülözhetette a munkástanácsot, mert éppen másképp alakultak volna a dolgok, ha nem lett volna munkástanács...”³

Miután a munkástanácsok pártok felett álló proletár testületekké alakultak, a kommunisták számára is megnyílt az út ezen intézmény felé. A munkástanácsokban azonban a szociáldemokrata párt tagjai többségben voltak, s így kényszerítették a kommunistákat, hogy vessek alá magukat a „proletárdemokrácia ítéletének”. A szociáldemokrata pártvezetőség pedig a munkástanácsok segítségével úgy tüntette fel politikáját, mintha azt az egész munkásság jóváhagyta volna.

Az osztrák munkásság nagy reményeket fűzött a munkástanácsokhoz. Ezek segítségével akarta a politikai hatalmat megszerezni.

A munkástanács azonban – minthogy vezetésében elsősorban a szociáldemokrata párt politikája érvényesült – a kommunizmus és a proletárforradalom ellen folyó harc eszköze lett. „A kommunizmus elleni harcot a munkástanácsok síkján folytattuk” – írta Otto Bauer könyvében.⁴ Charles Gulick, az ismert történész még világosabban megírta, hogy a munkástanácsok a szociáldemokraták kezében „fontos eszközzé váltak, ami lehetővé tette a szociáldemokraták számára annak megakadályozását, hogy Ausztriában tanácskormány létesüljön”.⁵

Az akkori hadügyi államtitkár, Julius Deutsch bevallása szerint a szociáldemokrata párt csak nagy erőfeszítések árán tudta visszaverni a kommunisták rohamát. Különösen nyugtalanította a szociáldemokratákat, amikor a Kommunista Internacionálé elhatározta, hogy a világ összes munkásait a magyar proletárforradalom védelmében általános sztrájkra szólítja fel. 1919. július 21-én kellett volna

³ Protokoll der Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Arbeitspartei Deutschösterreich. Wien, 1919. X. 31–XI. 3. (A német-ausztriai Szocialista Munkapárt kongresszusi tárgyalásainak jegyzőkönyve. 1919. X. 31–XI. 3.) Wien 1919. Brand & Co. 144–145. old.

⁴ Otto Bauer: Die Oesterreichische Revolution. (Az osztrák forradalom.) Wien 1923. Wiener Volksbuch 138. old.

⁵ Charles Gulick: Oesterreich von Habsburg bis Hitler. (Ausztria a Habsburgoktól Hitlerig.) Wien 1948. Danubia Verl. 119. old.

megkezdni a sztrájkot, és a bécsi munkásság készen is állt a harcra. A szociáldemokrata pártvezetőség azonban a bécsi munkástanácsban kieroszakolt egy olyan határozatot, hogy az általános sztrájkot nem szabad meghirdetni, hanem helyette – a tervezett sztrájkot megelőző vasárnapon – zárt helyiségekben tartsanak gyűléseket. A kommunisták a kerületi munkástanácsokban heves harcot folytattak a határozat ellen, és keresztülvitték, hogy az indítványt újból bocsássák szavazásra. A bécsi körzeti munkástanácsban a szavazás eredménye a következő volt: 142-en szavaztak az általános sztrájk mellett, 104-en pedig ellene. A sztrájk tehát megindult. Ezen a napon egész Ausztriában szünetelt a munka. Nemcsak a gyárak és a műhelyek álltak le, hanem az üzletek is zárva maradtak. A hivatalokban nem dolgoztak, a villamosok és egyéb járművek nem közlekedtek. A postát és a távírókat kikapcsolták. Ez volt az osztrák proletariátus utolsó kísérlete, hogy segítségére siessen az akkor már nehéz helyzetben levő Magyar Tanácsköztársaságnak.

A katonatanácsok

A munkástanácsok mellett a katonatanácsok is nagy befolyást gyakoroltak Német-Ausztria politikai eseményeire. Közvetlenül a háború befejezése után, a fiatal német-osztrák köztársaság védelmére megalakították a „Vörös Gárdát”, amelynek alapítói Egon Erwin Kisch és Leo Rothziegel voltak. A „Vörös Gárda” jelentős szerepet töltött be az osztrák proletariátus harcában. Nagyrészt munkásokból állt, és részét képezte a „népi véderőnek”, a köztársaság hadseregének. E haderő tulajdonképpeni megszervezője Julius Deutsch szociáldemokrata hadügyi államtitkár volt, így a népi véderőre a szociáldemokrata párt erős befolyást gyakorolt.

A kaszárnnyákban a vezetés a katonák által választott katonatanácsok kezében összpontosult, a katonatanácsok végrehajtó bizottsága pedig a szociáldemokrata párt balszárnnyához tartozott. A katonatanácsok a „Vörös Gárda” „forradalmi katonatanácsával” együtt erélyesen szembeszálltak a reakciónak azzal a kísérletével, hogy a nép katonai szervezetét a tagok létszámának következetes csökkentésével gyengítse. Amikor 1919 március végén elterjedt az a hír, hogy az antant a népi véderőt jelentősen csökkenteni akarja és Német-Ausztriát a fiatal Magyar Tanácsköztársaság elleni harc felvonulási területévé szándékozik tenni, a bécsi népi véderő egységesen állást

foglalt a tervvel szemben. Hatalmas tiltakozó gyűlésen a következő határozatot hozták:

„A bécsi népi véderő katonatanácsainak 1919. április 1-én Bécsben megtartott gyűlése lelkes rokonszenvéről biztosítja a magyar népet, amely Magyarországon megvalósította a proletariátus diktatúráját, és kijelenti, hogy nem csupán legmelegebb jókívánságait küldi, hanem tényleges segítségével is melléje áll, és nem engedi meg, hogy az antant Német-Ausztriát felvonulási területként használja fel Magyarország ellen. A gyűlés követeli, hogy a népi véderő szólítsa fel választott képviselői útján a német-osztrák kormányt, hogy könyörtelen szigorral nyomja el a reakció minden propagandatevékenységét a magyar és az orosz proletariátus ellen. Ha a kormány e követelést nem teljesíti, a népi véderő proletárkötelességének fogja tekinteni, hogy a reakció üzelmeinek — esetleg fegyveres erővel is — véget vessen.”⁶

A katonatanácsok forradalmi magatartása nagy gondot okozott a szociáldemokrata hadügyi államtitkárnak, aki mindent megtett azért, hogy a népi véderőt megfossza hatalmától. Ez azonban csak akkor sikerült, amikor a katonatanácsok szervezetét a munkástanácsoknak rendelték alá, amelyek szinte teljesen a szociáldemokrata párt befolyása alatt állottak. „A munkásság proletárforradalmi tekintélye — írta Otto Bauer — itt is eldöntötte a harcot. A katonatanácsok elhatározták, hogy alávetik magukat a munkástanácsok politikai vezetésének. Minthogy a munkástanácsok elutasították a tanácsdiktatúrát, ez a tanácsideológiából eredő határozat azt jelentette, hogy a haderő utasítja el a tanácsdiktatúrát.”⁷

A szociáldemokrata párt a munkástanácsok és a katonatanácsok létesítésével az osztrák proletariátusban a forradalmi erő illúzióját keltette. Ez a forradalmi erő azonban a valóságban nem létezett, mert a „tanácsszervezeteket” ugyanez a szociáldemokrata párt megfosztotta a hatalomtól, és minden forradalmi akciótól visszatartotta.

Az Osztrák Kommunista Párt

A fiatal kommunista párt nem tudta hathatósan ellensúlyozni a szociáldemokrata párt bomlasztó tevékenységét a két tanácsszervezetben. A kommunista párt nagy befolyást gyakorolt ugyan a töme-

⁶ Kommunismus, 2. évf. 29-30. sz. 958. old.

⁷ Otto Bauer: Id. mű, 139. old.

gekre, de csekély szervező erőt képviselt. Fő útőerejét a munkanélküliek és a háborúból, hadifogságból hazatérők jelentették, de ezek a csoportok nem képeztek szilárd egységű szervezett harci erőt.

Az Osztrák Kommunista Párt mindent elkövetett, hogy Ausztriát harcostársként a Magyar Tanácsköztársaság oldalára állítsa. Az április 13-i véres tüntetés után — amikor a munkanélküliek és a frontról hazatérők az utcára vonultak, hogy kiharcolják a segélyek felemelését — a párt megszilárdította szervezetét, megerősítette kapcsolatát a népi véderővel, és kiszélesítette befolyását a munkások között. A magyar frontra egy osztrák zászlóaljat küldött, a fiatal forradalmár, Leo Rothziegel vezetésével, s ezzel is bebizonyította a harcban álló magyar nép iránti szolidaritását. Arra azonban nem volt képes — bár a magyar párt 1919 májusában Bettelheim Ernő elvtársat Bécsbe küldte az Osztrák Kommunista Párt munkájának támogatására —, hogy viaszorítsa a szociáldemokrata pártnak az osztrák proletariátusra gyakorolt befolyását, és hogy a kommunista pártot az osztrák munkásság vezető erejévé tegye.

Az antant-misszió azt javasolta, hogy 1919. június 15-én jelentősen csökkentsék a népi véderő létszámát. A bécsi népi véderő tagjai elhatározták, hogy visszaverik a reakciós támadást. Ezért június 15-re, vasárnap délelőttre gyűlést hívtak össze a bécsi városháza elé. A kommunista párt felszólította tagjait, hogy ezen a délelőttön ők is vonuljanak a bécsi városháza elé, és tüntessenek a reakció előretörése ellen. A bécsi körzeti munkástanács, a bécsi rendőrség és a Belügyminisztérium ezt az akciót a kommunista párt puccskísérletének tekintette, és a június 15-ét megelőző éjjel letartóztatta a párt 130 vezető tagját. Amikor másnap délelőtt a tömeg a városháza előtt értesült vezetői letartóztatásáról, előbb a bíróság épületéhez, majd onnan a rendőrségi fogház elé vonult, hogy kiharcolja a kommunista funkcionáriusok szabadonbocsátását. A felvonulók a keskeny Hörlgassében szembekerültek a városi őrséggel, a bécsi szociáldemokrata városi közigazgatás alakulatával. Összetűzésre került sor, és a városi őrség fegyvert használt.

1919. június 15-ről már nagyon sokat írtak. Ellenségeink sok mindent szemükre vetettek a kommunistáknak. Egy dolgot azonban világosan látnunk kell: Ausztriában akkor érett volt a helyzet arra, hogy a proletariátus átvegye a hatalmat. A Magyar Tanácsköztársasággal együttesen az osztrák munkásság képes lett volna Ausztriában megteremteni a tanácsdiktatúrát.

Hogy a helyzet mennyire érett volt erre, s hogy a szociáldemokrata

párt mennyire igyekezett ezt a döntést megakadályozni, bizonyítja Dr. Heinrich Benedikt összefoglaló műve, amelyben Walter Goldinger a következőket írja erről az időszakról:

„Június 15. után a polgárság is nyugtalanná vált. Nagynémet képviselők védelmi intézkedésekről tárgyaltak keresztényszocialista képviselőkkel. Már arra gondoltak, hogy a Nemzetgyűlést áthelyezik Innsbruckba. A voralbergi Fink (Jodok Fink, abban az időben alkancellár. — A. H.), aki a béketárgyalásokon részt vevő kancellár távollétében az államügyeket vitte, józanul ítélte meg a helyzetet. Annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy Otto Bauer nem kifejezetten kommunista, és maguk a szociáldemokraták is félnek a proletariátus diktatúrájától...⁸

A forradalom győzelme Ausztriában átalakította volna Közép-Európa képét. A Bajor és a Magyar Tanácsköztársasággal kommunista államokból álló tömb keletkezett volna Közép-Európában, ami lényegesen megváltoztatta volna a hatalmi egyensúlyt e területen. A birodalmi munkástanács szociáldemokrata vezetői azonban tekintélyük egész súlyával a harcoló osztrák munkások ellen fordultak. Ezen hiúsult meg a forradalom Ausztriában, ezen bukott meg nem utolsósorban a magyar tanácsdiktatúra, ez fojtotta el már csírájában a közép-európai forradalmat. A kommunista pártnak nem voltak még elég mély gyökerei ahhoz, hogy keresztülvigye akaratát és a forradalom ügyét győzelemre vigye.

Sok évvel később, abban az időben, amikor Dollfuss tüzérsége munkásházakra és lakosokra lövetett, a keresztényszocialista Leopold Kunschak a kommunista tüntetések vérbefojtását Renner kancellár és Eldersch belügyminiszter javára írta. Ernst von Streeruwitz vezető gyáriparos, aki egy ideig az osztrák gyáriparosok szövetségének elnöke és keresztényszocialista kancellár volt, a következőket írta emlékirataiban:

„Bárhogy ítéljük is meg e (szociáldemokrata) munkásképviselek magatartását, ha nem lettek volna hajlandók együttműködni a vállalkozókkal, nehéz lett volna a szovjet hullámokat Ausztria határaitól távoltartani, amikor a müncheni és a budapesti tanácsköztársaság két oldalról fenyegetett bennünket...⁹

⁸ Dr. Heinrich Benedikt és munkatársai (Walter Goldinger, dr. Verosta, dr. F. Thalmann, dr. A. Vondruska): Die Geschichte der Republik Oesterreichs. (Az osztrák köztársaság története.) Wien 1954. Verl. für Geschichte und Politik. 58. old.

⁹ Ernst von Streeruwitz: Springflut über Oesterreich. (Szökőár Ausztria felett.) Wien 1937. Bernina-Verl. 213. old.

Az Osztrák Szociáldemokrata Párt azzal dicsekedett, hogy mindent elkövetett a magyar proletariátus megsegítése érdekében. Megengedte, hogy a magyar forradalmi hadsereg részére Ausztriában katonákat toborozzanak (Rothziegel zászlóalj), és hogy fegyvereket szállítsanak Magyarországra. Az igazság az, hogy az osztrák kormány szigorúan megtiltotta a fegyverszállítást. Ezt a tilalmat a munkások szegték meg, s ők küldtek illegális úton fegyvereket a Magyar Tanácsköztársaságnak. Elsősorban a Wiener-Neustadt-i iparvidék munkásai juttattak fegyvereket a határon keresztül Magyarországra. Sem az osztrák kormány, sem a szociáldemokrata párt nem volt képes megakadályozni az osztrák munkásokat abban, hogy a Magyar Tanácsköztársaságnak segítséget nyújtsanak. „A vörös Magyarország a kapitalista hatalmak elleni harcában igényt tartott támogatásunkra — írja Otto Bauer. — Az osztrák proletariátus sosem tűrt volna más politikát; ha Tanács-Magyarország ellen az imperializmus ügyét támogattuk volna, a német-osztrák proletariátus szembeszállt volna ezzel.”¹⁰

A magyar tanácsdiktatúra érezte hatását az osztrák szociálpolitikai törvényhozásban is. Ausztria munkássága jelentős szociálpolitikai törvényeit nem utolsósorban a Magyar Tanácsköztársaság fennállásának köszönheti. Így például az üzemi tanácsokról szóló törvény a Magyar és a Bajor Tanácsköztársaság fenyegető árnyékában született.

„A vállalkozók az általános tisztogatástól, valamint a magyar és a bajor dicsőséges tanácsuralomtól való félelmükben eltúrték, hogy jogaikba nagyobb mértékben beavatkozzanak, mint ahogy az később más államok üzemi tanácsi törvényeinek megalkotásánál történt, például 1920-ban Németországban és 1921-ben Csehszlovákiában...” — írta Julius Deutsch, az ausztriai üzemi tanácsi törvény létrejöttével foglalkozó művében.¹¹

A magyar tanácsdiktatúra hatására Ausztriában több jelentős szociálpolitikai törvényt hoztak. Az 1919 március 21. előtti időben, tehát a magyar tanács hatalom létrejöttét megelőzően, és 1919 augusztus 1. után, vagyis akkor, amikor a tanácsdiktatúra már megszűnt, csak nagy időközökben hoztak olyan törvényeket, amelyek jelentős

¹⁰ Otto Bauer: Id. mű, 132. old.

¹¹ Julius Deutsch: Geschichte der oesterreichischen Gewerkschaftsbewegung. [Az osztrák szakszervezeti mozgalom története.] 2. köt. Wien 1932. Wiener Volksbuch. 98. old.

könnyítéseket eredményeztek az osztrák munkások számára. Ezzel szemben 1919 áprilistól július végéig egész sor, a munkásokra nézve igen fontos törvény látott napvilágot. Ebben az időben a nemzetgyűlés kibocsátotta a munkaidőről szóló törvényt, a nők és a gyermekek munkáját szabályozó törvényt, a hadirokkantak kártalanításával foglalkozó törvényt, a munkanélküliek kötelező munkába állításáról szóló törvényt, a sütőipari munkásokra vonatkozó törvényt, a bányász-törvényt, a munkások szabadságáról szóló törvényt és másokat. Ha ilyen törvényeket egyáltalában hoztak is, ilyen gyors egymásutánban való kibocsátásukra a Magyar Tanácsköztársaság fennállása nélkül nem kerülhetett volna sor.

Ezt az is bizonyítja, hogy az osztrák törvényhozás által létrehozott államosítási bizottság a magyar tanácskormány összeomlásával azonnal elvesztette minden jelentőségét. „A magyar tanácskormány összeomlása Ausztria számára gyakorlatilag az államosítási kísérletek végét jelentette. Politikai funkciójukat már teljesítették. Az 1919 októberi koalíciós paktum nem hagy kétséget e tekintetben. E paktum az államosítást arra korlátozta, hogy állami hadiipari üzemeket közgazdálkodási intézményekké alakítson át, kiemeli azonban, hogy az államnak előjoga van a magánvállalatokkal szemben, hogy a magán-részvénytársaságok részvényeinek egy részét megszerezhesse.”¹²

Seipel prelátus, az államosítási bizottság alelnöke kijelentette, hogy a bizottságnak már a pusztá léte is kedvezőtlen befolyást gyakorol a gazdasági életre. Ezzel a bizottság sorsa megpecsételődött, bár a szociáldemokraták azt hitték, hogy alkalmas lesz az osztrák gazdaság államosításának végrehajtására.

A Magyar Tanácsköztársaság és az osztrák reakció

A magyar fehérgárdisták menedéket találtak Ausztriában. Az ellenforradalom székhelye Bécs és Grác volt. E két városból folytatták aknamunkájukat az osztrák hatóságok, mindenekelőtt az osztrák államrendőrség tudtával és közvetlen támogatásával a Magyar Tanácsköztársaság ellen. Bécsben megalakult a magyar „ellenkormány”. Dr. Brandl rendőrtanácsos, az államrendőrség főnöke a következőket írta erről:

„... A grófok és dzsentrik szervezete jelentőséghez jutott. Ide

¹² Charles Gulick: Id. mű, 196. old.

tartozott majdnem minden Magyarországról elmenekült tiszttól, akik között Gömbösnek már akkor is vezető szerepe volt. Rendkívül fontos volt a szervezet számára Gratznak, a régi osztrák–magyar Kultgyminisztérium volt osztályfőnökének közreműködése, mert ő gondoskodott az akciók külpolitikai támogatásáról... Bethlen maga kifelé nemigen szerepelt személyesen. Ha a magyarokkal valami baj volt, és a hatóságoknak kötelességszerűen foglalkozniuk kellett velük, akkor elválaszthatatlan hármasként mindig Sigray, Pallavicini és Szmracsányi jelent meg hivatalomban, három magas, elegáns alak, barnák és feketék, és jó hangulatukkal magukkal hozták a hivatali szobába a pusztát, a csikósok, Tokaj és a cigányok minden romantikáját...¹³

A magyar urak és az osztrák rendőrtisztviselő jól megértették egymást és kiválóan együttműködtek. Bizonyítja ezt dr. Brandl írása is, aki a következőképpen emlékszik vissza a fehérgárdista tiszteteknek a bécsi magyar követség elleni merényletére: „Aktív tevékenységet (a magyar követség ellen. — A. H.) mi magunk nem fejtettünk ki — írja. — De mennyiben tartozott ránk, ha a magyarok — természetesen feltűnés nélkül — saját követségükre mentek, és ott azt tették, amit helyesnek tartottak? Erre az útjukra áldásunkat adhattuk...¹⁴

Május 2-án, amikor a románok Budapest ellen vonultak (ellenforradalmár körökben ekkor már Budapest elestére számítottak), a magyar fehérgárdista tisztetek valóban behatoltak a bécsi magyar követségre. A két követ ekkor éppen nem volt az osztrák fővárosban és a fehérgárdista tisztetek nemcsak iratokat raboltak, hanem pénzt is, összesen 138 milliót — koronában és valutában. Időközben a fronthelyzet a Tanácsköztársaság számára kedvezően változott és dr. Brandlnak aggodalmait támadtak. Érintkezésbe lépett a rablókkal, és felszólította őket, hogy adják vissza az ellopott pénzt. Ekkor azonban az összegnek már csak a fele volt meg. Ezt vissza is adták, de nem a magyar követségnek. Dr. Brandl az elrabolt pénz visszaadására különleges tervet eszelt ki. Felszólította az Osztrák–Magyar Bank vezérigazgatóját, indítson pert a magyar állam ellen „bankjegyek törvényellenes eltulajdonítása” miatt, és követelje az államrendőrség kezében levő pénz biztonságba helyezését. A vezérigazgató — bár úgy vélte, hogy a per kilátástalan — engedelmeskedett dr. Brandl utasításának. Amikor azután a magyar követség tisztviselője az állam-

¹³ Dr. Franz Brandl: Kaiser, Politiker und Menschen. (Császárok, politikusok és emberek.) Leipzig–Wien 1936. Günther. 328–329. old.

¹⁴ Ugyanott, 330. old.

rendőrségre ment, hogy a pénzt elhozza, dr. Brandl sajnálattal közölte vele: a bíróság úgy rendelkezett, hogy a pénzt a központi állampénztárnak juttassák. Ezt követően a pert lefolytatták. Az Osztrák–Magyar Bank – amint az előrelátható volt – a pert minden fórumon elvesztette. A harmadik fórum azonban csak akkor hozta meg döntését, amikor Horthy már mint kormányzó Budapesten székelt.

Dr. Johannes Schober bécsi rendőrfőnök is a magyar reakció szolgálatában állt. 1919. július 4-én a „Der neue Tag” című bécsi polgári lapban „A bankgassei merénylők” címmel megjelent egy terjedelmes jelentés. Ezt a bécsi rendőrfőnök adta Eldersch szociáldemokrata belügyi államtitkárnak az ausztriai magyar követség tevékenységéről. A jelentés – amelyet az említett lapnak nyilvánvalóan az államrendőrség bocsátott rendelkezésére – a bevezetésben a következőket tartalmazta:

„Német-Ausztria kommunistáinak körében nagy lelkesedést váltott ki, hogy 1919 márciusban Magyarországon megalakították a tanácskormányt. A kommunista pártvezetés, főképpen Bécsben, szinte naponta nagygyűléseket rendezett, amelyeken újból és újból felhívta a figyelmet a Magyar Tanácsköztársasághoz való csatlakozás szükségességére, és követelte a német-osztrák proletariátus felfegyverzését...”

A bécsi rendőrség különös súlyt fektetett a magyar követség szemmel tartására. Erről a jelentésben a következőket írta: „Feltűnésmentes megfigyelésünkkel megállapítottuk, hogy szoros kapcsolat áll fenn a követség és a német-osztrák kommunisták között...”

A továbbiakban arról szól, hogy letartóztatták Gosztonyi Máriát, a magyar követség titkárnőjét, aki állítólag a kapcsolatot megteremtette, és kiutasították őt Ausztriából. Gosztonyi Mária a magyar követség tiltakozására kapott ugyan tartózkodási engedélyt, de azt bármely pillanatban visszavonhatták.

Szerepel a jelentésben egy terv is, amelyet állítólag a magyar hadsereg dolgozott ki Bécsnek a magyar Vörös Hadsereg által történő megszállására. Eldersch belügyi államtitkár kijelentéseiből azonban kiderült, hogy a magyar Vörös Hadseregnek ez az állítólagos „támadási terve” nem más, mint az Osztrák–Magyar Hadügyminisztérium által a háború alatt kidolgozott terv Bécs védelmére.

Kun Béla e jelentés ügyében tiltakozó jegyzéket juttatott el dr. Bauer osztrák külügyminiszterhez. Otto Bauer azonban, engedve az osztrák reakciós körök nyomásának, dr. Czóbel magyar követ

visszahívását követelte, aki röviddel ezután el is hagyta Bécset. Ez az ügy nagy port vert fel. Dr. Alexander Spitzmüller, volt osztrák pénzügyminiszter, 1955-ben kiadott könyvében ezzel kapcsolatban a következőket írta:

„... Végül is vitathatatlan tény, hogy Otto Bauer 1919 tavaszán a tőle egyébként teljesen távolálló dr. Johannes Schober akkori rendőrfőnökkel egyetértésben megakadályozta, hogy Kun Béla betörjön Magyarország felől. Rendkívül jellemző, hogy az elképzelhető legellentétesebb irányzatot képviselő két férfi a döntő pillanatban összefogott a közrend fenntartása érdekében...”¹⁵

Osztrák földön osztrák és magyar fehér gárdákat, úgynevezett határvédelmi alakulatokat hoztak létre. A stájer tartományi kormány 4000 harcedzett tisztből felállított egy gráci védő csapatot, amely Stájerországban, Fürstenfeld környékén fejtett ki tevékenységet. Übersbachban, amely szintén a stájer–magyar határon fekszik, „munkásvéderőt” létesítettek a „tanács-magyarországi betolakodók” ellen. Anton Rintelen, Stájerország volt tartományfőnöke emlékiratában nyíltan írt e stájerországi fehérgárdista csapatokról: „... Stájerország menedéket adott számos menekültnek, tekintettel a szomszédos országoknak még a monarchia idejéből megmaradt szoros kapcsolatára. Lehetővé tettem, hogy Feldbachban gyűjtőtábort létesítsenek azoknak a magyar fehérgárdistáknak a számára, akik később Lehar ezredes vezetésével Magyarországon részt vettek a döntő harcban. A tanácskormány gyors megdöntése azzal az eredménnyel is járt, hogy segítséget nyújtottunk a románoknak, akik akkor már az ország tekintélyes részét megszállták...”¹⁶

A Magyar Tanácsköztársaság bukása. — Az emigráció

Az antant-csapatok 1919. augusztus 3-án megszállták Budapestet. Kun Béla és több népbiztos már augusztus 1-én elhagyta a fővárost és Ausztriában keresett menedéket. Amikor Friedrich Adler augusztus 4-én a bécsi körzeti munkástanács előtt beszámolt a menedékjog megadásáról, közlését a jelenlevők nagy tetszéssel fogadták. Oscar Helmer, jelenlegi osztrák belügyminiszter¹⁷, aki ma a kommunisták

¹⁵ Dr. Alexander Spitzmüller: ... Und hat auch Ursach', es zu lieben. (... És van rá oka, hogy szeresse.) Wien–München–Stuttgart–Zürich 1955. Wilhelm Frick Verl. 312–313. old.

¹⁶ Anton Rintelen: Erinnerungen an Oesterreich. (Emlékezés Ausztriára.) München 1947. F. Bruckmann Verl. 106. old.

¹⁷ Azóta a Länderbank elnöke. — (szerk.)

egyik legádázabb ellenfele, az Osztrák Szociáldemokrata Párt 1919 október–novemberi kongresszusán indítványt terjesztett elő, amelyben korlátlan menedékjogot követelt a magyar és a bajor emigránsok számára. Az indítvány többek között a következőket tartalmazta:

„A kongresszus tiltakozik a magyarországi fehérterror ellen, és testvéri szolidaritásáról biztosítja az egész magyar proletariátust. A kongresszus a magyarországi monarchista ellenforradalmat veszélyesnek minősíti a köztársaság és az egykori Osztrák–Magyar Monarchia demokratikus utódállamai szempontjából. Ezért felhív minden párttagot, hogy igyekezzen megvalósítani az összes utódállamok együttműködését a magyarországi monarchista ellenforradalommal szemben. A kongresszus menedékjogot követel hazánkban a magyar ellenforradalom által üldözött forradalmárok számára, és felszólítja a német-osztrák munkásságot, hogy áldozatkészen támogassa a magyar ellenforradalom áldozatait.”¹⁸

Az osztrák szociáldemokraták ugyan a pártkongresszuson tiltakoztak a fehérterror ellen, és menedékjogot biztosítottak Ausztriában a magyar forradalmároknak, de hogy Magyarországon az ellenforradalom egyáltalában sikert érhetett el, azért nem utolsósorban az osztrák szociáldemokrácia politikája felelős. A szociáldemokrata párt azonban még nem mert olyan nyíltan állást foglalni az ellenforradalom mellett, mint 1956-ban.

Jogérvényes szerződés jött létre a magyar tanácskormányt követő Peidl-kormánnyal. Ebben a szerződésben a német-osztrák kormány kötelezte magát, hogy német-osztrák területen menedékjogot ad Kun Béla, Landler Jenő, Pór Ernő, Vágó Béla, Pogány József, Rákos Ferenc, Hirossik János, Varga Jenő, Lengyel Gyula népbiztosoknak, azzal a feltétellel, hogy a fent nevezettek Ausztriában semmiféle politikai tevékenységet nem fejtenek ki. A megállapodásban leszögezték, hogy a tartózkodási engedély csak addig adható meg, amíg ebből a német-osztrák köztársaságnak nem származnak belső vagy külső nehézségei. A német-osztrák kormány kész arra, hogy saját érdekében és nevezettek személyi biztonságának védelmére mozgási szabadságukat korlátozza, és őket az általa kijelölendő helyeken elkülönítse.

Német-Ausztria reakciós körei, a szerződés kétértelmű szövegezé-

¹⁸ Protokoll der Verhandlungen des Parteitagcs der Sozialdemokratischen Arbeitspartei Deutschösterreich v. Wien 1919. X. 31–XI. 3. (A német-ausztriai Szocialista Munkapárt kongresszusi tárgyalásainak jegyzőkönyve. 1919. X. 31–XI. 3.) 18r. old.

sére támaszkodva, még bírói úton is megtámadták a magyar és a bajor forradalmárok menedékjogát. De a bécsi tartományi felső-bíróság elutasította kiadásukat. Később meg kellett szüntetni a magyar menedékjogot kérők elkülönítését is. Ezt ugyanis a szovjet kormány feltételként szabta meg abban a szerződésben, amelyet Koppenhágában kötött az Oroszországban levő osztrák hadifoglyok hazaküldésére vonatkozólag. Az osztrák kormány e szerződésben kötelezte magát, hogy megadja a mozgásszabadságot a volt magyar tanácskormány Ausztriában tartózkodó népbiztosainak, és előmozdítja, hogy minél előbb Oroszországba vigyék őket.

Horthy-Magyarország bojkottja

A tanácskormány megdöntése és Horthy hatalomra jutása után írtóhadjárat indult a magyar munkásság ellen. Ez mély felháborodást váltott ki az egész világ proletariátusából, akik a magyar forradalmárok elleni bosszúhadjárat beszüntetését követelték.

A Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség és a Szállítómunkások Nemzetközi Szakszervezete elhatározta Horthy-Magyarország bojkottját. A bojkott kezdetét 1920. június 21-ére tűzték ki. Az osztrák munkások egy pillanatig sem haboztak, hogy teljesítsék nemzetközi szolidaritásból eredő kötelességeiket és ezen a napon Ausztriában kezdetét vette a bojkott. Csatlakoztak hozzá a szállítómunkások, a vasutasok, a posta- és távíróhivatalok alkalmazottai és más munkás- és alkalmazotti csoportok is.

A bécsi uszító sajtó minden eszközzel igyekezett a munkásokat hátbatámadni. A polgári lapok azt írták, hogy a bojkottnak inkább bolsevista, mint szociáldemokrata színezete van, a klerikális „Reichspost” pedig a „zsidóság hangjának” minősítette az akciót. Végül is kijelentették, hogy a bojkott egyáltalán nem eredményes és Horthy-Magyarország gazdasági élete jobban virágzik, mint valaha.

Minthogy a bojkott csak Ausztriában volt teljes, hatása nem volt eléggé érezhető. Ezért több mint hat hét után, 1920. augusztus 8-án meg is szakították. A bojkott nem érte el ugyan a kívánt hatást — a Horthy-rezsim megszüntetését —, de megmutatta az osztrák proletariátus szilárd harci készségét.

A Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása nagy lehetőséget rejtett magában: kiindulópontja lehetett volna a proletárforradalom kibontakozásának Közép-Európában. A proletárforradalom és a szocializmus érdekeinek elárulását jelentette, hogy Ausztriában megakadályozták a munkásosztályt a hatalom átvételében. Heinrich Benedikt polgári történész „Az Osztrák Köztársaság története” című művében annak a véleményének adott kifejezést, hogy ebben az időben a helyzet érett volt a proletárhatalom megteremtésére Közép-Európában.

„... 1919 tavaszán, a magyar tanácsuralom létrejöttékor és még néhány hónappal később is, a müncheni tanácsköztársaság kikiáltásakor lehetséges lett volna a forradalom kihozzantása a »baloldal« vezetésével, és ezt a hozzá tartozó forradalmár elemek viharosan követelték is. De a »baloldali« vezetők megelégedtek a megfélemlítés és a fenyegetések politikájával. E leplezetlen erőszakos és diktatórikus fenyegetések mellett patetikus rokonszenv-megnyilatkozások hangzottak el »a szocializmus ügye« iránt a magyarországi és bajorországi helyzettel kapcsolatban. Egyesek »harckészségüket« nyilvánították annak teljesítésére, amit a történelmi szükségszerűség megkövetel; sor került kereskedelmi szerződés aláírására a Magyar Tanácsköztársasággal, iparcikkeket szállítottak, és a hivatalos fegyverszállítási tilalom ellenére titkos fegyverszállítmányokat is küldtek Kun Béla híveinek. Ez a magatartás, amely természetesen fokozta a polgári-paraszti csoportok kételkedését a szociáldemokraták demokratikus megbízhatóságában, a radikális elemek és természetesen a kommunisták számára kevéssé volt meggyőző. A baloldali vezetők ezért a meggyőző érvek egész sorával igyekeztek igazolni, nem utolsósorban sajátmagukkal szemben is, a forradalmi tettekről való lemondást...”¹⁹

Mind a kommunisták, mind az ellenforradalmárok teljes mértékben felismerték a magyar forradalom jelentőségét és jellegét. A Magyar Tanácsköztársaság fennmaradása nagy jelentőségű lett volna a proletárforradalomnak Európában történő továbbfejlesztése szempontjából. A közép-európai forradalmi erők számára támaszpont lett volna, amely köré más országok is csoportosulhatnak. Ezt C. L. C. Street angol történész is leszögezte:

„... Magyarország helyzete rendkívül kedvező ahhoz, hogy a világforradalom középpontjává váljék. Európa szívében fekszik, és olyan államokkal van körülvéve, amelyek többé-kevésbé a háború következményeitől és az újjáépítés nehézségeitől szenvednek. Ha a bol-

¹⁹ Heinrich Benedikt: Id. mű, 442–443. old.

sevizmus Magyarországon megvethette volna a lábát, onnan kétségkívül továbbterjed, hogy egész Európát elborítsa . . .''²⁰

Hogy ez nem így történt, az az osztrák szociáldemokráciának is nagy történelmi bűne. Az osztrák szociáldemokrácia nem teljesítette történelmi feladatát, és így erősítette a reakciót, amely 1938-ban lerohanta Ausztriát, majd kirobbantotta a második világháborút.

²⁰ C. L. C. Street: Hungary and Democracy. [Magyarország és a demokrácia.] London 1923. Fisher-Urvin. 102. old.

AZ 1919-ES MAGYAR PROLETÁRFORRADALOM VISSZHANGJA A BOLGÁR FORRADALMI MOZGALOMBAN

A Magyar Tanácsköztársaság megteremtése hősie kísérlet volt arra, hogy a magyar dolgozók a kommunisták vezetésével széttörjék a kapitalizmus láncait, és hazájukban új, szocialista társadalmi rendet építsenek fel. A magyar munkásokat és parasztokat bátor, önfeláldozó harcukban orosz testvéreik példája lelkesítette.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme alapjaiban ingatta meg a kapitalista rendszert, és mindenütt forradalmasította a munkásmozgalmat. A magyar munkások követték az orosz munkások és parasztok példáját, megteremtették hazájukban a forradalmi tanács hatalmat, és fegyverrel a kezükben védelmezték a proletárdiktatúra vívmányait.

A magyar nép önfeláldozó harca nagy visszhangra talált Európa valamennyi országában. Bulgária dolgozó népe is nagy lelkesedéssel fogadta azt a hírt, hogy a magyar proletariátus megdöntötte a kapitalisták hatalmát, s Magyarországon kikiáltották a Tanácsköztársaságot. Ennek a hangulatnak világosan kifejezést adott a szocialista tesznyákok pártja, amelynek élén Dimitrij Blagojev állott. (Blagojev abban az időben a Balkán legtekintélyesebb marxistái közé tartozott.) A párt forrón üdvözölte a magyar munkások győzelmét, és bátran síkra szállt a Magyar Tanácsköztársaság ügye mellett.¹

A szocialista tesznyákok pártja kiváló forradalmi tulajdonságokkal rendelkezett. A pártot a marxizmus és a proletár internacionalizmus iránti hűség jellemezte, valamint pártos, engesztelhetetlen szembe fordulása a burzsoáziával és annak reformista módszereivel. Vlagyimir Iljics Lenin nagyra becsülte a szocialista tesznyákok pártját, és azt a bolgár proletariátus baloldali forradalmi pártjának nevezte. A párt még 1903-ban kizárta soraiból az opportunistá elemeket, és a bolgár proletariátus forradalmi marxista munkáspártjává vált.

¹ Lásd BKP határozatai. II kötet. Szófia 1957. BKP kiadó. 30. old.

Pártunk forradalmi érdemei különösen az első világháború éveiben és közvetlenül a háborút követő időszakban jutottak kifejezésre. A szocialista tesznyákok hangsúlyozták a világháború rabló, imperialista jellegét, és elvetették a szociálpatriótáknak a „haza védelméről” szóló hazugságait. A párt hű maradt a marxizmushoz és a proletár nemzetköziséghez. Bátran és rendkívül önfeláldozóan, noha nem teljesen következetesen harcolt az imperializmus, a háború és a szociálsovinizmus ellen.

A párt vezetői keresték az imperialista háborúból kivezető forradalmi utat. Dimitrij Blagojev, 1914 augusztusában megjelent „Általános európai háború” című cikkében ezt írta:

„Dühöng a háború, a népek megkezdték egymás kölcsönös irtását; ilyen körülmények között várhatjuk a forradalom kirobbanását. Az esztelen népirtásnak, melyet a kapitalisták készítettek elő, még csak a kezdetén vagyunk, de már halljuk a forradalom dübörgését; ki fog törni a szocialista forradalom, és megmenti az emberiséget attól a barbár mészárlástól, mely a mai kapitalista társadalom velejárója.”²

A szocialista tesznyákok lelkesen üdvözölték a Nagy Októberi Szocialista Forradalmat. Magukévá tették a forradalom ügyét, és felszólították a bolgár munkásokat, hogy kövessék orosz testvéreik példáját. A párt illegális felhívásokban és a sajtóban széles körben terjesztette az Októberi Forradalom jelszavait és eszméit.

A szocialista tesznyákok forradalmi propagandája eljutott a frontra, a lövészárkokba is. Ennek hatására 1918 szeptemberében ösztönös katonafelkelés robbant ki, de a párt nem állt a felkelés élére és nem adott annak politikai vezetést. Ezért a megmozdulás elszigetelt maradt, és a burzsoá reakció német csapatok segítségével leverte. Pártunknak még tapasztalatokra volt szüksége, hogy megtanulja a forradalmi propaganda és a forradalmi tevékenység összekapcsolását.

A háború után pártunk élére állt a dolgozó tömegek viharos forradalmi fellendülésének, s kapcsolatot teremtett más országok haladó szervezeteivel. A Kommunista Internacionálét megalapító pártok között mi is ott voltunk, s a párton belül a bolsevik erők egyre nagyobb teret hódítottak.

A Magyar Tanácsköztársaság létrejötte igazolta pártunknak azt az álláspontját, hogy a szocialista forradalom nem marad meg Orosz-

² Novoje Vremja, VII. évf. 1914. augusztus 15. 453-454. old.

ország határain belül, hanem átcsap más országokba is. A párt Magyarország harcoló néptömegei érdekében hatalmas felvilágosító munkát fejtett ki. A munkássajtóban, de különösen a párt lapjának, a „Rabotnicseszki Vesztnik”-nek a hasábjain közölték azt a néhány hírt, amely a magyar proletárforradalomról érkezett, megmagyarázták annak okait, jellegét és fejlődését. A híryanagyokban a magyar forradalom ügyét szorosan összekapcsolták az orosz szocialista forradalommal.

A pártsajtó annak a véleménynek adott kifejezést, hogy bizonyos hasonlóság mutatkozik a nagybirtokos és kapitalista Magyarország és a cári Oroszország viszonyai között, ezek a viszonyok pedig mindkét országban lehetővé teszik a mély megrázkódtatásokat és átalakulásokat. A pártsajtó kifejtette, hogy a magyarországi forradalmat két körülmény váltotta ki: részint a Magyarországon fennálló mély osztályellentétek, részint pedig a háború folytán kialakult helyzet. A néptömegek leírhatatlan nyomorban sínylődtek, éheztek, sokan belepusztultak a nélkülözésekbe, a különféle betegségekbe, a munkanélküliség tömeges méreteket öltött.

Magyarország legyőzötten és kifosztottan került ki a háborúból. A vezető felső réteg teljesen lejáratta magát a nép előtt. Amikor 1919. március 20-án az antant súlyos feltételeket tartalmazó jegyzéket intézett a magyar kormányhoz, a burzsoázia már nem tudott a helyzet ura maradni, és kénytelen volt lemondani a hatalomról. A Magyar Tanácsköztársaság létrejötté bizonyítja, hogy a proletariátus békés úton is magához ragadhatja a hatalmat.

Pártunk helyesen állapította meg, hogy a magyar forradalom szocialista proletárforradalom és a létrehozott hatalom: a proletariátus diktatúrája. „Ez a forradalom – írta a párt lapja, a „Rabotnicseszki Vesztnik” – csak a kommunizmus zászlaja alatt mehetett végbe, ahogyan ezt a burzsoá sajtóban megjelent hivatalos távirati értesítések is bizonyítják.”³

A pártsajtó félreérthetetlenül kiemeli a magyar proletariátusnak a szocializmusért vívott harcban betöltött szerepét. „A nyomorúságos körülmények között élő munkásosztály a forradalmi mozgalom élén halad, maga után vonva a falusi tömegeket is, s magát a munkásosztályt a szocializmus felszabadító eszméi hatják át.”⁴

A szocialista tesznyákok már az első napokban felfigyeltek a munkás- és katonaküldöttek tanácsaira, amelyek Magyarországon mint

³ Rabotnicseszki Vesztnik, 1919. március 27.

⁴ Ugyanott.

az új forradalmi hatalom szervei jöttek létre. A „Rabotniceszki Vesztnik” híreket közölt a tanácsválasztásokról, a Forradalmi Kormányzótanács működéséről, és különösen kiemelte a népbiztosoknak azt a határozatát, hogy „az Orosz Szovjetköztársasággal közösen kell folytatni az imperializmus elleni harcot”.⁵

A pártsajtó nagy figyelemmel kísérte a Magyar Tanácsköztársaság eseményeit. Cikkekben és információkban tájékoztatott a magyar Vörös Hadsereg megalakulásáról, az ipar, a bankok stb. államosításáról, az egyház és az állam szétválasztásáról, a szocialista alkotmány kidolgozásáról. Közölte Kun Béla beszédeit, Leninnel folytatott levelezését, a Hadseregarancsnokság kommunikéit stb.⁶

Ebben az időben Bulgáriában a gazdasági válság óriási méreteket öltött. A néptömegek forradalmi fellendülésének időszaka következett be. 1919-ben a bolgár dolgozók szívós harcot folytattak a drágaság és az éhség ellen.

A párt május 1-i felhívásában arra szólította fel a munkásosztályt és a dolgozó parasztságot, hogy kövessék az orosz és a magyar proletariátus példáját, és aktivitásukat fokozva harcoljanak a párt programjában kitűzött követelések megvalósításáért. A munkások gyűlései és tüntetései is e jelszavak jegyében folytak le.

Pernyik (ma Dimitrovo) bányászközpontban Vaszil Kolarov, a párt titkára lelkes beszédében hangsúlyozta, hogy az orosz és a magyar munkások győzelme a bolgár bányászok harcának lelkesítő példaképe.⁷ Troján városában háromezer tüntető fejezte ki készségét az előrenyomuló orosz és magyar Vörös Hadsereg támogatására.⁸

A párt kongresszusához (1919 május) táviratok érkeztek, amelyek követelték, hogy a párt vegye át a Kommunista Internacionálé taktikáját és a bolgár munkások a kapitalizmus elleni harcban kövessék az orosz és a magyar munkások példáját. „A bolgár munkásosztály – írták Gorna Orehovicáról – minél előbb le akarja rázni magát az ígát, úgy, ahogy azt orosz és magyar barátaink tették.”⁹

Amikor a nemzetközi reakció fegyveres intervenciót szervezett a Magyar Tanácsköztársaság vérbefojtására, a párt megbélyegezte az agresszorokat, és védelmére kelt a magyar munkásosztály igazságos törekvéseinek.

⁵ Ugyanott, 1919. május 1.

⁶ Lásd ugyanott.

⁷ Lásd VIA 1919/40. op. 1. sztr. 2765. l. 353.

⁸ Lásd VIA 1919/40. op. 1. sztr. 2706. l. 232.

⁹ VIA 1919/40. op. 1. sztr. 2705. l. 245.

A párt 1919 májusában megtartott kongresszusát első kongresszusnak nevezték, mert ez a kongresszus változtatta meg a párt nevét Bolgár Kommunista Pártra (szocialista tesznyákok). A kongresszus kiáltványt intézett a dolgozókhoz, s kiadta a jelszót, hogy meg kell teremteni a tanácshatalmat Bulgáriában, és segítséget kell nyújtani a Magyar és az Orosz Tanácsköztársaságnak.

A kongresszus határozata kimondta: „A Bolgár Kommunista Párt minden erejével harcolni fog a bolgár kormány arra irányuló kísérleteivel szemben, hogy az ellenforradalmi erőknek az orosz és a magyar szocialista szovjetköztársaságok ellen bármiféle segítséget is nyújtson.”¹⁰

A bolgár munkásosztály a magyar proletariátus iránti szolidaritását leghatározottabban az emlékezetes 1919. július 27-i sztrájkmozgalomban fejezte ki, amit Európa proletariátusának az Orosz és a Magyar Tanácsköztársaság védelmében 1919 júliusában megindított tiltakozó mozgalma keretében szerveztek.¹¹

A BKP Központi Bizottsága felhívást bocsátott ki, amelyben arról tájékoztatta a pártszervezeteket, hogy milyen jelszavakat kell kiadni, és milyen intézkedéseket kell tenni annak érdekében, hogy az 1919. július 27-i tiltakozó gyűléseken és tüntetéseken minél nagyobb tömegek vegyenek részt. A BKP felhívásában többek között ezt olvashatjuk:

„Munkások és polgártársak, hatalmas erővel emeljétek fel tiltakozó szavakat... Követeljétek az orosz ellenforradalmároknak nyújtott segítség azonnali beszüntetését... Egyértelműen jelentsétek ki, hogy a bolgár dolgozó nép az orosz és a magyar szocialista szovjetköztársaság oldalán áll.”¹²

A járási bizottságok és a helyi szervezetek is felhívást intéztek a munkásokhoz és parasztokhoz, hogy tömegesen vegyenek részt a gyűléseken és tüntetéseken. A BKP vidini járási bizottsága felszólította a dolgozókat, hogy tiltakozzanak a kormány véres terrorja és arra irányuló ellenforradalmi kísérletei ellen, hogy segítséget nyújtson „Oroszország, Magyarország és más országok népi forradalmi ellenségeinek”.¹³

A bolgár kormány betiltotta a gyűléseket és a tüntetéseket, s az

¹⁰ BKP határozatai, II. köt. 30. old.

¹¹ Kommuniztyicseszkij Intymacional, 1919. I. évf. 3. sz. 279–280. old.

¹² CPA f. 1. op. 2. arch. ed. 255.

¹³ CPA f. 13. op. 1. arch. ed. 32.

egész országban terrorral sújtotta a dolgozókat; segítségül hívta az antant-csapatokat, és az országot katonai táborrá változtatta.

Noha a kormány kegyetlen megtorlásokat alkalmazott, és azzal fenyegetőzött, hogy lövetni fog a tüntetőkre, a dolgozók mozgalmát nem tudta elfojtani. A tüntetők július 27-én tömegesen mentek ki az utcára, és bátran felemelték tiltakozó szavukat az uralkodó burzsoázia munkásellenes politikája ellen. Egyes helyeken a békés tüntetéseket vérbe fojtották. Szófiában impozáns gyűlést rendeztek, melyen Georgi Dimitrov mondott beszédet. A gyűlés résztvevői forró, harcoss üdvözlétüket küldték Oroszország és Magyarország hős proletariátusának és a szocialista szovjetkormányoknak.¹⁴

Ugyanilyen nemzetközi jellegűek voltak a Vidinben, Vracban, Pernyikben (ma Dimitrovo), Haszkovban, Kotelben, Karlovóban (ma Levszkihrad), Ferdinandban (ma Mihajlovgrad), Berkovicében, Russzéban, Rizgradban, Trojánban, Kazánlikban és az ország sok más városában s számos falujában megtartott tüntetések is. A háború utáni forradalmi válság időszakában az 1919. július 27-i kampány, méreteinél s szelleménél fogva, a bolgár munkásosztály nemzetközi proletár szolidaritásának egyik legragyogóbb megnyilvánulása volt.

A Magyar Tanácsköztársaság védelmi harcában a Magyarországon élő bolgárok is — munkások, kertészek, parasztok és katonák — tevékenyen részt vettek. A magyarországi bolgárok a bolgár kommunista csoport vezetésével — melyet Nikola Gramovszki kiváló pártmunkás irányított — a tanács hatalom oldalára álltak, és aktívan részt vettek a magyar politikai életben.

Nikola Gramovszki szoros kapcsolatot tartott fenn a Magyarországi Szocialista Párt Központi Bizottságával.

A bolgár kommunista csoport lelkes hangú felhívást intézett a magyarországi bolgárokhoz, hogy lépjenek be a Vörös Hadseregbe. „Bolgár munkások! — írták a felhívásban —, az orosz és a magyar proletariátus hősie harca a ti harcotok is. Ez az egész világ proletariátusának a harca... Gyertek, lépjetek be a nemzetközi Vörös Hadseregbe, amely azért harcol, hogy az egész emberiséget felszabadítsa a kapitalizmus és az imperializmus igája alól.”¹⁵

A bolgár kormány, az általános népi gyűlés választásai előtt — a forradalmi agitáció és propaganda meggátolására — szigorúbbá tette a sajtó-cenzúrát. Ezt az intézkedést a párt- és a munkássajtóval szemben hajtották végre a legnagyobb kíméletlenséggel. A kormány

¹⁴ Lásd VIA d. 2762. l. 152.

¹⁵ Budapest, Országgyűlési Könyvtár, V. 10, 527.

megtiltotta, hogy a Magyar Tanácsköztársaságról és a kapitalista világban egyre növekvő forradalmi mozgalomról írjanak.¹⁶

A hatóságok erőszakoskodásai azonban nem tudták megakadályozni a kommunista pártot a forradalmi eszmék terjesztésében és a Magyar Tanácsköztársaság megvédéséért folytatott harcában. A párt 1919 augusztusában, a választások előtt kiadott kiáltványában felhívta az ország dolgozó nőit, hogy Szovjet-Oroszország és Tanács-Magyarország példáját követve, harcoljanak politikai jogaik kivívásáért.¹⁷

A párt következetesen leleplezte a polgári sajtónak azokat a rágalmaid, amelyekkel ez a sajtó a Magyar Tanácsköztársaság ellen igyekezett hangolni a bolgár munkásokat, és ismertette a magyar nép hősiessé erőfeszítéseit a belső és a nemzetközi ellenforradalom csapásainak kivédésére.¹⁸

A cenzúra korlátozásai ellenére a pártsajtónak sikerült feltárnia a nemzetközi reakció szerepét a Magyar Tanácsköztársaság megdöntésében. A pártsajtó megbélyegezte a szociálpatrióták szégyenletes árulását és az ellenforradalom fékevesztett véres terrorját. „Az ellenforradalom ördöge”, „A magyar forradalom vértanúiról”, „Az ellenforradalom dühöngése” című cikkekben, valamint a hajmáskéri táborban sínylődő egyik magyar kommunista nyilvánosságra hozott levelében a párt tényeket ismertetett az ellenforradalom vad terrorjáról és azokról a kegyetlenkedésekről, kínzásokról, amelyeket a magyar forradalmároknak és legközelebbi hozzátartozóiknak kellett elszenvedniük.

„A győztes burzsoá-monarchista ellenforradalom — írta a „Rabotnicseszki Vesztnik” — több mint ötezer munkást akasztatott fel és lövetett agyon, 50 ezer munkást pedig börtönbe záratott, kínszenvedésekre, éhínségre, pusztulásra kárhoztatott. Egyetlen bűnük az, hogy kommunisták, vagy legtöbbször csupán az, hogy szakszervezetek és a szocialista párt tagjai voltak.”¹⁹

A pártsajtó közölte a Kommunista Internacionálé II. kongresszusának felhívását a magyar forradalmárok védelmére, továbbá a Kommunisták Magyarországi Pártja Központi Bizottságának a világ proletariátusához intézett felhívását, amely a megkínzott magyar dolgozók védelmében határozott akciókra buzdított. Közölte a Kom-

¹⁶ Lásd CPA f. 1. op. 2. arch. ed. 271.

¹⁷ Lásd CPA f. 1. op. 2. arch. ed. 267.

¹⁸ Lásd CPA. arch. Kollekcija Part Organizacija BKP — Szofia.

¹⁹ Rabotnicseszki Vesztnik, 1920. április 19.

munista Ifjúsági Internacionálé felhívását kampány szervezésére a magyar munkások megsegítése érdekében stb.

A Bolgár Kommunista Párt 1920. május 31–június 2. között üléső II. kongresszusa forró együttérzését fejezte ki a magyarországi ellenforradalom áldozatai iránt.²⁰

A bolgár munkásosztály a magyarországi fehérterror áldozatainak nyújtott erkölcsi támogatáson kívül gyűjtést is szervezett, hogy segítse az anyagi nehézségek közé került forradalmárokat. A Központi Bizottság a Komintern II. kongresszusán beszámolt arról, hogy a BKP a magyarországi reakció áldozatainak a segítségére egyelőre 10 000 levát küldött.²¹ Később a BKP tömegmértű gyűjtési akciót szervezett a tőkés diktatúra áldozatainak a segítésére – itt tulajdonképpen a magyarországi áldozatok megsegítéséről volt szó. A helyi munkás- és kommunista szervezetek ennek a gyűjtési akciónak az előkészítésére felhívásokat adtak ki.

A párt vezetői is felhívást bocsátottak ki a súlyos helyzetbe került magyarok megsegítése érdekében. A felhívás többek között így szólt:

„A Központi Bizottság újból felhívással fordul az összes helyi bizottságokhoz és szervezetekhez, hogy indítsanak minél szélesebb körű agitációt annak érdekében, hogy az elvtársak, a szervezett munkások és a szimpatizánsok tömegesen vegyenek részt az adakozásban”.²² Már az akció első napjaiban csupán a várnai pártszervezet 20 000 levát gyűjtött össze és küldött el, mint első segílyt.²³

A Kommunista Ifjúsági Szövetség Központi Bizottsága is gyors és áldozatos segítségre buzdított: „A magyarországi ellenforradalom áldozatai – írták az ifjúsági szövetség vezetői – a börtön rácsain keresztül tekintetüket Bulgária proletár és falusi ifjúsága felé fordítják. Kétszer ad, aki gyorsan ad.”²⁴

Az 1919-es magyar proletárforradalomnak nagy jelentősége volt mind Magyarországnak, mind más országok forradalmi munkásmozgalmának fejlődése szempontjából. Eredményei és hibái fontos tanulságokkal gazdagították a nemzetközi munkásmozgalmat.

A BKP is tanulmányozta a Magyar Tanácsköztársaság tapasztalatait, és azokból következtetéseket vont le saját munkájára vonatkozóan. „A Magyar Tanácsköztársaság győzelme és veresége – írta

²⁰ Lásd BKP határozatai, II. kötet. 100. old.

²¹ Lásd ugyanott, 357. old.

²² Rabotnicseszki Vesztnik, 1920. november 12.

²³ Lásd ugyanott.

²⁴ Ugyanott.

a pártsajtó — megtanítja a proletariátust arra, hogyan lehet a leg-sikeresebben harcolni ellenük (a burzsoázia és a szociálárulók ellen. -- S. D. M.), hogyan lehet leküzdeni az összes akadályokat, amelyekkel ezek a felszabadító harcot igyekeznek gátolni, hogyan lehet a leg-könnyebben megszabadulni tőlük és felépíteni a kommunizmus nagy-szerű épületét.”²⁵

A pártsajtóban megjelentek Todor Petrov pártmunkásnak „Tanács-Magyarország bukása”, „Forradalom és ellenforradalom” című cik-kei és Nikola Gramovszkinak „A Magyar Tanácsköztársaság tanul-ságai” című cikksorozata. Ezek a cikkek elemezték a Magyar Tanács-köztársaság bukásának okait, és konkrét következtetéseket vontak le a hatalom meghódításáért folyó további harcra vonatkozólag.

A bolgár kommunisták hangsúlyozták, hogy a Magyar Tanács-köztársaság bukásának fő oka a külföldi intervenció volt. „A bátor magyar nép, amelyet minden oldalról az antant imperialistái által támogatott és reája uszított ellenség vett körül, nem bírt ellenállni a külföldi csapatok erős nyomásának. Így semmisültek meg azok a nagy vívmányok, amelyeket sikerült elérnie.”²⁶

A Magyar Tanácsköztársaság bukásához hozzájárult a szociál-demokraták árulása, akik már a tanács hatalom megteremtésének első napjaiban, valamint a legnehezebb pillanatokban is az ellen-forradalmat támogatták.

A bolgár kommunista sajtó beszélt erről az árulásról és hang-súlyozta, hogy a magyarországi tapasztalatok a bolgár marxisták álláspontját igazolják, akik nem engedték meg, hogy az opportuni-zmus befészkelje magát a pártba.

A magyar proletariátus nem kapott kellő támogatást Nyugat-Európa munkásosztályától. A pártsajtó hangsúlyozta, hogy Anglia, Franciaország és más országok munkásosztálya még nem szabadult meg a szociáldemokraták végzetes befolyásától. A BKP felhívta a figyelmet: még aktívabb munkát kell kifejtetni annak érdekében, hogy a proletariátus a Kommunista Internacionálé zászlaja alatt egyesüljön. A Kommunista Internacionálé hirdette azt az elvet, hogy a szociáldemokratizmus és a munkásmozgalmon belül ki-alakult centrizmus ellen folytatott harc nélkül elképzelhetetlen a proletárforradalom győzelme.

Mivel a bolgár kommunisták ebben az időben még nem ismerték Leninnek a proletariátus szövetségeiről szóló tanítását, a magyar

²⁵ Ugyanott, 1921. március 21.

²⁶ Ugyanott, 1919. december 15.

tanács hatalom agrárpolitikájával kapcsolatban nem foglalhattak el helyes álláspontot. Nézetük szerint a parasztok azért nem támogatták kellőképpen a tanács hatalmat, mert a kommunisták nem folytattak falun megfelelő agitációt és propagandát. A magyar pártnak, de sok más pártnak is a parasztkérdéssel kapcsolatos hibás nézetei szükségessé tették e kérdés megvitatását a Komintern II. kongresszusán, mely ezután elfogadta Vlagyimir Iljics Lenin agrár-téziseit.

A magyar forradalom harcának tapasztalataiból a Bolgár Kommunista Párt hasznos következtetéseket vont le saját tevékenységére vonatkozóan. Intézkedéseket tett annak érdekében, hogy szorosabbra zárja sorait, a szakszervezeteket forradalmi szellemű tömegszervezetekké változtassa, megszilárdítsa a városi és a falusi proletariátus egységét, kíméletlen harcot folytasson az áruló jobboldali „szocializmus” ellen és előkészítse a szocialista forradalom győzelmét Bulgáriában.

A bolgár dolgozók, akik szívós és elkeseredett harcot folytattak a fasiszta diktatúra ellen, a Magyar Tanácsköztársaság 1919-es veresége után is megőrizték baráti érzéseiket a magyar munkásosztály iránt. A második világháború éveiben a bolgár harcosok a szovjet hadsereggel együtt küzdöttek a magyar nép felszabadításáért. Kiontott vérük még jobban megszilárdította a két nép barátságát. Különösen azonban a szocializmus építésének éveiben bontakozott ki és szilárdult meg a bolgár és a magyar nép barátsága.

A magyar szocialista forradalom mély nyomokat hagyott a nemzetközi munkásmozgalomban; megerősítette azt a tényt, hogy a szocialista forradalomnak vannak általános törvényszerűségei, amelyek nem ismerése a forradalom bukásához vezethet. A nemzetközi proletariátus új, meggyőző bizonyítékot kapott arra vonatkozóan, hogy a hatalom megragadása és a proletárdiktatúra megteremtése nem valamiféle „orosz sajátosság”, hanem a kapitalista állam megsemmisítésének, s a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenetnek szükségszerű útja.

Bár a Magyar Tanácsköztársaságot vérbe fojtották, az 1919-es magyar forradalom a magyar nép történetének ragyogó eseménye marad.

A MAGYARORSZÁGON ÉLŐ BOLGÁROK ÉS A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG

Az 1919-es forradalmi események idején sok bolgár munkás és kertész tartózkodott Magyarországon. A háború idején a bolgár munkásokat olcsó munkaerőként alkalmazták a „szövetséges” Osztrák–Magyar Monarchia üzemeiben. E munkásokon kívül Budapesten és szerte az országban sok bolgár kertész lakott, akik zöldségtermesztésből éltek. Elenyésző részük a maga gazdája volt, vagyis földdel, illetve földbérlettel rendelkezett. A bolgár konyhakerti munkások helyzete igen nehéz volt. A gazdák rosszul bántak velük, és kegyetlenül kizsákmányolták őket. Munkaidejük kora hajnaltól késő estig tartott. Ezért a kerti munkások a Magyar Tanácsköztársaság megalakulását élénk együttérzéssel fogadták.

A forradalom idején Magyarországon tartózkodó bolgárok száma ismeretlen. A budapesti bolgár konzulátus külön jelentésében – melyet 1919. április 16-án küldött a bolgár kormánynak – olvassuk, hogy a bolgár alattvalók száma csak Budapest területén „meghaladja az 1500 főt”.¹ Számuk valószínűleg jelentős volt, ha figyelembe vesszük, hogy az egész ország területén dolgoztak bolgár kertészek.

A Magyar Tanácsköztársaság kikiáltását a bolgár lakosság különböző rétegei más-másképpen fogadták. A magyarországi bolgár kolónia (zemljacsesztvo) éles osztályharc színterévé változott. A gazdák ellenségesen álltak szemben a Tanácsköztársasággal, de a kerti munkások osztályösztonükkal megéreztek, hogy a tanácshatalom megkönnyíti majd a sorsukat. Éppen ezért örömmel fogadták a magyar tanácskormány első intézkedéseit, amelyek megjavították a bolgár kerti munkások helyzetét, és új munkatörvények védelme alá helyezték őket (8 órás munkanap stb.). A forradalmi események hatása alatt megerősödött a kerti munkások osztályöntudata. A magyar tanácshatalom szociális intézkedései nagy hatást gyakoroltak erre az egyébként

¹ CDIA f. 176. op. 3. arch. ed. 1193. l. 10.

politikailag közömbös tömegre. A kerti munkások határozottan sík-raszálltak a tanács hatalom védelméért. Az idézett jelentés szerint „a kerti munkások között erőteljes propaganda folyik, melynek célja szakítani a kertészkedés hagyományos alapjaival (arra céloz, hogy a magyar kormány és a bolgár kommunisták a bolgár kertészek szövetkezetbe való tömörítését szorgalmazták. — N. N.), ha a bolgár kerti munkások ennek alávetik magukat — és féltő, hogy ez meg is történik...”²

A Magyar Tanácsköztársaságot ellenséges gyűrű fogta körül, ezért nem nélkülözhetette a más országokból jött munkások és a hadifoglyok erkölcsi és politikai segítségét. A Tanácsköztársaság nehéz napjaiban a bolgár munkások és kertészek nem nézték tétlenül a magyar proletariátus harcát, hanem valamilyen formában segítséget nyújtottak a tanács hatalomnak. E segítség egyik formája az volt, hogy a magyar Vörös Hadsereg kötelékében egy bolgár századot hoztak létre, amely azután a magyar munkások és parasztok oldalán aktívan harcolt az intervenciósok ellen. A Vörös Hadseregbe való belépés teljesen önkéntes volt, amint ezt a „Cserveno Zname” című újság tudósításából is láthatjuk: „Minden bolgár munkás, aki a Vörös Hadseregbe kíván belépni, jelentkezzen a Nemzetközi Szövetség bolgár frakciójában, VI., Rózsa utca 61., vagy lépjen be közvetlen a Nemzetközi Hadseregbe, Budán, Lovarda utca 1. sz. alatt.”³

A Vörös Hadsereg soraiba léptek a magyar területen tartózkodó szökevény bolgár hadifoglyok is. Ezt bizonyítja a „Cserveno Zname” ugyanebben a számában megjelent, „Bolgárok a Vörös Hadseregben” című tudósítása: „Kaposvárról jelentik: Bécs felől Kaposvárra érkezett 50 bolgár katona. A bolgárok elmondták, hogy szerb hadifogságból szöktek meg. Kaposváron beléptek a Vörös Hadseregbe.”

A Magyar Tanácsköztársaság létrejötte után már az első napokban a Nemzetközi Szövetségben megalakult a legöntudatosabb és legaktívabb munkásokból a bolgár kommunista csoport („frakció”). A kommunista csoportnak saját lapja volt, a bolgár nyelvű „Cserveno Zname”, amelynek első száma 1919. április 16-án jelent meg. A csoport vezetője Nikola Gramovszki volt. Gramovszki így mondja el magyarországi tevékenységét: „Berlinen és Bécsen keresztül március 23-án érkeztem Budapestre. Itt azonnal a szocialista párthoz fordultam, ahol a központi bizottságban dolgozó elvtársak azt mondták, hogy helyes lenne, ha itt maradnék és a nemzetközi szövetségben

² Ugyanott.

³ Cserveno Zname, 1919. április 16.

megszervezném a bolgár csoportot. Ez a meghívás annál is inkább megörvendeztetett, mert így lehetőségem nyílt arra, hogy megismerkedjem a Magyar Tanácsköztársaság rendeleteivel. A Magyarországi Szocialista Párt, hogy ezzel is bizonyítsa proletár nemzetköziségét, Budapest I. kerületében engem tanácstagnak jelölt (ez inkább tiszteletbeli funkció volt).⁴

A Magyarországi Szocialista Párt mellett működő bolgár kommunista csoport fontos feladatának tekintette, hogy forradalmi szellemben nevelje a bolgár munkásokat és kertészeket, és bevonja őket a magyarországi tanács hatalom védelméért folyó harcba. A csoport jelentős felvilágosító munkát végzett a bolgár munkások körében. E célból gyűléseket szervezett, amelyeken időszerű kérdéseket vitattak meg.

Ma is megvan a kommunista csoport bolgár nyelvű kiáltványa, amely a bolgár munkásokat és kertészeket gyűlésre hívja:

„Bolgár munkások, kertészek, parasztok és katonák!

1919. április 6-án (vasárnap) du. 3 órakor gyűlést rendezünk a Lónyay u. 11. sz. alatt levő Bolgár Étteremben.

Tárgy: »Mit követelnek a kommunisták.« Gyertek el tömegesen!⁵

A meghirdetett összejövetel ugyan elmaradt, de április 13-án — amint erről a „Cserveno Zname”-ban megjelent „A bolgár munkások nagy, szervezett gyűlése Budapesten” című tudósítás tanúskodik — megtartották a gyűlést. „Vasárnap, április 13-án, a Bolgár Étteremben megtartották gyűlésüket a budapesti bolgár munkások. Nikola Gramovszki elvtárs lelkes beszédében, amelyet nagy helyesléssel fogadtak, kifejtette, hogy milyen emberek a kommunisták és mit követelnek. Ezután Kisev és Dokan⁶ elvtárs hozzászólása következett. Külön konferencián gyűltek össze a kerti munkások. A konferencia határozatot fogadott el valamennyi budapesti bolgár kertész kommunizációjáról.”⁷

A bolgár munkások és kertészek április 13-i gyűlése fontos eseménye volt a bolgár kolóniának. A „Népszava” 1919. április 18-án így ír erről: „A Magyar Szocialista Párt mellett működő bolgár frakció e hó 13-án délután gyűlést rendezett, amelyen részt vett vala-

⁴ Gramovszkinak Bulgáriába való visszatérte után a rendőrség előtt tett vallomása. AMVR 12 628/1925. Nikola V. Gramovszki, 1–2 old. Másolat.

⁵ Jono Mitev: Uzsasztieto na bulgarskite rabotnici v Ungarszkata revoljucija prez 1919. g. [A bolgár munkások részvétele az 1919-es magyar forradalomban.] Izvesztija na Insztituta za Bulgarszka Isztorija, 5. sz. 1954. 246. old.

⁶ A „Cserveno Zname” 1919. április 16-i számában nem Dokan, hanem Dzsan. — (szerk.)

⁷ Cserveno Zname, 1919. április 16.

mennyi bolgár elvtárs: Budapest és környékének kertészei. Gramovszki elvtárs vázolta a kommunista építés programját. Kisev és Dimanov⁸ elvtársak ismertették a bolgár kertészek helyzetét a fiatal Magyar Tanácsköztársaságban. Felhívták a résztvevőket, hogy magyar testvéreikhez hasonlóan szervezetten álljanak a proletariátus vörös zászlaja alá azért, hogy képesek legyenek Bulgáriában is megteremteni a proletariátus uralmát. E lelkes beszédek hatására a bolgár kerti munkások határozatot fogadtak el, amelyben kéri a Földművelésügyi Népbiztosságot, tegye számukra lehetővé a szocializálást és valamennyi bolgár kertész termelőszövetkezetbe való tömörítését. Üdvözlük magyar proletártestvéreiket és *utolsó csepp vérüket* a magyar tanácshatalom megvédésére ajánlják fel. A gyűlés a proletárhatalom éltetésével és a Marseillaise éneklésével ért véget.⁹

Az elfogadott határozat arról tanúskodik, hogy a kommunisták felvilágosító munkája meghozta gyümölcsét: a kommunizmus felszabadító eszméit a budapesti bolgár kolónia is magáévá tette.

A bolgár kommunista csoport másik felhívása arra szólítja fel a bolgár munkásokat, hogy ne szemléljék közömbösen a proletariátus felszabadító harcát.

„Az orosz és a magyar proletariátus hősi harca a mi harcunk is — mondja a kiáltvány. — Ez a világ proletárjainak a harca. Ezért ragadjatok fegyvert és harcoljatok az imperialista rablóbandák ellen, akik fegyverrel és kegyetlenséggel akarják elnyomni a felszabadító proletárforradalmat...

Gyertek és lépjete be a Nemzetközi Vörös Hadseregbe, amely azért küzd, hogy az egész emberiséget felszabadítsa a kapitalizmus és imperializmus igája alól.”¹⁰

A budapesti bolgár kommunista csoport, melynek vezetőit a BSZDP (a tesznákok) a proletár internacionalizmus szellemében nevelte, a bolgár munkások és kertészek között népszerűsítette azt a gondolatot, hogy az orosz és a magyar munkások ügye az ő ügyük is, s nem nézhetik közömbösen harcukat. A kommunisták tevékenysége nyomán a bolgár munkások egyre inkább meggyőződtek arról, hogy a forradalmi Magyarország elleni támadás egyben csapást jelent a bolgár nép felszabadító harcára is. Ebből pedig az következik, hogy a magyar forradalom és a nemzetközi reakció között folyó harcban a bolgár munkások természetes helye az előbbi oldalán van. Erre a

⁸ Eredetiben így. — (szerk.)

⁹ Népszava, 1919. április 18.

¹⁰ Jono Mitev: Id. mű, 247. old.

következtetésre vezeti rá az olvasót F. Sz. Kisev „Egy hamis értelmezés” című cikke, amely a „Cserveno Zname” fent idézett számában jelent meg. A szerző, miután megcáfolja a burzsoáziának a bolsevizmusra szórt rágalmait, így ír:

„Kell-e még hordanunk vérszopóink és becsapóink igáját?

Nem. Vegyünk példát orosz és magyar testvéreinktől. Rázzuk le a kapitalizmus évszázados bilincseit, vessünk véget ennek a régi rothadt rendszernek, amely megmérgezi a dolgozó nép lelkét, vegyük kezünkbe a hatalmat, rázzuk le egy lendülettel vérszopóinkat, és kéz a kézben harcoljunk orosz és magyar bolsevik elvtársainkkal — a kommunistákkal.”¹¹

A Magyarországon tartózkodó bolgár kommunisták különös gondot fordítottak arra, hogy a bolgár dolgozókat a nemzetközi szolidaritás szellemében neveljék. Arra buzdították őket, hogy minden erejükkel a magyar forradalom megvédésének szenteljék. A „Cserveno Zname” is erre a feladatra lelkesítette a dolgozókat. „Minden fegyvert ismerő munkás kötelessége, hogy belépjen a Nemzetközi Vörös Hadseregbe.”¹²

A bolgár kommunista csoport munkájáról igen kevés adat maradt fenn. Ez megnehezíti, hogy részletesen vizsgáljuk tevékenységének egyes szakaszait. De hogy e csoport működése milyen jelentős volt, kitűnik a magyar központi sajtóból is. Így a „Népszava” 1919. április 19-én megemlékezik a bolgár kommunisták szócsové, a „Cserveno Zname” megjelenéséről. Ugyanilyen szövegű tudósítás jelent meg a „Vörös Ujság” 1919. április 20-i számában is. A „Népszava” 1919. április 30-án közli a május 1-i felvonulásra szóló felhívást: „A Nemzetközi Szocialista Szövetség meghívja a német, erdélyi, román, lengyel, orosz, cseh, szlovák, jugoszláv, bolgár és török elvtársakat, hogy május 1-én, pontosan 8 órakor jelenjenek meg a Rózsa utcában.” A „Vörös Ujság” közli a bolgár kommunista csoport meghívóját, amely az 1919. június 20-án rendezendő gyűlésen való részvételre szólítja fel a bolgár kommunistákat. Az újságok megemlékeznek a bolgár kommunisták és a bolgár kolónia más tömeges megmozdulásairól is.

A csoport jelentős tevékenységének tekintjük a bolgár nyelvű „Cserveno Zname” című újság megjelentetését. A lap kis formátumban, 4 oldalon jelent meg. Sajnos csak az első száma áll rendelkezésünkre. Ebben a szerkesztőség közli, hogy a lap egyszer egy

¹¹ Cserveno Zname, 1919. április 16.

¹² Ugyanott. (Az eredetiben a felhívás csupa nagybetűvel szedve.)

héten, szerdán fog megjelenni. Nem tudjuk, vajon valóban megjelent-e minden héten.

Az első szám vezércikkét Nikola Gramovszki írta, címe: „A magyar munkások és parasztok szenvedései és boldogsága.” A szerző híven tolmácsolja, hogyan vették kezükbe a magyar dolgozók a hatalmat. A cikket a proletárforradalom megdönthetetlen erejébe vetett hit hatja át. A második oldalon tudósítást olvashatunk a Kormányzótanács rendeleteiről. A lap közli a magyar tanácskormány „Mindenkire!” című felhívásának teljes szövegét. Részletes és színes tudósítás számol be a forradalmi mozgalom sikereiről a különböző országokban (a Bajor Tanácsköztársaság kikiáltása, Odessza felszabadítása a szovjet csapatok által stb.).

A lap tájékoztat a bulgáriai gyűlésekről és sztrájkmozgalmakról, a bolgár hadifoglyok helyzetéről stb. A Jugoszláv Kommunista Párt küszöbön álló alakuló kongresszusáról szóló információban a szokásos üdvözlések és jókívánságok után így ír: „Az ő ügyük a mi ügyünk is.” Ezeket a szavakat, mint a magyarországi bolgár kommunisták minden megnyilatkozását, a nemzetközi proletár szolidaritás érzése hatja át. Visszhangjai ezek a BSZDP nemzetköziségének. A tesznnyákok pártja (az igazi szocialisták) arra tanította tagjait, hogy a más népek felszabadító harcát saját ügyüknek tekintsék.

A „Vörös Újság” 1919. április 20-án, megemlékezve a „Cserveno Zname” megjelenéséről, így ír: „Minden bolgár munkás tartsa kötelességének az újság terjesztését.”

Ez azt bizonyítja, hogy a bolgár nyelvű újság megjelenése jelentős esemény volt. Arra számítottak, hogy az újság fontos szerepet fog betölteni a bolgár kolónia forradalmi nevelésében. És valóban, a „Cserveno Zname” — ezt már az első szám is bizonyítja — elősegítette, hogy a bolgár munkások helyesen tájékozódjanak a körülöttük lejátszódó eseményekben, s ezzel politikai öntudatuk és aktivitásuk növelését szolgálta. A lap hozzájárult, hogy a bolgár kerti munkások megértsék és magukévá tegyék a nemzetközi proletár szolidaritás eszméjét.

A bolgár kolónia minden jelentősebb politikai és egyéb megmozdulása a bolgár kommunisták felvilágosító munkájának eredménye volt. A kommunisták tevékenységének hatására a bolgár kertészek túlnyomó többsége szívesen fogadta a kertészek szövetkezetének megalkakulását, amelynek a Földművelésügyi Népbiztosság kertészeti osztálya volt a kezdeményezője. A „Vörös Újság” 1919. április 10-i száma beszámolt a bolgár kertészek szövetkezetének létrehozására

vonatkozó tárgyalásokról: „A magyarországi bolgár kertészek túlnyomó többsége önként jelent meg, hogy bekapcsolódják a szövetkezeti termelésbe.”

S nem sokkal ezután létre is jött a szövetkezeti kertészeti gazdálkodás. Ez a „Népszava” május 10-én és 11-én közölt két tudósításából tűnik ki. Mindkét közlemény felhívja a tagokat és az érdekelt személyeket, hogy vegyenek részt azon a gyűlésen, amelyen megvitatják és elfogadják a szövetkezet alapszabályát. Az a tény, hogy a gyűlést „a bolgár frakció helyiségében” akarták megtartani — önmagáért beszél.

Fentebb már említettük, hogy bolgár önkéntesek is harcoltak a Magyar Tanácsköztársaság ellenségei ellen.

Számukra vonatkozólag nem rendelkezünk pontos adatokkal. Azt azonban tudjuk, hogy a bolgár önkénteseket azonnal a frontra irányították. A bolgár önkéntesek a magyar vöröskatonákkal vállvetve vettek részt a fegyveres harc minden viszontagságában és nehézségében. A forradalmi Magyarország második hazájuk lett, és a magyar vöröskatonákkal együtt vívták az intervenciók elleni hősi harcot. A Tanácsköztársaság ellenségeivel szemben küzdő bolgár vöröskatonák a bolgár dolgozó nép forradalmi becsületének nevében cselekedtek.

A magyar forradalmi sajtó pozitívan értékelte a bolgár dolgozók részvételét az intervenciók elleni harcban. Ez az igazi internacionalizmus valóban lelkesítő példája volt. Ugyanakkor fontos lépést jelentett annak a szívélyes barátságnak a fejlődésében is, amely a szocializmus útján haladó népeinket ma összekapcsolja.

Abban az időben, amikor a bolgár munkások és kertészek a Magyar Tanácsköztársaság védelmére keltek, Bulgária még idegen imperialista csapatok megszállása alatt sínylődött. E csapatok a bolgár reakciós erők segítségével verték bilincsbe a szabadságszerető bolgár népet. A Magyar Tanácsköztársaságért küzdő bolgár internacionalisták jól tudták, hogy a magyar forradalmat fenyegető imperialisták ellen vívott harcukkal saját népük szabadságküzdelmét is segítik.

A bolgár burzsoáziát nyugtalanították a bolgár internacionalisták magyarországi tevékenységéről érkező hírek. A lomi helyőrség parancsnoka a Hadügyminisztériumhoz és a Hadsereg főparancsnokság felderítési osztályához intézett szigorúan bizalmas jelentésében idézi a német főhadiszállás volt katonai főmegbízottjának, Gancsev tábornoknak a magyarországi helyzetre vonatkozó értesüléseit. „Berlinben és Budapesten bolgár kommunista bizottságok működnek. Budapes-

ten N. Gramovszki az elnökük Plevénből, aki szoros kapcsolatban áll a magyar vezetővel, Kun Bélával... A kérdésre vonatkozó (Gramovszki és a többi bolgár kapcsolata. — N. N.) részletesebb tájékoztatást valószínűleg már megkapták a Berlinből visszatért Nikiforov ezredestől.”¹³

A Hadsereg főparancsnokság felderítési osztálya azonnal továbbadta értesüléseit a katonai-rendőri osztálynak tudomásulvétel és intézkedések megtétele céljából.¹⁴ A felderítő szerveket idejében tájékoztatták, és utasították, hogy Gramovszki tevékenységére vonatkozóan további adatokat gyűjtsenek.

A bolgárok részvétele a magyar dolgozók fegyveres harcában nagy szerepet játszott a bolgár katonák forradalmi nevelésében: a forradalmi harc tüzeiben az osztályöntudat nevelésének nagy iskoláját járták.

A magyar tanács hatalom megdöntése után a bolgár önkéntesek egy része ismerőseinél bujkált a kertészetekben, sokan pedig Ausztriába menekültek. Az ausztriai menekültek között volt N. Gramovszki is. Hosszas vándorlás után a hazatérő bolgárok egyik csoportjával Russzéba érkezett. Itt a francia megszálló hatóságok letartóztatták, és a francia parancsnokságra vitték, ahol hat napig tartották fogva. Ezután bolgár rendőri kísérettel Szófiába szállították, és csak Vaszilij Muletarov kommunista ügyvéd garanciájára bocsátották szabadon. A külföldi bolgár diplomáciai missziók és szervek (Bécsben stb.) akadályozták azoknak a bolgároknak a hazatérését, akiket „megfertőzött a bolsevizmus bacilusa”. Jellemző ebben a tekintetben a bécsi bolgár képviseletnek Gramovszki irányában tanúsított magatartása. A képviselet általában anyagi segítséget nyújtott azoknak a bolgároknak, akik megélhetés nélkül maradtak. Gramovszkitól ezt a segítséget megtagadták.¹⁵

Bulgária bécsi képvisellete értesítette a bolgár hatóságokat a magyar forradalomban részt vett bolgárok hazatéréséről. Személyükben a bolgár kormány „veszélyes bolsevikokat” látott. Ez a félelem nem volt egészen alaptalan. Szabadelőre helyezése után Gramovszki is rendőri felügyelet alá került.

„Ő az egységfrontosok egyik legveszélyesebb embere...”¹⁶ — olvasuk az egyik 1925. február 23-án kelt rendőrségi iratban.

¹³ VIA 1919/40. op. I. sztr. 2765. l. 158–159.

¹⁴ Ugyanott, l. 160.

¹⁵ AMVR 12 628/1925.

¹⁶ A rendőrség kihallgatásából. Az államvédelmi főnök 1925. február 23-i jelentéséből. AMVR 12 628/1925. Nikola V. Gramovszki, 4. old. Másolat.

Nikola Gramovszki, miután visszatért Bulgáriába, tevékenyen részt vett a szakszervezeti mozgalomban. Tehetséges újságíró volt. A szakszervezeti tanácsban ő vezette az agitációs és propagandaosztályt, valamint a nemzetközi kapcsolatok osztályát. Az „Inprekorr” tudósítója volt, részt vett több folyóirat és újság szerkesztésében és kiadásában. Több cikkben (a „Rabotniceszki Vesztnik” 1921. március 20. és 24-i számában) számolt be a magyar kommün idején szerzett élményeiről. E cikkekben mély tisztelettel emlékezik meg a magyar kommunisták hőstetteiről. Gramovszki kifejezte azt a meggyőződését, hogy új, győzelmes proletárdiktatúra jön létre Magyarországon. Az ellenforradalom áldozatai arra ösztönzik a bolgár munkásokat, hogy küzdjenek a bulgáriai tanács hatalom megvalósításáért — írta Gramovszki.

A bolgár burzsoázia nem bocsátotta meg Gramovszkinak, hogy részt vett a magyar kommünben és a bolgár forradalmi mozgalomban. 1925-ben bestiálisan meggyilkolták. E barbár tettel a bolgár burzsoázia kimutatta gyűlöletét a Magyar Tanácsköztársaság iránt, amelyre pusztán léteével is állandóan emlékeztette őt népének hű fia — a dicső magyar kommün katonája — Nikola Gramovszki.

A bolgár nép büszke a bolgár internacionalisták részvételére a magyar forradalomban, akik a magyar dolgozókkal válllvetve védelmezték a forradalom eredményeit.

A CSEHSZLOVÁK JOBBOLDALI SZOCIÁLDEMOKRÁCIA ÁRULÓ SZEREPE A CSEHSZLOVÁK BURZSOÁ HADSEREG MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG ELLENI INTERVENCIÓJA IDEJÉN

A Magyar és a Szlovák Tanácsköztársaság 40. évfordulója alkalmából vázolni kívánom a csehszlovák szociáldemokrácia szerepét azzal kapcsolatban, hogy a csehszlovák burzsoá hadsereg 1919-ben imperialista hadjáratot indított a két proletárhatalom ellen. Hogy jobban megismerjék Csehszlovákia jobboldali szociáldemokrata vezetőinek bűnös tevékenységét, röviden ismertetem a szociáldemokraták magatartását a Csehszlovák Köztársaság megalakulása idején.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatására a dolgozó tömegek az Osztrák–Magyar Monarchia egész területén lerombolták a Habsburg-birodalom rozszant épületét. Az 1918 januári, lavinaszerűen terjedő általános sztrájk a népnek a békére, a szabadságra és a Szovjet-Oroszországgal való összefogásra irányuló akaratának első kirobbanása volt. Az első sztrájkot továbbiak követték. A forradalom tüze fellángolt a fronton is és a hátszágban is. Felláztak a tengerészek és a katonák. Lázadás lázadást követett: Cattaró, Kragujevac, Rimaszombat, Póla, Rumburk, Pécs stb. 1918 nyarán már mindenütt szemmel láthatóan visszaesett az ipari termelés, megbénult a közlekedés és a cseh országrészeket éhség és nyomor sújtotta. A szinte már elviselhetetlen állapotok ellen lázadó dolgozók felismerték, hogy a jobboldali szociáldemokrata vezetőktől semmit sem várhatnak, s ezért megteremtették helyi forradalmi szerveiket: Csehországban a nemzeti bizottságokat, Szlovákiában a munkástanácsokat.

Csehországban a nép szabadságharcának első szakasza az 1918. október 14-i országos általános sztrájjal végződött. Ezen a napon, főként Prágában, a dolgozók — a cseh burzsoázia akarata ellenére — a független Csehszlovák Köztársaság, sőt sok helyütt már a Szocialista Csehszlovák Köztársaság kikiáltását követelték.

Az általános sztrájkot, a forradalmi nép nyomására, a cseh ország-

részek szocialista pártjait tömörítő ún. Szocialista Tanács¹ hirdette meg. A Szocialista Tanács a Csehszlovák Szociáldemokrata Munkáspárt, a Cseh Szocialista Párt, valamint a Cseh Centralista Párt képviselőiből alakult. A tanács ellensúlyozni kívánta a prágai Csehszlovák Nemzeti Bizottságot, amelyben a burzsoázia volt túlsúlyban. Ezt a szerepet azonban nem tudta betölteni.

A cseh burzsoázia, melyet elsősorban a prágai Nemzeti Bizottság képviselt, megijedt a dolgozók 1918. október 14-i forradalmi követeléseitől. Megfenyegette a Szocialista Tanácsba tömörült pártokat, amiért azok a köztársaság azonnali kikiáltását követelték. A fenyegetés elegendő volt ahhoz, hogy a jobboldali szocialista vezetők elálljanak az október 14-i határozattól. Szentül megfogadták a burzsoáziának, hogy a Nemzeti Bizottság előzetes hozzájárulása nélkül többé egy lépést sem tesznek.

A cseh burzsoázia félt a forradalomtól. Abban bízott, hogy a cseh és a szlovák nép felszabadulása az osztrák–magyar hadsereg harctereken elszenvedett veresége folytán és nem a nép forradalmi megmozdulása eredményeképpen következik be. Ezért október 14-e után arra kötelezte a jobboldali szociáldemokrata vezetőket, hogy semmi olyat ne tegyenek, ami a tömegeket forradalmasíthatná.

A Csehszlovák Szociáldemokrata Munkáspárt Központi Bizottsága, valamint a Cseh Szocialista Párt Központi Bizottsága azt is elhatározta, hogy részt vesz a prágai Nemzeti Bizottság és az osztrák Birodalmi Tanács Cseh Képviselőinek Szövetsége által alakított küldöttségben, mely 1918 október végén Svájcba utazott, hogy tájékoztódjék a helyzetről.² A héttagú delegációt dr. Karel Kramář gyáros, Szovjet-Oroszország esküdt ellensége vezette, tagjai voltak: František Staněk agrárpárti, Václav Klofáč cseh szocialista és Gustav Habrman szociáldemokrata küldöttek, továbbá gazdasági szakértőként a két legnagyobb cseh bank: a Živnostenká Banka, valamint az Agrárbank vezérigazgatója is.

A küldöttség — az osztrák kormány által engedélyezett útlevelekkel — két csoportban, október 24-én és 25-én, azaz három nappal a független Csehszlovák Köztársaság kikiáltása előtt, indult útnak. Október 28–31 között találkoztak Genfben dr. Eduard Benešsel és

¹ A Szocialista Tanács 1918. szeptember 6-án alakult. Az október 14-i általános sztrájkot a Szocialista Tanács által kinevezett hattagú bizottság készítette elő és vezette. Október 18-án a Szocialista Tanács ezt a hattagú bizottságot feloszlatta, majd nemsokára maga is megszűnt.

² Lásd Gustav Habrman: *Mé vzpomínky z války*. (Emlékeim a háború idejéből.) Praha 1928. 258. old.

a szlovák dr. Osuskýval. (Osuský ma is a nyugati imperialisták legkészségesebb kiszolgálója.) Dr. Beneš tájékoztatta a küldöttséget a harctéri helyzetről, s közölte, hogy az antant 1919 tavaszára nagy offenzívát készít elő. Az offenzíva célja a központi hatalmak csapatainak leverése. Az Osztrák–Magyar Monarchiában tehát csak 1919 tavaszán várható belső fordulat.³ Dr. Beneš ezért arra kérte a küldöttséget, tolmácsolja a prágai Nemzeti Bizottságnak T. G. Masaryk és az ő (ti. dr. Beneš) kívánságát: egyelőre ne tegyenek semmit, ne járuljanak hozzá semmiféle forradalomhoz, mert az – szerintük – még korai, hanem várjanak.

Dr. Beneš ügyes diplomata volt, ki tudta használni, hogy a burzsoá többségű küldöttség félt a forradalomtól, és tanácstalan volt a teendőket illetően. Rávette tehát a küldöttséget, hogy a prágai Nemzeti Bizottság nevében, mint a csehszlovák nép „képviselői”, elismerjék a Párizsban székelő ideiglenes csehszlovák kormányt T. G. Masaryk kormányelnökkel az élen, dr. Benešsel a külügyminiszteri és a szlovák Rostislav Štefánikkal a hadügyminiszteri tisztségben. A küldöttség egyben jogérvényesnek minősítette a „kormány” valamennyi korábbi intézkedését, beleértve az egyes kormánytagok által – az ideiglenes kormány létrejötte előtt – megkötött egyezményeket. A küldöttség továbbá a „csehszlovák nép nevében” elismerte a párizsi ideiglenes kormánynak, a csehszlovák katonaságnak (ti. az Oroszországban, Franciaországban és Olaszországban állomásozó csehszlovák légióknak), úgyszintén az antant-hatalmak kormányainak érdemeit a független csehszlovák állam létrejöttében. Megállapodtak, hogy Csehszlovákia köztársaságként alakul meg, s megegyeztek abban is, hogy a köztársaság elnöke T. G. Masaryk, az első hazai kormány elnöke pedig dr. Karel Kramář lesz.

Igy született meg, a jobboldali szociáldemokraták és a cseh szocialisták segítségével az a hamis burzsoá legenda, amely a csehszlovák állam létrehozását T. G. Masaryk, dr. Beneš és a nyugati hatalmak érdeméül tudja be.

A köztársaságra vonatkozó megegyezés abban a hiszemben jött létre, hogy az új csehszlovák állam csak 1919 tavaszán alakul meg. Igen meglepte tehát a küldöttség tagjait a svájci lapok 1918. november 3-i rövid közleménye a Prágában kitört forradalomról és arról, hogy október 28-án kikiáltották a Csehszlovák Köztársaságot. Hírlapi kacsának tartották a közleményt.⁴ Csak akkor kezdtek hinni a hír

³ Lásd ugyanott, 265. old.

⁴ Lásd ugyanott, 275. old.

valódiságában, mikor néhány nappal később a lapok vastagbetűs címsorokban számoltak be Ausztria–Magyarország felbomlásáról.

A prágai Nemzeti Bizottság természetesen magáévá tette és jogerőre emelte a genfi megállapodásokat. A jobboldali szociáldemokraták és a cseh szocialista vezetők meg sem kérdezték a dolgozó tömegek véleményét, hanem fenntartás nélkül a genfi megállapodások mellett foglaltak állást. Ily módon a nép követeléseinek semmibevételével az általa kiharcolt demokratikus forradalom vívmányait a burzsoázia kezére játszották.

Ilyen körülmények között született meg 1918-ban a Csehszlovák Köztársaság, ilyen „érdemei” voltak ezzel kapcsolatban a cseh burzsoáziának, nevezetesen T. G. Masaryknak, valamint a nyugati hatalmaknak, és ilyen gyalázatosan szolgáltatták ki a jobboldali szociáldemokrata vezetők a burzsoáziának a forradalmi dolgozó tömegeket.

A jobboldali szocialista vezetők árulása következtében 1918 novemberében megalakulhatott az első csehszlovák burzsoá-szociáldemokrata koalíciós kormány, amelyben a burzsoáziáé volt a döntő szó.

A dolgozó nép csakhamar felismerte, hogy becsapták a jobboldali szociáldemokrata vezetők, akik fenntartás nélkül a csehszlovákiai burzsoá rendszer szolgálatába szegődtek. Abban az időben a burzsoázia csak az ő segítségükkel volt képes megszilárdítani hatalmát. 1919 március–áprilisban azután – különösen a cseh országrészekben – a burzsoá uralom már annyira konszolidálódott, hogy a Magyar Tanácsköztársaság ellen irányuló háborús kalandba mert bocsátkozni.

Ugyanakkor mind a szociáldemokrata párton belül, mind azon kívül kezdetét vette a nyílt harc a forradalmi marxizmus és a reformizmus, a szocialista forradalom és a burzsoáziával való együttműködés hívei között. Ebben a harcban a csehszlovákiai reformista vezetők nagy kezdeti előnnyel rendelkeztek. Évtizedek során erős befolyásra tettek szert, s ennek következtében a reformista-opportunista eszmék mély gyökeret vertek a tagság jelentékeny részében, még a párt-funkcionáriusok között is. Ezt a folyamatot az újonnan létrejött Csehszlovákiában még előmozdította, hogy a szociáldemokrata pártba tömegesen léptek be új tagok, és a párt még jobban felhígult. Ezt az eszmeileg felkészületlen tagságot a rutinos jobboldali vezetőknek könnyű volt forradalmi frázisokkal megtéveszteni.

A jobboldali szociáldemokrata vezetők a Csehszlovák Köztársaság megalakulása után ugyanolyan körmönfontan jártak el, mint

osztrák ausztromarxista kollégáik. Tudták, hogy „dobszóval nem lehet verebet fogni” — tehát szándékukat szép szolamokkal palástolták. A forradalmi érzelmű dolgozó tömegeket azzal vezették félre, hogy harcot hirdettek a hatalomért, de evolúciós úton, nem szovjet módszer szerint. Forradalomról és tervekről szájaltak, de valójában eszük ágában sem volt ilyesmi. Mindezt azért tették, hogy elbódítsák, elaltassák a forradalmi tömegek éberségét, hogy a nép kezes bárány legyen, és a burzsoázia érdekében büntetlenül hurcolhassák vágóhídra. A csehszlovák jobboldali szociáldemokrata vezetők úgy beszéltek és úgy írtak, hogy közöttük és a bolsevikok között látszólag nem volt nagy különbség. Nem ócsárolták nyíltan a szovjet rendszert, de lépten-nyomon azt hirdették, hogy a hatalomrajutás szovjet módszere nem valósítható meg más országban. Más szóval tagadták, hogy Csehszlovákiában a munkásosztály az orosz proletariátushoz hasonlóan juthat hatalomra.

Hasonlóképpen viselkedtek öt nappal a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása után is. A szlovák szociáldemokraták pártlapja, a „Robotnícké noviny”, 1919. március 26-i száma közölte a jobboldali vezetőség kiáltványának egy részét, mely látszólag a csehszlovák kormány ellen irányult. A kiáltvány támadta a kormányt, mert nem hajtja végre az üzemek és nagybirtokok beígért szocializálását. A felhívás, amelyet egyébként akár a bolsevikok is aláírhattak volna, többek között a következőket tartalmazza:

„... A munkásság üdvözli a győzedelmes orosz proletariátust, és kijelenti, hogy bár a kapitalisták és nagybirtokosok sajtója, tőkés diktatúrájukat, kizsákmányoló uralmukat féltve, zavart és vizsályt igyekszik kelteni a munkásosztályon belül, szilárd marad, nem hagyja magát rágalmakkal és hazugságokkal félrevezetni. A csehszlovákiai munkásság minden eszközt igénybe vesz — amit csak helyesnek tart felszabadulása érdekében. Résen lesz, hogy sem hazájában, sem külföldön, ne váljék a forradalom elfojtásának eszközévé...”

A továbbiakban ez olvasható:

„... A nemzeti forradalom győzött és a szociális forradalom kibontakozóban...”

A kiáltványhoz a „Robotnícké noviny” szerkesztősége még a következőket fűzte:

„Mi, szlovák munkások és parasztok, szívünk mélyéből üdvözljük a cseh proletariátust, tudatában vagyunk annak, hogy erélyes, bátor fellépésük elősegíti a szlovák proletárok felszabadulását is.

Ezért kijelentjük, hogy a cseh munkássággal vállvetve kívánunk harcolni a szlovák dolgozó nép felszabadításáért. A szlovák munkásokat és parasztokat... nem téveszti meg a Hlinka-táborbeli klerikálisok ellenforradalmi akciója sem. Ezek idő előtti megmozdulást szeretnének provokálni, hogy azután vérbe fojtsák szabadságmozgalmunkat. Felszabadulásunk órája közeledik. A szlovák proletárok akkor állnak csatasorba, amikor vezetőik azt szükségesnek látják..."

Látjuk tehát, miként akarták a jobboldali szociáldemokrata vezetők a „Robotnické noviny” segítségével rávenni a szlovák forradalmi tömegeket, ne kövessék a magyar dolgozók példáját, és ne hozzák létre a proletárdiktatúrát. A forradalmi frázisokkal teli kiáltvány célja nyilvánvaló: lefegyverezni a dolgozókat, s arra készíteni őket, hogy várjanak addig, amíg a harcra parancsot kapnak. De már mindenki tudja, hogy ilyen parancsot a pártvezetőség nem is akart kiadni. A jobboldali szociáldemokrata vezetők akkor is a burzsoázia szolgálatában állottak, úgy, ahogy azt a kapitalista országokban ma is látjuk.

A csehszlovák jobboldali szociáldemokratáknak ilyen módszerekkel sikerült a dolgozóknak a hatalomért való harcát elodázní. A hatalomért folyó küzdelem helyett az elért nemzeti és állami függetlenség jelentőségét hangsúlyozták, különféle burzsoá nacionalista jelszavak kíséretében, ami kapóra jött a bolsevizmus elleni harc megszállottjainak. A dolgozókat szép frázisokkal csitították: a munkásoknak alapvető szociális változásokról, az üzemek szocializálásáról szónokoltak, mert ez — szerintük — egy demokratikus államban automatikusan megnyirbálja a burzsoázia jogait és hatalmát. A parasztoknak földreformot ígértek. Sőt, a parlament szociálpolitikai bizottságában a burzsoáziával együtt „fontolgatták” a csehszlovákiai üzemek szocializálásának formáit, méreteit. De mindez csupán ravasz mesterkedés volt, amivel a forrongó dolgozókat áltatták.

Ugyanilyen módszereket alkalmaztak abban az időben a sarokba szorított burzsoázia érdekeit szolgáló osztrák ausztromarxisták is. Ausztriában is alakult Szocializálási Bizottság, elnöke Otto Bauer jobboldali szociáldemokrata, helyettese pedig Seipel keresztényszocialista prelátus lett, akinek később nem kis szerepe volt Ausztria fasizálásában. A bizottságnak már az összetétele is csalódást keltett az osztrák dolgozóknak. Csehszlovákiában sem volt más a helyzet. Amikor a burzsoázia félt a forradalmi erőktől, a jobboldali szociáldemokrata vezetők szocializálási ígéretekkel hitegették a népet.

1918-ban tehát a forradalmi tömegek megalakították a cseh ország-

részekben a nemzeti bizottságokat, Szlovákiában pedig a munkástanácsokat. A nemzeti bizottságok sok helyütt olyan intézkedéseket fogantatosítottak a dolgozók érdekében, amelyek a burzsoáziát súlyosan érintették. Így például leváltottak járási főnököket és más közéleti tényezőket, beavatkoztak az üzemek és nagybirtokok termelésébe, elrendelték a fizetések felemelését, nyolcórás munkaidőt vezettek be stb. Ezért az új csehszlovák kormány első lépése az volt, hogy még 1918 decemberében feloszlatozott minden nemzeti bizottságot. Képmutatón megköszönte munkájukat, kijelentette, hogy most már fölöslegesekek, hiszen az állam már „törvényes” szervekkel rendelkezik. A cseh országrészekben mindössze néhány helyen alakult munkástanács, ezek pedig — kivéve Kladno vidékét — abban az időben nem töltöttek be fontos szerepet.

Más és bonyolultabb volt a helyzet Szlovákiában, ahol már az Osztrák–Magyar Monarchia összeomlása idején mindenütt megalakultak a munkástanácsok. Ezeknek főleg akkor volt jelentős szerepük, amikor a csehszlovák szervek átvették a közigazgatást a magyaroktól. Szlovákiában a szociáldemokraták tehát már kezdettől fogva kénytelenek voltak hozzájárulni a dolgozó nép által létrehozott munkástanácsok fennmaradásához. Bár a szociáldemokraták féltették korábbi vezető szerepüket, nyíltan nem szállhattak szembe a forradalmi nép akaratával — és a munkástanácsok a dolgozók körében nagy népszerűségnek örvendtek.

1918 végén és 1919 elején tehát egészen más volt a helyzet Szlovákiában, mint Csehszországban. Szlovákiában, a Magyarországi Szociáldemokrata Párttól különvált Szlovák Szociáldemokrata Párt volt az egyedüli jól megszervezett erő. Alapjai a szakszervezetekben gyökerestek. Minthogy a munkástanácsok közkedveltségnek örvendtek, és nagy befolyással rendelkeztek, a jobboldali szociáldemokrata vezetők igyekeztek befolyásuk alá vonni őket. Ez azonban, hasonlóan Magyarországhoz, nem mindenütt sikerült. Sok helyütt a magyar hatóságok távozása után a munkástanácsok vették át a közigazgatást, és a dolgozó nép érdekében különféle intézkedéseket fogantatosítottak. Ezt bizonyítja többek között dr. Šrobárnak, Szlovákia teljhatalmú miniszterének 1919 januári jelentése⁵, amelyben arról panaszkodik Prágának, hogy a munkástanácsok mindenütt emelik a munkások és közalkalmazottak fizetését, és ezt a csehszlovák szerveknek hatálytalanítaniuk kell majd. A munkástanácsok tehát — a jelentés szerint —

⁵ Lásd A Csehszlovák Kommunista Párt Párttörténeti Intézetének archívuma. Fond Ministerstva vnitra. 702–13. sz.

szándékosan viszályokat keltenek és nehézségeket okoznak a fiatal csehszlovák államnak. A munkások ugyanis, amikor a csehszlovák szervek meg akarták fosztani őket az elért béremelésektől, sok városban sztrájkba léptek. Ez történt 1919. február 12-én Bratislavában is, ahol a sztrájknak, a katonaság közbelépése folytán, több halálos áldozata volt. Hasonló esetek máshol is előfordultak.

Magától értetődik, hogy a cseh jobboldali szociáldemokrata sajtó is burzsoá nacionalista hajsztát indított a szlovákiai munkástanácsok ellen. Többek között azzal rágalmazta a munkástanácsokat, hogy tagjaik között a magyar burzsoázia ügynökei rejtőznek. A jobboldali szociáldemokraták a cseh burzsoázia érdekeit szolgálva, az „oszd meg és uralkodj!” politika módszerét követték és céltudatosan uszítottak. Burzsoá nacionalista eszméket hirdettek, igyekeztek éket verni a cseh és szlovák, illetve a szlovák és magyar dolgozók közé. Ugyanakkor azonban a csehszlovák kormány titkos utasítást adott a Szlovákiában állomásozó csapatok parancsnokainak, hogy a dolgozókkal szemben, bármilyen nemzetiségűek is azok, a magyar gyárosokra és nagybirtokosokra támaszkodjanak,⁶ és így igyekezzenek Szlovákia területén megerősíteni az új csehszlovák államhatalmat. A burzsoá közigazgatás is fokozta a terrort a dolgozó néppel szemben. Mindennek betetőzéséül, nyomban a Magyar Tanácsköztársaság megalakulása után, dr. Šrobár elrendelte Szlovákiában a statáriumot. Azokat a munkásfunkcionáriusokat, akikről tudták, hogy kommunisták vagy rokonszenveznek a kommunistákkal, letartóztatták, és vagy az ilavai börtönbe, vagy pedig a csehországi Terezín koncentrációs táborba szállították.

A jobboldali szociáldemokraták minden mesterkedése ellenére, a tömegek között egyre erősödött a forradalmi hangulat. Sajnos, a csehszlovák szociáldemokrácia valamennyi felsőbb szervénél akkoriban még csak kialakulóban volt a baloldal. A forradalmi tömegek-ből lassan kiemelkedtek a baloldali vezetők, akiket a nép szeretett, s akiknek 1919 elején egyre fokozódott a befolyásuk. Egyes vidékeken a párt helyi lapjának szerkesztőségében is csakhamar a baloldali ellenzék ragadta magához a vezetést. Így volt ez például Kladnóban a „Svoboda”, Brnóban a „Rovnost” című lapnál, továbbá Hodonínban, Ostravában stb. Sőt, az ellenzék egy új lapnak, a „Sociální demokrat”-nak a megalapítását is kikényszerítette. Ez 1919 februárjában jelent meg, baloldaliak szerkesztésében. De a pár-

⁶ Lásd Václav Král: Id. mű, 31., 43–49. old.

ton belüli baloldali ellenzék akkor még nem volt elég erős ahhoz, hogy a forradalmi dolgozó népet a csehszlovák kormány ellen harcba vezesse. A baloldali ellenzéki vezetők nem határolták el magukat kellően a jobboldali Központi Bizottság politikájától. Sokszor ingadoztak. Kétségtelen azonban, hogy támadásaikkal, azzal, hogy leplezték a jobboldalnak a burzsoáziával való munkásellenes együttműködését, sok nehézséget és kellemetlenséget okoztak.

Nagy hiba volt akkor, hogy a baloldal nem létesített a párton belül országos vezetőséget. Ennek magyarázata abban rejlik, hogy — helytelen felfogásból kiindulva — ragaszkodtak a szociáldemokrácia formális egységének fenntartásához. A pártegységhez való ragaszkodás a párt és a munkásosztály egységének féltéséből fakadt. Hiszen a munkásosztály, a jobboldal hibájából, sem az Osztrák–Magyar Monarchia idején, sem később Csehszlovákiában nem volt egységes. Az osztrák munkásmozgalom örökségeként — két önálló pártra oszlott, a cseh, illetve a német dolgozók pártjára. A szlovákiai szociáldemokrata pártszervezeteknek hosszú ideig, még 1918 után sem volt szilárd szervezeti kapcsolatuk a prágai központtal. A munkásosztály szétforgácsoltsága váltotta ki a cseh dolgozók egységtörekvését. A baloldali szociáldemokrata ellenzék helytelenül értelmezte a pártegységet, s ez a dolgozó nép forradalmi erejének kerékkötő-jévé vált.

Ez volt a helyzet 1918 végén és 1919 elején, amikor Szovjet-Oroszországból kezdtek hazatérni a volt hadifoglyok, köztük cseh és szlovák kommunisták is. Ők több ízben megkísérelték az önálló, forradalmi kommunista párt megalakítását, de a fentemlített okok következtében — sikertelenül.

Mivel a Szovjet-Oroszországból hazatérő cseh és szlovák kommunisták csak a szociáldemokrata pártba léphettek be, ott erősítették a baloldali mozgalmat. Voltak azonban olyan esetek is, amikor a tagságnak kellett kikényszeríteni ezeknek az elvtársaknak a pártba való felvételét, mert a Központi Bizottság jobboldali elemei megtagadták azt. A dolgozók között napról napra erősödött a baloldal befolyása. Vezetőit népgyűlésekre hívták, és egyre jobban bíztak bennük.

Ilyen volt a helyzet Csehszlovákiában a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása idején. A Csehszlovák Szociáldemokrata Párt jobboldali vezetősége nyomban utasította sajtóját, hogy a Magyar Tanácsköztársaságról csak kevés hírt közöljön és tartsa magát az állami szervek hivatalos álláspontjához. A hivatalos álláspont pedig az volt, hogy a Magyar Tanácsköztársaság nem más, mint a magyar mágnások

és gyárosok leplezett uralma, akik ily módon akarják Szlovákiát, Erdélyt és Dél-Magyarországot — az Osztrák–Magyar Monarchia összeomlása után elszakadt területeket — visszaszerezni. A csehszlovák szociáldemokraták jobboldali vezetés alatt álló központi lapja, a „Právo lidu” a kormánypolitika hűséges kiszolgálója volt, és az utasítást pontosan betartotta. Igaz, vigyázott arra is, hogy a forradalmi tömegek előtt tetszetősen csomagolja a Magyar Tanácsköztársasággal szemben elfoglalt álláspontját. A csehszlovák kormány propagandája a Magyar Tanácsköztársaság megtámadását készítette elő. A terveket nemcsak a cseh és szlovák burzsoázia sugallta, hanem az imperialista antant-hatalmak parancsa is ezt követelte. Köztudomású, hogy a csehszlovák burzsoá hadsereget francia és olasz tábornokok segítségével szervezték, francia fegyverekkel és lőszerrel látták el. Parancsnokai voltak: Piccione olasz, Hennocque, Mittelhauser és más francia tábornokok, később pedig Pellé francia generális. Hogy a csehszlovák kormány teljesíthesse a kitűzött feladatot, kölcsönt kapott a francia kormánytól, első ízben 1918 novemberében 60 millió frankot. Később ebből az összegből az antant-hatalmak által hadizsákmánynak nyilvánított hadianyagból 15 000 Mauser-puskát, 30 millió töltényt és 2000 géppuskát vásároltak a bécsi Arsenalból.⁷ Magától értetődik, hogy a csehszlovák kormánynak ezt a hadizsákmány-hadianyagot drágán kellett megfizetnie.

A csehszlovák burzsoá sajtó rendkívül heves hajsztát indított a fiatal Magyar Tanácsköztársaság ellen. A hajsza egyre fokozódott, és 1919. április 27-én a csehszlovák burzsoá hadsereg parancsot kapott a Magyar Tanácsköztársaság megtámadására. A parancsot V. Klofáč cseh „szocialista” nemzetvédelmi miniszter adta ki, annak a kormánynak a megbízásából, amelynek tagjai között szociáldemokrata miniszterek is voltak.

A támadásra a demarkációs határvonal kérdése szolgált ürügyül. A cseh burzsoázia nagyobb területrészt akart a Magyar Tanácsköztársaságtól elszakítani, és ugyanakkor — az antant-hatalmak parancsára — segíteni akarta a román bojár-hadsereget a Magyar Tanácsköztársaság megfojtásában.

Az általános sajtóhajszában az ún. szocialista sajtó sem maradt el. A Magyar Tanácsköztársaságról — Szovjet-Oroszország után a világ második munkás-parasztkormányáról — keveset írt ugyan, de ami megjelent, az telve volt burkolt és nyílt vádaskodással.

⁷ Lásd a CSKP PI archívuma. A csehszlovák nemzetgyűlés hadügyi bizottsága 1919. június 24-i ülésének jegyzőkönyve. 17–18. old.

A cseh szocialisták központi lapja, a „České slovo” például 1919. április 8-án így uszított: „A magyarok véres játékba kezdenek.” A következő napokban ilyeneket olvashatunk ebben a lapban: „A magyarok harcot provokálnak.” „A magyarok állandóan támadnak” stb.

A csehszlovák szociáldemokraták központi lapja, a „Právo lidu”, már március 26-án azt a hírt közli, hogy Clémenceau miniszterelnök és Foch tábornagy antant-intervenciót hirdet Magyarország ellen. Április 2-án pedig a „Právo lidu” vezércikkében⁸ azzal ijesztgeti a munkásságot, hogy a magyarországi kommunista kormány lényegében a magyar imperializmus álcázott formája. A „Právo lidu” esti kiadása, a „Večerník Práva lidu”, már április 11-én hangulatot akar kelteni a magyar tanácskormány ellen, amikor így ír: „A magyar Vörös Gárda a demarkációs vonalnál áll, és halált zúdít felszabadító hadseregünkre. Katonáink nem harcolnak, noha vannak fegyvereik. Ellenállás nélkül hagyják magukat legyilkolni.” Továbbá kijelenti: „... noha viharként száguldhatnak át a Dunán, és visszaúzhatnak a magyar »forradalmi csapatokat« egészen Budapestig...”⁹

Tehát a szocialista sajtó, a burzsoá lapokhoz hasonlóan, bolsevik-ellenes rágalмakkal és a nacionalizmus mérgével fertőzte a dolgozókat. A cseh és szlovák dolgozóknak Szovjet-Oroszország és a Magyar Tanácsköztársaság iránt táplált baráti érzelmei azonban ennek ellenére egyre erősödtek. A jobboldali szociáldemokrata vezetők pedig szerfelett félték ettől, óvatosabbak lettek, és még undorítóbb játékba fogtak.

Amikor a román bojár-hadsereg az amerikai és francia imperialisták parancsára megtámadta a magyar proletárállamot, a jobboldali szociáldemokrata vezetők hazug módon úgy nyilatkoztak a „Právo lidu”-ban, hogy a csehszlovák kormánynak nincs szándékában megtámadni a Magyar Tanácsköztársaságot. Még a katonai beavatkozás gondolatát is visszautasítják mind Szovjet-Oroszországgal, mind a Magyar Tanácsköztársasággal szemben. Ily módon igyekeztek a csehszlovák dolgozó tömegeket megnyugtatni, de ugyanakkor a kormányban részt vevő jobboldali szociáldemokrata vezetők, a kabinet többi tagjával egyetértésben előkészületeket tettek a Magyar Tanácsköztársaság megtámadására. E támadásra 1919. április 27-én került sor, mégpedig minden előzetes figyelmeztetés nélkül.

Képmutató viselkedésük további bizonyítéka, hogy a szociáldemok-

⁸ Lásd Právo lidu, 1919. április 2. Slovensko je naše. [Szlovákia a miénk.]

⁹ Večerník Práva lidu, 1919. április 11. Vezércikk.

rata vezetőség jobboldali elnöksége 1919. április 25–26-ra összehívta a Központi Vezetőséget. Az ülés egy nappal előzte meg a csehszlovák burzsoá hadseregnek a Magyar Tanácsköztársaság ellen indított támadását. A tanácskozásokon látszólag a közeledő csehországi községi választásokkal foglalkoztak, az igazi cél azonban a szociáldemokrata párt egységének demonstrálása volt. Kiáltványt intéztek a dolgozó néphez, amelyben kifejtették, hogy a szociáldemokrata párton belül nincsenek olyan csoportok, amelyek a vezetőségtől eltérő nézeteket képviselnének. Tehát a párt egységes, mindenki egyetért a pártvezetőség politikájával, amely a burzsoá Csehszlovákia védelme mellett, a proletárdiktatúra ellen foglalt állást. A kiáltvány 1919. április 27-én, a csehszlovák burzsoá hadsereg támadása napján jelent meg a „Právo lidu”-ban. Világos tehát, hogy a kiáltvány és a Magyar Tanácsköztársaság megtámadásáról szóló kormányhatározat között összefüggés volt.

A Magyar Tanácsköztársaság megtámadása után mind a burzsoá, mind a szocialista sajtó hallgatott a fronton lezajló eseményekről. Legfeljebb arról írtak, hogy Csehszlovákia áldozatul esett a Szlovákiát visszahódítani szándékozó magyarok orvtámadásának. A szociáldemokrata párt jobboldali vezetősége el akarta terelni a figyelmet a harctértről, tehát kampányt indított a júniusi községi választásokkal kapcsolatban. Úgy tüntette fel a választásokat, mint a munkásosztály és a burzsoázia közötti döntő erőpróbát. A jobboldali szociáldemokrata vezetők olyan illúziót igyekeztek kelteni, mintha a szociáldemokrata választási győzelem automatikusan megvalósítaná az új csehszlovák államban a szocializálást, a földreformot stb., vagyis a „békés” úton elért szocializmust.

A szociáldemokrata párt jobboldali vezetősége májusban — tekintettel a drágaság ellen irányuló spontán megmozdulásokra, amelyek a dolgozó nép elkeseredését tükrözték a feketézők üzelmiei és a kormányintézkedések enyhe volta miatt — széleskörű kampányt indított az élelmiszeruzsora ellen is.

Ily módon belpolitikai kérdésekkel igyekeztek elterelni a dolgozó nép figyelmét a csehszlovák burzsoá hadseregnek a magyar Vörös Hadsereg elleni harcáról.

A szociáldemokrata sajtó csak akkor kezdett részletesebben foglalkozni a Szlovákiában folyó háborúval, amikor a magyar Vörös Hadsereg a csehszlovák hadsereget visszaszorította a demarkációs vonal mögé, és szlovák területen folytatta üldözését. Akkor a jobb-

oldali szociáldemokrata sajtó — a burzsoá sajtóhoz hasonlóan — nagy lármát csapott, és harcba hívta a dolgozókat a „betolakodók” ellen.

A „Szokol” Testgyakorló Egyesület vezetőségében működő cseh szocialisták nyomban mozgósították a Szokol-tagokat, akik fegyveresen mentek a szlovákiai frontra. A Munkástedező Egyesület szociáldemokrata vezetősége is elküldte tagjait Szlovákiába, hogy ott csendőri feladatokat lássanak el, és megakadályozzák, hogy a csehszlovák burzsoá hadsereg hátában partizánegységek alakulhassanak.

Amikor 1919. június 16-án a magyar Vörös Hadsereg segítségével Szlovákia dolgozói kikiáltották a Szlovák Tanácsköztársaságot, a szociáldemokrata sajtó még élesebb hangon támadta a Magyar Tanácsköztársaságot.

A szlovák dolgozók örömmel fogadták az előrenyomuló magyar Vörös Hadsereget, hálások voltak, mert elősegítette a burzsoá uralom alóli felszabadulásukat. A szlovák szovjetekbe mindenütt bevásztották a legjobb szociáldemokrata funkcionáriusokat. A Szlovák Tanácsköztársaság a Magyar Tanácsköztársaság segítségével jött ugyan létre, de mélyen gyökerezett a szlovák forradalmi munkásmozgalomban és a szlovák nép széles tömegeiben.

A baloldali ellenzék tagjait embertelentül üldözték nemcsak Csehországban, hanem Szlovákiában is. Több baloldali vezetőt — köztük Antonin Zápotockýt is — a június 16-ra virradó éjszaka letartóztattak. A csehszlovák kormány, a rendőrség és a katonaság, valamint a jobboldali szociáldemokrata vezetők ilyen módszerekkel akarták megrémíteni a burzsoá kormány bűnös politikája ellen tiltakozó népet. Szlovákiában abban az időben a munkásokat és parasztokat akármelyik katonai alakulat parancsnokának az utasítására bebörtönözhatték és falhoz állíthatták.

1919. június 19-én, Budapesten — három nappal a Szlovák Tanácsköztársaság kikiáltása után — Kun Béla a Tanácsok Országos Gyűlésén többek között a következőket mondta a csehszlovák ellenzéki mozgalomról:

„Nem állunk rosszul a nemzetközi forradalom dolgában Csehországban sem. Ha nem is tulajdonítható pusztán a belső forradalmi mozgalmaknak, kétségtelen, hogy a mi Vörös Hadseregünk munkájával elértük azt, hogy Csehországban kormányválság állott be. Ez a kormányválság, ez a krízis pedig határozott szimptómája annak, hogy Csehország — ahol a forradalmi irányzatnak majdnem többsége van — nagyobb változások küszöbén áll, amely elválasztja egymástól a munkásmozgalom forradalmi és reformista irányzatát. Ezzel az

országgal, ennek az országnak a proletariátusával szemben megtettük már kötelességünket, amikor győztes imperialistáikat megvert imperialistákká tettük, és lehetővé vált számára az, hogy szabadabban mozoghasson az imperialistákkal szemben. Most joggal elvárjuk a cseh szocialista pártoktól, a cseh proletariátustól, hogy munkánk nyomán megkezdjék munkájukat, hogy a mi munkánk nyomán kivirágozzék forradalmuk a proletariátus forradalmi diktatúrájává.”¹⁰

Kun Béla állásfoglalása a proletár nemzetköziség és a proletár szolidaritás szellemét tükrözi, és bár a csehszlovákiai helyzetet a valóságosnál némileg kedvezőbben értékelte, nem járt messze az igazságtól, amennyiben a munkás- és paraszttömegekről beszélt. A dolgozók túlnyomó többsége ellenezte az intervenciós hadjáratot, valamint azt, hogy a „szocialista” vezetők a burzsoáziával együttműködtek a kormányban. Csehszlovákia munkásai kisebb-nagyobb spontán sztrájkokkal és tüntetésekkel fejezték ki tiltakozásukat, a Szlovákiában harcoló katonák pedig azzal, hogy tömegesen megszöktek a frontról. A terror és üldözés ellenére teljes katonai egységek tagadták meg a magyar Vörös Hadsereg elleni harcot és sok esetben átpártoltak a magyarokhoz.¹¹

A cenzúra intézkedései is a jobboldali szociáldemokrata vezetőséget segítették. Ezek arra irányultak, hogy a dolgozó nép lehetőleg minél kevesebb igaz hírt kapjon a Magyar Tanácsköztársaságról, illetve a hadihelyzetről. A cenzúrával akadályozták meg pl., hogy a szociáldemokrata lapok teljes terjedelmében közöljék azt a táviratot, amelyet a magyar forradalmi kormány 1919. április 30-án a csehszlovák, román és jugoszláv kormányokhoz intézett, s amelyben határozottan kijelentette, nem ragaszkodik Magyarország területi épségének fenntartásához és a Magyar Tanácsköztársaság minden fenntartás nélkül elismeri a csehszlovák kormány részéről bejelentett területi igényeket.¹²

A szociáldemokrata lapok nem tették közzé Kun Béla későbbi, a csehszlovák szociáldemokrata párthoz intézett felhívásait és leveleit sem. Így példának okáért, azt a levelét is elhallgatták, amelyet

¹⁰ Kun Béla: Id. mű, 268–269. old.

¹¹ Lásd Katonai Történeti Intézet archivuma (VHU) skupina Lučenec 3–2/21. sz.; Zápodni skupina 32–2/20. sz.; Krabice 75/126. 2/19–1/29. sz.; S. 16–14/13. sz. Skupina Lučenec 3–2/11. sz.; S. 22–9/65. sz.

¹² Lásd Červené noviny (Budapest), 1919. június 22. Radiotelegram maďarské vlády republiky rad zedne 2–3 května 1919 vládám Československé, rumunské a jugoslávské. [A magyar tanácskormány szikratávirata 1919. május 2–3-án a csehszlovák, román és jugoszláv kormányokhoz.]

a Magyar Tanácsköztársaság fennállásának utolsó napjaiban írt Tusarnak, a csehszlovák szociáldemokrata párt elnökének. Ugyancsak eltitkolták a közvélemény előtt Tusar nyers hangú, korántsem szocialista szellemű válaszát.¹³ Így garázdálkodott a jobboldali szociáldemokrata vezetők hozzájárulásával a burzsoá cenzúra.

A baloldali ellenzéki csoportok — noha helyileg már befolyást gyakoroltak a dolgozókra — akkoriban még nem tudták a jobboldali szociáldemokrata vezetők képmutató tevékenységének hatását megfelelő mértékben ellensúlyozni. Főként azért nem, mert a baloldali ellenzéknek akkor még nem voltak pontosan körvonalazott önálló marxista-leninista célkitűzései. Az ellenzéki csoportok a Csehszlovák Köztársaság egész területén szétszórta, egymástól elszigetelten, központi irányítás nélkül működtek. Ennek a körülménynek tudható be az is, hogy az ellenzék képviselői nem voltak jelen a Kommunista Internacionálé 1919 márciusában megtartott I. kongresszusán. Ezen a kongresszuson csehszlovák részről csak az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt Központi Bizottsága mellett működő csehszlovák kommunista csoport küldöttei vettek részt.

A baloldal abban az időben még nem volt eléggé érett ahhoz, hogy — miként a magyar kommunisták várták — a kormánypolitikával elégedetlen dolgozók harcát vezesse, és azt a csehszlovákiai kapitalizmus elleni általános hadjáratná fokozza.

Ezért a jobboldal — amely az elmaradott rétegekre, valamint az elnyert nemzeti szabadságtól és állami függetlenségtől megrészegült cseh és szlovák kispolgári elemekre támaszkodott — a dolgozók képviselőjeként léphetett fel, félrevezetve a cseh és a szlovák nép többségét.

Csehszlovákiában a forradalmi népnek még nem volt új típusú

¹³ Az első jegyzéket Tusar intézte Kun Béla külügyi népbiztoshoz, 1919. július 26-án. Erélyes hangon tiltakozott az ellen, hogy magyar repülők július 24-én Csap csehszlovák várost bombázták. Egyben tiltakozott a csehszlovák területen folytatott bolsevik propaganda ellen, valamint jóvátételt követelt azokért a károktól, amelyeket a magyar csapatok csehszlovák területen a visszavonuláskor és azután okoztak. Kun Béla 1919. július 27-i válaszában sajnálkozását fejezte ki Csap bombázása miatt, megjegyezve, hogy Csapot a románok felvonulási területnek használták fel. A Tusar jegyzékében foglalt minden feltételt elfogadott és Tusart mint szocialistát kérte: bánjanak emberségesen azokkal a magyarokkal, akiket a csehszlovák csapatok a visszavonuláskor elhurcoltak, a csehszlovák csapatok ne lépjenek át a semleges zónába, a Magyar Tanácsköztársaság ellen csehszlovák területen fegyveres ellenforradalmat ne szervezhessenek. Tusar második jegyzékében azt követelte, hogy a Tanácsköztársaság szereljen le és adja át hadianyagát. A kladnoi „Svoboda” 1919. augusztus 2-i száma a jegyzékkel kapcsolatban leleplezte Tusar politikájának imperialista jellegét, és bebizonyította, hogy ez a politika konfliktus kiváltását célozza.

marxista-leninista pártja. Csak egy ilyen párt valósíthatta volna meg a dolgozók kívánságát: a szlovákiai tanácsrendszernek Csehszlovákia egész területére való kiterjesztését.

A becsületes, de 1919-ben még nem egységes, ingadozó, a reformisták és a burzsoá kormány ellen harcoló ellenzékéből csak 1921 májusában alakult meg Csehszlovákia Kommunista Pártja. A kommunisták később teljes mértékben elismerték hibáikat. Így pl. a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának 10. évfordulója alkalmából a szlovákiai „Pravda” 1929. június 13-i számában megjelent Josef Juran kommunista képviselőnek — akit a mentelmi jog védett — a csehszlovák képviselőházban elmondott beszéde. Juran elvtárs beszédéből idézek néhány mondatot, amely bizonyítja, milyen tisztelettel adóztak a csehszlovák kommunisták a magyar dolgozók 1919. évi hősi tetteinek, valamint azt is megmutatja, mi hiányzott 1919-ben a csehszlovákiai munkásmozgalomból:

„Ha akkor a Csehszlovák Köztársaságban létezett volna egy igazi kommunista párt, nem történt volna meg az a történelmi hiba, amit a cseh munkásság akkoriban elkövetett. Pártunk mozgósította volna Csehszlovákia valamennyi népének proletariátusát a magyar szovjetek támogatására »saját« kormányukkal szemben. Felszólította volna a proletárságot, hogy bomlassza fel »saját« hadseregét, idézze elő »saját« imperialista államának vereségét, fogjon össze a magyar hadsereggel, hajtsa végre a forradalmat az országban, valósítsa meg a proletárdiktatúrát. A szlovák, az ukrán munkások és kisparasztnak minden eszközzel támogatták a magyar Vörös Hadsereget, a megszállott területeken tanácsokat alakítottak. A vörös Magyarországon is létrehoztak cseh, ukrán, német és más nemzetiségű tanácsokat.

Mindez ékesszólóan bizonyítja, hogy az elnyomott népek felszabadítása csak szociális felszabadításukkal egy időben, a proletárforradalom útján érhető el...”

Juran elvtárs a továbbiakban így folytatta:

„Tehát a tanácsok rendszerével elérték a nemzetiségi kérdés sima megoldását. A magyar, szlovák, ukrán, cseh és német munkások között nem volt ellentét, összefogtak a burzsoázia ellen, együtt dolgoztak egy közös cél érdekében, a dolgozó népért.”

Juran elvtárs e szavai világosak, s nem szorulnak magyarázatra.

Csehszlovákia dolgozói sokat tanultak az 1919-es harcokból. A jobboldali szociáldemokrata vezetők árulása kinyitotta szemüket. A forradalmi tömegből harcos vezetők nőttek ki, kialakult a szociáldemokrata párton belül az úgynevezett marxista baloldal, s a jobboldali

vezetőséggel elégedetlen tagság eljutott egy hatalmas tömegpárt, a Csehszlovák Kommunista Párt megalapításához. 1921 májusában alakult meg ez az új típusú marxista—leninista párt. Ez a párt vezette a csehszlovák munkásosztályt és szövetségesét, a dolgozó parasztságot több évtizedes nehéz harcokon keresztül a burzsoázia elleni 1948. évi, februári győzelemig, és vezeti jelenleg is a szocializmus felépítésének beteljesítése felé. A csehszlovákiai kommunisták ma tisztelettel adóznak a Magyar és a Szlovák Tanácsköztársaság emlékének. 1919 megmutatta Magyarország és Szlovákia dolgozó népének érettségét és forradalmi erejét.

A SZLOVÁK TANÁCSKÖZTÁRSASÁG ÉS A SZLOVÁK NEMZET ÖNRENDELKEZÉSI JOGA

A szlovák nép nemzeti felszabadító harca közvetlenül a Nagy Októberi Szocialista Forradalom utáni időszakban érte el csúcspontját. A szlovák nép felszabadult a nemzeti elnyomás alól, és érvényesítette önrendelkezési jogát. A látszat szerint ez egymás után kétszer történt meg. Először 1918. október 30-án, az ún. túrócszentmártoni deklarációval, amelyben a szlovák nemzet képviselői kijelentették — miként előzőleg a munkások az 1918. május 1-i lipótszentmiklósi népgyűlésen —, hogy közös államot akarnak alkotni a cseh nemzettel. Másodszor 1919. június 16-án, amikor Eperjesen kikiáltották a Szlovák Tanácsköztársaságot.

Vizsgáljuk meg, miben azonos és miben ellentétes ez a két megnyilatkozás?

A szlovák nemzet újkori nemzeti felszabadító mozgalma a burzsoá nemzeti mozgalommal kezdődik. A szlovák burzsoá nemzeti mozgalom a XIX. század első felében fejlődött ki, és főképpen a falusi kispolgárságra támaszkodott. Ebben az időben demokratikus jellegű volt, mert a feudalizmus ellen irányult és az Osztrák–Magyar Monarchián belül az antifeudális mozgalom része volt. Nem terjedt ki azonban az egész szlováklakta területre, és nem hatolt be eléggé a tömegekbe. Ez a korlátozott jelleg a gazdasági feltételek kedvezőtlen fejlődéséből adódott, holott a kapitalista fejlődés minimuma minden nemzeti mozgalom alapja.

Azok a történelmi feltételek, amelyeknek következményeképpen a szlovák burzsoá nemzeti mozgalom egy része az 1848–1849-es polgári forradalom csúcspontján az ellenforradalom oldalára került, *a szlovák burzsoá mozgalmat krónikus, háromnegyed évszázadig tartó válságba taszították.* E mozgalom válságát a kellő társadalmi bázis hiánya idézte elő. Lényegében a burzsoá értelmiség vékony rétegére és a szlovák burzsoázia még vékonyabb rétegére korlátozódott, amely ugyan az 1848–1849-es forradalom előtt még aránylag szoros kap-

csolatokra törekedett a néppel, de azután mindinkább elszigetelődött. E folyamattal párhuzamosan a nemzeti mozgalom követelései is átalakultak. Amíg a forradalom alatt a tiszta nemzeti követelések, a demokratikus, antifeudális követelések, s elsősorban a falusi lakosság követeléseinek széles alapján álltak, idővel ez az alap csupán a szlovák burzsoázia szűkkörű osztályköveteléseire korlátozódott. Ennek természetes következményeképpen a nemzeti mozgalom hanyatlott, elvesztette harcosságát, gyengévé és vérszegénnyé vált.

Tudománytalan megállapítás és súlyos tévedés lenne, ha a nemzeti mozgalom ilyen fejlődéséért csak a szlovák burzsoáziát mint a nemzeti felszabadító harc feltételezett vezetőjét tennénk felelőssé, mint ahogy általában hiba lenne, ha csak a szubjektív okokat vennénk figyelembe. Hiszen maga a szlovák burzsoázia is elsősorban az ország gazdasági és politikai feltételeiben bekövetkezett fejlődés terméke volt.

A szlovák burzsoá nemzeti mozgalom jellegét meghatározó alapvető feltételek hátterében az ország általános gazdasági elmaradottsága, a kapitalizmus késői és lassú fejlődése állt. Az ország általános politikai helyzetét jellemző történelmi örökségként itt találjuk az Osztrák–Magyar Monarchiát, amely a fejlődés különböző fokán álló és egyenlőtlenül fejlődő nemzetek egész konglomerátuma számára megszabta a nemzeti mozgalmak fejlődésének és egymással való kereszteződésének kereteit.

1867-ben a társadalmi és politikai kérdések kompromisszumos, tehát *nem teljes megoldásának részeként, a nemzetiségi kérdést is felemás módon oldották meg*, mert Ausztriában mindenekelőtt az ausztriai németeket, Magyarországon pedig nem teljes mértékben a magyarokat tették uralkodó nemzetté.¹

1867 után Magyarországon meggyorsult a kapitalizmus fejlődése. A kapitalizmus fejlődésének ez a szakasza egyidejűleg a nem magyar nemzetiségek erősödő nemzeti elnyomásának időszaka is volt, amelyet még gyarmatosításnak is nevezhetnénk. De mégsem lenne helyes ezt a folyamatot gyarmatosításnak tekinteni. A gyarmatok gazdasági fejlődését elsősorban az jellemzi, hogy az uralkodó ország burzsoáziája az ipart ott csak annyira fejleszti, hogy kitermelhesse a gyarmat természeti kincseit és kihasználhassa az olcsó munkaerőt. Magyarországon azonban a magyar és a nem magyar területek iparosításában egyáltalán nem volt különbség. Így pl. Szlovákia és Erdély területe

¹ Lásd Sztálin Művei. 2. köt. Szikra 1949. 328–329. old.

viszonylag gyorsabban fejlődött, mint a magyar területek — Pest megyét kivéve. Ha az ipar szerkezetét vesszük figyelembe, azt sem mondhatjuk, hogy a nem magyar területeken csak a könnyűipar fejlődött volna. Tehát ebben sincs különbség. *Különbség van a magyar és a nem magyar munkások bére között.* De ez sem jelentős, és nem annyira a gazdasági feltételek következménye, mint inkább annak a kultúrpolitikának a vetülete, amelynek következtében nagy különbségek keletkeztek a magyar és a többi nemzetiség szakképzett munkásainak a száma között.

Gazdasági téren a nemzetiségi elnyomás elsősorban a magyar tőkének más nemzetek és nemzetiségek területén való relatív és abszolút növekedésében és a nem magyar burzsoázia tőkéjének relatív csökkenésében nyilvánult meg. Tehát a magyar és nem magyar munkás-ság és parasztság életszínvonalában van némi különbség, ez azonban nem nagy, és nem is kerül annyira előtérbe, hogy égető kérdéssé váljon. Ugyanakkor viszont a magyar uralkodó osztályok hegemoniája érzékenyen érinti a burzsoáziát, szinte lehetetlenné teszi a létét, hacsak nem mond le arról, hogy saját nemzetéhez tartozónak vallja magát.

Magyarországon a nemzetiségi elnyomás különleges megnyilvánulása volt az erőszakos magyarosítás, amely a XIX. század végén szörnyű formákat öltött, és az első világháború előtt érte el csúcspontját. A magyar kormány fokozatosan megszüntette az összes szlovák kulturális intézményeket, a szlovák alsófokú és középiskolákat, és végül a szlovák elemi iskola megszüntetését is célul tűzte ki. Az 1913–1914-es iskolai évben már majdnem elérte célját: Szlovákiában 4497 népiskolából csak 364 volt szlovák.² A magyar uralkodó osztályok ugyanakkor megtizedelték a szlovák értelmiséget. 1890-ben Szlovákiában az állami hivatalnokoknak (jegyzők, bírák, ügyvédek, főispánok, alispánok, újságírók, orvosok és gyógyszerészek) csak 17,4 százaléka vallotta magát szlovák anyanyelvűnek. 1910-ig ez az arány még tovább csökkent, éspedig 5,8 százalékra.³

Az erőszakos magyarosításnak leginkább a falusi lakosság és a proletariátus állt ellen. A történelem iróniája, hogy a magyar nemesség magyarosító politikájának a kicsúcsosodása idején keletkezett és nőtt fel a szlovák munkásosztály.

Nyilvánvaló tehát, hogy a nemzeti elnyomásnak mind a gazdasági, mind pedig a felépítménybeli oldala nagyobb mértékben sújtotta

² Lásd Magyar Statisztikai Évkönyv, 1913. Budapest 1915. 250. old.

³ Lásd Statistická přehledka Republiky Československé, II. Praha 1925. 72. old.

a szlovák burzsoáziát és a burzsoá értelmiséget. Egyenesen katasztrofálisan hatott rá, akadályozta fejlődésében és a létét veszélyeztette.

Mindennek eredményeként a szlovák burzsoázia és a szlovák nép álláspontja eltért egymástól a sajátos nemzeti követelésekkel kapcsolatban. A szlovák nép eljutott a társadalmi harcokhoz, ahol érdekei közösek voltak a magyar néppel, és így — ha nem került a burzsoázia befolyása alá — valójában nem különbült el a magyaroktól. Másrészt a burzsoáziának az a része, amely nem adta be a derekát a magyarosításnak, érezte gyengeségét, defetista lett, s hol az orosz cárhoz fűzte reményeit, hol az erősebb cseh burzsoáziához fordult segítségért. Követeléseiben nagyon szerény: csak jelentéktelen nyelvi és iskolai követelésekre szorítkozott.

Az említetteken kívül, magában a szlovák nemzeti mozgalom fejlődési folyamatában is olyan speciális történelmi feltételek hatottak, amelyek általános gyengeségét idézték elő. A szlovák burzsoá nemzeti mozgalom haladó szakasza nagyon rövid volt ahhoz, hogy behatolhasson a szlovák nép tömegeibe. Az 1848–1849-es forradalom előtt még nem fejlődött ki teljesen, a forradalom után pedig már világméretekben megjelent a történelem színpadán a burzsoázia ellenlábas — a proletariátus, így a burzsoáziát osztályérdekei objektíven a reakció oldalára taszították. Ez megakadályozta a burzsoáziát abban, hogy olyan haladó követeléseket tűzzön a zászlájára, amelyekkel megnyerhette volna a népet a nemzeti mozgalomnak. A burzsoázia még a szlovák nyelvet és a szlovák kultúrát is csak annyiban védte, amennyiben ezt szűk osztályérdekei megkövetelték. De a szlovák nyelvnek és kultúrájának a társadalmi problémáktól elszakított védelme nem nyerte meg a szlovák népet. Nem ok nélkül panaszkodott tehát a szlovák burzsoá értelmiség a XIX. század második felében és a XX. század elején a szlovák nép közömbössége, a szlovák nemzeti problémák iránti érdektelensége miatt. A szlovák burzsoázia nem ismerte fel, hogy a munkásokat és a parasztokat csupán a feudális maradványok eltávolításáért és az ország demokratizálásáért folytatott harccal nyerhetné meg. A XIX. század végén pedig már új erő, a munkásosztály fejlődött ki, és folytatta a harcot a követelésekért. Létrejöttek az objektív feltételei annak, hogy a szocialista mozgalom teljesítse feladatát.

A szlovák munkásosztály azonban mint osztály nagyon későn keletkezett és fejlődött ki. Az első világháború előtti időszakban még nem ért el olyan színvonalat, hogy mint társadalmi problémákat megoldani képes tényező, alkalmas legyen a nemzeti problémák

megoldására is. De mint potenciális erő már létezett, és élenjáró része az első világháború végén, az alkalmas pillanatban már készen állt a nemzet vezetésére. Ezt bizonyítja az 1918. május 1-i lipcse-szentmiklósi megmozdulás, amely nagyon jelentős szerepet játszott a szlovák nemzet további sorsában.

A burzsoá történettudomány nem tudta letagadni a lipcse-szentmiklósi megmozdulás jelentőségét. Igyekezett azonban úgy feltüntetni, hogy a cseh és a szlovák nép megmozdulásának — mely a közös államban való egyesülésre irányult — dr. Vavro Šrobár, a hlaszista⁴ irányzatú burzsoá szlovák politikus volt a sugalmazója és eszmei vezetője. A tények azonban nem fedik ezt a beállítást. A május elsejei gyűlést már jóval előbb a lipcse-szentmiklósi szociáldemokrata szervezet készítette elő. A hivatalos szerveknél a tüntetést a szokásos május elsejei demonstrációként állították be, ugyanakkor a megmozdulás tulajdonképpeni tartalmának a szlovák nép legégetőbb társadalmi és politikai követeléseit szánták. A gyűlés jelentőségének megfelelően, a fő szónoklatot a szlovák szociáldemokrácia vezetőjének, Emanuel Lehockýnak kellett volna tartania. A lipcse-szentmiklósi munkások csak azután hívták meg dr. V. Šrobárt, miután kitűnt, hogy Lehocký nem fogadhatja el ezt a megbízatást. Miért hívták meg ezután éppen Šrobárt? Azért, mert ismerték a „Robotnické noviny” című lapban írt cikkeiből. Igaz ugyan, hogy dr. Šrobár szövegezte meg a gyűlés által elfogadott határozatot, de egy olyan megegyezés alapján, amelyben a lipcse-szentmiklósi szociáldemokrata szervezet érvényesítette a szavát, nemcsak arra nézve, hogy mit kell tartalmaznia a határozatnak, hanem a fő szónoklat tartalmára vonatkozóan is. Az egyezés szerint a határozatnak és a szónoklatnak a következő fő kérdésekkel kellett foglalkoznia:

1. Tiltakozni kell a háború folytatása, az elhalálozások számát nagymértékben növelő szegénység, éhség, drágaság és a közszükségleti cikkek hiánya ellen, ki kell állni a béke megkötéséért.
2. Be kell jelenteni az önrendelkezéshez való jogot, és ki kell nyilvánítani a szlovák népnek azt az akaratát, hogy politikailag a cseh néppel egyesüljön.
3. Demokratikus rendszabályok életbeléptetését kell követelni, mint pl. az általános választójog, a nyolcórás munkanap, a demokratikus szabadságjogok korlátozásának megszüntetése. Fel kell lépni az Osztrák–Magyar Monarchiában érvényesülő brutális elnyomás ellen, amely érinti ugyan az uralkodó nemzetek dolgozó

⁴ Hlaszisták — az első világháború előtt a „Hlas” („Hang”) c. újság köré csoportosult burzsoá ifjak köre. — (Szczk.)

népét is, de leginkább és legfájdalmasabban a monarchia elnyomott nemzeteit sújtja.

Miután a határozati javaslat elkészült, azt elbírálás és jóváhagyás végett a lipcészentmiklósi szociáldemokrata szervezet vezetősége elé terjesztették. Még ez alkalommal is változtattak rajta és szövegét kiegészítették. Ha tehát figyelembe vesszük, hogy a nemzeti felszabadulás érdekében 1918. október 30-ig a szlovák burzsoázia egyetlen jelentősebb megnyilvánulásra sem volt képes, világosan látható a burzsoá nemzeti mozgalom rohamos hanyatlása. Másrészt szembe-tűnő az a tény, hogy a proletariátus kezdett tudatára ébredni, milyen feladatok állnak előtte a szlovák nép nemzeti szabadságharcában.

A proletariátus aktivitása fokozatosan fellendítette a szlovák burzsoáziát is. 1918. május 24-re a Szlovák Nemzeti Párt Turócszentmártonra titkos gyűlést hívott össze, ahol — a proletariátushoz hasonlóan — olyan határozatot hoztak, hogy törekedni kell a cseh néppel való közös állam megteremtésére.

Az első világháború végén ugyan megvoltak az összes feltételek a proletariátus aktivizálódásához, valamint ahhoz, hogy élére álljon a szlovák nép évszázados, a nemzeti felszabadulásért vívott harcának, ez mégsem történt meg, mert a proletariátus politikai pártja, a szociáldemokrata párt nem állott feladata magaslatán. A szociáldemokrata párt csupán bujtogatta és ösztökölte a szlovák burzsoáziát, miközben elismerte annak a nemzeti felszabadító harc vezetéséhez való jogát.

Igy a lipcészentmiklósi megmozdulás 1918. október 28-ig az egyetlen olyan megmozdulás maradt, ahol a munkásosztály a szociális követeléseken kívül nemzeti követeléseket is kinyilvánított. Éppen ezért ez a megmozdulás — ha lehet ezt a kifejezést használni — inkább egy világos pillanatnak, intenciónak volt az eredménye, mint a mozgalomé. A szlovák nép, a proletariátust is beleértve, még 1918 májusában sem vált a nemzeti követelések öntudatos hordozójává. S egészen a nemzeti szabadság formális elérése pillanatáig, azaz 1918. október 28-ig, illetve 30-ig, Szlovákiában nem alakult ki olyan mozgalom, amely önmagában ki tudta volna harcolni a nemzeti szabadságot. Más szóval: a szlovák proletariátus nemzeti öntudata nem ért még el olyan fokot, hogy mint egységes egész, tudatosan magához ragadja a nemzeti felszabadító harc zászlaját. (Ezért az erősebb cseh munkásosztály segítsége igen értékes volt.)

A fentebb kifejtett tényeknek megvan a maga oka. A nemzeti öntudatra ébredés — akár a XVII. és a XVIII. századi burzsoázia haladó

mozgalmainak nemzeti öntudatára, akár az újkori imperialistaellenes nemzeti mozgalmakra gondolunk — hosszú folyamat eredménye. Megelőzi a nemzet azon részének intellektuális fejlődése, amely létrehozza és a leginkább élvezi a nemzeti kultúra termékeit. Ha ez a kultúra haladó, vagyis ha szervesen a nép életéből és harcaiból fejlődött ki, akkor rendelkezik az összes előfeltételekkel ahhoz, hogy a nép tulajdonává váljék, segítse igényeit szavakba önteni, és a társadalmi mozgalom középpontjába kerüljön. Nálunk ez nem következett be. A burzsoá nemzeti mozgalom lehanyatlott. A nemzeti kultúrának azok a termékei, amelyeket a nép közül kikerült haladó gondolkodású személyek alkottak, többnyire még el sem terjedtek a nép között, és maga a munkásmozgalom sem volt még olyan fejlett, hogy ezeket a termékeket magáévá tegye és kifejlessze. Ezért az 1918. évi május 1-i lipótszentmiklósi megmozdulást és azt, amit ez szimbolizál, elsősorban a cseh és a szlovák együvértartozás hagyományának változataként kell értékelni. Ezek a hagyományok többnyire elég passzív formában éltek a népben és csak a XIX. század végén, a szlovák és a cseh munkásság kapcsolataiban kerültek előtérbe.

Ugyanakkor a csehszlovák együvértartozás mellett állt ki a szlovák burzsoázia egy része is, az ún. hlaszista szárny. De a szlovák hlaszista burzsoázia azért fordult a cseh burzsoáziához, mert érezte tehetetlenségét, s így akarta biztosítani a szlovák nép feletti uralmát, még azon az áron is, ha a kizsákmányolásból szerzett haszon oroszlánrészét oda is kell adnia a cseh burzsoáziának.

Amíg a nemzeti felszabadító harc Szlovákiában az említett okoknál fogva csupán lassan fejlődött, más volt a helyzet Cseh- és Morvaországban. Itt a proletariátus gazdasági harca egyre inkább a nemzeti felszabadulásért való megmozdulás jellegét öltötte magára, és végül is 1918. október 14-én általános sztrájkban csúcsosodott ki. Ekkor sok proletárgyűlésen kikiáltották a Csehszlovák Köztársaságot. De a Csehszlovák Szociáldemokrata Munkáspárt nem volt képes arra, hogy a proletariátust a nemzeti felszabadító harc élére állítsa. Ezért a nemzeti felszabadító harcban a vezető szerepet átengedte a burzsoáziának.

A csehszlovák burzsoázia kezdetben nem állt ki Ausztria–Magyarország szétzúzásáért. Amikor érezte, hogy ereje megnövekedett, tekintélyesebb pozíciót igényelt a maga számára a monarchiában. Ezt a követelést a monarchia kielégítette. De a népi tömegek egyre erősödő harca következtében, amelyet az Októberi Forradalom győzelme lelkesített, megváltoztatta taktikáját és — a nép óhajának megfelelően

— önálló csehszlovák államért szállt síkra. Így vált a burzsoázia az 1918. október 28-i forradalom vezetőjévé, s így kerülhetett az újonnan keletkezett, a nép által kiharcolt csehszlovák állam élére. 1918. október 28-án megalakult a Csehszlovák Köztársaság, egy olyan demokratikus forradalom termékeként, amelynek mozgó ereje a nép volt, és amelyhez, „öt perccel tizenkettő előtt” eszmeileg csatlakozott a burzsoázia is. A burzsoáziának azonban az volt az érdeke, hogy megállítsa a forradalmi folyamatot és megszilárdítsa a megindított kapitalizmust. Ennek megfelelően, amikor Liptószentmártonban 1918. október 30-án összeült a Szlovák Nemzeti Tanács és kiállt a Csehszlovák Köztársaság ügye mellett, a helyzet már olyan volt, hogy a szlovák burzsoázia kisajátította a maga számára a nemzeten belül a vezető szerepet, és kísérletet tett a forradalmi folyamat lefékezésére Szlovákiában. Ilyen körülmények között alakult meg a Csehszlovák Köztársaság, a csehek és szlovákok közös állama. Mivel a nép élére a burzsoázia került, az önrendelkezési jognak 1918. október 30-án történő érvényesítése (miként 1918. október 28-án is) a cseh és szlovák burzsoáziának azzal a kísérletével járt együtt, hogy megállítsák a demokratikus forradalmat, megakadályozzák annak a szocialista forradalomba való átnövését és megszilárdítsák a kapitalizmust.

A Habsburg-monarchia elnyomása alóli nemzeti felszabadító harc Cseh- és Morvaországban 1918. október 28-án érte el a csúcspontját, de a szlovák nép nemzeti felszabadító harca még korántsem ért véget. A nemzeti felszabadító harcot jelentősen ösztönözte a Nagy Októberi Szocialista Forradalom, valamint az általa kinyilatkoztatott önrendelkezési jog. Azonban bizonyos időbe telt, amíg a szlovák nép valóban magáévá tette e jelszót és 1918 novemberében, decemberében egységesen felkelt elnyomói ellen. A szlovák nép a nemzetek önrendelkezési jogát elsősorban annak társadalmi oldaláról fogta fel. Ezért 1918 őszén a Nagy Októberi Szocialista Forradalom eszméinek szellemében szétzúzta a régi Magyarország kizsákmányoló apparátusát, és a tanácsok mintájára új államhatalmi szerveket hozott létre, hozzáfogott a szociális és demokratikus követelések megvalósításához, vagyis megkezdte saját felszabadítását. Mindez jórészt az új csehszlovák állam létrehozásának jelszava alatt történt.

A nemzetek életében vannak olyan pillanatok, amikor hirtelen gyors fejlődésnek indulnak, és pótolják mindazt, amit évszázadok alatt elmulasztottak. 1918. május 1-én a szlovák proletariátusnak még csak a legfejlettebb része szállt síkra az önrendelkezési jog érvé-

nyesítéséért, olyan értelemben, hogy a cseh nemzettel közös állam megalakítását határozta el. De később, 1918 végén, már az egész nemzet magáénak vallotta ezt az elhatározást, mivel az akkor kibontakozó forradalmi demokratikus mozgalom egyidejűleg az 1918. október 30-i turócszentmártoni deklaráció jóváhagyását is jelentette. Tehát a *Csehszlovák Köztársaság megalakítása nemcsak a cseh, de a szlovák nemzet számára is megadta az önrendelkezési jogot, bár a szlovák nemzet a csehszlovák államért folytatott harcban késlekedett*. Ehhez hozzájárult, hogy a szlovák nép a csehszlovák államot csak mint formát értelmezte. Az általa elősegített folyamattal a nép szociális problémáit akarta megoldani, követve a Nagy Októberi Szocialista Forradalom példáját.

A szlovák paraszt és a szlovák munkás nem támogatta az 1918-as őszi forradalom által létrehozott magyar burzsoá kormányt. Ez a kormány a szlovák nemzetnek olyan engedményeket és olyan messze-menő autonómiát ajánlott fel, amilyenről a szlovák burzsoázia azelőtt még csak nem is álmodott. Ezért nem lehet csodálkozni azon, hogy a szlovák burzsoázia, Hodzával az élen, ingadozott, és tárgyalni kezdett a Károlyi-kormánnyal. A szlovák nép azonban felismerte a helyzetet, elvetette a magyar kormány javaslatát, nemcsak azért, mert burzsoá kormányé volt, hanem mert a szlovák nemzet ezeréves elnyomása képviselőit látta benne. E döntésben az osztályérdekek játszották a döntő szerepet, mert már 1918 végén sor került a szlovák és a magyar nép közös harcaira, miként sor került a szlovák és a magyar burzsoázia összefogására is. A történelem folyamán nem ekkor fordult elő először, hogy a szlovák és a magyar nép váll váll mellett harcolt. A történelemben mindaddig egyetlen olyan esetet sem lehetett találni, amikor a magyar és a szlovák nép között súrlódások vagy harcok lettek volna. Ez azzal magyarázható, hogy *a szlovák nép nemzeti öntudatra ébredése nem a burzsoázia befolyásának a következménye volt, hanem az Októberi Forradalom hatására létrejött társadalmi mozgalom eredménye, és ez nem az elkülönülés, hanem a szolidaritás szellemében vezette a szlovák népet*.

1919 elején a magyar elnyomó apparátus megüresedett helyét a csehszlovák kormánysszervek foglalták el, élükön dr. Vavro Šrobárral. Működésük azonban nem egyezett meg a szlovák munkásság és parasztság törekvéseivel. Éppen ellenkezőleg. Az volt a céljuk, hogy az új csehszlovák formában részben megőrizték a régi magyar tartalmat. Szlovákiának a csehszlovák hadsereg által történt megszállását arra használták fel, hogy megőrizték a kapitalista rendet

és fékezzék a Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatására kibontakozó forradalmi mozgalmat. Így alighogy a szlovák nép lelkesedni kezdett az új csehszlovák államért, már fel is tárult előtte annak burzsoá tartalma. Megszüntették a nemzeti bizottságokat, a munkástanácsokat, visszaadták a grófoknak elkobzott vagyonukat, és nem osztották szét a földet. A szlovák nép felismerte, hogy az önrendelkezési jogot a burzsoázia a maga javára sajátította ki, nem teljesíti szociális követeléseit, és nem adja meg a népnek a demokratikus szabadságjogokat.

Ilyen volt a helyzet Szlovákiában, amikor létrejött Magyarországon a proletariátus diktatúrája. Erre a „Šrobár-kormány” úgy reagált, hogy Szlovákiában ezerszámra tartóztatta le a szocialistákat, és kihirdette a mozgósítást. A tömegek kezdték megérteni, hogy az összeütközés veszélye fenyeget a burzsoá Csehszlovákia és a proletár Magyarország között. Ebben a történelmi pillanatban a munkásosztály vezette szlovák nép már mint érett politikai tényező mutatkozott be, amely tudja, hogy az adott helyzetben miről van szó. A csehszlovák államot elsősorban mint társadalmi problémái megoldásának a formáját fogadta el; azon államapparátus romjain, amely a magyar uralkodó osztályok általi elnyomását testesítette meg. Ez az állam most a régi elnyomó gépezet utódként mutatkozott be, ugyanakkor Magyarországon a Nagy Októberi Szocialista Forradalom példáját követő proletárdiktatúra jött létre. Ebben a helyzetben — az imperialista Csehszlovákia és a proletár Magyarország közötti fenyegető összeütközés pillanatában — a szlovák proletariátus hátat fordított az imperialista csehszlovák kormánynak, és elfogadta a proletár Magyarország segítségét a csehszlovák imperialista hadsereg elleni harcban. A szlovák népben ez ideig nem fejlődött ki a burzsoá nacionalizmus, és ezért egyáltalán nem félt attól, hogy a forradalmi marxizmus alapjain felépülő magyar proletárállam megfoszthatná önrendelkezési jogától. A szlovák népben a nemzeti szabadság ügye szorosan összefonódott a kizsákmányolás alóli felszabadulással, és ebben a helyzetben az utóbbi került előtérbe, míg a nemzeti szabadság kérdését a fő kérdéshez tartozónak tekintette.

Ezért 1919 március végén a szlovák nép tömegesen szembeszállt a mozgósítással, és gyakran nyílt összeütközésre került sor a csehszlovák állami szervekkel. A proletariátus és a parasztság fegyveres akciókba kezdett, sok ember átment a határon, és belépett a magyar Vörös Hadseregbe.

Idézzünk néhány példát a szlovák dolgozók harcából:

A mozgósítás kihirdetésének napján Rozsnyón körülbelül kétszáz hadköteles személy szökött meg. Ezekhez később mások is csatlakoztak, úgyhogy egy hatszáz főből álló erős fegyveres egységet alakítottak. Biztosították háromnapi ellátásukat, és elindultak a határ felé.⁵

Gyeván a mozgósítást március 23-án hirdették ki. Ugyanakkor megállapították a beadandó állatok kontingensét is. A hivatalok jelentették, hogy senki sem akar bevonulni és állatait behajtani.⁶ Körülbelül 400 főből álló gyűlésen viharos tüntetésre került sor a bevonulás ellen.⁷ Március 24-én Zsolnán a Hungária Szállóban annak érdekében agitáltak, hogy „az emberek ne vonuljanak be, mert ezzel a kormány csak a kapitalistákat akarja segíteni”.⁸ A következő napon a csendőrség Nyustyán kísérelte meg elnyomni a lakosság zendülését.⁹ Ugyanazon a napon a hivatalok arról szereztek tudomást, hogy Malackán röpiratokat terjesztettek a bevonulás ellen.¹⁰ A podbrezovai vasművek igazgatósága 1919. március 23-án „a munkásság körében fenyegető nyugtalanságra” való tekintettel kérte a helyőrségnek hatvan fővel és két gépfegyverrel való megerősítését.¹¹ Az 1919. március 25-i katonai helyzetjelentés említést tesz a bevonulással szembeni ellenállásról és az emberek csoportosulásairól a vágbesztercei és puhói járásokban, továbbá Lukában, Zborovban és Ószéplakon.¹² Trencsénből is ellenállást jelentenek a bevonulással szemben,¹³ ezt jelenti továbbá a lőcsei csendőrség,¹⁴ valamint a vágmenti járásokból, a besztercebányai járásból és más helyekről is.¹⁵ 1919. március 26-án Šrobár minisztériuma megküldte Bratislavába a csehszlovák hadsereg szlovákiai főparancsnokságának Komárom és Liptó megye főispánjainak kérelmét, amelyben nagyobb katonai egységeket kérnek, tekintettel a lakosság ellenállására a katonai szolgálatátétellel szemben.¹⁶ Átadta továbbá Zemplén megye főispánjának a tájékoztatást, amely rámutat arra, hogy „hadköteleseink közül sokan átszöknek a demarkációs vonalon, és csatlakoznak a bolsevi-

⁵ Lásd Központi Katonai Levéltár, S-10-7/2.

⁶ Lásd ugyanott, S-10-7/2.

⁷ Lásd Radványi Állami Levéltár, 554/1919.

⁸ A Szlovák Kommunista Párt Történeti Intézete, 4/11.

⁹ Lásd ugyanott.

¹⁰ Lásd ugyanott, 4/51.

¹¹ Lásd ugyanott, 4/57.

¹² Lásd Központi Katonai Levéltár, S-2-6/50.

¹³ Lásd Trencsényi Állami Levéltár. Hírek a munkásmozgalomról. 834. sz.

¹⁴ Lásd Szlovák Kommunista Párt Történeti Intézete, 4/9.

¹⁵ Lásd Központi Katonai Levéltár. Főparancsnokság. S-13-2/1.

¹⁶ Lásd Központi Katonai Levéltár, szlovákiai hadseregfőparancsnokság, S-8-11/3.

kokhoz. A demarkációs vonalon túl kommunizálják a vagyont. Annak érdekében, hogy ne veszítsük el teljes mértékben keleten a befolyásunkat, meg kell erősíteni a határőrséget.”¹⁷ Korponán a katonai szolgálatra való bevonulási parancsnak csupán három szlovák engedelmesskedett.¹⁸ De éles összeütközésekre került sor Verebélyen, Orozdon, Zselizen,¹⁹ Privigyén és Nyitrabányán is.²⁰ Zselizbe a hatóságok a tüntetők ellen katonaságot küldtek. A katonaság három tüntetőt megölt, tizenkettőt megsebesített. A nyitrabányai szénbányászok az intervenciós háború előkészítése elleni ellenállásuk során megtámadták a nyitrabányai és privigyei katonai helyőrségeket.

De azok sem erősítették az imperialista hadsereget, akik bevonultak. Már 1919 március végén találkozunk olyan jelentésekkel, hogy „az újoncok közül sokan bolsevik érzelműek”.²¹

A munkások már a bevonulás előtt megbeszélték egymással, „hogy ha katonaruhát öltenek és ha fegyvert kapnak a kezükbe, arra fognak törekedni, hogy mennél hamarabb a bolsevikokhoz jussanak”.²²

1919. április 4-én a lakosság megmozdulása miatt Pelsőcön és Szilicén a hatóságok megszállták a középületeket, és megkezdték a lakosság leszerelését.²³ 1919. április 19-én azt jelentették Selmecbányáról, hogy „terjed a bolsevizmus szelleme..., amely azt az aggályt kelti bennünk, hogy rövid időn belül, talán május elsején, felkelés is robbanhat ki; a leghatározottabban kérem, hogy a legrovidebb időn belül legalább egy zászlóalj megbízható katonaságot küldjenek ki hozzánk. Számolni kell azzal, hogy itt körülbelül 8000 különböző munkás van, akiknek a szervezetei állandóan kapcsolatban vannak Budapesttel.” A jelentés szerzője, a főispán attól fél, hogyha valami történik, akkor „a rendelkezésünkre álló 130 katonával semmit sem tudunk tenni”.²⁴

A burzsoá propaganda évek múltán, amikor a viszonyok már „konszolidálódtak”, előszeretettel állította, hogy ezeket az elemi megmozdulásokat a magyar nacionalizmus bujtogatta. Ez előre megfontolt tudatos hazugság volt. Kétségtelenül előfordultak nacionalista mozzanatok is, a döntő azonban a magyarországi proletárkormány iránti

¹⁷ Ugyanott, S-8-11/4.

¹⁸ Lásd ugyanott, S-8-14/20.

¹⁹ Lásd ugyanott, S-8-6/2, S-13-4/2, S-13-2/1.

²⁰ Lásd Z. Ježek: *Boj o Slovensko*. (Harc Szlovákiáért.) Praha 1928. 73. old., valamint a Központi Katonai Levéltár.

²¹ Központi Katonai Levéltár, S-222/1/21.

²² Trencséni Allami Levéltár, 961. sz., a megyei közigazgatás 5037/19. sz. irata.

²³ Lásd Központi Katonai Levéltár, S-10-6/13.

²⁴ A Szlovák Kommunista Párt Történeti Intézete, 4/69.

szimpátia volt. A munkások készek voltak arra, hogy kövessék az orosz és a magyar példát, és saját maguk oldják meg égető társadalmi és politikai problémáikat. Ezt a készséget, természetesen, nagymértékben fokozta a csehszlovák hatóságok forradalomellenes fellépése is, amely rövid időn belül megmutatta az imperialista Csehszlovák Köztársaság igazi lényegét.

Mit mondanak erről az akkori jelentések? A szlovákiai országos katonai parancsnokság jelentésében a következőképpen jellemzi a magyar lakosság állásfoglalását Szlovákiában: „... egyes körökben egyenesen a kommunizmustól való rémület uralkodik, és ezért ez a réteg akaratlanul is hálás a cseh megszállásért. Igaz, hogy a proletariátus jelenleg annál inkább Pest felé húz, ahonnan eszméinek beteljesülését várja...”²⁵ Az aranyosmaróti polgári hatóságok szintén azt jelentik, hogy a gazdag lakosság láthatólag nem lelkesedett a bolsevikok bejöveteleért, viszont a szegénység kihívó magatartást tanúsított, és csak a fegyveres erőnek lehetett köszönni, hogy semmit sem tett.²⁶ Ezeket a tényeket igazolják a kormányintézkedések is. Április végén, azaz a Magyar Tanácsköztársaság elleni intervenció kezdetén, Šrobár rendeletet adott ki, amely szerint az internálásból el kell bocsátani „az olyan személyeket, akik ugyan valamilyen módon vétettek a Csehszlovák Köztársaság ellen, például a magyar himnusz éneklésével, valamilyen kihívó megnyilatkozással... vagy továbbá magyarbarát tevékenységükkel, akik egyébként azonban a megváltozott politikai viszonyokra tekintettel Csehszlovákiában már nem veszélyesek.”²⁷

A szlovák népnek ez a magatartása befolyásolta a csehszlovák hadsereget is, amelynek bizonyos mértékben már szintén megvoltak a maga tapasztalatai. Kezdte felismerni, hogy népellenes parancsokat teljesít, hogy tulajdonképpen nem a szlovák nép felszabadítója, hanem elnyomásának eszköze. Még inkább meggyőződött erről, amikor a proletár Magyarország megtámadására kényszerítették. A csehszlovák hadsereg állományának nagyobb része cseh nemzetiségű volt. A cseh proletariátus és parasztság otthon nem tudott helyesen tájékozódni arról, mi a célja a csehszlovák burzsoáziának Szlovákia megszállásával és a Magyar Tanácsköztársaság megtámadásával, a katonáknak viszont lehetőségük nyílt erre. Otthon a proletariátus nem tudott még megszabadulni a felszabadulási illúzióktól, és féltette

²⁵ Központi Katonai Levéltár, S-280/2.

²⁶ Lásd A Szlovák Kommunista Párt Történeti Intézete, 4/51.

²⁷ Ugyanott, 4/173.

a megszerzett nemzeti szabadságot. Ezek az illúziók arra kényszerítették, hogy higgyen a magyar Vörös Hadsereg támadásairól és erőszakosságairól szóló híreknek, és azoknak a hazugságoknak, amelyek szerint a Magyar Tanácsköztársaság a magyar nacionalizmus terméke, és az a célja, hogy visszaállítsa Nagy-Magyarországot. De a katonák azokon a helyeken jártak, ahonnan a hírek származtak, és éppen ezért tudták, hogy mindez nem felel meg a valóságnak.

Ennek következtében a csehszlovák hadsereg a Magyar Tanácsköztársaság és a Csehszlovák Köztársaság közötti katonai összeütközés kirobbanása idején teljesen felbomlott.

Szemtől szembe a magyar munkásokkal és parasztokkal, a csehszlovák hadseregnek még azok a tagjai is felismerték ennek a háborúnak a lényegét, akiket korábban a sovinizmus fertőzött meg, felismerték, hogy a magyar vöröskatonák proletárhazájukat védik, míg a csehszlovák katonák az imperialisták érdekében harcolnak. Ettől a pillanattól kezdve nemcsak támadni nem lehetett ezzel a hadsereggel, hanem a már elért állásokat védeni sem. A csehszlovák arcvonal kártyavárként omlott össze. Íme egy vázlatos áttekintés az imperialista hadseregnek e katasztrófájáról: a magyarországi proletárkormány elleni támadás napján Ungvárnál a csehszlovák hadsereg két zászlóalja átment a magyar Vörös Hadsereghez. A losonci helyőrség gépfegyveresei a levegőbe röpítették a lőszerraktárt. Április 28-án a lévai helyőrség szlovák legénysége megtagadta az eskütételt. Kijelentették, hogy nem akarnak és nem fognak harcolni. 1919. május 22-én a csehszlovák hadsereg szlovákiai főparancsnoka azt jelentette a honvédelmi miniszternek, hogy a katonák nem akarnak sem támadni, sem védekezni, és ellenállás nélkül adják fel állásaikat. Május 25-én a „Lučenec-csoport” a következőket jelentette: „A tisztikarnak a legkisebb befolyása sincs a legénységre. Trojának kapitány, zászlóaljparancsnok május 25-én igyekezett a visszavonulást olyan módon megakadályozni, hogy a megfutamodókat agyonlövétéssel fenyegette meg; de a legénység körülvette őt, és fenyegetően azt kiabálta: »Csak próbálja meg!«”²⁸ Május 28-án Piccione tábornok megküldte Prágába a negyedik brigád jelentését arról, hogy a 67. gyalogezred legénysége dezertál, és támadás esetén nem szándékozik ellenállni. Csoportokban vitatkoznak egymással, és nyíltan kijelentik, hogy a legelső alkalommal megszöknek. A negyedik brigád parancsnokságának június 2-i jelentéséből kitűnik, hogy ennek az ezrednek 1200 főnyi legénységéből már csak 200 maradt, s e maradványnál is fe-

²⁸ Központi Katonai Levéltár, 195-2/27.

nyeleti a legénység a megbízható tiszteket és altiszteket.²⁹ Május 29-én a 26. gyalogezred pótzászlóaljának parancsnoksága egy század légionáriust kért e zászlóalj legénysége elleni védelemre.³⁰ Két nappal később jelentés érkezett arról, hogy e zászlóalj legénysége fellázadt. A későbbi jelentésből kitűnik, hogy e pótzászlóalj körülbelül 1000 főből állott. Ebből Sumperkbe csupán öt tiszt és 25 fő legénység tért vissza.³¹ Június 2-án a 66. gyalogezred pótzászlóaljának parancsnoksága jelentette, hogy 892 főből csupán 52 maradt. A legénység többsége fegyverzettel együtt távozott.³² Később a legénység egy része visszatért, úgyhogy június 5-én a zászlóalj állománya 300 fő volt. Az első gyaloghadosztály parancsnokságát már akkor komoly aggodalom töltötte el, hogy a katonák megkísérlik felnyitni a fegyverraktárt, és birtokba veszik a felszerelést. Ugyanazon a napon az iglói helyőrségi parancsnokság a csendőrőrsök jelentése alapján közölte, hogy Iglótól délre az erdőkben gyűlt össze a 71. gyalogezred valamint a 15. vadászzászlóalj volt legénysége. A katonák 10–20 főből álló csoportokban, az altisztekkel együtt tevékenykednek.³³ Június 5-én a második csehszlovák lövészezred pótzászlóaljának parancsnoksága azt jelentette, hogy már 355 fő pártolt át felszerelésével együtt a magyar Vörös Hadsereghez. A jelentésben arról is szó volt, hogy Ungváron vörösgárdát szerveznek, amelyben két átpártolt csehszlovák tiszt is van.³⁴ A lipcsei főispán június 6-i jelentése szerint szökött katonák izgatnak a községekben.³⁵

Amikor tehát a magyar Vörös Hadsereg ellentámadása során előrenyomult Szlovákia területén, nemcsak a lakosság szimpátiájával találkozott. A magyar proletárhadsereget a lakosság is támogatta részint harci cselekményekkel, részint azzal, hogy tömegesen lépett be a Vörös Hadseregbe.

A polgári rendőri és katonai hatóságok jelentéseiben szaporodtak az ilyen jelentések: „A nagynyilasi lakosság szintén szimpatizál a magyar bolsevikokkal.”³⁶ „A szlovák terület lakossága értesítéseket ad a magyar Vörös Hadseregnek.”³⁷ Május 22-én a főparancsnok a következőket jelentette a honvédelmi miniszternek: „A magyarokat

²⁹ Lásd ugyanott, 48–11/11.

³⁰ Lásd ugyanott, 16–14/13.

³¹ Lásd ugyanott, S–209–2/5.

³² Lásd ugyanott, S–209–2/5.

³³ Lásd ugyanott, S–216–3/14.

³⁴ Lásd ugyanott, 217–2/27.

³⁵ Lásd Bystricai Allami Levéltár, lipcsezentmiklósi részleg, 941/1919. Eln. sz.

³⁶ A Szlovák Kommunista Párt Történeti Intézetének Levéltára, 4/156.

³⁷ Központi Katonai Levéltár, S–2–1/14.

támogatja... a lakosság baráti magatartása, amely ellenünk indított támadások esetén gyakran fegyverrel a kezében lép fel a magyarok javára, továbbá a telefonvezetékek megszakításával mindinkább kritikusabbá teszi hadműveleteink lefolyását.”³⁸ Május 23-án a kassai katonai parancsnoksághoz a következő szövegű távirat érkezett „... a munkásság körében, amely a bolsevizmus felé hajlik, komoly mozgalom indult; kérem ismételten őrszázad kiküldését Rozsnyóra.”³⁹

Május 23-án a negyedik hadosztály parancsnoksága jelentette: „A munkások felkelésének elfojtására... a 4/71-es zászlóaljat Trenčséből a következő állomásokra küldtük... Rozsnyóba, Tornaljára... Iglóra, Perkupába.”⁴⁰ Május 28-án „a Honvédelmi Minisztérium felhívta a negyedik hadosztály parancsnokságát, hogy a podbrezovai Állami Vasműnél... a bolsevizmus kirobbanása fenyeget. Május 27-én éjjel elküldték Podbrezovába az 1/10 lövésszázlóalj két gyalogszázadát és egy géppuskás századot... a jelentés szerint... a helyzet Selmechányán kedvezőtlen.”⁴¹ Ugyanazon a napon a rozsnyói helyőrségi parancsnokság azt jelentette, „hogy Rozsnyó egész környékén sok katonai fegyvert rejtegetnek a lakosság körében.”⁴² Május 30-án a líptószentmiklósi főispán egy század katonaságot kért az ottani munkásság mozgalmának elnyomására.⁴³ A kassai rendőrpáncsnokság a magyar Vörös Hadsereg ellentámadásának megkezdése után erősítéseket kért, mert „Kassán kommunista felkelés fenyeget, amelyben több ezer fegyveres munkás venne részt”.⁴⁴ Az iglói helyőrségi parancsnokság június 8-án jelentette, hogy sok a szökés és a lakosság körében a „nyugalmat” csak Hennocque hadseregpáncsnok és az ott levő katonai erők jelenléte biztosítja.⁴⁵ Június 11-én Nagyfüdémés községbe egy légionárius csoportot küldtek, hogy csendesítse le a lakosságot, mert „a fenti községben... türelmetlenül várják a magyar bolsevikokat, hogy csatlakozhassanak hozzájuk”. A jelentés szerint az egész szenci járásban nagyon sok a fegyver.⁴⁶

A magyar Vörös Hadsereget Szlovákiában mindenütt szövetségesként fogadták, és előrenyomulását baráti segítségnek tekintették. A munkásság nemcsak csatlakozott a Vörös Hadsereghez, hanem a

³⁸ Szlovákia Központi Állami Levéltára, Bratislava, s-1/18.

³⁹ Központi Katonai Levéltár, S-227-2/12.

⁴⁰ Ugyanott, S-195-2/11.

⁴¹ Ugyanott, S-194-2/4.

⁴² Ugyanott, S-216-3/35.

⁴³ Lásd a Szlovák Kommunista Párt Történeti Intézetének Levéltára. 4/161.

⁴⁴ Ugyanott, 4/94.

⁴⁵ Lásd Központi Katonai Levéltár, S-216-4/43.

⁴⁶ Lásd A Szlovák Kommunista Párt Történeti Intézetének Levéltára, 4/96.

lehetőség szerint meg is támadta a csehszlovák hadsereget, majd felfegyverzett csoportokban átment a Vörös Hadsereghez. Így történt pl. Dobsinán, Érsekújvárott, Tardoskennél, Tornalján, Szlovákmegyeren, Selmecen, Ipolyságnál, Rudnán, Zsarnócán, Kiskálnán, Losoncon, Korponán, Rimaszombaton, az ózd-nádasdi vasútvonalnál, Betlér és Nagyveszverés környékén és más helyen.⁴⁷ A magyar és szlovák proletariátus frontja összefogott. A Magyar Tanácsköztársaság iránti szimpátia a proletárdiktatúráért folyó fegyveres harccá változott országunkban. Ezért azt mondhatjuk, hogy az intervenciós háború idején Szlovákia területén a burzsoázia és a proletariátus közötti osztályellentétek nyílt összecsapásba mentek át, amelynek célja és részleges eredménye az volt, hogy a proletariátus megragadja a hatalmat.

Ilyen körülmények között a magyar Vörös Hadsereg, amelyben a szlovákok és csehek ezrei is harcoltak, megverte az imperialista csehszlovák hadsereget és Szlovákia területének több mint egyharmadát megszállta.

Ebben a történelmi pillanatban a szlovák és a magyar népet közelebb hozták egymáshoz az Oroszországban és Magyarországon megvalósított kommunista eszmék. Ugyanakkor megkezdtek a Magyarországi Szociáldemokrata Párt opportunista örökségének a felszámolását, amely egyáltalában nem ismerte a nemzetiségi kérdést. A magyar kommunisták végre épp az ellenkezőjét teheték annak, amit eddig az uralkodó osztályok tettek. Míg az előző uralkodó osztályok erőszakkal tartották a szlovákokat Magyarországon, és nem ismerték el őket nemzetnek, addig a magyar kommunisták elismerték a szlovák nemzet önrendelkezési jogát egészen az elszakadásig. Ez a kérdés lenini megoldása volt.

Magyarországon 1918 novembere után megalakult a Kommunisták Magyarországi Pártja szlovák szekciója. Ez a szekció és bizonyos fokig a Magyarországi Szociáldemokrata Párt szlovák szekciója csírája volt annak a forradalmi pártnak, amely Csehszlovákiában a proletárdiktatúráért folytatott harc vezető ereje lett. A proletárhatalom idején ezeknek a szekcióknak az egyesüléséből jött létre a Szocialista-Kommunista Munkások Magyarországi Pártjának szlovák, majd cseh és szlovák szekciója.

A szlovák szocialista (kommunista) szekció programjában a csehszlovák proletariátus legfontosabb feladatákként tűzte ki, hogy köve-

⁴⁷ Lásd M. Dzvoník: Ohlas Vel'kej októbrovej socialistickej revolúcie na Slovensku [1918–1919]. [A Nagy Októberi Szocialista Forradalom visszhangja Szlovákiában (1918–1919).] Bratislava 1957. Slov. Vyd. Pol. Lit. 148. old.

telje „a győzedelmes orosz- és magyarországi proletariátusnak és az összes nemzetiségek munkásságának együttműködését Szlovákiában, Cseh- és Morvaországban és Sziléziában. Forradalmi osztályprogram alapján lépjen fel az egész ország nemzetközi alapon szervezett proletariátusának együttműködéséért, annak érdekében, hogy a csehszlovák államban az egész hatalom a proletariátus kezébe menjen át, és pedig a *proletárdiktatúra* kihirdetésével. A proletárdiktatúra a csehszlovák állam területén társadalmi forradalom útján véget vet a tőkés hatalmának és uralmának, megszünteti az imperialista militarizmust, és minden ellenérték nélkül köztulajdonba veszi az összes magántőkés tulajdont, így a vasútakat, a postát, a pénzügyintézeteket, a bankokat, a gazdasági egyesületeket, a földet, az erdőket, az összes természeti kincseket, a bányákat, a kohókat, a gyárakat, az összes iparágak vállalatait, a városi házakat, a villákat és a nemesi kúriákat stb.”⁴⁸

E szekció programja egyetlen célban összpontosult: a nemzetközi proletariátus segítségével támogatni a Csehszlovák Köztársaságban levő forradalmi erőket, amelyek megdönthetik a burzsoá diktatúrát és megvalósíthatják a proletárdiktatúrát. A szekció programja a proletárforradalmat Csehszlovákiában mint egységes egészet értelmezte, és nem volt külön programja Szlovákiát illetően.

A Magyar Tanácsköztársaság kormánya sem gondolt erre mindaddig, amíg a csehszlovák hadsereg visszavetésével és az imperialista Csehszlovák Köztársaság területe egy részének megszállásával új helyzet nem következett be. Annak tudatában, hogy Cseh- és Morvaországban nagyszámú és fejlett proletariátus van, olyan elképzelés alakult ki, hogy a csehszlovák hadsereg veresége után minden bizonnyal ki fog robbanni a csehszlovák hadsereg hátában a forradalom, és így a magyar és a csehszlovák forradalmi arcvonal összefoghat majd. A valóságban azonban a forradalom lassan haladt keletről nyugat felé, a győzedelmes magyar proletariátus segítségével. Ahogyan ezt a június 9-i népgyűlésen Antonin Janoušek, a magyarországi szocialista-kommunista párt cseh és szlovák szekciójának elnöke kijelentette: „A Vörös Hadsereg szlovákiai előrehaladásában a szlovák és a cseh proletariátus látja a legnagyobb győzelmet, mert a Csehszlovák Köztársaság területén, ahogyan azt az antant meghatározta, proletárhatalom alakul ki, és ezáltal a szlovák proletariátus segítségével Cseh- és Morvaországban is érvényre jut.”⁴⁹

⁴⁸ Lásd Červené noviny, 1919 május 31.

⁴⁹ Červené noviny, 1919. június 12.

A cseh proletariátus komolyabb segítségével a helyzet megváltozhatott volna. De addig sem lehetett Szlovákia felszabadított részét tisztázatlan helyzetben hagyni a Magyar Tanácsköztársasággal kapcsolatban. Az ilyen állapot azt a benyomást kelthette volna, hogy a Magyar Tanácsköztársaság kormánya a megszállt területet Magyarországhoz akarja csatolni. Ekkor Szovjet-Oroszország kormánya a magyar kormány segítségére sietett. 1919. június 9-én Csicserin szovjet külügyminiszter két táviratot is küldött Kun Bélának ebben az ügyben. Az egyikben ezt írta: „Antant-rádiók jelentik, hogy a magyar vöröscsapatok nem magyar területeket szállnak meg. Nem kellene-e a szlovákok önrendelkezésének helyt adni, hogy ne szítsuk újra a cseh nacionalizmust?”⁵⁰

Nem egészen két hét telt el, és a hatalom a felszabadított területen már a proletariátus és a falusi szegénység hatalmi szerveinek a kezében volt. Ezek a munkások, katonák és parasztok helyi városi, járási és megyei tanácsai voltak, és már csak a legfelsőbb állami szerv hiányzott. A tanácsok, illetve a tanácsok megválasztását előkészítő direktóriumok megalakulásuk pillanatától kezdve aktívan tevékenykedtek. A Magyar Tanácsköztársaság törvényei és rendeletei alapján előkészítő intézkedéseket tettek, hogy a kapitalista társadalmi rendet szocialista társadalmi rend váltsa fel. A szocializálási folyamathoz biztosítani kellett az összes tartalékokat az iparban, a bányavállalatoknál és a kereskedelemben. A pénzüsszegeket is biztonságba kellett helyezni, nehogy fosztogatók kezébe kerüljön. Megalakultak a megfelelő szervek e feladatok ellátására is.

Megérték annak feltételei, hogy e jövődöbeli proletár államalakulat csírája megkapja a nevét és a saját legfelsőbb hatalmi szerveit. Már azelőtt is hallatszottak hangok szlovák tanácsköztársaságról, de csak szórványosan. Általában csehszlovák tanácsköztársaságról beszéltek. Az a nézet került előtérbe, hogy ki kell hirdetni a szlovák tanácsköztársaságot. Ez az eperjesi népgyűlésen történt meg, június 16-án. Erre a gyűlésre eljöttek a magyarországi szocialista–kommunista párt cseh és szlovák szekciójának küldöttei, valamint a munkások és parasztok tanácsainak képviselői Szlovákia más területeiről, továbbá a szekció központi vezetőségének azok a tagjai is, akik Budapesten dolgoztak.

A gyűlés nyilatkozatot fogadott el, amelyben többek közt a következőket olvashatjuk:

„A világ proletárjaihoz!

⁵⁰ PI Archívum SZU TK 14/7. [Németül.]

A győzedelmes és feltartóztathatatlanul előrehaladó világforradalom eddigi sikereit újabb nagy eredménnyel gazdagította. Az imperialistáktól megtisztított szlovák földön a mai napon megalakult az önálló Szlovák Tanácsköztársaság...

Az újszülött Szlovák Tanácsköztársaság természetes szövetségeseinek tekinti győzedelmes testvéreit, az oroszországi és magyarországi Tanácsköztársaságot és az egész nemzetközi proletariátus védelme alá helyezi magát, a körvonalaiban mind élesebben kialakuló egységes és szolidáris munkásinternacionálé védelme alá. Első üdvözlete cseh proletár testvéreinek szól, akik még mindig az imperializmus járma alatt szenvednek...

Megingathatatlanul és egyezkedés nélkül valósítja meg a szlovák proletariátus történelmi küldetését, hogy megfelelően hozzájáruljon az elődök munkájához, hogy saját példaadásával is bátorítsa az őt követőket, hogy méltó legyen a proletár névre.

Éljen a világforradalom! Éljen a Kommunista Internacionálé!⁵¹

Igen jellemző a szlovák Forradalmi Kormányzótanács első határozata, amelyben kinyilvánította az összes állampolgárok egyenjogúságát, tekintet nélkül nemzetiségükre. A szlovák Forradalmi Kormányzótanács a nemzetiségi kérdésben következetes akart lenni: még a tájszólásokat is használta, hogy tevékenységével minél közelebb jusson a néphez. Ezzel a Magyar Tanácsköztársaság szerveihez hasonlóan járt el. Bár a magyar proletárkormány a nemzetiségi kérdést elméletileg nem dolgozta ki — erre egyébként ideje sem volt —, mégis lényegében helyes álláspontot foglalt el az egyes népekkel és nemzetiségekkel kapcsolatban. A Magyar Tanácsköztársaság viszonya a korábbi magyarországi területeken lakó nemzetiségekhez, illetve nemzetekhez merőben különbözött a régi kormányok politikájától, ideértve az utolsót, a Károlyi-kormányét is. Még a szocialista államrendet megelőző Károlyi-kormány — a magyar történelem addigi legdemokratikusabb kormánya — sem nyilvánította ki, és nem adta meg egyetlen nép számára sem az önrendelkezési jogot egészen az elszakadásig. A Magyar Tanácsköztársaság azonban megvalósította ezt az elvet. A Szlovák Tanácsköztársaság megalakulásánál ugyan nem az elszakadás esetéről volt szó, de igen lényeges az a tény, hogy a magyar kormány kísérletet sem tett arra, hogy a felszabadított területet a Magyar Tanácsköztársaság részévé tegye. Ez azt jelentette, hogy nemcsak elismerte, hanem gyakorlati cselekedetével meg is erősítette azt az elvet, hogy maguknak a szlovákoknak kell eldönteniük, vajon

⁵¹ Cervené noviny, 1919. június 17.

kitartanak-e a Magyarországtól való elszakadás mellett, amely a Csehszlovák Köztársaságnak, a cseh és a szlovák testvérnemzetek államának megalakulásával történt meg. Másrésről a Szlovák Tanácsköztársaság megalakulása olyan aktus volt, amely megmutatta, hogy a szlovákok sorsáról korábban hozott határozatokat most sem vizsgálták felül, bár – szemben 1918. október 28-ával és október 30-ával, amikor a szlovákok nemzeti jogairól többnyire a burzsoázia képviselői döntöttek – jelenleg a szlovákok sorsáról a döntés joga a dolgozó nép kezében volt. Ellenkezőleg, ezt a korábbi határozatot megerősítették. Ezért, bár „Szlovák” és nem „Csehszlovák” Tanácsköztársaság alakult, ez nem jelentette a Csehszlovák Köztársaságtól való elszakadást, hanem a magyar államtól való elszakadást erősítette meg. Így értelmezte ezt Horthy bírósága is, amikor később Antonin Janoušeket, a szlovák Forradalmi Kormányzótanács elnökét és társait Szlovákiának a magyar államtól való elszakítása büntetével vádolta.

Ez a döntés a realitásokhoz való igazodást is jelentette: amíg csak Szlovákia egy részét szabadították fel, nem lehetett kihirdetni a Csehszlovák Tanácsköztársaságot. De emellett sohasem felejtették el kihangsúlyozni, hogy a Szlovák Tanácsköztársaság megalakulása az egész Csehszlovák Köztársaság szocialista állammá való átalakulásának kezdete.

Hogyan értékeljük ezek után ennek az államalakulatnak a keletkezését a népek önrendelkezési joga szempontjából? A megelőző fejtegetésekből következik, hogy itt *a proletárforradalom alapvető kérdéseinek a megoldásáról* volt szó, arról, *hogy a proletariátus átveszi a hatalmat a burzsoáziától*. Ebből következett, hogy a nemzeti-ségi kérdést is meg kellett oldani, mivel az eddigi megoldás nem volt teljes. Tény az, hogy a Csehszlovák Köztársaságnak mint burzsoá államnak a létrejöttével a szlovák nemzet felszabadult ugyan a magyar uralkodó osztályok uralma alól, de ugyanakkor nem ismerték el mint önálló nemzetet az ebből következő összes alkotmányjogi következményekkel együtt. Csak a proletariátus tudta ezt a kérdést megoldani hatalomrajutása után. *A Szlovák Tanácsköztársaságban a szlovák nemzetet, amelyet a proletariátus által vezetett dolgozó nép képviselt, a történelem folyamán először ismerték el az összes többi nemzettel egyenjogú nemzetnek*. Ami a cseh nemzethez való viszonyt illeti, mind a Szlovák Tanácsköztársaság kikiáltásáról szóló hirdetmény, mind pedig az ezt megelőző nyilatkozatok állandóan azt hangsúlyozták, hogy a proletárdiktatúra ezen első csírájának meg-

teremtői a Csehszlovák Köztársaság területén nem a formát, hanem a tartalmat akarják megváltoztatni: a cél az volt, hogy *addig folytassák a harcot, amíg az egész Csehszlovák Köztársaság szocialista lesz.* A cseh és a szlovák szekció programja, mely az egész Csehszlovák Köztársaságban a proletárforradalom megvalósítását tűzte ki célul, továbbra is érvényben maradt.

Ezért a Szlovák Tanácsköztársaság megalakítása nem jelentette a szlovák nemzet önrendelkezési jogának újbóli megoldását, hanem csak előkészítette a feltételeket annak következetesebb érvényesítésére.

A Csehszlovák Köztársaságnak, a két rokon és egymásra utalt nemzet közös államának továbbra is keretként kellett szolgálnia abban a harcban, amelyet a cseh és a szlovák nép a szocialista és a kommunista társadalom felépítéséért folytatott.

Sem 1918. október 30-án, sem október 28-án nem következett be a nemzeten belül alapos osztálydifferenciálódás, és az önrendelkezési jogot a proletariátus a burzsoáziával együtt érvényesítette. 1919. június 16-án azonban a proletariátus maga tett kísérletet arra, hogy a burzsoáziával szemben kiépítse a proletárdiktatúrát. 1918. október 30-a, miként október 28-a is, azzal a reakciós kísérlettel járt együtt, hogy *fenntartsák és megszilárdítsák a kapitalizmust egy olyan időpontban, amikor az megingott és adva voltak a feltételek a szétzúzására.* 1919. június 16-a a forradalom továbbfejlesztésére irányuló kísérlettel járt együtt, a burzsoá demokratikus fordulattól a szocialista fordulathoz való átmenettel. És ebben lényeges különbség van, ebben rejlik a Szlovák Tanácsköztársaság megalakulásának nagy jelentősége, amely a Csehszlovák Köztársaság területén a proletárdiktatúra első kísérlete a magyar proletariátus fegyveres harca segítségével.

A fenti következtetéseket kivétel nélkül igazolja a munkásmozgalom további fejlődése Szlovákiában, mindenekelőtt azon a területen, ahol 1919 júniusában proletárhatalom volt. Figyelemre méltó, hogy a következő időszak munkásmozgalmában épp a Szlovák Tanácsköztársaság területén nem voltak nacionalista megnyilvánulások, hanem ellenkezőleg, itt teljes mértékben győzelemre jutottak a proletár szolidaritás és a proletár internacionalizmus eszméi. Amíg Nyugaton az összes nemzetek munkásainak egy munkáspártban való egyesítése igen lassan és hosszadalmasan haladt előre, és csak 1921 végén vált valóra, a szlovákiai munkásmozgalomból olyan kezdeményezés indult ki, hogy azonnal egyesítsék egy pártban a szlovák,

magyar, ukrán és német munkásokat a szervezett cseh proletárokkal együtt. Sőt, nemcsak kezdeményezésről volt szó, hanem rendszeres előkészítésről is, ami már 1919 augusztusában megkezdődött. Ez az előkészítés Szlovákia és Kárpátalja marxista baloldalának 1920 szeptemberében Turócszentmártonban tartott kongresszusán nyert befejezést, ahol a szlovák, magyar, ukrán és német szervezett munkások a csehszlovák szociáldemokrata munkáspárt — a Kommunista Internacionálé mellett kiálló — baloldalának zászlaja alatt egyesültek.

A munkásosztály nemzetközi egységének gondolata a Magyar Tanácsköztársaságban és a Szlovák Tanácsköztársaságban a proletárhatalom fennállásának ideje alatt nyert tapasztalatokból született. A proletárhatalom kiépítése során szerzett jó tapasztalatokból, valamint a proletárhatalom vereségéből és felszámolásából adódó keserű tapasztalatokból alakult ki a szlovák munkásosztály tudatában az a felismerés, hogy a forradalom győzelméért folytatott harcban Csehszlovákiában elkerülhetetlenül szükség van az összes munkások együttes kiállítására, tekintet nélkül nemzetiségükre. Ez a gondolat a Szlovák Tanácsköztársaság bukása után a munkásmozgalom vezető eszméjévé vált Szlovákiában és Kárpátalján. Ezért a Csehszlovák Köztársaságnak ezen a területén a nyugati országárszéknel körülbelül egy évvel korábban megvalósult — a III. Internacionálé irányelveinek megfelelően — a szervezett munkásság nemzetközi egyesülése egy közös munkáspártban.

Ez az egyesülési folyamat Szlovákiában és Kárpátalján a kommunizmus iránti erős szimpátiát tükrözte. Ez megnyilvánult a forradalmi mozgalom nagy fellendülésében 1920 kezdetén és főleg 1920 nyarán, amikor az orosz Vörös Hadsereg a lengyel burzsoázia és nemesség intervenciója elleni harc során ismét közelebb került határainkhoz. Ebben az időben ismét sor került Szlovákiában és Kárpátalján a munkástanácsok kiépítésére, a burzsoá államapparátussal való nyílt összeütközésekre és a nagybirtokoknak a földművesszegénység által történő átvételére. E tények következménye volt, hogy Dél-, Közép- és Kelet-Szlovákia, valamint Kárpátalja területén a szociáldemokrácia jobbszárnyának nem sikerült a szervezett munkásmozgalomban semmiféle társadalmi bázist találnia. E területeken a szociáldemokrata párt egész tagsága a baloldalhoz csatlakozott. Így tehát a proletárhatalom rövid fennállása Szlovákiában 1919 júniusában megnyerte Szlovákia és Kárpátalja proletariátusát a kommunizmus számára, úgyhogy később a Csehszlovák Kommunista Párt itt építhette ki legerősebb állásait.

A PROLETÁRDIKTATÚRA HATALOMRAJUTÁSÁNAK KÍSÉRLETE CSEHSZLOVÁKIÁBAN ÉS A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG

A Magyar Tanácsköztársaság 133 napos fennállásának története, a proletárdiktatúra tapasztalatai nagy jelentőségűek voltak mind a csehszlovák, mind pedig a nemzetközi munkásmozgalom szempontjából. Az az önfeláldozó segítség, amelyet a magyar forradalmi proletariátus a proletár internacionalizmus szellemében Szlovákia proletariátusának nyújtott, 1919 júniusában, a Szlovák Tanácsköztársaság megteremtésekor érte el csúcspontját. A Szlovák Tanácsköztársaságnak kiindulópontként kellett volna szolgálnia ahhoz, hogy a tanács-hatalmat Csehszlovákia egész területére kiterjesszék. A proletárdiktatúra hatalomrajutása Szlovákiában annak a hatásnak volt kézzelfogható eredménye, amit a Magyar Tanácsköztársaság munkásmozgalmunk fejlődésére gyakorolt. A magyarországi és a szlovákiai osztályharc kölcsönös kapcsolatai már a Csehszlovák Köztársaság, valamint a Magyar Tanácsköztársaság megalakulásától kezdve léteztek, és a tanács hatalom bukását is túléltek.

A továbbiakban a szlovákiai tanács hatalom előkészítésével és megvalósításával a magyar Forradalmi Kormányzótanács ehhez nyújtott konkrét segítségével, valamint azzal az idekapcsolódó kérdéssel kívánok foglalkozni, hogy Szlovákia proletariátusa hogyan segítette a Magyar Tanácsköztársaság védelmét.

*

1918 végén a dolgozók gazdasági helyzete a fiatal Csehszlovák Köztársaságban nagyon nehéz volt. Az élelmezési helyzet rendkívül rossz volt, a közszükségleti cikkek ára állandóan emelkedett. Az iparvállalatok termelése a szénhiány miatt nagyjából szünetelt, és ennek következtében a munkanélküliség óriási arányokat öltött. A nemzeti szempontból felszabadult államban megromlott gazdasági helyzet kiváltotta az uralkodó társadalmi renddel szembeni elégedet-

létséget, valamint a burzsoáziával való osztály-együttműködés reformista politikájával szembeni ellenállást. Szlovákiában ez a folyamat inkább ösztönös volt, és a magyar proletariátus hatása alatt állott, annál is inkább, mivel a déli határvéonalak megállapítása elődázta a szlovákiai és a magyarországi proletariátus közötti közvetlen kapcsolatok tényleges megszakítását. Ez a körülmény az 1918 végén és 1919 elején lezajlott szlovákiai népmozgalmak társadalmi tartalmában is tükröződött. A nemzetiségi kérdés elégtelen megoldása a fiatal csehszlovák államban a belső ellentétek további gyors kiéleződését idézte elő. A csehek és a szlovákok egymáshoz való viszonyát a cseh burzsoázia, a szlovákok és a magyarok egymáshoz való viszonyát pedig mind a cseh, mind a szlovák burzsoázia szándékosan rontotta uralkodó helyzetének biztosítása érdekében.

Szlovákiában az ösztönös népi forradalmi mozgalom az 1918-as év utolsó negyedében radikális társadalmi változásokra törekedett. Eltávolították a magyar állam szerveit, a nép elzavarta a jegyzőket, a csendőröket, a kizsákmányolókat, és helyükben forradalmi proletárszervek kezdtek alakulni. E szervek a burzsoázia szempontjából igen veszélyesek voltak, mert aláásták a kapitalista magántulajdon intézményét. A fordulat utáni első hónapokban a munkástanácsok, helyenként a nemzeti tanácsok és bizottságok, valamint ezek felfegyverzett gárdái voltak az államhatalom és a közigazgatás egyedül jelentős szervei.

Csehországban és Morvaországban a burzsoázia kedvezőbb helyzetben volt, mert az épségben maradt, tapasztalt osztrák kizsákmányoló államapparátus harc nélkül a cseh burzsoázia kezébe került. A cseh burzsoáziának pedig megvolt a saját nemzeti bürokráciája, továbbá a burzsoá érdekek védelmére kiképzett hadsereggel és az Ausztriától átvett csendőrséggel és rendőrséggel is rendelkezett. Emellett a jobboldali szociáldemokrácia is aktívan és kezdeményezően közreműködött a burzsoá rend megszilárdításában. E hatalmi eszközök azonban nem bizonyultak elégségesnek ahhoz, hogy Szlovákiában zavartalanul biztosíthassák befolyásukat. Ehhez hozzájárult az is, hogy a magyar burzsoázia, a földbirtokosok és az őket odaadón szolgáló bürokrácia nem adta ki önként a kezéből a hatalmat. Éppen ellenkezőleg, azt gondolták, hogy sikerül Magyarország területi integritását megőrizniük, és ennek az elképzelésnek megfelelően a magyar bürokrácia — amennyiben Szlovákiában maradt — passzív ellenállásra, irredenta platformra tért át.

A szlovák burzsoázia tehát a széthulló magyar államgépezet még

működő részeit megbénító forradalmi mozgalom és a csehszlovák hadsereg segítségével jutott a politikai hatalomhoz. Ezt a lehetőséget azonban nem tudta kihasználni; a volt magyar állami szerveket nem újíthatta fel a maga erejéből, mert ehhez nem rendelkezett megfelelő létszámú saját hivatalnoki karral, így e tekintetben is teljesen a cseh burzsoázia segítségére szorult.

Az ekkor keletkezett bonyodalmakat egy területi kormány szerv segítségével akarták megoldani. Szlovákia közigazgatásával egy minisztert bíztak meg, akit diktatori jogkörrel ruháztak fel. Ez annyit jelentett, hogy a csehszlovák burzsoá államhatalom Szlovákiában és Kárpátalja elfoglalt területein kezdettől fogva nyílt, kíméletlen osztálydiktatúra formájában jelentkezett, és terrorista, munkásellenes intézkedéseivel vált hírhedtté. Érthető tehát, hogy a nemzeti felszabadítással kapcsolatos illúziók e területeken gyorsabban szertefoszlottak, mint Csehországban.¹

A csehszlovák burzsoázia említett intézkedéseinek következményeit — amelyek hatottak a szlovákiai munkásmozgalom további fejlődésére — röviden a következőkben foglaljuk össze:

a) Szlovákia katonai megszállása és nagyobb számú cseh hivatalnoki réteg kiküldése egyidejűleg mind a Hlinka-féle szeparatizmus, mind a cseh tőke terjeszkedésének a forrásává vált;

b) A népi forradalmi mozgalom a nyílt burzsoá diktatúrával szembeni ellenállás közben kapitalistaellenes jelleget öltött. A dolgozók látták a burzsoá állam kendőzetlen lényegét, és egyre inkább meggyőződtek arról, hogy a burzsoá kormánytól nem várhatnak szociális változásokat;

c) A cseh és szlovák burzsoázia ebben a küzdelemben előnyös helyzetben volt. Nemcsak a hatalmi eszközökkel rendelkezett, hanem nagy jelentőségű, aktív segítséget kapott a jobboldali szociáldemokráciától is, amely, a dolgozókat elárulva, tömegebefolyását a burzsoázia hatalmának megerősítése érdekében használta fel;

d) A Csehszlovák Köztársaságban azonban a szociáldemokrácia befolyása nem volt egységes. Ez a sajátos helyzet Szlovákiában például úgy nyilvánult meg, hogy az ungvári, a kassai szociáldemokrata szervezet, valamint a pozsonyi magyar–német szervezet meg-

¹ Az eddig felvetett kérdések részletes feldolgozását lásd dr. M. Vištor: *Slovenská sovětska republika* 1. 1919. [A Szlovák Tanácsköztársaság 1919-ben.] Bratislava 1955. Slov. Vyd. Pol. Lit. M. Gosiřrovský: *Dejiny slovenského robotníckeho hnutia* (1848–1918). [A szlovák munkásmozgalom története (1848–1918).] Bratislava 1956. Slov. Vyd. Pol. Lit. M. Drvoník: *Id mú. L'. Holotik: Štefánikovská legenda a vznik ČSR.* [A Stefánia-legenda és Csehszlovákia keletkezése.] Bratislava 1958. Vyd. Slov. Akadémie vied.

lehetősen független volt a prágai központtól. Így Dél- és Kelet-Szlovákia dolgozóira erősebben hatottak a magyarországi események, annál is inkább, mert a demarkációs vonal nem szakította meg a közvetlen kapcsolatokat Magyarországgal.

*

A Kommunisták Magyarországi Pártja megalakulása után azonnal harcot indított az ország dolgozó tömegeinek megnyeréséért. Forradalmi lendületével, átütő erejű propagandájával és agitációjával — felhasználva az ösztönös tömegmozgalmat, fokozva a forradalmi akciókat — előkészítette a talajt a proletárhatalom kivívására.

A magyarországi osztályharc, amely meggyengítette a burzsoáziát és államhatalmát, valamint a magyar proletariátus akciói, amelyek az 1919. évi márciusi eseményeket készítették elő, nagy hatással voltak nemcsak a csehszlovákiai proletariátus harcára, hanem a csehszlovák burzsoá kormány intézkedéseire is. A csehszlovák kormány felismerte, hogy a „magyar propaganda” milyen következményekkel járhat, ezért gyorsan megszüntette a nemzeti tanácsokat és bizottságokat, és megtiltotta a magyar kommunista sajtó terjesztését Szlovákiában. De így sem tudta megakadályozni, hogy a szlovákiai dolgozók ne értesüljenek a magyarországi eseményekről, és nem tudott hatásosan fellépni a magyar kommunista újságok illegális terjesztésével szemben sem. Ki ne értette volna meg a „Vörös Újság” következő szavait: „Éhezni és túrni a világ felszabadításáért — erre volt készen a proletariátus, és ehelyett azt kívánják tőle, hogy éhezzen és túrjon a burzsoázia megerősödéséért, az új kizsákmányolás erőrekapásáért, az ellenforradalom szervezkedésének lehetőségéért.”²

A magyar szocialista forradalom 1919 márciusi győzelmével megvalósult Kárpátalja dolgozóinak társadalmi felszabadulása is. Így tulajdonképpen a München előtti Csehszlovák Köztársaság területének egy részén már 1919. március 21-én tanácshatalom jött létre.³ Ezt azért fontos kiemelni, mert csak így értékelhetjük helyesen a tanácshatalom befolyásának intenzitását a munkásmozgalom további fejlődésére a Csehszlovák Köztársaságban és a csehszlovákiai forradalmi proletariátus akcióegységének kialakulását az 1919–1921-es években.

² Vörös Újság, 1918. december 14. Államválság. Vezércikk.

³ Lásd I. N. Melnikova: Ako bola Zakarpatská Ukrajina včlenená v. 1. 1919 do Československa. (Hogyan kapcsolták 1919-ben Csehszlovákiához Kárpát-Ukrajnát.) Sovětska vědabistorie, III. évf. 1952. 5. sz. 615–649. old.

A magyarországi proletariátusnak a proletárdiktatúra megvalósításaért, majd megszilárdításaért folytatott hősie küzdelme a Csehszlovák Köztársaság munkásosztályát is harcra buzdította. Megmutatkozott ez például az 1919. március 22-i zsolnai népgyűlésen, ahol a munkások együttérzésüket és szolidaritásukat fejezték ki a magyar proletariátus iránt. Hasonló volt a helyzet a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltását követően, amikor is a cseh burzsoázia azonnal elrendelte a mozgósítást. A munkásfiatalok sok szlovákiai helységben megtagadták a bevonulást. Kassán a cseh katonákból álló vasúti őrség fellázadt stb...⁴

A Magyar Tanácsköztársaság hatására megerősödött a szlovákiai népi-forradalmi mozgalom. Erre a csehszlovák kormány ellenintézkedéseiből is következtetni lehet. Már 1919. március 25-én statáriumot hirdettek ki egész Szlovákiában, valamint Kárpátalja megszállt területein. Kezdetét vette a munkásvezetők tömeges internálása, a munkástanácsok és a munkásegyletek feloszlatása, a munkásotthonok bezárása. Május 1. megünneplését is betiltották. De a cseh munkásság sem maradt néma, bár a csehszlovák jobboldali szociáldemokrácia a Magyarországról jövő hírek legnagyobb részét eltitkolta. A cseh forradalmi proletariátus örömmel üdvözölte a magyarországi proletárhatalmat, és jelentős lépésnek tekintette azt „az egész világ proletariátusának felszabadítása útján”.⁵ Megállapíthatjuk, hogy a cseh, a szlovák és az ukrán munkásság helyesen fogta fel a magyar proletárforradalom jelentőségét, és ösztönösen a proletár internacionalizmus szellemében reagált a magyarországi eseményekre.

Jellemző példa erre az az 1919. április 5-én Kijevből Budapestre küldött távirat, amely híven tükrözi a csehszlovák forradalmasított tömegek nézeteit. „Az Oroszországi és Ukrajnai Csehszlovák Kommunista Párt szívből jövő üdvözlését küldi a magyar munkásoknak győzelmük alkalmából, és kéri a cseh kommunistákat, hogy adják át ezt az üdvözlést és közölik, hogy nincs már messze az a pillanat, amikor a cseh kommunisták Oroszországból Magyarországra teszik át székhelyüket, hogy így hatalmas erővel közelről csapjanak le a cseh burzsoáziára és megsemmisítsék azt. Éljen a Magyar Tanácsköztársaság, éljen a világforradalom...”⁶

*

⁴ Lásd A zsolnai szociáldemokrata párt helyi szervezetének jegyzőkönyve: A Szlovák Kommunista Párt Történeti Intézete 7924/54 sz., Központi Katonai Levéltár, Prága, 3-6/17., 50., 55. sz.

⁵ Dr. M. Vietor: Id. mű, 85-115. old.

⁶ Červené noviny, 1919. április 9.

A cseh és a szlovák proletariátus ellenállása, valamint elszánt akarata, hogy megvédi a proletárhatalmat, fokozottan megnyilvánult akkor, amikor a csehszlovák burzsoázia megindította ellenforradalmi háborúját a Magyar Tanácsköztársaság ellen. A dolgozók — a statáriális bíróságok kegyetlen terrorja közepette is, ahol csak mód nyíltott rá — segítették a magyar Vörös Hadsereget.⁷ S mivel nagyobb arányú nyilvános megmozdulásokra nem kerülhetett sor, elszaporodtak a különböző illegálisan szervezett akciók. A kladnói bányászok pedig nyilvánosan tiltakoztak a Magyar Tanácsköztársaság megtámadása ellen. A cseh, a szlovák és a magyar kommunista vezetők állandó kapcsolatban voltak egymással. Prága, Kladno, Budapest és Kassa között állandó futárszolgálat működött.⁸ A hadseregen belül erősödött az intervencióval szembeni ellenállás. Csehországban és főleg Szlovákiában sok helyen katonai lázadás tört ki, így például Ungváron, Losoncon, Érsekújváron elpusztították a katonai raktárakat, és egész katonai egységek mentek át a magyar Vörös Hadsereghez. A földalatti mozgalomban részt vevők száma egyre nőtt Losoncon, Nyitrán, Körmöcbányán, Velkén, Nagytapolcsányon, Kassa környékén és másutt.⁹ Komáromban fegyveres lázadás tört ki. 1919. április 30-án, amikor a csehszlovák intervenció hadsereg már átlépte a demarkációs vonalat, a komáromi munkások a győri és a tatabányai bányászok támogatásával lefegyverezték a hídőrséget és a várőrséget, majd az állomásig hatoltak, és reggelig tartották magukat a túlerővel szemben. Ezzel mintegy választ adtak a csehszlovák burzsoázia ellenforradalmi támadására. S bár az akció nem sikerült, ezzel — a többi partizánakcióhoz hasonlóan — részben tehermentesítették a magyar Vörös Hadsereget.¹⁰

Dobsina környékén, a Rima folyó völgyében, Rozsnyó, Betlér és Polona környékén felfegyverzett partizáncsoportok segítették a magyar Vörös Hadsereg harcoló egységeit. Nyitrabányán, Pelsőcön, Csölösztő környékén és a Csallóközben egyre gyakrabban fordultak elő összecsapások a felfegyverzett polgári lakosság és a csehszlovák katonaság között.¹¹

⁷ Erre vonatkozó okmányokat lásd a CSKP Történeti Intézetében, Prága, 1919/45., 1919/81. sz.

⁸ Lásd ugyanott, 1919/114., 1919/149. sz.

⁹ Lásd ugyanott, 1919/203., 1919/238. sz., valamint Központi Katonai Levéltár, Prága, Lučenec S-1-2-20. és Hl. vel. S-9-6-1. sz. alatt.

¹⁰ Lásd Központi Katonai Levéltár, 3/1919. — 1/6. és 1/8. sz.

¹¹ Lásd Szlovákia Állami Központi Levéltára, Bratislava. MPS finref 1029/1919., 1705/1919., 2522/1919. sz.

A csehszlovák hadsereg elleni hátszói harcok 1919 május végén a Rozsnyó, Pelsőc és Tornalja környéki bányászok felkelésében csúcsosodtak ki. Felfegyverzett munkáscsoportok veszélyeztették a Bánréve—Dobsina vasútvonalat, s ezzel a visszavonuló csehszlovák hadsereg hadműveleteit nehezítették. A cseh, szlovák, magyar és ukrán forradalmárok a hadseregben, a fronton és a hátszóiában végeztek agitációs és partizántevékenységet. Így Szlovákia proletariátusa az ellentámadás folyamán csatlakozhatott a magyar Vörös Hadsereghez, és megvalósíthatta saját forradalmi törekvéseit: 1919 júniusában kikiáltották a Szlovák Tanácsköztársaságot.

*

A Szlovák Tanácsköztársaság megalakulásának feltételei között — az eddig említettekén kívül — foglalkoznunk kell még a Magyarországon levő cseh és szlovák forradalmárok céltudatos és szervezett munkájával, valamint azzal a közvetlen segítséggel, amelyet a magyar Vörös Hadseregnek és a magyar Forradalmi Kormányzótanácsnak Szlovákia területén nyújtottak.

Az egyesülés után létrejött „szocialista”, később „szocialista—kommunista” párt budapesti cseh és szlovák szekciójának jelentőségét főleg három szempontból kell értékelni. Mindenekelőtt le kell szögezni, hogy a magyar proletariátus és a Kommunisták Magyarországi Pártja bolsevik kötelességét teljesítette, amikor támogatta a magyarországi cseh és szlovák munkások politikai szervezkedését, és amikor ezen az úton is segítette a szlovák munkásosztályt a proletárdiktatúra létrehozásában. Ugyanígy a szlovák proletariátus is kötelességét teljesítette, amikor a Szlovák Tanácsköztársaság kikiáltásával bázist teremtett a tanács hatalom egész Csehszlovákiára való kiterjesztéséhez. Továbbá figyelembe kell venni a budapesti cseh és szlovák szekciónak azon törekvését, hogy a Csehszlovák Köztársaságban létrehozza a tanács hatalom megvalósításáért folyó harc szervezeti és tömegbázisát. Pozitívan kell értékelni, hogy e törekvés eredményeképpen a magyar Vörös Hadsereg nemzetközi zászlóaljaiban önálló csehszlovák egységek alakultak. A szekció sikerrel mozgósította tagjait aktív, önfeláldozó tevékenységre a Szlovák Tanácsköztársaság összes kialakulóban levő forradalmi szervében.

Az az elemi erejű forradalmi hullám, amely a csehszlovák burzsoáziának a Magyar Tanácsköztársaság elleni ellenforradalmi harca idején érte el tetőpontját, olyan irányban befolyásolta a cseh és

a szlovák szekció tevékenységét is, hogy az tulajdonképpen csak kifejezte a harcoló tömegek ösztönös akaratát, és megszövegezte a társadalmi felszabadulás után vágyódó szlovákiai dolgozók követeléseit. Ugyanakkor biztosította a helyi tanácsok létrejöttének feltételeit is. Ezek segítségével azonban a munkások a magyar Vörös Hadsereg ellentámadása idején magukhoz ragadták a hatalmat. Azok a hibák, amelyek a jobboldali reformistákkal történt, át nem gondolt egyesülésből fakadtak, lényegében nem akadályozhatták meg a szekciót fő feladatának teljesítésében, mert a szlovákiai dolgozó tömegek ösztönösen is a tanácshatalom megvalósítására törekedtek a Csehszlovák Köztársaságban. Ez a mozgalom — amelyben a cseh és a szlovák szekció a magyar kommunisták segítségével tevékenyen részt vett — a csehek és a szlovákok közös államának első fejlődési szakaszában jelentős tényező volt abban a harcban, amelyet a csehszlovák munkásosztály a burzsoázia hatalmának megszilárdítása ellen és a szocialista Csehszlovákia megteremtéséért folytatott.

A csehszlovák burzsoázia által megkezdett háború a magyar Vörös Hadsereg ellentámadása során kiterjedt Szlovákia területére, és a szlovákiai proletariátus — azzal a szándékkal, hogy felszabadítsa magát az imperialista elnyomás alól — csatlakozott a magyar forradalmi csapatokhoz. Csehek és szlovákok harcoltak a magyar Vörös Hadsereg soraiban Besztercebánya és Zólyom környékén, vérüket hullatták Érsekújvárnál, a nemzetközi ezredek lengyel, román, orosz harcosaival együtt kiténtették magukat Losonc mellett és másutt. A polgári lakosság hathatósan támogatta a Vörös Hadsereg előrenyomuló egységeit Ipolyságnál, Lévánál, Rimaszombatnál és Rudnánál. Selmecebánya mellett a szlovák munkások együtt harcoltak a vöröskatonákkal. Aranyosmarótnál a helyi lakosság megtámadta a csehszlovák csapatokat, a kálnai parasztok csatlakoztak a vörös egységekhez. Június 2-án a kassai munkásság fegyveres felkelést készített elő, amely a Vörös Hadsereg gyors előrenyomulása következtében nem tört ki. Eperjesen és Sóváron részben fel voltak fegyverezve a munkások is — akárcsak Sároskőszegen — a vasutasok is, és bekapcsolódtak a harcba, hogy meggyorsítsák a Vörös Hadsereg előrenyomulását.¹²

Szlovákia proletariátusa számára a magyar Vörös Hadsereg jelenléte tette lehetővé, hogy lerakja saját politikai hatalmának alapjait.

*

¹² Lásd részletesebben dr. M. Vietor: Id. mű, 152–158. old.

A proletárhatalom új korszaka azzal kezdődött, hogy az előrenyomuló Vörös Hadsereg parancsnokai az összes elfoglalt helységekben átvették a közigazgatás vezetését. A katonai parancsnokok haladék nélkül megkezdték az együttműködést a szervezett munkás-ság helyi vezetőivel. Megteremtették a termelőeszközök társadalmasításának feltételeit, direktóriumokat és tanácsokat hoztak létre, és a népi forradalmi szervek megvédésére törekedtek. A katonai parancsnokok intézkedései a felszabadító proletárhadsereg intézkedései voltak, amelyek az osztályellenség ellen irányultak, és a dolgozók érdekeit, a forradalmi törvényesség megszilárdítását szolgálták.

A magyar Vörös Hadsereggel együtt érkeztek meg Szlovákiába a cseh és a szlovák szekció funkcionáriusai, akik együttműködve a magyar Forradalmi Kormányzótanács megbízottaival, a lakosság támogatásával gyors ütemben létrehozták a helyi, járási és megyei direktóriumok és tanácsok hálózatát. Szlovákia dolgozó népének forradalmi aktivitása tehát nemcsak a harcoló egységek támogatására szorítkozott, hanem e hadműveletek folyamán a szocialista forradalom első célja is megvalósult; megszerezték a hatalmat. De a forradalmi fejlődés ezzel nem állt meg. Amikor a Vörös Hadsereg bevonult Losoncra, Lévára, Eperjesre és Kassára, a dolgozók nagygyűléseket tartottak, és hangot adtak akaratuknak, hogy követni kell az orosz és magyar proletariátus példáját, és a Csehszlovák Köztársaságban is meg kell valósítani a proletárdiktatúrát.

A Szlovák Tanácsköztársaság kikiáltása az osztályharc adott szakaszában végbement forradalmi változásoknak és fejlődésnek logikus következménye volt. 1919. június 15-én a magyar Vörös Hadsereg által megszállt területeken az államhatalom ténylegesen a helyi és a járási tanácsok, illetve direktóriumok kezében volt. A munkások és parasztok politikai hatalmát a magyar Vörös Hadsereg, az alakulóban levő szlovák Vörös Hadsereg és Vörös Őrség első egységei biztosították. Az államapparátus legfontosabb forradalmi szervei tehát nagy vonalakban létrejöttek. Ezért magától értetődő, hogy a dolgozó nép létrehozta központi szerveit, és a szocialista típusú államot is megteremtette. A Szlovák Tanácsköztársaság megalakulása tehát összhangban volt a dolgozók érdekeivel, valamint azzal a forradalmi helyzettel, amely a magyar Vörös Hadsereg jelenléte következtében megteremtette a hatalom megragadásának reális lehetőségét. Ilyen feltételek mellett Szlovákia proletariátusának nemcsak joga, de kötelessége is volt, hogy éljen a kedvező alkalommal.

A szlovák Forradalmi Kormányzótanács tudatában volt ennek a kötelességnek. Elég felidézni a szlovák szekció programjának azt a mondatát, amely kifejezi a szlovákiai tanácshatalom fő feladatát: A győztes orosz és magyar proletariátus segítségével, együttműködve Szlovákia, Csehszlovákia, Morvaország és Szilézia összes nemzetiségének munkásságával és az egész világ proletariátusával, létrehozni a proletárdiktatúrát a csehszlovák államban.¹³ Ez a feladat összhangban volt a magyar Forradalmi Kormányzótanács politikai terveivel. Kiderül ez Kun Béla és Szamuely Tibor beszédeiből, valamint a magyar Forradalmi Kormányzótanács és az egyesült párt vezetőségének kommunista és baloldali szociáldemokrata tagjainak intézkedéseiből, helyes nemzetiségi politikájukból, következetes internacionalizmusukból. Elég itt rámutatni a Magyar Tanácsköztársaság alkotmányának 88. §-ára, amely biztosította a Szlovák Tanácsköztársaság önállóságát.¹⁴

Ezért megállapíthatjuk, hogy a Szlovák Tanácsköztársaság megalkakulásához vezető forradalmi mozgalom szerves része volt annak a meggyorsult kikristályosodási folyamatnak, amely az Októberi Forradalom hatására a csehszlovák munkásmozgalomban végbement. S ennek törvényszerű következménye volt az a harc, amelyet a csehszlovák és a nemzetközi proletariátus az 1919–1920-as években a burzsoá hatalom megszilárdulása ellen, a proletárdiktatúra kivívásáért folytatott. A magyar proletariátus a szlovákiai tanácshatalom létrehozásában nyújtott segítségét a proletár internacionalizmusból eredő kötelességének tekintette, és ugyanígy Szlovákia proletariátusa is ennek a kötelezettségének igyekezett eleget tenni, amikor a magyarországi proletárhatalom védelmére sietett, és igyekezett kiterjeszteni a proletárdiktatúrát a Csehszlovák Köztársaság egész területére.

Ezzel azonban nem merül ki a forradalmi események jelentősége és a magyar tanácskormány 1919-ben nyújtott segítése. Már a szlovákiai tanácshatalom bukásánál megmutatkozott, hogy a proletárhatalom rövid hetei pozitív hatást gyakoroltak a munkásmozgalom további fejlődésére a Csehszlovák Köztársaságban.

Azok a hírek, amelyek a Vörös Hadsereg visszavonására vonatkozó diplomáciai tárgyalásokról érkeztek, a dolgozó nép elkeseredését

¹³ Lásd Červené noviny, 1919. június 12., 15., 25., Košické Červené noviny, 1919. június 26.

¹⁴ Lásd Kun Béla: Id. mű, 205–206., 239–240., 268–269., 271., 273–274. old.; Népszava, 1919. május 23.; Vörös Ujság, 1919. június 11.

váltották ki Szlovákiában. A forradalmi vívmányok elvesztése miatt érzett aggodalmuknak tiltakozó tömeggyűléseken adtak kifejezést. Ezek a tüntetések világosan mutatták a szlovák és a szlovákiai magyar proletariátusnak a proletár internacionalizmus jegyében kialakult szolidaritását. A magyar nemzetiségű dolgozók szorosan a szlovák proletariátus mellett tömörültek, és készek voltak a harc folytatására, abban az esetben is, ha a magyar Vörös Hadsereg elhagyja Szlovákia területét. A szlovák és a magyar proletariátusnak a Szlovák Tanácsköztársaság területén kialakult szilárd akcióegysége lett a biztosító annak, hogy a cseh és a szlovák proletariátus folytathatta az osztályharcot Csehszlovákia dolgozóinak közös érdekében.

A már korábban kialakuló akcióegységben egy új, fontos vonás jelent meg: a szlovákiai magyar dolgozók elhatározták, hogy alárendelik magukat a szlovák proletariátus vezetésének. Ez a magyar kommunisták következetes internacionalista politikájának eredménye volt, és ugyancsak ebben rejlik a Szlovák Tanácsköztársaság jelentősége is.

Ami a tanács hatalom bukása utáni időszakot illeti, a fenti körülmény pozitív hatása az 1919–1921-es években mutatkozott meg, éspedig főleg a marxista baloldal pozícióinak megerősödésében Szlovákiában és Kárpátalján, és ezáltal a Csehszlovák Kommunista Párt megalakításának folyamatában is. Elsősorban, természetesen, ideológiai hatásról van szó. A Szlovák Tanácsköztársaságban és Kárpátalján a nép megőrizte a proletárdiktatúra emlékét. A forradalmi gondolkodású elemek eltávolítása, kegyetlen üldözése még az addig politikailag passzív, de az üldöztetések által érintett emberekben is ellenhatást váltott ki.

A hatás másik formája abban az aktív politikai tevékenységben mutatkozott meg, amelyet a cseh és szlovák szekció, a tanácsok funkcionáriusai és aktivistái, a Vörös Hadsereg volt katonái és azok a kommunisták fejtettek ki, akik a Magyar Tanácsköztársaságban voltak emigrációban, illetőleg Horthy-Magyarországról és a környező államokból hazatértek a Csehszlovák Köztársaságba. A tanács hatalomnak néhány száz ismert és kevésbé ismert, valamint több ezer ismeretlen résztvevője aktívan csatlakozott a marxista baloldalhoz, részt vett a cseh, a szlovák, a magyar, az ukrán és a német nemzetiségű dolgozók sztrájkmozgalmaiban, internacionalista álláspontjával szilárdította a különböző nemzetiségű dolgozók akcióegységét, segí-

tett a csehszlovák munkásosztály legfontosabb politikai szervezetének, a Csehszlovák Kommunista Pártnak a létrehozásában.¹⁵

A Magyar Tanácsköztársaság hősi harcával és tapasztalataival segítette a nemzetközi proletariátust; elsősorban és közvetlenül Szovjet-Oroszországot, de nem kismértékben a Csehszlovák Köztársaság proletariátusát is. A Szlovák Tanácsköztársaság Szlovákia dolgozó népének legfontosabb forradalmi korszaka volt, és éppen ezért a csehszlovák és a magyar proletariátus közös osztályharcának értékes hagyományait őrzi.

¹⁵ Lásd dr. M. Viëtor: K otázke perzekúcií robotníckeho hnutia na Slovensku v r. 1919–1921. (Az 1919–1921-es szlovákiai munkásmozgalom üldözésének kérdéséhez.) Právnické štúdie, Bratislava. IV. évf. 1956. 3–28. old.

AZ ANTANT (KÜLÖNÖSKÉPPEN FRANCIAORSZÁG) ÉS A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG

I. — Az antant általános helyzete és magatartása 1917–1919-ben

1919 márciusában, amikor a Magyar Tanácsköztársaságot kikiáltották, az első világháború már néhány hónapja de facto véget ért. Jog szerint azonban még nem fejeződött be, mert a fegyverszüneti egyezményeken kívül semmiféle szerződés megkötésére nem került sor. A háborúnak tehát már vége volt, de még nem volt béke. A szövetségesek továbbra is nagyszámú katonát tartottak fegyverben, részint, hogy olyan területeket szálljanak meg, amelyeknek sorsáról még nem döntöttek és a „legyőzötteket” megfélemlítsék, részint pedig, hogy fellépjenek abban az esetben, ha valahol ismét fellángolna a harc.

Am e háborús erőfeszítés fenntartása ellentmondásban volt az antant-hatalmak parancsoló belső szükségleteivel. Hiszen ezek mind kapitalista — mondhatjuk, a legnagyobb kapitalista — államok voltak, arra kellett hát törekedniük, hogy a békés termelés alapján minél előbb rendbehozzák gazdaságukat, ezt pedig gátolta, hogy a szükséges munkaerő jelentős része mozgósítva volt.

Az Egyesült Államok — közös hitelezőjük — kivételével valamennyi antant-hatalom komoly pénzügyi nehézségekkel küzdött.

Franciaországban ez a kettősség különösen kiélezte a helyzetet, hiszen 1914 óta Franciaország tette a legnagyobb háborús erőfeszítéseket, s Franciaország területén zajlottak le a háború legpusztítóbb és legdöntőbb eseményei.

Ily módon kialakult a francia militarizmus, amivel a szövetségesek a múltban nagyon meg voltak elégedve, minthogy harci eszközül használták fel, de amely most már kezdte őket nyugtalanítani. Attól tartottak ugyanis, hogy a békekötés után ez a francia militarizmus autonóm erőként a polgári köztársaság legsajátosabb érdekeit fogja szolgálni. A vezető körök nem titkolták, hogy — Raymond Recouly nacionalista újságíró szavaival élve — a szervezett Európában „egy erős Franciaország” megteremtésére törekednek. Európa

jobb megszervezése érdekében nem mondhattak le az intervenciók lehetőségéről, s a hivatalos Franciaország hajlandó volt vállalni „Európa csendőrének” szerepét. E felfogást nemcsak elfogadta, hanem támogatta is a nagyszámú vezérkar, mely igen büszke volt sikereire, és nagyon sokat tartott saját magáról (elsősorban Foch és Weygand); de elfogadta és támogatta Raymond Poincaré, a Köztársaság elnöke, a tőkés rend védelmezője is, aki mint lotharingiai, szoros kapcsolatban volt a lotharingiai vasiparosokkal, a győzelem nagy haszonélvezőivel (ezek persze a győzelem összes következményeit élvezni akarták), de még inkább elfogadta és támogatta Georges Clémenceau, a miniszterelnök. Clémenceau sokáig ellenzékben volt, s ezért liberális hírében állt, de 1906-tól kezdve önkényeskedő és brutális magatartást tanúsított, s maga jelentette ki: „Én vagyok az első zsaru.” A háború betetőzte Clémenceau népszerűségét — a közvélemény egy része a Győzelem Atyját látta benne — és fokozta gőgjét, mert Clémenceau abban reménykedett, hogy Poincaré után ő foglalja majd el a köztársasági elnöki széket. Tehát az összes szövetségesek félték Franciaország hegemoniájától.

A közös félelem azonban megakadályozta, hogy a nézeteltérések felszínre kerüljenek. Ugyanis 1917 októbere óta, a történelemben első ízben, a kapitalista világban megszületett a szocialista állam, példaképe és reménysége a dolgozó tömegeknek, kivált a hadviselő országok tömegeinek, amelyek olyan sok megpróbáltatáson mentek keresztül, s amelyek oly bizonytalan jövő elé néztek. De ugyanakkor — igen érthető módon — az Októberi Forradalom rettegéssel töltötte el a vagyonosokat, az összes új gazdagokat, akik a háború alatt megszédtek magukat, s azt remélték, hogy a háború után tovább gyarapíthatják vagyonukat. A tőkésországok, amelyeket a félelem és az érdek közelebb hozott egymáshoz, igen gyorsan reagáltak az októberi eseményekre, és már 1918-ban — tehát még a háború befejezése előtt — megindították az „antibolsevista kereszteshadjáratot”, hol reakciós bábokat felhasználva, hol pedig közvetlenül beavatkozva. De a fiatal szovjetköztársaság sokkal szívósabbnak bizonyult, mint képzelték, és az ellene indított akciók kudarcba fulladtak. 1919 április elején a francia parancsnokság, amely pedig már azt hitte, hogy szilárd támaszpontokat biztosíthat magának a Fekete-tengeren, kénytelen volt nehéz körülmények közt kiűriteni Odesszát és más elfoglalt támaszpontokat; s ez a kudarc érzékenyen érintette.

Ezért tehát Közép-Európában — ahol az antant-erőkkel történt katonai megszállásnak szilárdabb alapjai voltak — nem tűrhettek meg

jelentősebb forradalmi mozgalmat. Ez veszélyes példa lehetett volna, amely a forradalmi mozgalom gyors terjedését vonhatta volna maga után. Ez pedig, siker esetén, lehetővé tenné a szovjet forradalommal való összefogást, amelynek hatását azután nem lehetne ellen-súlyozni. Márpedig a Magyar Tanácsköztársaság mindezen vonásokat magán hordta; felfogható úgy, mint a bolsevizmus első Szovjetunió határain túli sikere. (A hasonló irányú német kísérletek kudarcot szenvedtek.) Tehát az antant-országok nem tűrhették meg a Tanács köztársaság fennállását.

De a közös félelemből mégsem fakadt közös magatartás. Hiszen minden egyes antant-országnak megvoltak a maga gazdasági érdekei, amelyek olykor ellentétesek voltak a többiekével; mindegyiknek más-más belpolitikai helyzettel kellett számolnia, tehát mindegyik másként kívánt eljárni.

Franciaországban komoly konfliktus támadt a katonai hatalom és a polgári hatalom között. A katonai hatalmat Franchet d'Esperey képviselte, a keleti hadsereg parancsnoka, akinek egy könnyű győzelem felfokozta ambícióit. D'Esperey múltjánál fogva reakciós és zsarnok, aki megszokta, hogy a polgári hatóságokat lenézte.¹ Egyik életrajzírója hangsúlyozza, hogy „mint a tettek embere, nem törődött a Franciaországból adott félénk és indokolatlan utasításokkal”²; olyannyira, hogy 1918 szeptemberében a francia minisztérium a visszahívására gondolt, amit az események menete azután lehetetlenné tett. Eleve ellenséges érzelmekkel viseltetett a köztársasággal – és főképpen a Tanácsköztársasággal – szemben. 1918. november 8-án, amikor Károlyi Belgrádban tárgyalt vele – miután értesült a munkás- és katonatanácsok megalakulásáról –, kijelentette: „Már ilyen mélyre süllyedtek!” E prefasiszta magatartás, amely később fokozódott³, semmiféle kétséget sem hagyott a főparancsnokság közvetlen katonai beavatkozási óhaja iránt. Nem ok nélkül jelentette Bliss tábornok, amerikai katonai megbízott, a francia militarizmus

¹ Guillon „Les Complots militaires sous la Restauration” („A katonai összeesküvések a restauráció alatt”) c. könyvében megjegyzi: „1821 és 1829 között a közigazgatási és a politikai rendőrséget Franchet főigazgató tartotta kezében, akinek Delaveau párizsi rendőrfőnök... közvetlen és fanatikus segítőtársa volt.” (Párizs 1895.)

² Deygas százados: *L'armée d'Orient dans la guerre mondiale*. (A keleti hadsereg a világháborúban.) Párizs 1932.

³ Franchet d'Esperey aktív kapcsolatot tartott fenn a fasiszta egyesületekkel, különösen az ún. „Csuklyásokkal”. Az 1947-es per során kiderült, hogy Delongle-lal, a „Csuklyások” vezérével fontos megbeszélést folytatott (1937. március 3-án). Ledoux törvényszéki elnök kijelentette: „A tábornagy nem mondotta el a teljes igazságot...” (Maurice Garçon: *Histoire de la justice sous la IIIe République*. (Az igazságtűgy története a III. Köztársaság idején.) III. köt. Párizs 1957).

magyarországi mesterkedéseit. Constantin Kirițescu román történetíró még világosabban beszél Foch tervéről, amely „arra irányul, hogy a kommunizmus fellegyárát a szövetséges haderőkkel megsemmisítse”.⁴

De itt merültek fel a nézeteltérések a katonai és a polgári hatalom között. Nem a lényegét, hanem a formát illetően. Clémenceau úgy látszik teljesen megfélemedezett arról, hogy Franciaországban a Köztársaság 1870. szeptember 4-én a hazafias felháborodásból fakadt mozgalomból született meg, s ez a mozgalom nem állt távol 1871. március 18-tól és a Kommün megalakulásától sem, s akárcsak a katonai tényezők, ő is azt vallotta, hogy a Tanácsköztársaságot le kell verni. De Clémenceau a „Németország fizetni fog” híres jelszóban kifejezésre jutó optimizmus ellenére is fel tudta mérni, milyen pénzügyi nehézségekre vezethet ez; s még inkább, hogy milyen elégedetlenséget kelthet egy ilyen akció a francia csapatok között (s ezt a fekete-tengeri események is igazolták). Kétségtől valószínű vállalta volna e kockázatokat, ha a francia kapitalizmusnak Magyarországon jelentős érdekeltségei lettek volna, vagy ha lett volna remény arra, hogy hamarosan hozzájuthat ilyen érdekeltségekhez. De — mint a nagytőke „meghatalmazottját” — Románia az olajával és Lengyelország a szénével sokkal jobban érdekelte.

S jelentős szempont az is, hogy Clémenceau nemzedéke abban a meggyőződésben nevelkedett, hogy Franciaország egyik történelmi feladata az osztrák uralkodóház elleni harc. Márpedig az 1918-as események a Habsburgok bukásához vezettek, és birodalmuk területi széttagolása megindult. Felmerült a kérdés: vajon egy közvetlen beavatkozás Magyarországon, ahol a reakciós körökben még elég sok híve maradt a monarchiának, nem vezethet-e előbb részleges, majd általános restaurációra? Ez a magyarázata annak a hintapolitikának, amely az ellenségesség és az óvatosság vegyüléke volt, ez a magyarázata az álmegegyezések keresésének, annak a törekvésnek, hogy ígéretekkel, amelyeket eszükben sem volt megtartani, elaltassák a Tanácsköztársaság éberségét. Horthy, aki mielőbb vissza akarta állítani a régi rendszert, türelmetlenségében „habozó magatartással” vádolta Clémenceau-t. Holott valójában nem habozásról volt itt szó, hanem egy kedvező megoldás reményében a várakozás politikájáról, amely mindenesetre az új magyar rendszer bukását vontatja maga után, de minimális kockázat árán.

⁴ Constantin Kirițescu: *La Roumanie dans la guerre mondiale (1916–1919)*. (Románia a világháborúban.) Bukarest 1927. 971. old.

Ezt az opportunizmust elősegítette a francia közvélemény tunyasága a magyar problémával szemben. Ez jórészt a franciák tökéletes földrajzi tudatlanságában leli magyarázatát: a franciák nagy része Magyarországot egyszerűen még mindig Ausztria egy részének tekintette – ezt a zavart csak elősegítette az Ausztria–Magyarország név, amelyhez hozzászoktak. Sokan összetévesztették Bukarestet és Budapestet. A tájékozottabbaknak pedig olyan romantikus elképzeléseik voltak Magyarországról, amelyek egyáltalán nem álltak összhangban az eseményekkel. Ez azután megzavarta őket, annál is inkább, mert a sajtó igen rosszul, igen rendszertelenül és – mondanunk sem kell! – rendkívül részrehajló módon tájékoztatta olvasóit. S jöllehet azok az elemek, amelyek a következő évben Tours-ban megalakították a Francia Kommunista Pártot, egyre inkább elhatárolódtak és tömörültek, egyelőre még hiányzott az a nagy párt, amely fel tudta volna világosítani a népi tömegeket. A tömegek, amelyeket egyébként egyre súlyosabb napi gondok gyötörtek, keveset törődtek a magyar kommunéletével és pusztulásával – nem értették meg, hogy különböző országokban, különböző formák közt ugyanaz a küzdelem folyik.

Ami az angolokat illeti, a „bolsevizmussal” való szembeszegülést erősen hangsúlyozták, de ez olyan hirdetőtábla volt, amely igen pontosan meghatározott érdekeket fedett és leplezett – bár elég rosszul. 1914-ben az angolok élénk kereskedelmi kapcsolatban voltak a magyarokkal, azt remélték tehát, hogy egy „szabad versenyre” épülő rendszer, amelynek kapitalista kormány az előfeltétele, lehetővé teszi majd számukra a kereskedelmi kapcsolatokat helyreállítását, sőt továbbfejlesztését. A dunai hajópark jelentős része már az angolok kezében volt. Nem akartak lemondani pozícióikról és tudták, hogy a háború négy esztendeje alatt elszegényedett és csaknem kimerült Magyarországnak szüksége lesz pénzügyi segítségre. S ők hajlandók voltak arra, hogy ilyen segítséget nyújtsanak – persze a számukra legkedvezőbb feltételek mellett. (Vajon nem alapították-e meg már 1920-ban az Angol–Magyar Bankot?) Éppen ezért gyorsan és egyértelműen állást foglaltak a Tanácsköztársaság ellen.

Az olasz magatartás sokkal árnyaltabb volt, és éppen ezért sokkal nehezebben határozható meg. Kétségtelen, hogy az olaszok sem tápláltak különösebb rokonszenvet sem a magyar nép, sem a rendszer irányában. De a római kormány és Belgrád között csaknem nyílt ellenségeskedés és konkurrencia-harc folyt, főleg az adriai területek, nevezetesen a fiumei (rijekai) kikötő miatt. Ilyen körülmények között, bár nem szakítottak a szövetségesekkel, ügyesen kímélték

Magyarországot, és barátságos, ha még nem is szövetségesi kapcsolatot próbáltak vele kialakítani. Ez csupán diplomáciai játék volt, szilárd alap nélkül, s Romanelli ezredes, akinek megvolt a maga külön politikája, kitűnt ebben. Egyébként az utolsó pillanatban az olasz kormány hagyta elpusztulni a Tanácsköztársaságot anélkül, hogy a kisujját megmozdította volna érte.

A szövetségesek táborában viszonylag az Egyesült Államok képviselte a mérsékelt politikát. Persze nem nagylelkűségből és nem rokonszenvből, hanem azért, mert a legtöbb olyan indíték, amely későbbi magatartását meghatározta, akkor még vagy nem létezett, vagy nem volt elég érett.

1919-ben a fiatal Jenki imperializmus biztos pozíciókat keresett. A Távol-Kelet és Dél-Amerika — ahonnan akkor szorította ki Angliát — sokkal jobban érdekelte, mint Közép-Európa, amelyet egyébként az amerikai diplomácia alig ismert, ahol sohasem volt alkalma tevékenykedni, s ahol semmiféle érdekeltisége nem volt. Az átlag-amerikaiiban az elszigetelődés még eleven erő volt, s Európában ismeretlen veszélyekkel fenyegető kontinenst látott. (Ezt bizonyítja, hogy a szenátus megtagadta a wilsoni politika ratifikálását.) Várakozó álláspontra helyezkedett, el akart kerülni minden kalandot, főként ha az katonai akció kockázatával járhat. Amerika szerepe tehát egészében véve mérséklő tényező volt.

II. — A megfigyelés szakasza

(1919. március 19–április 15)

A szövetségesek tehát a magyarországi eseményekkel kapcsolatban nem juthattak közös álláspontra. Mégis igen nagymértékben felelősek az eseményekért.

A béketárgyalás 1919. február 16-án kezdte meg munkáját, és egyoldalúan — mert egyetlen magyar küldött sem vett részt a tárgyaláson — azt a döntést hozta, hogy a román haderők újabb területeket szálljanak meg (február 28). Ez a megszállás valójában egy egyszerű átadásnak volt az előjátéka. Vyx alezredest, a szövetségesek katonai missziójának vezetőjét, azzal bízták meg, hogy közölje a követeléseket a magyar kormánnyal, éppen abban a pillanatban, amikor belpolitikai helyzete válságos volt, bukás előtt állott. Ekkor a Tanácsköztársaság lépett a Károlyi által nagy kinnal létrehozott polgári köztársaság helyébe és az új kormány csak indokolt visszautasítással

válaszolhatott a követelésekre, s azt az egész magyar közvélemény támogatta.

Nyomban felmerült egy igen súlyos kérdés: szakításra kerül-e sor az antant és a magyar kormány között? Néhány igen kis horderejű incidens ürügyül szolgálhatott volna erre: szövetséges tisztok kocsi-jainak elrekvirálása, a katonai missziók zászlóinak eltávolítása azokról a szállodákról, ahol székhelyük volt (március 22-én, de ezeket hamarosan ismét kitűzték); az a tény, hogy meglehetősen ellenséges fogadtatásban részesítettek két brit monitort, amelyek — elég ügyetlenül — felvonulást rendeztek a Dunán. De valóban súlyos dolog nem történt, és elég volt Kun Béla nyilatkozata, aki a szövetséges missziókat a magyar nép oltalmába ajánlotta, hogy e tüntetések megszűnjenek. S március 26-án a missziók távozása minden újabb incidensnek elejét vette.

Nem került sor diplomáciai szakításra; de a szövetségesek kettős (és ellentmondásos) magatartást tanúsítottak, tényleges blokádot szerveztek, amelyet azonban jogilag sohasem proklamáltak. E ténykedésük célja nagyon is világos volt: a magyar főváros szűkében, majd pedig hiányában legyen az élelmiszernek. Ez persze incidenseket és zavarokat idézett elő, amit pedig a reakciós sajtó, Franciaországban például a „Petit Parisien”, sietett kiaknázni anélkül, hogy az igazi felelősöket megjelölte volna. S ha ezek az incidensek súlyosbodnak és veszélyeztetik a „rendet”, ez ürügyül szolgálhat a közvetlen beavatkozásra.

Ugyanakkor pedig, részint hogy félrevezessék a közvéleményt, részint, hogy megpróbáljanak tisztán látni saját ingadozásukban, a szövetségesek tettek egy kísérletet a kibékülésre. Erre a célra Smuts tábornokot használták fel: mint bur származású délafrikait „semlegesnek” lehetett feltüntetni az európai kérdésekben, hiszen a Délafrikai Unió csak Afrikában folytatott hadműveleteket. De a látszólagos tárgyilagosság leple alatt Smuts a kapitalizmusnak és a gyarmati rendszernek volt a hű szolgálója: ő végezte el az utolsó simításokat a „mandátumok” formuláján, amely lehetővé tette Franciaország és Anglia számára, hogy egy demokratikus álcázás segítségével új területekre terjesszék ki uralmukat. (Ez természetesen nem akadályozta meg azt, hogy ugyanez a Smuts saját országában a faji elkülönítés buzgó híve legyen.) Elnöke volt az április 4-én Budapestre érkezett vegyes bizottságnak, s a blokádnak azonnali megszüntetését helyezte kilátásba — amivel ugyanakkor elismerte a blokádnak létezését —, kijelentette, hogy a szövetségesek Magyarország iránt „jóindula-

tot fognak tanúsítani", s utalt arra, hogy Magyarország a közeljövőben részt vehetne egy párizsi béketárgyaláson. Ám ugyanakkor a Vyx-jegyzék területi követeléseit — a fő vitás pontot — csaknem egészében fenntartotta.

E bizonytalan ígéretek, amelyeket nem lehetett volna konkrét valósággá változtatni, nyilvánvaló kelepécét jelentettek: a cél a magyar kormány erejének aláásása, meggyöngítése volt, oly módon, hogy a kormányban található „békülékeny” elemeket befolyásuk alá vonják, s ezzel az országban belső viszályt, majd teljes bomlást idézzenek elő. A mesterkedés korai volt és a javaslatok tekintetében igen primitív. Hamarosan leleplezték és véget vetettek az egésznek: az április 4-én megkezdett tárgyalásokat már 6-án meg is szakították anélkül, hogy bármiféle eredményt értek volna el.

III. — A közvetett beavatkozás szakasza

(1919. április 16 — május 2)

Mivel az antant vezető hatalmai nemigen óhajtottak saját erőik bevetésével közvetlen katonai akciót indítani — egyébként azt a közöttük levő nézeteltérések is akadályozták —, igyekeztek kettős politikát követni.

1. A Tanácsköztársaság ellen mozgósítani a szomszédos államok fegyveres erőit, azt állítva, hogy olyan vállalkozásokról van szó, amelyeket nem tudtak megakadályozni, megjátszva a pártatlan megfigyelő és szükség esetén a mérséklő szerepét.

2. Magyarország különböző pontjain ellenforradalmi kormányok alakulását előmozdítani (szükség esetén többé-kevésbé közvetlenül segítve őket).

A szövetségesek egyáltalán nem kételkedtek abban, hogy a fiatal Tanácsköztársaság, amelyet ingatagnak és katonailag gyöngének tartottak, s amelynek szerintük semmiféle komoly támasza nincsen a közvéleményben, képtelen ellenállni e kettős: belső és külső nyomással szemben. Arra számítottak, hogy hamarosan összeomlik, s egy reakciós kormány lép a helyébe, amely tiltakozás nélkül elfogadja majd azoknak a „diktátumát”, akik hatalomra segítették.

Először a románok léptek akcióba. Érvelésüket már La Fontaine „A farkas és a bárány” című meséjében megtaláljuk, annak, akit meg akarnak támadni, a legsötétebb szándékokat tulajdonítják, még ha erre nincs is bizonyíték — preventív háborút indítanak, hogy szét-

zúzzanak egy feltételezett ellenfelet. „Kun Béla sebtében mozgósított egy hadsereget, hogy megtámadja a románokat és a csehszlovákokat; biztos hírek szerint az ellenség nagy offenzívát készített elő. Elengedhetetlenül szükséges volt ezt megelőzni. A román hadsereg 1919. április 16-án offenzívát indított Magyarország ellen” — állítja alap-
talanul Constantin Kirițescu.⁵

A csehek és a szerbek északon, illetve délen csatlakoztak ehhez a katonai akcióhoz.

Nyilvánvaló, hogy a működésbe hozott erők mindhárom esetben az antanttól és elsősorban Franciaországtól függtek, annak zsoldosai voltak.

A román hadsereget egy jelentős francia katonai misszió segítségével szervezték újjá. E misszió vezetője Berthelot tábornok volt; a román látszat-parancsnokság nyilván tőle merítette felbuzdulását, tőle kapta az utasításokat.

Ugyanígy az épp hogy megalakult csehszlovák hadsereg a francia Pellé tábornok vezénylete alatt állott. A francia befolyás Szerbiában sem volt kisebb: de itt erősítette és olykor kiszorította Troubridge tengernagynak, a dunai brit flotta parancsnokának a befolyása.

Kivel lehet elhiteni, hogy ezeket a támadó lépéseket nem a szövetségesek sugallták (legalábbis a katonai akciókat); és hogy eleve nem a kormányok jóváhagyásával történtek? A legcsekélyebb rendreutasítással meg lehetett volna állítani őket, amint az hamarosan kitűnt.

A katonai akciókkal párhuzamosan szervezkedtek az ellenforradalmi erők: előbb Aradon de Gondrecourt tábornoknak, a francia megszálló csapatok parancsnokának védőszárnyai alatt, aki a magyar reakciósnak „segítséget és védelmet” helyezett kilátásba;⁶ majd Szegeden. Itt de Lobitz tábornok és Betrix ezredes látszólag korrektebb magatartást tanúsított, mert „csak Kun Béla kormányát akarta törvényes kormányként elismerni”.⁷ Minthogy egyikük sem tett semmit annak érdekében, hogy a pártütőket szétugrasszák, látszólagos semlegességük csak szemfényvesztés volt. Az angolok buzgalma egyébként még nagyobb volt, és számos esetben hatékonyabb is, hiszen nekik gazdasági érdekeiket kellett megvédeniük.

⁵ Constantin Kirițescu: Id. mű. 46. old. — Egyébként a szerző ellentmondásba keveredik a következő oldalon, amikor azt állítja, hogy „a magyar hadsereg nem volt képes valóban egybehangolt akcióra és nem jelentett komoly veszélyt”. Akkor miért kellett offenzívát indítani?

⁶ Ezt állítja Horthy emlékirataiban, és nála jobban senki sem tudhatja! (Horthy Miklós: Ein Leben für Ungarn. (Egy élet Magyarorszáért.) Athenäum Verl. Bonn 1953. 120. old.)

⁷ Ugyanott, 121. old.

Sir Thomas Cunningham kimeríthetetlen jóakarattal szállította az útleveleket meg a vízumokat, s gondoskodása folytán a horthysta és egyéb reakciós ügynökök szabadon jártak-keltek az egész országban. Fitzgerald ezredes kitűnő kapcsolatokat tartott fenn a szegedi csoportosulással, amelyet már a majdani rendes kormányként kezeltek. Más brit ügynökök ugyanígy az összekötő és a támasz szerepét töltötték be annál az ellenforradalmi bizottságnál, amelyet Schober rendőrfőnök egyetértésével Bethlen gróf alakított Bécsben. Itt a fő szerep a „Daily Telegraph” tudósítójára, A. Bartlett-re hárult. Nevezetesen ő volt az, aki előkészítette a bécsi magyar követség pénzének elrablását a reakciók — tehát a tulajdon buzgó védelmezői — érdekében!¹⁸

Belgrádban Troubridge tengernagy akcióján kívül érdemes megemlíteni, hogy Sándor régensherceg, az ország tényleges feje, nevelését részben a cári Oroszország kadetiskolájában kapta, s a szerb fővárosban megtelepedett nagyszámú fehérorosz befolyása alatt állott. Nem véletlen, hogy az ő kormánya volt az első, amely a szegedi államkormányt jogilag elismerte.

Ilyen módon a Tanácsköztársaságot majdnem teljesen bekerítették, s minthogy április végén a Tisza egész keleti partja román kézen volt, általánossá vált az a meggyőződés, hogy az ellenforradalomnak nyert ügye van. A francia kormány és a vezérkar ezt egyébként a szerencsétlen magyar nép valóságos felszabadításának tüntette fel, és felhasználta azokat a hálanyilatkozatokat, amelyek papi és más személyiségek részéről elhangzottak. Mi több, a bukaresti kormány „az általános európai érdekek bajnokaként” lépett fel, és késznek nyilatkozott „az Európa szívében levő bolsevik fekély radikális kiirtására”, vagyis a magyar főváros elfoglalására.

Mégis, ebben az időpontban egy újabb szünet következett, amely jellemző illusztrációja volt az antant belső ellentmondásainak. Április 30-án Stephen Pichon francia külügyminiszter Brătianu román miniszterhez intézett jegyzékében „formálisan” megtiltotta a Budapest elleni támadás folytatását. És Brătianu már május 2-án meghajolt e kívánság előtt. Válaszában azt mondta, hogy a Budapest elleni támadást csak akkor indítja meg, ha a közérdek kívánja s teljes egyetértésben a szövetségesekkel, akiknek ezt — minthogy nekik tett szolgálatról van szó — maguknak kell kérniük.

E hirtelen fordulat okairól csak igen különböző értékű és való-

¹⁸ Lásd ugyanott e „hold-up” cinikus bevallását. „Néhány tisztnek sikerült a magyar követségről elvinni a propaganda-célokra szánt pénzt.”

színűségű feltevéseink vannak. Felszínes magyarázat lenne ebben egyszerűen Pichon félénk jellemének s a felelősségvállalástól való vonakodásának kifejezését látni,⁹ hiszen ő csak Clémenceau alárendeltje volt, Clémenceau pedig egyáltalán nem volt ingadozó jellem. Indokoltabb lenne ezt a szövetségesek egységének hiányával magyarázni, minthogy egyesek közülük (az olaszok biztosan, az amerikaiak talán) nem kívánták, hogy Budapestet egy olyan ország hadserege szállja meg, amely köztudomásúlag Franciaország védenice és csatlósa. Pichon eszerint az ő nyomásuknak engedett. Feltehető, hogy ez a katonai és a polgári hatalom közötti összeütközés újabb jele volt. Ami Magyarországon történt – legalábbis katonai téren, tisztán katonai eszközökkel való megoldás – kétségkívül a francia parancsnokság hozzájárulásával, sőt (talán) egyenes utasítására történt. Clémenceau, aki mindig féltékenyen őrködött tekintélye fölött, nem akarta, hogy megelőzzék, és nem akart befejezett tények elé kerülni; még képesnek tartotta magát arra, hogy a problémát a diplomáciai nyomás eszközeivel, tehát nem katonai eszközökkel oldja meg. Ez a magyarázata az április 30-i tilalomnak.

Annyi bizonyos, hogy a hadműveleteket május elején beszüntették, és új helyzet alakult ki.

IV. – A közvetlen beavatkozás

(1919. május 18–augusztus 3)

Ez az új helyzet egy logikus tényből következett: a megtámadott magyar kommun felkészült a védelemre, a visszavágásra; vagyis a forradalmi fegyveres erőket, forradalmi célokra szervezte: „A vöröskatona nem proletár testvérei ellen, hanem a Népszövetség tőkései ellen harcol.”¹⁰

Május 20-án megindult a magyar offenzíva, amely áttörte az ellenséges arcvonalat a csehszlovák és román csapatok egyesülési pontján, és lehetővé tette az előnyomulást Szlovákia felé.

Ez a kezdeményezés az antant-hatalmakban óriási rémületet kel-

⁹ 1900-ban, amikor a boxerek ostromolták a pekingi európai követségeket, Pichon, aki akkor Franciaország ottani képviselője volt, állítólag nem viselkedett valami bátran. Ezért kapta a „pekingi pincék lurkója” (Pichon – magyarul lurkót jelent) melléknevet, amely egész pályáján végigkísérte.

¹⁰ A híres május 1-i ünnepen az Országház tér egyik oszlopán elhelyezett felirat. Az „Illustration” háborús albuma, 11. köt. 1197. old. (A budapesti május 1 jelszavai, fényképei.)

tett. Valójában a kérdés így merült fel: egyrészt a szovjet forradalom szilárdan állja az ellene intézett támadásokat, sőt a Fekete-tengeren az antant fegyveres erőit olyan visszavonulásra kényszerítette, amely valósággal a futás jellegét öltötte. Másrészt, a magyar offenzíva sikerei erős erjedést indítottak meg a szomszédos államokban; a román parancsnokságot aggasztotta „a hadsereg soraiban folyó bomlasztó propaganda”, ugyanakkor sztrájkhullám söpört végig, főképpen a ploesti olajvidéken; a bukovinai szegényparasztok nyugtalankodtak, és május 27-től kezdve Besszarábiában egy felszabadító bizottság lépett működésbe. Szlovákiában viszont felkelés kezdődött, amelynek az volt a tetőpontja, hogy Eperjesen június 16-án kikiáltották a Szlovák Tanácsköztársaságot.

Az antantot tehát hármas veszedelem fenyegette: egy általános mozgolódás kibontakozása Közép-Európában, ahol azt hitte, hogy békésen gyakorolhatja hűbéri hatalmát a megvásárolt és cinkos kormányok közvetítésével; a demokratikus erők felébredésének lehetősége Németországban — jóllehet ezek kudarcot vallottak, még nagyszámúak és félelmetesek —; végül fennállt a lehetősége a szovjet és a magyar fegyveres erők egyesülésének, ami módosítaná a felsorakozott erők földrajzi helyzetét, és súlyos következményekkel járhatna.

Minthogy Nyugat-Európában, főként pedig Franciaországban, május elseje megünneplése a — sajnos nem eléggé szervezett — népi erők jelentős növekedését mutatta, s komoly sztrájkok zajlottak le (elsősorban a júniusi párizsi közlekedési sztrájk említésre méltó), a tőkés világ a legrosszabbtól tartott, aktivizálta az antantot, amely diplomáciai, s szükség esetén katonai akciókkal léphetett fel. Az antant hivatalos szócsöve, Clémenceau, úgy tett, mintha a békekonferencia nevében beszélne. Június 7-én kelt jegyzékében nemcsak azt vetette szemére a Tanácsköztársaságnak, hogy katonai akciót indított — anélkül, hogy ennek okait vizsgálta volna —, hanem ígéreteket is tett. Azt állította: „... a szövetséges és egyesült kormányoknak az a szándékuk, hogy a magyar kormány képviselőit a békekonferencia elé hívják, hogy megkapják azon szempontok közlését, amelyek Magyarország igazságos határaitra vonatkoznak.”¹¹ Megemlítette egyébként, hogy április 30-án a francia kormány intervenciója akadályozta meg Budapest elfoglalását, és ezt jószándékának bizonyítékául

¹¹ Vörös Ujság, 1919. június 10. A párizsi békekonferencia jegyzéke a magyar tanácskormányhoz. — A jegyzék még kifejezéseiben is elismerte a Tanácsköztársaságot „magyar kormánynak”. Ez az álláspont hamarosan megváltozott.

hözta fel. Következésképpen kérte, hogy az offenzívát negyvennyolc órán belül állítsák meg.

A tanácskormány válaszában kifejezésre juttatta mind békevágyát, mind pedig elégedettségét afölött, hogy Magyarországgal tárgyalni akarnak: „A magyarországi Tanácsköztársaságnak nincsenek ellenséges szándékai a világ egyetlen népével szemben sem, barátságban és békében kíván élni valamennyivel... nem támadta meg a Csehszlovák Köztársaságot sem... örömmel fogadja a szövetséges és társult államok kormányainak azt a szándékát, hogy Magyarországot a párizsi békekonferenciára meghívják.”¹² Ám a válaszban kifejezésre jutott a magyar kormány kissé naiv bizalma is az antant diplomáciai ravaszkodásaival szemben; hiszen Clémenceau ígéretei igen határozatlanok és általánosak voltak, és nem szolgálhattak egy komoly tárgyalás alapjául.

Ez nyilvánvalóvá vált, amikor június 11-én, anélkül, hogy Magyarországot megkérdezték volna — ellentétben a 7-i jegyzékkel —, a békekonferencia közölte a szövetségesekkel az új határokat. Ezzel feltárult az a kettős játék, amely a magyar morál gyöngítésére és a Tanácsköztársaság vezetői közötti egység megbontására irányult.

A június 13-i jegyzék — amely ultimátumnak minősíthető — ezt a kettős játékot bizonyítja. Ez a jegyzék azt követelte, hogy „kötelesek azonnal megszüntetni az ellenségeskedéseket és kötelesek a lehető legrövidebb idő alatt visszavonulni az így meghatározott határok mögé”.¹³ Mintha e határokat közös megegyezéssel vonták volna meg, egy valódi tárgyalás után — ahogy azt megígérték —, nempedig egyoldalú döntéssel, ahogy ténylegesen történt. Különbféle csalárd ígéretek után egész egyszerűen egy súlyosbított Vyx-tervre tértek vissza, minthogy ezúttal nem ideiglenesnek mondott megszállásról, hanem végleges elcsatolásról volt szó.

De a Tanácsköztársaság túlzott jóakaratról és vak hiszékenységről tett tanúságot. Június 23-án fegyverszünetet kötött Csehszlovákiával és 15 kilométer mélységben visszavonta csapatait. Románia azonban nyíltan fittyet hányt az antant döntéseinek, mert jól tudta, hogy semmiféle tényleges szankcióra nem kerül sor ellene, és mint mindig, most is arra hivatkozott, hogy a Tanácsköztársaság „anarchikus tűzfészek”¹⁴ s nem volt hajlandó visszavonulni a Tisza

¹² Ugyanott.

¹³ Népszava, 1919. június 19. Kun Béla elvtárs válasza Clémenceau-nak.

¹⁴ Lásd L'Humanité, 1919. június 30. Magyarországon; A román csapatok kérdése, Románia nem akarja visszavonni csapatait.

vonala mögé. Erről a vonalról ugyanis akkor indíthatott offenzívát, amikor jónak látta. Kun Béla most már megértette a veszély nagyságát, szikratávíratban erélyesen tiltakozott, s kijelentette, hogy a Tanácsköztársaság hadseregére bízsa sorsát.

A szövetséges tanácsnak ekkor kétségkívül az volt a szándéka, hogy a helyzetet brutálisan, közvetlen katonai akcióval megoldja. Ezért július 11-i ülésén Foch-tól hadműveleti tervet kért.

De itt ismét felmerültek a már ismert nehézségek, amelyek idővel csak súlyosbodtak. A Foch-terv számos hadosztály felhasználását irányozta elő: honnan vegyék őket? A leszerelés gyors ütemben folyt, s jóllehet a keleti hadseregben a polgári életbe visszatért katonákat passzívabb gyarmati csapatokkal pótolták, nem rendelkeztek elégséges haderővel.

A szövetségesek diplomáciai szempontból egyáltalán nem helyeselték egy ilyen jellegű akciót, mert tisztán látták a kockázatát. Az amerikai Bliss ezt igen világosan kifejezte: Ha fegyveresen akarják levérni az Oroszország által segített Magyarországot, a szövetségesek szörnyű méretű és beláthatatlan időtartamú háborút idézhetnek fel. S ő természetesen, ami az Egyesült Államokat illeti, ezt a lehetőséget elhárítja.

Tehát minden arra mutatott, hogy a szövetségesek visszariadnak egy túlságosan súlyos kockázattól. De el voltak szánva a Tanácsköztársaság széttűzésére, s ezért Romániát — melynek szándékai nem voltak kétségesek — bízták meg azzal, hogy helyettük cselekedjék. Persze egyetlen általunk ismert okmány sem igazolja ezt a magyarázatot, és az antant-hatalmak hivatalos történészei ezt erélyesen elutasítják és el is fogják utasítani. Lényegében egy közvetett erő felhasználásáról volt szó, ami csökkentette volna a kockázatot: ha a román intervenció sikerrel jár, a szövetségesek felhasználhatják az elért eredményeket; ha nehézségekbe ütközik, támogatni fogják. Persze, hogy a látszatot megőrizték — akárcsak Cavour, aki 1860-ban hivatalosan helytelenítette Garibaldi szicíliai vállalkozását, de titokban támogatta —, a szövetségesek jegyzékeket intéztek a román kormányhoz, amelyekben rendreutasították, sőt meg is rótták. Az események azonban mentek a maguk útján. Az ellenségeskedések július 20-án ismét megkezdődtek. Vajon a szövetséges erők miért nem léptek közbe, miért nem gyakorolták a döntőbíró tisztjét a románok és a magyarok között, ami bizonyára elegendő lett volna a harcok beszüntetéséhez. Ilyen gesztust nem kíséreltek meg, nem is javasoltak.

Ellenkezőleg, amikor a július 23–25-i harcok után a magyar verekedés nyilvánvalóvá lett, a szövetséges tanács elárulta titkos szándékát: július 26-i táviratában visszavonta minden régebbi nyilatkozatát. kijelentette, hogy a tanácskormány – jöllehet azt szabályos választások legalizálták – nem képviseli a magyar népet, és semmiképpen sem ülnek le vele a tárgyaló asztal mellé.¹⁵ Meg akarták szakítani a Tanácsköztársasággal a diplomáciai kapcsolatokat. Eddig erre nem szánták rá magukat, most azonban kockázat nélkül megtehették. Azonkívül ez leplezett formában bátorításul szolgált a román csapatok számára, akiket így arra ösztönöztek, hogy offenzívájukat folytassák egészen Budapestig, minthogy az ott székelő kormány – az antant szerint – már nem jön számításba.

Persze a komédiát végigjátszották: a társult hatalmak legfelső tanácsa a hadműveletek beszüntetését sürgette, Brătianu pedig úgy hagyta el Párizst, hogy – saját szavaival élve – „becsapta az ajtót”. De senki sem tiltakozott, amikor július 29-én átlépték a Tiszát, senki sem tiltakozott – nyilván diplomáciai tervről volt szó – Budapest augusztus 3-án és 4-én történt megszállása ellen.

Az antant számára az ellenforradalomnak, amelyhez most nyíltan csatlakozott, mélyebb értelme volt, mint maga a magyar ügy. Sokkal szélesebbkörű akció kezdetét látta benne (amely egyébként nem vált valóra):

„Kun Béla bukása Budapesten, úgy látszik, a bolsevizmus végét jelzi Közép-Európában... De a bolsevizmus még hatalmon van Oroszországban” – írta jelentősegteljesen egy francia újságíró.¹⁶

1919. november 16-án a román megszállás helyébe, amely Horthyék bevonulását készítette elő és könnyítette meg, a horthysta megszállás lépett.¹⁷ Az ellenforradalmat Magyarországra – akár a monarchiát 1814-ben és 1815-ben Franciaországban – „idegen lőszerkocsikon” hozták be.

Az antant magatartása e történelmi szakaszban az akkor közkeletű szovjetellenesség sűrített megnyilvánulása volt.

Az antant eleve nem volt hajlandó elismerni az új magyar kor-

¹⁵ Lásd MMTVD 6. köt. 533–537. old.

¹⁶ Gerbault, a „Larousse Mensuel” 1919. augusztus 10-i számában.

¹⁷ „Meghagyták a magyaroknak a délnyugati sarkot a Balaton vidékén – mondja cínikusan Kirițescu –, ahol Horthy tengernagy vezetésével kezdett kialakulni egy új hadsereg... mely arra volt hivatva, hogy visszafoglalja az országot a román csapatok kivonulása után.” (Constantin Kirițescu: Id. mű, 48. old.)

mányzatot; ismételt és mindig hazug nyilatkozatai ellenére kezdetől fogva vesztegzár alá helyezte, mintha valami járványgóc lett volna.

Ez a politika igen sokrétű volt, hol a blokád eszközével élt, hol tárgyalásokhoz folyamodott, váltogatva a hazug ígéreteket, a megfélemlítést és végső soron az erőszakot. Irányvonala a hazugság volt. Ezt a hazugságot az események során alátámasztotta a reakciós francia sajtó: mégpedig az, amely a legnagyobb példányszámban jelent meg, a legkorruptabb és, sajnos, a legolvasottabb is volt. Állandóan a „magyar éhínségről” beszélt — persze óvakodott említést tenni a szövetséges blokádról —; felújította az orosz forradalom idején már elkoptatott témákat, ecsetelte a kivégzéseket és „mészárlásokká” fújta fel őket. Időnként a legalantasabb demagógiához folyamodott. Az „Illustration” fényképei szembeállították Kun Bélát — aki gépkocsin utazott ki a frontra — a budapesti járókelőkkel: „a magyar nép gyalog jár.” Mert a nép ellenségei — ha ez szolgálja érdekeiket — hirtelen és rendkívüli barátságot tanúsítanak a nép irányában, de ez a barátság éppen annyira nem tartós, mint amennyire nem őszinte.

Hogy az antant-kormányok — különösen a francia kormány — nem voltak büszkék az intervencióra, azt későbbi hallgatásuk bizonyítja. A francia történetírásban nincs egyetlen értékesebb munka sem, amely megkísérelte volna becsületesen megmagyarázni vagy értelmezni a francia beavatkozás tényeit. Nem nyilvánvaló tanúbizonysága ez a rossz lelkiismeretnek?

De a legyőzötteket be kellett feketíteni. Franciaországban a Párizsi Kommünre Maximé du Camp „Convulsions de Paris” („Párizs meg-rázkódtatása”) című művéből a rágalmak és szidalmak áradata zúdult. A magyar kommünről a Tharaud fivérek, Jérôme és Jean Tharaud írtak könyvet.¹⁸

Ez irodalmi esemény volt, amihez hozzájárult a szerzők kétségtelen tehetsége, amit ügyesen kiaknázott a konzervatív sajtó, kiváltképpen a „Figaro”.

Tharaud-ék sajnálták, hogy megszűnt az Osztrák–Magyar Monarchia, amely köztudomásúan oly jóindulatú és szelíd volt; megindultan emlékeztek meg Tisza miniszterelnökről, bebizonyítva, hogy semmi része sem volt a háború kitörésében. A szerzők vad

¹⁸ Előbb cikksorozat formájában jelent meg a „Revue des Deux Mondes”-ban (1920 végétől 1921 elejéig) „Bolsevisták Magyarországon” címmel. Könyvalakban 1921-ben adták ki.

antiszemita — részben rájuk is hárul felelősség a későbbi mészárlásokért. Hogy elfogadtassák állításaikat és eszeveszett antibolsevizmusukat, a Tharaud-fivérek mélységes rokonszenvet mutattak a magyar nép iránt: ezt a népet a sors arra szemelte ki, hogy „harcoljon Ázsia ellen”, amelyet „Nyugatnak” vissza kell szorítania; és az 1919-es epizód e harc egyik állomása.

Akkor ez elég újszerű téma volt, ma azonban — miután annyiszor felhasználták és visszaéltek vele —, már teljesen diszkreditált.

Mégis, akárcsak a dicső Párizsi Kommünt illetően, a rágalom még él, s végleg szét kell zúzni. A nem eléggé ismert vagy következetesen eltorzított események feltárásával helyre kell állítani a magyar kommün igazi képét.

A FRANCIA MUNKÁSOSZTÁLY ÉS AZ 1919-ES MAGYAR FORRADALOM

I. Franciaország társadalmi struktúrájának fejlődése az 1914–1918-as háború alatt

A totális háború következtében a francia kapitalizmus fokozatosan átalakult. A bankok, amelyekről a hitelek függtek, kölcsönöket bocsátottak ki, s a tőkéek elosztásával nagymértékben hozzájárultak a nagyteljesítményű termelésre berendezett hadiüzemek (kohászat, vegyipar, textilipar) fejlődéséhez. Másrészt a blokádnál újabb erőfeszítéseket követelt a mezőgazdaságtól olyan időben, amikor a férfiak a fronton voltak. Ennek következményeként az agrárkapitalizmus fejlődött és a kisparasztság tovább gyöngült.

A hagyományosan takarékos francia rétegek, amelyeknek kedvezett az 1914 előtti időszak viszonylagos stabilitása, most a szó szoros értelmében ki lettek fosztva. Óriási eltolódás állott be a lakosság vagyoni helyzetében. A kispolgárság általában elvesztette lassacskán szerzett szerény tőkéjét és jövedelmeit, a nagyiparosok, a spekulánsok és a bankok pedig meggazdagodtak. Ehhez a következő tényezők járultak hozzá:

– A „hazafias” hadikölcsönök, valamint a háború után kibocsátott kölcsönök, amelyek révén az állam aranyhoz jutott, de csak devalvált papírt adott vissza.

– Számos értékpapír csődj, nevezetesen olyan értékpapíroké, amelyeket a háború előtt bocsátottak ki közép-európai államok, illetve olyan államok, ahol kitört a forradalom. Egyébként az ezzel kapcsolatban terjesztett legendával ellentétben, a francia kormányra hárul a felelősség azért, hogy – amíg erre mód nyílt, nevezetesen 1918–1919-ben – nem hozott létre olyan egyezményt, amely részben megvédte volna az „oroszkötvények” kistulajdonosainak érdekeit.

Az infláció csaknem megsemmisítette azokat a tőkéket, amelyeket nem fektettek be közvetlenül valamilyen üzleti vállalkozásba. A változatlan névértékű értékpapírok tulajdonosai számára immár nem jelentettek egyebet, mint elmúlt fénykoruk keserű emlékét.

Ezt az elszegényedést, ezt a proletarizálódást felhasználva erősö-

dőtt meg a nagyburzsoázia (ebbe az osztályba igyekeztek beolvadni a „parvenük” és a „hadimilliomosok”), amely egységesebbé, szervezettebbé vált, de „uzsorás” gondolkodásmódját a későbbiekben kemény próbára teszi majd az amerikai spekulánsok konkurrenciája.

A megalázott, csalódott, tönkrement kisburzsoázia roppantul megzavarodott, és megosztott. Egy része felült a fantasztikus és lehetetlen „jóvátételek” délibábjának: „Németország fizetni fog” — ez a divatos jelszó. Ezek 1940-ig, sőt még 1944 után is, szakadatlanul a legsovinisztább, a legreakciósabb politikai mozgalmakat, majd pedig a fasiszta egyesületeket támogatják.

Sok kispolgár viszont, aki a pacifista idealizmus talajáról indult el, csatlakozott a munkásosztály jelszavaihoz, s ha nem is vált mindegyikből a mozgalom aktív harcosa — mint Gabriel Péri, Georges Politzer, Paul Vaillant-Couturier —, elég nagyszámú, elég határozott és elég bátor szövetségesesek lettek ahhoz, hogy a munkásosztállyal mint vezető erővel létrehozzák az ellenállhatatlan 1936-os Népfrontot. Ebből a társadalmi rétegből származnak egyébként pártunknak olyan nagyszerű harcosai is, mint Péri, Politzer vagy Vaillant-Couturier.

A munkásosztálynak és a kispolgárság egy részének ez a szolidaritása 1919 első hónapjaiban például kifejezésre jutott abban a magatartásban, amelyet a radikális és radikálszocialista csoportok március végén a költségvetés egyhavi indemnitásának megszavazásánál tanúsítottak.¹ Számos szavazás kapcsán a képviselőházban a szocialistákhoz csatlakoztak (az 1913-ban megválasztott képviselőházzal van szó). A két csoport megegyezett a napirend kérdésében, s kijelentették, hogy határozottan elleneznek minden katonai expedíciót Oroszországba.²

II. Az osztályharc gyors élesedése az 1914–1918-as háború végén és 1919 elején

Franciaország azok közé a hadviselő országok közé tartozik, amelyek a háború során a legsúlyosabb emberveszteséget szenvedték:

¹ A költségvetést az államkincstár szükségleteihez képest minden évben késve szavazták meg. A parlament ennél fogva megszavazta azt, amit egyhavi indemnitásnak neveznek, vagyis olyan kincstári hiteleket, amelyek egy- vagy többhavi előlegnek feleltek meg. Amikor a végleges költségvetést megszavazták, ezeket az előlegeket beszámították a költségvetés teljes összegébe.

² Lásd többek közt Violette felszólalását ugyanebben a vitában, Pichon külügyminiszter ellen. — A képviselőház évkönyvei, 108. b. köt., 1919. március 29-i ülés, 1451. old.

1 400 000 halott, csaknem 3 000 000 sebesült, 740 000 rokkant. Emellett a lövészárkokban kiállott hallatlan szenvedéseket még tovább fokozta az a tudat, hogy bizonyos katonai vezetők és a vezérkar egy része közismerten tehetetlen, fokozták az elkeseredést a hátszobából érkező hírek, ahol az asszonyok és a gyermekek éheztek és fáztak, miközben cinikus nyíltsággal folyt a „hadimilliomosok” fényűzése és dorbézolása. Azonkívül az orosz forradalom után egyre általánosabbá vált az a vélemény, hogy a háborút csupán egyesek mesés profitjai kedvéért folytatják, és hogy bármilyen kompromisszumos béke jobb lenne a hadviselők teljes elvérzésénél. Még Németországban is volt 1917-ben egy áramlat, amely egy „annexió és hódítás nélküli” békekötés mellett foglalt állást.

Ezek a pacifista áramlatok³ és az orosz forradalom sikere mély hatást gyakoroltak a tömegekre. Az 1917-es zendülések és az ezt követő megtorlás után a hadseregben ugyan ismét helyreállt a rend, de a katonák a fegyverszünetet azzal a várakozással fogadták, hogy mélyreható politikai és társadalmi változások fognak bekövetkezni. Hazatérésükkor csaknem valamennyien kijelentették: remélik, nem harcoltak hiába. 1918 januárjában közzétették a Wilson-féle 14 pontot. Ennek hatására bizonyos idealista illúziók születtek;⁴ általában igazságos békét kívántak, amely tiszteletben tartja a kis népek önrendelkezési jogát.

Úgy gondolták, hogy a központi hatalmak régi önkényuralmi rendszereinek összeomlása következtében nagy előrehaladás válik majd lehetővé a demokrácia irányában. Sok „honpolgár”, ha maga nem is volt hajlandó forradalmi cselekedetek végrehajtására, ellene volt minden ellenforradalmi beavatkozásnak. Helyeselték a Népszövetség létrehozását (1919. április 28.), mert annak a reményüknek a zálogát látták benne, hogy „ez volt az utolsó háború”.

A viszonylagos szétforgácsoltság és számos szakmának még kisipari jellege ellenére, vitathatatlan egység jött létre a munkások között bizonyos jelentős követeléseket illetően, amelyek nem voltak merőben gazdasági jellegűek. Ezek a következők:

– Nyolcórás munkanap.

– Béremelés, mivel látják, hogy az áremelkedésnek nem tudnak gátat vetni.

³ Jellemző, hogy Franciaországban a „Vague” c. kienthalista lap 1918-ban kb. 300 000 példányban jelent meg.

⁴ 1919 elején, amikor a békekonferencia megkezdődött, a baloldali elemek és a demokratikus erők bíztak Wilsonban és támogatták. Lásd D. Renoult: Wilson est sincère, accepte. (Wilson őszinté, fogadjátok el.) L'Humanité, 1919. január 26.

— A hadimilliomosoktól vissza kell venni azt, amit összeharácsoltak.

Végül — a háború kitörése óta a „szent egység” és az osztályegyüttműködés posványába süllyedt szakszervezeti vezetők egy részének akarata ellenére — politikai követelésekkel is felléptek:

— Leszerelés (1919 elején még csak a 42 és 49 év közötti férfiakat szerelték le. Még 22 korosztály, vagyis 800 000 ember volt fegyverben).

— Visszatérés a normális parlamenti rendszerhez; a kormány ugyanis a parlament fölött továbbra is valóságos zsarnoki uralmat gyakorolt, s emiatt még konzervatív képviselők is panaszkodtak, mint például Franklin Bouillon vagy De Kerguezec. (De Kerguezec a tengerészeti költségvetés előadója, Franklin Bouillon a Külügyi Bizottság elnöke volt.)⁵

— A katonai és politikai elitéltek amnesztiája (állítólag kb. 70 000 személy). Végül, a dolgozók igen nagy figyelemmel kísérték minden olyan eseményt, ami Franciaországtól távol történt. Lépten-nyomon kifejezésre juttatták szolidaritásukat a forradalmi Oroszországgal. Tiltakoztak a szövetségesek szovjetellenes intervenciója ellen. Követelték a francia csapatok visszavonását, amelyek szégyent hoznak a francia republikánus hagyományokra. A háborús kormányok által tudatosan felszított sovinizmus ellenére — melyet a francia kormány továbbra is felhasznált — 1919-ben a proletár internacionalizmusnak valóságos reneszánsza volt tapasztalható Franciaországban, s a dolgozók eltökélt szándéka volt az orosz, majd pedig a magyar forradalom megvédése.

1917-ben a tömegek tele voltak dühvel és gyűlölettel a gyilkosok és a tehetetlenek iránt. Tudták, hogy a munkások és parasztok kizsákmányolók érdekében pusztítják egymást, és 1919-ben a tömegeken közömbösség lett úrrá. A katonák haza akartak menni.

De az álmok valóra válásának módja még nem volt — és nem is lehetett — világos. Franciaországban ekkor még nem létezett igazi munkáspárt.

⁵ Lásd A képviselőház évkönyvei, 108. b. köt. — Az 1919. június 10–11–13–17-i üléseken több olyan interpellációt vitattak meg, amelyek a kormány külpolitikájával, főként az Oroszországgal szemben folytatott politikájával és Odesszának a francia csapatok által történt kiürítésével voltak kapcsolatban. Az interpelláló képviselők között szerepelt Marcel Cachin és de Kerguezec, a tengerészeti költségvetés előadója és a keleti hadsereggel foglalkozó parlamenti bizottság tagja. De Kerguezec közvetlenül a lázongások előtt meglátogatta a hajóhadnak a Fekete-tengeren állomásozó egységeit, s ez tette különösen értékesé nyilvánítását.

III. Ideológiai zűrzavar. A munkásszervezetek elméleti és gyakorlati gyöngesége

A szakmai szervezet, az Általános Munkásszövetség — CGT (Confédération Générale du Travail) — felső vezetését a reformisták ragadták magukhoz, akik 1914 óta tevékenyen együttműködtek a burzsoáziával, hogy félrevezessék és igába hajtsák a munkásosztályt. L. Jouhaux szerepe különösen tipikus volt ebből a szempontból. Állandóan azon mesterkedett, hogy a forradalmi áramlatot eltérítse a konkrét akcióktól. Ezért a kormány kitüntetésekkel és kedvezményekkel jutalmazta. Ez a helyzet zűrzavart szült, és fékezte a munkások cselekvését.

A Francia Szocialista Párt még nem szakította meg kapcsolatait a II. Internacionáléval. A vezetés nem volt egységes. Egy erős opportunistáramlat Renaudelt követte. Longuet-t és Blumot centristáknak tartották. Cachin erős egyénisége ebben az időszakban jelentős szerepet játszott.⁶

A Francia Szocialista Párt részt vett a II. Internacionálé 1919. február 3–10. között tartott berni konferenciáján. A konferencia szövegeit és határozatait az „Humanité” közölte.

Ezt az oportunizmust súlyosbította, hogy az 1913-ban választott parlamenti frakció a vezető szervezetben túlsúlyban volt.

Ez volt az oka annak, hogy az „Humanité”-ban csak nagy késéssel jelent meg az a levél, amely meghívja a munkáspártokat a Kommunista Internacionálé megalakítására összehívott moszkvai kongresszusra. Moszkvában a francia szocialistákat egyetlen küldött sem képviselte (két francia — Jacques Sadoul és Guilbeaux — meghívottként vett részt a moszkvai kongresszuson).⁷

⁶ Az 1918. július 28-i országos tanácskozás után a kisebbségek kerekedtek felül. Elítéltek minden szovjetellenes beavatkozást, míg Renaudel olyan határozati javaslatot nyújtott be, amely elismerte az intervenció hasznosságát. 1918. szeptember 13-án Renaudel lemondott az „Humanité” politikai igazgatójának tisztjéről. Az országos kongresszust 1918. október 6. és 9. közt tartották Párizsban. A volt kisebbségek határozati javaslatát fogadták el 1528 szavazattal, szemben a volt többségek 1212 szavazatával és a centristák 181 szavazatával.

Az elfogadott határozatnak igen nagy jelentősége van. Elítélte a szociálsovinizmust, az osztály-együttműködést, a polgári kormányokban való részvételt, valamint azt az akciót, amelyet Franciaország és szövetségesei Oroszországban a forradalom ellen folytatnak. Azonkívül a párt késznek nyilatkozott arra, hogy részt vegyen egy nemzetközi kongresszuson. Nem sokkal a kongresszus után Frossard (a későbbi áruló) lett a párt főtitkára és Marcel Cachin az „Humanité” főszerkesztője.

⁷ Ezzel kapcsolatban hivatkoznunk kell arra az értékelésre, melyet Lenin a centristákra vonatkozóan a burzsoá demokráciáról és a proletariátus diktatúrájáról a Kommunista Internacionálé moszkvai alakuló kongresszusán (1919. március 2–6.) beterjesztett tézisekben adott. Lásd *Lenin Művei*. 28. köt. 481–499. old.

Csak a tömegek nyomására, aleszerelt katonák fokozatos hazatérése után alakult meg a III. Internacionáléhoz való csatlakozást előkészítő bizottság.⁸ (Érdekes adalékokat szolgáltat erre vonatkozólag főtitkárunk, Maurice Thorez „A nép fia” című önéletrajzának „Az ébredés” című első fejezete.) (Magyar Könyvbarátok 1950.)

A fent említettek és különösen az ideológiai gyöngeség jutott ki-fejezésre abban, hogy a munkásság képtelen volt akcióit végigvinni, s ezzel magyarázható, hogy — jöllehet megértették a magyar forradalom és Szovjet-Oroszország támogatásának szükségességét — elégtelen volt a reális segítség ahhoz, hogy valóban befolyásolja az eseményeket. Nyilvánvaló volt, hogy a győztes és katonailag mindenható szövetségesek nem hajlandók megtérni Európa szívében egy proletár-államot. Amit nem tudnak megtenni Oroszország ellen, az — mind stratégiai és katonai, mind pedig politikai okokból — elég könnyen sikerült nekik Magyarország ellen.

IV. A magyar forradalom szerepe a francia munkásmozgásban 1919-ben

Mit tudtak a francia dolgozók a magyar forradalomról abban az időpontban, amikor az események lezajlottak?

Magyarország a franciák tudatában két történelmi realitáshoz kapcsolódik. Az egyik 1848 emléke és azok a nagy küzdelmek, amelyeket a magyar nép a Habsburg-uralom alól való felszabadulásáért folytatott.⁹ De tudták azt is — többé-kevésbé tanulták az iskolában —, hogy a magyar arisztokrácia bizonyos kompromisszumot kötött az osztrák udvarral, ahol nagy befolyásra tett szert, s hogy a magyar főurak maguk is kegyetlenül elnyomják a többi nemzetiséget. A másik realitás az, hogy a köztudatban élt Magyarország némi felelőssége a nemrég befejeződött háborúért (hiszen a békekonferencián a szövetségesek egyik törekvése éppen az volt, hogy a felelősséget kizárólag Németországra és szövetségeseire hárítsák), míg a csehek, románok, szerbek — mint a Habsburg-uralom áldozatai — igen népszerűek voltak. Azonkívül a háború alatt titkos szerződéseket kötöttek ezekkel.

⁸ A „Cahiers du Communisme” 1959 márciusi számának melléklete a Kommunista Internacionálé megszületésének 40. évfordulója alkalmából jelent meg. Ez a kiadvány tartalmazza az erre az időszakra vonatkozó főbb adatokat. 40-e Anniversaire de la fondation de l'Internationale Communiste. Première Congrès. Moscou, 2-6. mars 1919. (Documents) Paris [1959.]. Cahiers du Communisme.

⁹ Ezeket az emlékeket 1956-ban a jobboldali francia sajtó a „Populaire”-tól a „Figaro”-ig az ellenforradalom támogatására cinikusan kihasználta.

Mindez igen zavarosan élt az emberek tudatában. A „Petit Journal”, a „Populaire”, valamint az „Humanité” olvasói közül csak igen kevesen emlékeztek Közép-Európa valóságos történetére s azokra a határookra, amelyek különböző népcsoportokat többé-kevésbé mesterségesen választottak el egymástól.

1918 őszén, az ellenségeskedések befejeződését követő mámorban, a francia közvélemény — meglehetősen válogatás nélkül — örült mindannak, ami hozzájárult az ellenséges seregek vereségéhez. A német, a csehszlovák, az osztrák és a magyar köztársaság kikiáltásának Franciaországban kettős optikája volt. Megerősítette a Németország és osztrák szövetségesre fölött aratott teljes győzelmet. Az önkényuralkodók helyébe parlamentek léptek, amelyek többé-kevésbé az angliai és franciaországi parlament mintáját követték. Ezt nagy haladásnak tekintették, s valóban az is lehetett volna.

Ennélfogva, amikor híre érkezett annak, hogy gróf Károlyi Mihály liberális kormánya helyett tanácskormány vette át a hatalmat, fel lehetett tételezni, hogy az új kormányt különösebb nehézség nélkül elismerik. Károlyi Mihály miniszterelnök úgy adta át a hatalmat a munkások és parasztok tanácsainak, hogy nyíltan felhívta a világ proletárjait, védjék meg Magyarországot a szövetségesek területi követeléseivel szemben. Ezt a felhívást március 22-én megismételte a Forradalmi Kormányzótanács, amely arra kéri Csehország, Románia, Szerbia és Horvátország munkásait és parasztjait, hogy segítsék a magyaroknak a mágánusok és földesurak ellen vívott harcát azzal, hogy a maguk országában felkelnek az uralkodó osztályok ellen.¹⁰

Kun Béla kormánya mind a jobb-, mind a baloldali franciák számára a szovjetek hatalmának európai kiterjesztését jelentette; a világforradalom egyik sikere — így mondták. Az „Humanité” 1919. június 30-án közölte a Tanácsköztársaság Végrehajtó Tanácsának¹¹ egyik nyilatkozatát, amely teljesen félreérthetetlen: „A Végrehajtó Tanács elhatározta, hogy ezentúl minden kímélet nélkül gyakorolja a proletariátus diktatúráját, és ha kell, vérbe fojt minden ellenforradalmi üzelmet.” Röviddel ezután közölt azonban az „Humanité” egy másik cikket, amelynek címe: „Kun Béla a terror ellen.”

A forradalmi Magyarország védelme ettől fogva gyakorlatilag egybekapcsolódott Szovjet-Oroszország védelmével, és nem lenne he-

¹⁰ 1919. május 1. — „A vöröskatona nem proletár testvérei ellen, hanem a Népszövetség tőkései ellen harcol. Semmisítsék meg a tőkét, hogy romjaiból felépítsük a világ kommunista társadalmát.” Az „Illustration” háborús albuma, II. köt. 1197. old. (A budapesti május 1. jelszavai, fényképekkel.)

¹¹ Helyesen: Szövetséges Központi Intéző Bizottság. — (szerk.)

lyes ezt a két kérdést különválasztani. A legöntudatosabb francia munkások azt tartották, hogy az Oroszországnak nyújtott segítséggel közvetve Magyarországot és saját magukat is segítik. Gyakran a Párizsi Kommünhöz hasonlították Magyarországot, a szövetségesek működését pedig a „versailles-iakéhoz”. Ezek a hasonlatok mutatják, mennyire azonosították magukat elvtársaikkal. A helyes osztályöntudat arra készítette a francia munkásokat, hogy mindenképpen keressék az utakat és módokat, amelyek gátolják a szövetségesek és a francia kormány politikáját.

Ahhoz, hogy Magyarország érdekében cselekedni lehessen, mozgósítani kellett a közvéleményt, s ezért vitathatatlan erőfeszítések történtek a közvélemény tájékoztatására, nevezetesen az „Humanité”-ban¹², továbbá a „Vie Ouvrière”-ben, a CGT hetilapjában. Az „Humanité”-ban több hónapon át csaknem naponta jelentek meg Magyarországgal kapcsolatos cikkek. Olykor ezek csak kommentár nélküli közlemények, távirati tudósítások, de elég gyakran vezércikkek, amelyek politikai problémákkal foglalkoztak:

– A Magyar Forradalom okai. (1919. április 6. 3. old.)

– A kommunizmus Magyarországon. (1919. június 2. 3. old.)

Vagy a nemzetközi helyzettel foglalkoztak, s ez esetben bíralták a francia kormány reakciós politikáját:

– A magyarországi tanácsok és a szövetségesek politikája. (1919. március 25. 3. old.)

– D. Renoult: Smuts lépett Mangin helyére. (1919. április 3. 3. old.)

– Még egyszer Franchet D’Esperey. A szövetségesek beavatkozása a magyar nép ellen. (1919. április 26. 3. old.)

Az is előfordult, hogy a burzsoá sajtóban bőségesen terjesztett rágalmakkal szemben az „Humanité” ellentámadásba ment át. Az „Humanité” nem úgy válaszolt a rágalmakra, hogy mindent tagadott, nem habozott megmondani, hogy nem tudhat mindenről, ami történik, de emlékezetébe idézte a burzsoáziának, hogy ő sem tudta megcsinálni a maga 1789-es forradalmát terror nélkül. Ugy érvelt, hogy leleplezte a finnországi fehérterrort¹³, s kimutatta, hogy Oroszországban és Magyarországon a lakosság milyen rétegei érdekében gyakorolják a proletariátus diktatúráját.

A tájékoztatás szemléltetést igyekezett fokozni a proletár szolidaritás érzését az olvasókban, és óvni akarta őket a hazafiaskodó sovi-

¹² Az „Humanité” főszerkesztője Marcel Cachin volt.

¹³ Lásd L’Humanité, 1919. április 8.

nizmustól, amelyet cinikusan kiaknáztak az imperialista háború idején, 1919-ben pedig különösen Magyarország ellen próbálták felhasználni. „Az antant Magyarországra uszította három védencét: a csehek, a szerbeket és a románokat.”¹⁴

„A szakszervezeti vezetők megütköztek azon, hogy Kun Béla, bár támogatásukat kéri, főként a szocialista párt aktívájához fordul, és elsősorban azokhoz, akik, mint ő, Oroszországból tértek vissza... A szakszervezeti vezetők minden válságos pillanatban megpróbálták leváltani Kun Bélát.”¹⁵

Ez a tájékoztatás félénk és hézagos volt, s láthatóan zavarba jött, amikor a kereskedelem, a kisüzemek és a föld államosítását kellett megmagyaráznia.¹⁶

De ez a tájékoztatás olyan nagyfokú optimizmusról tett tanúságot, amelyet negyven év múltán meg kell magyarázni, amelynek okait fel kell tárni, mert általános jelenség volt. Az „Humanité” közölte azt a táviratot, amelyet Gorkij a magyar kommunista köztársasághoz intézett: „Új élet virrad ránk, példátokat rövidesen az egész világ követni fogja.”¹⁷

1919 tavaszán néhány értelmiségi – Henri Barbusse, Raymond Lefebvre, Paul Vaillant-Couturier – kezdeményezésére megalakult a „Clarté”-csoport, melynek hamarosan számos vidéki és külföldi szekciója lett. A csoport havonta megjelenő folyóiratával akart hatni a közvéleményre. (A folyóirat munkatársai között olyan híres nevek szerepelnek, mint Anatole France, Einstein, Romain Rolland, Albert Mathiez, John dos Passos vagy N. Krupszkaja.) Konferenciákat és vitákat szerveztek. A csoport tagjai mélységesen antimilitaristák voltak, és egy olyan helyzet kialakulását akarták elősegíteni, amelyben az emberiség megszabadul a kizsákmányolástól és a háborútól.

Barbusse májusban, amikor bejelentette a „Clarté”-csoport megalakulását, így írt: „Annak a roppant népi erőnek, amely most a porondra lép, ma nincs már szüksége senkire ahhoz, hogy lerázza bilincseit.”¹⁸ A csoport akciója hozzájárult a pacifista és antifasiszta erők újabb csoportosulásának előkészítéséhez, s felkeltette az érdeklődést és rokonszenvet Oroszország iránt.

Barbusse így határozta meg a „Clarté” szerepét: „A »Clarté«-csoport azt tűzte ki céljául, hogy harcot szervezzon a tudatlanság és

¹⁴ Ugyanott, 1919. április 26.

¹⁵ Ugyanott, 1919. augusztus 5.

¹⁶ Lásd ugyanott, 1919. április 9., április 28.

¹⁷ L'Humanité, 1919. április 2.

¹⁸ Ugyanott, 1919. május 10.

azok ellen, akik azt céltudatosan fenn akarják tartani. A csoport nem politikai és nemzeti befolyásnak köszöni létrejöttét. Független és internacionalista, őszintén és mélységesen emberi."

Az alapszabályok 1. pontja: „A csoport korlátlan időtartamra alakul, lényegében olyan egyetemes egyesülés, amelynek teljes címe: »Az intellektuális egység ligája az internacionalizmus diadaláért«, amelyet azonban röviden »Clarté«-csoportnak neveznek."¹⁹

De csodálkozhatunk-e ezen, amikor az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt VIII. kongresszusa így üdvözölte a magyar forradalmi kormányt: „Kongresszusunk meg van győződve róla, hogy nincs már messze az az idő, amikor a kommunizmus az egész világon győzedelmeskedni fog. Oroszország munkásosztálya minden erejével segítségére fog sietni. Az egész világ proletariátusa feszült figyelemmel kíséri további harcokat, és nem fogja megengedni az imperialistáknak, hogy kezet emeljenek az új Tanácsköztársaságra."²⁰

Lenin pedig a „Pravda"-ban 1919. május 27-én a magyar munkásokhoz intézett üdvözlésében ezt írta: „Alig több mint két hónapja áll fenn Magyarországon a Tanács hatalom, de szervezettség tekintetében a magyar proletariátus, úgy látszik, már túltett rajtunk."²¹ Lenin hangsúlyozta: „... az osztályharc a tőke uralmának megdöntése után ... nem tűnik el..., hanem csak formáit változtatja és sok tekintetben még elkeseredettebbé válik".²²

Néhány hétig tehát abban az illúzióban ringattuk magunkat, hogy a magyarok többet és jobbat végeztek, mint az oroszok. Az „Humanité" közölte Böhm népbiztos nyilatkozatát: „Oroszország csak 513 üzemet államosított egy év alatt, Magyarország pedig több mint 1000-et államosított négy hét alatt.. Szemben Oroszországgal, itt a termelés napról napra emelkedik, ami a technikai ismeretek teljesebb kihasználásának és a jobb munkafegyelemnek köszönhető."²³

Szerencsére az „Humanité" ugyanabban a számban közölte Leninnek egy dekrétumát a föld nacionalizálásáról és a szovjeteknek a parasztokhoz való viszonyáról, hogy óvjon minden túlzott sietségtől és minden kényszertől.

Egyébként Marcel Cachinnak az 1919 márciusi képviselőházi vita során elhangzott szavai helyes képet nyújtanak az akkori közhangulatról:

¹⁹ Fénysugár a mélységben, Clarté kiad., 1920.

²⁰ Lenin Művei. 29. köt. Szikra 1953. 194. old.

²¹ Ugyanott, 393. old.

²² Ugyanott, 395–396. old.

²³ L'Humanité, 1919. április 22.

„Jelenleg a francia kormány hadiállapotban van az orosz forradalommal...

Ime, a szociális forradalom világszerte kirobbant...

Közép-Európa lassanként követi őket a forradalom útján. Tegnap Magyarországon jött létre ugyanolyan jellegű hatalom, mint Oroszországban. Holnap ilyen hatalmat fognak létrehozni az Oroszországgal szomszédos összes népek, és azok a remények, amelyeket önök ezekbe helyeztek, szerte fognak foszlani.

Most maga Németország is a forradalmi szocializmus felé halad. A Rajnától az Uralig egész Európa azokra hallgat, akik a régi tőkés és imperialista társadalom forradalmi átalakulását akarják.

*Most a szociális forradalomé a szó.*²⁴

De ki fogja végrehajtani ezt a szociális forradalmat és hogyan?

Az 1919-es esztendő megmutatta, hogy a végrehajtás egyik fő akadálya az, hogy a francia munkásosztályban igen mély a szociáldemokrata befolyás. Ez a befolyás progresszív és pozitív volt a XIX. század második felében, most azonban negatívvá és mélységesen kártékonyvá vált. Így 1919-ben volt az optimizmusnak egy forrása, amelyet az események nem igazoltak: a francia szocialisták akkoriban szinte képtelenek voltak felismerni, milyen nagy, lényegbeli különbség van a bolsevik proletárállam és a katasztrófa után létrejött, szociáldemokraták által vezetett köztársaságok között. A csehszlovákiai helyzetet például Němec, prágai képviselő, a következőképpen ecsegette. Körvonalazta a Csehszlovák Köztársaság szocialista jövőjét, és miután igen elnézően nyilatkozott a cseh területi követelésekről, kijelentette: „Megkaptuk vagy meg fogjuk kapni mindazt, amit egy erőszakos forradalom adhatott volna nekünk. Ez az oka annak, hogy a bolsevizmusnak, illetve annak, amit általában ezzel a névvel jelölnek, nálunk nincsen olyan sikere, mint szomszédainknál. Nincs rá szükségünk, mert az erőszak semmivel többet nem hozhatna nekünk, mint amit a törvényesség biztosít számunkra.” Befejezésül hangsúlyozza: „A Csehszlovák Köztársaság későn született meg, de szocialista köztársaság lesz.”²⁵

Ilyen módon, amikor július végén a román hadsereg küszöbönálló budapesti bevonulása folytán Kun Bélának át kellett adnia a hatalmat, és Peidl Gyula lépett a helyébe, ezt a francia munkásosztály nem tekintette azonnal a szocializmus bukásának, mert azt hitték, hogy a kormány „őszinte szocialistákból és a munkásosztály bizalmi

²⁴ A képviselőház évkönyvei, 108. köt. 1919. március 24-i ülés, 1297. old.

²⁵ L'Humanité, 1929. május 20.

embereiből áll... nem fogja feláldozni a lényeges vívmányokat: a tanácsrendszert, a nagyüzemek államosítását.”²⁶

Tudjuk, mi történt a valóságban. Az „Humanité” augusztus 6-án közölte az összes szocialista rendeletek hatályon kívül helyezését, és azt, hogy Budapestre „4000 szövetséges katona érkezett, hogy »lehetővé tegye« a kormánynak koalíciós kormánnyá való átalakítását” — Párizs és London hónapokkal ezelőtti kiadott utasításainak megfelelően. Augusztus 7-én közölte, hogy Budapest a katonaság kezén van, 8-án pedig azt, hogy az ellenforradalom győzedelmeskedett.

De azért még mindig felhasználták a régi receptet, amelynek az volt a lényege, hogy liberálisokat vagy úgynevezett baloldali férfiakat helyeztek előtérbe, hogy így csillapítsák le a nyugtalan tömegeket, s amikor a nép fiai már leszereltek és hazatértek otthonukba — a legreakciósabb erők kezére játszották a hatalmat.

A francia közvélemény meg volt győződve arról, hogy a proletárforradalom győzelme nem küszöbön álló ugyan, de a legtöbb európai országban biztosra vehető. Éppen ezért Franciaországban az 1919. május 1. előkészítésével kapcsolatos megbeszéléseken a különböző szervezetekben a francia munkások reménységei és váramozásai ilyen szavakban jutott kifejezésre: „Igen, a küszöbönálló május 1-én az összes testületek dolgozói kinyilvánítják megingathatatlan elhatározásukat, hogy széttörik súlyos bilincseiket, és új társadalmi rendet építenek fel a recsegő-ropogó, megrendült, régi tőkés társadalom romjain.”²⁷

Különböző formájú akciók voltak. Ellentét a vezetők álforradalmisággal takart reformista és a tagság harcossága között. (A CGT vezetői reformisták, a szocialista párt vezetői centristák voltak.)

A dolgozók nem ingadoztak osztálykötelességüket illetően. Úgy érezték, részben felelősek Magyarorszáért, amelyet körülzártak a románok, a csehek és a szerbek, akiknek a szövetségesek szállítanak fegyvert. Tudták, milyen szerepe volt a francia vezérkarnak; értesültek arról, hogy két francia hadosztály is van Magyarországon: a 76. és a 11. hadosztály, megerősítve egy gyarmati ezreddel, mintegy 18 000 lövész. Ezt M. de Kerguezec jobboldali képviselő elmondta a Parlamentben, 1919. június 11-én²⁸ abban a vitában, amelyet az intervenciós politika robbantott ki, valamint az az izgalom, melyet az újabb odesszai partraszállásról és a Fekete-tengeri flottában kitört

²⁶ Ugyanott, 1919. augusztus 4.

²⁷ Vie Ouvrière, 1919. április 30. 1. old.

²⁸ Lásd A képviselőház évkönyvei, 108. köt. 1919. június 11-i 2. ülés, 2316. old.

lázadásról szóló hírek okoztak. A francia dolgozók kétségtelenül szertettek volna segítséget nyújtani a „veszélyben levő” magyar forradalomnak. Az 1919. január 1-i „Humanité”-ban Marcel Cachin jutatta kifejezésre kívánságait: „Proletariátusunk leghőbb óhaja, hogy véglegesen megszilárduljanak és győzedelmeskedjenek azok a munkás- és parasztkormányok, amelyek közelünkben megragadták a hatalmat, hogy megvalósítsák közös eszményüket.”²⁹

Mi történt e lelkes újévi üdvözet után?

Különböző munkásakciók zajlottak le a magyar forradalom támogatására. Néhány jellemző mozzanat:

A háború utáni első május elsejét 24 órás általános munkabeszüntetéssel ünnepelték, amelyet felvonulások, gyűlések, nagygyűlések kísértek Párizsban és a nagy vidéki városokban. Egyöntetű volt az az elhatározás, hogy május elseje a franciaországi proletárerők nagy-szerű seregszemléje legyen, s ezért minden szervezet kiadta jelszavait. Ehhez csatlakoztak az országos jelszavak. Azokkal szemben, akik azt kívánták, hogy május elseje csak a napi követelések jegyében folyjon le, a CGT felhívása³⁰ merőben politikai követeléseket is tartalmazott. Fő pontjai:

- Tiltakozás az ellenforradalmi fegyveres intervenció ellen.
- Teljes leszerelés.
- Amnesztia a politikai elítélteknek.

A szocialista pártnak és a Szajnai Szövetségnek a szocialistákhoz intézett felhívásából még tisztább képet alkothatunk magunknak. Néhány részlet ezekből:

*A szocialista párt felhívása 1919. május 1-re a francia munkásokhoz többek között a következőket tartalmazza:*³¹

„A szocialista párt valamennyi, a háború által meggyötört és tönkretett nép számára tisztességes és annexió nélküli békét követel...

Ismét üdvözli a munkásforradalmat. Ünnepelesen kijelenti, hogy nem engedi eltiporni magát a tőkés kormányok Szent Szövetségétől. Az oroszországi és magyarországi katonai intervenció ellen a leg-erélyesebb akcióra szólítja a dolgozókat. Felhívja őket arra, hogy követeljék a blokád megszüntetését, s azoknak a francia csapatoknak azonnali visszavonását, amelyeknek a forradalmi országokban a reakciós csendőrség becstelen szerepét kell betölteniük.”

²⁹ L'Humanité, 1919. január 1. Vezércikk.

³⁰ Lásd Vie Ouvrière, 1919. április 30.

³¹ Lásd L'Humanité, 1919. április 30. és május 1.

A szövetség azzal zárja felhívását, hogy a proletariátusnak tüntetnie kell „az imperializmus és az oroszországi, németországi és magyarországi fegyveres intervenció ellen és a szocialista forradalomért”.

Május elsejének a megünneplése még sokatmondóbb volt. A tömegek az Internacionálét és a 17-esek³² híres dalát énekeltek. Heves összeütközésekre került sor a rendőrséggel, de a katonák kerültek az összetűzéseket, kitértek előlük. A nagygyűlések határozatai felhívták a figyelmet az „imperialista” béke veszélyeire, és az összes behívottak leszerelését követelték.

A vasutasok kongresszusán³³ a jelszavak világosan tanúskodtak a reformista áramlatról. A szakszervezetben nem politizáltak, de egy erős kisebbség (108 538 szemben 136 670-nel) leplezte Jouhaux-nak a burzsoáziával való szövetségét.. (Lásd a „Vie Ouvrière”-ben „A jó lakáj bizonyítványa” című cikket 1919. május 14-én, amelyben Gaston Monmousseau kifejezi a világ forradalmáraival való „hatékonyabb szolidaritásra” irányuló óhajt.)

Monmousseau ezt mondta a kongresszusnak: „...A világ kongresszusunkra függeszti tekintetét. Meg kell mondanunk a népnek, mit akarunk tenni... Hamarosan *nem szabad lennie egyetlen vonatnak sem, amely ellenforradalmi csapatokat szállít...*”

Befejezésül Monmousseau bejelentett egy napirendi pontot, amelyben az ellen tiltakozott, hogy csapatokat küldjenek Oroszországba, Magyarországra és Lengyelországba, követelte a nyolcórás munkanapot, a vasutak államosítását, a szakítást a kapitalizmus valamennyi szervével, a teljes szakszervezeti szabadságot stb., és megbízta a Vasutas Szövetség kongresszusi küldötteit azzal, hogy „vessék fel az általános sztrájk kérdését a reakciós és ellenforradalmi rendszerrel szemben, késznek nyilatkozva a forradalom útjára lépett testvéreink megvalósító akciójának támogatására”.³⁴

Május elseje³⁵ és a szocialisták képviselőházi interpellációja után valóságos sztrájkhullám indul meg, mely nemcsak a munkások és alkalmazottak anyagi nehézségeit fejezte ki, hanem politikai elégedetlenségüket és a kormány külpolitikájának helytelenítését is. Ebben részt vettek az északi és a Pas de Calais-i bányászok, a roueni szövő-

³² Arról az ezredről van szó, amelyik az 1907. évi nagy sztrájkok idején nem volt hajlandó a délvideki szőlőmunkásokra tüzet nyitni.

³³ Lásd L'Humanité, 1919. május 17.

³⁴ Vie Ouvrière, 1919. május 14.

³⁵ A május 1-re vonatkozó adatokat az „Humanité” 1919. május 2-i „Vie Ouvrière” 1919. május 7-i számából és a képviselőházi vitákból merítettük.

munkások és a vasasok (Párizsban 200 000), a nagy áruházak, a bankok dolgozói, a Hivatalos Közlöny nyomdászai, a Vegyipari Művek 80 000 munkása. Ez volt a párizsi közlekedési alkalmazottak egyik leghosszabb sztrájkja. Az 1919. évi sztrájkolók számát több mint egy millióra becsülik. A nagygyűléseken, a munkaközvetítő hivatalokban megszavazott határozatok híven tükrözik a dolgozók hangulatát. Nem bíztak többé a szakszervezeti vezetőkben, s főleg Jouhaux-ban, valamint a II. Internacionálé posványába süllyedt szocialistákban. Olyan indítványok, mint a bresti és a Le Havre-i dokkmunkásoké, köntörfalazás nélkül kifejezték ezt a bizalmatlanságot és azt az elhatározást, hogy határozottabb, az aktuális szükségleteknek megfelelőbb akciót folytassanak mind nemzeti, mind nemzetközi síkon.

A sztrájk harmadik hetében, a Vasmunkások Országos Bizottsága a Szakszervezeti Tanács egybehívását kérte, hogy tovább folytassa az akciót: „Ez az akció magában foglalja az egyidejűleg érdekelt iparágak általános sztrájkját (amely a munkásosztály lényeges fegyvere), követeli a gyors és teljes leszerelést, a lemondást minden katonai beavatkozásról Oroszországban és Magyarországon, valamint a teljes amnesztiát az összes polgári és katonai bíróságok áldozatainak, akiket kérlelhetetlen és embertelen bírák igaztalanul sújtottak.”³⁶

Végül, július elején, a következő szavakkal jelentették be a „Vie Ouvrière” július 16-i különszámát. Ez a szám „összefoglalja azokat az okokat, amelyek mindenütt arra készítetik a munkásokat, hogy védelmezzék az új Szent Szövetség által veszélyeztetett orosz és magyar forradalmat.”³⁷

Igen nagy a jelentősége azoknak a körülményeknek is, amelyek Franciaországban július 21-én az akkor újjáalakított Szakszervezeti Internacionálé tüntetésének a kudarcát előidézték.

Ezzel kapcsolatban vidéken is, Párizsban is számos előkészítő gyűlést tartottak, és a munkaközvetítő helyeken határozottan forradalmi és nemzetközi jelszavak hallatszottak.

A Brestben július 19-én összegyűlt szakszervezetek által elfogadott határozat ezekkel a szavakkal fejeződik be: „Éljen a forradalmi sztrájk! Éljen a moszkvai, III. Internacionálé!”³⁸ A Le Havre-i szakszervezeti szövetség bizottsága a 21-i kudarc után igen szigorú megrovásban részesíti az illetékeseket.

³⁶ Vie Ouvrière, 1919. június 25.

³⁷ Ugyanott, 1919. július 2.

³⁸ Ugyanott, 1919. július 23.

Az „Humanité” hangja megváltozott és példányszáma szakadatlanul nőtt. Ebből arra következtethetünk, hogy a lap egyre világosabban fejezte ki a szocialista párt forradalmi baloldalának az álláspontját, és hogy ez a baloldal erősödött a munkásosztályon belül.

Természetesen meg kell említenünk másfajta lépéseket is, amelyeknek a történetét még ezután kell megírni, a Wilsonhoz menesztett CGT küldöttséget; a Clemenceau-hoz menesztett CGT küldöttséget (1919. május 30.) a különböző jelszavakat, például azokat, amelyeket május 25-én adtak ki a Mur des Fédérés³⁹ előtt és mindazokat, amelyeket a vidék nagy harci készülődése hatott át.

A „fekete-tengeri lázadók” akciója és az az egész kampány, amelyet ezek az események megindítottak, tovább fokozták a harcot, s drámai módon juttatták kifejezésre, hogy a nép minden támogatást megtagad a szűkkörű bizottságban, a képviselőház, a szenátus, de főleg az ország hozzájárulása nélkül elhatározott ellenforradalmi akcióktól.

Éppen azért, az utolsó pillanatban egy opportunista mesterkedés – egy képviselőházi vita ürügyén, amelyben a kormányt a drágaság kérdésében leszavazták (amelyben Jouhaux-nak döntő szerepe volt) – a július 21-re lelkesen előkészített sztrájk és a tüntetések elhalasztását idézte elő. Így nem sikerült az az erőpróba, amely a kormányt kényszeríteni akarta a francia munkások életszínvonalának javítására, a teljes leszerelésre és a forradalmi országokkal (Oroszország, Magyarország) szemben követett politika megváltoztatására. Ekkor az 1919. július 23-i „Vie Ouvrière” kifejezésre juttatja mélységes csalódottságát, a vezetők, kiváltképpen Léon Jouhaux iránt érzett dühét és megvetését. Az egyszerű aktivisták azt vetették Jouhaux szemére, hogy közömbös a munkások olyan igazi problémáival szemben, mint „az orosz forradalom és a többi veszélyben forgó munkásforradalmak védelme”. „Szinleg elégtételt szolgáltatott nekünk, s azt remélte, hogy ígéretekkkel kiszúrhatja a szemünket”, „1914 augusztusa óta nem bízunk benne, és ma a békében, mint tegnap a háború idején, olyan férfinak tekintjük, aki képtelen kifejezni a francia dolgozók igazi gondolatait, képtelen és méltatlan azokat tettekre váltani. Aki együttműködött a kormány háborús politikájával, az örökre meg van kötve, meg van bilincselve.”⁴⁰ Ugyanabban a számban egy másik cikk igen határozottan és világosan teszi fel a kérdést: „Vajon a levesestál olyan nagy-e, hogy a szakszervezeti vezetők belefussadnak?”

³⁹ A Pére Lachaise temető fala, amely előtt a kommünárokat lemészárolták. – (Ford.)

⁴⁰ Vie Ouvrière, 1919. július 23.

De ez a figyelemre méltó harciasság 1919 nyara után lelohad, anélkül, hogy kitűzött céljait elérte volna. A francia dolgozók augusztusban nagyobb megrázkódtatások nélkül veszik tudomásul Kun Béla bukását,⁴¹ s nem is tudják nyomban felmérni ennek minden következményét. A továbbiak során azután az „Humanité” jelenti az ellenforradalom „diadalát”.⁴² Marcel Cachin a luzerni szocialista kongresszuson két határozati javaslatot terjesztett be, melyek teljesen plátóiak maradtak, mert nem követte őket a dolgozó tömegek egyetemes akciója.⁴³

Ily módon 1919-ben egyre fokozódott az ellentmondás a francia proletariátus forradalmi akarata és a szakszervezeti vezetők között. Ennek próbaköve kétségtelenül az orosz és a magyar forradalommal kapcsolatban elfoglalt álláspont volt. Az összes jelek arra mutattak, hogy a helyzet roppant gyorsan érlelődik. Míg az 1919. április 20–21–22-i kongresszuson (lásd az „Humanité” beszámolóit), 757 szótöbbséggel 270 szavazat ellenében úgy döntöttek, hogy megmaradnak a II. Internacionálé keretein belül – ami arra mutat, hogy a francia szocialistákat még erős szálak fűzték a II. Internacionáléhoz – a népi akciók hatására létrehoztak egy bizottságot „a III. Internacionáléhoz való csatlakozás” előkészítése céljából. Ugyancsak a nép nyomására változott meg a helyzet a szocialista párton belül: 1920 februárjában a strassbourgi kongresszus megszavazta a II. Internacionáléval való szakítást. Valóban a munkásosztály nyomásának tudható be ez a meglepő változás (4330 szavazat a szakítás mellett, 337 ellene). Végül a Tours-i kongresszus szentesítette a régi szocialista párt felbomlását és életre hívta a Francia Kommunista Pártot, amely csatlakozott a Kommunista Internacionáléhoz.

Ez figyelemre méltó példája annak, milyen mélyreható változásokat idézhet elő a tömegek akciója.

Ezek az egyenetlenségek, ellentmondások azonban kedveztek a burzsoázia mesterkedéseinek, s nem csoda, hogy az 1919-es év Franciaországban a munkásosztály sorozatos kudarcaival végződik.⁴⁴ Az 1919 novemberi választásokon egy mélységesen reakciós, „katonai kék” néven ismeretes képviselőház került hatalomra, valamint egy

⁴¹ Lásd L'Humanité, 1919. augusztus 4.

⁴² Lásd L'Humanité, 1919. augusztus 8.

⁴³ A Nemzeti Bizottság megbízta a vasmunkások szövetségét, hogy azonnal hívassák össze a szövetségközi kartellt, s indítsanak meg egy olyan együttes akciót, amely nagy arányainál fogva visszaszorítja a társadalom maradi, visszahúzó erőit. (Vie Ouvrière, 1919. június 25.)

⁴⁴ Mindamelllett figyelembe kell venni, hogy megszavazták a nyolcórás munkaidőt elrendelő törvényt, de hosszú évek teltek el, amíg a törvényt valóban alkalmazták.

olyan kormány, mely a tőkés nagyburzsoázia érdekeinek hű kiszolgálója volt. Ez a kormány el volt szánva arra, hogy eltiporja saját munkásosztályát, s ugyanakkor nem mondott le arról a reményről, hogy szétzúzza Szovjet-Oroszországot.

De ez egyúttal az az időszak is volt, amikor a francia munkásosztály — melynek akciói 1919-ben kudarcba fulladtak — heves harcaiban megtalálta a jövő útját. Felismerte, hogy két dologra van feltétlenül szükség:

Egy igazi francia munkáspártra. S bár ez néhány hónap alatt kialakult, mégis a tanulóévek hosszú sorára volt szüksége ahhoz, hogy megszabaduljon a múlt embereitől és szokásaitól, és olyan párttá váljon, amely méltó a „kommunista” névre.

Felismerte, hogy szüksége van a bolsevik elvtársak elméleti és gyakorlati segítségére, akik — jóllehet meg kellett küzdeniük a polgárháború és a külháború irtózatos nehézségeivel, majd pedig a szocializmus építése során felvetődő gigászi feladatokkal — nem mulasztották el kötelességük teljesítését, s 1920 és 1943 között a Kommunista Internacionálé keretében a testvérpárt, de az idősebb testvérpárt szerepét töltötték be.

Ma már jobban felmérhető, milyen csekélynek tűnhet az a segítség, amelyet 1919-ben a francia munkásosztály a magyar forradalomnak és mindenekelőtt az orosz forradalomnak nyújthatott.

De a francia munkásosztály akkor, a győzelem eufóriájában, egy erősen központosított polgári állammal került szembe, olyan állammal, mely Európa legerősebb hadseregére támaszkodott, s amely ügyesen azt az illúziót keltette, hogy minden probléma megoldható a legyőzöttek rovására.

Franciaországban valóban kicsiny volt azoknak a száma, akik a mozgalmat szervezték, és 800 000 ember még katona volt. De, hogy a harc nem emelkedhetett magasabb szintre, annak feltehetően a francia munkásmozgalomban uralkodó ideológiai zűrzavar volt a fő oka. Ekkor még nem fejeződött be teljesen a differenciálódás a burzsoá parlamenti keretek között fejlődő reformista szocializmus és a társadalmi szerkezetnek radikális megváltoztatására, a proletariátus diktatúrájára törekvő irányzat között. Az az elméleti tisztázódás, amely a Kommunista Internacionálé kongresszusain előterjesztett lenini téziseknek köszönhető, még távolról sem érezte hatását Franciaországban. S a polgári demokrácia, amely óriási haladást jelen-

tett akkor, amikor szétzúzta a régi feudális világot, ebben az időben már negatív szerepet játszott. Egyébként nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy még ma is, a XX. század derekán, két világháború után, azután, hogy az emberiségnek csaknem a fele a szocializmus táborába tartozik, sok dolgozó tudatában élnek még olyan illúziók, hogy a polgári demokrácia egymagában képes megjavítani a kizsákmányolt tömegek helyzetét.

Munkásosztályunknak egyik vitathatatlan érdeme, hogy az imperialista háború befejeztével és egy olyan időszakban, amikor továbbra is szemérmetlenül táplálták benne a győzelem büszkesége folytán még jobban fellángoló sovinizmust, újra meg tudta találni saját osztályharcos hagyományait s köztük a proletár internacionalizmus hagyományait. S ezt a hagyományt — amint azt gyakran hangsúlyozza Maurice Thorez — mindenkor egyesíteni tudta egy olyan hazafiság legmagasabb követelményeivel, amely nem téveszti össze a nemzet sorsát a hatalmon levő osztály ideiglenes érdekeivel.

1919-ben a francia munkásosztály annak az Internacionálénak a hangjainál, amely a mi talajunkból nőtt ki, a kommünből nőtt ki, a végigvitt osztályharc országából nőtt ki — ahogy Marx Franciaországot jellemezte —, újra megtalálhatta azt a szent elvet, amelynek cserbenhagyása a munkást övének megtagadásához, és minden szocialistát az áruláshoz visz. A Francia Kommunista Párt egyik büszkesége az lehet majd egykor az egész világ színe előtt, a történelem színe előtt, hogy mindig a proletár internacionalizmus vezérelte, s a legcsekélyebb engedményt sem tette az opportunizmusnak vagy az opportunistáknak, holott ilyen szempontból a francia munkásosztály tudata nem maradt érintetlen az imperialista ideológiától, az uralkodó nemzet és a kormányzó osztály ideológiájától.⁴⁵

Igy tehát bizonyos mértékben a magyar 1919-es forradalom hősi áldozatainak köszönhető, hogy a francia kommunisták meggyorsíthatták haladásukat, és el tudták vezetni a munkásosztályt az elengedhetetlenül és sürgősen szükséges elmélethez és szervezeti formákhoz.

⁴⁵ Lásd erre vonatkozóan Maurice Thorez zárszavát a Központi Bizottság 1958. október 3-4-én Ivry-ben tartott ülésén. (L'Humanité, 1958. október 5.)

A MAGYARORSZÁGI PROLETÁRFORRADALOM ÉS A KÍNAI NÉP FORRADALMI HARCA

I

Az 1919. évi magyarországi proletárforradalom élénk visszhangra talált Kínában. A magyarországi tanácsok megalakítása és az általuk foganatosított intézkedések hatással voltak a kínai forradalomra.

Az 1914–1918-as imperialista világháború az egész világon forradalmi helyzetet teremtett és a Nagy Októberi Szocialista Forradalom közvetlen hatására világméretű forradalmi válság bontakozott ki. Ez a válság Nyugat- és Közép-Európában az 1918–1921-es években érte el tetőpontját; Keleten pedig, Kínában és Ázsia többi országában valamivel később jelentkezett, azonban annál hosszabb ideig tartott.

Az Októberi Forradalom után kitört Németországban a novemberi forradalom, összeomlott az Osztrák–Magyar Monarchia; a magyarországi szocialista forradalom, az olaszországi, angliai, franciaországi hatalmas sztrájkmozgalmak pedig olyan forradalmi hullámot teremtettek, amely megrázkódtatta az egész világot.

Ezen erőteljes forradalmi hullámverés idején a magyarországi proletárforradalom — amely bátran és közvetlenül, a világon elsőnek vette át a nagy Október tapasztalatait — a bolsevista utat követte és szocialista átalakulást hajtott végre.

Lenin nagyra értékelte a magyar forradalmat, s annak jelentőségét hangsúlyozva, a következőket mondta:

„... a magyar forradalom talán nagyobb szerepet játszik a történelemben, mint az orosz forradalom. Ebben a kultúrált országban figyelembe veszik az orosz forradalom minden tapasztalatát, keményen végrehajtják a szocializálást, és annak következtében, hogy a talaj jobban elő van készítve, tervszerűbben és sikerebben épül a szocializmus.”¹

Lenin utalt a magyar nép viszonylagos magas kulturális színvonalára, s ugyanakkor rámutatott Magyarországnak egy másik fontos sajátosságára is:

¹ Lenin Művei. 29. köt. 325. old.

„... az ipari munkások aránya az egész lakossághoz képest (a mai Magyarországnak 8 millió lakosa van, ebből Budapestnek 1 millió) hasonlíthatatlanul nagyobb...”²

Magyarország erős munkásosztállyal rendelkezett, s a munkástömegek harca az országban forradalmi hagyománnyá vált. Mint a történelemből tudjuk, Magyarországon már 1868-ban életre hívtak szocialista munkásszervezetet, amely részt vett az I. Internacionáléban; az 1871. évi Párizsi Kommun idején a magyar dolgozók tüntetésekkel és munkabeszüntetésekkel reagáltak a párizsi eseményekre. S bár később a magyar proletariátus forradalmi erőinek fejlődését a II. Internacionálé reformistái fékeztek, a munkásosztály mégis leküzdötte a nehézségeket, és továbbra is a forradalmi harc zászlóvivője maradt. Így 1890-ben tömeges május elsejei sztrájkokra és tüntetésekre, 1905-ben pedig — az első oroszországi forradalom visszhangjaként — méreteiben példátlan politikai sztrájkokra és tüntetésekre került sor. 1912-ben a magyar proletariátus a monarchista rendszer ellen irányuló általános politikai sztrájkot kezdeményezett, amely ezután Budapesten barikádharccá fejlődött.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom után, 1918 januárjában, a magyar munkások — Németország és Ausztria munkásosztályával egyidejűleg — sztrájkot kezdeményeztek, tiltakozásképpen a breszt-litovszki béke rabló-feltételei ellen, amelyeket Németország és Ausztria—Magyarország imperialista kormányai terjesztettek Szovjet-Oroszország elé; februárban az adriai-tengeri flotta tengerészei lázadtak fel; júniusban a sztrájkmozgalom mindenfelé tombolt; novemberben³ pedig a magyar nép a proletariátus vezetésével végrehajtotta a burzsoá demokratikus forradalmat. Ugyancsak 1918 novemberében a magyar munkásosztály, az orosz proletariátus példáját követve, megalakította a kommunista pártot. *A Kommunisták Magyarországi Pártja, élén a proletariátus derék harcosával, Kun Bélával, irányította az 1919. évi proletárforradalmat. Lenin erről így szólott:*

„Kun Béla elvtárs — a mi elvtársunk és olyan kommunista, aki Oroszországban teljesen végigjárta a bolsevizmus gyakorlati útját...”⁴

A 40 évvel ezelőtti magyarországi forradalom nagy nemzetközi jelentőségének egyik fontos vonása éppen az volt, hogy igazolta a

² Ugyanott, 393. old.

³ A magyar polgári demokratikus forradalom 1918. október 31-én győzött, a forradalom hullámai vidékre novemberben terjedtek át.

⁴ Lenin Művel. 29. köt. 270–271. old.

marxizmus lényeges tételét: a proletárforradalmak közös törvényszerűségeinek össze kell fonódniuk az adott ország sajátos feltételeivel. A magyarországi forradalom módszerei természetszerűen különböztek az oroszországi módszerektől. De éppen ez a bizonyítéka annak, hogy más országokban más módszerekkel is elérhetők ugyanazok a célok. A szovjetekhez hasonló munkás-paraszthatalom megteremtése, a proletárdiktatúra létrehozása olyan közös törvényszerűség, amelyet bármely országban be kell tartani. Lenin mondotta:

„Magyarország példája döntő lesz a proletártömegek számára, az európai proletariátus és a dolgozó parasztság számára, mert azt bizonyítja, hogy nehéz pillanatokban a szovjethatalmon kívül senki más nem tudja kormányozni az országot.”⁵

Mint ahogy Magyarországon a proletárdiktatúrába való átmenet formája különbözött az oroszországi formától, ugyanúgy, más országokban az oroszországitól és a magyarországitól is eltérő formák lehetnek.

„Épp ezért lesz Magyarország példájának döntő jelentősége.”

Lenin ezen magyarázata a magyar forradalom kérdéséről fontos eszméket tartalmaz arra vonatkozólag, hogy a marxizmus-leninizmus általános igazságait hogyan kell egyesíteni a különböző országok konkrét gyakorlatával.

II

Az 1919-es magyarországi proletárforradalom hatással volt a kínai forradalmi mozgalomra is. A kínai nép már az első perctől kezdve nagy lelkesedéssel szemlélte a magyarországi forradalmi események fejlődését. Kína haladó közéleti tényezői állandóan élénk figyelemmel kísérték a Magyarországra vonatkozó közléseket, a Kun Béla vezetése alatt álló Forradalmi Kormányzótanács különböző intézkedéseit. A sajtóban sok olyan cikk jelent meg, amely kifejezésre juttatta a Tanács-Magyarország iránti lelkes rokonszenvet.

A „Mejzsou Pinglun” című ismert pekingi forradalmi hetilap 1919. április 8-i száma „A jelentősebb külföldi események szemléje” rovatban a következőkre mutatott rá:

„Az antant Magyarországon semleges zóna létesítésére törekszik azért, hogy elejét vegye az oroszországi bolsevikiektől irányított for-

⁵ Ugyanott, 272. old.

radalmi mozgalom nyugat-európai elterjedésének. Azonban mindenki számára ismeretes az is, hogy a bolsevizmus már régen áterjedt Magyarországra. Magyarországon megalakult a tanácskormány, amely bejelentette, hogy »az anyagi javak, a föld méhének kincsei, az ipar, a bankok, a közlekedés közös népi tulajdon lett«. A magyar kormány bejelentette az orosz bolsevikokkal való együttműködését.”

A lap április 13-i száma közölte a magyarországi tanácskormány nyilatkozatát, részletesen ismertette az új magyar kormány forradalmi intézkedéseit, és utalt arra, hogy ez a forradalom „nem fegyveres erővel, hanem a nép együttérzésével győzött”, s a nép támogatását élvezi. A hetilap következő, április 20-i számában pedig arról ír, hogy a magyarországi munkás-paraszt forradalom, ugyanúgy, mint az oroszországi Októberi Forradalom „a politikai történelem felette fontos eseményének” tekintendő.

1919. április 5-én a pekingi „Zsen Pao” című újság közölte a magyar tanácskormány nyilatkozatának teljes szövegét. Június 20-án és 22-én részletes cikkek jelentek meg a lapban „Vörös forradalom Magyarországon” címmel, amelyek ismertették a magyarországi proletárforradalom történetét. Ezekből a cikkekből ismerték meg a kínai olvasók „Kun Bélának, az új külügyminiszternek” politikai pályafutását. A „Zsen Pao” szerint az a hatás, amelyet a magyarországi forradalom gyakorol, világméretű. Az újság a következőkre mutatott rá:

„Ez idő szerint nehéz előre látni, vajon Kun Béla politikáját siker koronázza-e. Mégsem titkolható az a tény, hogy a vörös forradalom hatása a földgolyó minden részére kiterjedt. Hogyha azelőtt a vörös forradalom eszméi csupán Észak-Európában terjedtek el — Oroszországban —, most azonban Közép-Európát kerítik hatalmukba, amely földrajzilag közel fekszik az olyan országokhoz, mint Olaszország, Németország, Franciaország, Svájc stb. Ezen eszméknek a nyugat-európai államokba való fokozatos behatolásával ezek az államok elkerülhetetlenül belekerülnek a forradalom sodrába... A washingtoni sajtó legutóbb közölte, hogy a magyarországi vörös forradalom kitörése után a német szocializmus máris egész Amerikában elterjedt az amerikaiak német származása révén...”

A Sanghajban megjelenő „Zsengheng” című folyóirat első számában⁶ 89 pontban közölte a Magyar Tanácsköztársaság alkotmányának teljes szövegét.

⁶ 1920. március 1-én jelent meg.

A „Pejcsing Takszüe Hszüeseng Zsoukan”⁷ (a pekingi egyetemi hallgatók hetilapja) „Szemle a magyar alkotmányról” címmel szintén behatóan foglalkozott a Magyar Tanácsköztársaság alkotmányával.

A hetilap a magyar alkotmány hat lényeges pontjára mutatott rá: a népek önrendelkezési jogának tiszteletbentartása, függetlenül az államhatároktól; teljes szólás- és sajtószabadság; a munkakényszer és a munkához való jog, a nem dolgozók osztályának felszámolása; a férfiak és nők teljes egyenjogúsága; az egyház és az állam, valamint az iskola és az egyház különválasztása; a titkos diplomácia megszüntetése, a világbékére irányuló törekvések támogatása.

Li Ta-csao elvtárs, a Kínai Kommunista Párt egyik alapítója 1918-ban „A bolsevizmus győzelme”⁸ című ismert cikkében lelkesen üdvözölte az Októberi Forradalmat és a bolsevizmus győzelmét. Bár abban az időben még nem tört ki a magyar proletárforradalom, de már megdöntötték a Habsburgok uralmát Ausztria–Magyarországon. Li Ta-csao elvtárs ezért már ebben a cikkében is megemlékezett a magyar forradalomról, és rámutatott, hogy a szocialista forradalom már e korszak tartalmává vált. Li Ta-csao elvtárs így nyilatkozott:

„A magyarországi, az ausztriai, a németországi és a bulgáriai forradalom, a hollandiai, a svédországi, a spanyolországi forradalmi szociáldemokrata pártok fellépéséről szóló közlemények meggyőztek bennünket arról, hogy a forradalmi viszonyok főbb vonásai azonosak az oroszországgal. Mindenfelé vörös zászló leng, tömegesen létesülnek szakszervezetek. Állítható, hogy ez a forradalom teljesen orosz típusú forradalom, a forradalom XX. századi típusa. Ilyen elemi erővel kitörő áradatnak a mai burzsoá kormányok nem tudnak ellenszegülni, mert a XX. század tömegmozgalma hatalmas, legyőzhetetlen társadalmi erővé vált, amely az emberiség nagy tömegeire támaszkodik.”

Mao Ce-tung, a kínai nép nagy vezére, a „Hsziangcsiang Pinglun” című folyóiratban, amelynek főszerkesztője volt, „A népek nagy összefogása” című cikkében már 1919-ben ismertette a világforradalom helyzetét és az akkori kínai forradalmi mozgalmat, s forrón üdvözölte a magyar forradalmat. A cikkben a következőkre mutat rá:

„A világháború eredményeként a különböző országok népei keserves életkörülményeik miatt hirtelen sokoldalú politikai tevékenységbe kezdtek. Oroszország megdöntötte az arisztokrácia uralmát, eltávolította a gazdagokat, a munkások és parasztok szovjetkormányt

⁷ 1920. január 25-i szám.

⁸ Hszin. Csingnien. V. köt. 5. sz. Megjelent 1918 novemberében.

alakítottak, a vörös zászlók alatt felsorakozó hadsereg Keleten és Nyugaton erőteljes csapásokkal megsemmisítette az ellenséget; s ez az egész világot megrázta. Az antant megrémült. Magyarország felocsudott, Budapesten új típusú munkás-paraszt kormány alakult. A németek, osztrákok és csehek ettől felbátorodva élethalálharcot kezdtek országaikon belül az ellenségeikkel. A Keleten felkavart hullám megindult, és az áradat Nyugat felé rohant. Angliában, Franciaországban, Olaszországban és Amerikában számos nagy sztrájkra került sor; Indiában és Koreában pedig néhány nagyszabású forradalmi megmozdulásra. Forradalmi hangulat ütötte fel a fejét a Nagy Kínai Falon belül, a pohaji öbölben, megkezdődött a »május 4-i mozgalom«. A forradalmi eszme mint győzelmes hadsereg tört délre, átkelve a Sárga-folyón, elérte a Jangce-folyót. A Vangpo- és a Han-folyó völgyében forradalmi lázadások törtek ki, és a forradalmi hullámok elérték a Tungting-tavat s a Mingsuj-folyót is. A hatalmas mozgalomtól ég és föld megújódott. A gonosz sötét erői megfutamodtak.”⁹

Mao Ce-tung elvtárs a „Hsziangcsiang Pinglun” folyóirat külön számaiban A nyugati események szemléje és a Nemzetközi szemle rovatokban részletesen elemezte a világ különböző országainak forradalmi mozgalmait és a nemzetközi helyzetet, s rámutatott, hogy a szocialista forradalom a jövőben feltétlenül győz a világon. Ugyanez év július 21-én, Mao Ce-tung elvtárs „A németek gyászos szerződése” című cikkében írta, hogy Németország számára, ha nem akarja elfogadni az imperialista antant megalázó békefeltételeit, egyetlen kivezető út marad: Oroszország és Magyarország példáját követni és a nagy szocialista forradalmat megvalósítani. Az antant éppen ettől retteg. A forradalmi Oroszország és Magyarország nyíltan ellenállnak az antantnak és az antant eddig még semmit sem tehetett ellenük.

Mao Ce-tung elvtárs az akkori viszonyokból kiindulva következtetett az események további fejlődésére is és ezeket mondta:

„1919 után lesznek még háborúk, azok azonban osztályháborúk lesznek. Az osztályháborúk eredménye a kelet-európai országokban a kommunizmus győzelme lesz.”

Ez negyven évvel ezelőtti következtetés. S ma azt látjuk, amit Mao Ce-tung elvtárs akkor megjósolt: a második világháború eredményeképpen Kelet-Európa országai szocialista államokká váltak, beleértve Magyarországot is.

⁹ Megjelent a „Hsziangcsiang Pinglun” folyóirat 1919. augusztus 4-i számában.

Mao Ce-tung elvtárs 1940 januárjában „Az új demokráciáról” címmel írt munkájában, a negyven év előtti kínai „május 4-i mozgalomról” szólva, szintén említést tett a magyar forradalomról:

„... az akkori kínai forradalmi értelmiség szeme láttára omlottak össze olyan nagy imperialista hatalmak, mint Oroszország, Németország, Ausztria, s gyengültek le a háború következtében olyan nagy imperialista hatalmak, mint Anglia és Franciaország, a kínai forradalmi értelmiség szeme láttára teremtette meg az oroszországi proletariátus a szocialista államot, Németországban, Ausztriában (Magyarországon) és Olaszországban pedig a proletariátus forradalmi megmozdulásai zajlottak le, s mindezek folytán a forradalmi értelmiség újból reménykedni kezdett Kína nemzeti felszabadulásában.”¹⁰

Az az imperialistaellenes hazafias mozgalom, amelyet 1919. május 4-én a pekingi egyetemi hallgatók indítottak el, igen gyorsan országos méretű feudalizmus- és imperializmusellenes, forradalmi tömegmozgalommá vált. Mao Ce-tung elvtárs, a „május 4-i mozgalom” jellegét elemezve, utalt arra, hogy e mozgalom alakulása részint a kínai kapitalista gazdaság további fejlődésével, s az erősödő és számottevő kínai proletariátussal, részint az oroszországi, németországi és magyarországi proletárforradalom hatásával magyarázható. A „május 4-i mozgalom”-tól kezdődően a kínai munkásosztály megjelent a politikai harcok színterén és Kínában széles körben terjedt a marxizmus–leninizmus; a „május 4-i mozgalom” mind ideológiailag, mind káderek tekintetében előkészítette a Kínai Kommunista Párt megalakulását, amire 1921-ben került sor.

Az 1919. évi „május 4-i mozgalom” után a kínai forradalmi mozgalom történetében gyökeres fordulat következett be: a „május 4-i mozgalom”-ig a kínai polgári demokratikus forradalom a polgári demokratikus forradalmak régi típusához tartozott, melyet a burzsoázia vezetett és a régi típusú polgári demokratikus világforradalom egy része volt. A „május 4-i mozgalom” jelentkezése után azonban a kínai forradalom az új típusú, a proletariátus által vezetett polgári demokratikus forradalomhoz tartozott, és az általános forradalmi frontban a proletár-szocialista világforradalom egy részét alkotta. Mao Ce-tung elvtárs utalt arra, hogy a „május 4-i mozgalom” akkor a proletár világforradalom része volt, mert a „május 4-i mozgalom” válasz volt a világforradalom, az orosz forradalom, Lenin hívására.

¹⁰ Mao Ce-tung Válogatott művei. Szikra 1954. 3. köt. 274–275. old.

Mindebből világosan látható az 1919. évi forradalmi „május 4-i mozgalom” kapcsolata a Nagy Októberi Szocialista Forradalommal és az 1919. évi magyar proletárforradalommal.

III

Az 1919. évi magyarországi szocialista forradalmat az imperialisták fegyveres intervenciója vérbefojtotta. A világimperializmus ugyanis soha nem mulasztotta el a kedvező alkalmat, hogy elfojtsa a forradalmi harcot és megsemmisítse a munkásosztály forradalmi vívmányait. A munkásosztály forradalmának ügye azonban mindinkább erősödik és terjed. A szovjet nép is győzött az imperialisták katonai intervenciója felett, és megvédelmezte az Októberi Forradalomban kiharcolt vívmányokat. Bár negyven évvel ezelőtt a magyar forradalmat leverték, Magyarország 1945-ben a szovjet hadsereg segítségével újra visszanyerte szabadságát, és hamarosan megalakult a Magyar Népköztársaság. A magyar nép sikeresen építi a szocializmust, és nagy eredményeket ér el az ipari és a mezőgazdasági termelés, valamint a kultúra és a művelődés területén.

Az agresszív imperialista erők, amelyek a szocialista országok fejlődése és erőinek összefogása miatt halálos rettegésben élnek, Magyarországon provokációs aknamunkát kezdtek, amely 1956-ban ellenforradalmi összeesküvésben robbant ki. Mégis – hála a múlt forradalmi harcaiban felhalmozott tapasztalatoknak – a magyar munkásosztály felismerte az imperialistákban rejtőző halálos elleniséget és a Szovjetunió segítségével hősi harcba indult, szétzúzta az ellenforradalmi restaurációs aknamunkát, megvédelmezte a Magyar Népköztársaságot és szocialista vívmányait. Az ellenforradalmi összeesküvés leverése után pedig a Magyar Szocialista Munkáspárt és a forradalmi munkás-paraszt kormány vezetésével gyorsan helyreállította a gazdasági élet rendjét, s lelkesítő eredményeket ért el az iparban, a mezőgazdaságban és a kulturális építőmunkában.

A kínai nép forradalma, ugyanúgy, mint a magyar forradalom, hosszú küzdelem után győzött. Az amerikai imperialisták azonban ma is megszállva tartják Tajvant – amely kínai terület. A magyar és a kínai nép nemcsak a szocializmus építése terén harcol együtt, hanem – mivel a múltban is és a jelenben is közös tapasztalatokra tett szert az imperializmus ellen vívott harcban – most is egyforma éberséget tanúsít a közös ellenség ellen folytatott küzdelemben.

Negyven évvel ezelőtt a magyar dolgozók a Tanácsköztársaság megteremtése és védelmezése során igazolták dicső forradalmi hagyományait, és magasra emelték a marxizmus—leninizmus hatalmas, vörös lobogóját. Napjainkban pedig bátran és önfeláldozóan fáradoznak a proletárdiktatúra megszilárdításán, a szocialista építőmunka ütemének meggyorsításán és a Szovjetunió vezette szocialista tábor egységének erősítésén.

Negyven évvel ezelőtt a kínai nép a dolgozó magyar nép hősies forradalmi harcát ünnepelte, ez idő szerint pedig a magyar nép alkotó munkájának eredményein lelkesedik, és elszánt harcot folytat mindannyiunk közös ügyéért: a kommunizmusért.

A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG LÉTREJÖTTÉNEK ÉS HARCAINAK VISSZHANGJA LENGYEL FÖLDÖN

A Magyar Tanácsköztársaság létrejötte időben egybeesik a lengyelországi forradalmi mozgalom 1918–1919 fordulóján bekövetkezett viharos fejlődésének első szakaszával. E fejlődést létrehozta a Nagy Októberi Szocialista Forradalom által elindított forradalmi harc, valamint a Németországban és az Osztrák–Magyar Monarchiában kitört forradalom, ami azután lehetővé tette a független Lengyelország helyreállítását. A lengyel néptömegek forradalmi hangulata legszembetűnőbben a tanácsmozgalom rendkívül gyors elterjedésében nyilvánult meg. A tanácsok – csaknem egész Lengyelországban – fontos politikai tényezővé váltak.

Ilyen körülmények között a magát „munkás- és parasztkormány”-nak nevező Moraczewski-kormány, az uralkodó osztályok hatalmának megszilárdítása céljából kiírt képviselőválasztások előestéjén, minden ellenállás nélkül átadta helyét a nyíltan burzsoá Paderewski-kormánynak. Ez a kormány az imperialista antantra támaszkodva, a keleti német hadsereg junker-hakatisztái¹ parancsnokságával egyetértésben lázas előkészületeket tett Szovjet-Oroszország megtámadására. Egyidejűleg az ostromállapotról szóló népellenes dekrétum segítségével – amelyet a Moraczewski-kormány adott ki – könnyörtelen harcot indított a néptömegek forradalmi mozgalma ellen, és elsősorban a tanácsmozgalom elfojtására törekedett.

A Paderewski-kormány politikájával elégedetlen dolgozó tömegek nagyszabású megmozdulása volt a munkásküldöttek tanácsainak irányításával lezajlott általános tiltakozó sztrájk, amely Varsóban február 7-én, másutt a burzsoá szejm megnyitásával egybeeső időpontokban tört ki. A lengyel tömegek forradalmi hangulatát erősen

¹ A lengyel királyságból kiszakított és Poroszországhoz csatolt „Ostmark” terület lengyel lakosságának elnémetesítésére törekvő nacionalista mozgalom. E mozgalmat az alapítók: Hansemann, Kennemann és Tiedmann nevének kezdőbetűiről nevezték el. – (Szerk.)

befolyásolták a Németországban lezajlott forradalmi események, mindenekelőtt pedig a Magyar Tanácsköztársaság megalakulása.

A Központi Tanácsok II. ülésén — amelyen a Lengyel Szocialista Párt küldöttei is részt vettek — egyhangúlag elhatározták, hogy március 12–13-ára általános sztrájkot hirdetnek. A sztrájkot azonban a szocialista párt végrehajtó bizottsága úgyszólván az utolsó pillanatban megakadályozta. Ugyanis hallani sem akart arról, hogy a munkásküldöttek tanácsai képviselőinek részvételével béketárgyalásokat kezdjenek Szovjet-Oroszországgal, habár a lengyel burzsoá kormány fegyveres akciója Wilno elfoglalására akkor már el is kezdődött. A sztrájk ennek következtében megghiúsult. Helyenként azonban — így pl. a dąbrowai szénmedencében — véres összeütközésekre került sor az odavezényelt csendőrség, katonaság és rendőrség, valamint a munkások között. Az összeütközések során a szocialista párt által szervezett népi milíciát is lefegyverezték és szétkergették.

Lenin 1919. március 19-én az OK(b)P kongresszusán a magyar-, német- és lengyelországi forradalmi mozgalom fejlődéséről szólva, hangsúlyozta azok általános törvényszerűségeit, valamint a nemzeti viszonyokból adódó sajátosságait. Megállapította, hogy a lengyel forradalmi mozgalom, az oroszországihoz hasonlóan, a proletárdiktatúra felé halad, de egyben figyelmeztetett is: „... még nem adtak ki olyan dekrétumot, amely elrendelné, hogy minden országnak a bolsevik forradalmi kalendárium szerint kell élnie, de ha kiadtak volna is, azt nem hajtanák végre.”² Lenin különleges elővigyázatosságra intette a lengyel kommunistákat a nemzetiségi kérdésben.

Lenin Kun Bélához intézett 1919. március 23-i szikratáviratában kifejtette, szükség van tényleges biztosítékra arra vonatkozólag, hogy a szociáldemokraták elismerték a proletárdiktatúrát, nehogy az új kormány egyszerűen szociáláruló kormány legyen, és egyúttal hozzáfűzte:

„Teljesen kétségtelen, hogy a magyar forradalom sajátos feltételei között hibás lenne a mi orosz taktikánk minden részletében való pusztá utánzása.”³

A fiatal kommunista párt — bár a nemzetiségi kérdésben nem volt mentes a szektás nézetektől — már akkor kereste a lengyel viszonyoknak megfelelő taktikát.

Ugyanebben az időben Lengyelország Kommunista Munkáspártjá-

² Lenin Művei. 29. köt. 169. old.

³ Ugyanott, 225. old.

nak képviselője a Munkásküldöttek Varsói Tanácsának ülésén első ízben vetette fel a Lengyel Tanácsköztársaság jelszavának gondolatát, a tanácsok világhatalmának általános jelszava helyett. A kommunista párt I. pártértekezletének valamivel korábbi (1919 februári) határozatai — bár a lengyelországi forradalom sorsát a győzelmes orosz, valamint a Németországban, Magyarországon és más szomszédos országokban kitört forradalomhoz kötötték — nyomatékosan hangsúlyozták a forradalom belső hajtóerőinek jelentőségét. Az egyik határozat „a lengyel nép szabadsága ellen elkövetett merénylet”-ként bélyegezte meg a lengyel burzsoázia üzelmeit a Szovjet-Litvánia, -Belorusszija, -Ukrajna és -Oroszország elleni hadjárat idején.⁴ Ezt a gondolatot fejtette ki később — miután Magyarországon győzött a proletárdiktatúra — Adolf Warski, Lengyelország Kommunista Munkáspártjának vezetője, a „Nowe Społeczeństwo” című legális lapban. Rámutatott arra a történelmi összefüggésre, amely Lengyelország sorsa és a nemzetközi forradalom ügye között fennáll, és kiemelte a varsói vörös ezred „Mazóvia átkos földjéről, a varsói pincék poklából kikerült” lengyel katonáinak önfeláldozó részvételét az oroszországi szocialista forradalom védelmében vívott harcokban. Warski párhuzamot vont az orosz, illetve magyarországi tanácskormány és a Moraczewski-kormány tevékenysége között, s kifejtette, hogy ez az állítólagos „munkás-paraszt kormány” az oka annak, hogy Lengyelország belevetette magát az antant-imperializmus és a nép érdekeivel ellentétben álló, az imperialista Oroszország helyreállítására irányuló, szovjetellenes intervenció szakadékába, amely „a független és szabad Lengyelország vesztét jelenti, hacsak — tette hozzá Warski — magában Lengyelországban és a környező államokban nem jönnek létre tanácsköztársaságok, nem jönnek létre proletárdiktatúrák.”⁵

Ilyen légkörben — amelyet Warski találóan jellemez fenti cikkében — a magyarországi hírek felvillanyozóan hatottak. A Magyar Tanácsköztársaság létrejötte Lengyelország tőszomszédságában élénk visszhangra talált a lengyel dolgozók körében, akik beigazolódottnak látták Lengyelország Kommunista Munkáspártjának tézisé: Lengyelországot olyan országok gyűrűje veszi körül, amelyekben terjed a forradalom.

⁴ Lásd Beszámoló a Lengyel Kommunista Munkáspárt párttanácsának üléséről, Varsó 1919.

⁵ A. Warski: Wybór pism i przemówień. (Válogatott írások és beszédek.) 2. köt. KiW (Könyv és tudomány kiadó), 1958. 11–46. old.

A dąbrowai szénmedencében, közvetlenül a bányászok 1919. március 20-án véget ért bérsztrájkját követően napirendre került egy újabb sztrájk gondolata, amelyet az ostromállapot elleni tiltakozásként és a Magyar Tanácsköztársasággal való szolidaritás jegyében akartak megtartani. Ezt bizonyítja a Felső-Szilézia kerületi parancsnokság március 31-i jelentése, amely Tarnowski ezredest, a szénmedence katonai parancsnokát idézi: „A szénmedencében újabb sztrájkot készítenek elő abból az alkalomból, hogy Magyarországon kikiáltották a proletárdiktatúrát. A sztrájk célja megdőnteni a Paderewski-kormányt és megnyitni a határokat, hogy minden kommunista egyesülhessen.”⁶ A jelentés ismerteti a sztrájk célját is: „A kommunisták követelik a forradalmi Oroszország elleni hadműveletek beszüntetését és a német, orosz, valamint lengyel proletárok egyesülését a burzsoázia elleni harcra, proletár kormányok megalakítására.”⁷ A jelentések beszámolnak arról, hogy a szénmedencében harci csoportok alakulnak, az 1905. évek mintájára.

Lublin város rendőrsége 1919. április 16-án a kommunista befolyás növekedését jelenti: „Ha nem lépünk fel erélyesen a kommunista mozgalom ellen, az a közeljövőben félelmetes méreteket ölthet.” A jelentésben említés történik arról is, hogy a Lengyel Szocialista Párt nem tudja megakadályozni a kommunisták akcióit és a szocialisták, „ha a kommunisták valamelyik komolyabb kezdeményezését siker koronázza ... csoportosan lépnek át a kommunistákhoz”.⁸ A jelentés közli, hogy a nacionalista Nemzeti Munkásszövetség befolyása alatt álló munkások körében is terjednek a radikális eszmék.

A Hadügyminisztérium jelentései a mezőgazdasági munkások és kisparasztok erősödő forradalmi megmozdulásairól adnak hírt, elsősorban Lublin, Kielce és Tarnobrzeg vidékén. A március 23-i jelentés – amely szerint Nisko járásban is terjed a kommunista mozgalom – megállapítja: „Gyakran kerül sor összetűzőzésekre a csendőrség és a tömegek között – áldozatok is vannak, sebesültek és halottak. Az agitációt elsősorban az Oroszországból hazatértek folytatják.”⁹

⁶ AAN, Prot. RM, Komunikaty inf. i rozkazy. (A Tudományos Akadémia irattára, a Minisztertanács jegyzőkönyvei. Közlemények, tájékoztatók és rendeletek.) Rkt 49. 1. köt. A krakkói helyőrségparancsnokság 1919. március 23-i jelentése.

⁷ Ugyanott. A krakkói helyőrségparancsnokság 1919. március 30-i jelentése. – A lublini helyőrségparancsnokság március 26-i jelentésében beszámol a március 23-i lublini gyűlésről, amelyen a dąbrowai szénmedence négy küldöttje vett részt. Kijelentették, hogy a felső-sziléziai munkásokkal egyetértésben cselekszenek és hogy „sok fegyver van hirtokukban”.

⁸ Biblioteka KUL (Katolikus Népi Egyetem könyvtára), Stecki archívum RKP 583. A lublini városi rendőrség 1919. április 16-i jelentése.

⁹ AAN, Prot. RM (A Tudományos Akadémia irattára, a Minisztertanács jegyzőkönyvei.) A Hadügyminisztérium 1919. március 24-i tájékoztató politikai jelentése.

A március 30-i jelentés arról számol be, hogy Ostrowiecben több ezres tömeg lefegyverezte a vasútőrséget és elfoglalta a pályaudvart. „Sebesültek és halottak vannak. A helyzet fenyegető.”¹⁰

A jelentések számot adnak tömeges szökésekről és a szejm által március 7-én jóváhagyott sorozásokkal szemben tanúsított ellenállásról is. Így pl. március 24-én a csendőrség Izbicában fegyvert használt a tömeg ellen, amikor az megkísérelte egy szökevény letartóztatását megakadályozni. Krasnystawban a szökevények megtámadtak egy csendőrijárórt.¹¹

1919. április 1-én sztrájkba léptek a vasúti műhelytelepek dolgozói Varsó és Lublin vasúti gócpontokban. Lublinban általános együttérzési sztrájk is volt és összeütközésekre került sor a fogház előtt. Ennek folyamán az őrséget lefegyverezték, és kiszabadították a politikai foglyokat. Sztrájkoltak a varsói hadiüzemek munkásai is, többek között azért, hogy a munkásküldöttek tanácsait ismerjék el a munkásosztály képviselőiként. Március 28-án több órás sztrájkba léptek a varsói Elektromos Művek dolgozói.¹² A vasutasok és a hadiüzemek munkásainak sztrájkjai a szovjetellenes háború idején nagy nyugtalanságot keltettek az uralkodó körökben.

A néptömegek forradalmi aktivitásának fokozódását S. Wojciehowski belügyminiszter is beismerte az ostromállapotról szóló dekrétum megindokolása során, amelynek hatályát április 1-ével kiterjesztették az egész volt királyság területére. Kijelentette: „A legutóbbi magyarországi események nem maradtak hatás nélkül a közhangulatra, a kommunisták felforgató tevékenysége megsokszorozódott.”¹³ Tudtul adta továbbá, hogy betiltják az összes kommunista lapokat, a szabad ég alatti gyűléseket és bevezetik a rögtönítélő bíraskodást.

A Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása a tanácsok tevékenységének újabb felélénküléséhez vezetett, annak ellenére, hogy az ostromállapot ürügyével egyre gyakrabban alkalmaztak megtorló intézkedéseket a tanácsok és elsősorban azok forradalmi elemei ellen. A WBK¹⁴ 1919. április 23-i jelentésében beszámol a lengyel burzsoázia sikereiről a Szovjet-Oroszország elleni háborúban (Wilno elfoglalása),

¹⁰ Ugyanott. A kielcei helyőrségparancsnokság 1919. március 24-i jelentése.

¹¹ Lásd ugyanott. A lublini helyőrségparancsnokság 1919. március 24-i jelentése. – Hasonló összetűzésekre került sor a rzeszovi körzetből származó jelentések szerint Makówban és más helységeken.

¹² AAN, Prot. RM 6. köt.

¹³ AZHP (a Párttörténeti Intézet irattára), a Varsói Távirati Iroda 1919. április 23-i jelentése.

¹⁴ – Warszawskie Biuro Korespondencyjne – Varsói Távirati Iroda.

valamint arról, hogy a Haller-hadsereg első egységei Franciaországból Lengyelországba érkeztek és a déli fronton kerültek bevetésre, majd megjegyzi: „A tömegek radikalizálódása nagy arányokban és gyors ütemben megy végbe. Bizonyos új szervek jutnak szóhoz, megszilárdítják tekintélyüket. Ezek közé tartoznak elsősorban a Munkásküldöttek Tanácsai, amelyek, úgy látszik, továbbra is fennmaradnak, mint a társadalmi mechanizmus egyik állandó tényezője.”¹⁵

A Magyar Tanácsköztársaság megalakulásának a munkásosztályra gyakorolt felvillanyozó és lelkesítő hatása tükröződött a Munkásküldöttek Tanácsainak plenáris ülésein hozott számos határozatban. A főváros 50 000 munkását képviselő Munkásküldöttek Varsói Tanácsa március 24-i ülésén egyhangúlag elfogadott határozata a következőképpen szól (a határozatot egyhangúlag hozták, habár a szocialista párt vezetőinek tudniuk kellett, hogy az megbélyegezését jelenti annak az imperialista, antantra támaszkodó, szovjetellenes, háborús politikának, amelyet a Lengyel Szocialista Párt a valóságban a szemben támogatott):

„A Munkásküldöttek Varsói Tanácsa mint Lengyelország fővárosa proletariátusának képviselője, nagy örömmel üdvözi a forradalom győzelmét és a munkás-, paraszt-, katonaküldöttek tanácskormányának megalakulását Magyarországon. A Varsói Munkásküldöttek Tanácsa testvéri üdvözlét és a proletár szolidaritás kifejezését küldi a forradalmi munkáskormányának Budapestre. Varsó és egész Lengyelország proletariátusa feszült figyelemmel kíséri a hős magyar munkások harcát a ragadozó imperialista koalíció és saját kapitalistáik és mágánásaik ellen és a magyar testvéreknek további győzelmeket kíván a munkásforradalom eszméiért vívott harcban.”¹⁶

A szénmedence munkásküldötteinek tanácsa szótöbbséggel elfogadott határozatában (a szocialista párt küldöttei tartózkodtak a szavazástól) „forró üdvözlét küldi a Magyar Tanácsköztársaságnak és Magyarország proletariátusának, amely átvette a hatalmat, hogy megvalósítsa Magyarországon a szocializmust, majd a kommunizmust, és harcban áll az oroszországi Szovjet Köztársaság, valamint minden ország forradalmi proletariátusával együtt, az egész világ burzsoáziája ellen”.¹⁷

¹⁵ H. Biczi: RDR w Polsce w latach 1918–1919. (Munkásküldöttek tanácsai Lengyelországban 1918–1919-ben.) Moszkva 1934. 185. old.

¹⁶ AIML (Nemzetközi Lenin Intézet irattára), Moszkva. Jegyzőkönyvek a Varsói Munkásküldöttek Tanácsának üléseiről, 21 (78) KPP gyűjtemény 7. köt. Mikrofilm a Párttörténeti Intézet irattárában.

¹⁷ S. Kryzka: Lubelska RDR. (A Lublini Munkásküldöttek Tanácsa.) Lublin 1957. 72–73. old.

A Lublini Munkásküldöttek Tanácsa 1919. április 4-i határozatában testvéri üdvözlét küldi Magyarország győzelmes proletariátusának és a következőket állapítja meg: „Abban az időben, amikor a nemzetközi ellenforradalom szervezkedik, s előkészületeket tesz a harcoló munkásosztállyal való leszámolásra, a Magyar Tanácsköztársaság megalakulása, a győzelmes szocializmus második központjának létrejötte, újabb ösztönzés a proletariátus számára a további harcra.”¹⁸

A Lengyel Kommunista Munkáspárt — amely lelkesen fogadta a Magyar Tanácsköztársaság megalakulását, és annak védelmében harcra hívta fel a lengyel népet —, minthogy abban az időben már alig rendelkezett legális sajtóval, az illegális felhívások és kiadványok egész sorában méltatta a magyar proletárforradalom jelentőségét.

A kommunista párt kiadványaiban és sajtójában kiemelte, hogy a magyar proletariátus győzelme békés úton, fegyveres felkelés nélkül valósult meg, s a békés fejlődést a forradalom első szakaszában, a baloldali szocialisták és a kommunisták egyesülése tette lehetővé. Így pl. a Lublinban legálisan megjelenő kommunista „Prawda” 1919 március–áprilisi száma ezeket írja: „A magyar munkásosztály úgy került uralomra, hogy a radikális demokrata elemek önként átadták a hatalmat, miután kénytelenek voltak belátni: nem tudják tovább kormányozni az új magyar államot. A magyar fordulat új lapot nyitott meg a történelemben.”¹⁹

A kommunista sajtó beszámolt arról az alkotó munkáról, amelylyel a Tanácsköztársaság a magyar nép szocialista fejlődését segítette elő. Hírt adott a fiatal magyar Vörös Hadseregnek az imperialista intervenció ellen vívott harcairól és a lengyelek részvételéről ezekben a harcokban. A kommunista párt — noha figyelmét elsősorban a lengyel burzsoázia szovjet-belorussziai, litvániai és ukrainai intervenciója elleni harcra összpontosította — egyúttal a Magyar Tanácsköztársaság védelmére is mozgósította a tömegeket.

Lengyelország Kommunista Munkáspártja Központi Bizottságának március 31-i, „Proletárdiktátúra Magyarországon” című kiáltványa leszögezi: „Az orosz forradalom legragyogóbb igazolása a magyar proletárdiktátúra. Az oroszországi szovjetkormány, a nemzetközi proletariátus legfőbb támasza, Szovjet-Magyarországban találja meg első szövetségését.”²⁰ A kiáltvány rámutat arra, hogy a lengyel és

¹⁸ Sztandar Komunizmu, 1919. március–április, 1. sz.

¹⁹ Prawda (Lublin), 1919. március 30.

²⁰ AZHP odezwy KPRP 1919.

az antant-burzsóázia Lengyelországot faltűrő kosként akarja felhasználni a forradalmi Oroszország ellen, továbbá, hogy a magyar proletárdiktatúrának harcra kell serkentenie a lengyel munkásokat is.

„A magyar proletárforradalom hősi időszakáról” — amikor a magyar nép, válaszként a román és cseh imperialisták intervenciójára, fegyvert fogott a szocialista haza védelmében, és vele együtt hadba szálltak az orosz, osztrák és lengyel zászlóalj katonái is — számol be a kommunista párt budapesti csoportjának Lengyelországban is terjesztett „A magyar és a bajor forradalom szól ma hozzatok” című kiáltványa. A kiáltvány harcra szólítja fel a lengyel proletariátust azok ellen, akik szuronyokkal akarják vérbe fojtani a lengyel, magyar és orosz forradalmat.²¹

A „Sztandar Kommunizmu” című lap 1919 március–áprilisi száma vezércikkben foglalkozik a magyar proletárforradalommal, amely — szerinte — az oroszországi forradalom szükségszerű következménye és folytatása. Rámutat az antant Szovjet-Magyarország elleni intervenciók készülődéseire, és elítéli a lengyel birtokos osztályt, amely segítséget nyújt a Magyarországról menekülő földbirtokosoknak és kapitalistáknak. „Krakkóban a parancsnokságon már tömegével találkozunk ilyen burzsóá szökevényekkel, akik katonai egységeket akarnak alakítani a magyar forradalom leverésére — írja a „Sztandar”. — Így a burzsóá Lengyelország patrónusává és pártfogójává válik az egész nemzetközi huligán-bandának, a cári kormány visszaállítására törekvő orosz feketeszázaknak, a magyar ellenforradalmároknak, akik meg akarják dönteni a fiatal proletárdiktatúrát.”²²

A lap beszámol a magyar forradalom visszhangjáról Lengyelországban és más országokban, hírt ad az 1919. március 23-án Bécsben megtartott nagy kommunista katonagyűlésről, amelyen a lengyelországi küldött is felszólalt, valamint a kelet-galíciai forradalmárok tevékenységéről, a drohobyczi fegyveres felkelésről (április 14–15-én), Kałusz olajmunkásainak megmozdulásairól, amelyeket a nacionalista ukrán kormány véres kézzel elfojtott. Petljura kormánya — írja a „Sztandar” — parancsot adott a munkástanácsok felosztatására, de katonasága a felkelők oldalára áll. Podhajcéban, Kałuszban, Rohatynban, Brzeżanyban, Złoczowban nagygyűléseket

²¹ Lásd ugyanott.

²² Sztandar Kommunizmu, 1919 március–április. I. sz.

tartanak, és kommunista tüntetések vannak. A tanácsok magukhoz ragadják a hatalmat és Tanácsköztársaságot követelnek.”²³

A „Sztandar” egy másik cikke – amely elítéli Lengyelországnak a forradalmi Oroszország ellen folytatott háborúját – rámutat arra, hogy „az antant a magyar munkások elleni közös akcióra, Budapest és más magyar városok közös megszállására szólítja fel a lengyel hadsereget”, és leszögezi, hogy „ezt a háborút a lengyel városok és falvak népe a polgárháborúra való felhívásnak tekintené”.²⁴

A lengyel burzsoá kormányok – noha figyelmüket lekötötte a Litván, Belorusz, Ukrán és Orosz Tanácsköztársaság ellen viselt háború – kezdettől fogva bekapcsolódtak a Magyar Tanácsköztársaság ellen irányuló közvetett intervencióba. A lengyel uralkodó osztályok álláspontját a magyarországi fordulattal kapcsolatban – a különböző burzsoá csoportok felfogásában mutatkozó árnyalati eltérések ellenére – elég hűen juttatja kifejezésre a párizsi lengyel követség tanácsosának 1919. április 20-án kelt titkos irata; eszerint „a szervezett német–oroszbolsevizmus áradata, különösen a budapesti események következtében, Nyugat-Európa határaihoz közeledik”, „Odessza kapitulációja, a bolsevizmus győzelme Bajorországban és Magyarországon nagy veszélyt jelent, amely megsemmisíti az antant győzelmének gyümölcseit”. A követségi tanácsos megállapítja, hogy Lengyelország és délen Románia „védőfalat alkotnak, amelyen eddig megtörték a bolsevizmus hullámai”. Javasolja katonai missziók kicserélését a két ország között, lengyel–román katonai szövetséget sürget, követeli, hogy Lengyelország és Románia közös határa minél hosszabb legyen, valamint „az ukrán–magyar ék elleni közös akciót” indítványozza, mert a bolsevikok észak-kelet felől egyesülhetnek a magyar Vörös Hadsereggel.²⁵

Nem sokban különbözik ettől a Lengyel Szocialista Párt álláspontja, amelyet a krakkói „Naprzód” „A magyarországi fordulat és az antant” című cikkében fogalmaztak meg. A cikk óva inti az antantot attól, hogy a német kormányt felhasználja a bolsevizmus elleni harcra, aminek fejében Felső-Szilézia, Nyugat-Pomeránia és Gdansk megmaradna Németország birtokában, mert ez azt jelentené, hogy „az ördögöt a Belzebubbba akarják kikergetni”. Csak egy lehe-

²³ Ugyanott.

²⁴ Ugyanott.

²⁵ Lásd AMSZ (a Külügyminisztérium irattára), KNP (Lengyel Nemzeti Bizottságok), II. rész, 10. köt.

tőség van a bolsevik áradat megfékezésére — írja a „Naprzód” —, Lengyelország minél gyorsabb és minél hatékonyabb megsegítése.²⁶

Lengyelország szerepe a Magyar Tanácsköztársaság elleni imperialista intervencióban világosan kitűnik W. Wróblewski külügyminiszterhelyettesnek a párizsi Lengyel Nemzeti Bizottsághoz intézett leveléből. Wróblewski megállapítja, hogy a Romániával való katonai együttműködés célja „Magyarország elszigetelése az ukrainai és oroszországi bolsevizmustól”, majd így folytatja: „Lengyelország szempontjából a legelőnyösebb lesz mozgósítani és hatékony támogatásban részesíteni az antibolsevista erőket Magyarországon, hogy a budapesti kommunista uralom leverésénél a minimumra korlátozzuk a csehek intervencióját, és egyúttal ne terheljük feleslegesen a lengyel, illetve antant-erőket.”²⁷

Amint Weygand tábornoknak J. Haller tábornokhoz intézett leveléből²⁸ kitűnik, az utóbbi már 1919. március 25-én kérte 7000 lengyel katona átszállítását Olaszországból Odesszába, az antant vezetése alatt harcoló, ott összpontosított 4. lengyel hadosztály megerősítésére. Haller tábornok hadseregét — közvetlenül Lengyelországba való megérkezése után — a déli frontra irányították a fent ismertetett feladatok megvalósítása céljából, noha az antant eredetileg ellenezte e csapatok bevetését az ukránok ellen.

A lengyel burzsoá sajtó a „vörös magyar agresszió” rémmeséjét használja fel intervenciók terveinek megindokolására. Ezen állítás hazug voltát a lengyel vezérkar II. osztályához tartozó nyugati szekció egyik tisztjének titkos jelentése is leleplezi. Ezt a tisztet Fritz kapitány, magyar fehértiszt kíséretében, hírszerzés céljából küldték Munkácsra április közepén, tehát abban az időben, amikor a román beavatkozók agressziója Magyarország ellen megkezdődött. A jelentés megállapítja, hogy a helybeli magyarok rokonszenveznek Lengyelországgal, és hangsúlyozza, hogy „még a magyar Vörös Hadsereg sem lépné át a lengyel határt”.²⁹

A lengyel burzsoáziának a Magyar Tanácsköztársaság ellen folytatott aknamunkáját leleplezte a lengyel kommunista sajtó. A kommunista párt hetente háromszor megjelenő legális lapja, a „Nowiny krajowe i zagraniczne”, több mint egy hónapos fennállása alatt — bár a betiltás veszélye állandóan fenyegette — bátran síkraszállt

²⁶ Lásd Naprzód, 1919. március 30.

²⁷ AMSZ, KNP II. rész, 1. köt. 72. old.

²⁸ Lásd CAW (Központi katonai irattár), 123/8/16.

²⁹ Ugyanott, Laudanaki alezredes gyűjteménye, 225/1. 231–232. old.

az Orosz és a Magyar Tanácsköztársaság mellett, és elítélte az imperialisták intervencióját. Első számának vezércikkében a versailles-i béketárgyalásokkal kapcsolatban a következőket írta: „Az antant vagy saját maga, vagy szövetségeseinek segítségével háborút visel a forradalmi Oroszország és Magyarország ellen.”³⁰

A „Nowiny” 8. száma közli a Magyar Tanácsköztársaság kormányának májusi kiáltványát, amely felhívja a figyelmet arra, hogy intervenciós támadás készül Magyarország ellen kelet, észak és dél felől.

A lap június 13-i számában riadót fúj, mert a lengyel burzsoázia „új frontot” készít elő a magyarok ellen. „Csehország és Lengyelország Magyarország elleni közös akciójának lehetősége már azért is fennáll, mivel nem akadályozták meg a románokat Galícia egy részének elfoglalásában, hogy így megkönnyítsék számukra a magyarok elleni hadműveleteket. Ilyen értelmű kiáltványt bocsátott ki annak a román hadosztálynak a parancsnoksága, amely Kolomyját elfoglalta.”³¹

A következő számban a lap idézi a keleti parancsnokság sajtóirodájának közleményét, amely kilátásba helyezi a lengyel hadsereg katonai akcióját a magyarországi bolsevizmus ellen.

Amikor Clémenceau jegyzékben követelte a tanácskormánytól a hadműveletek beszüntetését — holott a csehek és románok nem szakították félbe a harcot —, s ezt a manővert a Magyar Tanácsköztársaság képviselőjének Párizsba való meghívásával leplezte, a „Nowiny” a következőket írta:

„A budapesti munkások tudják, hogy nem számíthatnak Párizs jóindulatára, hanem csak a saját erejükre. Tudják azonban azt is, hogy Párizs és Lyon gyáraiban, London és München üzemeiben nő az a sereg, amelynek győzelme az ő győzelmük is lesz.”

„Így történt Oroszországban is. Az antant a hadműveletek beszüntetését javasolta, ugyanakkor azonban Janin tábornok támadásra vezette Kolcsak hadseregét.”³²

A Magyar Tanácsköztársaság tapasztalatai megmutatták, milyen jelentősége van a tanácsok uralomra jutása szempontjából a munkásosztály forradalmi egységének, a kommunista és következetesen a proletárdiktatúra talaján álló baloldali szocialista erők egyesülésének. Megmutatta azt is, milyen veszély fenyegeti a népi hatalmat

³⁰ Nowiny krajowe i zagraniczne, 1919. május 15.

³¹ Ugyanott, 1919. június 13.

³² Ugyanott.

a reformista, kapituláns szociáldemokrata elemek részéről. Ez a tapasztalat elősegítette az ellenzéknek a Lengyel Szocialista Párt kebelében abban az időben végbemenő kikristályosodását.

Ez tükröződik vissza továbbá a Varsói Munkásküldöttek Tanácsa szocialista párti frakcióján belül folyó vitákban, valamint a Lengyel Szocialista Párt márciusi varsói konferenciájának határozatában is, amely elítéli a lengyel burzsoáziának a litvániai, fehéroroszországi és oroszországi forradalom elfojtására irányuló törekvését, mert „a szocialista elvek megvalósulásában kifejezésre jutó törhetetlen történelmi tendencia megnyilvánulását”³³ látja ebben a forradalomban. A Varsói Hírügynökség jelentése a szocialista párt varsói szervezetében uralkodó állapotokat az ostromállapottal hasonlítja össze, és megállapítja, hogy sok régi, kiváló párttagot baloldali nézeteik miatt felfüggesztettek.

A magyarországi események közvetlen hatására T. Źarski, a szocialista párti ellenzék felfüggesztett vezére, a munkásküldöttek tanácsának március 24-i plenáris ülésén kijelentette: „Ami Magyarországon megtörtént, annak nálunk is be kell következnie.” Źarski munkáshadsereg megalakítására és a lengyelországi szocialista köztársaság kikiáltására hívta fel a jelenlevőket.³⁴ Hasonló nyilatkozatokat tettek más csoportok (Bund, Poalej, Sjon) képviselői is. „Nem vagyunk egyedül — mondta a Bund képviselője. — Egész Európában hatalmas szövetségeseink vannak a munkásság soraiban. Magyarország ennek világos bizonyítéka.”³⁵ Még a Lengyel Szocialista Pártnak a jobboldali Központi Végrehajtó Bizottság által irányított XVI. kongresszusán is kifejezésre jutott ez a hangulat. Źarski³⁶ ugyanis benyújtott egy határozati javaslatot, amely szerint minden hatalmat forradalmi úton a munkás- és paraszttanácsok kezében kell összpontosítani. A legfelsőbb állami szerv a munkás- és parasztküldöttek tanácsainak kongresszusa lenne. A kongresszus jelentős szótöbbséggel elvetette ezt a javaslatot.

1919-ben a május 1-i akciót a lengyel kommunisták a szolidaritás és az Orosz, illetve Magyar Tanácsköztársaság védelmének jegyében, valamint „megvédjük a Munkásküldöttek Tanácsait a burzsoá táma-

³³ AZHP a Lengyel Szocialista Párt londoni archívuma.

³⁴ Lásd AIML Moszkva, a Varsói Munkásküldöttek Tanácsának jegyzőkönyvei.

³⁵ Ugyanott.

³⁶ Protokory prsieden Warszawskiej Rady Delegatów rob. Archiwum Instytutu Marksizmu-Leninizmu w Moskwie mikrofilm w AZHP. — Tadeusz Źarski, álnéven Oszkár Cservec (született 1896-ban) a Lengyel Szocialista Párt tagja. 1914-ben Omszkba száműzték, 1917-ben a forradalom szabadította ki, 1919-ben az Ellenzéki Lengyel Szocialista Párt vezetője. 1921-ben Lengyelország Kommuniista Munkáspártjának tagja.

dások ellen" jelszóval szervezték meg. A központi tanácsok Varsóban április 14-én és 15-én megtartott III. ülésén a kommunista frakció határozati javaslatot terjesztett be, amely többek között kimondja: „A nemzetközi proletár szolidaritás ma feltétlen összefogást jelent az orosz, ukrán, litván, belorusz és magyar szovjetköztársasággal, azt jelenti, hogy a nemzetközi forradalmi hadsereg minden egysége kölcsönösen segíti egymást, az imperialista antant zászlaja alatt szervezkedő nemzetközi ellenforradalom ellen.”³⁷ A javaslatot, valamint azt az indítványt, hogy e jelszavakkal kétnapos sztrájkot szervezzenek – az ülés szocialista párti többsége elutasította.

Hasonló javaslatot nyújtott be Klimczak kommunista küldött a Varsói Munkásküldöttek Tanácsának ülésén. A Szocialista Párt azonban elutasította azt az indítványt, hogy a munkásküldöttek tanácsának zászlaja alatt közösen vonuljanak fel. Alfred Lampe, a zsidó szocialista párt küldötte (később a kommunista párt tagja), aki nem értett egyet a Lengyel Szocialista Párt vezetőségének álláspontjával, kijelentette: „Azért fogadtuk lelkesedéssel a magyar forradalom hírért, mert a kapitalista rendszert újabb csapás érte, mert a lengyel proletariátus ereje növekszik.”³⁸ Megállapította, hogy az uralkodó osztályok elégtétellel veszik tudomásul a szocialista párt álláspontját.

A Dąbrowai Munkásküldöttek Tanácsának 1919. április 28-án megtartott teljes ülésén nagy szótöbbséggel elfogadott határozat (csak a szocialista párti frakció tartózkodott a szavazástól) leszögezi: „Oroszországban, Magyarországon és Bajorországban, ahol a munkásosztály már megdöntötte a trónokat, legyőzte a burzsoáziát, létrehozta a munkástanácsok kormányát és építi az új, szocialista rendszert, a szabadság, közös kormányzás és közös munka rendszerét, május elseje proletárünnep lesz, a győzelem, az öröm napja. Lengyelországban, valamint más országokban is, ahol a burzsoázia a szocializmus árulóinak segítségével fenntartja véres diktatúráját, május 1-e még a harc, a kapitalizmus és az ellenforradalom fellegrárai elleni roham napja lesz.” A határozat megbélyegezte a lengyel burzsoáziát, mert támadó háborút indított a szovjet köztársaságok ellen, elutasítván békejavaslataikat.³⁹

Május 1-én – mint azt Lengyelország Kommunista Munkáspártjának

³⁷ H. Bicz: Id. mű, 301. old.

³⁸ AIML Moszkva, a Varsói Munkásküldöttek Tanácsának jegyzőkönyvei.

³⁹ Lásd Biuletyn RDR Zagł. Dąbr. (A Dąbrowai Munkásküldöttek Tanácsának bulletinje.) 1919. május 11. 1. sz.

kiáltványa megállapítja – „szocialista forradalmat és proletárdiktatúrát hirdető, a hatalmat a munkásküldöttek tanácsai számára követelő jelszavakkal, a háború és a sorozások ellen tiltakozva, a Vörös Hadsereget lelkesen éltetve, zárt sorokban vonult fel Varsó munkáságának túlnyomó többsége”. Az ünnepélyes teljes ülésen, amelyet összekapcsoltak a varsói munkások százezres tüntetésével, a kommunista szónok emlékeztetett: „fekete felhők gyülekeznek, meg akarják dönteni a proletárdiktatúrát Magyarországon”, és megállapította, hogy a harc csak akkor végződhet győzelemmel, ha „Lengyelország proletariátusa valódi szövetséget köt Oroszország, Németország és Magyarország forradalmi proletariátusával”. Üdvözlét küldte a lengyel munkások nevében az említett országok proletariátusának.⁴⁰

Haller tábornok hadseregparancsnokságának május 5-i helyzetjelentése hasonló leírást ad a varsói május 1-i tüntetésekről, továbbá megemlíti, hogy Grodziskban, Pruszkówban és több más városban a kommunisták voltak többségben a felvonuláson.⁴¹ A szénmedencében, Lublinban és a volt királyság számos más városában a május 1-i felvonulásokon a proletárdiktatúra mellett tüntető munkások voltak túlsúlyban.

Az északi fronton májusban elindított győzelmes ellentámadás során a magyar Vörös Hadsereg segítségével megalakul a Szlovák Tanácsköztársaság. A „Nowiny” hírt ad ezekről a sikerekről, valamint a lengyel burzsoázia körében tapasztalható nyugtalanságról.

A magyar Vörös Hadsereg kötelékébe tartozó lengyel zászlóalj harci tevékenységét a Lengyel Kommunista Munkáspárt magyarországi csoportjának Budapesten megjelenő lapja, a „Czerwona Gazeta”, valamint illegális lengyelországi kommunista kiadványok ismertetik. A kommunista párt budapesti csoportjának Lengyelországban terjesztett felhívása beszámol a nagy gyárak és a bankok államosításáról, a nagybirtokok kisajátításáról, amelyeket köztulajdonba vettek, s egyúttal hangsúlyozva, hogy a kisbirtokokhoz nem nyúltak hozzá. Felszólítja a lengyel munkásokat és parasztokat, küldjenek bizalmiakat Magyarországra, hogy meggyőződhesenek a bekövetkezett változásokról.⁴²

A lengyel zászlóalj harci tevékenységéről szó van egy krakkói rendőrfelügyelő 1919. július 3-i jelentésében is, amely beszámol

⁴⁰ AIML Moszkva, a Varsói Munkásküldöttek Tanácsának jegyzőkönyvei.

⁴¹ Lásd CAW, Haller tábornok hadseregének 1919. május 5-i jelentése.

⁴² Lásd AZHP, Az LKMP felhívásai. 1919. II. C/VII. 19.

a lengyel munkások egy csoportjának Magyarországról való hazatéréséről. A jelentés szerint a munkások között — akik a budapesti és környékbeli gyárakban dolgoztak — kommunista propagandát fejtett ki egy Sztancel nevezetű borzécini tímár, aki a lengyel forradalmi egység zászlójára gyűjtött pénzt. Sztancelt letartóztatták. Kihallgatása során elmondta: Budapesten felállították a Vörös Gárda kongresszusi Lengyelországból⁴³ és Galíciából származó lengyelekből álló zászlóalját, és a további transzportokkal nagy számban érkeznek majd Lengyelországba a Vörös Hadsereg lengyel zászlóaljának katonái, hogy „terjesszék a kommunizmust”.⁴⁴

A reakciós sajtó fékevesztett hajszájával, a tanácsok, s elsősorban a forradalmi beállítottságú tanácsstagok ellen foganatosított rendőri megtorló intézkedések sorozatával indult el az a kommunistaellenes hadjárat, amelynek során — az LSZP jobboldali vezetőinek kezdeményezésére — május 21-én szétkergették a Lublini Munkásküldöttek Tanácsát, júniusban a Központi Tanácsok IV. ülését, majd azt követően a varsói és a tartományi tanácsok egész sorát. Ennek következtében a forradalmi munkásmozgalom legfontosabb feladatává vált a tanácsok védelme. A tanácsok védelmének jelszavával kezdeményezte a kommunista párt a szakszervezeti mozgalom egyesítését. A júliusban közzétett egyesítési határozat a tanácsok feloszlátását ismét átmeneti jelenségnek tekintette, kifejezte reményét, hogy rövidesen elkezdik tevékenységüket a közös tanácsok, amelyekkel a szakszervezeteknek együtt kell működniük. A varsói egyesülési ülésen hozott határozat értelmében az egyesülő szakszervezetek egyik első akciója egy intervencióellenes megmozduláson való részvétel volt. E határozat szellemében tartották meg az osztályöntudatos szakszervezetek kétezer küldöttének tanácskozását Varsóban. A tanácskozáson megbélyegezték az oroszországi, illetve magyarországi proletárforradalom elleni intervenciót, és elsősorban az ellen tiltakoztak, hogy az ellenforradalmi lengyel kormány a lengyel nemzetiségű lakosság felszabadításának ürügyével, a legsötétebb antant-elemek támogatásával, fegyverbarátságban Gyenyikinnel és Kolcsakkal, háborút visel a forradalmi Oroszország és Ukrajna ellen.⁴⁵

Nehéz háborús viszonyok közepette, a munkásküldöttek tanácsainak a szocialista párti vezetők által történt szétkergetése után, a for-

⁴³ E terület határait és jogi kapcsolatát Oroszországgal az 1815. évi bécsi kongresszuson határozták meg. — (Szerk.)

⁴⁴ WAP (Vajdasági irattár), a krakkói rendőrpáncsnokság jelentése, Pr. 2657/19.

⁴⁵ Lásd Związkowiec, 1919. augusztus 10.

radalmi mozgalom fokozódó üldözése mellett vett részt a lengyel munkásosztály a szovjet-országi és magyarországi intervenció ellen július 20–21-ére meghirdetett nemzetközi akcióban. Ezzel kapcsolatban a Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottsága felhívással fordult Lengyelország proletariátusához.

Lengyelország Kommunista Munkáspártja a július 20–21-i forradalmi megmozdulás megszervezésénél nem elégedett meg – miként a szocialista párt – az ostromállapot folytán csak zárt helyiségekben megtartható gyűlésekkel, hanem utcai tüntetésekre, tiltakozó sztrájkokra szólította fel a munkásságot. Az akciót összekapcsolták a tanácsok egységének helyreállításáért vívott harccal, és leleplezték a Lengyel Szocialista Párt jobboldali vezetőségét, amely formálisan csatlakozott ugyan a II. Internacionálé által proklamált akcióhoz, de a „szovjet imperializmusról” és „a népbiztosok oroszországi diktatúrájáról” szóló diverziós rágalmozó uszítással kötötte azt össze. A kommunista párt hangsúlyozta, hogy harcolni kell az intervenciók háború ellen, amelyet „a népek felszabadításának” ürügyével a lengyel burzsoázia, Kolcsakkal és Gyenyikinnel szövetségbe, az antant áldásával Szovjet-Oroszország és Ukrajna ellen folytat, s amelybe behajszolják a katonaruhába öltöztetett lengyel munkásokat és parasztokat is.

Lengyelország Kommunista Munkáspártja mellett részt vesz a megmozdulásban a már különvált szocialista párti ellenzék is, amelynek Varsóban, Żyrardówban, a szénmedencében, valamint más ipari központokban voltak szervezetei. Július 1-i kiáltványában ezeket olvassuk:

„Most, amikor folyamatban van a nemzetközi ellenforradalom erőinek mozgósítása a szocialista Oroszország és Magyarország – a világforradalom központjai – ellen, az LSZP-ellenzék Franciaország, Anglia, Amerika és az egész világ proletariátusával együtt leszögezi, hogy erélyesen szembe kell szállni a nemzetközi príbékek oroszországi és magyarországi fegyveres intervenciójával. Ennek következtében az LSZP-ellenzék kötelességének tartja felemelni szavát Lengyelország Oroszországgal folytatott háborúja és Kolcsak szégyenletes támogatása ellen.” A szocialista párti ellenzék a szocialista köztársaságok világföderációja gondolatának felvetésével egyidejűleg követelte valamennyi lengyel lakta terület egyesítését.⁴⁶ Megjegyzendő, hogy a

⁴⁶ Lásd Biuletyn Ministerstwa Pracy i OS (a Munkügyi és Népjóléti Minisztérium bulletinje), 4. sz. 1919. július, 254. old.

proletárdiktatúra mellett szállt síkra a Bund és a PS, a zsidó szocialista szervezetek munkástöbbsége is.

A kommunista párt megpróbálta az intervencióellenes tömegakciót a Lengyel Szocialista Párt által ekkor már szétkergetett és a csendőr-, valamint rendőrterror miatt nagyrészt illegalitásba szorult munkásküldöttek tanácsai segítségével megvalósítani. A tüntetést Varsóban a Varsói Munkásküldöttek Tanácsa 1919. július 20-ra (a szocialista párti frakció küldötteinek távollétében) tervezett gyűlése vezette volna be, amelyen a kommunista küldötteken kívül részt vettek volna a szocialista párti ellenzék (több mint 70-en), a Bund és más zsidó munkáspártok küldöttei is. A gyűlést az üzemen kívül helyezett „Drezdeńska”-gyárban akarták megtartani, de a rendőrség a tervet megghiúsította. A küldöttek mégis összegyűltek az „Ursus”-fegyvergyár egyik épületében, ahonnan kommunista zászlók alatt több-ezres tüntető menet vonult fel.⁴⁷ A Leszno és a Żelazna utca sarkán erős szuronyos rendőrosztag állta el a tüntetők útját – összeütközésre került a sor, lövések dördültek el: mindkét oldalon voltak sebesültek. A „Gazeta Warszawska” szerint a helyszínre gépfegyveres autók érkeztek, a rendőrséget katonasággal erősítették meg, katonai és rendőrpárőrök cirkáltak nagy számban az utcákon. A munkások mindamellet még néhányszor megkísérelték a tüntetést a város különböző pontjain.⁴⁸

Bár a Lengyel Szocialista Párt jobboldali vezetősége mindent elkövetett a forradalmi hangulat leszerelésére, az mégis megmutatkozott a különböző gyűléseken. Július 21-én a Promenada-színház termében megtartott gyűlésen (Mokotów kerület) a kommunista szónok sztrájkra hívta fel a munkásokat és külön határozati javaslatot terjesztett be.⁴⁹ Az Ochota kerületben megrendezett gyűlésen, ahol nem engedték szóhoz jutni a kommunistákat, az elfogadott határozati javaslatot kiegészítették egy bekezdéssel, amely felszólítja a Lengyel Szocialista Párt szejm-képviselőit, „térjenek a forradalmi taktika útjára, és követeljék a Szejm felosztatását, mert az eddig semmit sem tett a munkásosztály érdekében”.⁵⁰

A szénmedencében a július 20–21-i akciót megelőzte a szocialista párt kísérlete a munkásküldöttek tanácsának szétkergetésére. Ebben a tanácsban, ahol a kommunisták döntő többségben voltak, később

⁴⁷ Lásd Czerwony Sztandar, 1919. október 1.

⁴⁸ Lásd Gazeta Warszawska, 1919. július 21.

⁴⁹ Lásd Robotnik, 1919. július 23.

⁵⁰ Ugyanott.

került sor ilyen akcióra, mint más tanácsokban. A plenáris ülésen, amelyet az oroszországi intervenció elleni tiltakozás jegyében hívtak össze július 20-ára, a Lengyel Szocialista Párt küldöttei közül csak azok jelentek meg, akik hajlottak az ellenzék felé. Nem jelentek meg teljes számban (240) a kommunista küldöttek sem, mert egy részüket letartóztatták, sokan pedig bujkáltak a rendőrség elől. A gyűlés helyét erős rendőri és katonai egységek (halleristák) vették körül. A „Robotnik” szerint a szolgálatot teljesítő rendőrbiztos felszólította az összegyűlteket a terem elhagyására, s amikor ez nem történt meg, rendőrök és katonák törtek be oda, a küldötteket erőszakkal kivon szolták az udvarra, házkutatást hajtottak végre. A letartóztatott 186 küldöttet erős katonai és rendőri őrizet mellett külön vagonokban a piotrkowski börtönbe szállították. Mint a „Robotnik” írja, a letartóztatottak között volt néhány nő, három 14 éves fiú, akiket a tanács küldöncként alkalmazott, valamint két szocialista párti tanácsstag: Gawron és Cholewa. A bányászok július 21-én általános sztrájkjal tiltakoztak küldötteik letartóztatása ellen. A sztrájk során az oroszországi intervenció elleni tiltakozást összekapcsolták a Munkásküldöttek Tanácsainak védelmében vívott harccal, követelték a letartóztatott tanácsstagok szabadonbocsátását. Ugyanez történt számos más munkásgyűlésen is.⁵¹

Érdekes, hogy a „független szocialistának” nevezett, egységbontó jobboldali szociáldemokrata munkásküldöttek tanácsa Varsóban megtartott ülésén is elhangzott ilyen követelés Olszewski munkásküldött részéről, aki általános sztrájk meghirdetését javasolta, amennyiben a letartóztatottakat nem bocsátanák szabadon. A tanács a javaslatot nem fogadta el, és csak arra tett ígéretet, hogy három napon belül rendkívüli ülésre ül össze. Erre azonban nem került sor, annak ellenére, hogy csak néhány szocialista párti küldöttet helyeztek szabadlábra, a többség viszont (kommunisták és pártonkívüliek) még októberben is börtönben volt.

A szénmedencében bezárták a munkásküldöttek tanácsa helyiségét, a „Wiedza Robotnicza” könyvtárat, Sosnowiecben és Dąbrowában pedig a fémipari munkások szakszervezetének helyiségét. Sok munkást letartóztattak.

A łodzi burzsoá sajtó már július 20-át megelőzően rágalomhadjáratot indított Szovjet-Oroszország és Magyarország ellen; hogy lehetne lenné tegyék a munkástüntetést, elkobozták a Łodzi Munkásküldöttek Tanácsának felhívását; betiltották a tanács plenáris ülését és a

⁵¹ Lásd ugyanott, 1919. július 24.

Scala-színház épületét, ahol az ülést meg akarták tartani, erős rendőrkordon vette körül. Ugyanezen a napon a Lengyel Szocialista Párt által a Nagy Színházban megrendezett gyűlést a szervezők feloszlatták, amikor elhangzott a követelés, hogy a kommunista szónokot engedjék felszólalni. A gyűlés után a résztvevők jelentős része kommunista zászlók alatt vonult fel. A rendőrség a tüntetőket szétszórta. Július 21-én a szocialista párt gyűléseket tartott a Braun-teremben és a Leonhardt-gyár termében. Az utóbbin kommunista elnökséget választottak, és elfogadták a kommunisták által benyújtott határozati javaslatot.⁵²

Ozorkówban, hogy megakadályozzák a július 21-i akciót, a rendőrség 20 munkást letartóztatott, köztük az Ozorkóvi Munkásküldöttek Tanácsa 14 tagját. Július 21-én mégis 500 munkás vonult fel zászlók alatt, és a kommunista párt képviselője beszédet intézett hozzájuk. Ugyanezen a napon bezárták a „Światło” munkásegyletet és további tanácstagokat tartóztattak le.

Pabianicében a szocialista párt gyűlésén kommunista szónok szólt fel, aki a tanácsok szétkergetése miatt bírálta a Lengyel Szocialista Pártot. A gyűlés után felvonulást rendeztek, s azon a kommunisták saját zászlóik alatt együtt meneteltek más pártokhoz tartozó munkásokkal.

Lublinban a július 20–21-i tüntetések folyamán véres összetűzésre került sor. A kommunista párt július 20-i gyűlésének 8000 résztvevője volt.⁵³ A gyűlést követő felvonuláson a Lengyel Szocialista Párt nem vett részt, habár — mint azt a „Robotnik” megállapítja — előre megegyeztek abban.⁵⁴ A július 21-i sztrájk, amelyben a szocialista párt megint nem vett részt, csak részleges volt. A kommunisták gyűlésén két század rohamrendőr jelent meg, és megpróbálta letartóztatni Henryk Bitner kommunista szónokot. A tömeg ellenállt, a rendőrség fegyverét használta, és meggyilkolta St. Stasiak közmunkán dolgozó munkást. Feleletül általános sztrájk tört ki, amely kiterjedt az összes gyárakra, az elektromos művekre, gázművekre, vasúti műhelyekre. A Munkásküldöttek Tanácsának Végrehajtó Bizottsága temetési bizottságot alakított. A temetési tüntetést a rendőrség megakadályozta. A felháborodott munkásosztály követelte a lublini közös munkásküldöttek tanácsa helyreállítását, amelynek szétkergetésével vette kezdetét országosan a tanácsok szétkergetése. A Lengyel

⁵² Lásd Czerwony Sztandar, 1919. október 27.

⁵³ Lásd ugyanott, 1919. október 1.

⁵⁴ Lásd Robotnik, 1919. július 23.

Szocialista Párt képviselői beleegyeztek abba, hogy a tanácsok közös ülést tartsanak, de a Központi Végrehajtó Bizottság nyomására visszavonták beleegyezésüket, és a jobboldali vezetők utasításának megfelelően a párttanácsok föderációját javasolták.

Az intervencióellenes jelszavak mellett az egységes tanácsok helyreállításának jelszavával tüntetett a munkásság július 20-án és 21-én az egész Kongresszusi Lengyelország területén. A Hadügyminisztérium augusztusi 4-i jelentése hírt ad arról, hogy a tüntetésekkel kapcsolatban Białystokban több katonát letartóztattak. Számos letartóztatásra került sor egész Lengyelországban.⁵⁵

A szocialista párti frakció által Galícia területén megszervezett július 20–21-i tüntetések a Központi VB felhívásában kiadott képmutató jelszavakkal zajlottak le. Ezekben szó volt mind a bolsevista imperializmusról, mind a németek és az antant-államok imperializmusáról. Ennek ellenére a radikális munkások részvétele itt is rányomta bélyegét a tüntetésekre. Krakkóban július 21-én a Mickiewicz-szobornál tartottak gyűlést, amelyen többezres tömeg vett részt. A „Naprzód” tudósítása szerint Jaroszewski szocialista szónok, aki Daszyński után szólalt fel, kijelentette, hogy a lengyel munkásnak nem áll érdekében az orosz reakció támogatása, és nem megy lépre a nemzeti demokratáknak, akik háborút akarnak a bolsevikok ellen. A Lwówban megtartott gyűlésen határozatot fogadtak el, amely többek között tiltakozott azellen, hogy „Keleten Lengyelországra erőszakolják a csendőr szerepét”. Przemyślben a gyűlésen St. Łańcucki beszélt, aki nemsokára a kommunisták soraiba lépett. Brześćben a szénbányában volt gyűlés. Borysławban az olajmunkások tartottak sikeres és harcoss gyűlést.⁵⁶

Bár Lengyelország Kommunista Munkáspártjának aktíváját súlyos veszteségek érték a július 20–21-i intervencióellenes akcióval kapcsolatban, tovább folytatódott a lengyel munkástömegek harca a magyar forradalom védelmében, majd — amikor a magyar proletárdiktatúrát az imperialisták közös erővel vérbe fojtották — a Horthy-rendszer fehérterrorja ellen.

Ebben a harcban a kommunista párt összekapcsolta a proletár nemzetköziség jelszavait a széles néptömegek számára érthető nemzeti jelszavakkal, szorosabbá vált a lengyel, szovjet és magyar dolgozók fegyverbarátsága. Szorosabbá váltak a kapcsolatok, amelyek ma a békétábor valamennyi országát egymással összekötik.

⁵⁵ Lásd CAW, a Hadügyminisztérium 1919. augusztus 4-i jelentése.

⁵⁶ Lásd Naprzód, 1919. július 23.

A LENGYEL ÉS A MAGYAR MUNKÁSMOZGALOM KÖZÖS FORRADALMI HAGYOMÁNYAI

A Magyar Tanácsköztársaság nemcsak a magyar, hanem a nemzetközi munkásosztály történetének is fontos eseménye. A magyar dolgozók történelmi harca élénk visszhangra talált a lengyel néptömegekben, és nagy hatással volt a lengyelországi kommunista mozgalom fejlődésére.

A lengyel és a magyar forradalmi mozgalmat számos közös hagyomány köti össze. Lengyelországban nemrégiben ünnepeltük Lengyelország Kommunista Munkáspártja megalapításának 40. évfordulóját. A pártét, amely a lengyel munkásmozgalomban a leninizmust hirdette, és a lengyel népet a nemzetközi munkásosztállyal való testvéri együttműködés, a nagy Szovjetunió iránti barátság és szolidaritás szellemében nevelte.

Magyarország, Németország és Finnország kommunista pártjai mellett a Lengyel Kommunista Párt Európában az elsők között csatlakozott a Lenin vezette Kommunista Internacionáléhoz. Lengyelország Kommunista Munkáspártja az 1918-as év végének viharos időszakában született. Abban az időben, amikor a tömegek forradalmi harcának nyomása alatt összeroppant a Habsburg- és a Hohenzollern-monarchia, amikor a lengyel nép számára elérkezett a felszabadulás órája.

A lengyel néptömegek soha nem felejtik el: a magyar forradalmi mozgalomnak nagy része volt a lengyel Galíciát másfél évszázadon át elnyomó Habsburg-uralom megdöntésében és ezzel a független Lengyelország helyreállításában is.

A lengyel munkásmozgalomban tovább él a hagyományos lengyel–magyar barátságnak és együttműködésnek a szelleme. Ez a szellem már a múltban is nagyszerű módon kifejeződött 1848–1849-ben, a „Népek Tavaszán”, amikor a lengyel hazafiak áldozatkészen részt vettek a magyar szabadságharc hősi küzdelmeiben.

Adam Mickiewicz, a lengyel nép nagy költője ebben az időben írta a magyarokhoz intézett felhívásában:

„Kezetekben a világ jövője. Ha sikerül letépnetek a győzelem gyümölcsét, mint ahogy ki tudátok érdemelni ennek babérjait, győzelmetek a európai szabadság győzelme lesz.”¹

„A Mi szabadságunkért és a Tietekért” — jelszóval a Habsburgok és a cár despotizmusa ellen, magyar földön vívott harcokban sok lengyel önkéntes áldozta fel életét. Bem József, Dembiński Henrik, Wysocki József tábornokok haditettei, valamint a lengyel önkéntes légió áldozatkészsége még jobban megszilárdították a lengyel és magyar nép örök barátságát.

Bem Józsefet őszinte barátság fűzte Petőfihez, aki sok csatában mint szárnysegédje vett részt. A forradalmár költő 1849. február 15-én a sajtóhoz intézett levelében lelkes szavakkal írt vezéréről: „Azon sereg, mely négy napi szinte szakadatlan csatatűzben úgy viselte magát, azon sereg, melyet Bem vezérel, lehetetlen, hogy ne győzzön. Szeretném Bemet egész nagyságában felmutatni a nemzet, a világ előtt...”² Mély érzés és hatalmas lelkesedés hatja át a költő Bemnek ajánlott gyönyörű versét: „Négy nap dörgött az ágyú...”

A reakciós kormányok és a maradiság ellen vívott közös küzdelem nagyszerű hagyományait továbbfejlesztették és elmélyítették a forradalmi Oroszországban vállvetve harcoló lengyel és magyar katonák. A vitéz Vörös Hadsereg nemzetközi egységeinek soraiban jelentős szerep jutott a közös vörös zászló alatt harcoló lengyel és magyar önkénteseknek. 1918 áprilisában az orosz Vörös Hadsereg nemzetközi légiójához már számos lengyel és magyar egység tartozott. A híres „Varsói Vörös Ezred” napiparancsai megemlékeznek gyűlésekről, amelyekeken Kun Béla is részt vett.

Vlagyimir Iljics Lenin a Varsói Forradalmi Ezred 1918. augusztus 2-i gyűlésén hangsúlyozta az Októberi Forradalom védelmében közösen harcoló nemzetközi — lengyel, magyar, német és osztrák — alakulatok óriási jelentőségét:

„Most megvalósul a különböző nemzetek forradalmárainak szövetsége, amelyről a legjobbak álmodoztak, a munkások igazi szövetsége; nem pedig az intellektuel álmodozóké.

A nemzeti gyűlölet és bizalmatlanság leküzdése a győzelem záloga.

Az elvtársaknak az a nagy tisztesség jutott osztályrészül, hogy

¹ A. Mickiewicz: Trybuna Ludu. [A nép szava.] Varsó, 1907. 177. old.

² Petőfi Sándor Összes művei. 5. köt. Akadémiai Kiadó 1951–1956. 134. old.

fegyverrel a kezükben védjék a szent eszméket, és hogy együtt harcolva azokkal, akik tegnap a fronton ellenfeleik voltak — németekkel, osztrákokkal, magyarokkal — gyakorlatilag valósítsák meg a népek nemzetközi testvériségét.”³

A lengyel forradalmi katonai egységekből szovjet földön alakult nyugati hadosztály nagy hősiességről tett tanúbizonyságot a forradalom ellenségei ellen vívott harcok során. A hadosztályon belül a lengyelek oldalán számos magyar harcolt, főleg az 1. „Pobieda” lovas-ezredben.⁴ A közös harcban acélozódott meg azoknak a kitartó, edzett forradalmároknak az ereje, akik később hazájukban nagy befolyást gyakoroltak a forradalmi mozgalom fejlődésére.

A lengyel dolgozó tömegek szolidaritása a hős magyar munkásozttályal még jobban megerősödött a Magyar Tanácsköztársaság harcai idején.

A nyugati hadosztálynál szolidaritási gyűléseket tartottak. Például a 2. könnyűtüzér-ezred április 9-i gyűlésén határozatot fogadtak el, amelyben üdvözölték a magyar munkásozttály győzelmét és kijelentették: „Megvédjük a tanács hatalmat a kül- és belföldi ellenforradalmárok minden támadása ellen.”⁵

Varsó, a dąbrowai szénmedence, Lublin és más munkásközpontok küldötteinek tanácsai határozatokban szólították fel a dolgozókat: nyújtsanak sokoldalú segítséget a Magyar Tanácsköztársaságnak. Lengyelország Kommunista Munkáspártja a magyar testvérekkel való közös harcra mozgósította a lengyel munkásozttályt.

„Magyarországon megkezdődött a szocialista forradalom. A lengyel dolgozó tömegek feladata, hogy sokoldalú támogatást nyújtsanak a magyar forradalomnak!”⁶ Így hangzik az LKMP Központi Bizottságának kiáltványa, amelyben felszólítja a lengyel munkásokat, katonákat és parasztokat, küldjenek bizalmiakat a szocialista Magyarországra, és harcoljanak az antant fegyveres intervenciója ellen. A kommunista sajtó számos felvilágosító cikket közölt a magyarországi forradalmi harcokról és szolidaritásra hívta fel a dolgozókat.⁷ Lengyelország Kommunista Munkáspártjának egy másik felhívásában a következőt olvashatjuk: „A nemzetközi proletárforradalom új győzel-

³ Lenin Művei. 28. köt. Szikra 1952. 26. old.

⁴ Lásd S. Żbikowski: Zarys Historii Dywizji Zachodniej. [A nyugati hadosztály története.] 91. old.

⁵ Miłot (Vilno), 1919. április 15.

⁶ AZHP, Odezwę KC KPRP, 1919.

⁷ Lásd Gromada (Varsó), 1919. április 1., Prawda Komunistyczna (Lublin), 1919. március 30., 1919. április 5.; Komuna (Łódź), 1919. április 13., 1919. május 27. stb.

met aratott. Magyarországon ma már a munkásosztály uralkodik. Ösztönözzön bennünket is harcra a magyar proletárdiktatúra példája".⁸

1919. május 1-én a lengyel munkások „El a kezekkel a forradalmi Oroszországtól és a Magyar Tanácsköztársaságtól” jelszóval tüntettek országszerte. Különösen harcos volt 50 000 varsói munkás kommunista zászlók alatt lezajlott tüntetése és a lódzi tüntetés, amelyen a munkások ezrei vettek részt.

Varsóban és szerte Lengyelországban fokozódott az osztályharc. A munkanélküliek zajosan tüntettek. A vasutasok, a hadiipari üzemek munkásai, a bányászok és a kohászok sztrájkba léptek.

1919. július 20-án és 21-én a lengyel dolgozók tüntetéseken fejezték ki az antant katonai intervenciója ellen hősiiesen harcoló Szovjet-Oroszország és a Magyar Tanácsköztársaság iránti szolidaritásukat. Varsóban összetűzésekre került sor a tüntető munkások és rendőrség között, Lublinban viharos utcai harcok voltak és általános sztrájk. Tüntetésekre került sor a dąbrowai szénmedencében, Lódzban, Kaliszban, Pabjanicében, Ozorkówban és más helyeken.

Lengyelország Kommunista Munkáspártja élénk tevékenységet fejtett ki a magyarországi lengyelek körében is. Abban az időben számos lengyel élt Magyarországon. Egyesek már korábban vándoroltak be és le is telepedtek ott, másokat a világháború alatt Galíciából toboroztak a magyar iparba és bányászatba, sok volt köztük a leszerelt osztrák katona és orosz hadifogoly. Különösen forradalmi volt a Szovjet-Oroszországból hazatérő lengyel katonák és hadifoglyok szelleme. Az LKMP tevékenysége komoly visszhangra talált a lengyel munkások körében: Budapesten lengyel nyelvű hetilapot adott ki, a „Czerwona Gazeta”-t, összejeveteleket és gyűléseket tartott, s megszervezte a helyi pártcsoportokat.

A „Czerwona Gazeta” első száma 1919. április 24-én jelent meg mint „Lengyelország Kommunista Munkáspártja Magyarországi Csoportjának Lapja”. A lap hetenként egyszer jelent meg és hat száma maradt reánk. Az utolsó, 12. szám 1919. július 12-én hagyta el a nyomdát.

Már a „Czerwona Gazeta” első számának vezércikke is kifejezésre juttatta a lap internacionalista jellegét. A következőket írja:

„Sok százezer munkás felemeli munkától kerges kezét és szétveri a kapitalizmust. A végső győzelem közeledik! Nemsokára romba dől a

⁸ ZHP Archívum. Az LKMP Központi Bizottságának felhívásai, 1919.

tőkések világa, a nyomor, az éhség, a kizsákmányolás világa és helyén, romjain új világ, kommunista világ jön létre.

Lengyelország Kommunista Munkáspártjának budapesti csoportja e hetilap kiadásával — a proletár testvériség és az öntudat hirdetésével — a közeli győzelmet kívánja előmozdítani.”⁹

Minden szám tartalmazza a következő felhívást: „Minden öntudatos proletárkatonára kötelessége, hogy belépjen a Vörös Hadseregbe!” A 7. szám közli azt a levelet, amelyet Lenin intézett a magyar proletariátushoz és Szamuely Tibor hozott magával Szovjet-Oroszországból. A „Czerwona Gazeta” brosrát adott ki, többek között „A Kommunista Internacionálé platformja” című kiadványt, melynek előszavát E. Milski írta. A lap kiadásában forradalmi énekeskönyv is megjelent.

Az LKMP tevékenysége kiterjedt a Magyar Tanácsköztársaság területén élő lengyel munkások közötti politikai és kulturális munkára. A titkárság élén az LKMP Központi Bizottságának képviselője, József Rotstadt Krasny állt, kiváló forradalmi vezető, volt cári fogoly, a Dąbrowai Munkás- és Katonatanács egyik fő szervezője.

A „Forradalmi szovjetkormány”-hoz intézett üdvözlésében Krasny a lengyel tömegek hangulatát fejezte ki, amikor ezt írta:

„Lengyelország kommunista proletariátusa a legnagyobb figyelemmel kíséri a magyar forradalom fejlődését. Győzelmeit saját győzelmeinek tekinti. Nemcsak mert a nemzetközi mozgalom szándékai-ból és elveiből fakadnak, hanem mindenekelőtt, mert az ellenetek összes szomszédaitokat fellázító ellenség, az antant, a mi ellenségünk is... Éljen a magyar és lengyel proletariátus kommunista szövetsége.”¹⁰

A „Czerwona Gazeta” számos beszámolót közöl Lengyelország Kommunista Munkáspártjának a Magyarországon élő lengyelek körében kifejtett hathatós tevékenységéről. Tatabányán a lengyel bányászok, Kőbányán és más helyeken a téglagyári, valamint az építőipari és szállítómunkások számára több gyűlést tartottak. Ezeken többek között felszólalt: Bernacki, Milski, Ryba és Kubit elvtárs. E gyűlések sok esetben új, helyi LKMP-csoport megalakulásával végződtek.

Csupán április 13-án három gyűlést tartottak a lengyel munkások. Jelentések számolnak be az április 24-i, 25-i és 26-i gyűlésekről is. Az egyik gyűlésen egy Moszkvából érkezett küldött tartott beszá-

⁹ Czerwona Gazeta, 1916. április 24.

¹⁰ Czerwona Gazeta, 1919. július 5.

molót. Ünnepestes keretek között folyt le a tatabányai Népházban a Komárom mellett elesett katonák tiszteletére megtartott tömeggyűlés.

Budapesten is voltak tömeggyűlések. A júniusi ellenforradalmi zavargással kapcsolatban az LKMP nagygyűlést rendezett Budapesten, a Marx–Lenin-teremben. A nagygyűlésen 1500 lengyel vett részt. Felszólalt Józef Rotstadt Krasny is. A jelenlevők által elfogadott határozatban olvassuk:

„... A lengyel munkások... véleménye szerint az ellenforradalmi zavargásokat a proletárdiktatúrának vaskézzelel kell elnyomnia... a lengyel munkások ígérik, hogy mindent megtesznek a Magyar Tanácsköztársaság megerősítéséért.”¹¹

Sok lengyel munkás fegyveresen vett részt az antant katonai intervenciója elleni harcban. Doskocz, Łapiński, Kajzer, Semil-Milski, Brodowicz és mások visszaemlékezései bizonyítják, hogy a lengyel önkéntesek számos nemzetközi alakulatban harcoltak. Külön lengyel egységek is alakultak, melyek a fronton kitűntek bátorságukkal és harci fegyelmükkel.

Lengyelország Kommunista Munkáspártja nevelőmunkát fejtett ki a lengyel vöröskatonák között. „A lengyel katonákhoz” című felhívásban olvassuk: „Felhívunk benneteket, tanuljatok, szervezkedjétek a brigádon belül, alakítsatok pártcsoportokat, olvassátok közösen a forradalmi irodalmat, vitassátok meg a helyzetet.

Mi, lengyel kommunisták, felajánlunk Nektek minden segítséget. Kérjétek tőlünk beszámolókat, újságokat, brsúrákat, jöjjetek el gyűléseinkre...”¹²

Egy másik felhívásban az LKMP budapesti csoportja azt írja: „A bűnös háború romjain és üszkein Európa népei új életet akarnak kezdeni. Milyen legyen ez az új élet? Vértengerből, mérhetetlen szenvedésből és a sírok millióiból születik meg ez a kérdés.”¹³ A lengyel önkéntesek megerősítették és megbonthatatatlanná tették a magyar és a lengyel forradalmi mozgalom vérelel megpecsételt testvéri kötelékét.

A fronton halt hősi halált többek között Franciszek Gawliński, a magyar Vörös Hadsereg lengyel zászlóaljának parancsnoka. Gawliński élete és harca jellemző azokra a lengyel értelmiségiekre, akik saját népük felszabadulásának ügyét a proletárforradalom győzelmével kötötték össze. Az első világháború kitörésekor önkéntesen csatla-

¹¹ Ugyanott.

¹² Czerwona Gazeta, 1919. július 12.

¹³ Odezwa 8 mp KPRP w Budapeszcie AZHP przy KC PZPR.

kozott a Központi Hatalmak oldalán harcoló lengyel légióhoz. Mint a lengyel katonai misszió tagját – Magyarországra irányították. Itt felvette a kapcsolatot a magyar forradalmi mozgalommal, és április 15-én belépett a magyar Vörös Hadsereg kötelékébe. Mivel képzett tiszt volt, katonái a Vörös Hadsereg lengyel zászlóaljának parancsnokává választották. A „Czerwona Gazeta” nekrológjában így jellemzi Gawlińskit:

„Nem volt a lengyel alakulatnak nála odaadóbb, keményebb harcosa. Kemény volt, de amellett rendkívül barátságos, megnyerte katonái bizalmát, barátságát, ami igen jó hatással volt a fegyelemre. A harcok mezején halt hősi halált...

A lengyel zászlóalj a legjobb elvtársat és parancsnokot vesztette el Gawliński elvtársban, a proletariátus pedig a munkások ügyének felejtethetetlen harcosát.”¹⁴

Józef Łapiński, a magyar forradalom résztvevője így ír visszaemlékezéseiben a Vörös Hadseregben harcoló lengyelekről:

„Bécsből, az önkéntesek egy csoportjával jutottam Magyarországra. Budapesten beléptem az LKMP-be, amelynek Budán, Kőbányán, Tatabányán és másutt is voltak szervezetei... A Damjanich utcai központi lengyel toborzó irodába irányítottak. Két lengyel zászlóaljat szerveztünk. Az 1. zászlóalj parancsnoka Franciszek Gawliński krakkói agronómus lett, aki később Szlovákiában Érsekújvárnál el-esett. A 2. lengyel zászlóalj, amelynek én voltam a parancsnoka, a csehszlovák, majd a román fronton harcolt...” Łapiński azt is feljegyezte, hogy a lengyel rohamcsapat három katonája egy pályatest átvágásáért, melyen román páncélvonat közlekedett, magas hadikitüntetésben részesült.¹⁵

A „Swit” című bécsi lengyel kommunista lap, amelynek Dłuski Ostap volt a szerkesztője, szoros kapcsolatot tartott Lengyelország Kommunista Munkáspártjának budapesti szervezeteivel.

Kun Béla, aki a Komintern Végrehajtó Bizottságában a KMP Központi Bizottságát képviselte, a Lengyel Kommunista Párt tízéves fennállása alkalmával, ünnepi üdvözlésében többek között a következőket mondotta: „Visszaemlékezve a Magyar Tanácsköztársaság idejére, minden magyar munkás hálával gondol annak a szolidaritásnak nagyszerű példájára, amelynek a Magyar Tanácsköztársaság imperialisták ellen vívott harcai idején, a lengyel proletariátus az

¹⁴ Czerwona Gazeta, 1919. július 12.

¹⁵ Lásd ZHP Archívum. Przy KC PZPR.

Őnök vezetésével tanújelét adta... a magyar munkások Őnökkel együtt megfeszítik minden erejüket a Szovjetunió védelmében egy ellenforradalmi imperialista háború megakadályozására... Az elnyomók összefogása még szilárdabbá kell hogy kovácsolja a Komintern vezette nemzetközi frontot.”¹⁶

A reakció ellen folytatott közös harcban, a munkásosztály erejébe, a szocialista eszmék győzelmébe vetett mélységes hitükben testvérekké váltak a magyar és lengyel kommunisták.

A Lengyel Kommunista Munkáspárt, az internacionalizmus szelleméhez híven, nagyarányú tiltakozó akciót szervezett a magyar reakció borzalmas fehérterrorja ellen. A kommunista szakszervezeti lap, a „Myśl Robotnicza” a Szakszervezeti Internacionálé határozata értelmében a magyar reakciós kormány bojkottálására hívta fel a lengyel munkásokat. A cikk ismertette a magyarországi fehérterror bestiális gaztetteit, hírt adott a munkások ezreinek meggyilkolásáról, a politikai foglyokkal való borzalmas bánásmódról, a szörnyű üldöztetésekről, és tömeges tiltakozásra hívta fel a lengyel dolgozókat.¹⁷ Az akció egész Lengyelországon végighullámozott. A magyar fasiszta kormány bestialitása miatt érzett felháborodás és Magyarország hősi munkásosztálya iránti rokonszenv oly általános volt, hogy még a Lengyel Szocialista Párt reformista vezetősége is arra hívta fel 1920. március 1-i körlevelében a munkásokat, hogy fejezzék ki szolidaritásukat, és részesítsék anyagi támogatásban a magyar munkásságot, mert: „Magyarország proletariátusának helyzete kifejezhetetlenül szörnyű. A hazai burzsoázia által, az antant-kormányok és az ún. »világközvélemény« hallgatólagos beleegyezésével agyongyötört magyar proletariátus egyedül a nemzetközi munkásmozgalom segítségében reménykedik.”¹⁸

A Szakszervezetek Központi Bizottsága is felhívással fordult a munkásokhoz, nyújtanak a nemzetközi szolidaritás szellemében sürgős segítséget a fehérterror áldozatainak, mert – mint a felhívás írja – „a magyar proletariátus még mindig vérét ontja és a legsúlyosabb áldozatokat hozza”.¹⁹ A Szakszervezetek Központi Bizottsága jelentésében megállapítja, hogy csaknem minden szakszervezet szervezett segítő akciót a magyar burzsoá terror áldozatainak megsegí-

¹⁶ Czerwony Sztandar (az LKMP Központi Bizottságának lapja), 1928. december. 9. sz.

¹⁷ Lásd Myśl Robotnicza (Varsó), 1920. június 27.

¹⁸ ZHP Archiwum. PPS 1919.

¹⁹ Sprawozdanie CKZZ (1920–1921). (A Szakszervezetek Központi Bizottságának jelentése.) Varsó 1922. 81–82. old.

tése érdekében. A lengyel dolgozó tömegek saját fájó tapasztalataikból ismerték a reakció terrorját, ezért együtt éreztek magyar testvéreikkel.

A Lengyel Kommunista Munkáspárt széleskörű tiltakozó akciót szervezett, amikor „fegyveres felkelés kísérletének” koholt vádjá alapján 41 magyar kommunistát elítéltek. A magyar antifasiszták kiszabadításának jelszavával tömeggyűlések és munkástüntetések zajlottak le. „Lengyelország proletariátusa — írta 1926 januárjában a „Więzień Polityczny”, a Nemzetközi Vörös Segély lengyelországi szervezetének lapja — a saját fehérterrorja ellen folytatott harcban megedzve, értékelni tudja a magyar forradalmárok hősi erőfeszítéseit, és őszinte csodálatát valamint elismerését fejezi ki.”²⁰

Különösen nagy megdöbbenést keltett a lengyel munkásság és haladó értelmiség körében a véreskezű Horthy-rendszer szörnyű gáztette: Sallai és Fürst, a két kommunista vezető kivégzése. A Nemzetközi Vörös Segély lengyelországi központi bizottsága a lengyel dolgozó tömegek tiltakozását kifejező 1932 augusztusi kiáltványában a következőket írja: „Lengyel munkások és parasztok! Ne feledjétek el, hogy hőseitek, Sallai és Fürst, az akasztófa árnyékában is hangoztatták meggyőződésüket: haláluk nem marad megbosszulatlanul. Hallassátok tehát a magyar fasiszták bűnös tevékenysége elleni tiltakozástok hatalmas hangját. Reszkessenek a Ti felháborodástoktól a gyilkosok. Küldjétek tiltakozó leveleket a lengyelországi magyar nagykövetségnek és konzuloknak. Tüntessetek a magyar követség és konzulátus előtt.”²¹

A lengyel dolgozó tömegek körében általánossá vált felháborodás még a Lengyel Szocialista Párt lapját, a „Robotnik”-ot is arra kényszerítette, hogy tiltakozzon a Horthy-rezsim e véres gáztette ellen.

A Nemzetközi Vörös Segély III. nemzetközi kongresszusával kapcsolatban lengyelországi lapja, a „Czerwona Pomoc”, harcra hívta a dolgozó tömegeket a lengyelországi, németországi és magyarországi rögtönítélő bírások ellen. A következőket írta: „Az antant zsoldosai vértengerbe fojtották a Magyar Tanácsköztársaságot, megalapítóit Horthy hóhérlégényeinek kezére adták. A Vörös Segély világkongresszusának előestéjén lángoló üdvözetünket küldjük Nektek, fasiszmus foglyai! Biztosítunk Benneteket, hogy Lengyelország munkásai és parasztjai nem pihennek, nem szűnnek meg harcolni mind-

²⁰ Więzień Polityczny, Warszawa styczeń, 1926.

²¹ AZHP Zespół Czerwona Pomoc w Polsce.

addig, amíg szét nem zúzzák a fasiszta börtönök falait, az éhség, a terror és a háború fasiszta államát.”²²

A Lengyel Kommunista Párt a lengyel fasiszta diktatúra elleni harcra mozgósította a dolgozó tömegeket. Különösen 1934 után növekedett és terebélyesedett ki országsszerte a munkásosztály hatalmas egységfrontja és a széles antifasiszta népfrontmozgalom. A berezakar-tuskai internálótábor és a rögtönítélő bíraskodás elleni harcot a kom-munista párt összekapcsolta a nemzetközi fasizmus bestialitásai ellen és a német, olasz, magyar valamint más nemzetiségű antifasiszták kiszabadításáért folytatott küzdelemmel.

A lengyel antifasiszták ezrei adtak bizonyosságot a népi Spanyol-ország védelmében igazi internacionalizmusukról. A harcokban a lengyel és a magyar önkéntesek együtt küzdöttek. A XII. nemzetközi brigádhoz tartozó Jarosław Dąbrowski lengyel zászlóalj parancsnoka a hős magyar Lukács tábornok (Zalka Máté) volt. A Dąbrowski-zászlóalj később brigáddá, a XII. brigád pedig nemzetközi hadosztállyá alakult át. Kötelékében lengyelek és magyarok is harcoltak. A had-osztály élén, Huescánál bekövetkezett hősi haláláig, Lukács tábor-nok állt. A Józef Strzelczyk łodzi munkás vezette Dąbrowski-brigád-ban a lengyel önkéntesekkel vállvetve harcolt a vitéz magyar zászló-alj. A közös csaták, a szenvedések és nélkülözések során testvéri egységbe forrottak össze a hős lengyel, magyar és más nemzetiségű antifasiszták, akiket az a közös vágy vezérelt, hogy a spanyolországi harcmeszőkön a nemzetközi fasizmus ellen harcoljanak. A közös harc tüzeiben szorosabbra fűződött a két kommunista párt vezetőinek barátsága.

Kun Bélát a Kominternben folytatott tevékenysége időszakában szoros baráti kötelékek fűzték több kiváló lengyel forradalmárhoz. Hosszú évekig együtt dolgozott Henryk Waleckivel. Varga Jenő Waleckiről írt megemlékezésében szeretettel gondol vissza arra a többéves közös munkára, amelyet a kiváló lengyel és nemzetközi forradalmárral a Kominternben végzett, különösen a Komintern tevé-kenységének kezdetén. Varga Jenő beszél a lengyel munkásmozgalom más vezetőihez fűződő kapcsolatairól is, és nagy tisztelettel szól Julian Marchlewskiről és Feliks Konról, akiről azt írja, hogy „igen nagy népszerűségnek örvendett a Szovjetunióban”.²³ Említést tesz Maria Koszutska-Kostrzewával és Julian Leńskivel, a Lengyel Kommunista Munkáspárt Központi Bizottságának főtitkárával való kapcsolatairól

²² Czerwona Pomoc, 1932 november, 2. szám.

²³ Varga Jenő visszaemlékezése nem került kiadásra. PI Archiwum (Varsó).

is. Az LKMP és a KMP vezetőinek baráti kapcsolatai azoknak a testvéri szálaknak a szimbólumai, amelyek a fasizmus terrorja ellen hasonló körülmények között harcoló, a marxizmus—leninizmus elveit közösen valló két kommunista pártot összefűzték.

Maria Koszutska-Kostrzewa a Lengyel Kommunista Munkáspárt II. kongresszusán tartott beszámolójában kiemelte, hogy a Magyar Tanácsköztársaság agrárpolitikájának tapasztalatai milyen nagy hatással voltak az LKMP agrárprogramjára.

Franciszek Friedler (Winkler), az LKMP Központi Bizottságának tagja, részletesen elemezte Varga Jenőnek a Magyar Tanácsköztársaság agrárpolitikájával foglalkozó munkáit, és azok alapján indokolta, hogy a Lengyel Kommunista Munkáspárt agrárprogramját meg kell változtatni.²⁴ A párton belüli vitákban a Lengyel Kommunista Munkáspárt aktivistái és publicistái a Kommunisták Magyarországi Pártjának tapasztalataira hivatkoztak, elsősorban annak programjára és a Magyar Tanácsköztársaság alatt folytatott tevékenységére.

A két testvérpárt vezetői között a tapasztalatcsere a későbbi időkben is folytatódott.

A Lengyel Kommunista Munkáspárt ideológiai és taktikai fejlődésében igen nagy jelentősége volt Lenin beszédének, amelyet a Komintern III. kongresszusán, a lengyel, magyar és olasz delegáció közös ülésén mondott el. Lenin felhívta a figyelmet arra, hogy milyen nagy szükség van a tömegek között végzett türelmes és szívós munkára. Hangsúlyozta, hogy a kommunistáknak fel kell tárniuk a tömegek előtt az elkövetett hibákat, és meg kell fogadniuk, hogy a továbbiakban óvatosabbak lesznek a helyzet megítélésében és körütekintőbbek a harci módszerek alkalmazásában. Ily módon növelhetik befolyásukat az ingadozó munkásokra, valamint a munkáosztály azon részére, amely hisz a szociáldemokrata pártban.

Lengyelország Kommunista Pártja 1925-ben tartott III. kongresszusán a Komintern Végrehajtó Bizottsága nevében Kun Béla szólalt fel. Hangsúlyozta az LKMP-ben végbemenő bolsevizálódási folyamat jelentőségét, amely — mint többek között mondotta — abban is kifejezésre jut, hogy az LKMP átadta tapasztalatait a nyugati

²⁴ Varga J. „A földkérdés a magyar proletárforradalomban” c. munkája alapján írta meg Fiedler „A mezőgazdasági kérdés a magyar forradalomban” c. cikkét, amely „Materiały w sprawie rolniej” (Adalékok a mezőgazdaság kérdéséhez.) c. gyűjteményes műben jelent meg. (Az LKMP Központi Bizottságának kiadása, Gliwice 1922. 42–50. old.) Ez a könyv a Kostrzewa által kidolgozott „Agrártézisek”-kel kapcsolatos párton belüli vita keretében került kiadásra.

kommunista pártoknak. A bolsevizálódás egyet jelent Lenin „közelebb a tömegekhez” jelszavának megvalósulásával.²⁵

Kun Béla a „Nowy Przegląd”-ban, az LKMP elméleti folyóiratában megjelent cikkében az SZK(b)P XVI. kongresszusának eredményeit értékelve, rámutatott arra, milyen hatalmas jelentőséggel bír a világ munkásosztálya számára a szocializmus építése a Szovjetunióban, és hogy ezzel kapcsolatban a kommunista pártok feladata kettős: biztosítaniuk kell, ne támadhassák hátba a szocializmust építő Szovjetuniót, és harcolniuk kell a kapitalista válság forradalmi befejezéséért. Meg kell javítaniuk a politikai tömegmunkát, és két fronton kell harcolniuk, elsősorban azonban a jobboldali opportunisták elhajlás ellen, hogy vezetni tudják a munkásosztályt és győzelemre vihessék a proletárdiktatúrát.²⁶

A Lengyel Egyesült Munkáspárt a Lengyel Kommunista Munkáspárt nagy művének folytatója. Vezeti Lengyelországban a szocializmus építését, megvalósítja a szocializmus nagy eszméit, amelyekért a lengyel forradalmárok oly sok nemzedéke áldozta életét.

²⁵ Lásd ZHP Archívum. Az LKMP III. kongresszusának jegyzőkönyvei.

²⁶ Lásd Kun Béla: Az SZK(b)P XVI. kongresszusának nemzetközi jelentősége. Nowy Przegląd, 1930. július–augusztus. 4. sz. 9–14. old.

A NÉMET KOMMUNISTÁK ÉS A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG

Németország forradalmi munkásai nagy lelkesedéssel fogadták azt a hírt, hogy 1919. március 21-én kikiáltották a Magyar Tanácsköztársaságot. Magyar osztálytestvéreik harcát joggal tekintették nagy segítségnek a német imperializmus és militarizmus ellen folytatott harcukban. Ez a küzdelem nem ért véget a jobboldali szociáldemokrata vezetőknek a novemberi forradalom ellen elkövetett árulásával. Ezért Németország forradalmi munkásai magyar osztálytestvéreik győzelmeit saját győzelmüknek tekintették.

A magyarországi forradalmi mozgalom eredményei új lendületet adtak Németország forradalmi erőinek. Ezt a fellendülést mutatták azok a tömegtüntetések és gyűlések, amelyeket a Németországi Kommunista Párt vezetésével sok nagy városban tartottak, s amelyeken lelkesen üdvözölték és ünnepelték a Magyar Tanácsköztársaság megalakulását.

Ebben az időben Németországban véres harcok folytak a kommunista párt vezette forradalmi erők és az ellenforradalom között. A német munkásosztály élcsapata hőiesen harcolt, hogy megvédje a novemberi forradalom vívmányait, és elvezesse a német népet a szocialista forradalomig.

Az ellenforradalmi erők — amelyek jól felszerelt szabadcsapatokra támaszkodtak, és a szociáldemokrata pártvezérek és szakszervezeti vezetők aktív segítségét élvezték — brutális eszközökkel és vérszomjas dühvel léptek fel a harcoló munkások ellen.

Fő csapásuk a fiatal kommunista párt ellen irányult, amely tántoríthatatlanul és következetesen síkraszállt a német munkásosztály győzelméért. Az ellenforradalom támadásának iránya világosan megmutatkozik a „Vossische Zeitung” 1919. január 18-i számában: „A kommunista párt megalakítása riasztó jel — írja a lap. — A menekvésnek csak egy módja van: erős katonai hatalmat kell létrehozni. Ezért minden erőt a bolsevizmus ellen.” A Hadügyminisztérium egy

1919 január elején kiadott közleményében azt követelte, hogy a kommunista pártot „féken kell tartani és szükség esetén fegyveres erőszakhoz kell folyamodni ellene”.¹

A német monopolista burzsoázia és a német junkerek nem szorítottak csupán nyilatkozatokra és felhívásokra, hanem gyilkos terrorral léptek fel a forradalmi munkások, elsősorban a kommunisták ellen. 1919. január 15-én állati kegyetlenséggel meggyilkolták Karl Liebknechtet és Rosa Luxemburgot, a német forradalmi proletariátus szeretett vezetőit. Márciusban a börtönben agyonlőtték Leo Jogichest, a tehetséges kommunista szervezőt.

1919 első hónapjaiban a forradalmi harcok során Berlinben, Brémában, Felső-Sziléziában, a Ruhrvidéken és Németország más vidékein a forradalmi munkások ezreit mészárolták le. A kommunistákat a szociáldemokrata Noske parancsára törvényen kívül helyezték. A pártnak illegalitásba kellett vonulnia. Lapját, a „Die Rote Fahné”-t betiltották. A forradalmi erők azonban e szörnyű terror ellenére is bátran és állhatatosan tovább folytatták harcukat a németországi tanács hatalom megteremtéséért. A fiatal kommunista párt egyre sikeresebben haladt azon az úton, hogy betöltse a forradalmi élcsapat szerepét.

De e nehéz körülmények között is célt és irányt mutatott, új harci elszántságot és erőt adott a német munkásoknak és kommunista pártjuknak a fiatal szocialista szovjetköztársaság. Magyar osztálytestvéreik példája pedig újabb tettekre ösztönözte és bátorította a német munkásokat. Az a tény, hogy Szovjet-Oroszország után Magyarországon is megdöntötték a burzsoázia és a földesurak hatalmát és megteremtették a proletárdiktatúrát, nagy hatást gyakorolt a németországi forradalmi mozgalomra.

Ebben az időben bebizonyosodott, hogy a Németországi Kommunista Párt szilárdan a proletár nemzetköziség talaján áll. Maradandó érdeme, hogy az egyetlen párt volt Németországban, amelyik a német munkásokat testvéri szolidaritásra és a Magyar Tanácsköztársaság aktív támogatására mozgósította. Míg a szociáldemokrata párt és a Független Szociáldemokrata Párt vezetői óva intettek a magyar munkások forradalmi útjától és kijelentették, hogy „Oroszország és Magyarország nem példaképe és nem úttörője a szocialista fejlődésnek”,² addig a Németországi Kommunista Párt ezt hirdette:

¹ Az NSZEP Központi Bizottsága mellett működő Marxizmus-Leninizmus Intézet Archívuma. Berlin. 8/28. akta. 86. old.

² Dresdner Volksblatt, 1919. augusztus 4.

„A Magyar Tanácsköztársaság megteremtésével a szocializmus diadalútjának új, fontos szakaszába érkezünk.”³

A német kommunisták szemében a Magyar Tanácsköztársaság a szovjet-országi szocialista munkás- és parasztállam után példakép és úttörő volt, amely a német munkásosztály számára irányt mutatott, s amelynek harcát támogatni kellett. „Oroszországból, a proletárforradalom szent tűzforrásából áthullott a szikra Magyarországra, lángbaborított, éltető erőt adott, a régit elemészttette, az újat életre keltette”.⁴ A „Die Rote Fahne”-ban megjelent felhívásnak ezek a szavai szemléltetően bizonyítják, milyen nagy jelentőséget tulajdonított a Németországi Kommunista Párt a magyar tanács hatalomnak.

A párt állandóan példaképtül és ösztönzőül állította a német proletariátus elé a magyar munkások harcát a tanács hatalomért, annak megszilárdításáért és védelméért. Az 1919 májusi felhívásában a következő szavakkal fordult a munkásokhoz és a párttagokhoz: „Törjetelek előre az egész világ előtt, ahogy az oroszok és a magyarok már előretörtek.”⁵

Clara Zetkin is lelkes szavakkal jellemezte a magyar munkások hősi harcát: „A magyar proletariátus győzelme tüzes nyelven szól a világ bérabszolgáihoz... a magyar proletárok bátor tette ugyanakkor erősíti a kizsákmányolt tömegek önbizalmát, harci szellemét és teremtő akaratát. Ott fogja felgyújtani a forradalom tüzét, ahol már megkezdődött a harc a burzsoá rend ellen. Ott fogja a forradalom kitörését elősegíteni, ahol az imperializmus azt hiszi, hogy legyőzte a szocializmust.”⁶

E lelkes állásfoglalások a Magyar Tanácsköztársaság mellett nem voltak szórványos jelenségek. Ez volt a tömeghangulat Németország forradalmi munkásai között. Ez tükröződött a helyi kommunista sajtóban, a Németországi Kommunista Párt tömeggyűlésein és más helyeken. A „Der Spartakist”, a kommunista párt württembergi kerületi lapja azt írta, hogy a magyar proletariátus „csodálatos erővel és

³ „Der Kommunist”, a Német Kommunista Párt röplapja (Spartakusbund), Drezda 1919. március 29.

⁴ Die Rote Fahne, 1919. április 21.

⁵ Ugyanott, 1919. május 1.

⁶ Clara Zetkin: Hoch die sozialistische Internationale. (Eljen a Szocialista Internacionálé.) Kommunistische Internationale, 3. sz. Kiadta a Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottságának megbízásából Német-Ausztria Kommunista Pártja. Bécs 1919 november. 318. old.

nagyssággal építi házát, és meg is védi minden támadással szemben".⁷ Nagy-Berlin XII. kerületében a kommunista párt által kiadott röplap a következőket tartalmazza: „A kommunizmus diadalmenete fel-tartóztathatatlan. Az orosz tanácskormány erősebb mint valaha! Magyarországon is diadalra jutott a kommunizmus, és vér nélkül valósította meg a proletariátus diktatúráját.”

A munkások, az ifjúság, a katonák és a munkanélküliek különböző tüntetéseken és gyűléseken állást foglaltak a magyarországi események mellett, és testvéri szolidaritásukról biztosították a magyar forradalmárokat. Ezekben az akciókban a német kommunisták jártak az élen. Többnyire ők szervezték e megmozdulásokat, s a jelenlevők nagy lelkesedése közepette bátran síkraszálltak Magyarország ügye mellett.

1919 áprilisában egy Münchenben tartott katonagyűlésen a kommunista szónok felszólította a gyűlés mintegy négyezer résztvevőjét, hogy „orosz és magyar testvéreikhez hasonlóan minden eszközzel” folytassák a harcot Németország reakciós erői ellen.⁸ Ugyanebben a hónapban Münchenben ifjúsági gyűlést tartottak. Itt többek között kommunista és szociáldemokrata ifjúsági funkcionáriusok szólaltak fel. A proletár világforradalom ellen felszólaló egyik szociáldemokrata szavai a jelenlevő fiatalok között nem találtak visszhangra, de az ifjú kommunista szónok kijelentéseit nagy tapssal fogadták. Ez utóbbi a fiatalok többségét meggyőzte a szovjet-oroszországi és a magyar elvtársak harcának igazságos voltáról. Ennek hatására a jelenlevők megszavaztak egy táviratot, amelyben „üdvözlétüket küldik Oroszország és Magyarország proletár fiatalságának”.⁹ 1919 április elején tartották Berlinben a munkanélküliek birodalmi kongresszusát. Itt a munkanélküli munkások nemcsak az életkörülményeik megjavításáért folytatott harc kérdéseivel foglalkoztak, hanem saját országuk határain túlra is néztek. Részletesen beszéltek a szovjet-oroszországi és a magyar munkások életéről és harcáról. A kongresszus végül a következő táviratot intézte a Magyar Tanácsköztársasághoz:

„A munkanélküliek április 5-én és 6-án Berlinben ülésező birodalmi kongresszusa szívélyes üdvözlétét küldi a Magyar Tanácsköztársaságnak. A kongresszus azonosítja magát az egész forradalmi pro-

⁷ „Der Spartakist”, a Németországi Kommunista Párt Württemberg-kerületi röpirata. 1919. június 20.

⁸ Lásd *Münchner Rote Fahne*, 1919. április 5.

⁹ Ugyanott, 1919. április 4.

letariátussal, állást foglal a nemzetközi tanácsdiktátúra mellett, és megfogadja, hogy Németországban is egyengeti a megmentő világforradalom útját.”¹⁰

A Németországi Kommunista Párt felhívta a földmunkásokat és kisparasztoakat, hogy az orosz és a magyar forradalmi tapasztalatokból saját harcukkal kapcsolatban vonjanak le megfelelő tanulságokat. A párt 1919 május végén „Hol a kivezető út?”¹¹ címmel rölapot adott ki a parasztoknak, s ebben kifejti, hogy „az országot csak úgy lehet megmenteni, ha az ipari munkások, a földmunkások és kisparasztoak összefognak, és készek arra, hogy életüket kockáztassák!” Mindenekelőtt a kapitalisták és a junkerek hatalmát kell megdönteni, és létre kell hozni az „ipari munkások, földmunkások és kisparasztoak köztársaságát”, ahogy az Szovjet-Oroszországban és Magyarországon történt.

A Németországi Kommunista Párt ebben a röpiratában rámutat arra, hogy milyen nagy politikai és gazdasági jelentőséggel bírna, ha létrejönne a testvéri együttműködés Szovjet-Oroszország, a Magyar Tanácsköztársaság és egy szocialista Németország között. Ha Németország szocialista tanács hatalom lenne, „akkor bizonyosan számíthatnánk a jelenleg legjobb hadsereggel rendelkező Oroszország és Magyarország segítségére”. Gazdasági téren kétségtelenül létrejönne a kölcsönös támogatás. „Nekik (Szovjet-Oroszországnak és Magyarországnak. — H. K.) szükségük van gépekre, képzett munkásokra és különféle technikusokra, ők pedig cserébe küldhetnek nekünk élelmiszereket és nyersanyagokat.” A rölap így fejezi be: „Kisparasztoak és földmunkások, most komolyan meg kell fontolnotok, melyik a boldogulás útja, ki vezetett félre benneteket üres szavakkal, és ki beszél veletek komolyan és őszintén. Oroszországban a kommunisták nemhogy elvették volna a kisparasztoktól földjüket és állataikat, hanem nekik adták a nagybirtokosok földjeit.”

A rölap leszögezi, hogy az a kivezető út, amelyet Szovjet-Oroszország és Magyarország munkásosztálya a gyakorlatban megmutatott.

A kommunista párt azonban nem érte be a forradalmi események helyeslésével, hanem felszólította a német munkásokat, hogy az orosz és a magyar munkások példáját követve harcoljanak a németországi tanács hatalom megteremtéséért. Ebben a harcban az egyik legfontosabb követelés volt: szilárd szövetség Szovjet-Oroszországgal

¹⁰ Die Rote Fahne, 1919. április 17.

¹¹ Flugblatt die KPD an die Landwirte. Az NSZEP Központi Bizottsága mellett működő Marxizmus-Leninizmus Intézet Archivuma.

és a Magyar Tanácsköztársasággal. Ez a követelés állt a gyűlések, tüntetések és sztrájkharcok középpontjában.

1919. április 9-én a braunschweigi Palota téren tartott tömeggyűlésen a résztvevők követelték a braunschweigi tanácsköztársaság kikiáltását, azonnali kapcsolatot Szovjet-Oroszországgal és Magyarországgal.¹²

Drezdában április 17-én egy gyűlésen elhatározták: „Meg kell teremteni a proletárdiktatúrát. Testvéri kapcsolatra kell lépni Oroszországgal és Magyarországgal.”¹³

A szászországi Zwickauban április 10-én tartott tüntetésen plakátokat vittek, amelyek „az oroszországi szovjet- és a magyar tanácskormányral való együttműködésre hívták fel a munkásokat”.¹⁴ A danzigi vasutasok egyik sztrájkkövetelése így szólt: „Tanácskormány alakítása, és kapcsolatok létesítése az oroszországi szovjet- és a magyar tanácskormányral.”¹⁵

A munkásosztály legjobbjai arra törekedtek, hogy gyakorlati segítséget nyújtsanak magyar osztálytestvéreiknek. De egyedül a kommunista párt volt képes a Magyarország iránti szolidaritási akciót politikailag és szervezetileg megvalósítani. Ezt — egészen helyesen — összekapcsolta a fiatal szovjethatalom védelmében indított hasonló akciókkal.

E két akciót nehéz lenne egymástól elhatárolni, mert szorosan összefonódtak, összekapcsolódtak. Egyszerűen az történt, hogy már a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása előtt is rendkívül népszerű „El a kezekkel Oroszországtól!” jelszót Magyarországra is kiterjesztették, és így plakátokon, röplapokon, a házak falán és a kommunista sajtó hasábjain ezt lehetett olvasni: „El a kezekkel Szovjet-Oroszországtól és a Magyar Tanácsköztársaságtól!” Ezért a német munkások sorai-
ban termékeny talajra talált a Kommunista Internacionálé 1919 májusában kibocsátott „Mindenkinek, mindenkinek!” című lángoló felhívása, amelyben követelte: ne engedjék, hogy az antant megfojt-
hassa a Magyar Tanácsköztársaságot.¹⁶

A Szovjet-Oroszországért és a Magyar Tanácsköztársaságért folytatott szolidaritási harc közötti szoros kapcsolat különösen világosan

¹² Lásd Münchner Rote Fahne, 1919. április 10.

¹³ Ugyanott, 1919. április 28.

¹⁴ Ugyanott, 1919. április 12.

¹⁵ Die Rote Fahne, 1919. április 11.

¹⁶ Lásd A Kommunista Internacionálé könyvtára. Az I. kongresszus kiáltványa, irányelvei, határozatai. A Végrehajtó Bizottság II. kongresszusig kiadott felhívásai, nyílt levelei. Hamburg 1920. 100–101. old. [Németül.]

kifejezésre jutott azokban az akciókban, amelyek az imperialisták Németországon áthaladó csapat- és hadiszállítmányai ellen irányultak. Sok esetben nehéz volt kideríteni, hogy Szovjet-Oroszország vagy a Magyar Tanácsköztársaság ellen küldték-e ezeket a szállítmányokat. A német munkások számos ilyen szállítmányt feltartóztattak, és azzal kétségkívül egyaránt segítették szovjet és magyar osztálytestvéreiket. A forradalmi munkás- és üzemi tanácsok jól működő jelentő-szolgálatot szerveztek a csapat- és hadiszállítmányok jelzésére. Minden ilyen vonatról már a francia határtól kezdve tudtak. A szállítmányokat tehát gyakran már Badenben és Württembergben feltartóztatták, másokat pedig akkor állítottak le, amikor bajor területre értek.

A hadiszállítmányok elleni akciókhoz a munkások nagy éberségére volt szükség, mert az antant-hatalmak — a weimari köztársaság hatóságaival egyetértésben — a rakományokat sokszor megtevesztően jelezték, vagy a vonatokat félreeső útvonalakra irányították. De még kerülő utakon sem tudták a szállítmányokat minden esetben továbbjuttatni, mert a Német Kommunista Párt nemcsak Dél-Németország, hanem Szászország, Thüringia és Észak-Németország munkásait is riadóztatta. Előfordult például, hogy még Erfurtban is feltartóztattak hadiszállítmányokat.

A Németországon áthaladó hadiszállítmányok elleni forradalmi jellegű akciókat, mint a proletár nemzetköziség megnyilvánulásait nagyra kell értékelni. Ezeknek nemcsak az események menetével kapcsolatban volt nagy politikai jelentőségük, nemcsak a munkásokra volt nagy nevelő hatásuk, hanem az akkori helyzetben közvetlen és nagyonis gyakorlati értékük volt, mert a munkások kezébe került fegyvereket és lőszereket a reakció tombolása elleni harcban késedelem nélkül fel lehetett használni.

Míg 1956 októberében, egy teljesen megváltozott helyzetben — amelyet a szocialista világtábor fennállása és az egész világon hatalmasra növekedett kommunista munkásmozgalom jellemez — az imperialistáknak és az ellenforradalmi erőeknek semmiképpen sem sikerülhetett vereséget mérni a magyar munkásokra és parasztokra, addig 1919-ben a Horthy-féle fehérterrorista bandákkal együttműködő francia, román és csehszlovák antant-csapatok összpontosított támadásaival, az Egyesült Államok, Anglia, Németország, Ausztria, Olaszország és más országok „demokratikus” kormányainak bojkottjával le tudták verni a magyar munkásokat.

A kommunista párt minden lehetőséget megragadott, hogy a német

munkásokat tájékoztassa a magyarországi szocialista átalakulásról és az ellenforradalmi erők ellen folytatott harcáról. A kommunista lapokban állandóan közöltek jelentéseket, amelyek választ adtak a Tanácsköztársasággal kapcsolatos legkülönbözőbb kérdésekre. A „Münchner Rote Fahne” állandóan közölt híreket „A Magyar Tanácsköztársaságból” címmel az oktatástügyről, a Vörös Hadseregről, a szakszervezetekről, a parasztpolitikáról stb.

A lapokban olyan közlemények is megjelentek, amelyek leleplezték a Tanácsköztársaság ellen irányuló ellenforradalmi mesterkedéseket. Ez többnyire tiltakozó nyilatkozatokra is alkalmat adott. A „Münchner Rote Fahne” a cseh katonai alakulatoknak magyar munkások ellen Neutra-Baingban elkövetett terrorcselekményeiről szóló jelentésében a következőket írja:

„Az életéért és győzelméért harcoló magyar munkásság majd leszámol a cseh tőke zsoldosaival is. Csak ne hivatkozzanak »magyar« és »orosz« terrorra, ha a magyar proletariátus a cseh proletariátussal együtt benyújtja a számlát ezeknek a cseh tömeggyilkosoknak.”¹⁷

A németországi kommunista lapok beszámolói — a burzsoá sajtó ferdítéseit és torzításait leleplezve — megmagyarázták a munkásoknak a magyar eseményeket és a Tanácsköztársaság harcosai iránti szolidaritásra szólították fel őket. Ezek a lapok ismertették a munkásokkal a Magyar Tanácsköztársaságnak Leninhez intézett szikratáviratát és Lenin válaszát. A „Die Rote Fahne”, a Németországi Kommunista Párt központi lapja közölte Kun Béla felhívását „az egész világ forradalmi munkásságához”, amelyben külföldi munkásküldötteket hív meg a „magyarországi forradalmi munkás- és katonatanácsok” kongresszusára.¹⁸

A kommunista sajtó leleplezte az antant gyalázatos politikai-katonai összeesküvését, s az antantot kiszolgáló németországi burzsoá és jobboldali szocialista elemek mesterkedéseit. Másrészt meleg együttérzéssel üdvözölte a magyar Vörös Hadsereg sikeres harcait. Ugyanakkor a kommunista sajtó osztatlan helyesléssel tájékoztattott a Tanácsköztársaság belső eseményeiről, a tanács hatalom megszilárdítására irányuló intézkedésekről és az ország forradalmi átalakításáról. Így például, amikor a burzsoá és a szociáldemokrata lapok hazug megállapításokat hangoztattak a Tanácsköztársaságról, a forradalmi munkáslapok segítettek a Magyarországgal kapcsolatos igaz-

¹⁷ Münchner Rote Fahne, 1919. április 4.

¹⁸ Lásd Die Rote Fahne, 1919. április 24.

ság terjesztésében, és ezzel a német munkásosztályt a proletár nemzetköziség szellemében nevelték.

A kommunisták megvilágították a dolgozók előtt a tanács hatalom intézkedéseit, és ugyanakkor megbélyegezték a német jobboldali szociáldemokratáknak a forradalom ellen elkövetett árulását. A „Der Kommunist”, a kommunista párt szászországi röplapja 1919. április 5-i számában tudósítást közölt a magyar tanácskormány munkájáról, a munkás- és katonatanácsok megalakulásáról, a kormánybiztosok beiktatásáról, a laikus bíróságok felállításáról, a burzsoázia lefegyverzéséről, a Vörös Gárda megteremtéséről, a kulturális és gazdasági intézkedésekről. Mindehhez a következő kommentárt fűzte:

„Így néhány nap alatt végbement az értékek átértékelése, ami a gazdasági és a társadalmi életet teljesen átalakította. Ezzel a szemléltető oktatással szemben egyetlen Scheidemann sem veheti fel a versenyt, mert az ő szocializmusa csak frázisokból és üres szavakból áll. A tömegeknek — még ha eddig talán értetlenül álltak is a forradalommal szemben — fel kell ismerniük, hogy ki tudja képviselni érdekeiket. Magukévá fogják tenni a szocializmus gondolatát. A német munkások ebből megtanulhatják, hogy becsületes szándékkal mit lehet elérni. A német kormányokból hiányzik az akarat és a tetterő, nincs szocializmus a szívükben és agyukban, ezért nem tudnak szocializmust létrehozni. Tehetetlen kispolgárok, korlátolt szociálpatrióták, üres szócséplők, politikai sarlatánok. Nem szocialisták. Ezért nem árad belőlük éltető erő, teremtető akarat, kulturális újjászületés. Az ebterek, scheidemannok, gradneuerék, schwarzok nem tudják megteremteni a szocializmust. Ez a kommunisták műve lesz!”¹⁰

A kommunista sajtó részletesen foglalkozott a magyar forradalmi munkások egyre élesedő harcával, amelyet a belső és külső ellenforradalom ellen folytattak, behatóan ismertette e küzdelem előkészítését és lefolyását. A jelentések terjedelme és tartalma mutatja, hogy a német munkások és katonák a szocializmusért, valamint az imperializmus és a militarizmus ellen vívott küzdelmük szempontjából milyen jelentőséget tulajdonítottak magyar testvéreik harcának. Ezzel kapcsolatban mindig kifejezésre jutott, hogy a német munkásosztály forradalmi erői a német reakció elleni akciókat és a német munkások harci sikereit a fegyveresen küzdő magyar proletariátus közvetlen megsegítésének tekintették.

A „Münchner Rote Fahne” 1919. április 11-i tudósításában pél-

¹⁰ Der Kommunist (Drezda), 1919. április 5.

dául a következőket írja: „Budapesten véget nem érő ujjongással fogadták a harmadik, a Bajor Tanácsköztársaság kikiáltásának híret. Ebben saját bátorságuk, saját tevékenységük és a világot átalakító proletárszolidaritás eredményét látják... Magyar testvéreink öröme még nagyobb lesz, ha megtudják, hogy az anarchisták, a többségi és független kompromisszum-szocialisták által létrehozott, a tömegek megkérdezése nélkül alakult ál-tanácsköztársaság zűrzavarából mint a porból föltámadó főnix fog létrejönni az igazi, kommunista, a proletariátus szuverén akarataira épülő tanácsköztársaság.”

E lap későbbi számaiban is, egészen a Bajor Tanácsköztársaság bukásáig, állandóan találkozunk azzal a gondolattal, hogy a Bajor Tanácsköztársaságnak a német ellenforradalom ellen irányuló elkeseredett védelmi harcát közvetlen támogatásnak tekintették a harcoló magyar proletárok megsegítésére. „Most a végsőig ki kell tartani! Csak így tudjuk teljesíteni kötelességünket a német és a nemzetközi forradalom iránt!”²⁰ — írja egyik utolsó számában a „Münchner Rote Fahne”, és ugyanez a gondolat még egyszer kifejezésre jut a röviddel ezután kiadott májusi felhívásban, amikor a védelmi harc a végsőkéig kiéleződött.

A kommunista sajtó azzal is segítette a Magyar Tanácsköztársaságot, hogy kíméletlenül leleplezte a német burzsoáziának és kiszolgálóinak, a jobboldali szociáldemokratáknak a magyar forradalmi erők elleni mesterkedéseit. E sajtó ébersége, amellyel a nyílt és titkos támadásokat és ellenségeskedéseket, a hazug összejátszást az antanttal, a diplomáciai fondorlatokat, a gazdasági és politikai bojkott-rendszabályokat és a katonai előkészületeket leleplezte, megakadályozta a burzsoáziát a még nyíltabb beavatkozásban.

A kommunista lapok egyre hangosabban követelték a magyar tanácshatalom diplomáciai elismerését. A munkásosztály sürgette a probléma megoldását, de a szociáldemokrata vezetés alatt álló német kormánynak ez nem volt ínyére. A bajor ál-tanácsköztársaság vezetői a munkástömegek nyomására kénytelenek voltak azonnal kapcsolatot teremteni az oroszországi szovjethatalommal és a Magyar Tanácsköztársasággal. A munkások befolyása alatt álló sajtó joggal ünnepelte a három országban hatalomra jutott proletariátus szoros szövetségét. A „Münchner Neueste Nachrichten”, amelynek szerkesztését a Bajor Tanácsköztársaság ideiglenes forradalmi központi tanácsa vette át, 1919. április 9-i számában kiemelt helyen közölte a „forradalmi Magyar Tanácsköztársaság üdvözlétét”, amelyet Kun Béla írt alá. Ez

²⁰ Münchner Rote Fahne, 1919. április 25.

a szám közli az ideiglenes központi tanácsnak az összes proletárokhoz, mindenekelőtt Szovjet-Oroszországhoz és a Magyar Tanácsköztársasághoz intézett felhívását, mely többek között a következőket tartalmazza: „A Bajor Tanácsköztársaság azonnal megszakított minden kapcsolatot a Scheidemann-kormánnyal. A Bajor Tanácsköztársaság üdvözlét küldi Szovjet-Oroszországnak és a Magyar Tanácsköztársaságnak, kapcsolatokat létesít e két tanácsköztársasággal...”

A magyarországi forradalmi eseményekkel kapcsolatban aktív együttérzés nyilvánult meg a német kommunisták minden állásfoglalásában és a német munkások többségének magatartásában. Nem tévedünk, ha azt mondjuk, hogy ezek a munkások, élükön a Németországi Kommunista Párt tagjaival, szívvel-lélekkel a harcoló magyar osztálytestvérek oldalán álltak. Minden részlet érdekelte őket a fiatal tanácsköztársaságról, amelyet fenntartás nélkül támogattak. A felsorolt példák tanúsága szerint a német kommunisták magukévá tették a Magyar Tanácsköztársaságnak a német munkásokhoz intézett felhívását, hogy kövessék a magyar munkások példáját, lépjenek szövetségre Moszkvával, és alakítsák meg Németországban a tanácsköztársaságot.

A szovjet-országi munkás- és paraszthatalom sikeres fennmaradása, a magyar munkások harca a tanácshatalom létrehozásáért és védelméért jelentős befolyást gyakorolt a német munkáosztályra a tanácshatalomért folytatott küzdelmében. Ez világosan megmutatkozott a müncheni tanácsköztársaság megalakulásakor. Amikor Magyarországon a munkáosztály megszerezte a hatalmat, a bajor szociáldemokrata Hoffmann-kormány — amely 1919. március 17-én alakult — nagyon kritikus helyzetbe került. A kormány egyáltalában nem volt ura a helyzetnek. Az életkörülmények rohamosan rosszabbodtak. Münchenben mintegy 30 000 munkanélküli volt. Napról napra fokozódott a munkások elkeseredése a Hoffman-kormány ellen. Ebben a helyzetben értesültek március végén — április elején arról, hogy Magyarországon létrejött a tanácshatalom. A bajor napilapok nagybetűs sorokban közölték az eseményt, amely jelentős mértékben elősegítette a munkások és katonák nagy részének forradalmasítását. A birodalmi kormány müncheni ügyvivője 1919. április 3-án a következőket táviratozta a birodalmi belügyminisztériumnak: „A budapesti események következtében igen megerősödtek a radikális tendenciák.”²¹

²¹ Az NSZEP Központi Bizottsága mellett működő Marxizmus-Leninizmus Intézet Archivuma. Berlin. 9/17. akta, 11. old.

A „radikális tendenciákon” főképpen a tanács hatalom, valamint „a Szovjet-Oroszországgal és a Magyar Tanácsköztársasággal való együttműködés” egyre szilárdabb követelése értendő.²²

1919. április 3-án egy Augsburgban tartott gyűlésen általános sztrájkot határoztak el. A jelenlevő munkások kijelentették, hogy szolidárisak Szovjet-Oroszországgal és a Magyar Tanácsköztársasággal. Az általános sztrájk másnap meg is valósult mint rokonszenvtüntetetés a német tanácsköztársaság megalakításáért, a Szovjet-Oroszországgal és Magyarországgal létesítendő kapcsolatokért.²³

Passauban a munkás- és katonatanácsok április 5-én gyűlést tartottak, és határozatban követelték, hogy Németországban tanácsköztársaságot létesítsenek, és szilárd szövetséget kössenek Szovjet-Oroszországgal és Magyarországgal.²⁴

Bajorország más városaiban is történtek hasonló megmozdulások, amelyeknek legfőbb követelése az volt, hogy létesítsenek testvéri kapcsolatokat a szovjet orosz és a magyar szocialista állammal.

Bajorországban ennek a mozgalomnak kezdeményezője és iránymutató ereje a kommunista párt volt, amely a munkásokat magyar osztálytestvéreik iránti szolidaritási akciókra mozgósította, és e célból jelszavakat adott ki. A Németországi Kommunista Párt észak-bajorországi szervezete 1919 április elején előterjesztette követeléseit, amelyek a bajor tanácskormány megalakítására irányultak. A követelések a párt lapjában jelentek meg, és vezető helyen a következőt tartalmazták: „A bajor kormánynak azonnal fel kell vennie a kapcsolatokat Szovjet-Oroszországgal és a Magyar Tanácsköztársasággal.”²⁵

A tanácsmozgalom ellenfelei, élükön a szociáldemokratákkal, igyekeztek a maguk módján figyelembe venni a bajor munkások hangulatát. Szavakban ők is a tanácsköztársaság mellett foglaltak állást, de ugyanakkor lépéseket tettek, hogy a munkások előtt lejárassák a tanácsok gondolatát. 1919. április 7-én Bajorországban kikiáltották a „tanácsköztársaságot”, amelynek vezető tisztségeit anarchisták és független szociáldemokraták töltötték be. Az úgynevezett tanácskormány proletárellenes jellegét világosan mutatja Kübler igazságügy-miniszter későbbi kijelentése, amely szerint Kübler „az igazságügyi megbízotti állást csak azért... fogadta el, hogy erre a helyre ne kerülhessen kommunista”. Egy másik példából is kiderül, hogy az

²² Lásd Münchner Neueste Nachrichten, 1919. április 4.

²³ Lásd Münchner Rote Fahne, 1919. április 5.

²⁴ Lásd ugyanott, 1919. április 9.

²⁵ Ugyanott, 1919. április 10.

ál-tanácskormány a szocialista átalakítást nem vette fel programjába: ahelyett, hogy elsősorban a burzsoázia politikai és gazdasági hatalmának megdöntésére törekedtek volna, olyan kérdéseken töprengtek, mint az egyetem szocializálása stb.

A kommunista párt ehhez a következő értékelést fűzte: „Minden a régi. Az üzemekben a proletárok továbbra is a tőke érdekében robotolnak. A hivatalokban továbbra is wittelsbachi királyi tisztviselők ülnek. Az utcákon a kapitalista gazdasági rend régi őrei járkálnak rendőrkardokkal. Egyetlen felfegyverzett munkás sem látható. Nincsenek vörös zászlók. A burzsoázia hatalmi állásait nem foglalták el a proletárok. A tőkék még mindig a bankok páncélszekrényeiben vannak. Még csattognak a háborús nyereszkesedők és osztalékavadászok kuponokat vágó ollói. A bíróságokon még a királyi törvényszéki tanácsosok hoznak osztályítéleteket. Minden a régi. Még kattognak a kapitalista sajtó rotációs gépei, ontják a mérget, az epét, a hazugságot és ferdítést. Minden a régi.”²⁶

Minden a régi, csak most a tanácsköztársaság leple borítja. A tanácsmozgalomnak ez a karikatúrája joggal szerepel látszat-tanácsköztársaság néven a történelemben. Rövidesen a munkások többsége is felismerte, hogy az új hatalom nem más, mint látszat-tanácsköztársaság.

Jogosan szólította fel tehát a kommunista párt a munkásokat, hogy „a legnagyobb bizalmatlanságot” tanúsítsák a látszat-köztársaság megalakítóira.²⁷

Amikor egyre világosabbá vált, hogy ez a torzszülött nem okoz kárt a tanácsok gondolatának, hanem a kommunista párt fáradhatatlan felvilágosító munkája következtében mindinkább előtérbe kerül a proletár-tanácsköztársaság megteremtésének követelése — az ellenforradalmi erők nyílt puccsot robbantottak ki. Április 13-án letartóztatták az ál-tanácskormány több tagját, és széteszlatták a kommunista gyűléseket. Ekkor a kommunista párt harcra szólította a bajor munkásokat az ellenforradalmi mesterkedések ellen, és megszervezte a proletariátus felfegyverzését.

A fegyveres harc során a puccsistákat kiűzték Münchenből. Az üzemi és katonatanácsok konferenciáján az egész törvényhozó és végrehajtó hatalmat egy 15 tagú akcióbizottságra ruházták. Ez az akcióbizottság végrehajtó tanácsot választott, amelynek élén a kommunista Eugen Leviné állt. Ezzel Münchenben a szocialista szovjet-

²⁶ Ugyanott, 1919. április 9.

²⁷ Lásd ugyanott.

hatalom és a magyar tanács hatalom példája nyomán olyan tanácsköztársaságot próbáltak létrehozni, amelyben a munkásosztály gyakorolja a politikai hatalmat.

A müncheni tanácsköztársaság egész politikája arra irányult, hogy megdöntse a burzsoázia hatalmát és megerősítse a munkásosztály állásait. A burzsoáziát lefegyverezték, vörös hadsereget szerveztek, az ellenforradalmi burzsoá sajtót betiltották, és más forradalmi intézkedéseket is foganatosítottak.

A Bajor Tanácsköztársaság hitet tett a proletár nemzetköziség mellett. Nyomban üdvözlő táviratot küldött a szovjetkormánynak és a Magyar Tanácsköztársaságnak. A Lenintől kapott válasz nemcsak testvéri üdvözlés volt, hanem a proletár szolidaritás szellemében küldött politikai segítség is. Lenin választáviratában megjelölte, hogy mi a legfontosabb, milyen intézkedéseket kell haladéktalanul és elsősorban végrehajtani a győzelem biztosítása érdekében. Leninnek ezek az útmutatásai nagy jelentőségűek voltak a Magyar Tanácsköztársaság számára is:

„... felfegyverezték-e a munkásokat, lefegyverezték-e a burzsoáziát, igénybe vették-e a ruha- és más áruraktárakat a munkások, különösen pedig a mezőgazdasági munkások és a kisparasztok azonnali és hathatós megsegítésére, kisajátították-e a müncheni tőkések gyárait és vagyonát, valamint a München környékén fekvő tőkés mezőgazdasági üzemeket, törölték-e a kisparasztokat terhelő jelzalogot és haszonbért...?”²⁸

A Bajor Tanácsköztársaság hősie harcát folytatott a munkásosztály érdekeiért a reakció egyesült erőinek túlsúlyával szemben. A bajor Vörös Hadsereg tagjai kötelezték magukat, hogy Szovjet-Oroszország és Magyarország Vörös Hadseregében küzdő testvéreikhez híven, harcolnak a munkásosztály érdekeiért.

A Bajor Tanácsköztársaság története csak rövid időszakra terjed. A szociáldemokrata birodalmi kormány parancsára München ellen támadó fehér szabadcsapatok túlereje véres csapást mért a hősieen harcoló munkásokra. A bajor munkások harca, a vereség ellenére is, a német munkásosztály jelentős kísérlete volt a proletárdiktatúra megteremtésére.

A müncheni tanács hatalom fennállásának rövid története fényes példája annak, hogyan ösztönözte a Nagy Októberi Szocialista Forradalom, különösen pedig a magyar proletárforradalom a német

²⁸ V. I. Lenin: Üdvözlés a Bajor Tanácsköztársaságnak. Lásd Lenin Művei. 29. köt. 328. old.

munkásosztályt arra, hogy erőlyesen és bátran harcot indítson a tanács hatalom létrehozásáért.

A német kommunisták állásfoglalása a Magyar Tanácsköztársasággal kapcsolatban meggyőzően bizonyítja, hogy a német munkásosztály nagy forradalmi hagyományokkal rendelkezik a proletár nemzetköziség gondolataért, főleg pedig a szocialista államok testvéri kapcsolatainak megszilárdításáért folytatott közös harcban. A német munkásmozgalom haladó hagyományainak méltó hordozója napjainkban a Német Szocialista Egységpárt, mely testvéri egyetértésben válllvetve harcol a Szovjetunióval, a Kínai Népköztársasággal, a Magyar Népköztársasággal és más népi demokratikus országokkal a szocialista tábor egységéért és erősítéséért.

A magyar munkások harca a tanács hataloméért lehetővé tette Németország Kommunista Pártja számára, hogy levonja a tanulságokat saját politikájára vonatkozólag. A „Békére vonatkozó irányelvek” kitűnő példát mutatnak arra, hogyan tükröződnek a kommunista párt határozataiban a szovjet-oroszországi és a magyar forradalmi mozgalom tapasztalatai. Az „Irányelveket” 1919 májusában a Német Kommunista Párt központja adta ki, és állást foglalt benne az antant-diktálta német békefeltételekkel kapcsolatban. Ez a dokumentum leleplezi a békefeltételek imperialista jellegét, s kimutatja, hogy azok a német nép guzsbakötését és rabszolgasorba döntését idéznék elő.

Az „Irányelvek” ugyanakkor rámutat arra, hogy a békefeltételek elfogadása esetén az imperialista nyugati hatalmak csapást mérhetnek Németország, Szovjet-Oroszország és a Magyar Tanácsköztársaság szövetségére. Az „Irányelvek” többek között a következőket tartalmazza:

„Végül a létesítendő peremállamok, amelyek csak mint az antant vazallusai életképesek, gátat emelnének a német, az orosz és a magyar forradalom együttműködése elé.”²⁹

Ameddig Németországban az imperialista erők vannak hatalmon – hangoztatja a továbbiakban az „Irányelvek” – addig a versailles-i diktátum minden terhét a dolgozóknak, főképp a munkásoknak kell viselniük. Ez egyúttal azt is jelentené, hogy a német nép nem léphetne szilárd szövetségre Szovjet-Oroszországgal és a szocialista Magyarországgal.

Az „Irányelvek” kiemeli, hogy a németországi szocialista tanács hatalom létrehozása biztosítaná a német nép számára Szovjet-Orosz-

²⁹ Leitsatz über den Frieden. (A békére vonatkozó irányelvek.) Die Internationale. I. évt. 2–3. sz. 1919. május 30.

ország és Magyarország teljes támogatását, segítséget jelentene a harcoló szovjetország és magyar munkásoknak, és a többi országban is előbbrevinné a forradalom ügyét. „A tanácsdiktatúra a német forradalom számára politikailag biztosítja az orosz és a magyar proletariátus segítségét, lendületet ad a forradalomnak Ausztriában, Lengyelországban, Csehországban, Jugoszláviában, az antant országaiban.” Így lehetővé válik a katonai szövetség az ellenforradalmi támadások kivédésére. Csak a német munkásoksztyá uralma „biztosítja a közös katonai akciót Szovjet-Oroszországgal és Magyarországgal”.

A kommunista párt az „Irányelvek”-ben különös nyomatékka hangsúlyozta egy ilyen szövetség óriási lehetőségeit gazdasági téren. Már ebben az időben megmutatta azt a nagy perspektívát, amely a szocialista országok együttműködéséből adódik, és kifejtette, hogy milyen soha nem látott lehetőségeket nyújt az egységes szocialista világpiac a nép jólétének emelésére. „Gazdaságilag ez (a tanácshatalom Németországban — H. K.) a belső háborús adósság terhétől való megszabadulást jelenti...”

„Oroszország és Magyarország Németországgal közös termelési bázist alkotna, amelynek gazdaságát egységes központi terv irányítaná. Egyfelől Németország ipari és mezőgazdasági gépezete, képzett munkássága, műszaki és kereskedelmi értelmisége, másfelől Oroszország és Magyarország nyersanyagbázisa és nyersanyagtermelése kölcsönösen kiegészítik egymást. A közvetlen együttműködés, az ipari és mezőgazdasági termékek, gépek, műszaki és tudományos eljárások, valamint a munkaerők cseréje lehetővé tenné mindazt, amire a kapitalista szempontból irányított pusztá kereskedelmi árucseret forgalom sohasem lenne képes.”

Míg a német munkásmozgalom opportunistá erői az imperialista Nyugatra tekintettek, és az amerikai szalonnát akarták a dolgozók számára kívánatossá tenni, addig a kommunisták a német munkások figyelmét a szocialista perspektívára irányították, s azokra az országokra, amelyek harcot indítottak a szocialista társadalmi rend megteremtéséért. A kommunisták nem estek kétségbe, ha a szocializmus építése során nehézségek merültek fel, hanem bíztak a dolgozó tömegek alkotó erejében és a boldog jövőre hivatkoztak, amely a Nagy Októberi Szocialista Forradalom kezdetével megnyílt az egész emberiség számára.

A tanácsdiktatúra létrehozása Németországban, szilárd szövetség Szovjet-Oroszországgal és Magyarországgal — hangoztatja továbbá az „Irányelvek” —, azt is lehetővé tenné a német népnek, hogy lerázza

az imperialisták békediktátumának bilincseit. „A proletárdiktatúrát kifejező tanácskormány arra a hatalmi tudatra támaszkodik, amelyet a burzsoázia felett aratott győzelem nyújt a proletariátusnak, amelyet az Oroszországgal és Magyarországgal való közvetlen kapcsolat támogat, s az antant-országok munkásainak erkölcsi segítsége erősít; tehát már eleve nagyobb tekintéllyel szállna szembe az imperialista győztesekkel, mint a csődbejutott imperializmus kormánya.”

Májusban és júniusban a versailles-i békediktátummal kapcsolatos állásfoglalás állt a Német Kommunista Párt politikai tömegmunkájának középpontjában. Itt is megmutatkozott a szociáldemokrata vezetők és a kommunista párt külpolitikai irányvonalának alapvető különbsége. Ebert, Scheidemann és mások siránkoztak ugyan a súlyos feltételek miatt, de ennek ellenére üdvözölték és támogatták azt a harcot, amelyet az imperialista nyugati hatalmak Szovjet-Oroszország és a Magyar Tanácsköztársaság ellen folytattak. Sőt, a szociáldemokrata vezetés alatt álló német kormány még a szövetségesekkel való kapcsolatok megszakításával is fenyegetőzött, arra az esetre, ha nem indítanak intervenciót a magyar munkásállam ellen. A bécsi német nagykövet táviratban közli gróf Brockdorff-Rantzau akkori birodalmi külügyminiszterrel Cunningham angol ezredes „megbízható” nyilatkozatát: „Az antant szilárdan elhatározta, hogy Magyarországon haladéktalanul rendet teremtsen. A szövetségesek, sőt Amerika és Olaszország is vállalták, hogy csapatokat bocsátanak rendelkezésre. Ha csak kis kontingenseket tudnak is küldeni, az egyesült erőknél mégis győzedelmeskedniük kell... Jelenleg három magyar hadtest fenyegeti Pozsonyt.”³⁰

Németország szociáldemokrata kormányának és Ebert birodalmi elnöknek a magyar tanács hatalommal szemben elfoglalt ellenséges álláspontját tükrözi egy 1919 április közepén táviratilag folytatott beszélgetés is. A birodalmi kormány elutasította a Magyar Tanácsköztársaság legcsekélyebb támogatását és diplomáciai elismerését, és csatlakozott a blokád-fronthoz.³¹

„Itt Budapest, a készüléknél Kun Béla és Weltner Jakab. Svédországban rotációs papírt vásároltunk, és az a kérésünk, engedélyezzék számunkra, hogy a papírt Németországon keresztül hozzassuk be Magyarországra. †

³⁰ Potsdami Német Központi Archívum, Birodalmi elnöki iroda, 731. sz. Magyarország, 10. old.

³¹ Lásd ugyanott, 3. old.

Itt Nadolny követ, a birodalmi elnök kabinetfőnöke. + A kérést elintézés végett illetékes helyre továbbítom. +

Kérem, még valami, + még egy kérésünk lenne, kérdezzük, nem lehetne-e Radek³² elvtársat szabadlábra helyezni és Magyarországra engedni. – Vállalunk minden biztosítékot, hogy Radek innen nem távozik, és nem avatkozik be német ügyekbe. +

Kun és Weltner.

Radek ellen bűnvádi eljárás van folyamatban, mindennemű beavatkozás természetesen kizárva +"

A távirat hátlapján 1919. április 12-i dátummal a következő lakonikus megjegyzés áll: „A kérésnek eleget tenni nem lenne ajánlatos. Nadolny.”

A Német Kommunista Párt leleplezte a versailles-i szerződés népellenes jellegét, és megmagyarázta a dolgozóknak: az egyetlen lehetséges út, mely az igazságos és tartós békéhez vezet, ha Németország imperialista és militarista erőit megfosztják hatalmuktól és szilárd szövetséget létesítenek Szovjet-Oroszországgal és a Magyar Tanácsköztársasággal. Egy Essenben tartott tömeggyűlésen a kommunista szónok hangsúlyozta, hogy nem szabad könnyörgő tekintetet vetni a nyugati monopoltőkére, mert a kivezető út „a Szovjet-Oroszországgal és a Magyar Tanácsköztársasággal szövetségben álló”³³ német tanácsköztársaság létesítése.

A német forradalmi irodalomban is visszatükröződik a munkások és a parasztok mozgósítása – a szovjet-orosz és a magyar példa nyomán – a tanács hatalomért folytatandó forradalmi harcra. Erich Mühsam „Räte-Marseillaise” című költeményében a következőket írja:

„Auf, Arbeitsmann, Soldat und Bauer,
Schafft Räte aus den eignen Reihen
Und stösst damit die morschen Mauern
Jahrhundert alter Knechtschaft ein.
Längst steht der Russe auf dem Walle,
Ihm folgt der tapfere Magiarschar.
Wie lange säumst du, Proletar!
Wie lange säumt ihr Völker alle?”³⁴

³² K. B. Radek mint baloldali szociáldemokrata a lengyel, litván és a német szociáldemokrata pártban dolgozott. Politikai tevékenységéért Németországban letartóztatták. Szovjet-Oroszországban a breszti béke vitájában mint „baloldali” kommunista lépett fel. A Trockista ellenzék egyik vezetője. Frakció tevékenységéért több ízben kizárták a pártból, majd elítélték. – (szerk.)

³³ „Die Rote Fahne”, a Németországi Kommunista Párt Baden kerületi lapja, 1919. május 24.

³⁴ Úgyanott, 1919. szeptember 28.

(Fel munkás, katona és paraszt,
alakítsatok tanácsokat saját soraitokból,
és ezzel az évszázados szolgaság
korhadt falait döntsétek le.
Az orosz már régen a gáton áll,
őt követi a bátor magyar.
Meddig késlekedsz még proletár!
Meddig késlekedtek valamennyien, ti népek?)

Amikor az ellenforradalomnak sikerült vereséget mérnie a magyar munkásosztályra és megdönteni a Tanácsköztársaságot, a német kommunisták nem jajgattak és nem panaszkodtak, mint ahogy az az opportunisták táborában történt. Míg a kautskyk és a crispienek siránkozó hangon mondogatták: nem lett volna szabad fegyvert ragadni!, a kommunisták méltatták magyar osztálytestvéreik hősi küzdelmét, és a vereségből levonták saját harcuk számára a tanulságokat.

1919 augusztusában a „Die Internationale” a következőket írta: „Barátaink (a magyarok — H. K.) óriási és hősi munkát végeztek: technikailag és szervezetileg nagyszerűt alkottak a földreform és a művészet terén, a semmiből Vörös Hadsereget teremtettek, csak egyre nem voltak képesek, bármilyen megfeszített munkát végeztek is ezen a téren: nem tudták a proletariátust egységes, hasadásmentes tömbbé kovácsolni.”³⁵

A lap a továbbiakban a vereség okaival foglalkozik és kijelenti, hogy az opportunisták megbontották a forradalmi mozgalom sorait, és amikor nehézségek merültek föl, kapituláltak a burzsoázia előtt. „Megfosztották erejétől a magyar proletariátust — írja szó szerint a lap. — Ki ne vonna le ebből tanulságot minden független „nénikével” szemben . . . , akik azt hiszik, a proletariátus »egységével« kell kezdeni, és aztán már minden magától megy.” A proletariátus tényleges egyesítése csak a hamisítatlan marxizmus alapján történhet. A cikk így fejeződik be: „A magyar proletariátus vereségének tanulságaitól a világ proletariátusa meg fog gyógyulni.”³⁶

Hasonló állásfoglalást találhatunk 1919 augusztusában, szeptemberében és októberében a „Die Rote Fahne”-ban és a kommunista párt kerületi lapjaiban. A német kommunisták a Magyar Tanácsköztársaság veresége után is a proletár nemzetköziség útján haladtak, és elutasították az opportunisták kishitű, nacionalista magatartását.

³⁵ Die Internationale. A marxizmus gyakorlati és elméleti hetilapja. Berlin 1919. 11–12. sz. 219. old.

³⁶ Ugyanott, 219. és 220. old.

A Német Kommunista Pártnak a Magyar Tanácsköztársasággal kapcsolatos magatartása a nemzetközi szolidaritás és a proletár nemzetköziség ragyogó példája. A német kommunistáknak, akiknek 1919-ben nehéz körülmények között kellett saját hazájukban harcolni; nem egy képzeletbeli, távlat nélküli, a szocializmushoz külön-külön vezető német vagy magyar útra irányították a munkásosztály figyelmét, ahogy azt az opportunisták tették, hanem az egész világ munkásosztályának közös harcára, a szocializmushoz vezető, mindentűtt érvényes forradalmi útra és e harc közös osztálycéljára.

A Német Kommunista Párt a magyar tanácshatalommal kapcsolatos állásfoglalásaiban nyomatékosan kiemeli, hogy a Nagy Októberi Szocialista Forradalom kezdetével a nemzetközi munkásmozgalom élén a szocialista szovjet állam és ennek vezető pártja, Lenin pártja áll. Ez mindenekelőtt abból látható, hogy a Magyar Tanácsköztársasággal kapcsolatos minden nyilatkozat csak Szovjet-Oroszországgal összefüggésben történik, és mindig a szovjetországot említik első helyen. A német kommunisták már 1919-ben hangsúlyozták, hogy Szovjet-Oroszország kommunista pártja a nemzetközi munkásosztály legtapasztaltabb és legharcgedzettebb pártja, és ezért őt illeti a vezető szerep a nemzetközi munkásmozgalomban.

A kommunisták vezette német forradalmi munkások alapvető állásfoglalását a marxizmus—leninizmus és a proletár nemzetköziség szelme hatotta át. Ahogy a fiatal szovjetköztársaság munkásai forradalmi műüket nemzetközi ügynek tekintették, ahogy a Magyar Tanácsköztársaság harcosai kemény küzdelmükben maguk mögött érezték az egész világ munkásait, úgy a munkásosztály legjobbjai is felismerték a magyar munkások iránti szolidaritási kötelezettségüket.

A munkásosztály nemzetközi szolidaritásának mély gyökerei vannak a közös osztályérdekekben, az egész világ munkásai harcának közös vonásaiban. A munkásoknak egy nagy közös céljuk van, a szocializmus, és egy közös ellenségük, a kapitalizmus. Ezért elválaszthatatlan alkotó része a proletár nemzetköziség a tudományos szocializmusnak, a marxizmus—leninizmusnak. A kommunisták egyik legfontosabb feladatuknak tekintik, hogy a munkásosztályt a proletár nemzetköziség szellemében neveljék, hogy a dolgozók világnézetének és erkölcsi felfogásának részét képezze az a tudat, hogy az egész világon harcot kell folytatniuk a világkapitalizmus megdöntéséért és a szocializmus megvalósításáért.

A munkásoknak az országhatárokon túli szolidáris összefogása annál is inkább szükséges, mert bebizonyosodott, hogy az imperia-

listák, bármilyen ellentétek legyenek is közöttük, államközi alapokon szorosan együttműködnek, ha a munkásosztály forradalmi mozgalmának és szervezeteinek leküzdésére kerül sor. A Magyar Tanácsköztársaság esete is igazolta ezt a tényt.

Amikor az ellenforradalom, a bel- és külföldi reakció egyesült erőinek sikerült vérbefojtaniuk a Magyar Tanácsköztársaságot, nemcsak a magyar, hanem a nemzetközi nagyburzsoázia is engesztelhetetlen gyűlölettel fordult a Tanácsköztársaság menekültjei ellen. A húszas évek végéig keletkezett számos német állami okmány bizonyítja, milyen szorosan együttműködtek a polgári kormányok a menekült magyar forradalmárok üldözésében.

Csak néhány adatot említünk. 1921 decemberében a berlini osztrák követség átnyújtotta a közrendészeti birodalmi biztosnak – akit a munkások röviden és jellemzően „birodalmi spiclibiztos”-nak neveztek – a Németországban tartózkodó magyar kommunisták³⁷ részletes jegyzékét „tudomásulvétel és további intézkedések céljából”.³⁸ Hogy ezen a kifejezésen mit kell érteni, az kiderül von Passavant majna-frankfurti osztrák főkonzul jelentéséből. A főkonzul – jelentése szerint – megegyezett a frankfurti rendőrfőnökséggel, hogy a listán szereplő személyeket, ha a főkonzulátuson megjelennek, valamilyen ürüggyel másnapra újra berendelik és letartóztatják. „Ezzel azt akarjuk elérni – írja a főkonzul –, hogy az államra veszélyes tevékenységet lehetőleg megakadályozzuk, és a régóta keresett gyanús személyeket átadhassuk az itteni hatóságoknak, hogy azok megtehessék az államérdekek szempontjából szükséges intézkedéseket. Ezekben az esetekben azt is elérjük, hogy a futárszolgálatot Ausztrián keresztül a lehetőséghez képest akadályozzuk, és megnehezítjük a magyar kommunisták kapcsolatát az osztrák és a német kommunistákkal, ami államunk érdekében bizonyára kívánatos.”³⁹

Az osztrák főkonzul által benyújtott lista volt az alapja annak a 150 nevet és közelebbi adatokat tartalmazó különleges felsorolásnak, amelyet a birodalmi biztos 1922 januárjában megküldött a németországi vezető rendőri szerveknek. Az idetartozó kísérő körlevél kifejezetten hangsúlyozza: „Ha a listán szereplő személyek az ottani illetőségi körzetben felbukkannának, vagy már ott lakná-

³⁷ A burzsoá állami szervek szóhasználatában rendszerint kommunistáknak nevezték a más pártokhoz tartozó forradalmi munkásokat is.

³⁸ Potsdami Német Központi Archivum. A közrendészeti birodalmi biztos. 114. sz. Magyarok Németországban. 27. old.

³⁹ Ugyanott, 28–29. old.

nak, kérem szíves közlésüket, hogy az itteni magyar képvislettel való megbeszélés után további utasításokat adhassak.”⁴⁰

Igy a német és az osztrák állami szervek Horthy-Magyarország pribékjeivel együttműködve felkutatták, üldözték és hóhérekre adták a menekült forradalmárokat.

Erdemes foglalkozni a berlini magyar királyi követség egyik levelével is, egy sokkal későbbi időpontból, 1928-ból. Ez a levél a közrendészeti birodalmi biztosnak szól és 18 olyan személy nevét tartalmazza, akik iránt a Horthy-hatóságok érdeklődtek. A követség azt kéri a német rendőrhatóságoktól, hogy nyújtsanak segítséget azoknak a magyar állampolgároknak az üldözésében, akik a Szovjetunió berlini nagykövetségén, illetve kereskedelmi kirendeltségén dolgoznak. Egy kézzel írt széljegyzet arra utal, hogy a német állami szervek készséggel tettek eleget Horthy követsége óhajának.⁴¹ Számtalan ilyen példát lehetne felsorolni.

Hogy milyen érdekek rejtőztek a német hatóságok ezen intézkedései mögött, az könnyen kiderül abból az uszításból, amellyel a reakciós sajtó kirohant a magyar kommunisták ellen. Így a „Bergisch-Märkische-Zeitung”, a rajnavidéki nehézipar érdekeit megszólaltató sovinszta lap 1921. január 24-i számában „Orosz és magyar agitáció az iparvidéken” címmel azt írja, hogy az utóbbi időben külföldi kommunisták élénk agitációja figyelhető meg a bányatelepeken, különösen pedig Hamborn városban. Az agitációban részt vevő személyek közül néhányat letartóztattak. Köztük volt a lap értesülése szerint, két orosz származású egyén és egy volt magyar tiszt. A jelentés így fejeződik be: „Hambornban jelenleg több mint 2000 magyar tartózkodik, akik újabban munkát vállaltak a bányatelepeken. Állítólag megalakították a moszkvai internacionálé magyar szekcióját.” Amint látjuk, a német nagyburzsoázia félt a magyar emigránsok forradalmi szellemétől és a német munkásokra gyakorolt befolyásuktól.

A reakció ellenforradalmi együttműködésével szemben állt a munkások nemzetközi szolidaritása. A fiatal szovjethatalom munkásai, parasztjai és katonái kezdettől fogva önzetlen támogatást és segítséget nyújtottak a Magyar Tanácsköztársaság harcosainak. De a kapitalista országok munkásai is szolidárisak voltak a magyar forradalmárokkal. A német munkások figyelme ebben az időben természetesen elsősorban a hazájukban folyó forradalmi harcra írá-

⁴⁰ Ugyanott, 31. old.

⁴¹ Lásd ugyanott, 228–229. old.

nyult, de emellett kerestek és találtak is lehetőséget a magyar forradalom támogatására.

A német kommunisták olyan nagyarányú szolidáris támogatást nyújtottak a Magyar Tanácsköztársaságnak, hogy azt jellemezve csak a lényegre szorítkozunk.

A nemzetközi kommunista munkásmozgalomnak, így a német kommunistáknak is, a Magyar Tanácsköztársaság önzetlen támogatásában a Kommunista Internacionálé felhívásai voltak az irányadók, amelyek ismételten ráterelték a figyelmet e segítség feltétlen szükségességére. Így a világ munkásaihoz és katonáihoz intézett 1919. március 29-i felhívás a következő szavakkal kezdődik: „Magyarországon minden hatalom a munkásosztály kezébe került.” A felhívás rámutat az antant veszélyes elnyomó terveire is:

„A Kommunista Internacionálé nevében azzal a felhívással fordulunk az egész világ munkásaihoz, hogy siessenek testvéreink, a magyar munkások és parasztok segítségére... Mindenki a magyar forradalom segítségére!”⁴²

A megváltozott helyzet következtében a nemzetközi szolidaritásnak egyre inkább az antant-csapatok és a magyar ellenforradalmi bandák brutalitásának leleplezésére kellett összpontosulnia. Az lett a fő feladat, hogy segítsék és támogassák a Tanácsköztársaságnak azokat a harcosait, akik az osztályellenség kezébe kerültek. A Tanácsköztársaság bukása után a nemzetközi szolidaritás ereje majdnem kizárólag a Tanácsköztársaság külföldre menekült harcosai felé fordult. A kapitalista országok kormányai ugyanis törvényen kívül helyezték és üldözték a magyar forradalmárokat, s nyíltan vagy titokban együttműködtek a Horthy-kormánnyal. A külföldi elvtársak szolidaritása tehát arra irányult, hogy lehetőleg megkönnyítsék a magyar forradalmároknak az emigráció nehéz sorsát a tőkésországokban, és segítsenek nekik erőt gyűjteni a további harchoz.

A Kommunista Internacionálé 1919. június 12-én üdvözlétet küldött a Magyarországi Szocialista Párt kongresszusának, amelyben biztosította a Magyar Tanácsköztársaság harcosait: „A világon minden becsületes munkás gyűlöli ellenségeiteket és szeretettel viseltetik irántatok.”⁴³ Ugyancsak a Kommunista Internacionálé, gyászolva a Tanácsköztársaság bukását és kiváló vezető személyiségének, Szamuely Tibornak a halálát, augusztus 5-én felszólította az egész

⁴² A Kommunista Internacionálé Könyvtára, I. kiáltvány, az I. kongresszus irányelvei és határozatai... 74. és 76. old. (Németül.)

⁴³ Ugyanott, 110. old.

világ proletariátusát, hogy még szorosabban tömörüljenek a kommunista zászló köré, még nagyobb erővel folytassák a tőke erődjének ostromát.⁴⁴

A Kommunista Internacionálé 1919 novemberében és 1920 februárjában ismét felszólította a nemzetközi munkásosztályt, hogy vessen véget a magyarországi fehérterrornak, az ellenforradalom dühöngésének és az osztálybíróság tömegítéleteinek. „Európa és Amerika munkásai! Csak Ti vethettek véget ennek az aljas mészárlásnak, és kötelességetek, hogy ezt mielőbb megtegyétek.”⁴⁵

F. Kon 1924-ben azt írta, hogy az ellenforradalom tízezer embert végeztetett ki, hetvenezret börtönbe vetett vagy koncentrációs táborba juttatott, 20–25 ezer ember pedig külföldre emigrált.⁴⁶

A Kommunista Internacionálé II. kongresszusa lángoló felhívással fordult az egész világ munkásaihoz, hogy szervezzék meg az ellenállást a magyarországi fehérterrorral szemben. A sürgető felhívás olyan erős visszhangra talált a munkástömegekben, hogy ez alól még a II. Internacionálé sem vonhatta ki magát, és csatlakozott a tiltakozásokhoz. Az amszterdami szakszervezeti internacionálé pedig a munkástömegek nyomására bojkottot hirdetett fehér-Magyarország ellen. A bojkott néhány napra teljesen megbénította a vasúti, postai és távíróösszeköttetést Horthy-Magyarországgal.

Külföldön a forradalmi munkások már 1919 közepe táján bizottságokat alakítottak a harcoló magyar munkások támogatására. Ausztriában bizottság alakult a magyar emigránsok védelmére, ezenkívül egy „Forradalmi Vöröskereszt”. Olaszországban a szakszervezeti szövetségek mellett bizottságok alakultak a politikai foglyok és a magyar politikai emigránsok támogatására. Feltehetőleg elsősorban a magyar forradalom tapasztalatai ösztönözték a Szovjetunióban a régi bolsevikokat, mindenekelőtt Féliksz Dzerdzsinszkijt azon terv beható megvitatására, hogy a fehérterror áldozatainak támogatására egy nemzetközi szervezetet alakítsanak. S 1922-ben a Kommunista Internacionálé IV. kongresszusa határozatra is emelte ezt a tervet — a Julian Marchlewski által konkretizált „Nemzetközi Vörös Segély” formájában.

A magyar forradalmárok támogatásáért folyó küzdelem élén a szovjetország munkásosztálya állt. Erélyes tiltakozással arra kény-

⁴⁴ Lásd ugyanott, 136. old.

⁴⁵ Ugyanott, 222. old.

⁴⁶ Lásd F. Kon: Der kapitalistische Terror. (A kapitalista terror.) Die Kommunistische Internationale, V. évf. 31–32. sz. 118. old.

szerítették Horthy-Magyarországot, hogy néhány halálos ítéletet fel-függeszsen. A szovjet kormány a szovjet dolgozók nevében eljár az osztrák kormánynál, s mindent megtett a politikai emigránsok védelmének biztosítása érdekében. A szovjet kormánynak sikerült hadifogoly fehértisztek hazaküldése ellenében több mint 400 magyar forradalmi munkás és paraszt szabadonbocsátását kieszközölnie. Ezeknek sorsa évekig tartó fegyház vagy halál lett volna. „Ettől kezdve – írta később Kun Béla – a Szovjetunió dolgozói és a világ proletariátusának nemzetközi szolidaritása, valamint a Nemzetközi Vörös Segély fáradhatatlan tevékenysége több ízben megállította a magyar hóhér fenyegető véres bárdját.”⁴⁷ A német kommunista sajtó nemcsak a magyarországi fehérterror szörnyű gazzetteiről szóló jelentéseivel, hanem a nemzetközi szolidaritásra, különösen a szovjetország dolgozóinak példamutató segítségére vonatkozó híreivel is riadóztatta a munkásosztályt. A „Die Rote Fahne” az osztálykötelességre hívta fel a figyelmet: „Hol maradnak a német munkások, hol maradnak a munkástanácsok?”⁴⁸ Kérdést intézett a szociáldemokratákhoz: mit kíván Ausztria szociáldemokrata kormánya tenni, hogy „megvédje a magyar elvtársakat a vérszomjas fehér banditáktól”.⁴⁹

Amikor 1920 végén a birodalmi kormány kereskedelmi szerződést szándékozott kötni Horthy-Magyarországgal, a birodalmi gyűlés (Reichstag) kommunista frakciója erőlesen szembeszállt azzal a kísérlettel, hogy a magyar terror-rendszert erősítsék. A „Die Rote Fahne” ebben az időben egyik vezércikkében a következőket írja: „Mindezen országok forradalmi munkásainak, köztük a német munkásoknak is meg kell kettőzniük erőfeszítéseiket, hogy saját országuk burzsoáziájával egyidejűleg megdöntsék a Horthy-rendszert is, a magyar proletariátus ostorát és a világforradalom egyik legnagyobb veszélyét.”⁵⁰

1921 január elején az Egyesült Német Kommunista Párt Központja lángoló felhívással fordult a német proletariátushoz az üldözött magyar munkások támogatása érdekében:

„Munkások! Proletárok!

Magyarországon tovább tombol a fehér rémuralom. A halottak százaihoz és a bebörtönöztek ezreihez újabb áldozatok jönnek...

⁴⁷ Kun Béla: A fehérterror Magyarországon. A nép vére. Tízéves fehérterror. Hamburg-Berlin 1929. 77. old. [Németül.]

⁴⁸ Die Rote Fahne, 1919. december 31.

⁴⁹ Ugyanott, 1920. február 28.

⁵⁰ Ugyanott, 1920. november 13. és 1920. december 2.

Le a proletariátus hóhéraival!
Le Horthy magyar és német testvéreivel!
Éljen a világforradalom!

*Az Egyesült Német Kommunista Párt
Központja*"⁵¹

A magyarországi segélykiáltások és a kommunista párt felhívásai nem találtak süket fülekre a német munkásosztály soraiban. A fehér rémuralom miatti felháborodásokat számtalan kollektív és egyéni tiltakozásban juttatták kifejezésre. De a konkrét segítségnek is megtalálták az útját és a módját.

A kommunista ifjúság igen aktív volt az üldözött magyar proletárok megsegítéséért folyó küzdelemben. A Kommunista Ifjúsági Internacionálé Végrehajtó Bizottsága 1920 végén–1921 elején brosúrát adott ki „Fehér-Magyarország fekete könyve” címmel, amelyet Németországban is széles körben terjesztettek. A röpirat árusításának tiszta jövedelme a „Magyar segély”-hez folyt be. Ez az elnevezés az ifjúsági szervezetek eredményekben gazdag segélyintézkedéseinek egész rendszerét jelentette. Hollandiában és Norvégiában nagyobb akciókat szerveztek, pénzt, ruhát és fehérneműt gyűjtöttek, hogy enyhítsék annak a sok ezer embernek a gyötrelmét, akik a Horthy-rendszer fegyházaiban sínylődtek. Az akció igen sikeres volt, s a pénzgyűjtést többek között Németországra is kiterjesztették. Kereken 1,5 millió magyar koronát utaltak át a bebörtönzöttek számára. A magyar proletariátusnak küldött üzenet a német munkások adományairól is megemlékezik.⁵²

A Németországban működő „Vörös Segély”-szervezetek ebben az időben még gyengék voltak, hiányzott a központi irányításuk. A magyar emigránsok megsegítését csak akkor tudták politikailag és szervezetiileg a legcélszerűbben összpontosítani, amikor 1924-ben megalakult a „Német Vörös Segély”. Ez a tekintélyes szervezet – amelyet Clara Zetkin az „osztályharcot folytató munkásosztály egészségügyi csapata”-nak nevezett – komoly érdemeket szerzett a magyar emigránsok megsegítésében. De már e szervezet megalakulása előtt is megtalálták az útját a magyar elvtársak hathatós támogatásának. Ezt a feladatot a Németországi Kommunista Párt segélyszervei vállalták magukra. Azok a cserefoglyok, akik a szoviet kormány kezdeményezésére szabadultak ki, és Németországon

⁵¹ Ugyanott, 1921. január 1.; Ruhr-Echo (Essen), 1921. január 3.

⁵² Lásd Die Rote Fahne, 1921. március 3.

keresztül utaztak Szovjet-Oroszországba — egész útjukon a német kommunista párt gondoskodását élvezték. A munkások adományai-ból látták el őket a legszükségesebbekkel, főként élelmiszerekkel. Egy jelentés a következőket mondja erről:

„A munkásosztály felszabadítását csak a munkásosztály tudja megvalósítani. E mondat igazságának újabb bizonyítéka, hogy az egyetlen proletár államhatalom, Oroszország mentette meg a magyar forradalmárokat, s hogy ezeket az emigránsokat a drezdai és a stettini elvtársak olyan meleg fogadtatásban részesítették.”⁵³

A Németországba érkező magyar forradalmárok közvetlen megsegítésének formáiról ma már csak a régi burzsoá állami szervek aktáiból szerezhetünk tudomást. Ezek az akták természetesen — a weimari köztársaság államapparátusának osztályhelyzetéből adódóan — torz és ferde képet adnak a segély tartalmáról és formájáról. Megrágalmazták a proletár szolidaritást, gyalázták a magyar és a német kommunistákat, hogy indokoltá tegyék üldözésüket az államhatalmi szervek részéről. Ha ezeket a tényeket szem előtt tartjuk, akkor még ezekből az okmányokból is képet kapunk arról, hogy a német kommunisták milyen jelentős, önzetlen és áldozatkész segítséget nyújtottak a magyar elvtársaknak.

A közrendészeti birodalmi biztos összefoglaló jelentése a következőket közli: „A Németországban tartózkodó magyar menekültek száma tekintélyes lehet, de pontosabb adatok nem állapíthatók meg. Minthogy ezek a magyarok szinte kivétel nélkül nyilván útlevél és beutazási engedély nélkül jöhettek csak Németországba, ezért legtöbbször nem jelentik be magukat, hogy elkerüljék a büntetést. Így csak nehezen kapnak szállást, és alig találnak munkát. Ilyen körülmények között ezek az emberek teljesen rá vannak utalva a Németország Kommunista Pártja magyar szekcióinak... segítségére. A berlini magyar szekció gondoskodik a nála jelentkezőkről, rendszerint hamis névre szóló rokkantsági igazolványt szerez nekik, és munkavállalás céljából megfelelő összegű útiköltséggel elküldi őket valamelyik kommunista kerületi titkárságra. Ilyen magyar menekültek gyakran bukkannak fel, főképpen Németország nyugati részében.”⁵⁴

Németország burzsoá állami szerveit elsősorban nem a magyar emigránsok beutazása érdekelte és nyugtalanította, hanem politikai

⁵³ Internationale Presse-Korrespondenz, 1922. 23. sz. 186. old.

⁵⁴ Potsdami Német Központi Archivum. A közrendészeti birodalmi biztos. 114. sz. Magyarok Németországban. 64. old.

beállítottságuk és tevékenységük. Ezért a fent idézett jelentés a továbbiakban ezt mondja: fennáll a gyanú, hogy nem elégszenek meg a segéllyel és a munkaszerzéssel, hanem elsősorban a németül beszélő menekültek „messzeágazó kommunista propagandát” folytathatnak. Így Lünenben magyar kommunistákat tartóztattak le, akiknél propagandaanyagot és brosrúkat találtak. Mint már említettük, a burzsoá állami szervek a legnagyobb veszélyt a magyar emigránsoknak a rajna-vesztfáliai iparvidéken kifejtett politikai tevékenységében látták. A magyar kommunisták politikai tevékenységének irányítását – a Németországban tartózkodókat is beleértve – Kun Bélának tulajdonítja a jelentés.⁵⁵

Az állami szervek a Horthy-banditák fehérterrorja elől menekülőket már a határátlépéstől kezdve üldözőbe vették. A legalávalóbb eszközökkel dolgoztak. Spicli-tevékenységre elsősorban deklasszált, korrupt elemeket használtak fel. Nyomozásaik eredményeképpen hosszú listáik voltak az emigránsok neveivel. Ezek a listák, amelyeket állandóan kiegészítettek és újból összeállítottak, az üldözés és az ellenőrzés célját szolgálták. Az állami szervek megállapításai szerint Berlinben illegális magyar kommunista központ működött, amely szoros kapcsolatban állt a német kommunista párttal és a Kommunista Internacionáléval. A központ vezetői között első helyen Dr. Münnich Ferencet említik.⁵⁶

A magyar menekültek Németországban elsősorban Berlinben, a Ruhrvidéken, a Rajna vidékén és Vesztfáliában tartózkodtak, de osztálytestvéreik szolidaritása elősegítette, hogy másutt is menedéket találjanak. A brémai rendőrfőnökség 1920. december 6-án a következő jelentést küldte Berlinbe, a közrendészeti birodalmi biztosnak: „Egy jelentés szerint a német kommunista párt itteni helyi csoportja jelenleg nagyszámú magyar kommunistát vett gondjaiba, átmenetileg elszállásolta, majd tovább küldi őket. Olyan személyekről van szó, akiknek politikai tevékenységük miatt kellett Magyarországról elmenekülniük...”⁵⁷

A magyar emigránsokat fenyegető veszélyt csak az tudja igazán felmérni, aki ismeri a burzsoá állam szerveinek változatos és raffinált módszereit. Ezek a szervek nem riadnak vissza ferdítésektől, hamisítástól és ráfogástól, hogy közönséges bűnözőknek bélyegezzenek politikai menekülteket, ha a leghalványabb gyanújuk is van arra,

⁵⁵ Lásd ugyanott.

⁵⁶ Lásd ugyanott, 133. old.

⁵⁷ Ugyanott, 1. old.

hogy azok kommunista érzelműek. Ezeket azután államközi megállapodások alapján kiadják annak az országnak, ahonnan származnak, és ezzel kiszolgáltatják az osztálybíróság dühének. Ezért a közrendészeti birodalmi biztos 1922. január 7-i körlevelében a következő megjegyzést fűzte az általa megküldött listához: „A magyar kormány az ismert nevű magyarok egész sorát keresi nálunk különböző vétések és bűncselekmények miatt, amelyeket ezek Magyarországon követtek el.”⁵⁸

A birodalmi biztos kétségkívül tudta, hogy politikai menekültekről és nem bűnözőkről volt szó. Ő mint a köztársaság egyik legtagékozzottabb tisztviselője azt is pontosan tudta, hogy a „magyar kormány”, vagyis a Horthy-rendszer miért akarta ezeket a menekülteket kézre keríteni, és milyen sors várt rájuk. A birodalmi biztos, a „demokrata” Hermann Kuenzer vállalta a fehérterror pribékjének szerepét.

Clara Zetkin élesen kipellengérezte azokat a módszereket, amelyeket a burzsoá állam szervei a forradalmi harcosok üldözése során alkalmaznak: „A jogászai szőrszálhasogatásnak és a politikai erőszaknak gyerekjáték, hogy közönséges bűncselekményként tüntesse fel a kényszerű forradalmi önvédelmet, azt a kötelességet, hogy forradalmi titkos nyomdát megvédjenek a befurakodó spiclik és fogdmegek ellen. Könnyű a politikai tevékenységet bűnözésnek minősíteni és ezzel az illetőket kiszolgáltatni az életfogytiglani börtön vagy az akasztófa veszélyének.”⁵⁹

A nagy német forradalmár asszony mindenkinél jobban ismerte a politikai menekültek nehéz sorsát. Ezerszeres tapasztalatból tudta, hogyan bántak a kapitalista államokban azokkal az átutazni kényszerülő politikai üldözöttekkel, akik a proletár szolidaritás hazájába, a Szovjetunióba tartottak. Ezek az országok a legszívesebben becsapták volna az ajtót a „terhes idegenek” orra előtt. A legszigorúbb ellenőrzéssel és zaklatással még a szabad lélegzetvételtől is megfosztották a politikai menekülteket, és egy falat kenyeret is sajnáltak tőlük. A hazájuktól megfosztottaknak tehát módjuk volt alaposan megismerni a polgári demokrácia, a liberalizmus és a reformizmus „vendégszeretetét”.

Sem a Magyar Tanácsköztársaság menekültjei, sem német proletár

⁵⁸ Ugyanott, 31. old.

⁵⁹ Clara Zetkin: *Werk und Weg der Internationalen Roten Hilfe*. (A Nemzetközi Vörös Segély műve és útja.) 10 Jahre Kampf und Solidarität. (Tízéves harc és szolidaritás.) Berlin, é. n. 17. old.

támogatóik és elvtársaik számára nem volt könnyű és veszélytelen a „demokratikus” weimari köztársaság „polgári szabadságának” viszonyai között testvéri osztályszolidaritást igénybe venni vagy ilyet tanúsítani. A német kommunisták ennek ellenére egyetlen pillanatig sem haboztak, hogy teljesítsék a szolidaritásból adódó természetes köteleességüket.

Világosan kitűnik ez az állami szervek jelentéseiből. Csak egy példát említünk, a stuttgarti rendőrség egyik jelentését, amely szerint Lipcsében letartóztatottak három menekültet, akik útban voltak a Szovjetunió felé.⁶⁰ A jelentés leszögezi, hogy az „illegális határ-átlépés miatt” letartóztatottakat útközben kommunista elvtársak szállásolták el és vették gondjaikba. Az osztályellenség rendőri szervének tárgyilagos jelentése az osztályharc e mindennapinak nevezhető epizódjáról, feltárja a nehéz időkben megnyilvánuló proletár segítőkészség világát, a gondok és bajok ellenére hozott áldozatokat, a gondoskodást és a szeretetet, de ugyanakkor a közös gyűlöletet is a reakció ellen, amely vérbefojtotta a Magyar Tanácsköztársaságot, és mindent elkövetett, hogy a magyar munkásosztály legjobbait megsemmisítse.

Az imperialisták és állami pribékeik tehát dühödten üldözték a német kommunisták szolidaritását a Magyar Tanácsköztársaság harcosai iránt, mert ez részét képezte a munkásosztály nemzetközi szolidaritásának, és lényegénél fogva a kapitalizmus és az imperializmus ellen irányult.

A magyar és a német munkások, akiket abban az időben egyesített az uralkodó osztályok, a nagyburzsoázia és a nagybirtokosok támadásainak elhárítása, napjainkban saját hazájukban uralkodó osztállyá lettek. Ez pedig annak a harcnak az eredménye, amelyet a népi tömegek a munkásosztálynak és élcsapatának, a kommunista pártnak vezetésével vívtak.

⁶⁰ Lásd Potsdami Német Központi Archívum. A közrendészeti birodalmi biztos. 114. sz.; A stuttgarti rendőrség 1921. január 5-i jelentése a közrendészeti birodalmi biztosnak. 3-4. old.

A NÉMETORSZÁGI FÜGGETLEN SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT FORRADALMI MUNKÁSTAGJAI ÉS A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG

A német proletariátus forradalmi harcai nyomán, 1918 végén megszületett egy következetesen forradalmi párt, Németország Kommunista Pártja. A munkások százezrei azonban továbbra is tagjai maradtak a Németországi Független Szociáldemokrata Pártnak (a továbbiakban: NFSZP), s milliós tömegek — noha a forradalom magával ragadta őket — a fontosabb nagyvárosokban és ipari központokban továbbra is az NFSZP-t követték.

Pártunk, Németország Szocialista Egységpártja, az NFSZP-t centrista vezetés alatt álló munkáspártként értékeli, melynek élén az opportunizmus fertőjébe merült vezetők álltak, olyanok, mint Haase, Kautsky, Bernstein, Hilferding stb. Ezek a vezetők jól értették ahhoz, hogyan kell álforradalmi politika hirdetésével a német proletariátus nagy részét maguk mellé állítani, és ezzel megakadályozni, hogy a munkások a Németországi Kommunista Párthoz csatlakozzanak.

Az 1919-es januári, majd márciusi forradalmi harcok azonban megmutatták, hogy az NFSZP-n belül erős forradalmi szárny alakult ki. Számos, szervezetileg az NFSZP-hez tartozó munkás kísértéssel az oroszországi szovjetkormány politikáját, a forradalom után tett intézkedéseit, és követelte, hogy nyújtsanak segítséget Szovjet-Oroszországnak. Az események hatására sokan Lenin tanításait kezdték tanulmányozni.

E becsületes forradalmi munkástömegek élén olyan kimagasló vezetők állottak, mint Ernst Thälmann Hamburgban, Wilhelm Florin a Ruhrvidéken, Wilhelm Koenen Közép-Németországban, Walter Stoecker a Rajna vidékén és mások.

A továbbiakban megvizsgáljuk, hogy milyen hatást gyakorolt a Magyar Tanácsköztársaság a forradalmi német munkásokra.

Az NFSZP 1919 márciusában rendkívüli kongresszust tartott. A kongresszuson, a balszárny nyomására, úgynevezett „forradalmi prog-

ramot fogadtak el, amelyben a proletárdiktatúra megteremtésének követelése szerepelt.

Amikor Magyarországon létrejött a proletariátus diktatúrája és a forradalmi követelések megvalósultak, újra bebizonyosodott, hogy a centristák másként beszélnek és másként cselekednek. Egyrészt üdvözölték a magyar tanács hatalom megalakulását, amennyiben a Hilferding által szerkesztett központi lapjukban, a „Freiheit”-ben a következőket írták: „Felesleges mondanunk, hogy az ilyen háborúban a világ proletariátusának rokonszenve a felkelő magyarokat kíséri, akik halálmegvető bátorsággal emelték magasra a szocialista forradalom zászlaját, hogy minden erejük megfeszítésével szétzúshassák azokat a bilincseket, amelyeket az antant-diplomaták örült imperialista politikája rakott rájuk.”¹

Másrészt a leggondosabban óvakodtak minden olyan kijelentéstől, amely tettekre ösztönözte volna a német proletariátust. Így pl. a „Freiheit”-ben hiába keressük a magyar elvtársak „Mindenkire!” című felhívását, amely arra szólítja fel a nemzetközi proletariátust, hogy kövesse a Magyar Tanácsköztársaság példáját, lépjen kapcsolatba Moszkvával, kiáltsa ki a tanácsköztársaságot és fegyveresen szálljon szembe az imperialista hódítókkal.²

A forradalmi munkásság nyomására a „Freiheit” ugyan hírt adott a Magyar Tanácsköztársaságban lezajlott fontosabb eseményekről, de ritkán találunk olyan kommentárt, amely a magyar elvtársak nagy teljesítményeit méltatná. Ugyanakkor a „Freiheit” nagyszerűen értett ahhoz, hogyan kell az eseményeket illetően olvasóit tévútra vezetni és bizonytalanságban tartani azáltal, hogy különböző európai fővárosokból származó kétes híreket közölt a lap hasábjain.

Az NFSZP központi lapjánál a centristák korlátlanul uralkodtak, volt azonban az NFSZP-nek számos olyan újsága is, amelyre a baloldali párttagok jelentős befolyást gyakoroltak. E sajtószervek közé tartozott pl. a hallei „Volksblatt”, a „Hamburger Volkszeitung”, bizonyos mértékig a „Leipziger Volkszeitung” is stb.

Minthogy az NFSZP balszárnyának szoros kapcsolata volt a tömegekkel, ezek a lapok részben a tömegek hangulatának lettek a fókuszpontjai. Az általuk közölt cikkekben helyenként érezhető a magyar elvtársak iránt érzett igazi és mély szolidaritás. A „Volksblatt” pl. a magyar forradalom céljáról szólva azt írta, hogy az a világ proleta-

¹ Freiheit, 1919. március 22. Szocialista kormány Magyarországon.

² Lásd Leipziger Volkszeitung, 1919. március 24.

riátusának felszabadítását, a népeknek az elnyomás és a szolgaság béklyóiból való kiszabadítását szolgálja. Az antant-imperializmus a magyar proletariátus szocialista forradalmával máris súlyos vere-séget szenvedett. „Reméljük, hogy ez a forradalom a vég kezdetét jelenti és meggyorsítja a világforradalmat.”³ A „Regensburger Echo” pedig felteszi a kérdést: „Magyar testvéreink hívnak bennünket. Mire várunk?”⁴

Már e néhány utalásból is világos, hogy az NFSZP-ben nem ural-kodott egységes nézet a Magyar Tanácsköztársaságot illetően. A vezetőség magatartása ingadozó volt, nemcsak azért, mert a bal-oldal bizonyos fokig uralta az NFSZP sajtóját, hanem azért is, mert a jobboldali vezetők sem tudták teljesen kivonni magukat a tömegek befolyása alól. Ennek egyik kifejezője pedig éppen a baloldal aktivi-tása volt.

Olyan időpontban, amikor Németországban a munkásosztály többsége és a tisztviselők, parasztok, valamint mezőgazdasági munkások egy része a novemberi forradalom vívmányaiért, magasabb bérekért, az üzemek ellenőrzéséért harcolt, s az alapanyagipar szocializálását követelte, a centrista vezetők nem léphettek fel nyíltan a forradalom ellen. A forradalmi munkások látták, hogy Magyarországon már megvalósították azokat a forradalmi célkitűzéseket, amelyeket Németországban még csak követeltek. Éppen ezért az NFSZP vezető-ségétől és sajtójától pozitív állásfoglalást vártak a Magyar Tanács-köztársasággal kapcsolatban. A német proletariátus lelkesen üdvö-zölte a Magyar Tanácsköztársaságot. A magyar munkások forradalmi cselekedetei felrázták a dolgozó népet, és elszántabb harcra ösztö-nözték a Németországban uralkodó viszonyok megváltoztatásáért. Ez közvetlenül kifejezésre jutott az NFSZP sajtószerveiben, sőt magá-ban a „Freiheit”-ben, valamint bizonyos nyomokat hagyott a forra-dalmi fellendülésről szóló irodalomban is. Erich Mühsam, a forradalmár író, akinek aktív része volt a Bajor Tanácsköztársaság kikiáltásában, a következőket írta: „Március 21-én Münchenben bombaként hatott a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának híre. A proletariátus túlradó lelkesedéssel üdvözölte . . . Ujjongó helyeslés fogadta a gyűlés szónokainak azt a felhívását, hogy kövessék a magyar példát . . . Szinte naponta zajlottak le hatalmas tömeggyűlé-sek, amelyeken megvitatták a proletárforradalom kilátásait, és ame-

³ Volksblatt, 1919. március 24. A magyarországi forradalom.

⁴ Regensburger Echo, 1919. március 29.

iyek mindig azzal a reménnyel zárultak, hogy a Bajor Tanácsköztársaság eszméje rövid időn belül megvalósítható.”⁵

A „Freiheit” is megerősítette ezt: „A magyarországi események rendkívüli hatással voltak a bajor munkásság hangulatára. Az ott kikiáltott tanácsköztársaságot Bajorországban örömmel üdvözölték, élénk propagandát fejtettek ki a példa követése, az Oroszországhoz és Magyarországhoz való csatlakozás érdekében.”⁶

Noske a braunschweigi munkások fokozódó radikalizálódását és az április 9-i braunschweigi általános sztrájk kihirdetését a magyarországi és a müncheni események számlájára írta,⁷ és Emil Barth, az NFSZP képviselője a népi megbízottak tanácsában az 1919. április 1-i ruhrvidéki általános sztrájk kihirdetését közvetlenül a magyar mozgalommal hozta kapcsolatba.⁸

Március 30-án Essenben találkoztak a Ruhrvidék 195 bányájának forradalmi képviselői, hogy védekezzenek a bányamágnások ember-telen kizsákmányolása ellen. Gazdasági követeléseiken kívül — hatórás műszak bevezetése, 20 százalékos béremelés stb. — síkra szálltak a tanácsrendszer elismerése, az ellenforradalmi szabadcsapatok felosztatása, a forradalmi munkásőrség megalakítása mellett, valamint a politikai és gazdasági kapcsolatok felvételéért Szovjet-Oroszországgal és a Magyar Tanácsköztársasággal. E politikai követeléseknek még nagyobb súlyt adott, hogy üdvözlő levelet küldtek Budapestre a Forradalmi Kormányzótanácsnak. Ebben a levélben a forradalmi bányamunkások megígérték, hogy követik magyar elvtársaik példáját, és mindaddig nem nyugszanak, „amíg Porosz-Németországban is le nem győzik a szocialista szabadság minden ellenségét”, míg ki nem kényszerítik a szocialista tanácsköztársaságot.⁹

A „Leipziger Volkszeitung” — hivatkozva az üdvözlő levélre — a következőképpen kommentálta a ruhrvidéki sztrájk okait: „Ez a harc nagy célokért folyik, a szocialista tanácsköztársaság megvalósításáért... A harc része annak a nagy küzdelemnek, amelynek összessége a világforradalmat jelenti. A Magyarországnak szóló szolidaritási nyilatkozat kapcsolatot teremt a dél-európai proletariá-

⁵ E. Mühsam: Von Eisner bis Leviné. Persönlicher Rechenschaftsbericht. (Eisnertől Levinéig. Személyes beszámoló.) Berlin 1929. Fanal Verl. 39. old.

⁶ Freiheit, 1919. április 6. A bajorországi események.

⁷ Lásd Gustav Noske: Von Kiel bis Kapp. (Kieltől Kappig.) Berlin 1920. Verl. für Politik und Wirtschaft. 128. old.

⁸ Lásd Emil Barth: Aus der Werkstatt der deutschen Revolution. (A német forradalom műhelyéből.) Hoffmann, Berlin 1919. 139. old.

⁹ Lásd Freiheit, 1919. március 31. Fenyegető általános sztrájk a Ruhrvidéken.; Leipziger Volkszeitung, 1919. április 1. A sztrájk forradalmi célja.

tus harcával. A bányászok politikai követeléseai a németországi munkásság közös követeléseai. Németországban nem lesz addig nyugalom, amíg ezeket nem teljesítik.”¹⁰

Ez az üdvözlő levél jelentős dokumentum az NFSZP történetében is, mert a forradalmi bányászoknak ezt a mozgalmát az NFSZP bal-szárnya a kommunistákkal együtt irányította. A bányászok által megválasztott központi „bányatanács” (kilences bizottság) tagjainak többsége az NFSZP baloldali funkcionáriusa volt.

De nemcsak a Ruhrvidék bányászaira gyakorolt mély benyomást a magyar forradalom eszméje és számos cselekedete, nemcsak ők készítettek mérleget. A munkások Németország más vidékein is összehasonlították a magyar forradalom eredményeit azzal, amit ők elértek, és megpróbáltak következtetéseket levonni saját forradalmi tetteikről. A „Hamburger Volkszeitung” pl. tudósítást közölt a hamburgi üzemek forradalmár tanácselnökeinek egyik gyűléséről. Ezek az üzemek akkor az NFSZP vezetése alatt álltak. A gyűlésen Ernst Thälmann is felszólalt „A magyarországi forradalom és mi” című napirendi ponthoz. Thälmann beszélt a reformisták árulásáról, amely a németországi forradalom sikertelenségére vezetett, és a jelenlevő 3000 munkás előtt rámutatott arra, hogy a magyar példa nyomán hogyan lehetne eredményt elérni: „... Csak a forradalom egységének köszönhető, hogy Magyarországon ki lehetett kiáltani a Tanácsköztársaságot. Ott azzal kezdték, hogy félreállították azokat a vezetőket, akik gátolták útjukat. Nekünk arra kell törekednünk, hogy a hamburgi munkásság is megállja a helyét, és ne engedje, hogy egyes vezetők megakadályozzák útjában.”¹¹

A gyűlés — Ernst Thälmann felszólalása után — lelkesen jóváhagyta a magyar munkásoknak küldendő üdvözlő levelet: „Ujjongva köszöntünk benneteket, abból az alkalomból, hogy az átkozott kapitalizmus utolsó béklyóit is leráztátok. Fiatal szabadságtokat saját erőtökből, magatok harcoltátok ki. Üdvözlünk benneteket és fiatal Tanácsköztársaságotokat.”¹²

A levelet csaknem valamennyi jelenlevő szociáldemokrata is helyeselte. Egyikük megígérte: a szociáldemokraták mindent elkövetnek, hogy közösen megdönthessék a tőkés társadalmi rendet.¹³

Ernst Thälmann-nak ez a fellépése bizonyítja, hogy az NFSZP for-

¹⁰ Leipziger Volkszeitung, 1919. április 1. A vulkán kitörése.

¹¹ Hamburger Volkszeitung, 1919. április 7. A hamburgi forradalmi elnökök.

¹² Ugyanott.

¹³ Lásd ugyanott.

radalmi munkásaira is vonatkozik az a lenini megállapítás, hogy mindaz, ami a nemzetközi munkásmozgalomban becsületes, a magyar munkások pártján áll.

Számos példát találunk arra, hogy a kommunista és a független szocialista munkások mellett a szociáldemokrata szervezetekhez tartozó munkások is nagy érdeklődéssel kísérték a magyar forradalmat, és többször követelték, hogy annak vívmányait Németországban is valósítsák meg. A nagyberlini munkás- és katonatanácsok március 26-i teljes ülésén, amelyen a függetlenek voltak fölényben, a szociáldemokrata megbízottak túlnyomó része is jóváhagyta a Magyarországra küldendő üdvözlő levelet. Megígérték, hogy a magyar proletariátus harcát erejükhöz képest támogatják.¹⁴

A nagyberlini munkás- és katonatanácsok teljes ülésén a kommunisták hevesen támadták a Független Szociáldemokrata Pártot, amiért meghamisította a tanácsrendszert. Az NFSZP-hez tartozó munkások és a munkás- és katonatanácsok előtt a kommunisták bebizonyították, hogy kapitalista viszonyok között a tanácsszervezet megteremtése az egész tanácsrendszert lejárátja, pusztá komédiává alacsonyítja. A tanácsok a dolgozók hatalmi szervezetei, és nem egyeztethetők össze a kapitalista államhatalommal. Az egyik kommunista szónok rámutatott arra, hogy a történelemnek Németországban is ugyanazt az utat kell megjárnia, amelyet Oroszországban és Magyarországon. Ezen azt értette, hogy a proletariátusnak előbb magához kell ragadnia a hatalmat, s csak azután lehet a tanácsszervezet a proletariátus érdekeinek eszköze.¹⁵

Az NFSZP-hez tartozó forradalmi munkások behatóan megvitat-
ták a Magyar Tanácsköztársaság tapasztalatait. Ezért az NFSZP sajtó-
jának nap mint nap tájékoztatást kellett adnia minden olyan fontos
intézkedésről, amelyet a Magyar Tanácsköztársaság az új forradalmi
államhatalom, a szocialista gazdaság és kultúra megteremtése érde-
kében hozott. A munkások tudni akarták, hogyan kell dolgozni egy
valóban szocialista államhatalomnak, s szembeállították a Magyar
Tanácsköztársaság intézkedéseit Németország szociáldemokrata kor-
mányának áruló politikájával.

Az NFSZP vezetői ellenben csak félig értették meg a magyar for-
radalom tapasztalatait. Däumig, az NFSZP balszárnyának egyik

¹⁴ Lásd Volksblatt, 1919. március 27. A nagyberlini tanácsok szimpátia-tüntetése.

¹⁵ Lásd Jegyzőkönyv a nagyberlini munkás- és katonatanácsok 1919. március 24-i teljes üléséről. Reichsarchiv, Arbeiter und Soldatenräte I. 4. A Bd. 4 im Archiv des Instituts für Marxismus-Leninismus.

ingadozó vezetője ugyan a kommunisták álláspontjára helyezkedett, amikor a következőket mondotta: „Ahogy a legutóbbi napokban Magyarországon győzedelmeskedett a tanácsrendszer — nem tanács-kongresszusi határozat vagy valamilyen magasabb parlamenti határozat alapján, hanem e testületen kívül álló elemi erejű események folytán — ugyanúgy Németországban is egy másik küzdőtéren dől el a tanácsrendszer győzelme vagy pusztulása.”¹⁶

Azonban Däumig és sok más független mit sem tett azért, hogy e helyes felismerést a gyakorlatban megvalósítsa. Inkább arra pazarolták idejüket, hogy komplikált tanácsrendszert agyaljanak ki, ami a proletariátusban azt az illúziót ébreszthette, hogy a politikai hatalomért nem kell harcolni.

Már ez a néhány példa is mutatja, hogy a német munkások nagy tömegei nem hagyták magukat a jobboldali szociáldemokraták propagandájától befolyásolni. Ezek a jobboldali vezetők ugyanis már március 23-án azt írták a „Vorwärts”-ben, hogy nem tehetnek eleget a Magyar Tanácsköztársaság csatlakozásra hívó felszólításának, mert „az összes gazdasági viszonyok felforgatása csak újabb szörnyű nyomort zúdít a munkásokra”.¹⁷

A haladó német munkások azonban örömmel fogadták a magyarországi felhívást. A szász munkások tüntetései is azt bizonyították, hogy a felhívás visszhangra talált soraikban. „Csatlakozzunk az oroszországi és a magyarországi tanácskormányhoz!” — hirdették a transzparenszek, amelyeket a zwickauai sztrájkoló munkások vittek magukkal.¹⁸ A szászországi Werdauban a sztrájkoló munkások szintén a Magyar Tanácsköztársasághoz való csatlakozást követelték.¹⁹

A Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottsága 1919. június 18-án felhívással fordult a nemzetközi proletariátushoz, hogy tüntessen az imperialista hatalmak oroszországi és magyarországi beavatkozása ellen.²⁰ Két nappal ezt megelőzően pedig Magyarország szólította fel a francia proletariátust: ne engedje, hogy megfojtsák a Magyar Tanácsköztársaságot.²¹

E felhívások különösen az antant-országok proletariátusa körében találtak visszhangra, és 1919. július 21-re nagy szolidaritási sztrájkot

¹⁶ Ugyanott.

¹⁷ Vorwärts, 1919. március 23. Magyarország felhívása „Mindenkihez!”

¹⁸ Lásd Leipziger Volkszeitung, 1919. április 11. A szászországi sztrájkmozgalom.

¹⁹ Lásd ugyanott.

²⁰ Lásd Kommunistische Internationale, 1919. I. évf. 3. sz.

²¹ Lásd Vörös Ujság, 1919. június 15. Felhívás a francia proletariátushoz. Megjelent a Magyar Tanácsköztársaság 1919. c. kötetben. Budapest 1950.

készítettek elő a szovjet-országi és magyarországi intervenció ellen. Ezekről a felhívásokról azonban egyetlen sort sem olvashatunk az NFSZP sajtójában. Csak amikor a francia, az angol és az olasz szocialista pártok bejelentették, hogy el vannak szánva a sztrájkra és a tüntetésre, s az osztrák szociáldemokraták is engedtek az alulról jövő nyomásnak, akkor fordult a pártvezetőség felhívással Németország munkásosztályához, hogy csatlakozzék az antant-országok proletariátusának sztrájkjához.²² De a pártvezetőség által kiadott jelzések félrevezették a proletariátust a tüntetés igazi célját illetően.²³ A fenyegetett szovjetköztársaságokkal való szolidaritás helyett a versailles-i béke elleni harcot állították a tüntetés középpontjába, és igyekeztek kitérni a nemzetközi szolidaritásból származó kötelezettségek alól.

Bár a francia és az angol jobboldali szocialista vezetők árulása következtében Franciaországban és Angliában nem került sor általános sztrájkra — s csupán Olaszországban, Ausztriában és néhány más országban hagyták el a munkások az üzemeket és vívtak szabályos csatákat az osztályellenséggel — Berlinben, Halléban, Lipcsében, Hamburgban és más németországi városokban sztrájkok és nagyszabású tüntetések zajlottak le. Különösen tanulságosak a „Volksblatt” erről szóló jelentései. Ezek szerint Halléban ötvenezeren tüntettek, és határozatban követelték, hogy tartsák tiszteletben a Magyar Tanácsköztársaság területét.²⁴ Hamburgban a tüntetők követelték a szocialista Magyarország elleni háború beszüntetését és a két ország közötti baráti kapcsolatok megeremelését.²⁵ Berlinben általában szünetelt a munka.²⁶

A német munkások tömegei toronymagasságban álltak az NFSZP kicsinyes, opportunistá, jobboldali vezetői fölött és bebizonyították, hogy a nemzetközi szolidaritást nem tartják üres szólamnak, hanem mindenkor a világ munkásainak közös osztályérdekeiben gyökerező, legbensőbb ügyüknek tekintik. A centrista vezetők ingadozása és a reformista szakszervezeti vezetők szabotázsa ellenére, a Magyar Ta-

²² Lásd Freiheit, 1919. július 16. Németország forradalmi proletariátusához.

²³ Ezt azért tették, hogy ne taszítsák el maguktól azokat a jobboldali szociáldemokratákat, akik a sztrájk helyett kisebb tüntetések mellett foglaltak állást. A jobboldali szociáldemokraták előtti meghátrálás világosan kifejezésre jut a „Freiheit”-nek a tüntetéssel foglalkozó cikkében. Lásd Freiheit, 1919. július 18. Egy komoly szó. A július 21-i tüntetéshez.

²⁴ Lásd Volksblatt, 1919. július 22. Nemzetközi tiltakozó sztrájk Halléban.

²⁵ Lásd Hamburger Volkszeitung, 1919. július 22. Az NFSZP július 21-i határozata.

²⁶ Lásd Freiheit, 1919. július 22. A proletariátus az Internacionáléért.

nácsköztársaság hősi küzdelmeinek hatására tovább növekedett a német munkásság harci szelleme.

A nemzetközi munkásosztály erőfeszítései azonban nem tudták megakadályozni a hőiesen harcoló Magyarország elleni, egyre erősödő külföldi intervenciót és feltartóztatni a vereséget.

Ebben a főbűnösök a nemzetközi munkásmozgalom jobboldali vezetői voltak, akik útját állták annak — elsősorban Németországban és Ausztriában —, hogy a forradalmi válság szocialista forradalommal érlelődjön, hogy a német és az osztrák proletariátus a hatalmat megragadja s ezzel hathatós segítséget nyújthasson az Orosz és a Magyar Tanácsköztársaságnak. Ehelyett helyeselték a magyarországi jobboldali szociáldemokraták árulását, és megakadályozták azokat az újabb akciókat, amelyek a tanács hatalom vereségét meggátolhatták volna. Az NFSZP jobboldali vezetői azzal nyugtatták meg a német munkásokat, hogy a tanácskormány lemondásával és az úgynevezett szakszervezeti kormány megalakításával nem dőlt meg a proletariátus uralma, hanem éppen most valósulhat meg, mert az antant csak a „szakszervezeti” kormányban talál tárgyalóképes partnerre.²⁷ Ezt a kormányt, amely elárulta a tanács hatalmat, szocialista kormánynak nevezték.²⁸ Kísérlet volt ez a szociáldemokrata árulók igazolására, továbbá arra, hogy a német munkások előtt eltitkolják a tényleges magyarországi helyzetet.

A „Freiheit” hasábjain csak [a jobboldali] Weltnernek adtak szót, aki a Magyar Tanácsköztársaság harcosait bemocskolta, és megpróbálta félrevezetni a német munkásokat.

De maguk a tények cáfolták meg a centristákat. Már Peidl áruló kormánya idején tombolni kezdett a fehérterror, amely a következő hetekben és hónapokban borzalmas rémuralmat teremtett az egész országban, és még a szociáldemokrata párt tagjait sem kímélte. Az NFSZP vezetősége a Horthy-fasiszták rémtettei miatt világszerte kitört felháborodás és utálat következtében kénytelen volt fellépni a fehérterror ellen, és megbélyegezni az ellenforradalom gáztetteit. A sajtóban kifejtették, hogy a német militaristák kihívó támadása feltétlenül kapcsolatba hozandó a magyarországi ellenforradalom győzelmével.²⁹

A Magyar Tanácsköztársaság bukása után az NFSZP-n belül élénk

²⁷ Lásd ugyanott, 1919. augusztus 2. Kormányváltás Magyarországon.

²⁸ Lásd ugyanott.

²⁹ Lásd Freiheit, 1919. augusztus 11. A monarchisták készen állnak; Leipziger Volkszeitung, 1919. augusztus 8. Támadnak a német ellenforradalmárok.

vita indult meg a nemzetközi munkásosztály forradalmi harcaira vonatkozó tanokról. Kiélesedett a kibékíthetetlen ellentét a centrista vezetők és a Lenin tanításait követő forradalmi munkások között. A munkások egyre erőteljesebben követelték, hogy a proletariátus diktatúráját teljesen és maradéktalanul ismerjék el, továbbá az NFSZP programját szabadítsák meg attól az opportunista ballaszttól, amelynek értelmében a tanácsokat a polgári parlament alá kellene rendelni.

A Magyar Tanácsköztársaság tanulságai nagy jelentőségűek voltak az NFSZP balszárnyának fejlődése szempontjából. A balszárny ugyanis egyre inkább arra törekedett, hogy az NFSZP forradalmi tömegeinek egyesülése Németország Kommunista Pártjával úgy menjen végbe, hogy érvényre jusson a III. Internacionálé célkitűzése: a proletariátus diktatúrája.

Ernst Thälmann már néhány héttel a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása után felismerte, hogy a proletariátus egységét forradalmi úton kell megteremteni, s a centrista és reformista vezetőket a tömegektől el kell szigetelni.

Fontos szerepet játszott a Magyar Tanácsköztársaság tanulságairól folytatott vitában a munkásosztály és a dolgozó parasztok szövetségének kérdése. De a kommunista párt csak akkor tudott komoly lépéseket tenni e tanulságok gyakorlati alkalmazására, amikor a Központi Bizottságot Thälmann vezette.

A Magyar Tanácsköztársaság létrejötte nemcsak a magyar nép történetének, hanem a nemzetközi munkásmozgalom történetének is egyik legjelentősebb eseménye volt. A hallei „Volksblatt” néhány nappal a Magyar Tanácsköztársaság leverése után így ír: „Csak a nemzetközi proletariátus közös harcai biztosíthatják a szocializmus végső győzelmét.”³⁰

A Magyar Tanácsköztársaság bátor harcosait a proletár internacionalizmus szelleme hatotta át. Hozzájuk hasonlóan köztársaságunk dolgozói is bármikor készek arra, hogy népeink szocialista vívmányait az imperialista reakció minden támadása ellen együttes erővel megvédjék. Ma már a szocializmus legyőzhetetlen. Mindnyájunkat lelkesít az a szilárd meggyőződés, hogy már közel van a béke és a szocializmus diadala az egész világon.

³⁰ Volksblatt, 1919. augusztus 5. Fortsetzung des Feldzuges der Kapitalisten. (A tőkésék hadjárata folytatódik.)

AZ OLASZ SZOCIALISTA MUNKÁSMOZGALOM ÉS AZ 1919-ES MAGYAR SZOCIALISTA FORRADALOM

„A nemzetközi kommunista sajtó — elsősorban az „Avanti!” — hadjárata, az olaszországi proletárok ezer és ezer népgyűlése, az olasz szocialista delegáció magyarországi látogatása (ahol Alceste Della Seta és Arturo Vella elvtársaink életveszélyben forogtak), az olasz szocialista parlamenti csoport, a pártvezetőség és az Általános Munkásszövetség gyors és erélyes fellépése kellett ahhoz, hogy felkeltsék a többi ország proletariátusának figyelmét, megbélyegezzék a II. Internacionálé közömbös magatartását, és vezetőit e kérdésben állásfoglalásra kényszerítsék. Hendersonnak Lloyd George-zsal és Huysmansszel való levélváltása után, valamint a német, francia és skandináv szociáldemokrata képviselők szemérmes tiltakozásai után az angliai proletariátus rákényszerítette vezetőit, hogy Magyarországra utazzanak, és az ottani helyzetet tanulmányozzák. Ennek eredményeképp Branting kénytelen volt elismerni, hogy a magyarországi fehérterror nem holmi kommunista kitalálás, s a szakszervezeti internacionálé a magyar dolgozó nép immár egy esztendeje tartó vértanúsága után elhatározta, hogy falat emel Horthy gyalázatos uralma és a világ közé, s világméretű bojkottot hirdet Magyarországgal szemben.”

Igy foglalta össze nagy vonalakban 1920. július 4-én az „Avanti!” bécsi tudósítója azt az akciót, amelyet az olasz proletariátus és annak politikai, valamint szakmai szervezetei indítottak a vérbefojtott Magyar Tanácsköztársaság üldözött résztvevőinek támogatására, s ismertette a mozgalom nemzetközi visszhangját. Az „Avanti!” tudósítójának értékelése általában pontos, de elvész benne az olasz proletariátus szolidaritásának valóságos mérete, akciójának tényleges jelentősége és súlya, mindenekfelett pedig az, hogyan jutott el az olasz proletariátus a Magyar Tanácsköztársaság védelméig, majd később erőinek a fehérterror ellen való hatalmas arányú mozgósításáig.

A magyar forradalomnak az olasz szocialista munkásmozgalom körében keltett visszhangját s az olasz szolidaritási akciót értékelve,

tanulmányozni fogjuk azt a befolyást is, amelyet ez a forradalom eszmei és politikai síkon gyakorolt, valamint foglalkozunk a szocialista párton és a Munkásszövetségen belül a Magyar Tanácsköztársaság értékelésével kapcsolatban megindult vitával is. Ez elsősorban azért lényeges, mert a magyar forradalom értékeléséhez és megítéléséhez egy általánosabb vita keretében hozzátartozik a különféle irányzatok közötti küzdelem is, amely az ekkor egyébként is válságos politikai helyzetben megrázkódtatta az Olasz Szocialista Pártot, s később a kommunista párt megalapításához vezetett.

Az eszmei vita elválaszthatatlanul összefügg az egész nemzetközi forradalmi helyzettel, az Európában ekkor fellángoló munkásmegmozdulásokkal. Különösen összefügg az Októberi Forradalom jellegével és jelentőségével, nem csupán e forradalom kimenetele és kiterjedése, hanem — és elsősorban — az általa első ízben felvetett elméleti és elvi kérdések miatt. Bár a Magyarország iránt megnyilvánult szolidaritási mozgalom általános és a forradalom jellegére vonatkozó viták egységes jellegűek voltak, mégis sajátos arculatúak, s önállóan is tanulmányozhatók.

A magyarországi tanács hatalomra vonatkozó értesülések általában késve jutottak el az olasz munkásmozgalomhoz, s akkor is közvetve, számos bécsi jelentésen keresztül. Csak jóval később érkezhettek közvetlen hírek Magyarországról. Ezeknek hiányát megérezte a szocialista párt és természetesen a párt lapja, az „Avanti!” is, amely hosszú időn át kénytelen volt beérni azzal, hogy Magyarország belső helyzetéről és az ott végbement politikai változásokról idegen újságírók, főleg angolok cikkei alapján tájékoztasson.

Bár a Károlyi-kormány válságáról szóló hírek 1918 utolsó hónapjaiban és 1919 első hónapjaiban nagyon hozzátétőleges és bizonytalan formában láttak napvilágot, mégsem állíthatjuk, hogy a magyarországi Tanácsköztársaság kikiáltása váratlanul érte az olasz közvéleményt.¹ De azért Kun Béla felhívása, amellyel bejelentette a fordulatot, a Lenínhez küldött üzenet s Lenin válasza, a „Daily News” budapesti tudósítójának interjúja Kun Bélával Tanács-Magyarországnak az antant irányában tanúsított magatartásáról, amelyek mind

¹ Az „Avanti!” már előzőleg számos birt közölt arról, hogyan terjednek Magyarországon a szocialista eszmék, közzétette azokat az aggodalommal teljes kijelentéseket is, amelyeket Károlyi gróf tett a kommunista követelések alakulásával és a magyar kommunisták, főleg Kun Béla által kifejtett szervezkedéssel kapcsolatban. Egy 1918. november 26-i berni jelentésben ezt olvashatjuk: „A szocializmus győzedelmeskedni fog Magyarországon, s ezt a proletár Internacionálnak meg kell védelmeznie a kapitalizmus reakciós támadásai ellen, ugyanúgy, mint ahogy egyre hatásosabban védelmezi az oroszországi szovjetköztársaságot is, és kötelessége megvédeni a német köztársaságot...”

kommentár nélkül jelentek meg az „Avanti!”-ban, mégsem voltak elégségesek ahhoz, hogy pontos képet nyújtsanak arról, ami Magyarországon történt. Az Olaszországba érkező értesülések hiányos és töredékes jellegén az a tény sem változtatott, hogy — mint említettük — a külföldi sajtóból átvettek egyes cikkeket.² Ilyen körülmények között a szocialista parlamenti csoport által április negyedikén aláírt felhívásban (Fel proletárok! Az Internacionáléért és a szocializmusért!) Magyarország megvédelmezése a proletárforradalmak eltiprására törekvő antant-politikával szemben még csak általános kijelentésekben jutott kifejezésre. Időközben, 1919. április 8-án az „Avanti!” állást foglalt minden olyan kísérlettel szemben, amely nacionalista mesterkedésnek értelmezi a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltását; a lap szerint ez arra irányul, hogy befolyást gyakoroljon a békekonferenciára, és rábírja azt a magyar fennhatóság visszaállítására az ország régi határai között. A cikk emellett mégsem volt több, mint a Magyar Tanácsköztársaság jellegéről folyó vita része.

Azonban a szűkösen érkező hírek ellenére is a magyar problémák egyre nagyobb teret kaptak az olasz szocialista munkásmozgalom jelszavai között és a különböző helyi szocialista szervezetek programjaiban. E tekintetben különösen említésre méltó a torinói szocialista pártszervezet Gramscit tagjai köré soroló végrehajtó bizottságának 1919. május elsejei kiáltványa és programja. Egyre határozottabban sürgették a külföldi csapatok Magyarországról való kivonását, s egyre világosabban állást foglaltak az antant politikájával szemben. Ebben az időszakban már az „Avanti!” első oldalán közölték a Magyarországról érkező híreket. Magyarországot és az antant vele szemben tanúsított magatartását úgy tekintették, mint azon jelenségek egyikét, amelyik világosan megmutatja a háború leplélül szolgáló demokratikus ideológia csődjét. A szocialista parlamenti csoport május 7-én megbízta Trevest és Musattit, hogy készítsenek parlamenti javaslatot, amelyben az oroszországi és magyarországi beavatkozás ellen tiltakoznak. A javaslatot azonnal meg is fogalmazták, és másnap el is fogadták.

A Budapesten tartózkodó szocialista képviselő, Morgari, akit a Szocialista Párt azzal a megbízatással indított útnak, hogy tájékoztódjék a különböző országok forradalmi mozgalmairól, közvetlen kapcsolatot létesített Tanács-Magyarország és az olasz munkásmozgalom

² Emlékeztetünk itt egyebek között a Szociális Termelés Népbiztossága közleményére a „Deutsche Allgemeine Zeitung”-ban és Daniel Renoult-nak a francia szolidaritásról szóló cikkére. (1919. április 1.)

között. Találkozásai magyar forradalmi vezető személyiségekkel, a gyárakban és a fronton tett látogatásai, érintkezése a budapesti olasz misszió tagjaival, élénkké tette Magyarországgal a kapcsolatot. Ezt maga Morgari is kifejezésre juttatta a Budapesti Központi Munkás- és Katonatanács ülésén, amelyen részt vett.

Az olasz szocialisták szemében Magyarország blokád alá helyezése — ugyanúgy, mint Oroszországé és Németországé — azt jelentette, hogy megbénul az egész európai termelési rendszer, s ennek következményeit elkerülhetetlenül megérzi az egész nemzetközi proletariátus. Az olasz munkásmozgalmi külpolitika nemcsak a győztes hatalmak külpolitikájával nem értett egyet, hanem a II. Internacionálénak a nemzetközi kapcsolatokról vallott felfogásával sem, és ezért Magyarország megvédését a proletár nemzetköziség szelleméből adódó kötelességnek tekintette. E tekintetben igen jelentős az Olasz Szocialista Pártnak az az akciója, amelyet az 1919. július 20–21-i nemzetközi megmozdulás előkészítése érdekében kifejtett. Ismeretes, hogy az ekkoriban Olaszországba érkezett nemzetközi misszió — tagjai Longuet és MacDonald voltak — vissza szeretne volna vezetni a szocialista pártot a II. Internacionálé soraiba. Az olasz szocialisták e kísérletekkel szemben ugyanazokat az érveket hangoztatták, amelyek korábban elszakadásukhoz vezettek. Maga a reformista Turati is, bár kompromisszumos formában, de azt vallotta, hogy az orosz és magyar proletariátus megsegítését minden egyéb probléma elé kell helyezni.³ A milánói tanácskozások után tartott népgyűlésen Serrati így jelentette be a sztrájk elhatározását: „Nem várhatunk ölbetett kezekkel, nem maradhatunk érzéketlenek oroszországi és magyarországi testvéreink felhívására, akik szolidaritást várnak tőlünk. Meghalljuk a blokád által kiéheztetett, lassú halálra ítélt országok millió és millió asszonyának és gyermekének segélykiáltását, és válaszolunk rá. Válaszolni fogunk a segélykérőknek, mert a katonai kasztok, a bankár- és tőkésklikkek őrzőgő brutalitását elszenvető köztársaságoknak nyújtott támogatással a világ minden proletárját segítjük.”⁴ A szocialista párt vezetősége június 9-én felhívást intézett „Az összes pártszervezetekhez! Az összes elvtársakhoz!”, hogy álljanak készen az oroszországi és magyarországi forradalmak megvédelmezésére. Hangsúlyozta, hogy az olasz proletariátus teljes felszabadulásának a lehetősége is e forradalmak sorsától függ. „A pol-

³ Ismeretes, hogy az olasz szocialisták döntő szerepet játszottak e nemzetközi megmozdulás előkészítésében.

⁴ *Avanti!* Piemonti kiadás, 1919. június 3.

gári ideológiák bukása, a háborús illúziók és hazudozások csődje közepette csupán a szocialista világnézet szilárd és szétzúzhatatlan... Olasz elvtársak! Valósítsátok meg keleti testvéreitek reményeit, és legyetek méltók azokhoz az eseményekhez, amelyeket végzetes biztonsággal készít elő a történelem!"⁵

Az olasz munkások és parasztok figyelme a magyar és orosz forradalom felé fordult: a földmunkások országos kongresszusa (részvevői négyszázezer parasztot képviseltek) testvéri üdvözlését küldte Szovjet-Oroszországnak és a Magyar Tanácsköztársaságnak, s kijelentette, hogy „beszüntetik a mezei munkát, ha a proletariátus politikai és osztályszervei ezt helyesnek találják, ... hogy ily módon megakadályozzák a polgári kormányok kísérletét a forradalmak elfojtására". Egy másik határozatukban⁶ azt a kívánságukat fejezték ki, hogy a proletariátus olyan politikai tevékenységet folytasson, amely nemcsak az oroszországi és magyarországi forradalmakat menti meg, hanem a többi ország proletariátusát is példájuk követésére készíti. Hasonló kijelentések hangzottak el minden munkásgyűlésen, kongresszuson s kaptak helyet a szocialista programban.

A nagy nemzetközi megmozdulás előkészítése során a munkássajtó részletesen ismertette a magyar forradalom szociális intézkedéseit — közvetlen adatok hiányában a külföldi sajtóból átvett értesülések alapján. Emellett beszámolt a magyarországi Tanácsok Országos Gyűlésén lefolyt vitákról és Kun Béla beszédeiről. Foglalkozott a Romanelli ezredessel folytatott tárgyalásokkal is, amelyeken a Budapesten 1919. június 24-én megkísérelt ellenforradalmi megmozdulás felelőseivel szemben tanúsított bánásmód volt napirenden.

Miközben buzgón folytak a nemzetközi megmozdulás előkészületei, Olaszországban botrány tört ki Maffioli képviselőnek Kun Bélával folytatott beszélgetése következtében. Maffioli milánói szocialista képviselő magánszemélyként Budapesten járt, s Oddino Morgari közbenjárására sikerült találkoznia Kun Bélával. Maffioli a beszélgetés során olyan nézeteket hangoztatott, amelyek ellenkeztek az Olasz Szocialista Párt által elfogadott politikai irányvonallal — és általános síkon —, a proletárdiktatúra bevezetésével; azaz kifejezésre juttatta, hogy felfogása elvben ellenkezik a magyar kormány politikájával. Maffioli képviselő magánemberként nyilatkozott, és budapesti tartózkodásának magánjellegét világosan kifejezésre is juttatta. A be-

⁵ Ugyanott, 1919. június 9.

⁶ Mindkét határozat az „Avanti!” piemonti kiadásának 1919. június 16-i számában jelent meg.

szélgetésről szóló hír megjelent Olaszországban az „Il Secolo” című polgári lapban, amelynek tudósítója, Luciano Magrini be tudott jutni abba a helyiségbe, ahol Maffioli és Kun Béla beszélgettek. Luciano Magrini beszámolt arról is, hogy Kun Béla igen élesen válaszolt az olasz képviselőnek. E beszélgetés után Kun Béla ugyanezen a napon még egy ízben találkozott a milánói képviselővel. E második beszélgetés részletei nem ismeretesek. Itt mindössze azt mondhatjuk el belőle, amit az „Avanti!” levelezője ad Kun Béla szájába az 1919. július 24-i számban megjelent interjújában. Az Olasz Szocialista Párt vezetőségének általunk idézett 1919. június 27-i közleményére hivatkozva Kun Béla ezek szerint a következőket mondotta volna: „Nagy megelégedéssel olvastam az Olasz Szocialista Pártnak Lazzari aláírásával megjelent sajtóközleményét, amelyben újból hangsúlyozzák a velünk való feltétlen szolidaritást, mégpedig éppen akkor, amikor megbántott bennünket egy olasz szocialista képviselő, akinek a magatartása feltűnő ellentétben állott a pártjával.” Brante tudósító megkérdezte Kun Bélától, vajon e szavakkal a Maffioli ügyre kíván-e utalni. Kun Béla így felelt: „Igen, valóban Maffiolira utalok, aki második beszélgetésünk során sem tudott egyéb érveket találni ahhoz, hogy az olasz proletariátus követeléseinek az értékét csökkentse, minthogy azt erősítette: Olaszországban minden a legnagyobb rendben megy, az üzleti élet fellendült, s ostobaság lenne forradalomra számítani. Ha ez az elvtárs azt hitte, hogy csökkentheti a szocializmus múlhatatlan győzelmébe vetett hitünket, ha pesszimista hangulatot igyekszik közöttünk kelteni, akkor bizonyára hamarosan ki fog ábrándulni elképzeléséből. Kérem önt, adja át az »Avanti!«-nak, a párt vezetőségének, a tagoknak és az egész olasz proletariátusnak forró üdvözetemet, amelyet abban a biztos tudatban küldök, hogy hamarosan testvéri szövetségi szerződést köthet egymással a magyar és az olasz proletariátus, minthogy a budapesti olasz képviselőlet úgysem csinál egyebet, csak újabb és újabb nehézségeket támaszt, s kívül-belül ártani igyekszik nekünk. Az olasz katonai misszió rideg, ellenséges indulattal kezel bennünket. Pontosan megállapítani nem áll módomban, vajon szervezeti viszonyban áll-e ellenforradalmárokkal az olasz misszió. Azt azonban határozottan állíthatom, hogy a nagypolgárság, a mágánások és a zsidó bankárok meg a katolikus papok legfőbb reményeiket éppen az olasz misszióra alapítják. Mindenesetre tény, hogy a misszió hivatalosan védelmébe veszi az ellenforradalmárokat. Arra a kérdésre, vajon tart-e fenn *mivelünk* gazdasági kapcsolatokat az olasz katonai misszió, azt válaszolhatom önnek, hogy *mivelünk* nem.”

Az interjút folytatva — ugyancsak az „Avanti!” tudósítója szerint — Kun Béla ezzel fejezte be mondanivalóját: „Tudják meg az olasz elvtársak, hogy az az úri banda, amely most ott tolong annak a világra szóló öldöklésnek a kirobbantásáért közvetlenül felelős rothadt Habsburg-monarchia jogara körül — amely országunkat a háború poklába taszította, arra kényszerítve saját népét, hogy hadat viseljen Olaszország ellen, s amely a valóságban ellensége az olasz proletariátusnak —, ez az úri banda ma közvetlen támogatását élvezzi az olasz kormánynak Rómában és az olasz katonai misszióknak Budapesten.”

Nem áll módunkban eldönteni, milyen pontossággal idézték Kun Béla szavait. Maffioli képviselő kijelentései körül hosszú vita kerekedett a milánói képviselő, az „Avanti!” vezetősége és az Olasz Szocialista Párt vezető szervei között. A viták után Maffioli kivált a szocialista mozgalomból és az „Il Secolo” című napilapban közölt nyilatkozatában kijelentette, hogy nem ért egyet a szocialista párt politikájával, s azokkal az elvekkel, amelyek a magyar forradalmat sugallják. A nyilatkozat elleni tiltakozás az 1919. június 27-én kelt dokumentumban fejeződik ki, amelyet a szocialista párt politikai titkára, Constantino Lazzari írt alá. Hangsúlyozta, milyen kárt okoztak ezek a kijelentések a nemzetközi munkásmozgalomnak: „[Az elvtársaknak] az a kötelességük, hogy szilárdan és egységesen munkálkodjanak annak a nemzetközi akciónak az előkészítésén, amelyet most szervezünk... Tiltakoznunk kell ama kijelentések miatt, amelyeket Budapesten Maffioli milánói képviselő tett Kun Bélával folytatott beszélgetése során... Maffioli képviselőnek el kellett volna mondania, hogy a pártban uralkodó felfogás fenntartás nélkül rokonszenvez a proletariátus diktatúrájával, s ezenkívül erkölcsi kötelessége lett volna kijelenteni, hogy ellenvetései csupán személyes véleményét tükrözik. A nyilvánosság előtt jelentjük ezt ki, mert rendkívül fontos, hogy a szolidaritásnak ezt a próbáját, amelyre most Olaszország, Franciaország és Anglia proletariátusa készül, ne zavarja meg semmiféle hiábavaló csűrös-csavarás, ne akadályozzák doktrinér és vaskalapos aggodalmaskodások. Most, amikor annyi veszély fenyegeti az oroszországi és magyarországi szocialista köztársaságok szabadságát és létét, nekünk, akik egy szervezett párt tagjai vagyunk, vannak bizonyos kötelességeink és feladataink, amelyekről nem feledkezhetünk meg, hacsak nem akarjuk kitenni magunkat és másokat a Kun Béla elvtárs által igen tapintatos formában kifejezésre juttatott megállapításoknak.”⁷

⁷ Avanti! Piemonti kiadás, 1919. június 28.

S hogy a nemzetközi megmozdulás terve és az Olaszországban folyó előkészületek milyen komoly fejtörést okoztak a kormánynak, az abból is látható, hogy Nitti, a minisztertanács elnöke, július 14-én ez ügyben felszólalt a képviselőházban. Kijelentette, hogy meggyőződése szerint Olaszországnak nem szabad beavatkoznia Oroszország és Magyarország belső ügyeibe. „Nem fogunk beavatkozni a bolsevista kormány ellen, mint ahogy a cári önkény ellen sem avatkozunk be, sőt külföldön állomásozó csapataink jó részét is visszarendeljük. Magatartásunk irányvonala egyszerű. Egyrészt nem hisszük, hogy a bolsevizmus, ez az ázsiai találmány gyökeret verhessen [Európában]; másrészt nem akarunk beavatkozni egyetlen ország belpolitikájába sem, bármilyen is az. Nem hiszem tehát, hogy indokolt lenne az általános sztrájk...”⁸ E kijelentések ellenére — Nitti szavai-
ból is jól érzékelhető, hogy az általános sztrájk fenyegető rémével függnék közvetlenül össze — az „Avanti!” emlékeztetett arra, hogy annak idején Orlando is többé-kevésbé hasonló kijelentéseket tett, s azután mégis bekövetkezett Kolcsak elismerése. Hangsúlyozta, hogy „nem elég azt mondani: nem avatkozunk be, hanem tettekkel kell bizonyítani a be nem avatkozást”. Magyarországról szólva pedig július 17-én azt követelte, hogy a kormány juttassa kifejezésre: helyteleníti azt az akciót, amely Franchet d’Esperey tábornok teljhatalommal való felruházása mögött húzódik meg.⁹

A polgári sajtó riadót fújt és az immár közeledő nemzetközi megmozdulás jogosságát vitatta. Közben egymást követték a szocialista párt vezetőségének, az Olasz Fémipari Munkások Szövetsége központi bizottságának, a szocialista parlamenti csoportnak, a Vasutas Szakszervezetnek a felhívásai. „Egyetlen újság sem mer azonban szembenézni a fő kérdéssel — írja az „Avanti!” július 15-i számában Ottavio Pastore —, vagyis védelmébe venni az olasz kormánynak a magyarországi és oroszországi szocialista köztársaságokkal szemben folytatott politikáját... Ez pedig nagyon jelentős dolog, mert azt bizonyítja, hogy a polgári lapok is érzik, milyen nagy és egyöntetű az olasz nép ellenséges érzülete a kormány politikájával szemben. Érzik, hogy ez a politika immár halálra van ítélve.”

Igy érkezünk el július 20-hoz: az „Avanti!” teljes számát a kommunista köztársaságoknak szentelte. Az első oldalon teljes szélességben közölte a szocialista párt, az Általános Olasz Munkásszövetség

⁸ Ugyanott, 1919. július 15.

⁹ Lásd ugyanott, 1919. július 17.

és a Vasutas Szakszervezet¹⁰ felhívását: „E pillanatban a megdöbben emberiség szeme láttára szörnyű bünt követnek el két erős és nemes-szívű nép ellen. A háború barbár játékából vesztesként kikerült két nagy nemzet proletárjai széttépték a százados rabszolgaság láncait, és a régi zsarnokság gyűlölt romjain lerakták az igazság és az egyenlőség rendszerének alapjait... Ez a csodálatraméltó és hősies erőfeszítés — amelyet bár tévedések és elkerülhetetlen fogyatékoságok árán, de sikerült véghez vinniük ezen országok dolgozóinak — nem más, mint a szabadsághoz és függetlenséghez való legszentebb jognak az érvényesítése, amellyel minden nép rendelkezik, hogy maga dönt-hessen a sorsáról... Mutassuk meg együttes erővel, hogy nem enged-jük büntetlenül legyilkolni oroszországi és magyarországi testvérein-ket... Mutassuk meg, hogy békés kapcsolatokat akarunk minden köztársasággal, amelyek az egykori királyságok romjain keletkeztek Európában. Miközben megvédelmezzük a keleten oly nagy erővel megvalósult szocializmus ügyét, egyúttal kiiktatunk minden ürügyet is, amelynek alapján megtagadják elvtársainktól a leszerelést, holott a fegyverszünet után kilenc hónappal ez törvényes joga és leghőbb vágya Olaszország fiainak. Most első ízben indítanak a világ prole-tárjai nemzetközi akciót a kapitalizmus ellen... mindenkinek ér-deke, hogy ez a célkitűzés, ez a megmozdulás tökéletes sikerrel jár-jon... Éljen Oroszország és Magyarország szocialista kormánya!”

Július 20-a és 21-e Olaszország-szerre hatalmas visszhangot keltett, s impozáns munkabeszüntetési hullámot eredményezett annak elle-nére, hogy az olasz vasutasok nem vettek részt a megmozdulásban. Híre érkezett, hogy a francia Munkásszövetség is kivonta magát a küzdelemből. Ezekben a napokban érte el tetőfokát az olasz szolida-ritási akció első fázisa; s bár már ekkor észrevehető volt a szocialista párt irányvonalának sok későbbi hibája — az értelmetlen szócséplés-től a munkástömegek megszervezése terén tanúsított tehetetlenségig —, a proletariátus harci szelleme teljes fényében ragyogott. A július 20–21-i küzdelem jelentőségét jól értékeli a szocialista párt vezető-ségének az a dokumentuma, amelyet 1919. július 22-én Oroszország és Magyarország kommunista kormányaihoz is eljuttattak. A szövet-séges főtanács döntéseinek s Magyarországhoz intézett felhívásának a hírére, valamint arra a franciaországi hírre, hogy Franchet d'Esperey tábornok felhatalmazást kapott a budapesti kormány elleni fegyve-res fellépésre — miután Kun Béla visszautasította a fegyverszünet

¹⁰ A Vasutas Szakszervezet csak részben járult hozzá a sztrájkhoz, s az elmulasztott csatlakozás következtében alakult meg a szakszervezet új, ideiglenes központi bizottsága.

megkötését —, újból fellángolt a Nitti elleni vita. Az „Avanti!” július 29-i cikke — többek között a hivatalos külpolitika szempontjából is — felhívta a figyelmet, milyen veszélyek származnak a nemzet érdekeire abból az osztályszolidaritásból és azokból az osztályszempontokból, amelyek a szövetségesek oldalán álló kormány állásfoglalásának alapját képezik. Leginkább az a veszély áll fenn, hogy visszaállítják az egykori monarchiát: „Ilyen diplomáciával Olaszország végül is azt érné el, hogy még a háború előttinél is erősebb — mert szervezettebb — formában állítaná helyre saját kezével azt, amit minden hazafi ellenségének tart. Ne felejtjük el, hogy Károlyt (IV. Károlyt. — Ford.) különvonaton, angol »menlevéllel« vitték Svájcba, jelenlegi tartózkodási helyére. Ott összpontosul e pillanatban tevékenysége, amelyben hű munkatársai a jugoszláv nacionalisták és a magyar nemesek, a cseh diplomaták és főurak. Ezeket egyébként bőséges segélyben részesítik a francia tábornokok, francia katolikusok és francia újságírók. Ha a proletár erők eltaposásáról van szó, az olasz tőke nem habozik felrúgni saját nemzetének érdekeit.”

Az „Avanti!” érvelése — főleg a fiumei kérdésben — hatással volt az olasz politikai erők egy részére. Olaszországnak az volt az érdeke, hogy Szerbia határain létezzék egy olyan állam, amely fegyveres erejével vagy forradalmi propagandájával a szerb—horvát—szlovén állam létét fenyegetheti. Ezzel magyarázható, hogy a Fiuméért és Dalmáciaért legjobban heveskedő olasz újságok gyakran adtak kifejezést a magyar Vörös Hadsereg irányában bizonyos semleges rokonszenvnek. A francia újságok cikkei szerint olasz tisztek is részt vettek a Vörös Hadsereg megszervezésében, és sok olasz lőszerszállítmány végső rendeltetési állomása Magyarország volt. Az „Ordine Nuovo” 1919. augusztus 19-i számában maga Gramsci is említést tett ezekről a hírekről, s hozzáfűzte: „Természetesen az olasz kormány csupán a »szent önzés« diktálta célokat követte, s Romanelli ezredes Budapesten a forradalom Raszputyinjának feladatát töltötte be. Romanelli, a kommunisták »barátja«, hűséges kiszolgálója volt a milánói és genovai vas- és hajógyáros kapitalistáknak, akik minden adriai-tengeri kikötőt szeretnének megkaparintani...” A továbbiakban hangsúlyozta, hogy a Magyar Tanácsköztársaság bukását a lapok nem véletlenül közölték azzal a hírrel együtt, hogy Fiume és Dalmácia problémája megoldódott a párizsi békekonferencián: „Így azután az olasz kormánynak nem volt többé szüksége Magyarországra, most már előrenyomulhattak a csehszlovákok és a románok.”

A Tanácsköztársaság bukásának híre — amelyet Kun Bélának a világ proletárijaihoz intézett felhívása közzét — váratlanul érte Olaszországot. A felhívással érkezett jelentés szerint a magyar kormány az antant nyomására mondott le. A kormány bukását és a szociáldemokrata kormány megalakulását ismertetve, az „Avanti!” tudósítója azt írta, hogy Kun Béla a szociáldemokrata vezetőkkel szemben folytatott engedékeny politikája miatt szinte a szociáldemokrácia foglya volt. „Belpolitikai szempontból — írta az „Avanti!” drámai optimizmussal (mert drámai az a mód, ahogyan megkísérli eltitkolni a Magyarországon kibontakozó tragédiát) — a lemondás vissza fogja adni a magyar kommunista párt egységét, és véget vet azoknak a viszályoknak, amelyek az utóbbi időkben kiéleződtek. Az ipari munkásság körében és a Vörös Hadseregben már korábban is élénk elégedetlenség nyilvánult meg amiatt, hogy a proletárdiktatúra csak látszólag létezett.” Az „Avanti!” arra törekedett, hogy Magyarország történelmének e döntő szakaszát úgy mutassa be, mint valami átmeneti mozzanatot, amelyet hamarosan a forradalmi mozgalom újraéledése követ. De nem sokkal később, augusztus 5-én, Kun Béla és a Tanácsköztársaság bukását magyarázva, a lap már teljes súlyosságában mutatott rá a bukás jellegére. Ugyanakkor hangsúlyozta azt is, hogy a rendszer nem önmagától omlott össze.¹¹

A magyarországi Habsburg-restauráció első híreire a szocialista sajtó igazolva látta korábbi jóslásait. Érvelése nem volt elszigetelt, még a kormányajtóban is visszhangot keltett: „Olaszország, amely nem tudta magát idejében világos szerződésekkel és egyezményekkel biztosítani, most a szövetségesekkel szembeni alárendelt helyzete és ama szándéka között őrlődik, hogyan folytathatna saját, külön politikát a Dunavölgy országaiban . . . Egyrészt nem volt elég bátor, hogy elszántan szembehelyezkedjék az antant magyarországi intervenciós, bekerítő politikájával, másrészt Magyarországgal szemben a protektor, a jóindulatú barát, az önzetlen védelmező szerepét játszotta. Ily módon bizalmatlanság keletkezett iránta a szövetségesek táborában, s Magyarországon sem tudott maga iránt rokonszenvet ébreszteni.

¹¹ Az „Avanti!” 1919. augusztus 5-i száma „Hiú reakciós ábrándok” című cikkében azt írta, hogy a magyar kormány „nem belső széthullás következtében bukott el. Bármennyire elkérülhetetlenül súlyosak voltak is a rendkívül éles háborús válság által fojtogatott Magyarország gazdasági, politikai és morális viszonyai, a kommunista kormány mint az orosz proletariátus nyugati élcsapatának, a magyar proletariátus akaratának kifejezője, esetleg mégis úrrá tudott volna lenni minden nehézségen, s győzedelmeskedhetett volna felettük, a nemzetköziség ügyének magasabbrendű érdekében, ha nem ütközött volna egy olyan akadályba, amely meghaladta erejét. Ez az akadály az a gazdasági, politikai és katonai tömb volt, amelynek gyűrűjébe az antant-hatalmak szorították a magyar kormánvt.”

A legyőzöttek megállapíthatták, hogy milyen hatástalan Olaszország segítsége, s a győztes, ha nem is saját jószántából, de mégiscsak »évszázados ellenségük«.¹²

Az első magyarázat, amely a Magyar Tanácsköztársaság bukásának okait elmélyültebben értékelte, névtelenül jelent meg az „Avanti!” hasábjain 1919 augusztusában.¹³ Allítólag egy magyar kommunista írta, aki az üldözések elől menekült el hazájából. A cikkíró véleménye szerint a Kún Béla irányította proletárdiktatúra két feltevésen alapult: először, hogy minden pillanatban bekövetkezhet a világforradalom, s hamarosan segítségére siet a Magyar Tanácsköztársaságnak; másodszor, hogy a szovjet Vörös Hadsereg egyesül a harctéren a magyar hadsereggel. A proletariátus egyöntetűen magáévá tette a kitűzött célokat. Mindenki megértette, hogy a proletariátus előtt csak két út lehetséges: vagy a teljes megsemmisülés, vagy a forradalmi diktatúra győzelme. A szociáldemokraták magatartása a diktatúrával kapcsolatban gyengítette a kormány erejét, semleges állásfoglalásra ösztönözte a proletariátust vele szemben. Az idézett cikk szerint a kormány bukását elsősorban az okozta, hogy nem jöttek létre azok a feltételek, amelyekre a Magyar Tanácsköztársaság épült. „Két forradalmi erő hatott — folytatja és vonja le a végső következtetést az »Avanti!« idézett cikkének névtelen írója —: egyrészt az imperializmus, amely a románokat, cseheket és szerbeket használta fel eszközül és a blokádöt vette igénybe; másrészt a parasztság, amelyet félrevezettek a kommunistaellenes jelszavak és az antiszemita propaganda.”

Igy indult el a vita a szocialista pártban a magyar forradalom jellegéről és jogosságáról. Közben pedig ijesztő hírek érkeztek a fehérterror vérengzéseiről, amelyekre a Habsburg-restauráció rémétől egy pillanatra meghökkent, de aztán hamar megnyugodott olasz sajtó cinkos módon a hallgatás fátylát borította. A Budapestről Bécsbe visszatért Oddino Morgari azonnal táviratot intézett a szocialista párthoz. Kérte, hogy indítson Olaszország-szerte széleskörű mozgalmat. Követelje a kormánytól, hogy küldjön Budapestre katonai misziót, és kezdjen újra tárgyalásokat, erélyesen tiltakozva a reakció által használt, civilizált országhoz méltatlan módszerek ellen.¹⁴

•

¹² Avanti! Piemonti kiadás, 1919. augusztus 11.

¹³ Lásd ugyanott, 1919. augusztus 13.

¹⁴ Lásd ugyanott, 1919. szeptember 2.

A szocialista párt Magyarországot támogató tevékenysége egészen eddig lényegében hézagos, időszaki jellegű volt; a Magyar Tanácsköztársaság összeomlása viszont szemmel láthatóan az eddiginél erőlyesebb cselekvésre buzdította. Erre azért is szüksége volt, mivel a hivatalos olasz sajtó a politikai választások előkészítése érdekében igyekezett a magyarországi eseményeket a választók megrémítésére felhasználni. Ily módon akarta elszigetelni a proletár kormányok megvédésére indított szocialista akciót, és arra törekedett, hogy széles körben ellenséges érzületet keltsen a szocialista párt iránt. A szocialista párt ezekre az elszigetelési kísérletekre leghatásosabban a magyar fehérterror garázdálkodásainak állandó és erőlyes leleplezésével, s az üldözöttekkel való nyílt és tömegeket mozgató szolidaritással válaszolt. Olaszország terein és színházaiban száz meg száz konferencia, népgyűlés zajlott le, amelyeken a magyar forradalom hőstetteit magasztalták, és elítélték a Magyarországon folyó megtorlást. A szónokok közül kiemelkedik Morgari, aki a magyar forradalom hősi napjaiban szerzett élményekkel gazdagodva tért vissza Olaszországba.

Eközben elmélyült a magyar forradalom értékelésére vonatkozó vita. A kérdéssel számos felszólalás és beszámoló foglalkozott a szocialista párt XVI. kongresszusán, amely 1919. október 5-én kezdődött Bolognában. A vita az olasz szocialisták ideológiai jellegű, stratégiai természetű és általános politikai problémái körül forgott; a Magyar Tanácsköztársasággal kapcsolatos pártakciók kérdésében pozitív és kritikai elemek egyaránt szóba kerültek. Indítványok hangzottak el határozottabb cselekvést sürgetve: „Bár oly keveset tudtunk tenni oroszországi és magyarországi elvtársaink védelmében, mindig elismerést és köszönetet kaptunk még azért a kevésért is, amit tehetünk — szögezi le Costantino Lazzari —, mert a történelem mérlegén annak a forradalmi tudatnak a kialakításában, amelyre törekszünk, annyit ér a gyengékkel, az elnyomottakkal és az üldözöttekkel való együttérzésünk hangoztatása, amennyit azoknak az anyagi eszközöknek a biztosítása, amelyek segítségével versenyre kelhetünk a tőkés uralom jelenlegi kiszolgálóinak anyagi eszközeivel.”¹⁵

A kongresszus határozatot szavazott meg a pogromok ellen, mely a következőképpen hangzik: „Magyarországon dühöng a reakció. A Dunán holttestek úsznak, a csaknem békés úton diadalmaskodott Magyar Tanácsköztársaság védelmezőinek holttestei; az ártatlanok

¹⁵ Az Olasz Szocialista Párt XVI. kongresszusának (Bologna, 1919. október 5–6–7–8.) aktaí. Milánó 1920. 132. old.

értelmetlen, kegyetlen legyilkolása borzadályal tölti el az egész nemzetközi proletariátust. E kongresszuson az olasz szocialista proletárok egységes tiltakozása egybevegyül a többi ország proletárainak tiltakozásával. Ez nemcsak meddő szemrehányás; célja, hogy a proletariátus elé tárja, milyen kegyetlenkedésekre képesek az uralkodó osztályok.”¹⁶

Az olasz proletariátus osztályszervezeteinek tiltakozó mozgalma egyre intenzívebbé vált. Itt csupán néhány fontosabb tényre szorítkozunk, mert lehetetlenség részletesen feltárni azt a széleskörű akciót, amelyet ebben az időben a szocialisták Magyarország érdekében kifejtettek. A szocialista párt vezetősége és a szocialista parlamenti csoport — írja az „Avanti!” 1919. december 8-án — elhatározta, hogy erélyes és határozott akciót indít a magyar kommunisták érdekében. A parlamenti csoport december 6-i ülését annak szentelte, hogy megvitassa, miképpen lehetne enyhíteni a magyar kommunisták rettető helyzetét a fehérterror közepette, s hogyan könnyíthetnének az Ausztriába menekültek szomorú sorsán. A csoport elhatározta, hogy azonnal akcióba lép: pontos adatokat kér a kormánytól bécsi olasz képviselőinek tevékenységéről és az antant álláspontjáról.

Ciccotti képviselő a képviselőház december 19-i ülésén¹⁷ előterjesztette az interpellációt azzal a kérdéssel együtt, hogy szándékában áll-e a kormánynak közbelépni a méltányosság és emberiesség nevében a magyarországi reakciós terror tombolása ellen? Az interpellációra Sforza külügyi államtitkár válaszolt. Azt állította, hogy a Tanácsköztársaság idején a budapesti katonai misszió — bár hivatalosan nem volt akkreditálva a tanácskormány mellett — mindenkor igyekezett megvédelmezni az olaszok egyéni és közösségi érdekeit, mérsékelni a bármely oldalról megnyilvánuló kilengéseket, valamint elősegíteni és támogatni a különböző pártok kölcsönös türelmességét. Amikor — folytatta Sforza — a parasztok és a városi kommunista elemek közti éles ellentétek miatt élelemhiány mutatkozott, az olasz misszió minden rendelkezésére álló élelmiszert eljuttatott a polgári lakossághoz, pártállásra való tekintet nélkül. Amikor már minden pillanatban várható volt a kommunista rendszer összeomlása, a misszió közbenjárt azoknál, akikről feltehető volt, hogy a rendszer utódai lesznek; ily módon igyekezett megakadályozni a kilengéseket és a véres megtorlást. Ami a jövőt illeti, Olaszország külpolitikája — hangoztatta Sforza — a demokrácia és a politikai türelem irányelveit

¹⁶ Ugyanott, 167. old.

¹⁷ Lásd Avanti! Piemonti kiadás, 1919. december 20.

követi. Az olasz kormány szívből kívánja, hogy a szomszéd népek is ugyanezeket az irányelveket vallják, amelyek nélkül minden politika merő kaland és erőszak. — „Néhány napon belül Olaszország formálisan is békés viszonyban lesz Magyarországgal. Ha a magyar kormánnyal a hivatalos kapcsolatok is helyreállnak, mindent el fog követni, amit barátsággal és baráti nyomással megtehet — természetesen a más országok belügyeibe való be nem avatkozás elvének tiszteletbentartásával —, hogy Magyarországon is egészséges, demokratikus rendszer jöjjön létre” — fejezte be szavait Sforza.

Ciccotti képviselő kijelentette, hogy a választ nem találja kielégítőnek, és felhívta a kormány figyelmét a budapesti olasz külképviselet működésére; majd hosszasan felsőrolta a magyarországi terrorcselekményeket, és hozzáfűzte: „Olaszország nyugodtan közbeléphet: ha egyszer Romanelli ezredesnek annak idején sikerült közbelépésével megakadályozni, hogy tizennyolc tisztet elítéljenek, akiket fegyverrel a kezükben fogtak el a kommunisták¹⁸, a kormány most is megteheti ugyanezt az üldözöttek érdekében.” Ciccotti elítélte Ceruti olasz konzul viselkedését is, aki mindenkor az akasztások előidézőivel rokonszenvezett. Ugyancsak Ciccotti interpellált a kormánynál december 27-én, 31-én, majd 1920. január 2-án, és felvilágosítást követelt: igaz-e, hogy a budapesti olasz diplomáciai képviselők elfogadták a meghívást, és megjelentek a kommunisták kivégzésénél. Válaszra azonban hiába várt.

Közben az „Avanti!” egész oldalakat szentelt a magyar fehérterror leleplezésének. Különböző helyekről hírek érkeztek arról is, hogy az olasz munkásmegbízottak gyűlésein nemzetközi akciót sürgetnek a magyar reakció ellen („Avanti!”, 1919. december 28.). Különösen Kun Béla sorsa keltett aggodalmat; jól ismerték Olaszországban felhívásait és beszédeit, s az „Avanti!” 1919. június 10-i számában a fényképe is megjelent abból az alkalomból, hogy a lap budapesti tudósítójának interjút adott. E beszélgetés során Kun Béla — Olaszországról szólva — a következőket mondotta: „Mélységes hálát érzünk az olasz elvtársak iránt, akik a zimmerwaldi értekezlet össze-

¹⁸ Az 1919. június 24-i ellenforradalmi puccs után Romanelli Kun Bélához jegyzéket intézett, amelyben tiltakozott a proletárhatalmat fegyveresen háttámadó ellenforradalmárok kivégzése ellen. Követelte, hogy az ellenforradalmárokkal mint hadifoglyokkal bánjanak. Kun Béla a jegyzéket mint az ország belügyeibe való beavatkozást erőlesen visszautasította. Emlékeztette Romanellit, hogy az antant-hatalmak nem háborodtak fel, amikor az ellenforradalmárok Münchenben, Rigában, Ukrajnában és Finnország különböző városai-
ban valóban ártatlan embereket legyilkoltak, sem június 24-én, amikor Budapest házaiban asszonyokat, gyermekeket lőttek. — (Szerk.)

hívását kezdeményezték. Annál is inkább hálásak vagyunk, mint-hogy minden lépés, amelyet a szocializmus megvalósítása felé teszünk, a zimmerwaldi mozgalom eredménye." Számos felhívás érkezett az „Avanti!” bécsi tudósítójától, amelyekben felszólították az olasz szocialistákat, hogy lépjenek közbe és védelmezzék meg Kun Bélát az ellene készülõ ellenforradalmi merényletektõl. Az „Avanti!” 1919 végén arra buzdította a szocialista képviselõcsoportot, kövessen el mindent annak érdekében, hogy Olaszország elismerje az oroszországi szovjetkormányt, és Magyarország irányában is olyan külpolitikát folytasson, amely lehetetlenné teszi a dühöngõ magyar reakció újabb gyilkosságait és rémtetteit.

A szocialista párt vezetõsége 1920. január 10-én Firenzében tartott összejövetelén megvitatta a magyar helyzetet. A határozatot, amely újból végsõkig menõ küzdelmet hirdetett a magyar mártírok érdekében, január 13-án közölte az „Avanti!” Serrati aláírásával. Az újság 1920. január 31-i római számában arról olvashatunk, hogy Bacci, Della Seta, Morgari és Musatti szocialista képviselõk Nitti kormányelnökkel tárgyaltak „az Ausztriába internált magyar kommunisták sorsáról, akiket a magyar fehérterroristák banditizmusa következtében állandóan az a veszély fenyeget, hogy menedékhelyükrõl erõszakkal elhurcolják, Magyarországra viszik, s ott kivégzik õket”. A szocialista képviselõcsoport küldöttei azt kérték a minisztertanács elnökétõl, szálljon síkra az üldözöttek politikai menedékjogáért, Nitti meg is ígérte, hogy erre vonatkozólag megfelelõ hivatalok útján tájékoztatást kér az antant-kormányoktól. A szocialista parlamenti csoport február 3-i ülésén megvizsgálták, hogyan lehetne segítségére sietni a karlsteini várban elzárt és a hajmáskéri táborban internált magyar kommunistáknak, s elvben jóváhagyták azt a tervet, hogy öt szocialista képviselõbõl álló bizottság induljon Magyarországra. Így akartak bizonyyságot tenni az olasz szocialisták politikai együttérzésérõl. Idõközben élénk izgalmat váltott ki Horthy válasza Caldara milánói polgármester táviratára¹⁹, amelyet a polgármester 1919. december 29-én intézett hozzá halálra ítélt magyar kommunisták érdekében.²⁰

Miközben a politikai és szakszervezeti fórumokon egyre több és több határozatot hoztak a magyar kommunistáknak nyújtandó konkrét segítség ügyében, és botrányok törtek ki, leleplezések hangzottak el a Segré tábornok vezette bécsi olasz misszió körül, miközben meg-

¹⁹ Lásd Avanti! Piemonti kiadás, 1920. február 12.

²⁰ E napon végezték ki Korvin Ottót, László Jenõt és még nyolc kommunistát. — (Szerk.)

fenyegették és letartóztatták az ausztriai magyar menekültekkel érintkező olasz szocialistákat, 1920. február 20-án az „Avanti!”-ban felhívás jelent meg, amelyet a magyar kommunisták intéztek az olasz kommunistákhoz. (A felhívás 1920. február 10-én kelt Bécsben.) Bár az írás kétségbeesett hangon fest képet a horthysta reakció által indított üldözésekről, nem hivatkozott kifejezetten Kun Béla utolsó proklamációjára. Burkoltan mégis e proklamáció egyik pontjához kapcsolódott, ahhoz, amely felszólítja a proletariátus képviselőit, menjenek el Budapestre, és nézzék meg maguk, mi megy ott végbe. A február 10-i felhívás szemére vetette az olasz szocialistáknak, hogy nem sikerült rákényszeríteniük a kormányt misszió küldésére, amely „saját szemével” állapíthatná meg, mi történt „ebben a reakció által Európa szívében teremtett rabszolga-országban”. A szemrehányás lényegében a szocialistáknak szólt: „Ne várjatok, ne készülődjete tovább, ne törődjete az útlevelnehézségekkel, menjete Budapestre, hogy magatok halljátok, mint hatolnak át a börtön vastag falain a halálra kínzottak jajkiáltásai... Menjete, nézzete meg, és mondjátok el olaszországi proletártestvéreinknek, mit láttatok: semmi kétségünk aziránt, hogy ha tudomást szereznek ezekről a dolgokról, a proletáröntudat és proletár szolidaritás meg fogja nekik mutatni a megfelelő utat, hogyan segíthetnek hatékonyan és azonnal magyar testvéreinken.” A felhívás összefoglalta, milyen típusú anyagi és politikai segítséget várnak halaszthatatlanul a magyar áldozatok az olaszoktól: „1. Küldjete azonnal Budapestre a párt megbízottait, hogy a helyszínen győződjene meg a magyarországi borzalmakról; 2. azonnal szervezzete rendkívül erélyes mentőakciót, hogy enyhítsetek a magyar proletariátus nyomorán... gyűjtscte és küldjete élelmet és ruhát a foglyoknak... vegyete magatokhoz azokat a proletárgyerekeket, akiket megfosztottak szüleiktől... segísetek az Ausztriában sínylődő menekülteket; 3. igyekezzete a lehető leggyorsabban menedékjogot biztosítani Olaszországban a magyar menekültek számára; 4. követeljete a kormánytól, hogy ne ismerje el a magyar kormányt; 5. követeljete egy nemzetközi bizottság kiküldését, amelynek feladata a magyar kormány büntetteinek megállapítása; 6. kényszerítsete a kormányt, lépjen hivatalosan közbe Magyarországon a legelemibb szabadságjogok helyreállításáért... Szeretném, ha az itt előadottakból kiéreznétek azt a kétségbeesett várakozást és reményt, amellyel az egész magyar proletariátus fordul felétek. Hisszük, hogy ti, akik gazdasági harcokkal meg tudjátok bénítani a posta- és távíróhivatalok működését, le tudjátok állítani a legna-

gyobb gyárat és vonatokat is, most, amikor ezer és ezer testvérek életéről van szó, hatásosabb segítségre is képesek lesztek, mint holmi rokonszenvyilvánítás és néhány eredménytelen parlamenti interpelláció."

A felhívásban foglalt bírálóat végtelenül kemény volt, és alaposan elevenébe vágott az Olasz Szocialista Párt és a szakszervezetek vezetőinek, akik még az akkoriban dúló olasz politikai harc kritikus körülményei között is tevékenységük nagy részét a magyar üldözöttek támogatásának és védelmének szentelték. A kritika főleg a szocialista akció eredményeire vonatkozott, amelyek valóban nem feleltek meg az erőfeszítések nagyságának. Mégis meg kell említenünk, hogy a szocialista párt tevékenysége következtében Olaszországban létrejött politikai feszültség közvetett, de jelentősen fékező szerepet játszott és állandó figyelmeztetésnek bizonyult az olasz kormánnyal szemben, s különféle beavatkozásokat akadályozott meg mind Oroszország, mind Magyarország ügyeibe.

A szocialista parlamenti csoport megbízta Della Setát és Ciccottit, hogy tegyenek meg minden szükséges lépést a magyar kommunisták támogatására, és készítsék a szocialista párt vezetőségét arra, hogy egész politikai szervezetével széleskörű és konkrét szolidaritási akciót indítson. A szocialista párt vezetősége február 26-i ülésén egész sor intézkedést határozott el a legjobban sújtott magyarok és családtagjaik azonnali megsegítésére. Létrehozott egy Rómában székelő bizottságot az összes menekültek támogatására és segélyezésére, elrendelte, hogy minden pártszervezet hirdessen azonnal nyilvános tiltakozó gyűléseket, s e gyűléseken juttassa kifejezésre, hogy az olasz proletariátus teljes erejével szembe akar szállni a nemzetközi reakcióval. A szocialista párt vezetősége február 27-i felhívásában országos mozgalmat hirdetett a magyar kommunisták védelmében: „... A történelem kereke nem fordítható vissza, s lehetetlen, hogy a kizsákmányolt osztály felszabadításáért folytatott hosszú harc ne ébressze erejének tudatára a reménykedő tömegeket... Azt kérdezzük a szocialistáktól s Olaszország dolgozóitól: eltűrik-e, hogy magyar elvtársaikat legyilkolják, hogy azok családjait minden emberi életlehetőségtől megfosztva mocskos és hideg koncentrációs táborokba vessék, ahol az éhség és betegségek következtében kell elpusztulniuk?... A párt vezetősége tiltakozó gyűléseket hirdet Olaszország-szerte.”²¹

²¹ Avanti! Római kiadás, 1920. február 27.

Ezzel a kiáltvánnyal az volt a szocialista párt szándéka, hogy az 1920. február 29. és március 7. közötti napokat Magyarországnak szenteljék. E nyolc nap folyamán szerte Olaszországban a legnagyobb városoktól a legkisebb falvakig, ezer és ezer gyűlést rendeztek a szocialista párt vezetőinek részvételével. Ez a hosszú ideig tartó, hatalmas politikai tüntetés, mely egy nemzetközi természetű probléma körül zajlott le, páratlanul áll Olaszország történelmének 1918–1920-as szakaszában.

Mozgósították a szakszervezeteket, hogy menedékjogot követeljenek a magyar menekültek számára; a bolognai Munkáskamara március 3-i kongresszusán segílyt szavazott meg a menekültek számára, amelyet a titkárság fog eljuttatni; Della Seta és Lazzari szocialista képviselők újból felkeresték a belügyminisztert, hogy a kormány tegyen lépéseket Latzkó András (?) védelmében; Morgari a szocialista párt vezetősége és a parlamenti csoport előtt beszámolt a magyar kommunisták érdekében kibontakozó akcióról, és rámutatott, hogy a helyszínen kell felülvizsgálniuk a koncentrációs táborokat. Serrati tájékoztatta a csoportot a magyar kommunisták részére megindított gyűjtésről („Avanti!” , 1920. február 29.). Az „Avanti!” március 11-i számában bécsi hírek jelentek meg az Olaszországból érkező konkrét segílyről. Az osztrák gyermekek olaszországi nyaraltatása ügyében Bécsbe érkezett olasz küldöttség nyomására a karlsteini internáltak egy része kiszabadult, egy másik részüket pedig bécsi kórházakba szállították. Caroti képviselő Bécsbe utazott, és érintkezésbe lépett a magyar és osztrák kommunistákkal és államférfiakkal, hogy megfelelő garanciákat szerezzen az Ausztriában levő politikai foglyok személyi biztonságára. Caroti e misszióját a szocialista párt vezetőségének megbízásából végezte.

A bolognai maximalista szocialisták megbízásából Bucco képviselő néhány napig Bécsben tartózkodott, és közvetlen pénzsegélyben részesítette az internáltakat. Módja nyílt hosszasan elbeszélgetni Kun Bélával, majd meglátogatta a steinhofi internáltakat és a bécsi kórházban fekvőket. Informálta Eldersch belügyminisztert a szocialista párt akciójáról, amelyet a politikai menekültek menedékjogának ügyében indított, és felhívta a bécsi kormány figyelmét a Kun Béla ellen újabban elkövetett merényletekre. Bucco képviselő vállalta, hogy beszámol Rómában a szocialista párt vezetőségének a birtokában levő értesülésekről és dokumentumokról, amelyek a budapesti eseményekkel kapcsolatosak. De még Olaszországba való hazatérése előtt táviratot küldött, amelyben rámutatott, milyen nagy veszélyben forog

a Magyarországon perbefogott népbiztosok élete. Eközben Olaszországban továbbra is egymást követték a gyűlések. Közülük is különösen nagyszabású volt a március 22-én Milánóban megtartott gyűlés, amelyen majdnem százezren vettek részt, a parasztság, az anarchisták és a különféle munkásirányzatok képviselői, és amely világosan megmutatta, milyen nagy a felháborodás az olasz proletariátus körében.

Della Seta, aki Vella képviselővel együtt éppen Magyarországra készült, rögtön az országgyűlési ülészek megnyitása után kérte, hogy a parlament juttassa kifejezésre a magyarországi mézszárlások miatt érzett felháborodását, Missiano képviselő pedig megrázó beszédet mondott az elesett német és magyar proletárok emlékére. Március 26-án a szocialista parlamenti csoport interpellációt terjesztett be, hogy egyetlen kormány se ismerje el a magyar rendszert. Hangsúlyozta, hogy az olasz kormánynak kötelessége minden befolyását latba vetnie, közvetlenül és az antant hivatalos ülésein is, annak érdekében, hogy megszűnjön a Magyarországot vérbeborító és meggyalázó rendszer. Az indítvány felkéri a kormányt, hogy Olaszország minden részében biztosítson teljes menedékjogot a magyar menekülteknek. A képviselőházban egyre feszültebbé vált a helyzet, s Bergamo képviselő március 30-i felszólalása után összecsapásra került sor a különféle csoportokhoz tartozó képviselők között.²² Az „Avanti!” újult erővel, még szélesebb körben gyűjtést indított a magyar politikai üldözöttek javára.

Április első napjaiban Della Seta és Vella elindultak Bécsbe, ahol nagy rokonszenvtüntetésekkel fogadták őket. Több ízben találkoztak a magyar kommunista vezetőkkel, és részletesen beszámoltak előttük az olasz szocialisták akciójáról, melyet a magyar üldözöttek érdekében indítottak. „Az osztrák és a magyar elvtársak kijelentették, hogy rendkívül nagy hatást tett rájuk e gyakorlatban megnyilvánuló nemzetközi szolidaritás, és kérték, hogy adják át érte hálás köszönetüket az olasz proletariátusnak, amely elsőként hívta fel a világ figyelmét a Magyarországon dühöngő terrorra”²³ — így tudósított az a hírlapíró, aki elkíserte útján Della Setát és Vellát. A két szocialista képviselő találkozott Lukáccsal és más menekültekkel, több ízben megbeszélést folytatott Leviennel, Pórral, Vágóval, Rákosival és Kun Bélával. Ez utóbbi az „Avanti!” tudósítója, Brante szerint kérte: tolmácsolják köszönetét az olasz proletariátusnak a magyar proletariátus iránt

²² Ugyanott, 1920. március 27.

²³ Lásd ugyanott, 1920. április 15.

tanúsított nem szűnő együttérzéséért, és hangsúlyozta, hogy az első segítség a III. Internacionálé olasz szekciójától érkezett az eltiport dolgozó népnek. Kun Béla a továbbiakban kijelentette, hogy az osztrák menedékjog nem más, mint hazugság, és addig nem nyugszik, amíg meg nem tépázza a bécsi kormánynak azt az alibijét, amelyet a menedékjog kérdésében lobogtat a nemzetközi proletariátus előtt.²⁴ Kun Béla és az olasz képviselők közötti megbeszéléseken Brante, az „Avanti!” tudósítója volt a tolmács. A képviselők budapesti missziója, mint ismeretes, félbeszakadt a magyar kormány különféle intrikái miatt. Az olasz szocialisták kénytelenek voltak hirtelen elutazni Budapestről, de távozásuk mégsem volt olyan gyors, hogy ne tudtak volna érdekes beszámolót készíteni tapasztalataikról, amelyet az „Avanti!” egyik interjújában ismertettek. A lap 1920. május 15-én azután teljes terjedelmében külön is közölte a beszámolót. Vella képviselő Olaszországba hazatérve azt javasolta — és javaslatát a párt vezetősége el is fogadta —, hogy a magyar proletariátusra nehezedő leírhatatlan elnyomás enyhítésére és a hamarosan bíróság elé álló népbiztosok feje felett lebegő halálos veszedelem elhárítására intézenek kiáltványt a nemzetközi proletariátushoz. A nagyobb nyomaték kedvéért pedig egyidejűleg személyes tárgyalásokat is folytassanak Európa különböző fővárosaiban.

A képviselőházban újra fellángolt a vita a menedékjog kérdése körül, amelyet most különösen időszerűvé tett, hogy Genovából kiutasították dr. Hamburgert, a forradalmi magyar kormány földművelésügyi népbiztosát. Ugyanakkor más menekülteket Bolognából utasítottak ki, mire a Munkásszövetség — az amszterdami szakszervezeti világszövetség határozata értelmében — június 20-ra bojkottot hirdetett. A képviselőházban Bucco képviselő június 12-én interpellált a belügyminiszterhez, dr. Hamburger és a magyar diákok kiutasítása ügyében, akiknek előzőleg már szabályszerű tartózkodási engedélyt adtak. A szakszervezetek valóra váltották a bojkottot, és egyre intenzívebben küldtek élelmiszert Olaszország különböző városaiból a menekültek részére.

Megkezdődött Magyarország bojkottja, de az olasz politikai helyzet nem tette lehetővé, hogy az döntő jelentőségűvé váljék. Az olasz szolidaritás ekkor már gyengült, a proletariátus általános küzdelme lanyhulni kezdett, részint politikai okok, részint a belső erőviszonyok miatt. Lassan felködlenek Olaszországban is a reakció árnyai. Néha elhangzik még egy-egy felszólalás a parlamentben, mely Lévai meg-

²⁴ Ugyanott, 1920. április 19.

védésére kéri fel a külügyminisztert²⁵, sőt 1920 októberében az Olasz Postások és Távirászok Szövetségét is mozgósítják érdekében. Kísérletek történtek újabb botrányos esetek leleplezésére, főleg azzal a megegyezéssel kapcsolatban, amelyet Herczeg Géza magyar újságíró kötött Mussolini „Il Popolo d'Italia” című lapjával. E megegyezés értelmében Mussolini újsága vállalta a budapesti hírek közlését, így próbálva ellensúlyozni az „Avanti!” tudósítójának cikkeit. A magyar reakció tehát már ekkor felismerte azt az embert, aki nem sokkal később Olaszország diktátora lett. Herczeg első cikke 1920. február 19-én jelent meg. Olaszországban még hallani némi tiltakozást a helyiérdekű vasutak alkalmazottainak kongresszusán („Avanti!”, 1920. november 6.), majd az „Avanti!” december 4-i piemonti kiadásában egy lagymatag hangú cikket közölt a magyar népbiztosok elítélése ellen. Decemberben megismétlődnek az interpellációk az olaszországi forradalom szításával vádolt bolognai magyarok letartóztatásával kapcsolatban, de a megnyilatkozások és tiltakozások egyre ritkultak, egyre erőtlenebbek lettek. Olaszországra rátelepedett a reakció hatalmassá növekedett lidérce.

*

A magyar események, bár osztatlan támogatást és osztatlan szolidaritást váltottak ki a szocialista pártban, elméleti, elvi és politikai síkon mégis vita tárgyát képezték. A legtöbbet vitatott kérdés tulajdonképpen az októberi orosz forradalom. A szocialisták körében a különböző politikai áramlatok és álláspontok aszerint sorakoztak fel és különültek el, ki hogyan értékelte ezt az eseményt. Az alapvető probléma tehát, amely körül összecsaptak a vélemények, a szovjethatalom természete, a szovjethatalommal kapcsolatos forradalom ki látásai, a proletárdiktatúrának, Leninnek és tevékenységének a meg-

²⁵ Mint az „Avanti!” római kiadásának 1920. szeptember 29-i száma tudósít, a szocialista Alceste Della Seta lépéseket tett Storza olasz külügyminiszternél avégből, hogy megmentse a halálos ítélettől Lévai Oszkárt, a magyar postások szervezetének vezetőjét. A külügyminiszter 1920. június 5-én kelt levelében arról tájékoztatta Della Seta képviselőt, hogy Olaszország budapesti képviselője megtette a kívánt lépéseket a magyar külügyminiszternél Lévai Oszkár érdekében, javasolva a halálos ítélet megváltoztatását. A magyar kormány azt közölte, hogy semmiféle Lévai nem létezik, hanem csak egy Lerner nevű vezető. Della Seta képviselő azt felelte a külügyminiszternek, hogy a magyar kormány kétértelmű, jezsuita választ adott, mert a magyarosított Lévai vezetéknev megfelel a Lerner névnek és hogy Lévai (vagy Lerner), jóllehet nem postai alkalmazott, mégiscsak főttkára volt a magyar postai alkalmazottak szervezetének. Della Seta közbelépése hasztalan volt. 1920. szeptember 25-én Sforza miniszter a következő levelet intézte hozzá: „Kedves Della Seta képviselő úr, sajnálattal kell közölnöm, hogy bár az olasz képviselő eljár Budapestén az iránt, hogy változtassák meg a Lévai (Lerner) Oszkár ellen hozott halálos ítéletet, az elítéltné a kormányzóhoz intézett kegyelmi kérvényét nemrég elutasították. Szívvelyes üdvözléssel. Aláírás: Sforza.”

ítélese. E problémakörben a magyar forradalom kifejlődése és befejeződése mint a nézetek alapvető kiegészítő eleme szerepel. Az olasz szocialisták ilyen értelemben foglalkoznak velük, s vizsgálják őket többféle szempontból, s a differenciálódás e tekintetben annál világosabb, minél nagyobb az ellentét azon nézetek és irányzatok között, amelyek egymás ellen küzdve az Olaszországot dúló politikai és rendszerbeli, gazdasági és társadalmi válság megoldását keresik. Az olasz reformisták elméleti álláspontját kifejező folyóirat, a „La critica sociale” — amelynek főszerkesztője Filippo Turati, az olasz reformisták vezetője —, az 1919–1920-as évek folyamán egyetlen cikket, egyetlen írást sem szentelt a magyar eseményeknek. Nem tekinthetjük ugyanis e hallgatás megtörésének sem a *Vperiod* aláírással, „A magyar forradalom. A proletariátus külpolitikája”²⁶ címmel megjelent cikket (utána egyébként kommentár következik, amelyben a szerkesztő kijelenti, hogy nem érthet egyet a cikkben foglalt, inkább lírai, mint elméleti megállapításokkal, és kétségeit fejezi ki a magyar események siker-lehetőségeit illetően), sem az „Economist” 1919. december 13-i és 20-i számáról készült két cikkismertetést, amelyekben néhány adat található a magyar gazdasági helyzetről.²⁷

A „La critica sociale” hallgatása Turati tartózkodását tükrözi. Turati ellenséges szemmel nézte a bolsevizmust, és 1919. szeptember 28-i beszédében a „háború gyümölcseinek” nevezi „valamiféle idő előtti, még be nem érett szocializmusnak, amely éppen ezért ki van téve mindenféle elképzelhető sikertelenségnek. Ez az irányzat — szerinte — csakis ott diadalmaskodhatott, ahol a háborút akarata ellenére kényszerítették rá a népre, ahol gyenge, reakciós és korrupt volt a közigazgatás, kezdetleges és fogyatékos a társadalmi rendszer — lásd Oroszország és Magyarország.” Ezek a szavak Turati egyik ismert beszédében hangzottak el, amelyben azzal vádolta az olasz kormányt, hogy reakciós politikájával elősegíti a bolsevizmus Olaszországban való megerősödését. Ezzel szemben az Olasz Szocialista Párt reformista irányzatát úgy tüntette fel, mint védőgátat az országot elárasztó bolsevizmus ellen. Nem szabad elfelejteni azt sem, hogy Turati az Októberi Forradalmat „tragikus eseménynek” tekintette²⁸, amely — szerinte — abból a szükséghelyzetből származott, amely végül Lenint is a hatalom átvételére készítette. „Kényszerűség volt ez, a történelem tragikus játéka az orosz proletariátus ellen.” Lenin

²⁶ Lásd *La critica sociale*, 1919. április 16–30.

²⁷ Lásd ugyanott, 1920. március 16–30.

²⁸ Lásd az Olasz Szocialista Párt XVI. kongresszusának aktái, 195. old.

alapvető tévedése Turati szerint az volt, hogy „nem utasította vissza” a hatalmat, s a saját és a proletariátus vállára vette a hanyatló polgárság válságos ügyeit. Turati szemében a proletariátusnak egyáltalán nem érdeke a hatalom vállalása, még nem érett meg rá.²⁹ Turati felfogásának logikus következménye, hogy a magyar eseményeket a forradalmi jelszavakkal együttjáró veszélyek igazolásaként fogta fel. Elmélete mögött egyébként az olasz maximalisták elleni polémia húzódik meg, akik már 1918 végén kiadták a proletárdiktatúra jelszavát. Az esetleges olaszországi forradalom kilátásairól szólva, Turati az Olasz Szocialista Párt XVI. kongresszusán a következő szavakkal utalt Magyarországra: „Határtalan tisztelettel tekintünk ezekre a tragikus eseményekre, de megállapítjuk, hogy a magyar forradalom bukása – s a bukást valószínűleg... Oroszország sem kerüli el – egy kalandos vállalkozás elkerülhetetlen következménye. Az oroszok át akartak, vagy inkább – az embertől független erők végzetes alakulása folytán – kénytelenek voltak hirtelen átcsapni a cári elnyomó rendszerből, a nyomorból és a félféudális, középkori gazdasági állapotból az úgynevezett bolsevizmusba, azaz egy állítólagos szocialista rendszerbe, amelynek megvalósításához jó néhány lényeges feltétel hiányzott. Szerintünk ez a legnagyobb balszerencse, amely szocialista pártot és proletariátust érhet. Lehet, hogy bizonyos történelmi okokból elkerülhetetlen, de egyúttal tragédia és súlyos szerencsétlenség is volt.” E beszédben is, megtoldva egy sereg arra vonatkozó érveléssel, hogy Olaszország milyen blokádnak volna kitéve forradalom esetén, Turati azt a hivatalos propagandát ismétli, amely a magyar eseményeket ad terrendum mutatja be.³⁰

A maximalisták tévesnek minősítették a reformisták elméletét, és magasztalták a Magyar Tanácsköztársaságot. Érvelésük azonban, mindent egybevetve, külsőlegesen még akkor is, ha nemes szándékból fakadt. Hiányzott náluk a magyar helyzet elmélyült vizsgálata, s

²⁹ Lásd Turatinak Arturo Labriola „Leninizmus és marxizmus” c. cikkéhez írt kommentárját, *La critica sociale*, 1919. január 16–31.

³⁰ Lásd Az Olasz Szocialista Párt XVI. kongresszusának aktái. 198–199. old. – Talán megéri a fáradságot, hogy megemlékezzünk a kormányajtó Magyarország elleni heves sajtóhadiárata mellett még Arnaldo Fraccaroli úti jegyzeteiről [Fraccaroli április végén Magyarországon járt mint a „Corriere della Sera” tudósítója. Jegyzeteit Milánóban, 1920-ban „A bolsevista Magyarország. Egy ottjárt utazó jegyzetei” címmel kötetben is kiadta.] és Bizony László brosrájáról, amelynek olasz kiadása pontos mása a Waldheim–Eberle, 1920. kiadásának. Megjegyezzük, hogy a szocialista párt kiadványai nagy példányszámban terjesztették Olaszországban Kun Béla „Forradalomról forradalomra. A magyarországi munkásság a fehérterror alatt” (1920) c. művének fordítását, a Magyarországon járt angol munkásbizottság jelentését és Szántó Béla „A magyarországi proletariátus osztályharca és diktatúrája” (1920) c. írását.

elmulasztották a magyar tapasztalatok felhasználását a sajátos olasz problémák megoldása során. A maximalisták tevékenysége kétségkívül szívós és nemes szándékú volt, forradalmi lelkesedésük viszont ködös és általános fogalmakba merült ki. Céljaikat haladó jelszavakkal, gyakori forradalmi felhívásokkal, szovjet típusú társadalmi rendszer külsőleges tervezgetésével igyekeztek előmozdítani, anélkül azonban, hogy a legcsekélyebb figyelmet fordították volna a valóságos problémákra és tanulmányozták volna azokat a kérdéseket, amelyek az olasz munkástömegek harcai közben állandóan felvetődtek. A magyar események a maximalisták számára tömegeket mozgósító, mítikus és hatékony tényezőt jelentettek; de magasabbrendű forradalmi politikára való képességet mégsem alakítottak ki bennük.

Ezzel szemben a szakadást és a kommunista párt létrejöttét (1921) megelőző esztendőekben Gramsci és az „Ordine Nuovo” csoportjának kommunistái az olasz forradalom problémájával szoros összefüggésben értékelték a magyar eseményeket. Bár az olaszországi viszonyok között ők is kevésbé voltak tájékozottak, Gramsci és az „Ordine Nuovo” minden értékelése arra irányult, hogy kritikai elemként illeszkedjék a szocialista párt újjászervezésének munkájába. A Magyarországgal való szolidaritás és Magyarország megvédése az antant-beavatkozással szemben Gramsci szemében nem általános jelszavak voltak, hanem kiindulópontot jelentettek ahhoz a konkrét akcióhoz, amely egybefogja az olasz és a magyar problémákat — valamint azokat is, amelyeket az Októberi Forradalom vetett fel. Magyarország védelme Gramsci számára az olasz kapitalista termelőrendszer ellenőrzéséért folytatott harcot jelentette; célja, hogy megbénítsa annak Oroszország és Magyarország ellen irányuló tevékenységét. Ezt a széleskörű akciót nem vezetheti egyedül a szocialista párt és a szakszervezetek. Megvalósítása érdekében ki kell fejleszteni, fel kell építeni az országon belül és nemzetközi viszonylatban egyaránt azokat az új proletár szervezet-csírákat, amelyek a háború alatt keletkeztek Olaszországban és Európa-szerte. Gramsci számára ez a Kommunista Internacionáléhoz való konkrét csatlakozást, valamint az orosz és magyar proletárállam intézményeivel való együttműködést jelentette. Így bontakozott ki Gramsciban az *üzemi tanácsok* elképzelése, amelyektől az olasz forradalmi energiák egyelőre még alakatlan, centralizálatlan jellegének megváltoztatását várta, ezeknek kellett volna megteremteniük azt a centralizált erőt, amely — az orosz forradalom tapasztalatai szerint — a forradalmi helyzet megerősítésének első feltétele. Így alakul ki Gramscinál a munkástanácsok teóriája, amelyek-

nek feladata megszabadítani a szocialista pártot a reformizmustól és a maximalizmustól. Gramsci tehát az üzemi bizottságok kísérletéből indult ki, hogy aztán egy későbbi időpontban — e kísérleten túljutva — a kommunista párt megalakításához érjen.

Gramsci a magyarországi tapasztalatokból azt a tanulságot vonta le, hogy a proletariátus osztályszervezetei közti véleménykülönbségek és a hatalom kettős megosztása gyengíti a kapitalizmus ellen folytatott küzdelem erejét. A fájdalmas tapasztalatokat Oroszország és Magyarország szerezte, ahol a diktatúrának „kemény küzdelmet kellett vívnia nemcsak a polgári osztály, hanem a szakszervezetek ellen is. Éppen a diktatúra és a szakszervezetek közötti konfliktus volt — írja Gramsci — egyik oka a Magyar Tanácsköztársaság összeomlásának, mert ha a szakszervezetek nyíltan nem is kísérelték meg soha a diktatúra megdöntését, állandóan bomlasztották a forradalmi szervezeteket, s szüntelenül csüggedést és kishitúséget terjesztettek a munkások és a vöröskatonák között. E konfliktus okainak és feltételeinek vizsgálata, mégha sebtében is, feltétlenül hasznára válik a tömegek forradalmi nevelésének.”

Az „igazi demokráciához” hűséges, a proletárdiktatúrával szemben ellenséges szakszervezetek magatartása aláásta a proletárhatalom alapjait Magyarországon: „A Magyar Tanácsköztársaságban a szakszervezetek távoltartották magukat minden alkotó munkától. Funkcionáriusaik politikai téren állandóan akadályokat gördítettek a diktatúra útjába, államot alkotva az államban; gazdasági téren pedig tétlenek maradtak. Több ízben a szakszervezetek akarata ellenére kellett államosítani a gyárakat, jöllehet az államosítás főleg az ő feladatuk lett volna. A magyar szakszervezetek vezetői azonban szellemileg korlátoltak, bürokratikus-reformista lelki beállítottságúak voltak, és állandóan attól rettegték, hogy elvesztik befolyásukat a munkások körében. Mivel a szakszervezetek szerepe és tevékenysége a diktatúra előtti időben fejlődött ki, és lényegileg együttjárt a polgári osztály uralmi túlsúlyával, s minthogy a funkcionáriusok nem rendelkeztek ipari, technikai tudással, azt állították, hogy a proletariátus képtelen közvetlenül irányítani a termelést. „Igazi demokráciát” hirdettek, azaz a polgárságnak mint uralkodó osztálynak a megtartását a legfontosabb pozíciókban. Ki akarták terjeszteni és örökössé akarták tenni az egyezkedések, munkaszerződések és szociális törvényhozások rendszerét, hogy e területen módjuk nyíl-jék hozzáértésük megmutatására. Azt akarták, hogy várjuk meg... a nemzetközi forradalmat. Nem voltak képesek felfogni, hogy a

nemzetközi forradalom Magyarországon éppen a magyar forradalomban, Oroszországban az orosz forradalomban, egész Európában pedig az általános sztrájkokban, katonai felkelésekben, s a háború következtében lehetetlenné vált életfeltételekben nyilvánul meg." Az utóbbi megállapítás alapján idézi Gramsci az egyik befolyásos magyar vezetőnek — akit egyébként defetistának bélyegez — a budapesti tanács legutolsó ülésén elhangzott kijelentéseit.³¹ („Amikor a magyar proletariátus átvette a hatalmat és kikiáltotta a Tanácsköztársaságot, reményeit három tényre alapozta: 1. a világforradalom azonnali kitörésére; 2. az oroszországi Vörös Hadsereg segítségére; 3. a magyar proletariátus áldozatkészségére. — A világforradalom kitörése azonban egyre késett, az orosz csapatok nem juthattak el Magyarorszáig, s a magyar proletariátus áldozatkészsége sem volt nagyobb a nyugat-európai proletariátusénál.") Az idézett kijelentéseket Gramsci egymás után megbírálja.³²

A magyarországi forradalom védelme Gramsci szerint elősegíti a tömegekben végbemenő forradalmi erjedést. A munkások és parasztok érezték, mégha kuszán és homályosan is, hogy az Ukrán, Orosz és Magyar Szovjetköztársaságok egy olyan új társadalom első sejtjei, amelyben megvalósul a világ elnyomottjainak minden törekvése és reménye.³³ Gramscit elgondolkoztatták a magyarországi tapasztalatok: hogyan lehetne jobban megszervezni a párt és a szakszervezetek viszonyát? Arra akarta irányítani a párt figyelmét, hogy jó történelmi érzékkel oldja meg a modern szakszervezet problémáját, zúzza szét a régi szakszervezeti típust, s teremtsen helyébe új, eredeti, a sajátos történelmi korszaknak megfelelő, mozgékony, dinamikus szervezeti formát, amely kifejezi az állandó átalakulásban és fejlődésben levő munkáosztály immanens erőit. A magyarországi eseményekből Gramsci továbbá azt a következtetést vonta le, hogy a munkások felkészültségét technikai téren is fokozni és mélyíteni kell. Meg kell velük ismertetni a modern termelőrendszer működését és szervezetét, elő kell készíteni a küzdelemhez mindazokat a tényezőket, amelyek szükségesek az új uralkodó osztály forradalmi funkcióinak elvégzéséhez. Gramsci Magyarországgal kapcsolatos nézeteit már „A Magyar Tanácsköztársaság” című, az „Ordine Nuovo” 1919. augusztus 9-i számában megjelent cikkében kifejtette; ezt a cikket a következő sorokkal zárja: „A Magyar Tanácsköztársaság nem volt hiábavaló sem a magyar munkások, sem a világ proletariátusa szempontjából.”

³¹ Rónai Zoltán 1919. augusztus 1-i beszédéről van szó. — (Szerk.)

³² Ordine Nuovo, 1919. október 25. A szakszervezetek és a diktatúra.

³³ Ordine Nuovo, 1919. május 15. A Kommunistá Internacionálé.

A ROMÁNIAI MUNKÁSOSZTÁLY ÉS A MAGYARORSZÁGI PROLETÁRFORRADALOM

(1919)

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom nyomán egész Európát alapjaiban megrázó forradalmi események tüzeiben született a fiatal Magyar Tanácsköztársaság. Létrejött a forradalmi gócot teremtett Európa szívében.

Bebizonyosodott, hogy a Nagy Októberi Szocialista Forradalom – az emberiség történetének legnagyobb eseménye – a nemzetközi proletárforradalmak egész sorozatát nyitotta meg. A Nagy Október hatására 1918-ban forradalmak robbantak ki az Osztrák–Magyar Monarchiában és Németországban, amelyek véget vetettek a félféudális monarchista rendszernek; 1919 márciusában kikiáltották a Magyar Tanácsköztársaságot és egy hónappal később Bajorországban is a tanácsok jutottak hatalomra.

Lenin igen nagyra értékelte a magyarországi proletárdiktatúra kikiáltásának nemzetközi jelentőségét; a magyar munkássághoz 1919-ben intézett üdvözlésében hangsúlyozta, hogy „az egész világon a munkásosztály minden becsületes tagja a ti pártotokon áll”.¹

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom nyomán létrejött forradalmi lendület körülményei között Romániában is erőteljes internacionalista szolidaritási mozgalom bontakozott ki a magyarországi proletárforradalom mellett.

*

Románia dolgozó népe már az első világháború előtt keservesen megszenvedte az imperialista országok finánciókés köreinek és trösztjeinek szolgálatában álló uralkodó osztály kegyetlen kizsákmányolását. Az ipari munkásságnak a külföldi és a hazai tőke által való kizsákmányolása egybefonódott a paraszttömegek véres elnyomásával és kiszipolyozásával a földesurak, a földbérlők és a kulákok

¹ Lenin Művei. 29. köt. 397. old.

részéről. Az 1907-es lázadás — Európa újkori történelmének egyik legnagyobb parasztlázadása — napvilágra hozta a falusi néptömegek elviselhetetlen helyzetét.

Az a körülmény, hogy az uralkodó osztályok Romániát belesodor-
ták az 1914—1918-as imperialista háborúba, és ennek következményei
elképzelhetetlen szenvedést okoztak az országunkban élő néptöme-
geknek. A termelés csökkenése, a gazdasági élet szétzúllása, az
élelmiszerforrások kiapadása, elsősorban pedig több százezer ember
pusztulása — ezt hozta a háború a néptömegeknek. S míg a dolgozók
az imperialista háború borzalmas következményeit szenvedték,
a kapitalisták hallatlan profitokat vágtak zsebre a munkások kizsák-
mányolásának fokozásával. A munkásoknak, a legnagyobb nyomor
közepette, naponta 12—16 órát kellett dolgozniuk, a parasztok
családjai pedig éheztek, mert utolsó szem gabonájukat is elrekvirál-
ták. Így kiéleződtek a kapitalista rendszer belső ellentmondásai. Mind
élesebbé vált az ellentét a fronton és a front mögött számtalan áldo-
zatot hozó néptömegek s az egyre jobban gazdagodó kizsákmányoló
kisebbség között.

A romániai uralkodó osztályok, a Németországtól elszenvedett
vereség nyomán, főleg pedig a forradalmi áradat növekedését látva,
igyekeztek mielőbb véget vetni a központi hatalmak ellen folyó
háborúnak, hogy a „belső ellenség” ellen összpontosítsák erőiket.
1917 decemberében fegyverszünetet kötöttek Németországgal és az
Osztrák—Magyar Monarchiával, 1918 májusában pedig megkötötték
a szégyenletes bufteai békét.

A háború befejezése után az ország gazdasági helyzete távolról
sem javult, hanem mindinkább súlyosbodott. A háború utáni gazda-
sági zűrzavar az iparvállalatok tevékenységének megbénulásában,
a mezőgazdaság, a pénzügyek és a kereskedelem dezorganizációjában
nyilvánult meg. A burzsoá-földesúri rendszer az országot gúzsakötő
külföldi kölcsönöket vett igénybe. Románia egyre jobban a külföldi
tőke karmaiba került, olyannyira, hogy adósságai ebben az időszak-
ban meghaladták a 20 milliárd lejt. Románia és Lengyelország gazda-
sági alávetettségéről szólva, Lenin a következőket állapította meg:
„Mindkét országot nagyban és kicsinyben eladták a külföldi kapi-
talistáknak. Nyakig úsznak az adósságban, és nincs miből fizetniök
az adósságokat.”²

Az 1917—1919-es években, a néptömegek egyre súlyosbodó
nyomora és a munkásmozgalomnak az Októberi Forradalom hatá-

² Lenin Művei. 32. köt. Szikra 1953. 111. old.

sára bekövetkezett radikalizálódása következtében forradalmi hullám vonult végig Románián.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme hatalmas lendületet adott a forradalmi Oroszország közvetlen szomszédságában fekvő Románia forradalmi erőinek. A forradalmi erjedésben levő orosz hadsereg és a román hadsereg között — amelyben már megmutakoztak az elégedetlenség és a lázongás csirái — rendkívül élénk volt a kapcsolat. A német megszállás alá került Romániából Oroszországba áttelepített üzemekben román munkások ezrei dolgoztak az orosz munkások mellett, s az osztrák–magyar hadseregből származó román hadifoglyok tízezrei kezdtek szervezkedni Oroszország minden részében. Megjelentek a romániai forradalmi csoportok kiáltványai, amelyek lelkesen üdvözlötték az oroszországi munkásság történelmi győzelmét; rámutattak arra, hogy ez a győzelem a kapitalizmus bilincseiben sínylődő világproletariátus felszabadulásának kezdetét jelenti. A szocialista forradalom győzelme után rövid idő alatt létrejött romániai kommunista csoportok felveszik a harcot a reformista elméletekkel, és állást foglalnak a munkásosztály hatalomrajutása mellett. 1917 végén és 1918 elején fellázadt a dunai és fekete-tengeri román hajóhad legénysége, a román hadsereg több egysége csatlakozott az oroszországi forradalomhoz, és egyes vidékeken a parasztok megkezdték a földesúri birtokok felosztását.

Ezen időszak jelentős eseményei az 1918. december 13-i harcok, amikor is a bukaresti munkások kenyérért, az oroszországi forradalom mellett, és az ostromállapot ellen tüntettek. A román kormány a tömegek forradalmi cselekvéseitől félve, ezen a napon száznál több munkást gyilkoltatott le, több száz munkás pedig megsebesült. Ez a bűnös tömegmészárlás sem tudott azonban gátat vetni a munkásság harci készségének. A tömegek forradalmi erejétől megrettent kormány december 14-én — a bukaresti Nemzeti Színház terén rendezett mézsárlás másnapján — rendeletet adott ki, amelyben földet ígért a parasztnak. Port hintettek a parasztság szemébe, hogy elszakítsák a proletariátus harcaitól, miközben a kormány arra törekedett, hogy fenntartsa a nagybirtokot és a falvakban megerősítse a kulákságot.

A romániai dolgozók akciói a kormány súlyos megtorló intézkedései és a jobboldali szociáldemokrata vezetők munkásellenes politikája ellenére is egyre nagyobb arányokat öltöttek. Alig három nappal a Nemzeti Színház terén rendezett mézsárlás után hatezer vasutas lépett sztrájkba, s ezzel a forradalmi harccal bizonyos bér-emelést ért el.

A Romániában kialakult forradalmi lendület mégsem változott át forradalomná, mert akkor még nem volt az országban erős, összeforrott marxista–leninista párt, amely kezébe vette volna a forradalmi munkásság és parasztság vezetését. A burzsoázia vezetői, valamint a szocialista párt Flueraş–Grigorovici-féle opportunisták vezetői tisztában voltak a forradalom kirobbanásának veszélyével, és ezért mindent elkövettek, hogy annak elejét vegyék.

A magyarországi polgári demokratikus forradalom 1919 márciusában szocialista forradalomná nőtt át. A Forradalmi Kormányzótanács „Mindenkihez!” című felhívásában tudomására hozta az egész világ minden munkásának, hogy Magyarországon létrejött a proletárdiktatúra.

A magyarországi proletárforradalom kirobbanása – „október gyermeke”, ahogyan Lenin nevezte – fékevesztett dűhre gerjesztette a világ imperialista köreit, amelyek arra törekedtek, hogy szétosszák maguk között az európai és általában az egész világon szerzett zsákmányukat. „Napról napra növekszik az elégedetlenség hulláma – írja House ezredes a békétárgyalásokról Wilsonnak. – A bolsevizmus mindenütt új hadiállásokhoz jut, Magyarországot például egészen átfogta. Mi olyan lőporos hordón ülünk, amelyet valamelyik nap bármilyen szikra a levegőbe röpíthet.”³

A szocializmus ellen acsarkodó, egy új európai szocialista állam keletkezésének lehetőségétől megrettent angol, francia és amerikai imperialisták elhatározták, hogy a magyar reakció segítségére sietnek, mégpedig úgy, hogy azonnali katonai beavatkozást szerveznek a Magyar Tanácsköztársaság ellen. Lenin erről így írt: „... amikor ezek a vadállatok, az angol és francia imperialisták, látták, hogy Magyarországon forradalom várható, meg akarták semmisíteni, nem akarták engedni, hogy megszülessen”.⁴ Más alkalommal Lenin rámutatott arra, hogy „az antant képviselői” szervezték meg a magyarországi proletárforradalom vérbefojtását, „a parlamentjeik háta mögött Romániával kötött titkos szerződés alapján.”⁵

Lloyd George angol miniszterelnök 1919. március 25-én, a Magyar Tanácsköztársaság elleni román beavatkozás megsürgetése érdekében ígéretet tett Brătianunak „100 000 főnek megfelelő katonai felszerelésre (egyenruhára és csizmára), amely számot néhány nap múlva

³ House ezredes irattárából, IV. köt. 306. old. (Orosz kiadás.)

⁴ Lenin Művei. 29. köt. 271. old.

⁵ Lenin Művei. 30. köt. 453. old.

150 000-re emelték az Egyiptomból Konstantinápolyon át Romániába érkező szállítmánnyal".⁶

Az Amerikai Egyesült Államok imperialistái a francia és angol imperialistákhoz hasonlóan mindent elkövettek, hogy a Magyar Tanácsköztársaság elleni beavatkozást román és csehszlovák csapatok segítségével hajtsák végre. Ez a tény ékesszólóan kitűnik abból a jelentésből, amelyet 1919. március 26-án Rooseveltné kapitány állított össze Lansingnek, a Coolidge-misszió tagjának útmutatásai szerint. Ez a jelentés a magyarországi proletárforradalom elleni harcra vonatkozó intézkedéseket körvonalazta. Ezek az intézkedések azt a célt szolgálták, hogy Magyarországot román és csehszlovák hadseregek foglalják el.⁷ Az Egyesült Államok imperialista körői a beavatkozás meggyorsítására 5 millió dolláros hitelt nyújtottak.⁸

A romániai burzsoá-földesúri reakció, élén a Hohenzollern-dinasztiával, tudatában volt annak, hogy rendszere nagy veszélybe sodródott, részint, mert a Nagy Októberi Szocialista Forradalom és a magyarországi proletárforradalom harapófogójába került, részint pedig azért, mert Romániában a forradalmi mozgalom növekedőben volt.

A román burzsoázia és a nagybirtokosság azt a közvetlen célt tűzte maga elé a Magyar Tanácsköztársaság ellen irányuló intervenció megkezdésével, hogy felszámolva a házáuk dolgozóinak oly veszélyes példát mutató forradalmi gócot, megvédje saját osztályérdekeit. Ugyanakkor a reakciós román kormány arra törekedett, hogy terrorral toroljon meg Romániában mindenféle forradalmi mozgalmat. A román és a magyar burzsoázia, félretéve a közöttük fennálló ellenségeskedést, kezét nyújtott egymásnak, és közös frontba lépett. Román kormánykörök támogatásával Aradon ellenforradalmi kormány alakult Károlyi Gyula gróffal az élén, aki a román hadsereg intervencióját kérte a Magyar Tanácsköztársaság ellen.

*

Amikor a román burzsoázia és földbirtokosság a Magyar Tanácsköztársaság ellen katonai agressziót kezdett, arra a nemzeti ellenségeskedésre számított, amely az egykori osztrák–magyar birodalom-

⁶ Gh. Brătianu: *Actinunea politică și militară a României în 1919.* (Románia politikai és katonai akciója 1919-ben.) Bukarest 1931. 55. old.

⁷ Lásd A. I. Kunyina: *Az amerikai világuralmi tervek megvalósulása 1917–1920-ban.* Szikra 1953. 121. old.

⁸ Lásd Pravda, 1919. április 29.

ban a román nemzetiség hosszas elnyomása folytán keletkezett. A román burzsoázia és földbirtokosság a bizalmatlanság és ellenségeskedés mételyét hintette el a magyar néppel szemben azzal a sajtó útján terjesztett híreszteléssel, hogy Magyarország hadat üzent Romániának.⁹ Ezzel a hamis hírrel a közvéleményt akarták megtéveszteni. A forradalmi magyar kormány 1919 március végén felhatalmazta a magyar sajtóirodát e hír megcáfolására, kijelentve, hogy „senkinek sem üzentek hadat, és Magyarország az eddigiekhez hasonlóan a jövőben is minden néppel a legbarátibb kapcsolatokat fogja fenntartani”.¹⁰

Ezen túlmenően, 1919 április végén Kun Béla, a Magyar Tanácsköztársaság külügyi népbiztosa, jegyzéket küldött a román kormánynak. Ez a jegyzék, amelyet a bukaresti „Socialismul”, valamint a „Kolozsvári Hírlap” 1919. május 6-án közölt, a következőket tartalmazza:

„... A magyar forradalmi tanácskormány nevében tisztelettel kijelentem, hogy fenntartás nélkül elismerjük az Önök által bejelentett területi-nemzeti igényeket. Önök ezeket az igényeket azzal indokolták, hogy véget akartak vetni a magyar uralkodó osztályok által az Önök honfitársaikra gyakorolt évezredek leigázásának. Önök azt hitték, hogy ezzel a lakosság e rétegeinek érdekében és akarata szerint cselekszenek. Az előző kormány nem fogadta el javaslataikat, és ragaszkodott az úgynevezett történelmi joghoz, amely a további elnyomás jogát a korábbi elnyomásból származtatta. Mi, kormányralépésünk első napjától kezdve, szakítottunk ezzel az elvvel. Ismételen ünnepélyesen kijelentettük, hogy nem állunk a területi integritás elve alapján, és most közvetlenül is az Önök tudomására hozzuk, hogy fenntartás nélkül elismerjük az Önök összes területi-nemzeti követeléseit. Ezzel szemben követeljük az ellenségeskedések azonnali beszüntetését, a belső ügyeinkbe való be nem avatkozást, a szabad tranzitforgalmat, olyan gazdasági szerződések megkötését, amelyek mindkét fél gazdasági érdekeinek megfelelnek, az Önök területén maradó nemzeti kisebbségek védelmét. Ezzel Önök elérték mindazt, amire törekedtek. Nincs szükség arra, hogy egyetlen csepp vért is ontsanak, egyetlen katonájuk életét feláldozzák, hogy a békés vidékeket a háború fúriájával sújtsák azért, hogy nemzeti törekvé-

⁹ Ezek a híresztelések helyet kaptak a román burzsoá történészek (C. Kirilescu, Măi dărescu tábornok, Gh. Brătianu és mások) sovinszta munkáiban, amelyek a burzsoá-földesúri Romániának a Magyar Tanácsköztársaság ellen indított ellenforradalmi imperialista intervenciójával foglalkoznak.

¹⁰ Izvesztyija, 1919. április 1.

seiket megvalósíthassák azok az osztályok, amelyek honfitársaikat nemzeti és kulturális téren elnyomták, s egyúttal népünk dolgozó tömegeinek is elnyomói voltak. Abban a pillanatban, amikor mi honfitársainknak megadtuk a nemzeti felszabadulás jogát, önmagunkat is felszabadítottuk ezen osztályok uralma alól. Mi felszabadítottuk önmagunkat, és nem akarunk többé visszatérni ezen elnyomók igájába. Belső intézményeinket saját ügyünknek tekintjük, s ezért hiszünk abban, hogyha Önök komolyan veszik az eddigi ígéreteket, akkor ez órától fogva visszaállíthatjuk egymás között a békés állapotokat. Válaszukat várom.”¹¹

A jegyzék a magyar forradalmi kormány elvszerű állásfoglalását fejezi ki, amely szakított az előző burzsoá-földesúri kormányok sovinszta-nacionalista politikájával. A román kormány azonban mint a nemzetközi monopóliumok eszköze és igazi cinkostársa, a néptömegek akarata ellenére tovább folytatta ellenforradalmi agresszióját a Magyar Tanácsköztársaság ellen.

*

A Magyar Tanácsköztársaság ellen indított katonai akció nagy elégedetlenséget keltett a romániai néptömegekben. Ez az elégedetlenség a magyarországi proletárforradalom iránt megnyilvánult szolidaritási akciók sokaságában jutott kifejezésre. A román és a magyar reakciós történetírók, s más román és magyar sovinszta-nacionalista reakciós elemek a történelmi valóságot meghamisítva arra törekedtek, hogy a viszály magvát hintsék el a két nép között. Ezért a román burzsoázia és földbirtokosság ellenforradalmi akcióját megkísérelték a román nép állásfoglalásának feltüntetni a magyarországi proletárforradalommal szemben. A történelmi tények azonban azt mutatják, hogy dolgozóink a Magyar Tanácsköztársaság forradalmi megvédése mellett szálltak síkra, s ezzel dicsőséges fejezetet írtak a magyar és román dolgozók harcainak történetében.

A III. Internacionálé felhívásai a magyar proletárforradalom megvédésére nagy visszhangra találtak országunk munkásosztályában. A munkásosztálynak a magyarországi proletárhatalom támogatására irányuló harcát a kommunista csoportok, az eljövendő romániai kommunista párt előfutárai vezették. „A kommunista csoportok — mondotta Gh. Gheorghiu-Dej elvtárs a Kommunisták Romániai Pártja megalakulásának 30. évfordulója tiszteletére tartott tünnepi

¹¹ A békefelhívás eredeti, teljes szövegét lásd MMTVD 6. köt. 355. old. — (Szerk.)

nagygyűlésén, 1951. május 8-án — sztrájkokat szerveztek és röpiratokat terjesztettek Románia burzsoá-földesúri kormányának az imperialisták parancsából végrehajtott, a magyarországi forradalmat elfojtani hivatott intervenciója ellen.”¹¹

A romániai kommunista csoportok határozottan szembeszálltak az intervencióval, leleplezték annak igazi céljait, s országunk munkásosztályát a magyar nép iránti proletárszolidaritásra hívták fel.

A szocialista párt balszárnya, a romániai kommunista csoportokkal az élen, mit sem törődve a kegyetlen terrorral, megállás nélkül harcolt, hogy a munkások, parasztok és katonák tömegeit a magyarországi forradalom támogatására mozgósítsa. A romániai kommunista csoportok vezetősége instrukcióiban a kommunisták és az ország kommunista szervezeteinek feladatává tette, hogy röpiratokkal, broszúrákkal, újságokkal, kiáltványokkal stb. bírálják a román kormány ellenforradalmi bel- és külpolitikáját, illetve leplezzék azt le.¹² A kommunisták magukévá tették ezeket az instrukciókat. A kommunista csoportnak a munkásokhoz intézett egyik röpirata a következőket tartalmazza: „Vigyázzatok! Az offenzívát a kommunista Magyarország ellen Brătianu készítette elő... burkolt kapcsolatban a képmutató Wilsonnal, Lloyd George-zsal és Clémenceauval.” A röpirat leleplezte a román és a külföldi vezető körök egybeszövődését a Magyarország ellen irányuló ellenforradalmi intervenció megszervezésében, s ezzel párhuzamosan a munkások előtt nyíltan feltárta a romániai szociáldemokrata párt vezetőségének áruló magatartását, amely „a legteljesebb közömbösséggel szemlélte a kommunista Magyarország gúzsbakötését”.

A röpirat a munkásokhoz intézett felhívással zárult: „... A sztrájkok egy pillanatra se szüneteljenek, ezek során támasszatok politikai követeléseket is... Erősítsétek meg az emberek öntudatát politikai harcokkal és szakadatlan utcai megmozdulásokkal. Még ha egyesek a harcokban el is esnek, vértanúságuk felébreszti a többieket. A közöttünk és a burzsoázia között folyó osztályháború mostani szakaszában, amikor ez a burzsoázia ágyúkkal és gépfegyverekkel szól Tisza menti és Dnyeszteren túli elvtársainkhoz, a szavaknak úgyszólván semmi értékük sincs.”¹⁴

¹² Gh. Gheorghiu-Dej: A párt 30 éves harca Lenin és Sztálin zászlaja alatt. Román Munkáspárt (Bukarest) 1951. 13. old.

¹³ Lásd Documenta din Istoria PCR. (Dokumentumok az RKP történetéből.) 1917–1922. I. köt. 112. old.

¹⁴ Ugyanott, 122–126. old.

A forradalmi elemek, hazánk kommunista csoportjaival az élükön, élénk tevékenységet fejtettek ki a hadsereg soraiban is. A már említett „instrukciók”-ban a romániai kommunista csoportok vezetősége a kommunisták közvetlen feladatává tette, hogy röpiratokat adjanak ki a katonák részére, amelyekben „követeljük, hogy a hadsereg ne lépjen fel a magyarországi és az oroszországi szocializmus ellen. A katonák ne lőjenek testvéreikre.”¹⁵

A kommunista csoportok ezer és ezer röpcédulát nyomtattak ki és osztottak szét a katonák között. A röpiratok tartalma általában leleplezte a magyarországi proletárforradalom elleni intervenció osztályjellegét, és felszólította a fronton levő egységek román katonáit, hogy fogjanak össze a magyarországi proletárhatalommal, a magyar Vörös Hadsereggel, és fordítsák fegyvereiket a romániai kizsákmányoló osztályok ellen. Íme egy példa erről:

„A román katonákhoz! Ébredjete! Fordítsátok fegyvereiteket azok ellen, akik azt parancsolják, hogy előre menjete! Alljatok fel egy emberként elnyomóitok ellen, seperjete el őket a föld színéről, és helyükbe, a bojár-uralom helyébe paraszt- és munkástanácsaitok uralmát emeljete!”¹⁶ (A röpirat az erdélyi román kommunista csoport aláírásával jelent meg.)

A röplapok kiadásával és szétosztásával párhuzamosan a romániai munkásmozgalom forradalmi elemei szoros kapcsolatot tartottak fenn a katonákkal, megmagyarázták nekik, hogy igazságtalan háborút viselnek a burzsoázia és a földbirtokosság érdekeinek védelmében, a dolgozók érdekei ellen. A katonai hatóságok számos korabeli jelentése foglalkozik a forradalmi munkások agitációjával a magyarországi intervenció számára előkészített csapatok soraiban. A marosvásárhelyi munkások felvilágosították a katonákat a szovjet-oroszországi és magyarországi proletariátus sikereiről és felhívták figyelmüket arra, hogy országunkban is meg kell valósítani a munkások és parasztok uralmát.¹⁷

A 98. gyalogezred parancsnokságának 1919. július 22-i jelentése szerint két vasúti munkás az ezred több katonáját és altisztjét arra ösztönözte, hogy „... ne menjenek a frontra, mert a magyarok és a vörös gárda tagjai igazi barátaik...”¹⁸ A vasúti munkások azt mondták, hogy a román katonának egyesülniük kell a magyar

¹⁵ Ugyanott, 113. old.

¹⁶ Ugyanott, 119–120. old.

¹⁷ A Román Munkáspárt Központi Bizottsága mellett működő Párttörténeti Intézet Központi Levéltára, 2746. sz. iratcsomó, 3. old.

¹⁸ Ugyanott, 3650. sz. iratcsomó, 4. old.

Vörös Hadsereggel, és azzal vállvetve kell harcolniuk.¹⁹ A forradalmi érzelmű katonák is élénk agitációt folytattak a magyarországi intervenció ellen. A Rimnicul-Vilcea-i 2. gyalogezred felderítői például 1919. július 26-án este az ezred több katonáját rajtakapták, amint forradalmi eszméket terjesztettek a többiek között, s felszólították társaikat, hogy ne harcoljanak a magyarországi proletariátus ellen, hanem fordítsák szembe fegyvereiket a romániai uralkodó osztályokkal. Ezen az ülésen részt vett egy más egységből származó katona is (az aradi 21. hadosztály távirásza), amiből kapcsolatra következtethetünk a különböző egységek forradalmi elemei között.²⁰

A kommunista csoportoknak a munkásosztály, a katonák és a parasztság soraiban folytatott forradalmi agitációja eredményekre vezetett. Országunk egész területén sztrájkok, tüntetések hulláma vonult végig, a dolgozók a legkülönbözőbb harci módszerekkel támogatták a magyarországi proletárforradalmat.

Számos megmozdulás történt a vasúti munkások soraiban, amint azt az ellenük kiadott rendeletek egész sora bizonyítja.²¹ A vasúti munkások 1919 márciusában általános sztrájkra készültek. A sztrájk április 1-én tört ki; célja a magyarországi intervenció előkészületek szabotálása volt. A sztrájkot fegyveres erővel fojtották el. Kolozsváron, amint azt maga Holban tábornok, a 7. hadosztály parancsnoka is beismerte, a sztrájk kitörését megelőző éjjelen 600 munkást tartóztattak le. A vizsgálat több napig tartott, s a mozgalom vezetői ellen eljárást indítottak.²² Egy sajtójelentés arról számol be, hogy júniusban tartották meg az április 1-i sztrájk alkalmából letartóztatott 70 munkás perét.²³ Ugyancsak márciusban a székelykocsárdi vasúti munkások egyik csoportja az állomáson megpróbált benzinnel felgyújtani egy lőszeres vagon, hogy levegőbe röpítse az egész fegyverekkel megrakott szerelvényt. Az akció végrehajtásában közreműködő munkásokat elfogták, kettőt közülük életfogytiglani, hármat pedig húszévi kényszerszermunkára ítélték.²⁴

A vasúti munkások internacionalista magatartásukkal szembe helyezkedtek a jobboldali szociáldemokrata vezetőkkel. Ebből a szem-

¹⁹ Lásd ugyanott, 3. old.

²⁰ Lásd ugyanott, 3662. sz. iratcsomó, 2. old.

²¹ Lásd Moşoiu tábornok 57. sz. parancsa, valamint a Kormányzótanács több különféle parancsa.

²² Lásd Radu Cosmin: Rominii la Budapesta. (A románok Budapesten.) 2. köt. Bukarest 1920. 20. old.

²³ Lásd Erdélyi Munkás, Kolozsvár 1919. június 14.

²⁴ Lásd a gyulafehérvári városi tanács irattára, a „Polgármesteri Hivatal” állománya, 1919. 1172. iratcsomó. 681. sz. okmány.

pontból igen jellemzőek azok a felhívások, amelyeket az opportunisták az erdélyi szociáldemokrata párt hivatalos lapjában, az „Adevărul”-ban intéztek az államvasutak munkásaihoz és tisztviselőihez. A felhívás hangoztatja, hogy ezek a pillanatok, amelyeket Románia most átél (a magyarországi ellenforradalom előkészületeinek időpontja), „nem alkalmasak sztrájkok kirobbantására”.²⁵

A magyarországi intervenció elleni küzdelem másik formája volt, hogy a parasztok megtagadták az intervenció hadsereg számára szükséges gabona beadását. Számos agitátor felszólította a lakosságot, hogy ne adja át terményfölöslegét a katonai hatóságoknak. 1919 áprilisában az Erdélyben állomásozó csapatok parancsnoka a bolsevik tevékenység egyre növekvő arányai miatt kénytelen volt egy rendeletet kiadni, amelyben súlyos büntetéssel fenyegette meg azokat, akik a gabona elrejtésére biztatják a falusi lakosságot, azoknak pedig, akik az agitátorokat feljelentik, pénzjutalmat helyezett kilátásba.²⁶ Ez az intézkedés is azt bizonyítja, hogy a magyarországi proletárdiktatúra támogatása érdekében a hadsereg ellátásának megakadályozására irányuló küzdelem a burzsoá-földesúri hatóságok szempontjából aggasztó arányokat öltött.

A munkásosztály és a parasztság együttérzését a magyarországi győztes proletariátus iránt a katonák együttérzése kísérte. A katonai egységek egész sorában fordultak elő lázadások, a fegyelem megrendült, és sok katona megtagadta az engedelmességet, amikor megtudta, hogy a magyarországi forradalom ellen akarják harcba küldeni. Désen például 1919. május 7-én mintegy ezer katona, feletteseinek rendelkezése ellenére, elhagyta a kaszárnyát, a város központjában tüntetett²⁷, s a leszerelést követelte. A következő napokban a csendőrség beavatkozása ellenére sem tudták a „rendet” helyreállítani a katonák soraiban, s a tüntetés a város utcáin folytatódott. A katonák május 14-én lefegyverezték az őrséget és „... az összes letartóztatottat kiengedték a börtönből”.²⁸ Az itt állomásozó egység mintegy ezer katonája között még 15–20 olyan „megbízható” embert sem találtak, akikkel az ezred őrségét megszervezhették volna. Május 15-én az ezred valamennyi katonája újra összegyűlt a kaszárnya udvarán, és hevesen tiltakozott az ellen, hogy leszerelés helyett a frontra küldik őket. A gyűlés után a katonák két barakkot

²⁵ Adevărul (Nagyszeben), 1919. március 10.

²⁶ Lásd Gazeta Poporului (Nagyszeben), 1919. szeptember 13.

²⁷ Lásd RMP KB Párttörténeti Intézetének Központi Levéltára, 3142. sz. iratcsomó, 5–6. old.

²⁸ Ugyanott.

felgyújtottak, amelyek tele voltak különböző anyagokkal, majd tömegesen a város utcáira vonultak. A kaszánya udvarán tartott gyűlésen, valamint a város utcáin több katona beszédet mondott. A többi között a következőket mondták bajtársaiknak: „... Elég volt a katonáskodásból és az eddigi háborúskodásból”, valamenynyüknek harcolniuk kell a burzsoázia és a földbirtokosság ellen, le kell fokozni a reakciós tiszteket, s a katonák²⁹ „... vegyék kezükbe a hatalmat, úgy, mint Oroszországban”.³⁰ A katonák összeköttetésben voltak a város néhány forradalmár munkásával is. Egy munkás például több ízben beszélt a katonákhoz, szervezkedésre biztatta, és felszólította őket, hogy ne váljanak a magyarországi proletárforradalom elfojtásának eszközévé.³¹

*

A forradalmi agitációnak ebben a légkörében folytak az előkészületek 1919 május elsejének megünneplésére.

Országunk munkásosztálya ezen a napon együttérzését fejezte ki Szovjet-Oroszország, proletár-Magyarország és általában az egész világ proletariátusa iránt. Bár a kormány mindent elkövetett, hogy megakadályozza az utcai tüntetést, 30 000 bukaresti munkás hagyta abba a munkát, s közülük 15 000-en jelentek meg a fővárosban rendezett két nagygyűlésen. Hatalmas tüntetések zajlottak le az egész országban. Még a szigorú cenzúrának alávetett hivatalos sajtóból is megállapítható, hogy a május elseji tüntetések az Oroszország és a Magyarország elleni intervencióval szemben folytatott harc jegyében zajlottak le. A fővárosi gyűlésekhez és tüntetésekhez hasonlóan Románia számos más városában is, Cîmpina, Iași, Galați, Brăila³², Nagyszeben, Bányatelek, Petrozsény, Lupény, Szászváros³³ és más városokban is sor került gyűlésekre és tüntetésekre. A brăilai gyűlésen elfogadott határozati javaslat rámutat arra, hogy a brăilai munkásság „testvéri üdvözlét küldi a nemzetközi munkásságnak, és arra kéri a szocialista pártokat, szólítsák fel a munkásságot, hogy mindenütt harcoljon a testvérháborúk megszüntetéséért”.³⁴ A Galați-ban elfogadott határozati javaslat a következőket mondja: „Galați

²⁹ A katonaruhába öltözött munkások és parasztok. — (szerk.)

³⁰ Ugyanott

³¹ Lásd ugyanott.

³² Lásd Socialismul, 1919. május 3.

³³ Lásd Adevărul, 1919. május 11.

³⁴ Socialismul, 1919. május 8.

kikötőjének szervezett munkássága a munka ünnepének tiszteletére rendezett gyűléséről testvéri üdvözlését küldi az egész világ proletariátusának, amely ezt a szent napot még a burzsoázia uralma alatt ünnepli, különösen pedig a saját sorsának urává vált proletariátusnak.”³⁵ Mindez utalás volt a proletárforradalmakkal való együttérzésre, a cenzúra engedélyezte korlátokon belül.

Minél jobban elhúzódott a Magyar Tanácsköztársaság ellen indított katonai intervenció, annál erőteljesebbé váltak a munkásosztály szolidaritási akciói. 1919. május 9-én kezdődött a vasutasok általános sztrájkja. A sztrájkolók a gazdasági és politikai követelések egész sorával léptek fel. A sztrájkban a bukaresti, craiovai, turnu-severinji,³⁶ galati, iasi, constantai³⁷ vasutasok, valamint más jelentősebb helységek vasutasai vettek részt. A sztrájk megakadályozta a magyarországi intervencióhoz szükséges katonai szállítások lebonyolítását. A brailai hatóságok között ez ijedtséget keltett, mert „a katonavonatoknak feltétlenül idejében el kellett jutniuk rendeltetési helyükre”.³⁸ Egy hírforrás szerint „a román államvasutak mozdonyvezetőit erőszakkal kényszerítették arra, hogy katonaszállító szerelvényeket vezessenek” a Magyar Tanácsköztársaság elleni intervenció támogatására.³⁹

Az 1919. május 19-e és június 15-e között lezajlott általános vasutassztrájk megnehezítette a Tisza menti front utánpótlását, s ezzel támogatást nyújtott a magyarországi proletárforradalomnak. Ugyanígy, a prahova-völgyi kőolajvidék munkásainak 1919 július–augusztus havi sztrájkjai is azt a politikai célt szolgálták, hogy szabotálják a burzsoá-földesúri Romániának a forradalmi Magyarország ellen irányuló ellenforradalmi beavatkozását. A kőolajipari munkások – miközben saját követeléseik kivívásáért harcoltak – súlyos csapást mértek az intervenció szükségleteit szolgáló kőolajtermelésre is.

A magyarországi szocialista forradalmat támogató akciók az 1919. július 21-én kirobbant általános politikai sztrájkban érték el tetőpontjukat. Ez a sztrájk a Szovjet-Oroszország és a Magyar Tanácsköztársaság iránti együttérzés jegyében folyt le Romániában és Európa számos országában.

³⁵ Ugyanott.

³⁶ Lásd Socialismul, 1919. június 14.

³⁷ Lásd ugyanott.

³⁸ A brailai városi tanács irattára, a „Polgármesteri Hivatal” állománya, 1919. 14/506. sz. iratcsomó.

³⁹ Lásd V. Mihăilescu: Istoricul mișcării muncitorești din portul Brăila. [A munkásmozgalom története Braila kikötőjében.] 1934. 57. old.

A romániai kommunista csoportok, a III. Internacionálé felhívását követve, a „Revoluția Socială” című sajtóorgánumban a következő felhívást intézték országunk munkásosztályához: „... Ma, július 21-én, a nemzetközi proletariátus mindenütt csatlakozik a moszkvai III., Kommunista Internacionáléhoz, általános sztrájkra szólítván valamennyiünket, hogy tiltakozzunk a burzsoázia azon fegyveres intervenciója ellen, amellyel meg akarja semmisíteni mind a két kommunista köztársaságot. Egyesüljünk mi is velük, és ha kell, fegyverrel a kezünkben kényszerítsük ki az általános leszerelést.”⁴⁰

A kommunista csoportok sajtóorgánumát, a „Revoluția Socială”-t és több más röpiratot tízezernyi példányban terjesztették a fővárosban, valamint Románia sok más városában. Iașiban a röpiratokat „nemcsak az összes munkáslakta negyedekben, hanem a kaszárnyák egy részében is terjesztették”.⁴¹

A román munkásosztály lelkesen teljesítette a szocialista párt balszárnyának felhívását, és 1919. július 21-én sztrájkba lépett. Bukarestben, továbbá Ploești, Brăila, Galați, Turnu-Severin, Cîmpina, Buzău és más városokban a proletariátus túlnyomó többsége 24 órára beszüntette a munkát, ily módon adta tanújelét ragaszkodásának és internacionalista együttérzésének a magyarországi proletárhatalom iránt. Ezen a napon, július 21-én Bukarestben sztrájkba léptek a fémipari munkások, a vasutasok, a közlekedési vállalatok munkásai, a nyomdászok (újságok nem jelentek meg ezen a napon), a gépkocsivezetők, pincérek és mások. A sztrájkhoz nagy számban csatlakoztak a tisztviselők is.

A reakciós román kormány minden eshetőség megelőzésére mozgósította a főváros egész helyőrségét.⁴² A nap folyamán a sztrájkoló munkások soraiban nagy letartóztatásokat hajtott végre. A szovjet-oroszországi és a magyarországi forradalom iránti együttérzés jegyében lezajlott sztrájk arányait kommentálva, a „Socialismul” című lap a következőket írta: „A tegnapi általános sztrájk olyan méreteket öltött, amilyenre senki sem számított.”⁴³

Az 1919. július 21-i általános sztrájk, a legkülönbözőbb árnyalatú opportunistá vezetékek minden ellenszegülése ellenére is kézzelfoghatóan bebizonyította, hogy a romániai munkásosztály együttérez

⁴⁰ Documente din Istoria PCR. (Dokumentumok az RKP történetéből.) 1917–1922. I. köt. 121. old.

⁴¹ Gh. Martin: Crimpee de viață. (Élettörédek.) Tiraspol 1934. Moldvai Állami Kiadó. 63. old.

⁴² Lásd Socialismul, 1919. július 24.

⁴³ Ugyanott.

a magyarországi proletárforradalommal. Ugyanakkor megmutatta a munkásosztály forradalmi készségének növekedését is. Közvetlenül a sztrájk után, az „Izbînda” című polgári lap végtelen keserűséggel a következőket állapította meg: „A proletariátus osztályöntudata és szolidaritásból fakadó erejének ismerete... mindez a holnap társadalmi forradalmának egy-egy eleme. A politikai életnek feltétlenül tudomást kell vennie erről az új elemről.”

Alig néhány nappal az általános sztrájk után, „a párt jobboldali vezetőségének minden ellenkezése ellenére, a bukaresti és ploeshti bátor vasúti munkások, a szocialista párt balszárnyának felhívására, szabotázscelemekényeket hajtottak végre a Magyarország felé irányított lőszerszállító vonatok visszatartására”.⁴⁴ A Bukarest–Ploeshti vasútvonalon „a lőszerrel és fegyverekkel megrakott szerelvények tucatszámra veszteltek napokon át, s csak akkor indultak tovább, amikor a kormány a vasutasok kényszermozgósításához folyamodott”.⁴⁵

A sztrájkokon, tüntetéseken, szabotázsakciókon, katonai lázadásokon kívül számos román munkás és paraszt fegyverrel a kezében támogatta a Magyar Tanácsköztársaságot a Vörös Hadsereg soraiban. Az ország minden tartományából csatlakoztak román katonák a Vörös Hadsereghez: Havasalföldről (Bukarest, Ploeshti, Galați stb.), Olténiából (Craiova stb.), Moldvából (Iasi, Birlad, Pașcani stb.) és Erdélyből (Arad, Gyulafehérvár stb.).⁴⁶

Ezek a katonák a Magyar Tanácsköztársaság iránt tanúsított együttérzésük jeléül álltak a magyar forradalom oldalára. Így például a nagyszebeni biztonsági rendőrség átiratban jelentette, hogy az Alba Iulia-i (gyulafehérvári) gyalogezred 350 román katonája átállott a Vörös Hadsereghez.

A proletárforradalomhoz való tömeges csatlakozáson kívül a Tanácsköztársasággal való rokonszenvezés másik tömegjelensége a katonaszökevények számának növekedése volt. Az ország burzsoá sajtója rémtülten állapította meg, hogy mennyire emelkedett a katonaszökevények száma.

Sok volt oroszországi román és magyar hadifogoly, az egykori

⁴⁴ Mănescu Constantin: Aduceri aminte pe marginea congresului pentru afilierea la Internaționala a III-a și a creerii PCR. (Visszaemlékezések a III. Internacionáléhoz csatlakozó kongresszusra és az RKP megalakítására.) Az RMP KB Párttörténeti Intézetének Központi Levéltára, 33/77. sz. iratcsomó, II. köt. 12. fej. 4. old.

⁴⁵ Ugyanott, 5. old.

⁴⁶ Lásd RMP KB Párttörténeti Intézetének Központi Levéltára, 2748 (41 189) sz. iratcsomó, 256. és 258. old.

osztrák–magyar hadsereg számos katonája követte a bolsevikok által kiadott jelszót: „Fegyverrel a kézben Magyarországra”,⁴⁷ és elment megvédeni a proletárforradalmat.

A román burzsoázia és földbirtokosság demagóg nacionalista-sovinisza propagandája számos katonát megtévesztett ugyan, de amikor ezek a katonák hadifogolyként Magyarországra kerültek, megismerhették a Magyar Tanácsköztársaság valóságos helyzetét, ahol a hatalom a munkásosztály kezében volt, és személyesen győződtek meg a burzsoá-földesúri Románia intervenciójának ellenforradalmi jellegéről.

Az imperialista háború okozta szenvedések, a nagy kimerültség ellenére is, a kommunisták által végzett politikai munka eredményeként számos román katona és tiszt lépett be a Vörös Hadseregbe és harcolt hőiesen. Tudatában voltak ugyanis annak, hogy a szocializmus ügyét, a dolgozók hatalmát védelmezik a tőkésekkel szemben. A magyar Vörös Hadseregben a magyar munkások és parasztok oldalán oroszok, románok, csehek, szlovákok, szerbek, németek, olaszok és ukránok is küzdöttek.

Így jött létre a nemzetközi vörös ezred, amelynek kötelékében román zászlóalj is működött. Az ezred megalakulásakor Pogány József hadügyi népbiztos a következőket mondta: „Elvtársak! Katonák! Büszke örömmel köszöntlek benneteket. Ahogy itt álltok, az Internacionálét testesítitek meg. A Magyar Tanácsköztársaság lenyűgöző erejét most még inkább bizonyítja, hogy nemcsak magyar munkások, hanem orosz és román dolgozók is felsorakoznak vörös lobogónk alá.”⁴⁸

A nemzetközi vörös ezred júniusban a csehszlovák fronton esett át a „tűzkeresztségen”, ahol csaknem 300 román katona harcolt önfeláldozóan a proletárdiktatúra támogatásáért.⁴⁹

A román haditörvényszék előtt tárgyalt perek iratcsomói számos példát szolgáltatnak arról, hogy a román dolgozók miként harcoltak a magyar Vörös Hadseregben. Így például haditörvényszék ítélte el a Bacau (Bákó) tartományban levő Răcăciuni községből származó Hurmuzache Petre katonát, mert a magyar Vörös Hadseregben harcolt, „s ugyanakkor arra biztatta a magyar vörös gárda által foglyul ejtett román katonákat, hogy lépjenek be a magyar bolsevik csapat-

⁴⁷ Sub steagul lui Octombrie. Amintiri. (Október zászlaja alatt. Emlékeztések.) Cluj 1957. 98–99. old.

⁴⁸ Revoluția Socială, 1919. április 1.

⁴⁹ Lásd RMP KB Párttörténeti Intézetének Központi Levéltára. 2749. sz. iratcsomó. 16. old.

egységekbe, és harcoljanak a király és a román bojárok ellen".⁵⁰ A haditörvényszék eme iratcsomójában egy névjegyzék is található a magyar Vörös Hadseregben harcoló román katonákról. Az egyszerű katonákon kívül néhány tiszt neve is szerepel. Ez a jegyzék csak azoknak a névsorát tartalmazza, akik a magyar Vörös Hadsereg I. zászlóaljában szolgáltak.⁵¹

A román munkások és parasztok csatlakozása a magyar Vörös Hadsereghez ugyancsak arról tesz tanúságot, hogy a román dolgozók együttéreztek a magyar proletariátus osztályharcával.

*

A magyarországi proletárforradalommal szolidaritást vállaló román dolgozóknak s az őket vezető kommunista csoportoknak már azért is igen nagy az érdeme, mert rendkívül mostoha körülmények között is harcoltak a proletár nemzetköziségért. A román kommunista csoportok vezette szocialista párti baloldal harca a magyarországi intervenció ellen fokozta tekintélyét és népszerűségét a munkásosztály soraiban is. A kommunista csoportok bel- és külpolitikai programjában megnyilvánuló szilárd marxista-leninista állásfoglalás megnyerte a romániai munkásosztály legöntudatosabb részét, amely két évvel később megalakította a Kommunisták Romániai Pártját.

A magyarországi munkásosztály hősi küzdelme, valamint a romániai és más országbeli dolgozók széleskörű szolidaritási akcióinak sora nem állíthatta meg a Tanácsköztársaság ellen indított ellenforradalmi intervenciót és a magyar proletárállam összeomlását. Ennek a forradalomnak a tapasztalatai és tanulságai azonban az egész nemzetközi munkásmozgalom közkincsévé váltak.

⁵⁰ Ugyanott.

⁵¹ Lásd ugyanott, 9. old.

LENIN A MAGYAR PROLETÁRFORRADALOM TAPASZTALATAINAK TÖRTÉNELMI JELENTŐSÉGÉRŐL

A magyar proletárforradalom, a Magyar Tanácsköztársaság rövid fennállása a magyar nép történetének egyik legdicsőbb fejezete.

Magyarországon a szovjethatalom győzelme, a proletárdiktatúra megteremtése a Nagy Október tapasztalatainak bátor alkalmazását, a szocializmushoz vezető bolsevik út eszméjének megvalósítását, a lenini elmélet ragyogó győzelmét jelentette Európa szívében.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom új korszakot nyitott az emberiség történetében: a kapitalizmus pusztulásának és a szocialista társadalom megszilárdulásának a korszakát. Ez a forradalom erőt és biztonságot adott a világ dolgozóinak társadalmi felszabadulásukért vívott harcukhoz. A kapitalista országok munkásosztálya lelkesítő példát látott az Októberi Forradalomban, az általa teremtett társadalmi rendben pedig olyan perspektívát, amelynek elérésére a világ proletariátusának törekednie kell.

Az Októberi Forradalom megrázkódtatta a világimperializmus eddig szilárdnak hitt rendszerét, s mozgásba hozta a kegyetlenül kizsákmányolt, a burzsoázia járma alatt roskadozó emberiséget. Európában és Ázsiában tömeges munkásfelkelések voltak napirenden. Németországban, Ausztriában, Magyarországon és más országokban forradalmak robbantak ki. Sok új önálló állam is keletkezett.

Az Októberi Forradalom győzelme után a forradalmi munkás- és nemzeti felszabadító mozgalmak mindenütt fellendültek. Hatására Magyarországon, 1918 novemberében kikiáltották a köztársaságot, melynek elnöke Károlyi Mihály lett. Ez a kormány azonban nem váltotta valóra a magyar dolgozók reményeit. Mikor az antant ultimátumot küldött a magyar kormánynak, melyben Magyarország egy részének katonai megszállásával fenyegetődött, Károlyi kormánya nem vállalta az ország sorsáért reá és kormányára háruló felelősséget — és tudva, hogy a nép nem tűri a nemzetárulást — lemondott.

A magyarországi eseményeket értékelve Lenin kijelentette:

„A magyar burzsoázia az egész világ színe előtt elismerte, hogy önkéntesen lemond, és hogy csak egy hatalom van a világon, amely nehéz pillanatokban képes vezetni a népeket, és ez — a Szovjet-hatalom.”¹

A nép bizalmát elvesztett magyar szociáldemokraták sem merték egyedül kezükbe venni a kormányzást. Látták azonban, hogy a Kommunisták Magyarországi Pártjának a befolyása egyre növekszik, s ezért elhatározták, hogy egyesülnek a kommunistákkal.

A Kommunisták Magyarországi Pártja elfogadta a javaslatot a két párt teljes egyesítésére, de a következő feltételeket szabta: a proletárdiktatúra elismerése a munkás-, katonai- és parasztküldöttek tanácsainak formájában, a burzsoázia lefegyverzése és a proletariátus osztályhadseregének megteremtése; a legteljesebb katonai-politikai szövetség Szovjet-Oroszországgal az imperialisták visszaverése és a proletárhatalom biztosítása érdekében.

Magyarországon tehát a proletárforradalom sajátos módon ment végbe. A hatalom békés úton került a proletárdiktatúrát megvalósító tanácsok kezébe.

A burzsoázia ideológusai azt hangoztatták — és ezt hangoztatják ma is —, hogy Oroszországból más országokba exportálják a forradalmat. Maga az élet, a magyar forradalom létrejötte zúzta szét ezeket a hazug koholmányokat. Nem a forradalom exportálásáról van itt szó, hanem arról, hogy a Nagy Októberi Szocialista Forradalom lelkesítő példát mutatott a világ dolgozóinak. Magyarországon maga a megalkuvó burzsoá kormány mondott le, s a kormányban levő szociáldemokrata vezetők kezdtek tárgyalásokat a kommunistákkal, kik ekkor börtönben voltak; maga a kormány ismerte el, hogy nincs más kivezető út, mint átadni a hatalmat a proletariátusnak.

„Magyarország példája — mondotta Lenin — döntő lesz a proletártömegek számára, az európai proletariátus és dolgozó parasztság számára, mert azt bizonyítja, hogy nehéz pillanatokban a Szovjet-hatalmon kívül senki más nem tudja kormányozni az országot.”²

A burzsoázia és a munkásmozgalomban megbúvó ügynökei, a jobboldali szociáldemokraták, a tőkésországok munkásait a hatalomért vívott fegyveres harc borzalmaival ijesztgették.

Magyarország példája azonban hallgatásra kényszerítette a burzsoáziát és kiszolgálóit, akik azt bizonygatták, hogy a szovjethatal-

¹ Lenin Művei. 29. köt. 271–272. old.

² Ugyanott, 272. old.

mat csak erőszakos úton lehet megteremteni és csak az erőszakra támaszkodva lehet fenntartani.

De a magyarországi szocialista forradalom megvalósításának e sajátos módja nem kis veszélyeket is rejtett magában. Noha a hatalom a tanácskormány kezébe került, és az ipart államosították, a magyar burzsoázia mind az ipar irányításában, mind az államapparátusban nagyrészt megőrizte pozícióit, továbbá a hadseregben is sikerült megmaradnia, ahol felelős parancsnoki posztokat foglalt el.

A jobboldali szociáldemokrata vezetők — akik nem hagyhatták figyelmen kívül a tömegek feltartóztathatatlan törekvését a tanácshatalom megteremtésére — szavakban ugyan elismerték a proletárdiktatúrát, a valóságban azonban ellenségei maradtak. Bár a szociáldemokraták megegyezése és egyesülése a kommunista párttal a kommunista program teljes elismerésén alapult — ez az egyesülés a jobboldali szociáldemokraták részéről csak mechanikus, külsőleges volt és minden őszinteséget nélkülözött. Emellett a szociáldemokrata pártból sok kispolgári elem özönlött az egyesült pártba, ami azt eszmeileg és szervezetileg jelentősen gyöngítette. Ez a körülmény később — a Magyar Tanácsköztársaság sorsának további alakulásában — végzetes következményeket vont maga után.

Nem véletlen, hogy Lenin, amikor megkapta az első híreket a magyarországi tanácshatalom létrejöttéről, aggályait fejezte ki a szociáldemokraták egyesülési törekvésének őszinteségére vonatkozóan. 1919 márciusában Lenin a következő táviratot küldte Kun Bélának Budapestre: „Kérem, közölje, milyen tényleges biztosítékai vannak arra vonatkozóan, hogy az új magyar kormány valóban kommunista, nem pedig csak egyszerűen szocialista, azaz szociálarúló kormány lesz?

Többségük van-e a kommunistáknak a kormányban? Mikor lesz a Tanácskongresszus? Mit jelent a valóságban az, hogy a szocialisták elismerték a proletariátus diktatúráját?”³

A történelem igazolta Lenin aggályainak jogosultságát.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom tapasztalatai Oroszországban, valamint a Tanács-Magyarországon végbemenő események vitathatatlanul bizonyítják, hogy a forradalom győzelméhez, a proletárdiktatúra államának megteremtéséhez és megszilárdításához elengedhetetlenül szükség van a munkásosztály forradalmi marxista

³ Ugyanott, 225. old.

pártjára, a munkásmozgalmon belüli opportunistá áramlatok elleni kíméletlen harcra, a pártnak a marxizmus-leninizmus alapján való fáradhatatlan erősítésére és eszmei egységére, valamint a párt és a tömegek közötti kapcsolatok állandó szélesítésére.

Azoknak a forradalmi tömegeknek az élén, melyek Oroszországban megrohamozták és megdöntötték a kapitalisták és földesurak hatalmát, egyéges, szilárd kommunista párt állott, mely a leghaladóbb marxista-leninista elmélettel volt felfegyverezve, s két forradalom tapasztalatával rendelkezett. Az eszerek és a mensevikek megalkuvó pártjai még az Októberi Forradalom előtt végleg lelepleződtek mint népellenes, ellenforradalmi pártok, melyek a kapitalista társadalmi rendet akarják fenntartani és erősíteni. A Lenin irányítása alatt harcoló kommunista párt egységes vezetése a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmének döntő feltétele volt.

Az Oroszországi Kommunista Párt, miközben a proletárdiktatúra megteremtéséért harcolt, és a szovjet államot vezette, mint a szeme fényét őrizte sorainak egységét, leleplezte és kudarcra ítélte a leninizmus összes ellenségeinek — a Kamenyev-Zinovjev-féle kapitulánsoknak, „a baloldali kommunistáknak”, a trockistáknak, a jobboldali elhajlóknak és a nacionalistáknak — valamennyi kísérletét, amely a forradalom erőinek és a szovjet állam hatalmának gyöngítésére irányult.

A magyar proletárforradalomban azonban a kommunista párt már a szovjethatalom megszületésének pillanatában — a szociáldemokratákkal való egyesülés következtében — erősen felhígult opportunistá reformista elemekkel, akik belülről bomlasztották a pártot és a tanács hatalmat. Ezért a proletárdiktatúra nem lehetett sem szilárd, sem teljes.

„Egyetlen kommunistának sem szabad elfelejtenie a Magyar Tanácsköztársaság tanulságait — figyelmeztetett Lenin —. A magyar kommunistáknak a reformistákkal való egyesüléséért drágán fizetett a magyar proletariátus.”⁴

Lenin többször hangsúlyozta, hogy a proletariátus képtelen betölteni történelmi felszabadító hivatását, ha útjából nem söpri félre a reformista vezéreket, akik beleragadtak a polgári parlamentarizmus kispolgári előítéleteibe, s nem fogadják el a proletárdiktatúrát és a tanács hatalmat.

A marxista-leninista párt a munkásosztály vezető csapata, első

⁴ Lenin Művei. 31. köt. Szikra 1951. 203. old.

vonalban létesített erődítménye és harci vezérkara. Tudjuk, hogy az erődöket legkönnyebben belülről lehet elfoglalni. Az erődben, s még inkább az erőd vezérkarában ugyanúgy nem tűrhetjük meg az árulókat, a kishitűeket és a kapitulánsokat, mint a fekélyt az egészséges szervezetben. Ha úgy kell élethalálharcot vívni a forradalom ellenségeivel, hogy közben saját vezérkarunkban, saját erődünkben árulók vannak, akkor olyan emberek helyzetébe kerülünk, akiket előlről is, hátulról is tűz alatt tartanak. A tapasztalat azt mutatja, hogy az ilyen küzdelem rendszerint vereséggel végződik. Következésképpen a győzelem kiharcolásához mindenekelőtt a munkásosztály pártját, vezérkarát, első vonalbeli erődítményét kell megtisztítani a kapitulánsoktól, dezertőröktől, árulóktól és a kishitűektől.

„Nem lehet győzni a proletárforradalomban, nem lehet a proletárforradalmat megvédelmezni — mondotta Lenin —, ha sorainkban reformisták, mensevikek vannak... Szemléltető módon igazolják ezt mind az oroszországi, mind a magyarországi tapasztalatok.”⁵

A jobboldali szociáldemokraták — kihasználva az egyesült párt ideológiai gyengeségét — a párton belül, a kormánysszervekben és a szakszervezetekben szétágazó titkos frakciós hálózatot hoztak létre, amely kapcsolatban állott az antant képviselőivel és a magyar burzsoázia különböző ellenforradalmi csoportjaival. Ezek a jobboldali szociáldemokraták erős pozíciókkal rendelkeztek a pártapparátusban, a kormánysszervekben, valamint a szakszervezetek központi vezetésében. Ugyanakkor élvezték a monarchista hivatalnokréteg támogatását is, amelynek csak egy részét kergették el az államapparátusból.

A „szocialisták” árulása volt a Magyar Tanácsköztársaság bukásának egyik fő oka. Ők szavakban kommunistának vallották magukat, és látszólag a tanács hatalom oldalára álltak, a valóságban azonban ingadoztak, mindjárt elcsüggedtek, egy részük pedig egyenesen szabotálta a proletárdiktatúra politikai intézkedéseinek végrehajtását és elárulta a tanács hatalmat.

„Az ilyen emberek tették tönkre a forradalmat (az első forradalmat, jön utána a második...) Magyarországon — írta Lenin —, és tönkretették volna Oroszországban is, ha nem váltottuk volna le őket egytől egyig minden felelős tisztségről és nem vette volna körül őket a proletár bizalmatlanság, éberség és felügyelet bástyafala.”⁶

A magyar szociáldemokraták egy része természetesen őszintén

⁵ Ugyanott, 394. old.

⁶ Ugyanott, 402. old.

egyesült a kommunista párttal. De még ezek között is voltak olyanok, akik a kíméletlenül kemény, tántoríthatatlanul elszánt, önfeláldozóan bátor és hősiesség helyett ingadoztak és hamar elcsüggedtek. Ez az ingadozás azután megmutatkozott a párton és a tanácskormányon belül is, amit az antant imperialistái kihasználtak a Magyar Tanácsköztársaság megfojtására.

Ez a körülmény újból Lenin igazáról tanúskodik, aki megengedhetetlennek tartotta a vezetők közötti ingadozást, bizonytalankodást és kishitűséget az események minden komoly fordulatanál.

Itt helyénvaló emlékeztetni Lenin útmutatására: „Egyéni tekintetben igen nagy a különbség azok között, akik gyengeségből árulók és azok között, akik szándékosan, számításból árulók, politikai tekintetben nincs köztük különbség, mert a politika — emberek millióinak tényleges sorsa, és sorsukon nem változtat az a körülmény, hogy gyengeségből vagy haszonlesésből árulták el a munkások és szegény-parasztok millióit.”⁷

Ebben a megvilágításban teljes póreségükben állnak előttünk a jelenkori revizionisták, akik tagadják a marxista-leninista párt vezető szerepét a proletárdiktatúra állami rendszerében, akik a frakciók és csoportok szabadságáért harcolnak és a kommunista pártokat valamilyen vitaklubokká akarják átalakítani.

Az oroszországi októberi szocialista forradalom, továbbá a magyar márciusi proletárforradalom is a marxista-leninista tudomány ama tételének helyességét igazolta, hogy a földesurak és a tőkés hatalmának megdöntése még nem elegendő. A munkásoknak és a parasztoknak kell kezükbe venniük a hatalmat, s megteremtteni a proletárdiktatúra államát, azt a kizsákmányoló osztályok ellenállásának megtörésére, az imperialista államok támadásának visszaverésére kell felhasználniuk, miközben az összes dolgozókat bevonják a szocializmus építésébe. Lenin azt mondta, hogy „a szocializmushoz nincs más út, mint a proletariátus diktatúrája és a kizsákmányolók uralmának kíméletlen eltiprása”.⁸

Az „Üdvözet a magyar munkásoknak” — ez a nagyszerű lenini dokumentum — részletesen elemzi a proletárdiktatúra jelentőségét és annak fontosságát, hogy a munkásosztály egységes akarattal harcoljon a belső és külső ellenforradalom szétzúzásáért, a szocializmus győzelméért.

„Ez a diktatúra feltételezi a kíméletlenül szigorú, gyors és határo-

⁷ Lenin Művei. 30. köt. Szikra 1953. 355. old.

⁸ Lenin Művei. 26. köt. Szikra 1952. 474. old.

zott erőszak alkalmazását a kizsákmányolók, a kapitalisták, a föld-birtokosok és lakájaik ellenállásának elnyomása céljából. Aki ezt nem értette meg, az nem forradalmár, azt el kell távolítani a proletariátus vezéreinek vagy tanácsadóinak sorából.”⁹

Lenin hangsúlyozta, hogy az osztályharc a burzsoázia hatalmának megdöntése és a proletárdiktatúra megteremtése után sem szűnik meg, csupán formáit változtatja, és sok vonatkozásban még elkeseredettebbé válik.

Az egyesült pártba került jobboldali szociáldemokraták azonban másképp gondolkodtak és – ennek megfelelően – másképp is cselekedtek.

1919 júniusában, az egyesült szocialista párt kongresszusán, a jobboldali szociáldemokraták (Kunfi és társai) követelték, hogy vizsgálják felül az ellenforradalom elleni harc módszereit. Ezzel a proletárdiktatúra gyengítésére törekedtek. A kommunisták – Szamuely Tibor, Rudas László és mások – keményen felleptek a jobboldali szociáldemokraták áruló javasolataival szemben. Szamuely pl. rámutatott arra, hogy a proletárdiktatúra enyhítésére irányuló felhívások vidéken átváltoznak „Üsd a kommunistákat” jelszóvá.

Az újdonsült revizionisták nem nagyon különböznek a régiektől. Megváltoztatva a harc néhány formáját és módszerét, lényegében véve ők is ugyanazokat a nézeteket hirdetik és megkísérlik az osztályharcról szóló marxista–leninista tanítás revízióját, mint elődeik. Ugyanakkor a revizionisták igyekeznek magukat marxistának álcázni, s ezért a nemzetközi kommunista és munkásmozgalomnak ők a legveszélyesebb ellenségei.

Hogy a gyakorlatban mire vezet a proletárdiktatúra elutasítása, azt világosan mutatja Nagy Imre összeesküvő csoportjának ellenforradalmi tevékenysége Magyarországon. Nagy Imre és csoportja, mint ismeretes, azt állította, hogy a szocializmust proletárdiktatúra nélkül is fel lehet építeni, és a proletárdiktatúra történelmi szükségszerűségét és elkerülhetetlenségét – a marxizmus ezen alapvető tételét -- „dogmatizmus”-nak nyilvánította.

A revizionisták már hónapokkal az ellenforradalmi lázadás előtt minden lehető módon terjesztették azt a hazug és káros nézetet, hogy az osztályharc a szocializmus építésének időszakában már elhal. Az ellenforradalmárok tudták, hogy nem reménykedhetnek a sikerben, ha nyíltan a kapitalizmus restaurációjának jelszavával lépnek fel. Ezért – céljaikat álcázva – kezdetben nem is beszéltek a ka-

⁹ Lenin Művei. 29. köt. 394. old.

pitalizmusról, hanem „demokratikus szocializmust”, „szocializmust proletárdiktatúra nélkül” követeltek. E jelszavakkal a politikailag tapasztalatlan tömegeket akarták megteveszteni.

Az ellenforradalom továbbá az osztálytartalom nélküli „tisztá demokrácia” jelszavát hirdette. Az ellenforradalom napjaiban azután a reakció eldobta álarcát. Szavakban ugyan még mindig hirdette a „demokráciát”, hogy a tömegeket becsapja, de az utcákon már dühöngött a véres ellenforradalmi terror.

A reakciós körök nagy reményeket fűztek Nagy Imre áruló csoportjához, az úgynevezett „nemzeti kommunisták”-hoz, akik a revizionistáknak azt a frakcióját képezték, amely „kommunista álarc”-cal leplezte magát. Ez a csoport 1956-ban a nemzetközi és a magyar reakció megbízásából ugyanazt a szerepet játszotta, mint 1919-ben a jobboldali szociáldemokraták, akik belülről bomlasztották a pártot és a tanácshatalmat vagy mint Peidl „szakszervezeti” kormánya. A Peidl-kormány 1919-ben a néptömegeket úgy igyekezett letéríteni a helyes útról, hogy kiadta a „szocializmus diktatúra nélkül” jelszót, és ugyanakkor szélesre tárta a kaput a fehérterror fasiszta diktatúrája előtt.

Természetesen a proletárdiktatúra lényege nem egyedül, és nem is elsősorban az erőszak. „A proletárdiktatúra legfőbb lényege – írta Lenin – a dolgozók vezető osztágának, élcsapatának, egyetlen vezetőjének, a proletariátusnak szervezettsége és fegyelmezettsége.”¹⁰

A proletariátusnak szervezettségre, fegyelmezettségre, valamennyi dolgozó pszichológiájához való közelségre van szüksége ahhoz, hogy magával ragadhasa a parasztságot és általában az összes kispolgári rétegeket, hogy megsemmisíthesse az osztálytársadalmat, és felépíttesse a szocializmust.

A magyar tanácskormány nem értette meg eléggé a proletariátus és a parasztság szövetségének nélkülözhetetlenségét a kapitalizmus megdöntésében és a szocializmus építésében. A magyar tanácskormány elkobozta a földesúri földeket, de nem adta oda a dolgozó parasztságnak. E hiba következtében azután a parasztság nem vett tevékenyen részt az ellenforradalom elleni harcban.

Lenin, általánosítva a magyar forradalom tanulságait, kimutatta, hogy magának a parasztságnak is szüksége van a proletariátussal való szövetségre. „Magyarországon a parasztok nem segítették a magyar munkásokat, és a földbirtokosok hatalmába kerültek.”¹¹

¹⁰ Ugyanott, 394. old.

¹¹ *Lenin Művei*. 32. köt. Szikra 1953. 106. old.

Egy negyedszázad múlva, amikor Európában szétzúztuk a fasizmust, és ennek eredményeként létrejött a népi demokratikus Magyarország, a kommunisták vezette új hatalom első ténykedése az volt, hogy megalkotta „A nagybirtok-rendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhözjuttatásáról” szóló törvényt. A népi demokratikus hatalomnak ez a nagy fontosságú intézkedése döntő szerepet játszott a hatalom megszilárdulásában. Az újabb történelmi megpróbáltatások napjaiban, 1956 október–novemberében, amikor Magyarországon a reakciós klikk kísérletet tett a népi demokratikus hatalom megsemmisítésére és a szocialista eredmények felszámolására, a magyar parasztság a népi demokratikus hatalmat támogatta.

A szocialista forradalom ereje a világ proletariátusának szolidaritásában, a proletár internacionalizmusban rejlik.

A világ proletariátusa az Októberi Forradalom győzelmét nemcsak az oroszországi, hanem a nemzetközi proletariátus győzelmének is tekintette, Szovjet-Oroszországban a szocialista hazát látta, amelynek függetlensége megkönnyíti a kapitalista országok dolgozóinak harcát. Ezért nemcsak Oroszország munkásai és parasztjai, hanem a kapitalista országok dolgozói is létérdeküknek tekintették Szovjet-Oroszország megvédését az intervenciósök és fehérgárdisták támadásaival szemben.

Angliában, Franciaországban, Olaszországban, az Egyesült Államokban, Németországban, Lengyelországban és más kapitalista országokban is mozgalom bontakozott ki Szovjet-Oroszország megvédésére.

A Vörös Hadseregben magyarokból, csehekből, szlovákokból, szerbekből, horvátokból, lengyelekből, kínaiakból, finnekből, koreaiakból és más országok forradalmáraiból alakított nemzetközi zászlóaljok is harcoltak. A fiatal szovjetköztársaság védelmében rendkívül fontos szerepet játszottak azok a magyar dolgozók, akik mint hadifoglyok tartózkodtak Oroszországban. A szovjet nép sohasem fogja elfelejteni a magyar népnek azokat a fiait — köztük Kun Bélát, Szamuely Tibort, Münnich Ferencet —, akik Oroszország dolgozóival együtt hőiesen harcoltak a Nagy Októberi Szocialista Forradalom vívmányainak győzelméért. Ugyanakkor a magyarországi orosz hadifoglyok részvétele az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság védelmében nagyszerű bizonyítéka a magyar és a szovjet nép barátságának. Ebben a kölcsönös támogatásban fejeződött ki Oroszország és Magyarország dolgozóinak proletár internacionalizmusa és forradalmi együttműködése.

A magyar munkások és dolgozó parasztok kormánya megalakulása után azonnal szövetséget ajánlott az Orosz Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaságnak, mely élethalálharcot vívott a nemzetközi reakcióval és a belső ellenforradalommal.

Szovjet-Oroszország dolgozói nagy lelkesedéssel fogadták a Magyar Tanácsköztársaság megalakulásának hírért. Lenin 1919. március 22-én drótnélküli távirón üdvözölte Tanács-Magyarország kormányát a magyar munkások győzelme alkalmából.

Petrográd munkásai a Magyar Tanácsköztársaságnak küldött üdvözlésükben ezt írták: „Győzelmetek új erőt ad nekünk a tőke diktatúrája ellen a munkásosztály diktatúrájáért folytatott harcunkban. Kéz a kézben veletek, drága elvtársaink, utolsó csepp vérünkig harcolunk közös ellenségünk ellen.”¹²

Szovjet-Oroszország segítséget nyújtott Magyarországra dolgozóinak. A volt oroszországi magyar hadifoglyokat — csaknem 80 ezer embert — hazaküldték Magyarországra. Ezek a hazatérők már megedződtek az osztályharcok tüzeiben, s az Oroszországi Kommunista Párt vezetésével alapos politikai iskolán mentek át. „Azokból a hadseregekből, amelyeket az imperialisták kizárólag saját érdekeikben létesítettek, több százezer hadifogoly ment vissza Magyarországra, Németországba, Ausztriába, és munkájuk eredményeképpen a bolsevizmus bacilusai teljesen elárasztották ezeket az országokat.”¹³

Azok az orosz munkások és parasztok, a cári hadsereg volt katonái, akik az Osztrák–Magyar Monarchia területén voltak fogságban, részt vettek a magyar nép fegyveres harcában, amelyet a tanácshatalomért, az intervenciók és a belső ellenforradalom ellen folytatott. A hadifogoly önkéntesekből 1919 májusában alakult nemzetközi brigád egyik részlege az 1. orosz zászlóalj volt. A zászlóalj több mint ezer embert számlált. De ezenkívül más, újonnan alakult egységekben is részt vettek orosz önkéntesek.

A gödöllői katonai parancsnokság egyik jelentésében többek között arról is olvashatunk, hogy 1919. június 15-én egy 363 főnyi, oroszokból álló század Krivánba érkezett. Rajtuk kívül, a nemzetközi ezred feltöltésére, még 200 embert irányítottak ide, akik között voltak „oroszok, lengyelek, olaszok meg néhány német és magyar is”.¹⁴

Szovjet-Oroszország kész volt katonai segítséget nyújtani Tanács-Magyarországnak. Lenin utasítására azokból a hadifoglyokból, akik

¹² Dokumentumok a magyar párttörténet tanulmányozásához. II. köt. Szikra 1954. 130. old.

¹³ Lenin Művei. 29. köt. 156. old.

¹⁴ HIL VHP 3508.15/VI–1919.

a Magyar Tanácsköztársaságért akartak harcolni, Szovjet-Oroszország területén nemzetközi alakulatokat szerveztek. A katonai parancsnokságot utasították, hogy Magyarországgal teremtsen állandó kapcsolatot. Azonban az antantnak és zsoldosainak, Kolcsaknak, Gyenyikinek, Jugenyicsnek a támadása megfosztotta Szovjet-Oroszországot attól a lehetőségtől, hogy a Magyar Tanácsköztársaság segítségére siessen az antant imperialistái ellen folytatott küzdelmében.

A munkásosztály nemzetközisége a proletariátus hatalmas fegyvere. Éppen ezért a kommunista és munkáspártok fontos feladata a proletár internacionalizmus fáradhatatlan erősítése és fejlesztése, a világ összes dolgozóinak további tömörítésével. Napjainkban a proletár internacionalizmus a szocialista országok szoros együttműködésében, egymás kölcsönös segítésében, az összes kapitalista országok kommunista és munkáspártjainak nyújtott támogatásban testesül meg.

A szocialista országokat az állami és társadalmi rend elvi közösége, a marxista–leninista ideológia egysége, a szocializmusért és a kommunizmusért vívott harc közös nagy céljai, a nemzeti függetlenségnek és a szocializmus vívmányainak a védelmezése, a népek békéjének és biztonságának a védelme egyesíti. A szocialista világrendszer országai az egyenjogúság és a kölcsönös támogatás elvei alapján segítik egymást, kölcsönösen kicserélik a szocialista építés tapasztalatait, s gazdagítják a marxizmus–leninizmus kincsestárát.

A proletár internacionalizmus elvei ragyogóan jutnak kifejezésre a kommunista és munkáspártok programdokumentumaiban, melyek a marxizmus–leninizmus álláspontjáról alkotó módon általánosítják a testvérpártok kollektív tapasztalatait, megjelölik a kommunista mozgalom feladatait az adott szakaszban a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért vívott harcban. A proletár internacionalizmust tükrözi továbbá az a béke-deklaráció és manifesztum, amelyet a kommunista és munkáspártok képviselőinek 1957 novemberi tanácskozásán fogadtak el. E nemzetközi értekezlet – amely méreteinél fogva a Kommunista Internacionálé feloszlátása után a legnagyobb ilyesfajta tanácskozás volt – valóban új korszakot nyitott a nemzetközi kommunista mozgalomban.

A szocialista országok kommunista és munkáspártjai, következetesen szem előtt tartva a deklaráció elveit, még szorosabb együttműködést, még nagyobb akcióegységet valósítottak meg a szocialista tábor erősítésében, s ez óriási hatást gyakorol a világesemények menetére.

A nemzetközi kommunista mozgalom erői növekedésének, az ösz-

szes marxista–leninista pártok összefogásának ragyogó megnyilvánulása volt az SZKP XXI. kongresszusa, amelyen 72 kommunista és munkáspárt küldöttsége vett részt. A külföldi testvérpártok küldöttei – köztük Kádár János, a Magyar Szocialista Munkáspárt első titkára – lelkesen éltették a proletár internacionalizmust és üdvözltek a Szovjetunió Kommunista Pártját, amely magabiztosan vezeti a Szovjetunió népeit a kommunizmus felé.

A jelenkori revizionizmus egyik megnyilvánulási formája: a proletár internacionalizmus lényegének eltorzítására irányuló törekvés.

A burzsoázia ideológusai és a revizionisták oly módon igyekeznek a szocialista tábor országainak valóban demokratikus viszonyára hamis fényt vetni, hogy ezt a viszonyt egyoldalúnak nyilvánítják, s a Szovjetuniót gazdasági és politikai „terjeszkedéssel”, más országok belügyeibe való „beavatkozással” vádolják.

A Jugoszláv Kommunisták Szövetségének programja helytelenül értékeli a proletár internacionalizmus és a szocialista tábor országai között fennálló kölcsönös viszony lényegét. A programnak azok a fejtegetései, melyek a szocialista országok között fennálló viszonytal kapcsolatban „hegemóniára való törekvéstről” beszélnek, lényegében a proletár internacionalizmus általános elvei és a szocialista forradalom törvényszerűségei ellen irányulnak.

A marxizmus–leninizmus azt tanítja, hogy a szocialista forradalomnak, és a szocializmus építésének általános alapvető törvényszerűségei minden országra érvényesek. Ezeket az általános elveket azonban minden országban a konkrét történelmi feltételek sajátosságainak megfelelően kell alkalmazni, egyik vagy másik ország kommunista pártja politikájának és taktikájának gépies másolása nélkül. Ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy ha a nemzeti különbségek ürügyén eltávolodunk a marxizmus–leninizmus alapvető tételeitől, ha az úgynevezett nemzeti kommunizmus álláspontjára helyezkedünk, ez kárt okoz a szocializmus ügyének, és csak az imperialistáknak használ.

Noha az imperialistáknak sikerült a Magyar Tanácsköztársaságot megfojtaniuk, az mégis nagy hatást gyakorolt a nemzetközi munkásmozgalom fejlődésére, és óriási szerepet játszott a magyar proletariátus osztályöntudatának és szervezettségének növekedésében.

Szovjet-Magyarország hősie, 133 napos harca az egész világ proletariátusának a bámulatát váltotta ki. A magyarországi tanács hatalom hatására Szlovákiában és Bajorországban is szovjetköztársaság jött létre.

Lenin mélységesen hitt a magyar proletariátus forradalmi erejében. Sokszor és nagy nyomatékkal beszélt arról, hogy az elbukott első proletár köztársaság után jönni fog a győztes második. A történelem teljes mértékben igazolta Lenin előrelátását.

A Horthy-féle véres fasiszta rendszer huszonöttestendős uralmának nehéz időszakában a Kommunisták Magyarországi Pártja magasra emelte a marxizmus-leninizmus tanításának zászlaját, és vezette az egész nép harcát az ország felszabadulásáért, Magyarország nemzeti függetlenségéért. Ez a harc azután a népi demokratikus rend megteremtésével ért véget a Szovjetuniónak a faszizmus felett aratott győzelme után.

Kádár elvtárs a Szovjetunió Kommunista Pártjának XXI. kongresszusán tartott beszédében — Magyarország jelenlegi helyzetéről szólva — rendkívül szerényen értékelte a dicső magyar nép sikereit, amikor azt mondta, hogy noha Magyarországon a dolgok most már nem mennek rosszul, nekünk magyaroknak még nincs sok dicsekedni valónk, ha olyan országokkal hasonlítjuk össze magunkat, mint Kína, Csehszlovákia, Bulgária és a szocialista tábor más országai.¹⁵

Mi, szovjet emberek, azonban, csakúgy mint a többi testvérnép, nagyon jól tudjuk, mit jelent az, hogy Magyarország dolgozó népe ilyen gyorsan begyógyította azokat a sebeket, amelyeket a külső és belső ellenforradalom 1956-ban a Magyar Népköztársaságnak okozott.

A magyar nép pozdorjává zúzta a nemzetközi és a belső reakció minden olyan reményét, hogy Magyarországon restaurálhatják a kapitalista rendet és Magyarországot kiszakíthatják a szocialista táborból.

Az imperialisták tucatjával folytatták hadjárataikat a kommunizmus ellen, de a nemzetközi kommunista mozgalmat nem tudták megfojtani. A szocializmus világrendszere fennáll. Európa és Ázsia szocialista országainak tapasztalatai tökéletesen bebizonyították, hogy igazi haladás csak a szocializmus útján lehetséges. A Szovjetunió fejlődésének abba a szakaszába lépett, amelyben kezdetét veszi a kommunista társadalom építése. Ugyanakkor egyes népi demokratikus országok már eljutottak a szocializmus építésének befejező szakaszához. Nincs messze az az idő, amikor ezek az országok is, éppúgy, mint a Szovjetunió, a kommunista társadalmat fogják építeni.

A testvéri Magyarország népe, a Magyar Szocialista Munkáspárt vezetésével, igen sokkal járul hozzá e közös üggyhöz.

¹⁵ Lásd Az SZKP XXI. kongresszusa. Kossuth Könyvkiadó 1959. 263. old.

AZ 1919-ES MAGYARORSZÁGI PROLETÁRFORRADALOM VISSZHANGJA SZOVJET-OROSZORSZÁGBAN ÉS SZOVJET-UKRAJNÁBAN

1919. március 21-én Magyarországon létrejött a proletárdiktatúra, és kikiáltották a Tanácsköztársaságot. A Magyar Tanácsköztársaság kormánya egyik első lépéseként kinyilatkoztatta a Szovjet-Oroszországgal való fegyveres szövetséget és teljes eszmei közösséget.¹ Szovjet-Oroszország dolgozói lelkesedéssel fogadták a magyarországi híreket. Munkások, vöröskatonák és dolgozó parasztok nagygyűléseken, párt- és szakszervezeti gyűléseken, sajtóban, utcai beszélgetések során adtak kifejezést örömüknek a magyar proletariátus győzelmével kapcsolatban.

A fiatal Magyar Tanácsköztársaságot lelkesen üdvözölte: az Összoroszági Központi Végrehajtó Bizottság,² a Munkás- és Katonaküldöttek Moszkvai Szovjetje,³ a Munkás- és Katonaküldöttek Pétervári Szovjetje,⁴ a pétervári Szakszervezeti Tanács,⁵ a moszkvai fém-munkások április 2-től 4-ig üléselő városi konferenciája,⁶ a bőripari munkások novgorodi kormányzósági konferenciája,⁷ a vityegorszki orvos-egészségügyi intézmények dolgozói,⁸ a szarapuli dolgozók,⁹ Asztrahany kormányzóság famegmunkáló dolgozói,¹⁰ a vjatkai nyomdászok,¹¹ a lett lövészezredek végrehajtó bizottsága,¹² a Donyec-medence bányászai,¹³ Ukrajna kommunista pártjának 2. szurazsi kör-

¹ Lásd Dokumentumok a magyar párttörténet tanulmányozásához. II. köt. 122–123. old.

² Lásd Pravda, 1919. április 10.

³ Lásd ugyanott, 1919. március 27.

⁴ Lásd Petrogradszkaja Pravda, 1919. március 28.

⁵ Lásd Dokumentumok a magyar párttörténet tanulmányozásához, II. köt. 130. old.

⁶ Lásd Az Októberi Forradalom és a Szovjetunió Szocialista Építése Központi Állami Archívuma (a továbbiakban OFKÁA), F. 5469., op. 3., jed. hr. 15., l. 87.

⁷ Lásd ugyanott, F. 5453., op. 3., jed. hr. 5., l. 30.

⁸ Lásd ugyanott, F. 5465., op. 1., jed. hr. 12., l. 14.

⁹ Lásd Bednota, 1919. március 26.

¹⁰ Lásd OFKÁA, F. 5467., op. 2., jed. hr. 14., l. 13.

¹¹ Lásd ugyanott, F. 5525., op. 1., jed. hr. 30., l. 13.

¹² Lásd Pravda, 1919. április 11.

¹³ Lásd Ukrajna Kommunista Pártjának Központi Bizottsága mellett működő Párt-

zeti konferenciája,¹⁴ a vaszilkovi körzet (kijevi kormányzóság) munkás- és parasztküldöttei szovjetjeinek 1. kongresszusa,¹⁵ az ukrainai parasztság képviselőinek kongresszusa¹⁶ stb.

A Munkás- és Katonaküldöttek Pétervári Szovjetje 1919. március 28-i ülésén kiáltványt fogadott el, amelyet a Magyar Tanácsköztársasághoz intézett. A kiáltvány a pétervári proletariátus nevében üdvözli a magyar kommunista testvéreket a burzsoázia ellen vívott döntő harcukban, majd így folytatja:

„Eltársak, magyar munkások! Ti új, óriási rést ütöttetek a nemzetközi ellenforradalom falán. Erősítétek a forradalmi frontot. Erősítétek a proletariátus diktatúráját. Ingadozás nélkül sajátítsátok ki a kisajátítókat. Építétek a vörös osztályhadsereget, a szocialista világforradalom védelmezőjét. Unnepélyesen megígérjük, hogy teljes erőnkből támogatunk titeket ezen az úton...!”¹⁷

„Mi, Obuhov kerület kommunistái, tagjelöltjei és szimpatizánsai... — így szólt a pétervári Obuhov kerület OK(b)P tagjainak gyűléséről küldött üdvözlés a Magyar Tanácsköztársasághoz —, szívből üdvözljük a magyar proletariátust, és gratulálunk Lenin elvtársnak, drága tanítónknak, a világ munkásai vezérének abból az alkalomból, hogy a Magyar Tanácsköztársaság népében új szövetségesre talált.

Meggyőződésünk, hogy a közeljövőben olyan testvéri köztársaságok vesznek körül minket, amelyekben megteremtik a proletárdiktatúrát.

Éljen a munka győzelme a tőke fölött!

Éljen a Magyar Tanácsköztársaság!

Éljen Lenin elvtárs, a világ proletariátusának vezére.”¹⁸

1919 április elején a moszkvai fémmunkások konferenciája az alábbi üzenetet intézte a magyar munkásokhoz: „A moszkvai fémműipari üzemi bizottságok konferenciája forró testvéri üdvözlését küldi Magyarország szocialista proletariátusának, amely a legsúlyosabb megpróbáltatások napjaiban képes volt lerázni a tőke jármát, és öntudatosan az ország egyedüli gazdjának nyilvánította magát... Magyar proletár elvtársak! A konferencia meggyőződése szerint a tanács hatalmat, diktatúrákat kifejezőjét arra használjátok föl, hogy új,

történeti Intézet Pártarchívuma (a továbbiakban UKP KB PTI PA) F. 1., op. 1-4., jed. hr. 186., l. 228.

¹⁴ Lásd ugyanott, F. 1., op. 4., jed. hr. 104., l. 1.

¹⁵ Lásd ugyanott, F. 1., op. 4., jed. hr. 12., l. 1.

¹⁶ Lásd Bolsevik (Kijev), 1919. június 1.

¹⁷ Petrogradszkaja Pravda, 1919. március 29.

¹⁸ Ugyanott, 1919. március 30.

kommunista alapokon gyökeresen átszervezik a társadalmat; hogy szakmai és más munkásegyleseitek az országotok előtt álló feladatokat helyesen számba véve, teljes erővel fognak hozzá ehhez a nehéz és hosszadalmas, de hálás munkához.

Seregünk megerősödött... Éljen a Magyar Tanácsköztársaság!"¹⁹

Április 13-án az OK(b)P számárai szervezetének taggyűlésén Kujbisev, Svernyik és más elvtársak köszöntötték a testvéri magyar proletariátus győzelmét.²⁰ Asztrahanyban március 26-án a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának tiszteletére rendezett nagygyűlésen Sz. M. Kirov szívből jövő üdvözlétét és jókívánságait tolmácsolta a magyar munkásoknak.²¹

Az említetteken kívül üdvözlétet küldött még Pétervárról a Magyar Tanácsköztársaságnak a küldöttek pétervári kormányzósági szovjetjének munkásgyűlése, a 4. sz. állami nyomda gyűlése stb.²² Március 30-án Péterváron városzerte népes nagygyűléseket tartottak „A munkásosztály győzelme Magyarországon” címmel. Az akkori újságok közlik, hogy ilyen nagygyűléseket tartottak a 2. kerületben, az Intim Színházban, a Krjukov-csatornánál, a Peterhof kerületben, a Népgyűlésben, az 1. kerületben, a Liebknecht és Luxemburg Nép-házban és Pétervár sok más helyén.²³ Március 29-én a kronstadti tengerészek nagygyűlése üdvözölte a Magyar Tanácsköztársaságot.²⁴

Március végén Kijevben lelkes hangulatú nagygyűléseket tartottak „A magyar forradalom és a vörös hadsereg feladatairól”.²⁵

Akkoriban a szovjet sajtó állandóan közölte a magyar proletariátusnak küldött őszinte üdvözléseket és jókívánságokat.²⁶

Szovjet-Oroszország dolgozóinak és az OK(b)P éppen akkor töldező VIII. kongresszusának nevében Lenin lelkesen üdvözölte a szocialista forradalom győzelmét Magyarországon, s az alábbi rádiótáviratot küldte a Magyar Tanácsköztársaság kormányának: „Itt Lenin. Őszinte üdvözlétem a Magyar Tanácsköztársaság proletárkormányá-

¹⁹ OFKAA, F. 5469., op. 3., fed. hr. 15., l. 87.

²⁰ Lásd Kommuna (Szamára), 1919. április 16.

²¹ Lásd Sz. M. Kirov: Válogatott beszédek. Szikra 1951. 3-8. old.

²² Lásd Petrogradszkaja Pravda, 1919. március 30.

²³ Lásd ugyanott, 1919. április 1.

²⁴ Lásd Krasznoj Baltyjszkij Flot, 1919. április 10.

²⁵ Kommunizist (Kijev), 1919. március 30.

²⁶ Lásd Pravda, 1919. március 25., Izvesztija, 1919. március 23., március 25., március 26., Petrogradszkaja Pravda, 1919. március 25., március 26., Vecsernyije Izvesztija Moszkovszkovo Szovjeta Rabocsih i Krasznoarmejszkih Gyeputatov, 1919. március 26., Bednota 1919. március 23., március 25., Krasznaia Gazeta (Pétervár), 1919. március 23., Kommunizist (Kijev), 1919. március 25., március 30., Izvesztija (Jekatyerinoszlav), 1919. március 27. stb.

nak és külön Kun Béla elvtársnak. Üdvözlétüket átadtam az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt kongresszusának. A lelkesedés óriási. A III., Kommunista Internacionálé moszkvai kongresszusának határozatait, valamint a katonai helyzetről szóló jelentést, amelyen gyorsan csak lehetséges, közölni fogjuk. Feltétlenül szükség van az állandó drótnélküli távirati összeköttetésre Budapest és Moszkva között. Kommunista üdvözléssel és kézszorítással Lenin.”²⁷

Üdvözlő táviratot küldött a Magyar Tanácsköztársaságnak az OK(b)P VIII. kongresszusa is. „Az Oroszországi Kommunista Párt VIII. kongresszusa — hangzott a távirat — lángoló üdvözlét küld a Magyar Tanácsköztársaságnak... Oroszország munkásosztálya minden erejével segítségükre siet. A világ proletariátusa feszült figyelemmel kíséri az Önök további harcát, és nem engedi meg az imperialistáknak, hogy kezet emeljenek az új Tanácsköztársaságra...”²⁸

Makszim Gorkij szívből gratulált a magyar proletariátusnak.²⁹

Szovjet-Oroszország és Ukrajna dolgozói, egy emberként üdvözlétek a magyar testvérek győzelmét, és örömmel ismerték fel, hogy a Magyar Tanácsköztársaság hű szövetségesük a szocialista forradalom közös ügyéért vívott harcban. „Mi most már erősebbek vagyunk, mint azelőtt — állapította meg az ukrajnai Ahtirszkaja körzet kommunistáinak 1919. május 10-i konferenciája. — Vezető pártunk a súlyos körülmények ellenére sem maradt egyedül, velünk együtt harcol a Magyar és a Bajor Tanácsköztársaság.”³⁰

A jekatyerinoszlavi „Izvesztyija” nagyra értékelte azt a tényt, hogy „az oroszországi, ukrajnai, lettországi, litvániai és belorussziai munkás-paraszt hatalom a magyar proletariátus személyében új szövetségest szerzett”.³¹

Az UK(b)P Központi Bizottságának sajtószerve, a „Kommunyiszt” kiemelte, mennyire fontos az a támogatás, amelyet az Európában megalakult új tanácsköztársaság nyújt a szovjet dolgozóknak. „Oroszországban már két éve élethalálharc folyik a forradalom és a szabadság ellenségei ellen — írta 1919. március 25-i vezércikkében a lap. — Ezen idő alatt Moszkva, Pétervár, Kijev, Harkov és más városok munkásainak sok megpróbáltatást kellett kiállniuk. A segítő kéz most éppen kapóra jön. Vessük el hát magunktól a levertség minden ár-

²⁷ Lenin Művei. 29. köt. 224. old.

²⁸ Az OK(b)P VIII. kongresszusának jegyzőkönyvei. Moszkva 1933. Partijinoje Izdatyelsztvo. 426. old.

²⁹ Lásd Dokumentumok a magyar párttörténet tanulmányozásához. II. köt., 132. old.

³⁰ UKP KB PTT PA, F 1, op. 1-4. jed. hr. 72, l. 10.

³¹ Izvesztyija [Jekatyerinoszlav], 1919. március 27.

nyékát, feledkezzünk meg a fáradtságról...'³² A szovjet dolgozók hangsúlyozták, milyen megkönnyebbülést jelent a külső ellenség ellen vívott harcukban az a körülmény, hogy Európa közepén, a felvonulási terület hátában, ahonnan az imperialista antant-hatalmak meg akarták támadni Szovjet-Oroszországot, megjelent egy új tanácsköztársaság. A Magyar Tanácsköztársaság megalakulásának már a pusztja ténye is közvetlen gyakorlati segítséget jelentett Szovjet-Oroszországnak, mert magára vonta az antant-imperialisták erejének egy részét.

A magyarországi tanács hatalom megalakulása arra kényszerítette az antant uralkodó köreit – akik a „bolsevista bacilus” terjedésétől úgy félték, mint a tűztől –, hogy Magyarország határaitra irányítsák azoknak a csapatoknak egy részét, amelyeket a Szovjet-Oroszország elleni hadjáratra használhattak volna fel.

Nagy jelentőségű volt az a körülmény, hogy a proletárforradalom nemcsak Oroszországban, hanem még egy országban győzött. Szovjet-Oroszország dolgozói nagy erkölcsi támogatást merítettek ebből a tényből, s a magyar munkások sikerét látva, jogosan állapították meg, hogy az oroszországi proletariátus által választott út helyesnek bizonyult. „A magyar forradalom, véleményünk szerint, a legjobb bizonyíték arra, hogy az az út, amelyre az orosz munkások 1917 októberében léptek, valamennyi ország munkásai számára az egyedül helyes és elkerülhetetlen út” – hangsúlyozták a 4. számú pétervári állami nyomda gyűlésének résztvevői a Magyar Tanácsköztársasághoz intézett üdvözlésükben.³³

Az oroszországi proletárok, s velük együtt az egész világ forradalmi erői, a proletárdiktatúra magyarországi győzelmében a marxista elmélet helyességének újabb igazolását, a leninizmus újabb győzelmét látták.³⁴

A magyarországi szocialista forradalom kemény csapást mért az opportunistákra, akik tagadni próbálták az oroszországi proletárdiktatúra megteremtésének nemzetközi jelentőségét, és azt állították, hogy az oroszországi szocialista forradalmat csupán a „sajátos orosz viszonyok” váltották ki. A magyarországi forradalom győzelmének ezt az oldalát Lenin külön kiemelte. Az OK(b)P VIII. kongresszusának végén – a kongresszus munkája közben érkezett meg a jelentés a magyarországi proletárforradalom győzelméről – Lenin megállapította:

³² „Kommunizist” (Kijev), 1919. március 25. A magyar forradalom. Vezércikk.

³³ Lásd Petrogradszkaja Pravda, 1919. március 30.

³⁴ Lásd Izvesztyija, 1919. március 25. A magyar példa. Vezércikk.

„Ha eddig a Szovjethatalom csak országunkon belül, a volt Orosz Birodalomhoz tartozó népek között győzött, ha eddig azok a rövidlátó emberek, akiknek különösen nehéz megválniuk a régi, megszokott gondolkodásmódtól (még ha a szocialisták táborához tartoztak is), azt gondolhatták, hogy csakis Oroszország sajátos körülményei idézhették elő ezt a váratlan fordulatot a proletár szovjetdemokrácia felé, hogy ennek a demokráciának a sajátosságaiban talán, mint valami görbe tükörben, a cári Oroszország régi sajátosságai tükröződnek, ha eddig az ilyen vélemény még tarthatta magát, most teljes egészében megdőlt.”³⁵

Emellett Lenin különösen arra hívta fel a figyelmet, hogy a magyar tanácsok hatalomrajutása viszonylag békés volt, kiemelte, milyen roppant vonzóerővel bír ez a tényező az olyan országok dolgozóira, ahol a szocialista forradalom megvalósítása még napirenden van. Megemlítette azokat a hihetetlenül nehéz körülményeket, amelyek közepette Oroszország dolgozói a szocialista forradalmat megszilárdították, és rámutatott, hogy „abban az államban, amelyben a burzsoázia nem fog ilyen veszett ellenállást tanúsítani, a Szovjethatalom feladatai könnyebbek lesznek, munkája során elkerülheti majd azt az erőszakot, azt a véres utat, amelyre Kerenszkij úrék és az imperialisták kényszerítettek bennünket... Más országok más, emberibb úton jutnak el ugyanahhoz – a Szovjethatalomhoz. Épp ezért lesz Magyarország példájának döntő jelentősége.”³⁶

M. I. Kalinyin, az Összoroszárszági Központi Végrehajtó Bizottság elnöke 1919. május 2-án Arzamasz város dolgozói előtt külön megemlékezett arról, hogy a magyarországi szocialista forradalom győzelme és nagy hatása megerősítette az Októberi Forradalom nemzetközi jelentőségét.³⁷

A szovjet közvélemény megállapítása szerint a magyar forradalom jelentős hatást gyakorolt a történelmi események további alakulására is. Ugyanis a Magyar Tanácsköztársaság súlyos csapást mért az antant-imperialistákra azzal, hogy Közép-Európában felszította a szocialista forradalom tüzét és Szovjet-Oroszországnak kezet nyújtva, szét tépte azt a gyűrűt, amelyet az imperialisták Szovjet-Oroszország köré vontak.³⁸ Előrelátható volt, hogy az antant-burzsoázia minden erő-

³⁵ Lenin Művei. 29. köt. 221. old.

³⁶ Ugyanott, 272. old.

³⁷ Lásd Az OK(b)P Nyizsnij Novgorod-i szervezetét az 1918–1920-as években. Gorkij 1957. Gorkovszkoje Knyizsnoje izd. 180. old.

³⁸ Lásd Izvesztija, 1919. március 23., 26., április 5., Pravda, 1919. március 25., Petrogradszkaja Pravda, 1919. március 29.

feszítését latba veti majd a Magyar Tanácsköztársaság megfojtására, s ebben buzgón segít neki az osztrák, a lengyel, a cseh és a román burzsoázia. Ezeket az országokat a magyar forradalom közvetlen befolyása még jobban fenyegette, mint a győztes hatalmakat.³⁹

Szovjet-Oroszország dolgozói tehát egyhangúlag üdvözölték a Magyar Tanácsköztársaság megalakulását, s világraszóló jelentőségű eseményt láttak benne.

A szovjet dolgozók abban az időben elkeseredett harcokat vívtak a polgárháború frontjain. A nehéz és feszült helyzet ellenére Szovjet-Oroszország munkásainak, parasztjainak, vöröskatonáinak, forradalmi értelmiségének figyelme szüntelenül kiterjedt a Magyar Tanácsköztársaság életére is.

A szovjet sajtó bőven tájékoztatta dolgozóinkat a magyarországi eseményekről, részletesen megvilágította a magyar proletárdiktatúra legfontosabb átalakító intézkedéseit. Ha átlapozzuk a szovjet sajtót 1919 március végétől 1919 augusztusáig, alig találunk olyan lapot — legyen az akár központi, akár vidéki újság — amely ne közölt volna szinte minden számban cikket, tudósítást a Magyar Tanácsköztársaságról.⁴⁰ A magyar kommunisták és szociáldemokraták egyesülése, a magyar kormány dekrétumai az ipar államosításáról, a népgazdaság átszervezéséről, határozatok a dolgozók szociális ellátásának megjavításáról, a Magyar Tanácsköztársaság kulturális intézkedései, külpolitikai lépései, a magyar nép hősi harca az intervenciók ellen, a magyar események hatása Olaszország, Jugoszlávia, Ausztria, Románia és más országok forradalmi mozgalmára, a szovjet és a magyar dolgozók kölcsönös testvéri segítségnyújtása — mindezekről részletesen tájékoztatták újságaink a szovjet embereket. Íme egy példa a sok közül:

Április 5-én a „Krasznaja Armija” (az Ukrajnai Hadügyi Népbiztosság sajtószerve) az alábbi cikkeket, tudósításokat közölte: 1. „Kicsoda Kun Béla.” 2. „Magyarországon serényen folyik a forradalmi munka.” (Ez a tudósítás beszámolt az iparvállalatok államosításáról, a közelgő

³⁹ Lásd Izvesztyija, 1919. március 23., 26.

⁴⁰ Lásd például Pravda, 1919. március 27., 28., 29., 30., április 1., 2. stb.; Izvesztyija, 1919. március 23., 25., 26., 27. stb.; Petrogradszkaja Pravda, 1919. március 25., 26., 28., 29., 30. stb.; Bednota, 1919. március 23., 25., 26., 29. stb.; Krasznaja Gazeta (Petrograd), 1919. március 23. stb.; Bolsevik (Kijev), 1919. április 10., 11., 25., stb.; Kommunizist (Kijev), 1919. március 25., 26., 30. stb.; Krasznaja Armija (Kijev), 1919. április 4., 5., 7., 10., 11. stb.

tanácsválasztásokról, a nép tulajdonába átment ipari és kereskedelmi vállalatok igazgatásáról, ismertette azt a kormányhatározatot, amely szerint a munkások és az alkalmazottak havi fizetése nem haladhatja meg a 3000 koronát.) 3. „A magyarországi tanácsrendszer ismertetése.”⁴¹

Emellett a szovjet sajtó cikkekben leplezte le azt a képmutató, rabló politikát, amelyet az antant a Magyar Tanácsköztársasággal szemben folytatott, közölte azokat a felhívásokat, amelyeket a Komintern Végrehajtó Bizottsága a magyar forradalom védelmében a nemzetközi proletariátushoz intézett stb.⁴²

Lenin a proletárdiktatúra megteremtésének első napjától kezdve figyelemmel kísérte a magyarországi események alakulását.

1919 május végén Szamuely Tibor,⁴³ a Magyar Tanácsköztársaság egyik kiváló vezetője a magyar tanácskormány megbízásából Moszkvába repült és találkozott Leninnel.

Május 25-én Szamuely Tibor Leninnel együtt részt vett egy katonai díszszemlén, amelyet annak évfordulója alkalmából rendeztek, hogy Szovjet-Oroszországban bevezették a dolgozók általános katonai kiképzését. Lenin felszólalása után Szamuely Tibor rövid beszédet intézett a jelenlevőkhöz. Zárószavait, hogy a magyar dolgozók állhatatosak és biztosak a győzelemben, mert Szovjet-Oroszország és Szovjet-Ukrajna segít nekik, a Vörös téren egybegyűlt emberek lelkes felkiáltásai kísérték: „Éljen a Magyar Tanácsköztársaság!”⁴⁴

Szamuely Tibor Moszkvából való elutazása előtt a „Pravda” tudósítójának adott interjút. Ebben kijelentette: „A budapesti proletariátusnak átadom a moszkvai proletariátus üdvözlését. Vörös Hadseregünknek átadom a forradalmi Szovjet-Oroszország üdvözlését. Elmondom a Magyar Tanácsköztársaságban, hogy bizton számíthatunk idősebb testvérünk segítségére. Oroszországból új lelkesedést, a forradalmi bátorság új tartalékát viszem Magyarországra.”⁴⁵

Szamuely Tibor Magyarországra visszatérve átadta a magyar dolgozóknak Lenin üzenetét: „Üdvözlét a magyar munkásoknak.”

⁴¹ Lásd Krasznojá Armija, 1919. április 5.

⁴² Lásd Pravda, 1919. március 26., április 26., május 21., 27. stb.; Izvesztyija, 1919. március 27., április 13., 15. stb.

⁴³ Szamuely Tibor Budapestről Moszkvába tartva, megszakította útját Kijevben, ahol a magyarországi proletárforradalom győzelmébe vetett hittől áthatott interjút adott a „Kommunist” című lap munkatársának. Lásd Kommuniszt (Kijev), 1919. május 24. Beszélgetés Szamuely elvtársal, a magyar hadügyi népbiztossal. (Szamuely Tibor április 3-ig helyettes hadügyi népbiztos volt. — Szerk.)

⁴⁴ Lásd Izvesztyija Narodnovo Komisszariata po vojennim gyelam, 1919. május 28.

⁴⁵ Pravda, 1919. május 28. Győzni fogunk! Interjú Szamuely Tiborral, Magyarországi hadügyi népbiztosával.

Lenin ebben az üzenetben, amelynek alaptételei napjainkig megőrizték fontos elméleti és gyakorlati jelentőségüket, arra a tényre hívta fel a magyar munkások figyelmét, hogy a proletárdiktatúra megteremtésével az osztályharc nem tűnik el, csak formáit változtatja, és „sok tekintetben még elkeseredettebbé válik”.⁴⁶

Az „Üdvözet” hangsúlyozta, hogy a proletárdiktatúrának gyakorolnia kell „... a kíméletlenül szigorú, gyors és határozott erőszak alkalmazását a kizsákmányolók, a kapitalisták, a földbirtokosok és lakájaik ellenállásának elnyomása céljából. Aki ezt nem értette meg, az nem forradalmár, azt el kell távolítani a proletariátus vezéreinek vagy tanácsadóinak sorából.”⁴⁷ Ez a tétel fején találta a szöveget, hiszen Magyarországon a reformisták éppen amiatt tiltakoztak, hogy a proletárdiktatúra „túlságosan erőszakosan” bánik a kizsákmányolókkal, és követelték, hogy a proletárdiktatúrát „enyhén alkalmazzák” a burzsoáziával szemben stb.

Emellett Lenin hangsúlyozta, hogy a proletárdiktatúra lényege „nem egyedül az erőszak” és „nem elsősorban az erőszak”, hanem „a dolgozók vezető osztágának, élcsapatának, egyetlen vezetőjének, a proletariátusnak szervezettsége és fegyelmezettsége”. A proletárdiktatúra célja „... hogy megteremtse a szocializmust, megszüntesse a társadalom osztályokra tagozódását, dolgozóvá tegye a társadalom valamennyi tagját, és megfossza talajától az embernek ember által való mindenféle kizsákmányolását. Ezt a célt nem lehet egy csapásra elérni, ehhez a kapitalizmusról a szocializmusra való átmenetnek meglehetősen hosszú időszakára van szükség.”⁴⁸

Lenin az „Üdvözet” végén szenvedélyes, bátorító szavakkal fordult a magyar munkásokhoz: „Az a háború, amelyet ti viseltek, az egyetlen jogos, igazságos, igazán forradalmi háború, az elnyomottak háborúja az elnyomók ellen, a dolgozók háborúja a kizsákmányolók ellen, háború a szocializmus győzelméért. Az egész világon a munkásosztály minden becsületes tagja a ti pártotokon áll... Legyetek szilárdak! A győzelem a tietek lesz!”⁴⁹

Magyarország forradalmi tömegei nagy lelkesedéssel fogadták Lenin üdvözetét.

*

⁴⁶ Lenin Művei. 29. köt. 396. old.

⁴⁷ Ugyanott, 394. old.

⁴⁸ Ugyanott, 394. old.

⁴⁹ Ugyanott, 397. old.

Szovjet-Oroszország és Szovjet-Ukrajna dolgozói nemcsak figyelemmel és rokonszenvvel kísérték a Magyar Tanácsköztársaság hősi küzdelmét, hanem erőt is merítettek a magyar proletariátus támogatásából a saját ellenségeik elleni harcukhoz. Ezáltal a Magyar Tanácsköztársaság közvetlen hatást is gyakorolt az oroszországi forradalmi mozgalomra, hiszen testvérként támogatta a szovjet dolgozókat a szocializmus ügyéért vívott harcuk egyik legnehezebb időszakában. Ez a hatás különböző irányokban nyilvánult meg.

Elsősorban már maga az a tény, hogy létezik egy hűséges proletár szövetséges, amely arra törekszik, hogy minél előbb kapcsolatot teremtsen Szovjet-Oroszországgal és Szovjet-Ukrajnával, s közös erőfeszítéssel küzdjön velük a nemzetközi ellenforradalommal szemben – a szovjet népet további harcra lelkesítette Kolcsak, Gyenyikin, az antant csatlósai és azok cinkosai ellen. Ezt azok az okmányok tanúsítják, amelyek a szovjet állam 1919-es történetét világítják meg.

A pétervári Szakszervezeti Tanács röplapja a pétervári szovjet választásaival kapcsolatban felhívást intézett a város munkásaihoz és munkásnőihez. „Bármennyire nehéz is minden fronton egyszerre harcolni – tartalmazza többek között a röplap –, de az élet mégiscsak mellettünk van. Már nem vagyunk egyedül. A magyar és a szlovák köztársaságban, ahol tanács hatalom, proletárdiktatúra van, szövetségesekre találtunk...”⁵⁰

Egy másik pétervári röplapon az OK(b)P pétervári bizottsága felhívja a dolgozókat, mozgósítsák minden erejüket a Kolcsak elleni harcra (1919 április): „Elérkezett a harc döntő órája... Szertefoszlottak a munkások és a parasztok ellenségeinek reményei, hogy az elvesztett hatalmat a déli fronton mért csapással visszaszerzik... Szertefoszlik a fehérgárdisták másik reménye is, hogy forradalmunkat a németek, a lengyelek, a csehek és a románok segítségével elfojthatják. Európában két új tanácsköztársaság van: a magyar és a bajor...”⁵¹

S egy röplap Ukrajnából. Ebben a tarascsai és a bogunovi legendás híru ezredek harcosai és parancsnokai – a két ezrednek N. A. Scsorsz és V. N. Bozszenko, a polgárháború hősei voltak a parancsnokai – válaszolnak Petljura „hetman” üzenetére. Petljura azt javasolta a vöröskatonáknak, hogy szüntessék be a harcot az ő csapatai ellen. Az ukrajnai forradalmi ezredek harcosai és parancsnokai így válaszol-

⁵⁰ A pétervári bolsevikok röplapjai az 1917–1920-as években. Leningrád 1957. Lenizdat. 267. old. (Oroszul.)

⁵¹ Ugyanott, 252. old.

tak az áruló Petljurának: „... Te már nem éred meg az idei nyarat. Korosztien, Bergyicsev, Proszkurov alatt már megropogtattuk a csontjaidat. Szövetségeseid már elhagyták Odesszát...

A szabad Magyarország testvéri kezét nyújt nekünk, a pánok által kifosztott lengyelországi, galíciai parasztok pedig már torkod felé emelik kezüket, te Judás!’⁵²

Jellemző az a határozat is, amelyet 1919. április 17-én a bőripari munkások novgorodi kormányzósági konferenciája hozott: „A konferencia úgy véli – hogy a jelenlegi súlyos helyzet ellenére, amikor Szovjet-Oroszország minden erejét megfeszítve igyekszik eltüntetni annak a gazdasági romlásnak a nyomait, amelyet a Kolcsak vezette átkozott fehérgárdista bandák pusztítása hagyott örökségül... a szovjethatalom megdöntésére irányuló összes kísérletek a nemzetközi rablók teljes kudarcával végződtek... Erőink napról napra gyarapodnak, hűséges szövetségeseink, Magyarország, Bajorország segítségünkre sietnek...”⁵³

A bahmuti (Donyec-medence) munkások nevében 1919. március 30-án a Magyar Tanácsköztársaságnak küldött üdvözlés is mutatja, milyen mozgósító erővel hatott a szovjet dolgozókra a magyar proletariátus forradalmi harca: „Határtalan lelkesedéssel üdvözljük a magyar proletárforradalmat, annak harcosait és vezéreit. Mi, donyeci proletárok, esküszünk, hogy fellelkesülve a magyar proletariátus győzelmén, amelyet az évszázados elnyomók fölött aratott, addig fogunk harcolni, míg le nem verjük a Gyenyikin-féle önkéntes hóhérbanda kopófalkáját.”⁵⁴

A forradalom ügye szempontjából nem kis jelentőségű az az erkölcsi támogatás, buzdítás és gyakorlati tanulság, amelyet a szovjet nép az antant-imperialisták és csatlósai ellen harcoló magyar dolgozók küzdelméből merített.

Mint ismeretes, a nemzetközi imperialista reakció dühödten fogadta a magyarországi proletárdiktatúra megteremtését. Az antant-hatalmakat és az Egyesült Államok uralkodó köreit felbőszítette az a körülmény, hogy a kapitalizmus láncában egy újabb szem megszakadt. Ezért tüstént megtettek minden intézkedést, hogy megakadályozzák a további fejleményeket és megfojtsák a Magyar Tanácsköztársaságot. 1919 április közepén az amerikai monopolisták által felbujtott antant-imperialisták fegyveres intervenciót kezdtek a „bol-

⁵² A polgárháború röplapjai a Szovjetunióban. Goszpolitizdat 1942. 19. old. (Oroszul.)

⁵³ OFKAA, F. 5453., op. 3., jed. hr. 5., l. 30.

⁵⁴ UKP KB PTI PA, F. 1., op. 1-4., jed. hr. 186., l. 228.

sevik" Magyarország ellen. Erre a célra a francia csapatokon kívül mozgósították Románia, Szerbia és Csehszlovákia csapatait is. Ezen országok burzsoáziája és földesurai arra törekedtek, hogy országukat a győztes hatalmak külpolitikájának szekerébe fogják, s ugyanakkor megakadályozzák a Magyar Tanácsköztársaság forradalmi hatásának kiterjedését saját népeikre.

A szovjet emberek egyértelműleg megbélyegezték az imperialisták aljas támadásait a magyar proletariátus ellen. „... A Magyarország elleni támadást merőben imperialista célkitűzések sugalmazták — írta azokban a napokban a „Kommuniszt”, Ukrajna K(b)P Központi Bizottságának sajtószerve. — Egyik láncszeme ez (a támadás — szerk.) az imperializmus közös politikájának, amelyet természetesen nem Románia és Csehország folytat mint olyan, hanem a mögöttük álló antant-hatalmak.”⁵⁵ A „Kommuniszt” rámutatott arra, hogy az agresszívan fellépő országok uralkodó körei a Magyar Tanácsköztársaság ellen intézett rablótámadással akarták elhárítani a forradalmat saját országaikban.⁵⁶

Az intervenció hullámai mindenfelől a Magyar Tanácsköztársaságra, erre a kis szigetre zúdultak. Május elején a köztársaság helyzete válságos lett: északon 160, keleten 100, délen 150, északnyugaton pedig 60 kilométernyire volt a front Budapeستől.⁵⁷

A köztársaság válságos helyzete ellenére a magyar nép olyan belső erőket talált, amelyek képesek voltak a proletárhatalom megvédésére. Május elején, a szó szoros értelmében néhány nap alatt megalkult az új Vörös Hadsereg, amely — az előzőtől eltérően — főleg forradalmi munkásokból állt. Az újonnan szervezett zászlóaljok harcosai égtek a vágytól, hogy szétzúzzák az ellenséget és megakadályozzák Magyarországon a tanácshatalom vereségét.

A Magyar Tanácsköztársaság nehéz órájában Szovjet-Oroszország dolgozói kifejezték a magyar dolgozók iránt érzett testvéri szolidaritásukat, igyekeztek őket bátorítani és támogatni az egyenlőtlen küzdelemben. Jellemző az a határozat, amelyet a pétervári és a novgorodi kormányzóság Vörös Hadseregbe mozgósított tízezer munkása és parasztja hozott május 8-án a pétervári nagygyűlésen. Annak ellenére, hogy Pétervár is rendkívül súlyos helyzetben volt — azokban a napokban az ellenség 30 versztnyire állt a várostól — a nagygyűlés résztvevői az alábbi szavakkal fordultak magyar testvéreikhez: „Eb-

⁵⁵ Kommuniszt (Kijev), 1919. május 4. Sajtószemle.

⁵⁶ Lásd ugyanott.

⁵⁷ Lásd Dokumentumok a magyar párttörténet tanulmányozásához. II. köt. 207. old.

ben a pillanatban... amikor a budapesti proletariátus egy emberként ragadott fegyvert, hogy a Magyar Tanácsköztársaság munkásparaszt hatalmát megvédelmezze a román, csehszlovák és egyéb fehérgárdista bandák támadásával szemben, mi, a Vörös Pityer (a munkások így nevezték Pétervárt — szerk.) védelmében fegyvert fogott pétervári munkások testvéri üdvözlötünket küldjük!

Tudjátok meg, elvtársak, hogy ebben a számotokra súlyos órában mi, pityeri munkások, veletek vagyunk! Ha egyes helyeken ideiglenesen balszerencse ért is benneteket — a végső győzelem a tiétek lesz!”⁵⁸

Ugyanilyen szellemben nyilatkozott az összes szovjet dolgozók nevében az „Izvesztyija”, a „Bednota”⁵⁹ stb. „Teljes szívből kívánjuk a magyar proletariátusnak — hangzott az „Izvesztyija” 1919. május 7-i vezércikke —, hogy semmisítse meg a barbár zsoldos hordákat, amelyek megvásárolt és ragadozó gazdáik parancsára benyomultak a Magyar Tanácsköztársaság szent területére.”⁶⁰

A szovjet emberek elragadtatással beszéltek arról a hősiességről és önfeláldozásról, amelyet a magyar proletárok az ellenséggel vívott harcban tanúsítottak. A „Krasznaja Gazeta” (a Munkás- és Katona-küldöttek Pétervári Tanácsa kiadásában) így írt a salgótarjáni bányászok forradalmi hőstettéről: „Amikor a salgótarjáni bányászok megtudták, hogy a csehek városuk felé közelednek, egy emberként siettek a Magyar Tanácsköztársaság védelmére... Egy egész hétig küzdöttek, amíg a 6. vörös hadosztály meg nem érkezett, s a vörös csapatokkal együtt harcolva a várostól messzire visszavetették a csehrablókat. Most, amikor a közvetlen veszély elmúlt, a bányászok fele megkezdte a munkát, a másik fele fegyverben áll. Már 450 vagon szenet indítottak Budapestre.

A proletárok megvédték hazájuknak a bányákat... Ilyen munkásokat, a forradalmi szellem ilyen megnyilvánulását nem lehet megtrögni és legyőzni!”⁶¹

A további események igazolták, hogy a szovjet emberek joggal bíztak a magyar proletárok forradalmi szellemének erejében. A magyar Vörös Hadsereg május 10-től kezdve nemcsak megállította a cseh és a román csapatok támadását, hanem végrehajtotta híres „északi hadjáratát”, s messzire visszavetette az intervenciósokat.

⁵⁸ Petrogradszkaja Pravda, 1919. május 9.

⁵⁹ Lásd Izvesztyija, 1919. május 7. A becsületért és a szabadságért. Vezércikk.; Lásd Bednota, 1919. május 10. Az utolsó csepp vérig.

⁶⁰ Izvesztyija, 1919. május 7.

⁶¹ Krasznaja Gazeta (Petrograd), 1919. május 21.

A magyarországi forradalmi erők sikere lelkesítette a szovjet dolgozókat az orosz és nemzetközi ellenforradalom elleni harcban. Ebben az időszakban a pétervári frontszakaszon válságos volt a helyzet. Jugyenyics bandái megközelítették Pétervárt és a forradalom bölcsőjét veszélyeztették.

Május 21-én az OK(b)P Központi Bizottságának sajtószerve, a „Pravda”, a helyzet komolyságára utalva ezt írta: „Nem szabad elernyednünk a ránk váró új harc előtt. A pétervári proletariátus már mozgósította erőit a vörös főváros védelmére: óriási erő van a mi oldalunkon, a társadalmi forradalom ereje. Magyarország példája bizonyítja, hogy milyen nagy ez az erő. Nemrég még válságos volt ott a helyzet, és úgy tűnt, hogy Budapest már-már elesik. Egy hét alatt a helyzet hirtelen megváltozott... A válságos pillanatban, amikor a magyar proletariátus elszánta magát, hogy utolsó csepp véréig védekezik, az ellenség csapatai ennek láttán meginogtak, s a magyarok most fokozatosan visszaszorítják őket...”⁶²

Szovjet-Oroszország és Szovjet-Ukrajna dolgozói minden lehető módon igyekeztek segíteni Magyarország hősieen harcoló proletariátusának. Kifejezésre jutott ez mind a magyar testvéreknek nyújtott eszmei-erkölcsi támogatásban, mind pedig a Magyar Tanácsköztársaság közvetlen katonai megsegítésében.

Amikor az antant intervenciója a Magyar Tanácsköztársaság ellen megindult, a szovjet dolgozók étek a vágytól, hogy az imperialisták elleni közös harc érdekében minél előbb egyesült erővel, vállvetve küzdjenek a Magyar Tanácsköztársasággal. Erről tanúskodnak a vöröskatonák, a munkások és a parasztok nagygyűléseinek határozatai, a pártgyűlések, konferenciák stb. okmányai.⁶³

A szarátovi fémmunkások 1919. május 12-i gyűlése⁶⁴, az Összoroszági Famunkásszövetség asztrahanyi kormányzósági tagozatának május 11-i küldött-taggyűlése⁶⁵, az UK(b)P harmadik podolszki

⁶² Pravda, 1919. május 21. Túl későn. Vezércikk.

⁶³ Lásd Bolsevik (Kijev), 1919. május 6. Üdvözlöljük a Vörös Magyarországot; Lásd Bolsevik, 1919. május 8. A magyar proletariátus; Lásd Bolsevik, 1919. május 11. Közlemény Podvojszkijnak, Ukrajna hadügyi népbiztosának a katonai alakulatok előtt május 9-én mondott beszédéről; Lásd „Bolsevik”, 1919. május 16. A Munkásküldöttek Kijevi Szovjetjének határozata; Lásd Bolsevik, 1919. május 14. Idegen farkasok. stb.

⁶⁴ Lásd OFKAA, F. 5469., op. 3., jed. hr. 54., l. 45.

⁶⁵ Lásd ugyanott, F. 5467., op. 2., jed. hr. 14., l. 13.

kormányzósági konferenciája (1919. május 4)⁶⁶ különösen hangsúlyozta, hogy a szovjet csapatoknak támogatást és közvetlen segítséget kell nyújtaniuk az imperialista gyűrűvel körülfogott Magyar Tanácsköztársaságnak.

1919 májusában Mogiljov-Podolszk körzet első parasztkongresszusa — amelyen a romániai front harci egységeinek képviselői is részt vettek — az alábbi határozatot hozta: „A kommunisták pártjának Központi Bizottságát üdvözölve kijelentjük: türelmetlenül várjuk a parancsot, hogy harcba induljunk a román agresszorok ellen, akik meg akarják semmisíteni a vér árán megszerzett munkás-paraszt hatalmat...”⁶⁷ Hasonló határozatot hozott a kijevi négy gyalogsági parancsnoki tanfolyam nagygyűlése is.⁶⁸ Figyelemre méltó Ukrajna Kommunista Pártja kijevi kormányzósági konferenciájának határozata is, amely külön kiemelte a következőket: „A pártszervezeteknek az legyen a fő taktikai vonaluk, hogy szilárdan és rendületlenül törekedjenek az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködését megvalósítani általában valamennyi tanácsköztársasággal, különösen pedig az OSZSZSZK-val és a Magyar Tanácsköztársasággal.”⁶⁹

Az UK(b)P Központi Bizottságának sajtószerve, a „Bolsevik”, az „Egységes szocialista front” című cikkében a románoknak a Magyar Tanácsköztársaság ellen intézett támadásáról ezt írta: „Ilyen aljas támadást nem hagyhatunk és nem is hagyunk szó nélkül.”⁷⁰

Mint ismeretes, a Magyar Tanácsköztársasághoz az Ukrán Szovjet Köztársaság volt a legközelebb. De az Ukrán Szovjet Köztársaságot is elvágta a Magyar Tanácsköztársaságtól az a „folyosó”, amelyet a románok által megszállt Besszarábia és Észak-Bukovina, a román és a cseh csapatok által 1919 áprilisában elfoglalt Kárpátalja (a Magyar Tanácsköztársasághoz tartozó autonóm terület) és Galícia képezett. Emellett Galícia keleti része az úgynevezett Nyugat-Ukrajnai Népköztársasághoz tartozott (itt a hatalom az ukrán ellenforradalmi nacionalista burzsoázia kezében volt), a nyugati részeket pedig a lengyel burzsoá-földesúri csapatok szállták meg. A szovjet Vörös Hadsereg egységeinek át kellett volna törniük ezen a „folyosón”, hogy a magyar Vörös Hadsereggel egyesülhessenek. Úgy látszott, hogy ez leginkább Besszarábiában és Észak-Bukovinán vagy pedig Galicián keresztül valósítható meg.

⁶⁶ Lásd UKP KB PTI PA, F. 1., op. 1-4., jed. hr. 58., 1. 18.

⁶⁷ Ugyanott, F. 1., op. 1-4., jed. hr. 186., 1. 99.

⁶⁸ Lásd Krasznaja Armija (Kijev), 1919. május 8.

⁶⁹ Bolsevik (Kijev), 1919. május 6.

⁷⁰ Ugyanott, 1919. május 4.

Lenin, aki nagy jelentőséget tulajdonított a Magyar Tanácsköztársaság megsegítésének, 1919 áprilisában Vacetyisznak, a Vörös Hadsereg főparancsnokának és Aralovnak, a köztársaság Forradalmi Haditanácsa tagjának táviratot küldött, amelyben két feladatot tűzött az ukrán hadsereg elé: „Nevezetesen: az első legfontosabb és leghalaszthatatlanabb feladat – segítséget nyújtani a Donyec-medencének. Ezt a segítséget gyorsan és nagymértékben kell biztosítani. A második feladat – vasútvonalakon szilárd kapcsolatot kell létesíteni a Magyar Tanácsköztársasággal.”⁷¹

Lenin rendelkezése értelmében a Vörös Hadsereg főparancsnoksága utasította V. Antonov-Ovszejenkót, az ukrainai front parancsnokát, hogy fokozza a Donyec-medencének nyújtott segítséget és lehetőleg segítse a Magyar Tanácsköztársaságot.⁷²

1919. május 1-én, amikor a Magyar Tanácsköztársaság frontjain a legválóságosabb volt a helyzet, az oroszországi és az ukrainai szovjet kormány a román külügyminisztériumnak ultimátumot küldött, amelyben rámutatott arra, hogy Románia 1917 végén jogtalanul szállta meg Besszarábiát. Az ultimátum ezenkívül a következőket tartalmazta: „... A román földesúri kormány, érezve, hogy hatalma már Románia területén is ingatag, s hogy Románia munkásai és parasztjai rövidesen felkelnek, újabb bűnös merénylet árán akar megerősödni: célul tűzte maga elé a magyarországi tanács hatalom megdöntését. A román csapatok, miután Tyiraszpolnál az ukrainai vörös csapatok elleni támadásaik hiábavalóknak bizonyultak, minden oldalról támadást indítanak a magyar vörös csapatok ellen. Az Oroszországi és az Ukrainai Szocialista Köztársaság mind ez ideig kénytelen volt azzal beérni, hogy csupán tiltakozott azon erőszakosságok ellen, amelyeket Románia a besszarábiai munkások és parasztok ellen elkövetett. Ezek a tiltakozások semmiféle hatást nem gyakoroltak a román kormányra. Csapataink most szétverték a franciákkal és az önkéntesekkel közösen operáló román egységeket, s a Dnyeszeren túlra vetették vissza őket, Tyiraszpolnál és Ribnyicánál elfoglalták az átkelőhelyeket. A támadás véget vethet a román kormány provokációinak és erőszakoskodásainak.”⁷³ Ezért mindkét szovjet kormány, „mivel nem akarja ontani” az erőszakkal harcolni kényszerített román munkások és parasztok testvéri vérért, ultimátum

⁷¹ Lityeraturmaja Gazeta (Moszkva), 1957. április 21. Új Lenin-dokumentum.

⁷² Lásd D. Grinyisin: V. I. Lenin katonai tevékenysége. Moszkva 1957. Vojenizdat. 326. old. (Oroszul.)

⁷³ A Szovjetunió külpolitikája. Okmánygyűjtemény, 1. köt. Moszkva 1944. Goszpolitizdat. 277–278. old. (Oroszul.)

formájában követelte Romániától, hogy haladéktalanul ürítse ki Besszarábia egész területét.⁷⁴

Ugyanekkor az Ukrán SZSZK kormányának nevében ultimátumot nyújtottak át Romániának azzal a követeléssel, hogy haladéktalanul vonuljon ki Észak-Bukovina területéről, amelyet jogtalanul szállt meg.⁷⁵

Az oroszországi és ukrainai dolgozók a Romániának küldött ultimátumokkal arra törekedtek, hogy — besszarábiai és bukovinai testvéreik felszabadítása mellett — lekössék a román erők egy részét, s ezzel ideiglenesen megkönnyítsék a Magyar Tanácsköztársaság súlyos helyzetét.

A szovjet csapatok, mivel a románoktól nem kaptak kielégítő választ, harc árán átkeltek a Dnyeszteren, és megkezdték Besszarábia felszabadítását. 1919. május 13-án Lenin táviratban közölte Kun Bélával: „Meggyőződésem, hogy Magyarország proletárjai az óriási nehézségek ellenére is meg fogják tartani és meg fogják szilárdítani a hatalmat... Tegnap ukrán csapatok, miután legyőzték a románokat, átlépték a Dnyesztert. Legszívélyesebb üdvözlétemet küldöm Önnek és az összes magyar elvtársaknak.”⁷⁶

A szovjet csapatok eleinte sikeresen nyomultak előre. A május 20-át követő napokban felszabadították Tyiraszpolit és Kisinyov irányában tovább nyomultak.⁷⁷ Mint néhány nap múlva Szamuely Tibor a „Kommunyiszt” című kijevi lap tudósítójának adott interjújában közölte, az ukrainai Vörös Hadsereg hadműveletei nagy fejesztettséget keltettek a románok között, akik kénytelenek voltak csapataik egy részét Magyarországból Besszarábiába csoportosítani.⁷⁸

Ugyanekkor az ukrainai Vörös Hadsereg más egységei arra törekedtek, hogy Bukovinán és Galícián át egyesüljenek a forradalmi Magyarország csapataival. Ere készülődött többek közt az N. A. Scsorsz parancsnoksága alatt álló legendás hírű első szovjet-ukrainai hadosztály, amely akkor Galícia határán állt. V. N. Iszakovicsnak, a hadosztály akkori politikai biztosának tanúsága szerint a hadosztályparancsnokság tárgyalásokat folytatott az ukrán galíciai hadsereg (így nevezték a Nyugat-Ukrainai Népköztársaság hadseregét) egyik

⁷⁴ Lásd ugyanott.

⁷⁵ Lásd Az Ukrán SZSZK története. 2. köt. Kijev 1957. Izd. Akad. Nauk USZSZR. 210. old. (Oroszul.)

⁷⁶ Lenin Művei. 36. köt. Kossuth Könyvkiadó 1958. 522. old.

⁷⁷ Lásd Bolsevik, 1919. május 20.

⁷⁸ Lásd Kommunyziszt, 1919. május 24.

hadtestével, hogy a hadosztályt engedje át a Nyugat-Ukrajnai Népköztársaság területén a Magyar Tanácsköztársaság határaihoz.⁷⁹

A szovjet csapatok eredményesen megindult besszarábiai előrenyomulását és a Bukovinán, valamint Galícián keresztül előkészített hadjáratot megzavarta az a körülmény, hogy májusban a déli fronton komolyan rosszabbodott a helyzet. Ezt Gyenyikin csapatainak aktív hadműveletei okozták, súlyosbítva Grigorjev atamának, a Vörös Hadsereg egyik hadosztályparancsnokának aljas árulásával. (Grigorjev korábban Petljurától állt át a szovjethatalom oldalára.) 1919. május 10-én Grigorjev — ahelyett, hogy teljesítette volna a Besszarábia megtámadására vonatkozó parancsot⁸⁰ — a Vörös Hadsereg hátában, Dél-Ukrajnában (Jeliszavetgrad, Jekatyerinoszlav, Krivoj-Rog, Herszon kerületek) saját hadosztálya csapatainál nyílt lázadást robbantott ki a szovjethatalom ellen. A lázadás társadalmi bázisát az ellenforradalmi kulákság szolgáltatta.

Ukrajna dolgozói megbélyegezték Grigorjev sötét árulását. Mindennél nagyobb bűn — írta azokban a napokban a „Bolsevik” —, hogy ez az aljas bitorló éppen akkor akart kiskirálykodni,⁸¹ amikor a nemzetközi bandák a magyar munkások és parasztok torkára tették a kést; abban a pillanatban amikor Vörös Ukrajna Vörös Hadserege a magyar munkások és parasztok segítségére sietett... Az áruló Grigorjev a nemzetközi fehérgárdista had hűséges szolgájának bizonyult.⁸²

Adatok vannak arról, hogy Grigorjev a nyugati imperialisták egyenes parancsára cselekedett. 1919 május elején a lengyel–francia parancsnokság — amely arra készült, hogy Haller tábornok hadseregével Lengyelországból megtámadja Szovjet-Ukrajnát — vezérkari tisztekből álló különleges kémcsoporthoz küldött Ukrajnába azzal a céllal, hogy bomlasszák a Vörös Hadsereg sorait és ellenforradalmi parasztfelkeléseket szítsanak.⁸³ Grigorjev is a lengyel–francia tisztek egy csoportjának befolyása alatt és utasításai szerint cselekedett.⁸⁴

Grigorjev árulása komolyan megnehezítette az ukrajnai Vörös Hadsereg helyzetét. Hábtámadással fenyegette a donyeci és a besszarábiai frontszakaszokon harcoló Vörös Hadsereg csapatait. Grigor-

⁷⁹ Lásd e cikk szerzőjének V. N. Iszakoviccsal folytatott beszélgetéséből.

⁸⁰ Lásd Krasznoj Armija, 1919. május 14.

⁸¹ Grigorjev „hetmannak” nyilvánította magát.

⁸² Lásd Bolsevik, 1919. május 13.

⁸³ Lásd az SZKP Központi Bizottsága mellett működő Marxizmus–Leninizmus Intézet központi pártarchívuma, F. 17., op. 4., jed. hr. 11., l. 98.

⁸⁴ Lásd ugyanott.

jev csapatainak leverésére jelentős katonai erőket kellett bevetni, holott a frontokon harcoló vöröskatona-alakulatoknak is utánpótlásra volt szükségük. Május végére az áruló Grigorjev lázadását alapján felszámolták.

Ebben az időben azonban újabb veszély jelentkezett, amelynek leküzdéséhez az egész szovjet nép maximális erőfeszítésére volt szükség. Délről Gyenyikin tábornok ellenforradalmi hordája, amelyet az antant-imperialisták buzdítottak, szereltek fel és láttak el, Szovjet-Oroszország és Szovjet-Ukrajna ellen nyomult. A gyenyikinisták támadásának tetőpontján élte át a Szovjetunió a polgárháború történetének egyik legválságosabb időszakát.

Az OK(b)P Központi Bizottsága, látva a veszélyt, hogy Szovjet-Oroszország és Szovjet-Ukrajna elveszítheti fontos tüzelőanyagbázisát, a Donyec-medencét, már 1919 május végén kénytelen volt az Ukrajnai Népbiztosok Tanácsa elnökének irányelvül szolgáló utasítást küldeni, amelyben javasolta, hogy az ukrajnai Vörös Hadsereg összes erőit a Donyec-medencében összpontosítsák, a nyugati frontról minden lehetséges erőt vonjanak vissza, s az ukrajnai fronton minimumra csökkentsék az aktív tevékenységet.⁸⁵ A szovjet államnak minden erejét latba kellett vetnie, hogy Gyenyikin támadását visszaverje és szétzúzza. Ez volt a fő oka annak, hogy a szovjet nép nem tudott csapatokat küldeni magyar osztálytestvérei megsegítésére.

1919 tavaszán és nyarán Gyenyikin támadása és Grigorjev lázadása mellett az ukrajnai ellenforradalmi kulácfelkelések is jelentős mértékben akadályozták a Magyar Tanácsköztársaság megsegítését. Különösen a volhíniai, a podolszki, a kijevi, a jekatyerinoszlavi kormányzóságban és a Donyec-medencében voltak nagyobb arányú ellenforradalmi felkelések, s elfojtásukra ugyancsak sok vöröskatona-alakulatot kellett bevetni.

Igy az antant-imperialisták közös frontjának, az orosz és az ukrán ellenforradalomnak sikerült lekötnie a fiatal szovjetállam erőit és megakadályoznia a Vörös Hadsereget abban, hogy áttörést hajtson végre és egyesüljön a Magyar Tanácsköztársaság forradalmi csapataival.

*

Szovjet-Oroszország, Szovjet-Ukrajna és Magyarország között a kapcsolatok fejlődése a morális-politikai kölcsönös támogatáson és a katonai segítségnyújtáson kívül más módon is megnyilvánult.

⁸⁵ Lásd Leninszkij szbornyik XXXIV. köt. 152. old.

Meg kell emlékeznünk például Ukrajna Honvédelmi Munkás-Paraszt Szovjetje elnökségének 1919. július 15-i határozatáról, amely szerint fel kell kérni a magyar tanácskormányt, hogy „készítsen orosz töltenyeket”.⁸⁶ Ezt a határozatot azért hozták, mert a szovjet Vörös Hadsereg abban az időszakban rendkívül nagy lőszer- és töltenyhiánnyal küzdött.

Említésre méltó továbbá a Magyar Tanácsköztársaság kormányának 1919 májusában tett ajánlata, mely szerint bányamérnököket és bányamunkásokat küld Szovjet-Oroszországba, hogy orosz elvtársaiknak segítséget nyújtsanak a Moszkva környéki és a donyeci szénmedencék termelékenységének növelésében. Az OSZSZSZK Külügyi Népbiztossága sürgős intézkedéseket tett a magyar szakemberek utazásának meggyorsítására.⁸⁷

1919 tavaszán és nyarán a magyar és a szovjet dolgozók kölcsönös internacionalista segítségnyújtása ragyogóan megnyilvánult abban is, hogy volt orosz hadifoglyok vettek részt a magyar proletariátus hősi harcában, a Szovjet-Oroszország és Szovjet-Ukrajna területén tartózkodó volt magyar hadifoglyok pedig a polgárháború frontjain a Vörös Hadsereg ütközeteiben.

Szovjet-Oroszország kormányának felhívására a Magyarországon tartózkodó volt orosz hadifoglyok ezrei tevékenyen részt vettek a magyar dolgozóknak a proletárhatalomért folytatott harcában. 1919 májusában a magyar Vörös Hadsereg nemzetközi brigádjának keretében a hadifogoly-önkéntesekből orosz zászlóalj is alakult, amely több mint ezer harcost számlált.⁸⁸ Június elején a parancsnokság az orosz zászlóaljnak külön parancsban mondott köszönetet az alsósztrégovai frontszakasz harcaiban tanúsított vitézségéért és hősiességéért.⁸⁹ A volt hadifoglyokból toborzott orosz önkéntesek más katonai egységek keretében is tevékenyen részt vettek a harcokban.⁹⁰

Ugyanekkor a Magyar Tanácsköztársaság kormányának felhívására

⁸⁶ UKP KB PTI PA, F. 1., op. 4., jed. hr. 108., l. 134.

⁸⁷ Lásd Vecsornyije Izvesztyija Moszkovszkovo Szovjeta Rabocsih i Krasnoarmejszkij Gyeputatov, 1919. május 8., Kommunizist (Kijev), 1919. május 18. (E cikk szerzőjének a rendelkezésére álló forrásokból és anyagokból a javaslat további sorsát nem sikerült megállapítani.)

⁸⁸ Lásd A. V. Fjodorov: Az orosz katonák részvétele a Magyar Tanácsköztársaság védelmében (1919.) Voproszi isztorijl. 1955. 2. sz. 94. old. (Oroszul.)

⁸⁹ Lásd ugyanott.

⁹⁰ Lásd ugyanott. Az orosz és az ukrán internacionalistáknak a magyar proletariátus 1919. évi harcában való részvételéről részletesebben lásd A. V. Fjodorov: ld. mű, továbbá F. P. Sevcenko: Okmányok a magyar és az ukrán dolgozók 1919. évi forradalmi szolidaritásáról. Kijev 1957. Naukovi zapiszki [Az Ukrán SZSZK Tudományos Akadémiája Történettudományi Intézete]. 10. köt. 364–385. old. (Oroszul.)

a volt magyar hadifoglyok tízezrei az Uralban, Szibériában, Ukrajnában és másutt Szovjet-Oroszország és Szovjet-Ukrajna dolgozóival vállvetve harcoltak az Októberi Szocialista Forradalom védelmében.⁹¹

A magyarországi forradalmi erők hősiességek ellenére sem tudták megvédeni az 1919-es proletárdiktatúrát. A nemzetközi imperialista reakció, a belső ellenforradalom és a jobboldali szociáldemokrácia együttes csapásai 133 nap után leverték a Magyar Tanácsköztársaságot. 1919. augusztus 1-én a Magyar Tanácsköztársaság forradalmi kormánya helyett a jobboldali szociáldemokratákból összeállított úgynevezett szakszervezeti kormány került hatalomra, Peidl vezetésével.

A „szakszervezeti” kormány mindössze hat napig volt uralmon, mégis volt ideje felszámolni a proletárdiktatúra minden nagy vívmányát.

A Magyar Tanácsköztársaság bukása mélységes fájdalommal töltötte el a szovjet emberek és az egész világ dolgozóinak szívét. Szovjet-Oroszország és Szovjet-Ukrajna harcosai és dolgozói nagygyűléseken, gyűléseken és a sajtóban bélyegezték meg a jobboldali szociáldemokraták árulását, akik az antant-imperialistákkal összeesküdve, belülről ásták alá a proletariátus diktatúráját Magyarországon.

1919. augusztus 11-én Pétervárott az egyik nagygyűlésen határozatban kimondták:

„Örökre megbélyegezzük és megátkozunk a nemzetközi tőke lakáit, akik a magyar proletariátust és parasztságot az imperializmus ragadozó cápáinak hatalmába juttatták...”⁹²

„A magyar köpönyegforgatók elvtársaik háta mögött összeesküdtek a szövetségesekkel és államcsínyet hajtottak végre... — írta augusztus 5-én a „Pravda”, „Hallatlan árulás” című cikkében. — Tisztán szocialista kormány alakult, amely visszaállította a magántulajdont... A tőkés rendet azok állították vissza, akik szocialistáknak mondják magukat.”⁹³

Ugyanilyen szellemben foglalt állást az „Izvesztijja”, a „Petrogradszkaja Pravda”, a „Vecsernyije Izvesztijja Moszkovszkovo Szovjeta

⁹¹ A Magyar internacionalistáknak a szovjet dolgozók forradalmi harcában való részvételéről részletesebben lásd Magyar internacionalisták a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban, Kossuth Könyvkiadó 1957, J. I Sternberg: A magyar kommunisták kijevi tevékenysége 1919-ben. Vörös Ujság, Ukrainszkij Isztoricsnij Zsurnal, Kijev, 1957., 1. sz. 88–93. old.

⁹² Petrogradszkaja Pravda, 1919. augusztus 12.

⁹³ Pravda, 1919. augusztus 5.

Rabocsih i Krasznoarmejszkij Gyeputatov", az „Izvesztyija Narodnovo Komisszariata po vojennim gyelam" a „Krasznaia Gazeta"⁹⁴ stb.

1919. augusztus 3-án a román csapatok az antant hallgatólagos beleegyezésével megszállták Budapestet. Augusztus 6-án a román megszállóktól támogatott ellenforradalmár monarchisták csoportja elűzte Peidl „szakszervezeti" kormányát, és Habsburg József főherceget kiáltotta ki Magyarország kormányzójává, aki viszont ki-nevezte a Friedrich-kormányt. A Friedrich-kormány és Horthy „nemzeti hadseregének" garázdálkodó ellenforradalmi osztagai véres terrort indítottak a kommunisták, a munkások, a parasztok és mind-azok ellen, akik valamilyen formában részt vettek a proletárdiktatúráért vívott harcban. Ugyanakkor ismételten megmutatkozott az antant uralkodó köreinek hallatlan képmutatása, lelepleződött régebben tett ígéreteik hazug volta.

Erről írta 1919. augusztus 9-én a „Pravda": „A magyarországi események rendkívül gyorsan peregnek... Román csapatok fosztogatják a lakosságot. A szövetséges imperialisták azt ígérték, hogy Magyarországot bőségesen ellátják élelmiszerrel. A valóságban azonban a lakosság helyzete kétségbeesítő... A szövetségesek az ellenforradalmi államcsíny jutalmául azt ígérték, hogy megállítják a románokat. Valójában a románok eljutottak Budapestig, és elfoglalták a várost..."⁹⁵

A szovjetemberek őszinte támogatással és szolidaritással fordultak bajbajutott magyarországi dolgozó testvéreik felé, bár ebben az időszakban — az ellenforradalom ellen vívott harcban — ők maguk is rendkívül nehéz helyzetben voltak. A szovjet nép kifejezte szilárd meggyőződését, hogy Magyarországon elérkezik majd az új proletárforradalom győzelmének órája, de most már visszavonhatatlanul és örökre.

1919. augusztus 6-án a Munkás- és Katonaküldöttek Pétervári Szovjetjének ülése az alábbi, egyhangúlag elfogadott felhívással fordult a magyar munkásokhoz: „Magyar proletár elvtársak, a rátok szakadt szerencsétlenségben még jobban veletek érzünk. Nektek most fenékiig ki kell ürítenetek a poharat. Fővárosotokat megszállták az idegen »feketeszázak« csapatai. Burzsoáziátok újból felrakja rátok

⁹⁴ Lásd Izvesztyija, 1919. augusztus 6.; Petrogradszkaja Pravda, 1919. augusztus 6.; Bednota, 1919. augusztus 10.; Vecsemyije Izvesztyija Moszkovszkovo Szovjeta Rabocsih i Krasznoarmejszkij Gyeputatov, 1919. augusztus 5.; Izvesztyija Narodnovo Komisszariata po vojennim gyelam, 1919. augusztus 17.; Krasznaia Gazeta [Petrograd], 1919. augusztus 6. stb.

⁹⁶ Pravda, 1919. augusztus 9. Boldogítás. Vezércikk.

a baloldalt. Árulóitok, akik szocialistáknak mondják magukat, valójában a burzsoázia láncos kutyaí... Ti most kettős elnyomás alatt szenvedtek. Az aljas árulás és a véres erőszak azonban mindnyájatoknak felnyitja a szemét. A világforradalom erősödik, felszabadít benneteket is, felszabadítja az egész világ munkásait.

Meghalt a Magyar Tanácsköztársaság, éljen a Magyar Tanácsköztársaság!"⁹⁶

Augusztus 11-én Péterváron népes nagygyűléseket tartottak a magyar proletariátussal való szolidaritás jegyében.⁹⁷ Az egyik nagygyűlés határozatában a pétervári munkások felhívták magyar elvtársaikat: „Építsetek hatalmas proletárszervezeteket, tömörítések erőiteket a kommunizmus zászlaja köré. El fog jönni a döntő óra és megdől a tőke hatalma. Mi, a Vörös Pityer munkásai és munkásnői, szilárdan tartjuk a forradalom zászlaját, keményen álljuk a vártat a forradalom őrhelyén, s a döntő harc és a végső győzelem érdekében bármely pillanatban a világon élő munkástevéreink segítségére sietünk.”⁹⁸ Ugyanilyen szellemben nyilatkoztak a felszólalók augusztus 15-én a cserepoveci kormányzóság harmadik szakszervezeti küldött-kongresszusán is.⁹⁹

A szovjet dolgozókat lesújtotta a magyar proletariátust ért csapás. De a hű szövetséges elvesztésének ténye Szovjet-Oroszország és Szovjet-Ukrajna népében nem keltett zavart, és csüggedést, holott az imperialista reakció és a belső ellenforradalom egyesült frontja erre számított. A munkások, vörösgárdisták és parasztok hangulatát világosan mutatják a nagygyűléseken elhangzott felszólalások, a különböző gyűléseken hozott határozatok és az akkori lapok cikkei. Ime a legjellemzőbb példák:

Részlet a bőrmunkás-szakszervezet pétervári kormányzósági konferenciájának 1919. augusztus 15-i határozatából: „Mi, bőripari munkások és munkásnők beismerjük, hogy a magyar tanácskormány bukása csapást mért a forradalomra, de ez nem olyan súlyos, hogy megtörjön bennünket. Állítjuk és reméljük, hogy ez a magyar munkásosztályra és parasztságra mért csapás csak ideiglenes. Ne veszítetek el a fejeteket, magyar elvtársak! Mi erős kézzel tartjuk a forradalom vörös lobogóját! A vérszomjas nyugati kapitalisták nem tudják ezt a zászlót kicsavarni a kezünkől! Nem lesznek képesek el-

⁹⁶ Petrogradszkaja Pravda, 1919. augusztus 7.

⁹⁷ Lásd ugyanott, 1919. augusztus 12.

⁹⁸ Ugyanott.

⁹⁹ Lásd OFKAA, F. 5468., op. 2., jed. hr. 12., l. 165.

fojtani a világforradalom lángját sem... Sem éheztetéssel, sem ígéretekkel nem fognak térdre kényszeríteni minket. Ellenkezőleg, jobban összefogunk és minden erőt latbavetünk az élelmiszer, az üzemanyag és a nyersanyag termelése érdekében, hogy a munkások és parasztok közös erőfeszítésével az országot az átmeneti romlás zsákutcájából kivezessük arra a széles útra, amelyen megkezdhetjük az összes dolgozók biztos, boldog és egészséges életének építését.”¹⁰⁰

A „Bolsevik” című lap (Kijev) 1919. augusztus 8-i vezércikkében így írt: „Milyen választ adjon a munkás-paraszt Ukrajna a Magyar Tanácsköztársaság bukására? Szomorúan meghajtjuk fejünket a veszteség előtt, de újból és büszkén magasra emeljük. A Magyar Tanácsköztársaság bukása nem csüggedést, nem zavart, nem levertséget kelt bennünk, hanem bosszúvágyat és a győzelembe vetett megingathatatlan hitet. Ez a hír, párosulva Gyenyikin előrenyomulásával és a kulákfelkelések hullámával, eljut mindenfelé az országba, mint a vészharang szörnyű intő hangja. Arra késztet bennünket, hogy lerázzuk a fáradtságot, felszítsuk a lelkesedést, s új erőt kelt bennünk a további harcra. A súlyos veszteséggel szembenézve, Ukrajna dolgozó népe még szorosabban tömörül a szovjetek körül...”¹⁰¹

Részlet a „Krasznaja Gazeta” című lapnak (Petrograd) a pétervári kommunista hét megkezdésével kapcsolatos felhívásából: „A kommunista párthét Péterváron megkezdődött... Akkor kezdődött meg, amikor a nemzetközi forradalmat Magyarországon súlyos csapás érte... Éppen ezért keményebben, szorosabban összefogva kell munkához látnunk Szovjet-Oroszországban! Növeljük a párt sorait! Menjünk el a munkások és a dolgozó parasztok legszélesebb tömegei közé! Tömörítsük őket a munkásharc és a munkásfelszabadulás pártjába!”¹⁰²

A további harc szempontjából nagy jelentőségük volt a Magyar Tanácsköztársaság megdöntésének okaiból levont gyakorlati következtetéseknek. Ezzel kapcsolatban figyelemre méltó a Köztársaság Forradalmi Haditanácsának 1919. augusztus 10-i gyűlésén hozott határozat. A gyűlés, miután meghallgatta a Magyar Tanácsköztársaság bukásának okairól szóló beszámolót, ilyen határozatot hozott: „Először, vitathatatlan tény, hogy a burzsoáziát véglegesen megfékezni és elnyomni, a dolgozókat a fegyveres ellenforradalmi felkelésekkel és a monarchia restaurálásával szemben egyszer s mindenkorra megvédeni

¹⁰⁰ Ugyanott, F. 5453., op. 3., jed. hr. 5., l. 67.

¹⁰¹ Bolsevik, 1919. augusztus 8. Magasabbra a vörös zászlót. Vezércikk.

¹⁰² Krasznaja Gazeta, 1919. augusztus 10.

csakis a proletariátus könyörtelen diktatúrájával lehet; másodsor, erősíteni kell a Vörös Hadsereg szervezetét; ezen a téren mindig határozott politikát kell folytatni, és nem szabad zavarba jönni, ha a front egyik szakaszán vereségek érnek bennünket, vagy különféle kívülálló befolyások nehezednek ránk; harmadszor... a pártba mensevikeket és eszereket csupán egyénileg lehet felvenni, azzal a feltétellel, ha megtagadják régebbi meggyőződésüket..."¹⁰³

1919. augusztus 7-én az „Izvesztijja” ezt írta vezércikkében: „Azokból a súlyos megpróbáltatásokból, amelyek a magyar népnek jutottak osztályrészül, Szovjet-Oroszország minden munkásának és parasztjának határozott következtetést kell levonnia. Meg kell állapítaniuk: egyetlen percig sem lehet bízni a szociál-árulókban, akik nem a kommunizmusra vágnak, hanem a kapitalizmus visszaállítására, az alkotmányozó gyűlés összehívására, a burzsoázia visszatérésére. Meg kell állapítaniuk: egy percre sem szabad abbahagyni a polgárháborút vagy gyengíteni a Vörös Hadsereg erejét az ellenség feletti teljes győzelemig. Meg kell állapítaniuk: a szövetséges imperializmus képviselőinek vagy segítőtársainak és cinkosainak egyetlen szavát sem szabad elhinni... Meg kell állapítaniuk: Oroszországban a szovjethatalom megsemmisítése ugyanarra vezetne, amit most Magyarországon látunk: az országot megszállják a külföldi csapatok, s vérfürdőket rendeznek.”¹⁰⁴

Szovjet-Oroszország és Szovjet-Ukrajna dolgozói Magyarország példájából szemléltetően látták, hogy milyen nyomorúságos helyzetbe juthat a dolgozó nép, ha a szovjethatalom vereséget szenved, ezért még szorosabban tömörültek a proletariátus és a bolsevik párt köré, s minden erejüket a szovjetek hatalmáért vívott harcra mozgósították.

*

Az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság hősie 133 napjának időszakában a Magyar Tanácsköztársaság, Szovjet-Oroszország és Szovjet-Ukrajna dolgozói az internacionalista kölcsönös segítségnyújtás és szolidaritás fényes példáját mutatták. A kölcsönös testvéri támogatás új erőt öntött beléjük, segítette a belső és a nemzetközi ellenforradalom ellen vívott harcukat.

¹⁰³ Izvesztijja Narodnovo Komisszariata po vojennim gyclam, 1919. augusztus 17.

¹⁰⁴ Izvesztijja, 1919. augusztus 7.

A MAGYARORSZÁGI PROLETÁRFORRADALOM ÉS A TANÁCSHATALOM MEGTEREMTÉSE KÁRPÁTALJÁN 1919-BEN

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom a világ népei előtt megnyitotta a kizsákmányolás megszüntetésének és a szabad, boldog élet megteremtésének útját.

A szovjethatalom létrehozása Oroszországban, majd Ukrajnában, óriási hatással volt a nyugat-ukrajnai dolgozók forradalmi harcára. E harc célja a burzsoá-földesúri uralom megdöntése volt és az, hogy Nyugat-Ukrajna népe testvéreikkel az egységes ukrán szovjetállamban egyesüljön.

Az ukrán nép zömétől elszakított Kárpátalja dolgozói 1917–1919-ben a magyar proletariátussal testvéri szövetségben harcoltak új életükért. A munkásosztály és a dolgozó parasztság legjobb fiai a magyar Vörös Hadseregben védelmezték a proletárdiktatúra vívmányait a belső és a külső ellenforradalom sötét erőivel szemben.

A forradalmi harc tüzeiben megedződött a magyar és az ukrán nép barátsága, s megszilárdult a dolgozók nemzetközi szolidaritása. A tanácshatalom idején csaknem teljesen eltűnt a magyarok és a kárpátaljai ukránok közötti bizalmatlanság, amely a burzsoá-földesúri Magyarországon tapasztalható volt.

Az 1919-es forradalmi események nagyszerű gyakorlati iskolát jelentettek Kárpátalján a munkásoknak és a parasztoknak társadalmi és nemzeti felszabadulásukért vívott további harcukban. A szovjetrendszer nagy előnyeit tapasztalva a dolgozó tömegek szilárdan elhatározták, hogy még tevékenyebben harcolnak a kizsákmányolók hatalmának megdöntéséért, s azért, hogy az egész ukrán népet a Szovjetunió kebelében egyesítsék.

Az Októberi Forradalom ellenállhatatlan forradalmasító hatást gyakorolt Kárpátalja dolgozóira. Ezt a munkás- és paraszttömegek súlyos társadalmi, gazdasági és politikai helyzetével, a terület éles osztály- és nemzeti ellentéteivel magyarázhatjuk.

Kárpátalja a XX. század elején Magyarország elmaradott peremvidéke volt. Az osztrák–magyar uralkodó osztályok, a helyi ukrán kapitalisták és földesurak népellenes politikája gátolta e terület termelőerőinek fejlődését. Az iparban az egészen primitív technikával dolgozó kisüzemek voltak többségben.

Az ipari munkaviszonyok rendkívül súlyosak voltak. A munkaidő általában 13–14 órás, egyes iparágakban még hosszabb volt, és a munkások nyomorúságos bért kaptak. 1913-ban a mai Magyarország területén a munkások átlagos hetibére 21 korona volt, Kárpátalján és a többi nemzetiségi vidéken pedig 14,5–15 korona.¹

De még ennek a csekély bérnek egy részét is levonták a gyárosok az üzemi boltokban vásárolt élelmiszerekért, a késésért járó büntetések és egyéb ürügyek címén.

A dolgozó parasztság helyzete is súlyos volt.

Leninnek az a megállapítása, hogy Magyarország „nemcsak földrajzilag áll a legközelebb Oroszországhoz, hanem a reakciós földbirtokosok mindenhatósága tekintetében is, akik óriási kiterjedésű földbirtokaikat átmentették a középkorból”², teljes mértékben vonatkozott Kárpátalja területére is. A XX. század elején a mezőgazdasági művelés alatt álló földeknek és erdőknek kb. 60 százaléka a földesuraké és az államé volt. Ugyancsak nagy földbirtokai voltak az egyházaknak, valamint a kereskedelmi és ipari burzsoázia egyes képviselőinek is.

Kárpátalja lakosságának kb. 80 százaléka paraszt volt, de a mezőgazdasági művelés alatt álló területnek csak 21 százaléka volt a parasztké. Ez a földmennyiség is igen egyenlőtlenül oszlott meg az egyes gazdaságok között. A parasztföldek 40 százaléka 2500 kuláké volt, míg a parasztok 90 százalékának vagy egyáltalán nem volt földje, vagy csak egész jelentéktelen földterülettel rendelkezett.

A parasztokat kizsákmányolták a földesurak, a kulákok, a kereskedők, az uzsorások és az egyházak. A kapitalista kizsákmányolás

¹ Lásd Berend Iván–Ránki György: Magyarország gyáripára az imperializmus első világháború előtti időszakában 1900–1914. Szikra 1955. 320. old.

² Lenin Művei. 19. köt. Szikra 1955. 305. old.

összefonódott a feudális jobbágyi maradványokkal: robot, felesbérlet és természetbeni fizetések formájában.

Kárpátalja dolgozóinak egyébként is súlyos helyzetét tovább nehezítette az 1914–1918-as imperialista háború, amelyben Magyarország az osztrák–német tömb oldalán vett részt.

A főleg háborús szükségletekre dolgozó ipari üzemekben katonai fegyelmet vezettek be, megtiltották a sztrájkokat. A katonai szolgálatra behívottakat nők és serdülők váltották fel, és ezek 50 százalékkal kevesebb bért kaptak, mint a felnőtt férfi munkások.³ A munkásokat a legkisebb engedetlenségért vagy a fennálló munkaviszonyokkal szembeni elégedetlenség nyilvánításáért katonai törvények szerint büntették és a közigazgatás önkényeskedésével zaklatták.

Falun mindenütt csökkent a vetésterület. Az igásállatok elkobzása és a munkaképes lakosság katonai mozgósítása tönkretette a síksági vidékek mezőgazdaságát. A Verhovinán a parasztságot a hadműveletek nyomorgatták, amelyek 1914 őszén túlterjedtek a Kárpátokon. Mivel a Magyarországról érkező élelmiszerszállítások minimálisra csökkentek, a városi és falusi dolgozó nép nagy élelmiszerhiánnyal küzdött.

A dolgozók súlyos élelmezési helyzetét tovább nehezítette az államapparátus tisztviselőinek önkénye. A megyei és járási közigazgatási tisztviselők és más intézmények hivatalnokai — felhasználva a kormány ellenőrzésének hiányát — eltulajdonították azoknak az élelmiszereknek és iparcikkeknek jelentős részét, amelyeket az állam amúgy is kis mennyiségben juttatott a néptömegeknek. Az ilncai jegyző (felvidéki járás, ma irsava kerület) csupán egyetlen, a lakoságnak küldött cukorszállítmányból 80 kg cukrot tartott meg magának. A zagatyei jegyző, hivatali helyzetével visszaélve, arra kényszerítette a hadisegélyben részesülőket, hogy minden hónapban egy-két napot ingyen dolgozzanak a földjén.⁴

A súlyos anyagi viszonyok és a lakosság egészségügyi ellátásának alacsony színvonala miatt vidéken járványos betegségek ütöttek fel a fejüket. A háború éve alatt Kárpátalján vérhas, tífusz és más fertőző betegségek pusztítottak és sok ezer emberéletet követeltek.

Az elhúzódozó háború és a gazdasági felfordulás forrongó elkeseredést keltett Magyarország és Kárpátalja dolgozó tömegeiben. A kegyetlen katonai és politikai terror ellenére egyes helyeken az ipari mun-

³ Lásd Berend Iván–Ránki György: Id. mű, 321. old.

⁴ Lásd Kárpátalja-terület Állami Levéltára, 283 fond, 2. irat, 3704. őrzési egység, 22. old.

kások sztrájkba léptek. Falun egyre nőtt a parasztok gyűlölete a földesurakkal, uzsorásokkal és spekulánsokkal szemben. A háború miatti elégedetlenség lassan áterjedt a lakosság kispolgári rétegeire is.

Magyarország és Kárpátalja forradalmi mozgalmának kibontakozására óriási hatással volt a Nagy Októberi Szocialista Forradalom, amely a földkerekség egyhatodán megvalósította a proletariátus — minden eddig létező elnyomott osztály közül a leghaladóbb osztály — politikai uralmát. Az Októberi Forradalom következtében megnőtt a városi és a falusi dolgozók politikai öntudata, és — miután meggyőződtek saját erejükről — hamarabb kezdtek elszánt harcot társadalmi helyzetük gyökeres megjavításáért.

Az Októberi Forradalom hatása a magyarországi forradalmi mozgalom fejlődésére mindenekelőtt abban nyilvánult meg, hogy a munkásosztály fokozottabban harcolt az imperialista háború ellen. A csepeli munkások, a dolgozó tömegek hangulatát kifejezve, 1917. november 22-én sztrájkba léptek, és követelték Cservenka szakszervezeti funkcionárius hazaengedését, akit a hatóságok Csehországba vittek kényszermunkára. A csepeliek a háború befejezését is követelték.⁵ November 25-én a fővárosban nagyszabású háborúellenes gyűlés és tüntetés zajlott le a következő jelszavakkal: „Éljen a béke!”, „Éljenek az orosz elvtársak!”, „Éljen az orosz forradalom!”⁶

A magyar dolgozókkal együtt Kárpátalja dolgozó lakossága is síkraszállt a demokratikus békéért. A beregszászi téglagyár munkásai 1917. november 24-én gyűlést tartottak. A szónokok követelték a háború mielőbbi befejezését és a terület élelmezési helyzetének megjavítását. Másnap Szvaljavóban az orosz forradalmi proletariátus iránti szolidaritás jeléül tüntetés volt, a résztvevők tiltott dalokat énekeltek, bírálták a fennálló rendszert és — mint a helyi katonai egység parancsnoka jelentette — „dicsőítették a bolsevik Oroszországot”. A falu szélén a katonaság tüzelt a tüntetőkre. Négy ember megsebesült, tizenkettőt letartóztattak.⁷

1918 januárjában, amikor a breszti békeszerződés rabló-feltételei ellen tiltakozó magyar proletariátus általános sztrájkba lépett, Kárpátalja sok ipari üzemében is megállt a munka. 1918. január 20-án

⁵ Lásd Baksai Z.: A Nagy Októberi Szocialista Forradalom és a csepeli munkások. *Studia Historica Academiae Scientiarum Hungaricae*. 17. 1959. 145. old. (Oroszul.)

⁶ N. F. Lebovics: A magyarországi ukrán dolgozók hangulatának megváltozása a Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatására. [1917 vége–1918 közepe.], A Nagy Október és a külföldi országok népeinek forradalmi mozgalmai. Kijev 1957. 193–194. old. (Ukránul.)

⁷ Lásd V. V. Uszenko: A Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatása Kárpátalja-terület forradalmi harcára 1917–1919-ben. Kijev 1955. *Izd. Akad. Nauk CCCP* 70–71. old. (Ukránul.)

kezdődött a munkácsi dohánygyár és téglagyár munkásainak sztrájkja. Csinadievóban a fafeldolgozó üzem és a gyufagyár munkásai sztrájkoltak. Abbahagyták a munkát Beregszász, Huszt és több nagy munkástelep üzeimeiben is.⁸

A magyarországi burzsoá demokratikus forradalom győzelme után Kárpátalja munkásai és parasztjai a magyar dolgozókkal együtt elszánt harcot vívtak a reakciós tisztviselők, az uzsorások és mindazok ellen, akik a dolgozó nép nyomorán gazdagodtak.

A magyar dolgozók forradalmi harcának fejlődésére nagy hatással volt a kommunista párt megalakulása. A párt egyesítette a munkásosztály és a dolgozó parasztság legaktívabb képviselőit. A kommunisták az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt tapasztalataira támaszkodva hirdették az igazságot a tömegek között, következetesen védelmezték a munkások és parasztok érdekeit, leleplezték a burzsoá kormány ellenforradalmiságát.

1918 november végétől kezdve a fiatal magyar kommunista párt tevékenysége kiterjedt Kárpátalja területére is, ahol a Központi Bizottság mellett létesített Ruszka Krajna⁹ „kommunistáinak csoportja” végezte a munkát. Kommunista szervezet létesült a munkácsi dohánygyárban, Szvaljavo faluban, a turja-bisztrai vegyipari gyárban és sok más helységben.

A kommunista párt hatására fokozták tevékenységüket a munkásküldöttek tanácsai, amelyeket a munkások – a magyar proletariátushoz hasonlóan – a burzsoá demokratikus forradalom győzelmének első napjaiban alakítottak. A Huszti Munkástanács követelte Ruszka Krajna kormányzójától, hogy a várost és környékét lássák el a szükséges mennyiségű élelmiszerral és azt „a munkástanács ellenőrzése mellett” osszák szét. A levél rámutatott, hogy a hatóságok csak a vagyonos osztályokkal és a tisztviselőkkel törődnek, és emiatt a nép elégedetlen¹⁰.

A Nagyszőlősi Munkástanács az alispán, a jegyző és a hatóság más képviselőinek jelenlétében tanácskozott, és a következő eredményeket érte el:

a) A munkástanács képviselői útján ellenőrizhette a megyei, járási és falusi közellátási bizottságokban az élelmiszerek beérkezését és a lakosság között való kiosztását;

⁸ Lásd ugyanott, 71. old.

⁹ Az 1918. december 25-én elfogadott „A Magyarországon élő ruszin (ruthén) nemzet autonómiájáról” szóló törvény szerint Kárpátalja-terület a „Ruszka Krajna” nevet kapta.

¹⁰ Lásd V. V. Uszenko: Id. mű, 104. old.

b) A hús árának maximálását;

c) A 10 százalékos őrlési díj fizetésének korlátozását, valamint más engedményeket.¹¹

1919 elején tovább fokozódott Kárpátalja munkás- és paraszttömegeinek az egységes ukrán szovjetállamban való egyesülésért vívott harca.

A dolgozók a nemzetiségi kérdést összekapcsolták a terület legfontosabb társadalmi problémáinak megoldásával. Kárpátalja dolgozói Szovjet-Oroszország népeinek testvéri családjában akarták elérni a földesúri földtulajdon és a súlyos egyházi adó eltörlését, valamint az anyanyelvi kulturális fejlődés lehetőségét. Szemléltetően bizonyítják ezt többek között a parasztgyűlések határozatai és a Kárpátalján orosz népi tanácsoknak nevezett paraszttanácsok nyilatkozatai. Például a Bereg megyei Zubovka falu „orosz tanácsa” nyilatkozatban fejezte ki a parasztok azon kívánságát, hogy egyesülni akarnak Szovjet-Ukrajnával, továbbá a parasztok ama kérését, hogy adják nekik vissza azt a földet, amelyet Schönborn gróf rabolt el tőlük, és adják át a gróf üresen álló két házát. „Alázatosan kérjük ezeket a házakat, az egyiket szegényeinknek (lakásul – G. T.), a másikat, ahol most a gyerekek tanulnak, iskolául... Szüntessék meg az egyházi adót, a robotot, a papok és diakonusok fajárandóságát. Fűtsenek olyan fával, amilyennel mi fűtünk, ami éppen akad.”¹²

A hatóságok – látva, hogy a néptömegek milyen állhatatosan törekednek az ukrán és az orosz néppel való egyesülésre – a burzsoá nacionalisták tevékeny részvételével széleskörű agitációt indítottak a munkások és a parasztok körében, felszólítva őket, hogy maradjanak hűek a magyar államhoz. Máramaros megye kormánybiztosa földet ígért azoknak a katonáknak, akik nem követelik Kárpátalja és Szovjet-Ukrajna egyesülését¹³.

Gyakorlatilag azonban semmi sem történt a dolgozó tömegek anyagi helyzetének megjavításáért.

Sok ellenség vonult fel Kárpátalja dolgozó népe ellen, amely szívósan harcolt régi álmáért, hogy egyesülhessen testvéreivel az egységes ukrán államban. A burzsoá nacionalisták, a nemzeti felszabadulás eszméjével spekulálva, nagy kampányt indítottak, hogy félrevezessék és becsapják a néptömegeket. Ugyanakkor megkezdődött az intervenciók behatolása is. A csehszlovák burzsoá kormány

¹¹ Lásd Kárpátalja-terület Allami Levéltára, 245. fond, 3. irat, 2. Őrzési egység, 1. old.

¹² Kárpátalja-terület Allami Levéltárának munkácsi városi kirendeltsége, 1. fond, 1. irat, 1. Őrzési egység, 17. old.

¹³ Lásd Kárpátalja-terület Allami Levéltára, 320 fond, 1. irat, 9. Őrzési egység, 1. old.

nem várta meg, amíg a párizsi békeértekezlet véglegesen dönt Kárpát-alja soráról, hanem az antant támogatásával 1919. január 12-én hadseregével bevonult Ungvárra, és megkezdte az Ung folyó balpartján levő terület megszállását. Északról az ún. „Nyugat-Ukrajnai Népköztársaság” hadseregének erős osztagai hatoltak be a terület belsejébe, január 14-én elfoglalták Rahót és január 17-én Máramaros-szigetet. Január végén a bojári Románia csapatai váltották fel őket.

Az intervencióssok kíméletlenül elfojtották a néptömegek forradalmi felszabadító mozgalmát. A városokban és a falvakban véres terror dühöngött. A városi és a falusi dolgozók egyre inkább meggyőződtek róla, hogy teljes társadalmi és nemzeti felszabadulásuk lehetetlen a kapitalista rabszolgaság megdöntése nélkül. Ezért amikor 1919 márciusában Magyarországon győzött a proletárforradalom, Kárpátalja munkásai és parasztjai mélyszéges bizalmat érezve osztálytestvéreik, a magyar dolgozók iránt, a Tanácsköztársaság védelmére siettek a külső és belső ellenséggel szemben.

II

A tanácshatalom, miután Budapesten győzelmet aratott, gyorsan kiterjedt az egész országra.

Kárpátalja munkássága és dolgozó parasztsága lelkesen helyeselte a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltását. Amikor Budapestről távirati jelentés érkezett a forradalmi kormány megalakulásáról, Munkácson a dohánygyári munkásokból alakult Vörös Gárda osztaga haladéktalanul elfoglalta a pályaudvart, a postahivatalt és a többi fontos épületet. Este a város központi terén a dolgozók gyűlést tartottak, a résztvevők üdvözölték a proletárforradalom győzelmét, éltették a Magyar Tanácsköztársaságot, az Oroszországi Kommunista Pártot és zseniális vezérét, Lenint.¹⁴

Másnap a város gyári munkásai óriási lelkesedéssel választották meg képviselőiket a Munkácsi Munkás- és Katonatanácsba. A tanács első ülésén megválasztotta végrehajtó szervét, a direktóriumot, amely öt tagból állt. A direktóriumot a kommunista Galgóci Iván vezette, aki később a Magyarországi Szocialista Párt helyi szervezetének is titkára lett.¹⁵

A munkácsi dolgozók március 24-én táviratot küldtek Budapestre,

¹⁴ Lásd V. V. Uszenko: Id. mű. 129. old.

¹⁵ B. Szpivak: Forradalmi harcok tűzéiben. Uzsgorod 1959. Zakarpatszke oblasztne vidavniesztvo. 17–18. old. [Ukránul.]

amelyben lelkesen üdvözltek a Forradalmi Kormányzótanácsot abból az alkalomból, hogy kezébe vette a hatalmat.¹⁶

Hasonló események történtek ezekben a napokban majdnem egész Kárpátalja területén, kivéve Ungvárt és az Ung jobb partján levő helységeket, amelyeket a burzsoá Csehszlovákia csapatai tartottak megszállva, valamint Szlatinát, Nagybecskót és Rahót, amelyeket a román hadsereg szállt meg.

A következő napokban a megyei direktóriumok irányításával kezdetét vette a falusi tanácsok megalakítása. Az „Ugocsa Munkás” című lap a tanács hatalom Ugocsa megyei győzelméről szóló jelentésében 1919. április 1-én ezt írta: „Egymás után érkeznek a falusi szegényparasztok és munkások, útmutatást kérnek a munkás-, katonai és paraszttanácsok megszervezéséhez.” A direktóriumok politikai megbízottakat küldtek a falvakba és a munkástelepekre, hogy a dolgozóknak gyakorlati tanácsokat adjanak a tanácsok létrehozásához.

Nagy segítséget nyújtott a falusi dolgozóknak a tanácsok és végrehajtó szerveik megalakításában a Munkácsi Munkás- és Katonatanács. Április elején a munkácsi tanács felhívást intézett a vidék lakosságához, hogy haladéktalanul alakítsák meg mindenütt a forradalmi hatalmi szerveket. „Le akarjuk rázni azt a jármot, amely eddig vállunkra nehezedett... — így szólt a felhívás. — Orosz testvéreink, fogjatok hozzá! Kérünk benneteket, haladéktalanul szervezzétek meg falvaitokban a munkás- és katonatanácsot, hogy megteremtsük a boldog és nyugodt életet.”¹⁷

1919 április elején közzétették a Magyar Tanácsköztársaság alkotmánytervezetét, amely törvényben szögezte le a proletariátus diktatúráját a tanácsállam formájában, biztosította a dolgozó tömegek széleskörű részvételét az államigazgatásban, megfosztotta a kizsákmányolókat és lakásaikat a politikai jogoktól, előírta a dolgozók felfegyverzését, programba vette az állam és az egyház elválasztását, megfosztotta a burzsoáziát a művelődésnek és a kulturális javak élvezésének előjogától, és társadalmi tulajdonnak nyilvánította a termelőeszközöket. A Népbiztosok Tanácsa egyúttal elfogadta Kárpátalja alkotmánytervezetét, amely a terület dolgozóinak szabad nemzeti fejlődést és a belügyi kérdésekben önállóságot biztosított.

Kárpátalja Ruszka Krajna néven formálisan már a burzsoá rend-

¹⁶ Lásd M. V. Trojan: A tanács hatalom megteremtése Kárpátalja-területen és harc a tanács hatalom megerősítéséért, 1919-ben. Az Uzgorodi Állami Egyetem tudományos dolgozatai, Uzgorod 1958. 36. kötet. 56. old.

¹⁷ Slijahom Zsoltnya (Október útján.) Okmánygyűjtemény. Zakarpatszke oblasztne vid. Uzgorod 1957. 137–138. old. (Ukránul.)

szerben is — az 1918. X. tc. alapján — autonómiát kapott kulturális, nemzeti és igazságügyi téren. A Károlyi-kormány bizonyos engedelmeyeket tett, hogy biztosítsa Kárpátalja vagyonos osztályainak támogatását a Szovjet-Ukrajnával egyesülni akaró dolgozó tömegek nemzeti felszabadító mozgalmával szemben. 1919 elején Budapesten külön minisztérium, Munkácson pedig kormányzói hivatal alakult, amely Ruszka Krajna ügyeit intézte. Februárban megtartották a Ruszka Krajna-i szejm választásait, de az autonómia ügye ennél tovább nem jutott. Még az anyanyelvű oktatást sem vezették be azokban az iskolákban, ahová ukrán gyerekek jártak.

A tanács hatalom — a burzsoá rendszerrel ellentétben — következetesen megoldotta Kárpátalja területi autonómiáját, amikor kimondotta, hogy az ukrán dolgozóknak joguk van az önrendelkezésre, még az állami különválásra is. Kárpátalja Ruszka Krajna néven, föderatív alapon tartozott a Magyar Tanácsköztársasághoz.

Az alkotmánytervezet megállapította Ruszka Krajna területi beosztását. Ruszka Krajna népbiztosa április 10-i jelentésében rámutatott, hogy a terület ezentúl nem megyékre, hanem ruszin (ukrán) kerületekre oszlik. Öt kerületet terveztek: a beregiti Munkács székhellyel, az ungit, amelynek ideiglenes székhelye Szerednye faluban volt, a máramarositi Huszt ideiglenes székhellyel, valamint a zempléni és a sárosi területet, amelyek akkor Csehszlovákiához tartoztak. A kerületek körzetekre oszlottak volna.¹⁸ Mivel a munkás-, paraszt- és katonatanácsokban — amelyek még a burzsoá rendszerben kezdtek megalakulni — sok reakciós elem volt, a kormány elhatározta, hogy 1919. április 7–14-én újra kell választani a tanácsokat. Választójoga volt minden 18 évesnél idősebb városi és falusi dolgozónak. A kizsákmányoló osztályoknak és lakájaiknak, valamint a papoknak, a szerzeteseknek és a büntetett előéletűeknek nem volt szavazati joguk.

A tanácsokat a dolgozók példa nélkül álló politikai lelkesedése közepette választották meg.

Az Ugocsa megyei Hmilnik faluban a direktórium választási politikai biztosa először ismertette az egybegyűltekkal a választások rendjét. Azután megválasztották a jelölő bizottságokat. Nyílt szavazással 10 tanácstagot választottak, majd a tanács első ülésén titkos szavazással megválasztották a három főből álló végrehajtó bizottságot.¹⁹

¹⁸ Lásd ugyanott, 154. old.

¹⁹ Lásd Pid praporoj velikivo zsovnyia. [A Nagy Október zászlaja alatt.] Uzsgorod 1959. 80–81. old. [Ukránul.]

Lényegében így zajlottak le a választások Kárpátalja minden helységében.

Megválasztották a falusi, városi, körzeti és kerületi tanácsokat, valamint a Ruszka Krajna-i és a magyar országos tanácskongresszus küldötteit is.

Az 1919 áprilisi tanácsválasztások Magyarország és Kárpátalja történetében az első valóban demokratikus választások voltak. A felnőtt lakosság többsége szavazott. Tyacsevo falu 5910 lakosából például 2400 választó szavazott.²⁰

A választásokkal Magyarországon és Kárpátalján lényegében kialakult a munkás-, paraszt- és katonatanácsok rendszere. Ezek a tanácsok igazi népi hatalmi szervek voltak, amelyek biztosították a tömegek alkotó kezdeményezésének és energiájának sokoldalú kibontakozását az új élet építésében.

Az új tanácsrendszerű államiság kialakulását Magyarországon és Kárpátalján több olyan intézkedés kísérte, amely a földesurak és a burzsoázia hatalmát védő régi államgépezet szétzúzására irányult. A proletárdiktatúra győzelme után az ugocsai, beregi és más direktóriumok, amelyek a volt alispáni hivatalok funkcióit vették át, azonnal eltávolították a hatalmi szervekből a régi közigazgatás legkompromittáltabb tisztviselőit, s hozzáfogtak az államapparátus átszervezéséhez.

Az alispáni hivatalok apparátusa rövid idő alatt lényegesen megváltozott. A Bereg megyei direktóriumnál például a régi apparátus szerveiből megalakították a hadügyi, a társadalombiztosítási, a közellátási, a sajtóügyi, a frontharcosok családjainak gondozásával foglalkozó és több más ügyosztályt. A direktórium 1919. április 10-én rendeletileg tíz ügyosztályt és osztályt létesített, ezek élén politikai biztos állt.²¹

A reakciós elemek eltávolítása és az apparátus átszervezése hozzájárult az állami hivatalnokok munkájának megjavításához. Az „Ugocsai Munkás” a volt nagyszöllősi alispáni hivatal dolgozóinak tevékenységét jellemezve, 1919. április 1-én ezt írta: „A megyeházán sohasem folyt ilyen lelkiismeretes munka. Mindenki dolgozik. A szorgalom és a munkakedv új lendületet kapott.”

De a régi államgépezet szétzúzását és a proletárállam apparátusának megteremtését Magyarországon és Kárpátalján nem hajtották

²⁰ Lásd Hajdu Tibor: Tanácsok Magyarországon. 1918–1919. Kossuth Könyvkiadó 1958. 172. old.

²¹ Lásd Slijahom Zsoltvnya. Okmánygyűjtemény. 156–157. old.

végre kellő következetességgel.²² A kormányzói hivatalban, a szolgabírói hivatalokban és az apparátus több fontos posztján meghagyták a tanács hatalommal szemben ellenséges érzelmű burzsoá hivatalnokok zömét. A direktóriumok vezetése alatt álló intézményekben a politikai biztosok nem tudták mindig hatékonyan ellenőrizni, hogyan hajtják végre egyes helyeken a kormány és a többi forradalmi hatalmi szerv rendeleteit.

Hibákat követtek el a belső rend fenntartására és a proletárforradalom vívmányainak védelmére hivatott Vörös Milícia felállításánál is. Sok helyen átvették a Károlyi-kormány idején létesített nemzetőrség egész személyzetét, sőt tisztikarát is. Ennek következtében a Vörös Milícia sok esetben nemcsak hogy nem harcolt aktívan a belső ellenforradalom erői ellen, hanem még támogatta is azokat.

Az ellenforradalom és a szabotázs elleni harcban a szovjethatalom hatékony fegyverei voltak a forradalmi törvényszékek, amelyeket a dolgozó nép képviselőiből alakítottak. Így pl. lelkiismeretesen őrizte a proletárállam érdekeit a beregszászi törvényszék, amely kezdetben elnökből, négy tagból, két vádlóból és egy titkárból állt.

A forradalmi rend fenntartására szolgáltak a Vörös Hadsereg állományába tartozó speciális vörösgárdista egységek is. A Vörös Gárda beregszászi osztagát áprilisban Szatmárcseke községbe küldték, hogy elfojtsa a csendőrök és a jegyző lázadását. A lázadók terrorizálták a helyi tanács aktivistáit. A vörösgárdisták három csendőrt tűzharcban megöltek, a többit letartóztatták.²³ Dolgoje faluban a Bereg megyei direktórium utasítására a vörösgárdisták letartóztatták a járási hivatal volt főnökét, aki elárulta a proletárállamot. A forradalmi törvényszék ítélete alapján Sátoraljaújhelyen főbelőtték.²⁴

Más helyeken is elfojtották az ellenforradalmi megmozdulásokat. De arcátlan koholmányok voltak azok a vádak, amelyeket az impe-

²² Kárpátalja ügyeivel foglalkozó népbiztossá 1919. április 3-án Stefán Agoston ügyvédet neveztek ki, aki a Berinkei-kormány idején Ruszka Krajna kormányzója volt. Szoros kapcsolatban állt a kizsákmányoló osztályokkal, a reakciós papsággal, és igyekezett a fontos intézményeket a dolgozó néptől idegen elemekkel megtölteni. Így például Stefán a Ruszka Krajna-i népbiztosság politikai biztosságává a burzsoá nacionalista Kaminszkyt, a proletárhatalom dühödt ellenségét nevezte ki. Ő volt a terület összes tanács-intézményeinek a felettese. Hamarosan a munkácsi és ungvári ellenforradalmi lázadás egyik szervezője lett. Lásd M. V. Trojan: Id. mű, 62. old.

²³ Talpas Ferenc szatmárcsekei lakost, aki a Bereg megyei direktóriumnak jelentette a csendőrök lázadását, a Magyar Tanácsköztársaság bukása után a fehérbanditák felakasztották. Több mint 20 évvel később a horthysták koncentrációs táborban kínozták Kelemen Kálmán, Volver András és Süßmann József beregszászi lakosokat, akik mint a Vörös Gárda katonái részt vettek az 1919-es lázadás elfojtásában. Lásd B. Szpivak: Id. mű, 29–30. old.

²⁴ Lásd Kárpátalja-terület Állami Levéltára, III. fond, 1. irat, 1024. Őrzési egység, 13. old.

rialisták a Magyar Tanácsköztársaság fennállása alatt s különösen bukása után terjesztettek arról, hogy a proletárhatalom terroruralom volt.

Kárpátalján a tanácshatalom idején történt események tanulsága szerint a proletárdiktatúrának éppen az volt az egyik hibája, hogy nem nyomta el eléggé a burzsoá-földesúri reakció ellenforradalmi elemeit. A helyi hatalmi szervek a kormány tudta nélkül még a proletárállam legádázabb ellenségei ellen sem tehettek szigorú intézkedéseket.

Kárpátalja ipari központjaiban — így Munkácson és Beregszászon — a Vörös Gárda megalakítása még a magyar proletárforradalom győzelme előtt megkezdődött. A tanácshatalom megteremtése után megalakult a Vörös Gárda egységes területi parancsnoksága.

A tanácshatalom létrehozása után mindenütt megalakultak a Magyarországi Szocialista Párt szervezetei. Csinadievo, Grabovnica, Kljacsanovo és Ivanovci Bereg megyei faluban a pártszervezet a munkástanácsokkal egyidejűleg alakult meg.²⁵

A legtöbb helységben nagylétszámú pártszervezet alakult. Nyizsnije Vorota faluban a március 26-án megalakult pártszervezet 215 tagból, Verhnyije Vorota faluban pedig több mint 90 tagból állt.²⁶

A városokban nemcsak az ipari üzemek munkásai, hanem az államapparátus alkalmazottai, sőt egyes burzsoá rétegek is tömegesen léptek be a szocialista pártba. Beregszászon beléptek a Magyarországi Szocialista Pártba a volt törvényszéki és járásbírósi alkalmazottak.²⁷ Munkácson a helyi kereskedők március 30-án szakszervezetet alapítottak és közölték, hogy belépnek a szocialista pártba.²⁸

A szocialista párt gyengeségének egyik fő oka az volt, hogy burzsoá és különféle karrierista elemek hatoltak a pártba. Így a proletariátusnak lényegében nem volt erős forradalmi élcsapata. A helyi pártszervezetek úgyszólván alig irányították a tanácsok munkáját. Nem határolták el a megyei direktóriumok és a párttitkárok funkcióit.²⁹ Mindez gyengítette a proletárdiktatúrát.

Kárpátalján a szovjethatalom nem egészen 40 napig állt fenn, de ez alatt a rendkívül rövid idő alatt is sokat tett a terület gazdasági

²⁵ Lásd Munkácsi Népszava, 1919. március 23. A Nagy Október zászlaja alatt. 27. old.

²⁶ Lásd ugyanott, 1919. április 6. A Nagy Október zászlaja alatt. 75–76. old.

²⁷ Lásd Vörös Ujság, 1919. március 29. A Nagy Október zászlaja alatt. 41–42. old.

²⁸ Lásd M. V. Trojan: Id. mű, 61. old.

²⁹ Az „Ugocsei Munkás” 1919. április 12-én ezt írta: „A megyei direktórium a megyei párttitkárral együtt dolgozik a szocialista párt és a szakszervezet megerősítésén.”

átalakításáért, valamint a városi és falusi dolgozók anyagi és kulturális helyzetének javításáért.

A Forradalmi Kormányzótanács 1919. március 26-án rendeletet hozott az ipar államosításáról. A rendelet értelmében minden 20 munkásnál többet foglalkoztató ipari és közlekedési vállalat állami tulajdonba került. Az iparral egy időben államosították az összes bankokat és a tíznél több alkalmazottal működő kereskedelmi vállalatokat is.

Kárpátalján a kormány rendelete értelmében szocialista tulajdonná vált a munkácsi dohánygyár, sörgyár és villanytelep, a Bantlin-cég turja-bisztrai vegyigyára, a szvaljavói fafeldolgozó kombinát, továbbá más nagy- és középipari vállalatok. Később az államosítás kiterjedt a malomipari vállalatokra is, és megkezdődött a 20 főnél kevesebb munkással dolgozó varrodák és más műhelyek államosításának előkészítése.³⁰

Az ipar gyakorlati államosítását a megyei direktóriumok keretében létesített államosítási osztály irányításával hajtották végre. Az osztály élén politikai biztos állt.

Az államosított vállalatokat ún. termelési biztosok vezették, ezeket a Szociális Termelés Népbiztossága nevezte ki. A tiszgáti eljárásban termelési biztost neveztek ki az összes malmokban, szeszyárakban és más üzemekben.

Az államosított vállalatok régi igazgatóit és összes alkalmazottait a helyükön hagyták, de – mint a Bereg megyei direktórium körlevele írta – „minden erejükkel és tudásukkal az üzemet kell szolgálniuk”.³¹ Csak a Szociális Termelés Népbiztosságának beleegyezésével lehetett leváltani őket.

A felülről kinevezett termelési biztosokon kívül az üzemekben ellenőrző munkástanácsok működtek. Ezek feladata volt őrködni a szocialista tulajdon felett, fenntartani az üzemekben a munkafegyelmet és ellenőrizni a termelést.

A kapitalista kizsákmányolás megszüntetése az iparban hozzájárult a munkástömegek munkaaktivitásának növekedéséhez. Munkácson a dohánygyár 11 munkása az üzemi termelési terv túlteljesítéséért még 150–400 korona prémiumot is kapott.³² Azok az üzemi munkások, akik a háború befejezése után nem dolgoztak, most tevékenyen hozzáláttak a termelés megindításához. Turja-Bisztrában

³⁰ Lásd Kárpátalja-terület Állami Levéltára, 384. fond, 1. irat, 30. őrzési egység, 1. old.

³¹ Kárpátalja-terület Állami Levéltára, 384. fond, 1. irat, 4. őrzési egység, 1. old.

³² Lásd V. I. Netocsajev: Kárpátalja tanácsainak tevékenysége 1919-ben. Ukrainszkij Isztoricsnij Zsurnal, 1957. 1. sz. 6. old. [Ukránul.]

a Bantlin vegyigár ellenőrző munkástanácsa saját kezdeményezésére elküldte képviselőit Budapestre a Magyarországi Szocialista Párt Központi Bizottságához, és segítséget kért a termelés megindításához szükséges anyagok megszerzéséhez.³³

Az államosított bankok, takarékpénztárak és más pénzügyi intézetek fizetési eszközeit a Pénzügyi Népbiztosság által kinevezett biztosok ellenőrzése alá helyezték.

A hiteleket a tanácsok végrehajtó szervei, a direktóriumok osztották el. Az államosított eszközöket az ipari vállalatok szükségleteinek és a kulturális építésnek a finanszírozására, valamint a munkások, alkalmazottak és katonák fizetésére fordították. A Beregszászi Takarékpénztár kiadásainak összege a tanács hatalom fennállása idején 816 419 korona volt, a Hitelbank kiadásainak összege pedig 295 000 korona.³⁴

A burzsoázia kisajátítását jelentő ipari államosításban a Magyar Tanácsköztársaság határozott proletárjellege nyilvánult meg. A kisipar és a kereskedelem államosításával azonban a kommunisták hibát követtek el, mert az megingatta a városi kispolgári rétegek bizalmát a proletárállam iránt.

Mélyreható forradalmi változások történtek falun is. A Forradalmi Kormányzótanács 1919. április 3-ai, a földbirtokok államosításáról szóló rendelete értelmében Schönborn, Teleki és a többi földesúr birtoka minden élő és holt felszereléssel együtt az állam tulajdonába került. Az államosított földeken „termelőszövetkezetek” alakultak, amelyek struktúrájukban sok szempontból a szovhoz-típusú állami gazdaságokra hasonlítottak. Ilyen szövetkezet alakult többek között Ocskay földbirtokos Velikaja Bakta-i tanyáján a tiszagáti járás Muzsijevo falujában.³⁵

Beregitanya lakosai is kijelentették, hogy hajlandók szocialista alapokon gazdálkodni, és azt mondták, hogy „most nincs magántulajdon, a földet szövetkezeti alapon fogjuk művelni”.³⁶

A dolgozó parasztság többsége azonban még nem volt olyan öntudatos, hogy felismerje a mezőgazdaság szocialista átépítésének jelentőségét. A földek államosítása megrémítette a kistulajdonosokat, s ezt a tanács hatalom ellenségei saját céljaikra igyekeztek kihasználni. Velikije Lucski jegyzője 1919. április 3-án közölte a Bereg

³³ Lásd V. V. Uszenko: Id. mű, 138. old.

³⁴ Lásd Kárpátalja-terület Állami Levéltára, 14/43. C. fond, 2. írat, 43. őrzési egység, 57–59. old.

³⁵ Lásd ugyanott, 709. fond, 1. írat, 12. őrzési egység.

³⁶ V. V. Uszenko: Id. mű, 142. old.

megyei politikai biztossal, hogy amikor kidoboltatta a kisbirtokok tulajdonjogának tiszteletben tartását, „a nép az utcákon csoportosulva megvitatta az öröndetes hírt... és lelkesen helyeselte a szocializmust. A rosszindulatú elemek, akik a kisgazdaságok államosításával ijesztgették a népet, erre kénytelenek voltak elhallgatni” – folytatódott a jegyző jelentése.³⁷

Az agrárkérdés helytelen megoldása miatt a parasztság akciói helyenként keresztetkértek a tanács hatalmi szervek utasításait. Több faluban a törpebirtokosok és a föld nélküli parasztek önkényesen hozzáfogtak a földesúri földek felosztásához. Velikaja Gorazdovka parasztjai nem várták meg, amíg a kormány megoldja az agrárkérdést, hanem március végén felosztották a földesúr földjét. Hasonló eset fordult elő Bereg megye szvaljavói és Nyizsnyije Vorota-i (jelenleg voloveci) járásában.³⁸

Bár a kommunisták az agrárkérdésben hibákat követtek el, a parasztság helyzete a tanács hatalom idején lényegesen javult. A szegény-parasztoknak odaadták a földesuraktól és a kulákoktól bérelt földet. A hegyvidékeken a parasztság rendelkezésére bocsátották az állami hegyi legelőket. A földet átadását az erre a célra létesített földbirtokrendező bizottságok végezték.

De számottevően javult a mezőgazdasági munkások és a napszámosok anyagi helyzete is. A Forradalmi Kormányzótanács rendelete értelmében a nehéz munkát végző napszámosok és családtagjaik természetbeni járandóságát felnőtteknél havi 25 kilóra, 16 évnél fiatalabb gyerekeknél 20 kilóra emelték. A Bereg megyei direktórium körlevele kimondta, hogy ezentúl minden napszámosnak az új bérrendelet alapján kell kifizetni a természetbeni járandóságokat.³⁹

A szakszervezetek is védelmezték a mezőgazdasági munkások érdekeit. A mezőgazdasági munkások szakszervezetének Bereg megyei szervezete április 12-én kérte a direktóriumot, hogy állapítsa meg a mezőgazdasági munkások órabérét és a túlórákért kétszeres bért írjon elő.⁴⁰

A tanács hatalom a szegényparasztság és a legszegényebb városi dolgozó rétegek anyagi helyzetének megjavítása érdekében kénytelen volt több határozott intézkedést tenni az élelmiszerek és iparcikkek

³⁷ Lásd Sljahom Zsovtnya. Okmánygyűjtemény. 141. old.

³⁸ Lásd Netocsajev–Lelekacs: A tanács hatalomért és az amerikai intervenció ellen vívott harc történetéből. Az Uzsgorodi Állami Egyetem tudományos dolgozatai. Uzsgorod 1954. 9. köt. 296–297. old.

³⁹ Lásd Kárpátalja-terület Állami Levéltára, 709. fond, 1. irat, 64. őrzési egység, 11. old.

⁴⁰ Lásd ugyanott, 6. old.

forgalmával kapcsolatban. A városokban felmérték az iparcikk-készleteket, falun elkobozták a mezőgazdasági termékeket a föld-birtokosoktól, a kulákoktól és a spekulánsoktól. Megtiltották a szabad gabonakereskedelmet. Bevezették az általános munkakötelezettséget.

Az éhező lakosság élelmiszerellátásának biztosítása érdekében több esetben a felesleges készletek elkobzásához folyamodtak. A tiszagáti járás politikai biztosa már március 29-én engedélyt kért a Bereg megyei politikai biztostól, hogy a parasztoknak „4 mázsa búzát és 3 mázsa rozsot” adhasson, amelyet egy dedovói lakostól koboztak el, továbbá, hogy 14 mázsa zabot vetőmagnak oszthasson szét az állami ménés takarmánykészletéből.⁴¹

A Csopivkai Munkás- és Paraszttanács végrehajtó bizottsága a helyi földesúrtól és a kulákoktól 14 mázsa búzát és 2 mázsa rozsot kobozott el.⁴² Palanokban és Podgorodban március végén az ipari munkások és a föld nélküli parasztok között rögzített áron osztottak szét 14 mázsa búzát, amit egy pavsini gazdag embertől koboztak el.⁴³ A Velikaja Dobronyi Paraszttanács a legszegényebb lakosok között hatóságilag megállapított áron osztott ki 629 kiló fehér lisztet, amelyet egy Malaja Dobronyi-i spekulánstól kobozott el, aki a munkácsi feketepiacra akarta azt küldeni.⁴⁴

Március végén az elkobzásokat kiterjesztették az állatokra is. A Bereg megyei közellátási politikai biztos 1919. március 30-án elrendelte a szvaljavói, Nyizsnijje Vorota-i, koszini, felvidéki és latoricsani járás nagygazdaságaiban az állatok elkobzását.⁴⁵ A tiszagáti járás politikai biztosa április 5-én jelentette, hogy március 31-én a földesúri gazdaságoktól 16 szarvasmarhát, azaz élősúlyban 49,5 mázsa húst koboztak el.⁴⁶

A lakosság szükségleteinek ellátására felhasználták a kapitalista kereskedelmi vállalatok és egyesülések élelmiszer- és iparcikk-készleteit is. A Bereg megyei direktórium határozatára például elkobozták a Központi Takarékpénztár élelmiszerraktárainak készleteit. E részvénytársaságnak a megye területén levő beregszászi, uzlovói, deremkovcai és más raktáraiban több mint 55 tonna különféle élelmiszert és iparcikket foglaltak jegyzékbe és államosítottak.⁴⁷

⁴¹ Lásd ugyanott, 722. fond, 1. irat, 1. őrzési egység, 9. old.

⁴² Lásd ugyanott, 7. old.

⁴³ Lásd ugyanott, 12. old.

⁴⁴ Lásd ugyanott, 11. old.

⁴⁵ Lásd ugyanott, 709. fond, 2. irat, 2. őrzési egység, 2. old.

⁴⁶ Lásd ugyanott, 3. old.

⁴⁷ Lásd ugyanott, 29. őrzési egység, 2. old.

Mivel a szolötvinai bányákat a bojári Románia csapatai szállták meg, az állami sóelosztó bizottság utasította a Bereg megyei direktóriumot, hogy „haladéktalanul kobozza el közfogyasztási célokra a megye területén levő összes sókészleteket...”⁴⁸ A Bereg megyei közellátási politikai biztos továbbá úgy rendelkezett, hogy a „proletár lakosság közhasználatára” meg kell nyitni Dorobratovo közelében a sóbányákat.⁴⁹

A magyar dolgozók Kárpátalja lakosságát nagy mennyiségű élelmiszerrel és iparcikkkel segítették. 1919 áprilisában Magyarországról 10 vagon lisztet, cukrot és más élelmiszert, valamint 750 tonna vetőmagot, búzát, árpat és zabot küldtek a kárpátaljai lakosság számára. A Máramaros megyei Taraszovka parasztjai liszten és gabonán kívül 100 pár cipőt, Berezovo és Nyizsnyi Bisztrij lakosai pedig 200–200 pár lábbelit kaptak.⁵⁰

A munkás- és paraszttanácsok szabályozták a gabonaőrlést és az őrlési díjakat. Az Ugocsa megyei direktórium körlevele utasította a járási vezetőket, „hogy gabonát... őrlésre és más fajta feldolgozásra csak őrlési könyv ellenében szabad átvenni”. A malmok csak a megállapított 10 százalékos díjat fogadhatták el az őrlésért.⁵¹

A tanács hatalom nagy figyelmet fordított a munkásosztály lakásvizonyainak megjavítására. A kormány március 26-án rendeletet adott ki a tőkések nagyobb házainak államosításáról. Munkácson a rendelet végrehajtására alakított lakásbizottságok április közepén megkezdték a munkáscsaládok áttelepítését a nyomornegyedekből azokba a kényelmes lakásokba, amelyeket a burzsoáziától vettek el. Tevékenyen működtek a lakásbizottságok Beregszászon, Szvaljavóban és Nagyszőlősen is.⁵²

A bonyolult külpolitikai helyzet ellenére — a kapitalisták nagyobb épületeinek államosításával egyidejűleg — helyenként az állami lakásépítés megindításáról is intézkedtek. Így például a munkácsi sörgyár vezetősége a munkások javaslatára 623 600 koronát irányzott elő tíz egyszobás és öt kétszobás lakás építésére a gyár mellett. De a tanács hatalom rövid fennállása miatt a sörgyári munkásoknak nem sikerült megvalósítaniuk ezt az építkezést.⁵³

⁴⁸ Ugyanott, 384. fond, 1. írat, 40. őrzési egység, 33. old.

⁴⁹ Lásd Sijahom Zsovnyia. Okmánygyűjtemény. 176–177. old.

⁵⁰ Lásd V. I. Netocsajev: Kárpátalja-terület tanácsainak tevékenysége 1919-ben. Ukrainszkij Isztoricsnij Zsumal. 1957. 1. sz. 62. old.

⁵¹ Lásd Ugocsai Munkás, 1919. április 1. A Nagy Október Zászlaja alatt, Uzsgorod 1959. 44. old. [Ukránul.]

⁵² Lásd Netocsajev—Lelekacs: Id. mű, 298. old.

⁵³ Lásd M. V. Trojam: Id. mű, 60. old.

A tanács hatalom megszüntette a nemzetiségi elnyomást, lerombolta a régi burzsoá-földesúri Magyarország által teremtett „népek börtönét”.

Kárpátalján a hivatalos nyelv a ruszin (ukrán) nyelv lett. Anyanyelven készítettek tankönyveket az ukrán lakosság számára. Ilyen tankönyvek voltak többek között: a „Felnőttek olvasókönyve”, „A ruszin-ukrán nyelv és irodalom emlékei”, „Részletek a XVII–XVIII. századi magyar–oroszlakosság nyelvemlékeiből” stb. Népszerű broszúrát adtak ki „Mit kell tudni a földművesnek a Tanácsköztársaságról” címmel, amelyben kifejtették a proletárhatalom gazdasági politikájának alapelveit.⁵⁴

Lapokat is adtak ki. A Kárpátalja ügyeivel foglalkozó népbiztosság Budapesten ukrán nyelven jelentette meg a „Ruszká Pravda” című lapot. Beregszászon a „Beregi Munkás”, Munkácson a „Munkácsi Népszava”, Nagyszőlősen az „Ugocsai Munkás” jelent meg. Mivel Kárpátalján nem voltak ukrán nyomdai betűk, minden lap magyarul jelent meg.

A kulturális építés fontos feladata volt a nemzeti iskolák létesítése. A kormány rendelete szerint a tanintézetek minden ingó és ingatlan vagyona az állam tulajdona lett. Mindenütt bevezették az anyanyelvi oktatást. A Bereg megyei direktórium április 18-án a kormány rendelete alapján körlevelet adott ki a városi és nagyközségi tanácsok népoktatási osztályainak megszervezéséről.⁵⁵

A direktóriumnak ezt a rendelkezését azonban az intervenciós csapatok támadása és az ellenforradalmi lázadások miatt nem hajtották végre.

A magyar uralkodó osztályok a helyi burzsoázia és a földesurak segítségével eltorzították az ukrán nyelvet. Azt a néhány lapot és broszúrát, amely a magyar proletárforradalom győzelme előtt Kárpátalján megjelent, torz helyi nyelvjárásban írták, ami nemcsak az ukrán irodalmi nyelvtől, de még a dolgozók által beszélt nyelvtől is távol állt.

A kormány, amely az intervenciós hadsereg támadása közepette is folytatta a kulturális építést, április második felében rendeletet adott ki az ukrán helyesírás szabályozásáról. A kormány rendelete szerint Kárpátalján fonetikus helyesírást vezettek be, elhagyták az abécé-ből a „b” és a „b̃” betűt. Előkészítették a magyar–ukrán szótár

⁵⁴ Lásd *Netocsajev Lelekacs*: Id. mű, 298–299. old.

⁵⁵ Lásd Kárpátalja-terület Állami Levéltára, 709. fond, 1. irat, 3. őrzési egység, 28. old.

kiadását. A „Ruszká Pravda” a régi helyesírásról ezt írta: „Amit másképp írunk, mint ahogy mondunk, nevetséges.”⁵⁶

Noha Magyarországon a tanács hatalom csak rövid ideig állt fenn, a forradalmi kormány megtette az első lépéseket az ukrán nyelvű főiskola létesítésére. A budapesti egyetem történelmi és filológiai karán 1919 áprilisában megszervezték a ruszin (ukrán) nyelv tanszékét. „Reméljük, hogy ez a tanszék nagy szerepet fog betölteni a népművelés és a kulturális színvonal emelése terén, mert iskoláink szaktanárokat kapnak. Ilyen tanárok azelőtt nem voltak” — írta erről az eseményről a „Ruszká Pravda”.⁵⁷

Az egyházat elválasztották az államtól. A dolgozó parasztság helyeselte a tanács hatalomnak ezt az intézkedését, mert annak zálogát látta benne, hogy megszabadul az egyháznak fizetendő járandóságoktól.

A kormány legfontosabb intézkedése az volt, hogy megszervezte a forradalom vívmányainak védelmét az imperialista rablókkal szemben. 1919. március 25-én megjelent a kormány rendelete a Vörös Hadsereg megalakításáról.

A kormány rendelete értelmében a hadsereget a dolgozó nép köréből önkéntes alapon kellett felállítani. A hadseregbe való jelentkezéshez „a katonai egységek biztosai tanácsának, a Magyarországi Szocialista Párt szervezeteinek, a szakszervezeteknek, vagy a munkás-, katona- és parasztküldöttek tanácsainak ajánlása...” kellett.⁵⁸

A kormány rendeletének megjelenése után Kárpátalján azonnal megkezdődött a toborzás a Vörös Hadseregbe. A Vörös Hadsereg Ugocsa megyei szervező biztosa a dolgozókhoz intézett felhívásában ezt írta: „Proletárok! Munkások! Mindazok, akik nem végeztek termelő munkát, álljatok a magyar Vörös Hadsereg vörös zászlaja alá, hogy az orosz Vörös Hadsereggel egyesülve leverjünk leggonoszabb ellenségünket, az ellenforradalom egyetlen támaszát, az antant militarizmusát.”⁵⁹

A Ruszka Krajna ügyeivel foglalkozó népbiztosság 1919. április 9-i keltezéssel rendeletet adott ki, amely szerint Kárpátalján egy hadosztálynyi erővel meg kell alakítani az ún. Ruszin (ukrán) Vörös

⁵⁶ V. V. Uszenko: Id. mű, 152. old.

⁵⁷ Lásd ugyanott.

⁵⁸ Lásd Anyaggyűjtemény a Magyar Tanácsköztársaság 40. évfordulója alkalmából. 1919 Magyarországon. Moszkva 1959. 59. old. (Oroszul.)

⁵⁹ Ugocsa Munkás, 1919. március 25. Sljahom Zaovtnja, Okmánygyűjtemény. 104–106. old.

Gárdát.⁶⁰ Ugyanakkor megalakult az önálló ruszin (ukrán) zászlóalj is. Ezekben az egységekben a szolgálati nyelv ukrán volt.

Kárpátalja munkásai és paraszttömegei helyeselték, hogy a kormány megszervezi az ország védelmét az imperialista rabszolgatartók ellen. A városokban és a falvakban százával jelentkeztek az önkéntesek a Vörös Gárdába.⁶¹ Erről sok tény tanúskodik. Például miután a bojári Románia és a burzsoá Csehszlovákia csapatai megszállták Kárpátalját, csupán Beregszászon több mint 100 volt vöröskatonát vontak felelősségre.⁶² Velikaja Gorazdovkában 8 önkéntes vörösgárdista ellen indítottak eljárást.⁶³

1919 áprilisában az antant megkezdte a Magyar Tanácsköztársaság ellen irányuló agresszív tervek megvalósítását. Április 16-án bevetették a fiatal proletárállam ellen a bojári Románia csapatait, és nem sokkal később megindították a támadást a csehszlovák, a jugoszláv és a francia intervenciók. Az arcvonalak helyzete rendkívül kedvezőtlen volt a fiatal tanácsállam számára. A mindössze 49 000 főből álló magyar Vörös Hadsereggel több mint 160 000 ellenséges katona állt szemben.

A román csapatok támadása miatt különösen nagy veszély fenyegette Kárpátalját. Itt két hadosztály támadt: az egyik Máramaros-sziget felől Huszt, a másik Szabolcs megye felől Beregszász és Csap irányában. Az intervenció szervezői arra törekedtek, hogy minél előbb megszállják Kárpátalját, s így elvágják Magyarország és Szovjet-Ukrajna között a stratégiai összekötő vonalakat.

A külső intervenciók a belső ellenforradalom segítségével támaszkodtak. A kapitalisták, földesurak és a kulákok, valamint az államapparátusban megbúvó régi reakciós hivatalnokok minden erővel elősegítették a román csapatok előrehaladását. „Tyacsevóba a románokat a 48-as párthoz tartozó sovinszta középbirtokosok hívták be. Huszton a reakciós erők a románok közeledésének hírére parancsot adtak ki a megyei direktórium tagjainak letartóztatására” — írta a „Pesti Hírlap”.⁶⁴ De ugyanígy viselkedtek másutt is a kizsákmányoló osztályok. Elárulták az országot az imperialistáknak, csakhogy segítségükkel megőrizték uralmukat a dolgozó tömegek felett.

⁶⁰ Lásd Tanácsköztársaság, 1919. Április 11. A Ruszin Népbiztosság 1. sz. rendelete.

⁶¹ V. I. Netocsajev „A Kárpátontúli Terület tanácsainak tevékenysége 1919-ben” c. munkájában rámutat, hogy a magyar Vörös Hadseregbe körülbelül 6000 kárpátaljai ukrán jelentkezett önként.

⁶² Lásd V. A. Uszenko: Id. mű, 165–167. old.

⁶³ Lásd Kárpátalja-terület Állami Levéltára, 42/C/12 fond, 3. irat, 33. őrzési egység, 1. old.

⁶⁴ Pesti Hírlap, 1919. április 24.

A Vörös Hadsereg egyenruháját viselő kárpátaljai munkások és parasztok, a magyar dolgozókkal vállvetve, hősieen védelmezték az imperialista rabszolgatartókkal szemben a fiatal tanácsállamot. A Ruszin Vörös Gárda egységei már szervezésük közben tevékenyen részt vettek a bojári Románia támadó csapatai elleni harcokban. Az ellenséges erők túlereje ellenére a kárpátaljai ukrán vörös hadosztály egységei — Nagyszöllös és környéke dolgozóinak támogatásával — 1919. április 20-án a város bejárata előtt keményen ellenálltak a támadók rohamának.⁶⁵

Ekkor az intervenciók segítségére siettek a belső ellenforradalmárok és 1919. április 20-áról 21-ére virradó éjjel Munkácson és Beregszászon lázadást szerveztek.⁶⁶

A Vörös Gárda rosszul felfegyverzett, gyakorlatlan kis egységei ellen körülbelül 265 volt tiszt és csendőr, valamint a burzsoá rétegek és a reakciós hivatalnokok több száz képviselője vette fel a harcot. A Vörös Milícia egyes tisztjeinek áruló magatartása miatt estétől hajnali 4 óráig tartó kemény harcok után az ellenforradalmároknak sikerült leküzdeniük a dolgozók ellenállását és elfoglalni mind a két várost. Az ellenforradalom a különféle rendű és rangú burzsoá nacionalisták részvételével hozzáfogott a burzsoá rendszer helyreállításához.

A kormány határozott intézkedéseket foganatosított az ellenforradalmi lázadók ellen. A beregszászi és munkácsi dolgozók segítségére mozgósították az ellenforradalom ellen küzdő különleges csapategységeket. Április 24-én reggelre a lázadók erőit szétzúzták. Az ezt követő két napon letartóztatták a lázadás 90 aktív résztvevőjét, és Budapestre, illetve Sátoraljaújhelyre küldték őket felelősségrevonás végett.

Az ellenforradalmi lázadás leverése után a munkás- és katonatanácsok végrehajtó bizottsága hozzáfogott a városokban a forradalmi rend helyreállításához. Ekkor azonban újabb árulás történt. Április 26-án a Székely Hadosztály átállt az ellenség oldalára és 100 kilométer hosszúságban megnyitotta a frontot a bojári Románia csapatai előtt. Ennek következtében az intervenciók még aznap elfoglalták Beregszászt és másnap Munkácsot. A városi munkás- és katonatanács küldötteinek többsége és a Magyarországi Szocialista Párt tagjainak jelentős része visszavonult a Vörös Hadseregnek

⁶⁵ Lásd Sljahom Zsovtnya. Okmánygyűjtemény. 195. old.

⁶⁶ Az ellenforradalmi lázadás egyik szervezője Kaminszky volt, a Ruszka Krajna-i Népbiztosság kárpátaljai politikai biztosa.

a tanács hatalom iránt hű egységeivel. Többségük később belépett a ruszin (ukrán) hadosztály kötelékébe és Magyarország területén részt vett a proletárforradalom vívmányainak védelmében.

A burzsoá Csehszlovákia csapatai 1919. április 29-én behatoltak Kárpátalja területére, és megkezdték a Tur folyó völgyének megszállását. 1919. május 5-én már az egész terület az intervenciók hatalmába került, akik a kapitalistákra, földesurakra és kulákokra, az ukrán és magyar burzsoá nacionalistákra, a papokra és a dolgozók hatalmának más ellenségeire támaszkodtak.

A csehszlovák burzsoázia és a román bojárok kegyetlenül leszámoltak a forradalmi események résztvevőivel. Korolevo és Velikaja Kopanya vidékén a román intervenciók körülbelül 800 fogoly vöröskatonát és békés lakost lőttek agyon. Kárpátalja déli vidékein más helységeken több mint 250 embert végeztek ki ítélet nélkül.⁶⁷

A földesurak, gyártulajdonosok és kereskedők feljelentésére a megszállók agyonlőtték a munkásokat és parasztokat, a legkisebb vád elég volt ahhoz, hogy összeverjék és koncentrációs táborba zárják őket. Nemcsak a munkás-, katona- és paraszttanácsok tagjai és a volt vöröskatonák ellen jártak el, hanem azok ellen is, akik részt vettek az államosított üzemek raktárainak leltározásában, továbbá az üzletek társadalmi ellenőrei és más olyan személyek ellen, akik távolról sem töltöttek be vezető szerepet a tanács hatalom rendszerében. Beregszászon például felvették a tanács hatalom tevékeny résztvevőinek jegyzékébe Papp József helyi lakost, akinek „a direktórium hivatali szolgálai állást ajánlott fel, és ebben a minőségben takarított néhány irodahelyiséget havi 320 koronáért...”⁶⁸ Egy másik városi lakost azzal a bűnnel vádoltak, hogy a tanács hatalom kikiáltásakor szomszédai jelenlétében kijelentette: „Ez a kormány kedvemre való.”⁶⁹

A burzsoá Csehszlovákia csapatai által megszállt területen az ún. „kárpát-országi hadsereg” francia parancsnokának utasítására bevezették a túszerrendszert. A túszerrendszert a túszerrendszert, ha a lakosság a legkisebb mértékben is ellenállt a megszálló hatóságoknak.

Rövid idő alatt megsemmisítették a proletárforradalom minden vívmányát. A tanács hatalom idején államosított iparvállalatokat és földeket visszaadták a korábbi tulajdonosoknak. Feloszlatták a dol-

⁶⁷ Lásd Mikola Klimputyuk: Amerikai expanzió Kárpátalja területén 1918–1919-ben. Zovteny, 1952. 5. sz. 91. old. [Ukránul.]

⁶⁸ Kárpátalja-terület Állami Levéltára, III. fond, 1. írat, 1024. őrzési egység, 10. old.

⁶⁹ Ugyanott, 12. old.

gozók hatalmi szerveit, a tanácsokat és azok végrehajtó bizottságát. Falun ismét a kulákok és a reakciós jegyzők kezdtek basáskodni.

Kárpátalja megszállása után az imperialista antant sietett jogilag is megerősíteni a burzsoá Csehszlovákia területablását. 1919. május 8-án Ungváron összehívták a földesurak, kulákok, különféle burzsoá nacionalisták, pópák és a régi világot képviselő más személyek „kongresszusát”, amely kimondotta, hogy a Kárpátalja „önként csatlakozik Csehszlovákiához”.

A dolgozó tömegek nem nyugodtak bele a külföldi megszállásba, amely visszaállította a régi kapitalista rabságot. Ungváron, Munkács, Csapón és más helységekben összeütközésekre került sor a katonaság és a lakosság között. A parasztok nem voltak hajlandók visszaadni a földesuraknak a földet, és helyenként még új földesúri földeket is elfoglaltak. Schönborn gróf jószágigazgatója május elején közölte a hatóságokkal, hogy Lecovica, Bisztrica, Bresztov és Ploszkoje lakosai önkényesen elfoglalják legelőnek a grófi erdőket és megfenyegetik az erdőőröket.⁷⁰ Május 16-án a jószágigazgató ismét arról panaszkodott, hogy a vicsavi völgy lakossága „nem ismeri el a gróf földtulajdonát, önkényesen ráhajtja marháit a gróf legelőire”. Május 21-én a jószágigazgató jelentette, hogy Szvaljavo lakosai elfoglalták és felszántották a Beszkidek vidékén elterülő grófi földet.⁷¹

Különösen fokozódott a dolgozók harca a megszállók ellen 1919 május végén és június elején, a magyar Vörös Hadsereg északi hadjárata idején. A bojári Románia csapatainak megszállása alatt levő területen vasutassztrájk tört ki.⁷² Ungváron fellázadt a 66. csehszlovák ezred, amely szinte kizárólag kárpátaljai ukránokból állt. A fellázadt katonák megtagadták annak a parancsnak a teljesítését, amellyel az ezredet Csehszlovákia belsejébe helyezték át — magukhoz vették a fegyvereket, és szétszéledtek.⁷³

A nemzetközi imperializmus sötét erői vérbe fojtották a Magyar Tanácsköztársaságot, de nem tudták kiirtani a dolgozók tudatából a Nagy Októberi Szocialista Forradalom és a magyar proletárforradalom mély hatását.

⁷⁰ Lásd ugyanott, 59. fond, 1. irat, 51. őrzési egység, 10. old.

⁷¹ Lásd V. V. Uszenko: Id. mű, 180–181. old.

⁷² Lásd Kárpátalja-terület Állami Levéltára, 283. fond, 2. irat, 3765. őrzési egység, 36. old.

⁷³ Lásd ugyanott, 29. fond, 706. irat, 80. old.

A kárpátaljai munkás- és paraszttömegek Oroszország és Ukrajna példáján és saját negyvennapos tapasztalataik alapján meggyőződtek arról, hogy a dolgozók társadalmi és nemzeti felszabadulását csak a kizsákmányolók hatalmának megdöntésével lehet elérni. Ezért — a magyar dolgozókhoz hasonlóan — az 1919-es tanács hatalom bukása után egy pillanatra sem szüntették meg a harcot a kapitalista elnyomás ellen.

A kárpátaljai dolgozók a burzsoá Csehszlovákia uralma idején a kommunista párt vezetésével, a csehszlovák proletariátus támogatásával aktívan harcoltak azért, hogy a földesúri földeket szétosszák a szegényparasztek között, hogy a munkások bérét emeljék, és csökkentsék a munkaidőt, küzdöttek a demokratikus szabadságjogokért, valamint az anyanyelvükön történő kulturális fejlődésért.

A Nagy Honvédő Háború idején a szovjet nép hősi harca a fasiszta Németország ellen a kárpátaljai dolgozókat is a horthysta hóhérokkal szembeni küzdelemre lelkesítette.

Mikor Kárpátalja felszabadult a fasiszta rabság alól, a dolgozók előtt megnyílt az út, hogy az egész ukrán néppel egységes államban egyesüljenek. A kárpátaljai dolgozók a Szovjetunió népeinek testvéri családjában nagy sikereket értek el a gazdasági és kulturális építésben.

A Magyar Tanácsköztársaság 40. évfordulója alkalmából a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának Párttörténeti Intézete, a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete, a Hadtörténelmi Levéltár és Múzeum és a Magyar Történelmi Társulat tudományos ülésszakot rendezett Budapesten. A tudományos ülésszakon, amely 1959. március 16-tól 22-ig tartott, hazai és külföldi történészek ismertették a Magyar Tanácsköztársaság hatását és jelentőségét; a Magyar Tanácsköztársaság harcinak magyar és külföldi résztvevői emlékeztek meg az 1919-es magyar proletárdiktatúra hősi küzdelmeiről. Az ülésszakon négy magyar és tizenhét külföldi történész előadása, három magyar és hat külföldi veterán visszaemlékezése hangzott el.

Az ünnepi tudományos ülésszak anyagából ez a kötet Nemes Dezsőnek a Magyar Tanácsköztársaság történelmi jelentőségéről szóló előadását és a külföldi történészek tanulmányait foglalja magában. Közlünk két olyan tanulmányt is, amely az ülésszakra készült, de ott nem hangzott el: G. I. Turjanyica, szovjet és Franco Ferri, olasz párttörténész munkáját. Ezenkívül a kötet még a következőkben tér el az ülésszakon elhangzottaktól. Az ülésszakon dr. Helmuth Kolbe és dr. Johannes Zelt egy-egy előadást tartottak, kötetünk azonban a két előadást a szerzők által közösen kidolgozott tanulmányban együttesen közli. Anna Hornik és L. N. Nyezsinszkij az ülésszakon tanulmányaik rövidített szövegét olvasták fel, e kötetben pedig a teljes anyag jelenik meg. Egyébként az elhangzott előadásokat szövegük hű fordításában adjuk, csak azokat a részeket hagytuk el, amelyek nem a Tanácsköztársaságra vonatkoznak, hanem az országok közötti, 1945 utáni együttműködésről szólnak.

Az egyes előadásokat, Nemes Dezső átfogó tanulmánya után, az országok betűrendi sorrendjében közöljük. A szerzők jegyzeteit csak annyi szerkesztői jegyzettel egészítettük ki, amennyit a szöveg megértése végett a magyar olvasó számára szükségesnek véltünk.

A kötetben közölt tanulmányok sok új ténnyel gazdagítják a Magyar Tanácsköztársaságra vonatkozó eddigi ismereteinket. Megmutatják, milyen széleskörű és mély hatása volt a haladás élvonalában harcoló magyar dolgozó nép küzdelmeinek, és hogyan támogatta ezt a harcot a nemzetközi proletariátus. Ez bizonyosság arra is, hogy a nemzetközi munkásmozgalom mai egysége közös harcokban kapcsolódott szilárdra.

Paulette Charbonnel,

tanár, a Francia Kommunista Párt történeti bizottságának tagja, a Marxista Tanulmányi és Kutatási Központ (Centre d'Etudes et de Recherches marxistes) titkára (Párizs).

Csiang Csun-fang,

Kína Kommunista Pártja Központi Bizottsága Marx–Engels–Lenin–Sztálin Műveit Fordító Irodájának helyettes vezetője (Peking).

*Stella Dimitrova
Miteva,*

a Bolgár Kommunista Párt Központi Bizottsága Párttörténeti Intézetének tudományos munkatársa (Szófia).

Michal Dzvoník,

a Szlovák Kommunista Párt Központi Bizottsága Párttörténeti Intézetének tudományos munkatársa (Bratislava).

Franco Ferri,

a Gramsci Intézet titkára (Róma).

Anna Hornik,

az Osztrák Kommunista Párt történeti bizottságának tagja (Wien).

Siegfried Höppner,

a Humboldt Egyetem Egyetemes Történeti Intézete újkori osztályának adjunktusa (Berlin).

Dr. Helmuth Kolbe,

a Német Szocialista Egységpárt Központi Bizottsága Társadalomtudományi Intézete német történeti tanszékének docense (Berlin).

Henryk Malinowski,

a Lengyel Egyesült Munkáspárt Központi Bizottsága Párttörténeti Intézetének tudományos munkatársa (Varsó).

Nemes Dezső,

a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, az MSZMP Politikai Bizottságának tagja (Budapest).

Todorov Niko Nikov,

a Bolgár Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének tudományos munkatársa.

Leonyid

Nyikolajevics

Nyezsinszkij,

a történettudomány kandidátusa, a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Történettudományi Intézetének tudományos munkatársa (Moszkva).

František Pór,

a Csehszlovák Kommunista Párt Központi Bizottsága Párttörténeti Intézetének helyettes igazgatója (Prága).

A Román Munkáspárt Központi Bizottsága Párttörténeti Intézetének munkaközössége.

Az előadást elmondta: Victor Cheresteşiu egyetemi tanár, a Román Tudományos Akadémia kolozsvári Történettudományi Intézetének helyettes vezetője (Cluj).

Nyikolaj Ivanovics Satagin,

a történettudomány doktora, a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottsága Marxizmus—Leninizmus Intézetének helyettes igazgatója (Moszkva).

Emile Tersen,

egyetemi tanár, a Francia Kommunista Párt történeti bizottságának tagja (Párizs).

*Georgij Ivanovics
Turjanyica,*

a Szovjetunió Kommunista Pártja Kárpátontúli
Területi Bizottsága pártiskolai és pártfőiskolai
osztályának vezetője (Uzsgorod).

Dr. Martin Vietor,

a Komenszký Egyetem jogtudományi karának
docense (Bratislava).

Aleksander Zatorski,

a Dzerzsinszkij Katonai-Politikai Akadémia
munkásmozgalom-történeti tanszékének veze-
tője (Varsó).

Dr. Johannes Zelt,

a Német Szocialista Egységpárt Központi Bizott-
sága Társadalomtudományi Intézete újkori egye-
temes történeti és német munkásmozgalom-
történeti tanszékének docense (Berlin).

HELMUTH KOLBE-JOHANNES ZELT: A német kommunisták és a Magyar Tanácsköztársaság	236
SIEGFRIED HÜPPNER: A Németországi Független Szociáldemokrata Párt forradalmi munkástagjai és a Magyar Tanácsköztársaság	266
FRANCO FERRI: Az olasz szocialista munkásmozgalom és az 1919-es magyar szocialista forradalom	276
A ROMÁNIAI MUNKÁSOSZTÁLY ÉS A MAGYARORSZÁGI PROLETÁRFORRADALOM (1919)	303
N. I. SATAGIN: Lenin a magyar proletárforradalom tapasztalatainak történelmi jelentőségéről	320
L. N. NYEVSINSZKIJ: Az 1919-es magyarországi proletárforradalom visszhangja Szovjet-Oroszországban és Szovjet-Ukrajnában ..	333
G. I. TURJANYICA: A magyarországi proletárforradalom és a tanács-hatalom megteremtése Kárpátalján 1919-ben	358
SZERKESZTŐI MEGJEGYZÉSEK	382
A SZERZŐK NÉVSORA	384

60/21691. Franklin-nyomda Budapest, VIII., Szentkirályi utca 28.

Sajtó alá rendezte: Győri Imréné. A borítót Kondor Árpád rajzolta. Műszaki vezető: Szécsi Andor. Műszaki szerkesztő: Heszberger Ede. A kézirat nyomdába adva 1959. XI. 19-én. Megjelent 1960. III. 15-én 3000 példányban. Terjedelem 24 1/4 (A/5) ív.